

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ και ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ**

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΛΠΑΚΗΣ

**«Η γεωγραφία των αγιορειτικών μετοχίων
κατά τη Βυζαντινή εποχή»**

ΤΟΜΟΣ Γ΄

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2020

Ημερομηνία αίτησης της/του:20...

Ορισμός Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής: Γ.Σ. /20...

Μέλη Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής

Επιβλέπων

Μιχαήλ Κορδώσης, Ομότιμος Καθηγητής του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων

Μέλη

Γεώργιος Σιδηρόπουλος, Καθηγητής του Τμήματος Γεωγραφίας Παν/μίου Αιγαίου

Χρήστος Σταυράκος, Καθηγητής του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων

Ορισμός Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής: Γ.Σ. /20...

Μέλη Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής

Μιχαήλ Κορδώσης, Ομότιμος Καθηγητής του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων

Γεώργιος Σιδηρόπουλος, Καθηγητής του Τμήματος Γεωγραφίας Παν/μίου Αιγαίου

Χρήστος Σταυράκος, Καθηγητής του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων

Παναγιώτης Αντωνόπουλος, Καθηγητής του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων

Γεώργιος Νικολάου, Αναπληρωτής Καθηγητής του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων

Αλέξανδρος Αλεξάκης, Καθηγητής του Τμήματος Φιλολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων

Ζήσης Μελισσάκης, Κύριος Ερευνητής Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών, Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών

Ημερομηνία προφορικής εξέτασης 29.01.2020 - Βαθμός « ΑΡΙΣΤΑ »

«Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα (N.5343/32 αρθρ. 202 παρ. 2).

ΤΟΜΟΣ Γ΄

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΘΩΝΙΚΩΝ ΜΟΝΩΝ

ΚΑΙ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Γ ΤΟΜΟΥ

<i>Μονές</i>	<i>αρ. σελ.</i>
Μ. ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ	3
Μ. ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ	49
Μ. ΙΒΗΡΩΝ	93
Μ. ΧΙΛΑΝΔΑΡΙΟΥ	135
Μ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	175
Μ. ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΟΥ	207
Μ. ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ	243
Μ. ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ	277
Μ. ΖΩΓΡΑΦΟΥ	313
Μ. ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ	351
Μ. ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ	389
Μ. ΦΙΛΟΘΕΟΥ	431
Μ. ΣΙΜΩΝΟΣ ΠΕΤΡΑΣ	469
Μ. ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ	501
Μ. ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ	541
Μ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ	583
Μ. ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ	619
Μ. ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΟΣ	657
Μ. ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ	699

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΜΟΝΩΝ και ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

των ποσοτικοποιήσεων καταγραφής των κτήσεών τους

Ο συγκεκριμένος τόμος περιλαμβάνει τα ποσοτικοποιημένα αποτελέσματα από το στάδιο καταγραφής των κτήσεων κάθε αθωνικής μονής χωριστά. Τα αποτελέσματα αυτά έχουν εξαχθεί με τη μορφή πινάκων, γραφημάτων και θεματικών χαρτών, τα οποία οπτικοποιούν απευθείας τα δεδομένα καταγραφής, με βάσει τα θεματικά κριτήρια που ορίστηκαν από τη γενική και ειδική μεθοδολογία.

Ο τόμος Γ' αποτελεί στην ουσία αναλυτική παρουσίαση του Κεφαλαίου 2 του Γ' Μέρους του Α' Τόμου, το οποίο αφορά τη Γεωγραφική Ανάλυση των δεδομένων των αθωνικών κτήσεων ως συνόλου. Και εδώ, κύριοι θεματικοί άξονες είναι ο *χρόνος*, ο *χώρος*, το *είδος* και η *ποιότητα* η οποία, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία αποδίδεται μέσω της τάξης μεγέθους των κτήσεων.

Όπως και στο παραπάνω σημείο του τόμου Γ', έτσι και εδώ κρίνεται σκόπιμο να τονιστεί ότι το σύνολο των οπτικοποιήσεων δε συνιστά απλή εικονογράφιση ή έστω οπτική υποστήριξη, αλλά αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ίδιας της Γεωγραφικής Ανάλυσης, ταυτόχρονα ως τμήμα της, αλλά και ως παράγωγο και βασικό ερμηνευτικό εργαλείο. Το διαφορετικό στοιχείο σε σχέση με τη συνολική παρουσίαση των δεδομένων είναι πως εδώ αλλάζει η σειρά παράθεσης: προηγούνται τα Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία κάθε μονής και οι Πίνακες - Χάρτες, ως άμεση έκφραση των δεδομένων καταγραφής, ενώ τα σχόλια και η ανάλυση ακολουθούν αμέσως μετά.

Η δομή κάθε επιμέρους ενότητας έχει ως εξής:

- Α. Γενική Παρουσίαση
 - Στοιχεία Ταυτότητας της μονής (Ονοματολογία, Κτίτορες, Ιεραρχία, Πρώτες μνείες κ.λπ.)
 - Γεωγραφία και Χωροταξία
 - Περιγραφή Περιοχής
 - Ιστορικά και Οικονομικά Στοιχεία
 - Κτιριολογικά Στοιχεία
 - Κτήσεις
 - Χρονολόγιο

- Β. Παρουσίαση Ποσοτικών Δεδομένων Καταγραφής Κτήσεων
 - Γενικοί Πίνακες
 - Πίνακες και Γραφήματα με βάση το χρονικό παράγοντα
 - Πίνακες και Γραφήματα με βάση το χωρικό παράγοντα
 - Πίνακες συνδυαστικών παραμέτρων
 - Πίνακες με βάση τον ειδολογικό παράγοντα
 - Πίνακες τάξης μεγέθους
 - Χάρτες γενικοί
 - Χάρτες θεματικοί
 - Χάρτες χρονικής εξέλιξης
- Γ. Σχολιασμός – Ανάλυση Ποσοτικών Δεδομένων Καταγραφής
 - Δεδομένα (επί των οποίων στηρίχτηκε η καταγραφή και απόδοση των στοιχείων)
 - Σχολιασμός και Ανάλυση των Πινάκων
 - Αποτίμηση

ΜΟΝΗ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Μεγίστης Λαύρας

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Μεγίστη Λαύρα, Μεγάλη Λαύρα, Λαύρα του Αγίου Αθανασίου,
Λαύρα του κυρού-Αθανασίου, Λαύρα των Μελανών

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Άγιος Αθανάσιος Αθωνίτης

ΚΤΙΤΩΡ: Άγιος Αθανάσιος Αθωνίτης

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Πρώτη (1η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Ίδρυση στα 963

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Άγιος Αθανάσιος Αθωνίτης

ΘΕΣΗ: 40.170761 Β, 24.383175 Α

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο νοτιοανατολικό άκρο της αθωνικής χερσονήσου, λίγο πριν το ακρωτήριο Ακράθως, στις ανατολικές πλαγιές του όγκου του Άθω.

Βρίσκεται σε μικρή απόσταση από την παραλία, 40 μόλις μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας, όπου λειτουργεί το συγκρότημα του αρσανά της.

Το οικοδομικό συγκρότημα διατηρεί το φρουριακό του χαρακτήρα, καθώς απλώνεται σε χαρακτηριστικά μεγάλη έκταση στον άξονα Ανατολής-Δύσης (περί τα 200 μ. μήκος), με διακριτά τα στοιχεία των ποικίλων οικοδομικών φάσεων, ξεκινώντας ήδη από τον 10ο αιώνα (Καθολικό, Πύργος του Τζιμισκή κ.λπ.).

Εσωτερικά, η ευρυχωρία επιτρέπει τη χωροταξική και μορφολογική διαφοροποίηση, η οποία αντανακλά μια οργάνωση των ποικίλων λειτουργιών σε διακριτούς τομείς, αλλά και τη χρονική αλληλουχία των επιμέρους φάσεων.

Εκτός του περιβόλου, πλήθος εγκαταστάσεων, βοηθητικών κτιρίων και παρεκκλησίων συμπληρώνει το σύνολο, ενώ στην ευρύτερη περιοχή εγγύς της μονής εντοπίζονται επίσης κατάλοιπα αρχαίων εγκαταστάσεων.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτειά της είναι η μεγαλύτερη κάθε αθωνικής μονής. Έχει έκταση 72.000 στρεμμάτων, που ισοδυναμεί με το 21,3% της έκτασης όλης της χερσονήσου. Καλύπτει ολόκληρο το νότιο τμήμα αυτής, γειτνιάζοντας από τα δυτικά με την επικράτεια της Μονής Αγίου Παύλου και από τα ανατολικά με της Μονής Καρακάλλου. Πέραν της ενιαίας αυτής επικράτειας, ένα πλήθος άλλων κτήσεών της βρίσκεται διάσπαρτο εντός της αθωνικής χερσονήσου).

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η μονή ιδρύθηκε στα 963 από τον Άγιο Αθανάσιο τον Αθωνίτη,¹ με τη γενναία συνδρομή του προσωπικού του φίλου, Νικηφόρου Φωκά, ο οποίος μάλιστα, πριν στεφθεί αυτοκράτορας σχεδίαζε να μονάσει μαζί του.² Με την ανάρρησή του στο θρόνο, η μονή, της οποίας την ίδρυση είχε ο ίδιος χρηματοδοτήσει, κατέστη αυτόματα "αυτοκρατορική",³

¹ Για την πρώτη αυτή φάση της Μεγίστης Λαύρας διαθέτουμε αρκετές έγκυρες πηγές, με κυριότερες τα τρία κείμενα του ιδρυτή της: Υποτύπωση, Τυπικό και Διατύπωση, ενώ ιδιαίτερα σημαντικοί είναι και οι δύο Βίοι του. Βλ. LAVRAI, σ. 13 κ.εξ.. Επίσης, Παπαχρυσάνθου, *Μοναχισμός*, σ. 194.

² Βίος Αθανασίου Α', σ. 28, στ. 27. Επίσης, LAVRAI, σ. 33.

³ Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 5. Επίσης, Παπαχρυσάνθου, *Μοναχισμός*, σ. 221 κ.εξ.

εγκαινιάζοντας έτσι αυτή τη μακρά παράδοση των βασιλικών μονών στον Άθω.

Την ίδια πολιτική θα ακολουθήσει και ο Ιωάννης Τζιμισκής λίγο αργότερα, όταν θα ανέλθει στο θρόνο, αφού εξοντώσει το Φωκά.⁴ Η ετήσια χορηγία προς τη μονή θα διπλασιαστεί, καθιστώντας έτσι εφικτό το έργο της αποπεράτωσης του μοναστηριακού συγκροτήματος, που, ιδίως για τα μέτρα της εποχής, ήταν έργο κολοσσιαίο.

Επί του ιδίου αυτοκράτορα θα συνταχθεί και θα υπογραφεί το Πρώτο Τυπικό, ο περίφημος "Τράγος", που αποτελεί την ιδρυτική πράξη του αθωνικού μοναχισμού.⁵

Το αρχικό συγκρότημα του Αγίου Αθανασίου, πέρα από τον περίβολο, το Καθολικό και τις πτέρυγες των μοναχών, που αποτέλεσαν πρώτη μέριμνα, περιλάμβανε και πλήθος βοηθητικών εγκαταστάσεων, όπως νερόμυλο, νοσοκομείο, καλλιέργειες και άλλα.⁶

Παράλληλα με την ενίσχυση σε χρήμα, τρόφιμα, κειμήλια και άλλα συναφή, οι κτήτορες της μονής την προίκισαν και με ένα σημαντικό αριθμό μετοχίων και κτήσεων εκτός Άθω, όπως για παράδειγμα η περίφημη Μονή Περιστερών⁷ ή το νησί του Αγίου Ευστρατίου, αργότερα, στα χρόνια του Βασιλείου Β' του Βουλγαροκτόνου.⁸

Ήδη από την αρχή, μαρτυρούνται κτήσεις στην περιοχή της Ιερισσού,⁹ στη Δυτική Χαλκιδική, στην Κασσάνδρα και αλλού

⁴ Παπαχρυσάνθου, *Μοναχισμός*, σ. 256.

⁵ Παπαχρυσάνθου, PROTATON, αρ. 7. Επίσης, Παπαχρυσάνθου, *Μοναχισμός*, σ. 253 κ.εξ.

⁶ Στα ιδρυτικά κείμενα του Αθανασίου αναφέρονται λεπτομερώς όλα τα σχετικά στοιχεία.

⁷ Παπαχρυσάνθου, *Μοναχισμός*, σ. 253 κ.εξ. Επίσης, Βίος Αθανασίου Α', σ. 44, 50· Τυπικό Αθανασίου, σ. 117, Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 6.

⁸ Lemerle, *LAVRA I*, σ. 60.

⁹ Προ του 963: Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 8, (974).

(Λαύρα Ι, σ. 58-59).¹⁰ Κάποιες από αυτές ήταν ήδη παλαιότερες κτήσεις της Μονής Περιστερών που πέρασαν στη συνέχεια στη Λαύρα.

Στη στροφή του 10ου αιώνα, η μονή είχε ήδη επιπλέον κτήσεις και στις περιοχές Στρυμόνα, Χρυσουπόλεως και Ιερισσού, καθώς και τη νήσο κυρα-Παναγιά.¹¹

Με την ίδρυση της Μεγίστης Λαύρας εγκαινιάστηκε στον Άθω ο κοινοβιατικός μοναχισμός, και ειδικότερα αυτός των μεγάλων, κυρίαρχων βασιλικών μονών, των οποίων τα συγκροτήματα - από άποψη έκτασης, πλούτου, εγκαταστάσεων και λειτουργιών - ήταν έξω από τα μέτρα της εποχής.

Παράλληλα με τις εκτός Άθω κτήσεις, η μονή απέκτησε και ένα πλήθος άλλων, εντός της αθωνικής επικράτειας, με αποφάσεις των Πρώτων και της Συνάξεως, ήδη από την πρώτη περίοδο μετά την ίδρυσή της κι έπειτα (Μονύδριο Ακινδύνου, Γομάτου, Μονοξυλίτη, Βουλευτηρίων Αμαλφηνών κ.ά.).

Η κοίμηση του ιδρυτή της μονής τοποθετείται στα πρώτα έτη του 11ου αιώνα.¹² Ωστόσο, η αυτοκρατορική εύνοια θα συνεχιστεί και επί ηγουμενίας του διαδόχου του, Αντωνίου, κι αργότερα. Μαζί με αυτήν, θα συνεχιστεί και ο έντονος ρυθμός απόκτησης ακινήτων εντός και εκτός Άθω.¹³

Στο Τυπικό του Μονομάχου το 1045 (Β' Τυπικό του Άθω),¹⁴ η Μεγίστη Λαύρα εξακολουθεί να κατέχει την πρώτη θέση στην ιεραρχία.

¹⁰ Lemerle, *LAVRA I*, σ. 58-59.

¹¹ Lemerle, *LAVRA I*, σ. 73.

¹² Lemerle, *LAVRA I*, σ. 47.

¹³ Lemerle, *LAVRA I*, σ. 48-49. Επίσης, βλ. πίνακα, σ. 73.

¹⁴ Papachryssanthou, *PRÔTATON*, αρ. 9. Επίσης, για σχολιασμό και συγκρίσεις, βλ. Παπαχρυσάνθου, *Μοναχισμός*, σ. 269-280.

Επί Μιχαήλ ΣΤ', λίγα χρόνια αργότερα (1057), θα αυξηθεί περαιτέρω η ετήσια χορηγία προς τη μονή (812 νομίσματα, έναντι 488 του Τζιμισκή και 244 του Φωκά), στο πλαίσιο της ίδιας πολιτικής αυτοκρατορικής εύνοιας, την οποία θα επιδείξουν και μεταγενέστεροι αυτοκράτορες.¹⁵

Τον 11ο αιώνα, η Λαύρα είναι με διαφορά η πλουσιότερη μονή του Άθω, διαθέτοντας ακόμη και ιδιόκτητο πλοίο που έφτανε μέχρι τη βυζαντινή πρωτεύουσα (Τυπικό Μονομάχου, σ. 156-157).¹⁶ Η έκταση των εκτός Άθω κτήσεων της ξεπερνούσε την εποχή εκείνη τις 40.000 μοδίους.¹⁷

Στις αρχές του 12ου αιώνα, πέραν των κτήσεων σε ήδη γνωστές περιοχές, η μονή αποκτά ερείσματα και σε άλλες, με μια σειρά υψηλών δωρεών: περιοχή Μογλενών, Θεσσαλονίκη, Τραϊανούπολη και αλλού.¹⁸

Μετά την κρίση της Λατινοκρατίας, η μονή ανακάμπτει χάρη στην εύνοια του Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου.¹⁹ Στα χρόνια μετά την Παλινόρθωση, η Λαύρα, πέραν της κτήσης Δοξόμπους στο Στρυμόνα, θα αποκτήσει δίκαια στην περιοχή των μεταλλείων της Χαλκιδικής, ενώ προς τα τέλη του αιώνα (1284), αναφέρονται οι κτήσεις στη νήσο Λήμνο, με το μεγάλο μετόχι του Γομάτου και τις γαίες του Παπία.²⁰

¹⁵ Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 32.

¹⁶ Στο Βίο του Αθανασίου Α', σ. 37, στ. 4-25, αναφέρεται για το πλοίο η διαδρομή Άθως - Άβυδος. Στο Τυπικό του Μονομάχου (Papachryssanthou, *PROTATON*, αρ. 8, στ. 53-77), το άρθρο II, που αναφέρεται στα πλοία των αθωνικών μονών, είναι το εκτενέστερο όλων, αναδεικνύοντας έτσι ένα σημαντικό κεφάλαιο της λειτουργίας τους. Πρβλ. Παπαχρυσάνθου, *Μοναχισμός*, σ. 269 κ.εξ., ιδιαιτέρως 276-278.

¹⁷ Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 50, 52, 58 και σ. 70.

¹⁸ Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 60, 65, 69 και πίνακας σ. 73-74.

¹⁹ Lemerle, *LAVRA IV*, αρ. 71, 72 και σ. 10.

²⁰ Lemerle, *LAVRA IV*, αρ. 74 και 77.

Η περίδος ακμής θα συνεχιστεί για τη μονή μέχρι και το 14ο αιώνα (με σημαντικές προσωπικότητες, όπως ο πατριάρχης Φιλόθεος Κόκκινος που διετέλεσε ηγούμενός της),²¹ οπότε και θα παρατηρηθεί έκτοτε μια κάμψη.

Στο 14ο αιώνα κινητικότητα υπάρχει ήδη από τα πρώτα έτη, με κτήσεις στη Σιθωνία, καθώς και στις γνωστές περιοχές (Λήμνο, Δυτική Χαλκιδική, Ιερισσό και αλλού).²²

Πριν τα μέσα του 14ου αιώνα (περί τα 1322), η Λαύρα αποκτά στην Κωνσταντινούπολη τη Μονή Ζωοδόχου και άλλες αστικές κτήσεις λίγο αργότερα (1342), καθώς και μετόχια στη νήσο Ίμβρο (λίγο προ του 1341).

Οι κτήσεις της μονής θα επικυρωθούν και από τον Δουσάν στα 1347, ενώ η επέκταση της μονής θα συνεχίζεται κανονικά (Καλαμαριά, Δυτική Χαλκιδική, Περιοχή Λιμνών, Στρυμόνας κ.λπ. στα ίδια χρόνια).²³

Από τις νέες περιοχές στα χρόνια που ακολουθούν, είναι η Θάσος (προ του 1357), η Θράκη (Βιστωνίδα, 1371) και τα Βοδενά (1375), ενώ μαρτυρούνται οι πρώτες κτήσεις της μονής στη Σερβία (1375/76), στην περιοχή του Μοράβα. Αυτές μάλιστα τις τελευταίες θα ακολουθήσουν και δίκαια σε είδος, όπως χαρακτηριστικά η θέσπιση ετήσιας χορήγησης 100 λίτρων αργύρου από τα ορυχεία του Novo Brdo (1381). Στην περιοχή του Μοράβα θα ακολουθήσουν και άλλες κτήσεις, από τις αρχές του 15ου αιώνα (1407), ενώ είκοσι χρόνια αργότερα (1427) οι Λαζάρεβιτς θα προχωρήσουν σε άλλες δωρεές στη σερβική επικράτεια.²⁴ Οι σερβικές αυτές κτήσεις, ωστόσο, προφανώς

²¹ Lemerle, *LAVRA IV*, σ. 15 και 29-33.

²² Lemerle, *LAVRA II*, αρ. 90-100, μεταξύ των ετών 1300 και 1305.

²³ Lemerle, *LAVRA III*, αρ. 128.

²⁴ Lemerle, *LAVRA IV*, αρ. σερβ. 4-10 και σ. 130-132. Επίσης, πίνακας, σ. 152.

λόγω δυσχερειών διαχείρισης, θα ανταλλαχθούν σύντομα (1452) με 120 λίτρα αργύρου ετησίως.²⁵

Ανάκαμψη θα σημειωθεί και πάλι από τις αρχές του 16ου αιώνα, χάρη στη στήριξη του Νεάγκοε Μπασαράμπ, βοεβόδα της Βλαχίας, ο οποίος, μεταξύ άλλων, θα χρηματοδοτήσει και τη μολυβδοστέγαση του Καθολικού.²⁶

Μετά την κρίση των μέσων του 16ου αιώνα, που ήταν επακόλουθο της μαζικής δήμευσης των εκκλησιαστικών γαιών επί Σελήμ Β', η μονή φαίνεται να ακμάζει ξανά, επιστρέφοντας μάλιστα στο κοινοβιακό σύστημα, με σιγίλλιο του πατριάρχη Ιερεμία (1575), κι επιπλέον αναλαμβάνοντας την αποπληρωμή χρεών άλλων μονών για κάποιο διάστημα.²⁷

Μετά τον καταστροφικό σεισμό του 1585 και κατά τον επόμενο αιώνα,²⁸ η μονή βρίσκεται ξανά σε ένδεια, παρά τις επιμέρους προσπάθειες πατριαρχών, ιεραρχών και άλλων, για οικονομική ενίσχυση. Η ακμή θα έρθει ξανά μόλις το 18ο αιώνα, στο πλαίσιο μιας ευρύτερης ανάπτυξης που ξεκινούσε από την περιοχή των ηγεμονιών.²⁹

Το 19ο αιώνα, η μοίρα της μονής θα είναι παρόμοια με εκείνη των άλλων αθωνικών μονών, με κομβικά γεγονότα την Ελληνική Επανάσταση και τη συνακόλουθη δεκαετία της τουρκικής "κατάληψης" του Άθω. Ο υπόλοιπος αιώνας μέχρι την απελευθέρωση, θα κυλήσει χωρίς ιδιαίτερες εξάρσεις.

Πέρα από τις όποιες διακυμάνσεις, τις συγκυρίες και τα επιμέρους γεγονότα, αποτελεί παραδοχή ότι το κύρος και η

²⁵ Lemerle, *LAVRA IV*, αρ. σερβ. 12.

²⁶ Πεντζίκης, σ. 302.

²⁷ Όπ.π.

²⁸ Πεντζίκης, 307.

²⁹ Πεντζίκης, σ. 303. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 396.

λάμψη της Μεγίστης Λαύρας, λόγω πρωτίστως της αδιαφιλονίκητης πρώτης θέσης της στην ιεραρχία, δε μειώθηκαν ποτέ. Συνηγορεί σ' αυτό και ο εντυπωσιακός αριθμός μεγάλων προσωπικοτήτων, του εκκλησιαστικού κυρίως χώρου, που είτε εγκαταβίωσαν κανονικά είτε διέμειναν εκεί για κάποιο διάστημα: πολυάριθμοι πατριάρχες, αρχιερείς, λόγιοι, μετέπειτα άγιοι, και πολλοί άλλοι, ξεχωρίζουν στο μοναχολόγιο της μονής από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα.³⁰

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Κρήνη εισόδου: 1818

Διαβατικό εισόδου: 10ος-11ος αιώνας

Νότια πτέρυγα και τείχος: 10ος αιώνας και εξής

Πύργος Τζιμισκή: 10ος αιώνας (969-976 - ανακαινίσεις και προσθήκες: 14ος αιώνας, 1522, 1688)

Καθολικό: 10ος αιώνας (963 θεμελίωση και μετέπειτα φάσεις - τοιχογραφίες Θεοφάνους του Κρητός, 1535 αλλά και σπαράγματα 14ου αιώνα)

Λητή και Εξωνάρθηκας Καθολικού: 1814 (χαρακτηριστική λαϊκότεροπη τοιχογράφηση στον εξωνάρθηκα από Σαμακοβίτη ζωγράφο στα 1852)

Παρεκκλήσιο Κουκουζέλισσας: 10ος αιώνας (ανακαινίσεις και προσθήκες: 14ος αιώνας, 1613, 1713)

Παρεκκλήσιο Αγίου Νικολάου (Καθολικό): 10ος αιώνας (τοιχογραφίες Φράγκου Κατελάνου, 1560)

Παρεκκλήσιο Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων (Καθολικό): 10ος αιώνας (τοιχογραφίες 1571)

³⁰ Σμυρνάκης, σ. 394 κ.εξ.

Μαρμάρινα Καθολικού (Τέμπλο, Αγία Τράπεζα, Κιβώριο): 1886-1887 (έργα του Γιαννούλη Χαλεπά)

Φιάλη: 1060 και αργότερα, ως το 1634

Κενοτάφια πατριαρχών: 1628-1735

Κρήνες Τράπεζας: 1762, 1769

Τράπεζα: 10ος αιώνας - ανακαίνιση στα 1512-1527 (τοιχογραφίες Θεοφάνους του Κρητός)

Αρχονταρίκι (βόρεια πτέρυγα): 1580

Μαγκιπέιο: 1725

Αρσανάς: 10ος αιώνας και μεταγενέστερες φάσεις - πύργος μεταξύ 12ου-14ου αιώνα

Εντός του συγκροτήματος υπάρχουν πολλά παρεκκλήσια χρονολογούμενα ήδη από τα χρόνια του ιδρυτή, Αγίου Αθανασίου.

Πλήθος εξαρτημάτων απαντάται και εκτός των τειχών, αλλά και σε ολόκληρη την -ιδιαίτερα εκτεταμένη- επικράτεια της μονής (72.000 στρέμματα ή 21,3% της αθωνικής επικράτειας), από το Μυλοπόταμο (στα όρια της Μονής Ιβήρων) και την Προβάτα (στα σύνορα με τη Μονή Καρακάλλου) μέχρι τη Σκήτη Αγίας Άννης, στη δυτική ακτή της χερσονήσου.

Όσον αφορά τα μείζονα εξαρτήματά της (πέραν των μεμονωμένων Κελίων, Καθισμάτων, Ησυχαστηρίων κ.λπ.), τα κυριότερα από αυτά είναι:

- Κάθισμα Μυλοπόταμου
- Προβάτα (περιοχή Κελίων)
- Σκήτη Τιμίου Προδρόμου (Ρουμάνικη)
- Σκήτη Καυσοκαλυβίων
- Σκήτη Αγίας Άννης
- Κατουνάκια

- Καρούλια
- Άγιος Βασίλειος
- Κερασιά
- Μορφονού

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Περιστερές (Μονή Περιστερών Θεσσαλονίκης), η νήσος Κυρα-Παναγιά, νήσος Άγιος Ευστράτιος, Λήμνος (από τα αρχαιότερα), αλλά και νεότερα: Σκόπελος, Σκύρος, Χανιά, Καλαμάτα, Βόλος, Ύδρα, Συκιά Χαλκιδικής, και άλλα.

B. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 01.01: Οι κτήσεις της Μνήης Μεγίστης Λαύρας συνολικά

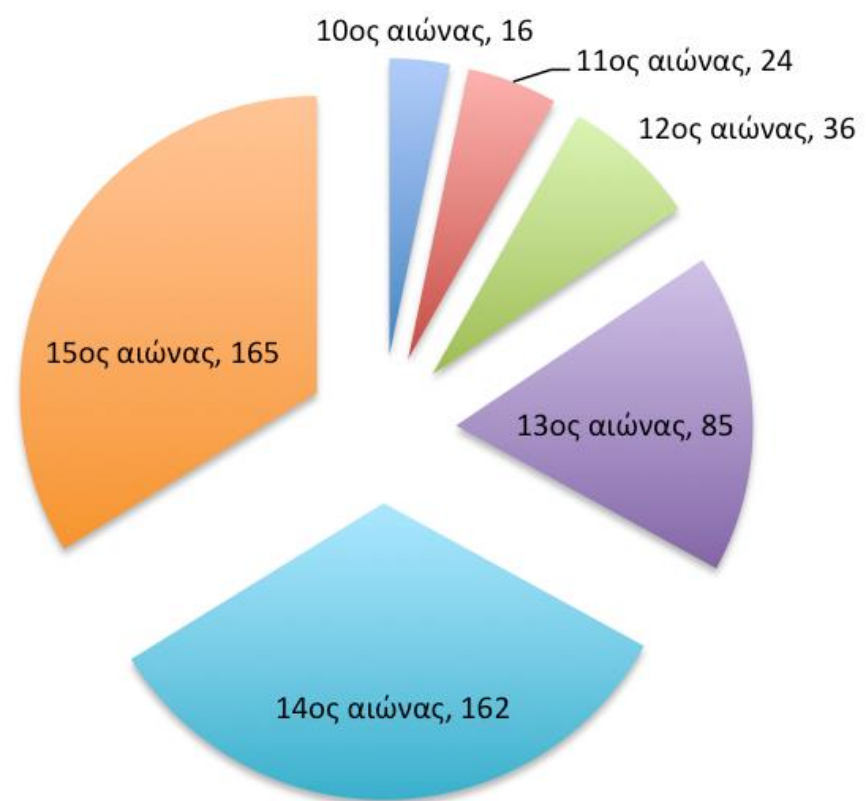
MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Subordination	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
01_1		Αβόριανη		Αβόριανη (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.77722	22.02472	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	7	1375	1500	χωριό, γαίες
01_2		Αγία Άννα		Αγία Άννα (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.01833	23.45667	Μεγίστη Λαύρα	προάστειον	0	3	1259	1401	προάστειο, γαίες
01_3		Αγία Ευφημία		ΑΠΑ ΕΥΦΗΜΙΑ (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.53001	23.11751	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	7	1259	1401	χωριό, γαίες
01_4		Αγία Μαρίνα	Αγία Μαρία	Αγία Μαρίνα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.31001	23.25001	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	6	1103	1401	γαίες
01_5		Αγία Παρασκευή		Αγία Παρασκευή ΒΟΔΕΝΩΝ (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.79861	22.08556	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	7	1375	1500	χωριό, γαίες
01_6		Άγιοι Ανάργυροι		Άγιοι Ανάργυροι ΛΟΠΤΟΥ (ΛΑΥΡΑ)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.17805	23.78449	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	1	6	1304	1401	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
01_7		Άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη		Άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.91528	25.13278	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1326	1500	μονύδριο
01_8		Άγιοι Πάντες		Άγιοι Πάντες (ΛΑΥΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.04389	23.59501	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1361	1500	μονύδριο
01_9		Άγιος Αθανάσιος Κοπριανής	Κοπριανής	Άγιος Αθανάσιος Κοπριανής (ΛΑΥΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.07528	23.57501	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	3	2	1329	1500	μονύδριο, γαίες
01_10		Άγιος Αθανάσιος Λογγού	Άγιος Αθανάσιος Τριπόταμου	Άγιος Αθανάσιος Τριπόταμου (ΛΑΥΡΑ)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.14667	23.77667	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	1	2	1298	1401	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, περιβόλια
01_11		Άγιος Γεώργιος	Άγιος Γεώργιος Καστελινόν	Άγιος Γεώργιος Καστελινόν (ΛΑΥΡΑ)		Ιμβρος	40.16211	2582851	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1341	1500	μονύδριο
01_12		Άγιος Γεώργιος Λογγού		Άγιος Γεώργιος Λογγού (ΛΑΥΡΑ)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.04861	23.94778	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	1	2	1304	1500	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
01_13		Άγιος Γεώργιος Νεωμάτων		Άγιος Γεώργιος Νεωμάτων (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.92417	25.14417	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1326	1500	μονύδριο
01_14		Άγιος Γεώργιος των Ομβροκλάδων		Άγιος Γεώργιος των Ομβροκλάδων (ΛΑΥΡΑ)	Αίινος	Ανατολική Θράκη	40.72312	26.08423	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1399	1500	μονύδριο, γαίες
01_15		Άγιος Γεώργιος Χανδρέας		Άγιος Γεώργιος Χανδρέας (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.85278	25.13194	Μεγίστη Λαύρα	Ναός	0	2	1355	1500	μονύδριο
01_16		Άγιος Ευστράτιος (νήσος)	Νέοι	Άγιος Ευστράτιος (νήσος) (ΛΑΥΡΑ)		Σποράδες	39.53028	25.01056	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	984	2018	νήσος, γαίες
01_17		Άγιος Θωμάς		Άγιος Θωμάς (ΛΑΥΡΑ)		Θεσσαλονίκη	40.55944	22.99528	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	6	1099	1500	γαίες, αμπέλια
01_18		Άγιος Ιωάννης Θεολόγος Τερώνης		Άγιος Ιωάννης Θεολόγος Τερώνης (ΛΑΥΡΑ)	Τορώνη	Σίθωνια	39.99001	23.90111	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	1	2	1304	1401	μονύδριο, γαίες
01_19		Άγιος Κωνσταντίνος (Ιμβρος)		Άγιος Κωνσταντίνος Ιμβρού (ΛΑΥΡΑ)		Ιμβρος	40.16211	25.82851	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1341	1500	μονύδριο
01_20		Άγιος Μάμας		Άγιος Μάμας (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.26694	23.33972	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1351	1401	γαίες
01_21		Άγιος Μαρinos		Άγιος Μαρinos (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.90501	25.15528	Μεγίστη Λαύρα	Ναός	0	2	1355	1500	ναός
01_22		Άγιος Νικόλαος	Βαθυποταμίτης	Άγιος Νικόλαος Βαθυποταμίτης (ΛΑΥΡΑ)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.04583	23.96278	Μεγίστη Λαύρα	Ναός	2	2	1298	1401	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
01_23		Άγιος Νικόλαος Ζευγιάτων		Άγιος Νικόλαος Ζευγιάτων (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.84389	25.14001	Μεγίστη Λαύρα	Ναός	0	2	1355	1500	ναός
01_24		Άγιος Παντελεήμων		Άγιος Παντελεήμων (ΛΑΥΡΑ)	Προστασάνη	Παγγαίο - Σύμβολο	41.16917	24.00139	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	4	6	1317	1500	μονύδριο, γαίες
01_25		Αγρίδιον Συκέας		Αγρίδιον Συκέας (ΛΑΥΡΑ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.65056	23.61611	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1351	1500	γαίες
01_26		Αδρίνου	Ταδρίνου	Αδρίνου (ΛΑΥΡΑ)	Δέκος	Κωνσταντινούπολη	41.29143	28.67721	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1115	1204	γαίες
01_27		Αειδαρόκαστρον		Αειδαρόκαστρον (ΛΑΥΡΑ)	Λυκόσχημα	Παγγαίο - Σύμβολο	40.75028	24.02167	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	4	6	1287	1401	γαίες, αμπέλια, μύλος
01_28		Αίνος		Αίνος (ΛΑΥΡΑ)	Αίνος	Ανατολική Θράκη	40.71583	26.09917	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	6	1399	1500	γαίες, οικίες
01_29		Άμπελος		Άμπελος (ΛΑΥΡΑ)	Σίθωνια	Σίθωνια	39.97167	22.96389	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	2	3	1304	1401	γαίες
01_30		Αποστολίται		Αποστολίται (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.44361	22.99417	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	1	3	1299	1401	γαίες
01_31		Αρδαμέρι	Αδραμέρι	Αρδαμέρι (ΛΑΥΡΑ)		Περιοχή Λιμνών	40.59537	23.18190	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1071	1204	γαίες
01_32		Αρδειαί		Αρδειαί (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.94083	25.14278	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1361	1500	γαίες
01_33		Άρσενικεία		Άρσενικεία (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.42278	23.84361	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1321	1401	γαίες
01_34		Αρχάγγελος Μιχαήλ Καλαμίων	Αρχάγγελος Μιχαήλ Καλαμιώτης, Καλαμία	Αρχάγγελος Μιχαήλ Καλαμίων (ΛΑΥΡΑ)		Ιμβρος	40.16211	25.82851	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1341	1500	μονύδριο
01_35		Ασμαλού		Ασμαλού (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.51778	23.13001	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	4	6	1104	1401	προάστειο, γαίες
01_36		Άσπρη Εκκλησία		Άσπρη Εκκλησία (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.49972	23.81667	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1285	1401	γαίες
01_37		Αυλών (Εύβοια)		Αυλών Εύβοιας (ΛΑΥΡΑ)		Εύβοια	38.50308	24.12175	Μεγίστη Λαύρα	Ναός	0	2	1496	1500	ναός, γαίες, αμπέλια, βιβάνιο, κατάρτημα
01_38		Βαρζαχάνιον		Βαρζαχάνιον (ΛΑΥΡΑ)	Κισσός	Ανατολική Θράκη	41.24494	27.12733	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	4	6	1062	1104	προάστειο, γαίες
01_39		Βελόνα		Βελόνα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.32583	23.02833	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	3	3	1298	1401	γαίες
01_40		Βερνάριος		Βερνάριος (ΛΑΥΡΑ)		Στρυμόνας	40.98972	23.67333	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	7	1365	1500	χωριό, γαίες, ψαρατόπιο
01_41		Βέροια (Λαύρα)		Βέροια (ΛΑΥΡΑ)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.51936	22.20522	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	6	1181	1401	γαίες, βοσκότοποι
01_42		Βέσαινα		Βέσαινα (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.02639	23.43111	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	7	1300	1401	χωριό
01_43		Βίγλα		Βίγλα (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.10833	23.41944	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1259	1401	γαίες
01_44		Βιζόβα		Βιζόβα (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.84444	22.05556	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1375	1500	μονύδριο, γαίες
01_45		Βιστωνίδα		Βιστωνίδα (ΛΑΥΡΑ)		Θράκη	41.01444	25.11194	Μεγίστη Λαύρα	ψαρατόπιο	0	5	1371	1500	ψαρατόπιο
01_46		Βουλκαρέα		Βουλκαρέα (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.36444	23.91472	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	2	3	1300	1401	γαίες
01_47		Βράτζεβα		Βράτζεβα (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.00574	23.41493	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	4	6	964	1500	γαίες, αμπέλια, ελαιώνες, περιβόλια
01_48		Βρύαι	Βρύα	Βρύαι (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.30387	23.18643	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	3	3	1099	1401	γαίες
01_49		Γαβριανής		Γαβριανής (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.44472	23.18639	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	4	6	1309	1401	γαίες

01.50	Γέφυρα		Γέφυρα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.37639	23.14361	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	2	7	1259	1401	χωριό, γαίες
01.51	Γούρνα		Γούρνα (ΛΑΥΡΑ)	Βασιλικά	Κεντρική Χαλκιδική	40.50001	23.08111	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	3	6	1259	1409	γαίες
01.52	Γράδιατα		Γράδιατα (ΛΑΥΡΑ)	Στρατώνι	Ανατολική Χαλκιδική	40.51111	23.73889	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	7	1263	1401	χωριό
01.53	Γυμνοπελαγήσιον	Κυρα Παναγιά, Πελαγονήσι	Γυμνοπελαγήσιον (ΛΑΥΡΑ)	Κυρα Παναγιά	Σποράδες	39.33167	24.06833	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	4	6	993	2018	νήσος, γαίες
01.54	Γυμνού		Γυμνού (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.09501	23.40917	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	4	6	1298	1500	γαίες
01.55	Δεβελίκεια		Δεβελίκεια (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.36722	23.82611	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	4	6	989	1500	γαίες, δάσος
01.56	Δελεάνου		Δελεάνου (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.31306	23.27222	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1199	1401	γαίες
01.57	Διμυλία		Διμυλία (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.00861	23.47639	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	7	1300	1401	χωριό
01.58	Δοκάλους		Δοκάλους (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.91251	25.17639	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	7	1329	1500	χωριό
01.59	Δοξόμπος	Τοξόμπος	Δοξόμπος (ΛΑΥΡΑ)		Στρυμόνας	40.90128	23.81883	Μεγίστη Λαύρα	Χωριό	4	7	1259	1500	χωριό, γαίες, αμπέλια, βιβάρια, ψαροτόπια, πανηγύρεις
01.60	Δραγοβούντων	Πισαύν	Δραγοβούντων (ΛΑΥΡΑ)	Βασιλικά	Δυτική Χαλκιδική	40.48944	23.20251	Μεγίστη Λαύρα	Μικτό	4	6	964	1401	γαίες, αμπέλια, βοσκότοποι
01.61	Δρυμόσурτα	Δρυμόσурτα, Βρομόσурτα	Δρυμόσурτα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.34389	23.27722	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	6	1199	1401	χωριό, γαίες, αμπέλια, μύλοι
01.62	Ελαία		Ελαία (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.39389	23.12694	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	3	3	1299	1401	γαίες
01.63	Ενοράχη		Ενοράχη (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.38639	22.92333	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι			1259	1401	γαίες, αμπέλια
01.64	Εξαλείμματα Λήμνου		Εξαλείμματα Λήμνου (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.88251	25.16944	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	3	6	1355	1500	γαίες, αμπέλια
01.65	Άγιος Αθανάσιος	Ερμούλεια (Λαύρα), Ορμήλεια (Λαύρα)	ΕΡΜΥΛΕΙΑ - Άγιος Αθανάσιος (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.25611	23.50667	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	1	2	1299	1930	μονούδριο, γαίες
01.66	Άγιος Βασίλειος	Ερμούλεια (Λαύρα), Ορμήλεια (Λαύρα)	ΕΡΜΥΛΕΙΑ - Άγιος Βασίλειος (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.25056	23.51444	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	1	2	1259	1930	μονούδριο, γαίες
01.67	Πύργος Ερμούλειας	Ερμούλεια (Λαύρα), Ορμήλεια (Λαύρα)	ΕΡΜΥΛΕΙΑ - Πύργος (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.24111	23.52778	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	3		1259	1930	γαίες
01.68	Ζευηλατείον της Λακαρινής		Ζευηλατείον της Λακαρινής (ΛΑΥΡΑ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63833	22.80694	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1298	1401	γαίες
01.69	Άγιος Νικόλαος Ζήνας	Ρουσάλια	Ζήνα - Άγιος Νικόλαος Ρουσάλια (ΛΑΥΡΑ)	Ζήνα	Στρυμόνας	40.98628	23.81098	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1199	1259	μονούδριο
01.70	Ζομάτοι		Ζομάτοι (ΛΑΥΡΑ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.46778	22.96889	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	6	1259	1401	γαίες, αμπέλια
01.71	Άγιος Αθανάσιος (Θάσος)		ΘΑΣΟΣ - Άγιος Αθανάσιος (ΛΑΥΡΑ)	Νεόκαστρον	Θάσος	40.67144	24.65605	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1329	1400	μονούδριο, γαίες, αμπέλια, ελαιώνες, μύλος
01.72	Αρχιστράτηγος		Θάσος - Αρχιστράτηγος (ΛΑΥΡΑ)	Κινύρα	Θάσος	40.66577	24.76166	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1357	1500	μονούδριο, γαίες
01.73	Θετόκος Ποταμιάς (Θάσος)		ΘΑΣΟΣ - Θετόκος Ποταμιάς (ΛΑΥΡΑ)	Ποταμιά	Θάσος	40.71612	24.72847	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1357	1500	μονούδριο, γαίες
01.74	Θετόκος Γαβαλιώτισσα		Θετόκος Γαβαλιώτισσα (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.82622	22.07064	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	4	2	1375	1500	μονούδριο, γαίες, αμπέλια, οικίες, καταστήματα
01.75	Θετόκος Οδηγήτρια		Θετόκος Οδηγήτρια (ΛΑΥΡΑ)	Παλιόκαστρο	Λήμνος	39.87556	25.06501	Μεγίστη Λαύρα	Ναός	2	2	1355	1500	ναός, γαίες, αμπέλια
01.76	Θετόκος Σεργονιώτισσα	Σερβονιώτισσα	Θετόκος Σεργονιώτισσα (ΛΑΥΡΑ)	Καστρί	Λήμνος	39.98111	25.40556	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	3	2	1361	1425	μονούδριο, γαίες, αμπέλια
01.77	Άγια Τριάδα (Θεσσαλονίκη)		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Άγια Τριάδα (ΛΑΥΡΑ)		Θεσσαλονίκη	40.64006	22.94441	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1298	1401	μονούδριο, οικίες, γαίες, αμπέλια
01.78	Άγιος Αθανάσιος (Θεσσαλονίκη)		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Άγιος Αθανάσιος (ΛΑΥΡΑ)		Θεσσαλονίκη	40.64006	22.94441	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1259	1401	μονούδριο, οικίες, γαίες, αμπέλια
01.79	Άγιος Ευθύμιος (Θεσσαλονίκη)		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Άγιος Ευθύμιος (ΛΑΥΡΑ)		Θεσσαλονίκη	40.64006	22.94441	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1298	1500	μονούδριο
01.80	Θεσσαλονίκη 2		Θεσσαλονίκη 4 (ΛΑΥΡΑ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63306	22.94333	Μεγίστη Λαύρα	οικίες	0	1	1287	1401	οικίες
01.81	Άγιος Ευστράτιος Ιερισού		ΙΕΡΙΣΣΟΣ - Άγιος Ευστράτιος (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.36417	23.90167	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	2	3	1299	1500	οικίες
01.82	Γομάτου Ιερισού	Ορφανού	ΙΕΡΙΣΣΟΣ - Γομάτου (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.39444	23.79889	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	4	6	989	1500	γαίες
01.83	Θετόκος Ιερισού		ΙΕΡΙΣΣΟΣ - Θετόκος (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.37028	23.89028	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1299	1401	γαίες
01.84	Κάστρο Ιερισού		ΙΕΡΙΣΣΟΣ - Κάστρο (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.40628	23.87501	Μεγίστη Λαύρα		0	1	1014	1500	αυλή, οικίες, ονοποποιείο
01.85	Ιερισός 1		Ιερισός 1 (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.40416	23.85943	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	1	1014	1500	οικίες
01.86	Ιερισός 2		Ιερισός 2 (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.40417	23.85944	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1420	1500	γαίες, οικίες
01.87	Ιππόδρομος		Ιππόδρομος (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.38751	23.87167	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1299	1401	γαίες
01.88	Κακή Ράχη		Κακή Ράχη (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.38556	23.88611	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1321	1401	γαίες
01.89	Κάμενα		Κάμενα (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.37139	23.86501	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	6	971	1500	χωριό, γαίες
01.90	Κάμπος	Δεσποτικόν Λιβάδιον	Κάμπος (ΛΑΥΡΑ)	Λογγός	Σιβωνία	40.03806	23.98001	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	3	3	1304	1500	γαίες
01.91	Καρβέας	Καρβαίοι, του Καρβέως	Καρβέας (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.33528	23.12222	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	7	1259	1500	χωριό, γαίες, αμπέλια
01.92	Κατωδαίμονες		Κατωδαίμονες (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.36556	23.95306	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	1	3	1014	1401	γαίες
01.93	Κελία		Κελία (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.39444	23.84583	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	999	1301	γαίες
01.94	Άγιοι Θεόδωροι		ΚΙΣΣΟΣ - Άγιοι Θεόδωροι (ΛΑΥΡΑ)	Κισσός	Ανατολική Θράκη	40.81552	26.59883	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1399	1500	μονούδριο

01.95	Κοιμαρέα	Κοιμαρέα	Κοιμαρέα (ΛΑΥΡΑ)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.12583	23.77972	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		1	3	1304	1401	γαίες
01.96	Κοντέας		Κοντέας (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.86417	25.15556	Μεγίστη Λαύρα	χωριό		4	6	1346	1490	χωριό, γαίες, αμπέλια
01.97	Πρόδρομος Κότζινου		ΚΟΤΖΙΝΟΣ - Πρόδρομος (ΛΑΥΡΑ)	Κότζινος	Λήμνος	39.93751	25.28028	Μεγίστη Λαύρα	Μονή		0	2	1361	1500	μονύδριο
01.98	Κούνακος		Κούνακος (ΛΑΥΡΑ)		Θεσσαλονίκη	40.64006	22.94441	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		0	6	1298	1500	γαίες, αμπέλια
01.99	Κραββάτα	Κραββατά	Κραββάτα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.32139	23.32611	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι				1345	1500	γαίες
01.100	Κριβοσχιάδι		Κριβοσχιάδι (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.76806	22.11583	Μεγίστη Λαύρα	χωριό		4	7	1375	1500	χωριό, γαίες
01.101	Κρούα Πηγιάδι		Κρούα Πηγιάδι (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.41861	23.21194	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		4	6	1102	1401	γαίες
01.102	Άγιος Δημήτριος Κωνσταντινούπολης		ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ - Άγιος Δημήτριος (ΛΑΥΡΑ)	Κωνσταντινούπολη	Κωνσταντινούπολη	41.02001	28.93361	Μεγίστη Λαύρα	Μονή		0	2	1367	1500	μονύδριο
01.103	Ζωοδόχος Πηγή Κωνσταντινούπολης		ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ - Ζωοδόχος Πηγή (ΛΑΥΡΑ)	Κωνσταντινούπολη	Κωνσταντινούπολη	41.00556	28.97694	Μεγίστη Λαύρα	Μονή		0	2	1332	1500	μονύδριο, γαίες, οικίες, καταστήματα
01.104	Κωνσταντινούπολη 2		Κωνσταντινούπολη 2 (ΛΑΥΡΑ)	Κωνσταντινούπολη	Κωνσταντινούπολη	41.01611	28.95139	Μεγίστη Λαύρα	οικίες		0	1	1342	1500	οικίες, εργαστήρια
01.105	Λεύκη	Λεύκαι, Λευκή	Λεύκη (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.00574	23.41493	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		3	6	964	1500	γαίες, αμπέλια, ελαιώνες, περιβόλια
01.106	Άγιος Νικόλαος (Λήμνος)		ΛΗΜΝΟΣ - Άγιος Νικόλαος (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.86501	25.10083	Μεγίστη Λαύρα	Μονή		0	2	1361	1500	μονύδριο
01.107	Γομάτου (Λήμνος)		ΛΗΜΝΟΣ - Γομάτου (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.97528	25.13833	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		4	6	1199	1479	γαίες
01.108	Ζωοδόχος Πηγή Λήμνου		ΛΗΜΝΟΣ - Ζωοδόχος Πηγή (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.94528	25.26944	Μεγίστη Λαύρα	Μονή		0	2	1415	1500	μονύδριο
01.109	Θεοτόκος Ελεούσα Λήμνου		ΛΗΜΝΟΣ - Θεοτόκος Ελεούσα (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.91944	25.14167	Μεγίστη Λαύρα	Μονή		0	2	1326	1425	μονύδριο
01.110	Θεοτόκος Κακαβιώτισσα		ΛΗΜΝΟΣ - Θεοτόκος Κακαβιώτισσα (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.86861	25.09972	Μεγίστη Λαύρα	Μονή		3	2	1304	1479	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, περιβόλια, μύλοι, βοσκότοποι, μανδρότοποι, οικίες
01.111	Παναγία Λήμνου		ΛΗΜΝΟΣ - Παναγία (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.98667	25.15501	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		0	3	1355	1500	γαίες
01.112	Πακίς		ΛΗΜΝΟΣ - Πακίς (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.99361	25.20361	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		3	3	1285	1500	γαίες
01.113	Πλατύ Πηγιάδι		ΛΗΜΝΟΣ - Πλατύ Πηγιάδι (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.88056	25.15361	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		0	3	1355	1500	γαίες
01.114	Σεργιτζή		ΛΗΜΝΟΣ - Σεργιτζή (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	40.02111	25.13611	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		4	6	1399	1448	νήσος, γαίες
01.115	Τραχυσάνα		ΛΗΜΝΟΣ - Τραχυσάνα (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.87278	25.17139	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		4	6	1346	1490	γαίες, αμπέλια, βοσκότοποι
01.116	Θεοτόκος Λινοβροχίου		ΛΙΝΟΒΡΟΧΙΟΝ - Θεοτόκος (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.28444	23.15917	Μεγίστη Λαύρα	Μονή				1309	1401	μονύδριο
01.117	Αλόγος Θεοφύλου		ΛΟΓΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ (ΛΑΥΡΑ)	Πρόβλακας	Περίχωρα Αθω	40.40639	23.84222	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		0	3	999	1018	γαίες
01.118	Λωριωτών	Λωριωτός, Λωριωτόμου	Λωριωτών (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.38611	22.94306	Μεγίστη Λαύρα	Χωριό		4	7	1104	1401	χωριό, γαίες
01.119	Μαγγανόλακκος		Μαγγανόλακκος (ΛΑΥΡΑ)	Σίθωνια	Σίθωνια	39.96751	23.94694	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		1	3	1304	1401	γαίες
01.120	Μακρογένους		Μακρογένους (ΛΑΥΡΑ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.85861	22.60389	Μεγίστη Λαύρα	Βοσκότοποι		4	5	1321	1401	βοσκότοποι
01.121	Μεγαρίσιον		Μεγαρίσιον (ΛΑΥΡΑ)	Αίνος	Ανατολική Θράκη	40.61644	26.51709	Μεγίστη Λαύρα	Μονή		0	2	1399	1500	μονύδριο
01.122	Αρχοντοχώριον	Μεσόλιμνα	Μεσόλιμνα (ΛΑΥΡΑ)	Περιοχή Λιμνών	Περιοχή Λιμνών	40.67361	23.25556	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		0	3	1115	1401	γαίες
01.123	Μετόλιον		Μετόλιον (ΛΑΥΡΑ)	Στρατώνι	Ανατολική Χαλκιδική	40.52028	23.80528	Μεγίστη Λαύρα	χωριό		4	7	1263	1401	χωριό
01.124	Μογλενά		Μογλενά (ΛΑΥΡΑ)	Εδέσσα	Κεντρική Μακεδονία	40.95942	22.12032	Μεγίστη Λαύρα	βοσκότοποι		0	5	1184	1401	βοσκότοποι
01.125	Νέον Κυρίον		Νέον Κυρίον (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.32167	23.04611	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		4	6	1259	1401	γαίες
01.126	Νεσχώριον		Νεσχώριον (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.45556	23.05833	Μεγίστη Λαύρα	χωριό		4	7	1299	1401	χωριό, γαίες
01.127	Νερομπούκιον		Νερομπούκιον (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.45306	23.20722	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι				1321	1401	γαίες
01.128	Νησάπουλο		Νησάπουλο (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.75556	22.05833	Μεγίστη Λαύρα	Μονή		0	2	1375	1500	μονύδριο
01.129	Νομεριεαί		Νομεριεαί (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.38556	23.90251	Μεγίστη Λαύρα	προάστειον		0	3	964	1500	προάστειο, γαίες
01.130	Οικονομία Αγιοστραδίτου		Οικονομία Αγιοστραδίτου (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29583	23.55556	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		1	3	1321	1401	γαίες
01.131	Οικονομία Κοκαλά		Οικονομία Κοκαλά (ΛΑΥΡΑ)	Καρκάρια, Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.35417	23.30833	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		0	6	1351	1500	γαίες
01.132	Οξύων		Οξύων (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.29444	23.19111	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι				1309	1401	γαίες
01.133	Παλλιρέα		Παλλιρέα (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.24917	23.52417	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		2	3	1321	1401	γαίες
01.134	Παλιματιμένη Σικέα		Παλιματιμένη Σικέα (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.24417	23.53417	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		1	3	1321	1401	γαίες
01.135	Παναγιά		Παναγιά (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.37833	23.26139	Μεγίστη Λαύρα	χωριό		3	7	1199	1401	χωριό, γαίες
01.136	Παρακλάδιον	Ερμούλεια (Λαύρα), Ορμηλία (Λαύρα)	Παρακλάδιον (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.23639	23.54194	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		2	3	1259	1930	γαίες
01.137	Παρθενονηδήματα		Παρθενονηδήματα (ΛΑΥΡΑ)	Βασιλικά	Κεντρική Χαλκιδική	40.48250	23.10020	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		0	3	1259	1401	γαίες
01.138	Περιστέρα	Άγιος Ανδρέας	Περιστέρα (ΛΑΥΡΑ)	Χορτιάτης	Κεντρική Χαλκιδική	40.54951	23.16577	Μεγίστη Λαύρα	Μονή		4	2	964	1104	μονύδριο, γαίες
01.139	Περσούριον		Περσούριον (ΛΑΥΡΑ)	Γαλάτιστα	Κεντρική Χαλκιδική	40.46444	23.24028	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		3	3	1228	1500	γαίες
01.140	Πετζοκολάδα		Πετζοκολάδα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.31833	23.14251	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι				1300	1401	γαίες
01.141	Πιντών	Πισσών	ΠΙΝΣΟΝ (ΛΑΥΡΑ)	Βασιλικά	Δυτική Χαλκιδική	40.49389	23.12583	Μεγίστη Λαύρα	χωριό		4	7	964	1401	χωριό, γαίες, αμπέλια, βοσκότοποι
01.142	Πλασατάρ		Πλασατάρ (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.05722	23.40778	Μεγίστη Λαύρα	Χωριό		4	7	1259	1401	γαίες
01.143	Πλούμισσα		Πλούμισσα (ΛΑΥΡΑ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.69528	23.60194	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		0	3	1352	1500	γαίες
01.144	Ποθάλινος		Ποθάλινος (ΛΑΥΡΑ)		Στρυμόνας	40.96389	23.71001	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		0	3	1259	1401	γαίες
01.145	Πρόβλακας	Πύργος Πρόβλακας	ΠΡΟΒΛΑΚΑΣ - Πύργος (ΛΑΥΡΑ)	Πρόβλακας	Περίχωρα Αθω	40.37361	23.90917	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι		2	3	999	1500	γαίες

01.146	Πρόβλακας 2		Πρόβλακας 4 (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.40833	23.85639	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	1	3	1259	1500	γαίες
01.147	Πρόδρομος Μογλενών		Πρόδρομος Μογλενών (ΛΑΥΡΑ)	Μογλενά, Έδεσσα	Κεντρική Μακεδονία	40.92944	22.07667	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1184	1401	μονούδριο, βοσκότοποι
01.148	Πτελέα		Πτελέα (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.00139	23.55139	Μεγίστη Λαύρα	Χωριό	4	7	1259	1401	χωριό, γαίες, αμπέλια, ελαιώνες, περιβόλια
01.149	Ραχώνια		Ραχώνια (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.38222	23.86972	Μεγίστη Λαύρα		0	3	1259	1500	γαίες
01.150	Σαρανταρέα		Σαρανταρέα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.46667	23.03778	Μεγίστη Λαύρα	Χωριό	4	7	1259	1401	χωριό, γαίες
01.151	Ερμιόδιον		ΣΑΡΤΗ - ΕΡΗΜΟΔΙΟΝ (ΛΑΥΡΑ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.07639	23.95667	Μεγίστη Λαύρα	Απροσδιόριστο	3	3	1321	1401	γαίες
01.152	Σάρτη		Σάρτη (ΛΑΥΡΑ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.07111	23.98278	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	2	3	1321	1500	γαίες
01.153	Σελλάδα		Σελλάδα (ΛΑΥΡΑ)	Στρατώνι	Ανατολική Χαλκιδική	40.50083	23.78194	Μεγίστη Λαύρα	Χωριό	4	7	1263	1401	χωριό
01.154	Σερβία 1 (Λαύρας)		Σερβία 1 (Λαύρας)		Σερβία	43.83611	21.56861	Μεγίστη Λαύρα	Μικτό	4	6	1375	1452	γαίες
01.155	Σερβία 2 (Λαύρας)		Σερβία 2 (Λαύρας)	Μοράβας	Σερβία	43.50972	21.67611	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1407	1452	γαίες
01.156	Σερβία 3 (Λαύρας)		Σερβία 3 (Λαύρας)	Πέτρος	Σερβία	43.85722	21.50251	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1427	1452	γαίες
01.157	Θεοτόκος Ελεούσα Σερρών		ΣΕΡΡΕΣ - Θεοτόκος Ελεούσα (ΛΑΥΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.06694	23.55667	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1347	1500	μονούδριο
01.158	Σέρρες 2		Σέρρες 2 (ΛΑΥΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.09001	23.56389	Μεγίστη Λαύρα	οικίες	0	1	1368	1500	οικίες, αυλές, εργαστήρια, περιβόλια
01.159	Καταφύγιον Σιδηροκαυσίων		ΣΙΔΗΡΟΚΑΥΣΙΑ - Καταφύγιον (ΛΑΥΡΑ)	Στρατώνι	Ανατολική Χαλκιδική	40.52278	23.79111	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1299	1401	γαίες
01.160	Σκυλοχώριον		Σκυλοχώριον (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	39.99722	23.49389	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1259	1401	γαίες
01.161	Άγιος Γεώργιος Σκύρου	Επάνω, Επανώτου	ΣΚΥΡΟΣ - Άγιος Γεώργιος (ΛΑΥΡΑ)	Σκύρος	Σποράδες	38.30694	24.55778	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1289	2018	μονούδριο
01.162	Χριστός Σωτήρ		ΣΚΥΡΟΣ - Χριστός Σωτήρ (ΛΑΥΡΑ)	Σκύρος	Σποράδες	38.88167	24.54833	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1030	1301	μονούδριο
01.163	Στρατώνιον		Στρατώνιον (ΛΑΥΡΑ)		Ανατολική Χαλκιδική	40.51972	23.82861	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	3	6	1259	1409	γαίες, περιβόλια
01.164	Τερεκόβιανη		Τερεκόβιανη (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.83417	22.09222	Μεγίστη Λαύρα	Χωριό	4	7	1375	1500	χωριό
01.165	Τεχλιανή		Τεχλιανή (ΛΑΥΡΑ)	Περιστέρες	Κεντρική Χαλκιδική	40.54667	23.13361	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	3	3	964	1104	γαίες
01.166	Τουρκοχώριον		Τουρκοχώριον (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.31056	23.17083	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1309	1401	γαίες
01.167	Τραϊανούπολη (Λαύρα)		Τραϊανούπολη (Λαύρα)	Άγιος	Ανατολική Θράκη	40.87755	26.01774	Μεγίστη Λαύρα	Μικτό	0	6	1115	1204	γαίες, αμπέλια, βοσκότοποι, οικίες
01.168	Τρυλίσιον	Τρυλίσιον	Τρυλίσιον (ΛΑΥΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.29528	23.68889	Μεγίστη Λαύρα	σιδηροκαύσιο	0	8	1347	1500	μεταλλεύματα
01.169	Τρουλιτή		Τρουλιτή (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.81889	22.08694	Μεγίστη Λαύρα	χωριό	4	7	1375	1500	χωριό, γαίες
01.170	Φακός		Φακός (ΛΑΥΡΑ)		Λήμνος	39.82306	25.17917	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	6	1366	1500	γαίες, πυργός
01.171	Χαλκίος	Κρούς Κάμπος	ΧΑΛΚΕΟΣ (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.38222	23.89361	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1259	1401	γαίες
01.172	Χριστός Σωτήρ Βεροίας	Χριστός Βεροίας	Χριστός Σωτήρ Βεροίας (ΛΑΥΡΑ)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.52271	22.20617	Μεγίστη Λαύρα	Μονή	0	2	1339	1401	μονούδριο
01.173	Χριστούπολις		Χριστούπολις (ΛΑΥΡΑ)		Στρυμόνας	40.80583	23.85111	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	984	1204	γαίες
01.174	Χιάσιανες	Χαστιάνη	Χιάσιανες (ΛΑΥΡΑ)	Μογλενά, Έδεσσα	Κεντρική Μακεδονία	41.05278	22.17556	Μεγίστη Λαύρα	πρόσπειον	0	6	1115	1401	πρόσπειο, γαίες
01.175	Νονο Βρόδο		Νονο Βρόδο (ΛΑΥΡΑ)		Σερβία	42.60861	21.44222	Μεγίστη Λαύρα	τελυνείο	0	8	1381	1501	πρόσπειο
01.176	Parakinon Brod		Parakinon Brod (ΛΑΥΡΑ)		Σερβία	43.86611	21.39389	Μεγίστη Λαύρα	Χωράφι	0	3	1398	1500	γαίες

ΠΙΝΑΚΑΣ 01.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 01.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά μείζονα περιοχή

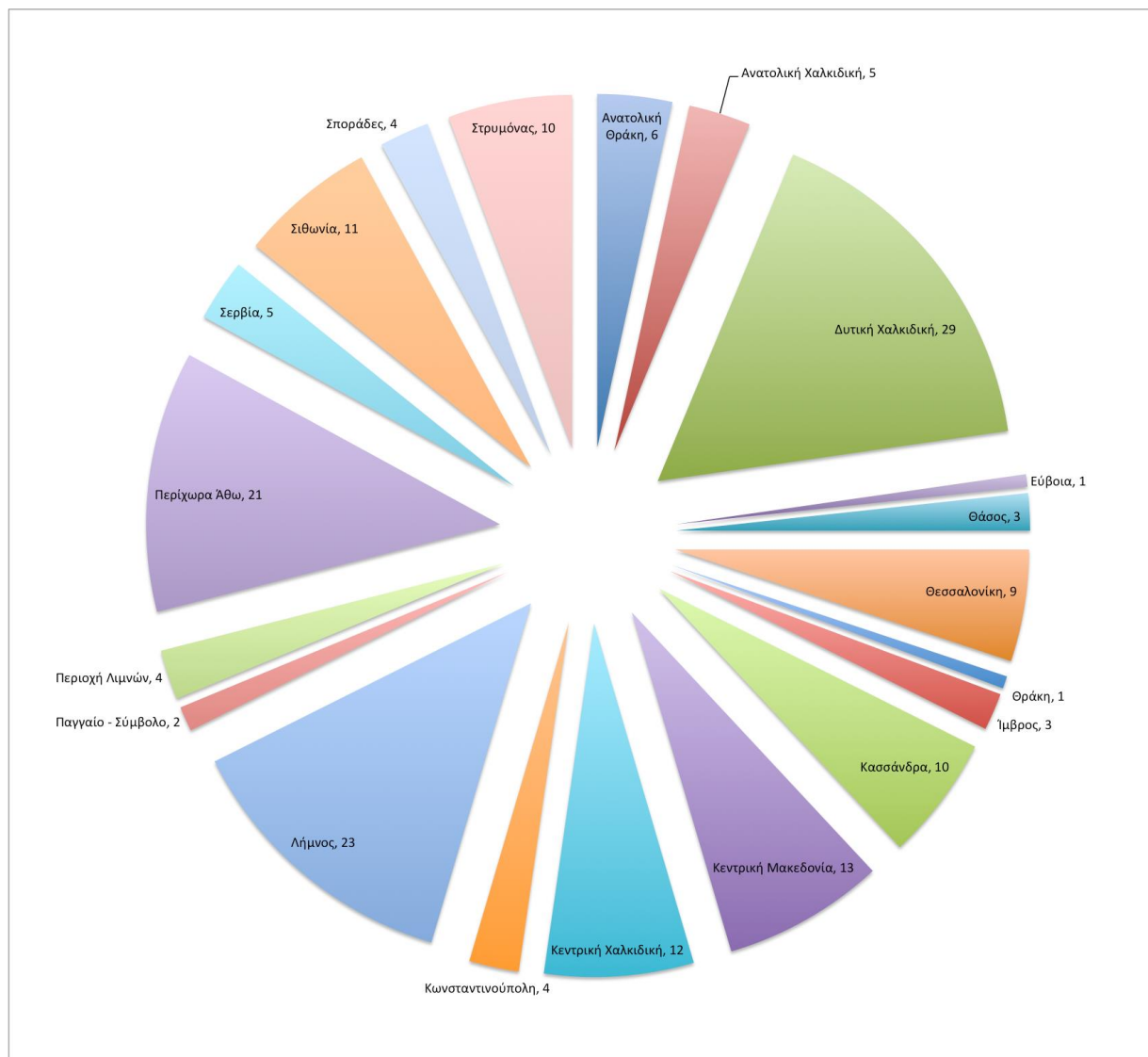
MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
01.1	1	Άγιος Γεώργιος των Ομβροκλάδων		Άγιος Γεώργιος των Ομβροκλάδων (ΛΑΥΡΑ)	Αίγιος	Ανατολική Θράκη	40.72312	26.08423	Μονή	0	2	1399	1500	μονούδριο, γαίες
01.2	2	Αίγιος		Αίγιος (ΛΑΥΡΑ)	Αίγιος	Ανατολική Θράκη	40.71583	26.09917	Χωράφι	0	6	1399	1500	γαίες, οικίες
01.3	3	Βαρζαχάνιον		Βαρζαχάνιον (ΛΑΥΡΑ)	Κισσός	Ανατολική Θράκη	41.24494	27.12733	Χωράφι	4	6	1062	1104	προάστειο, γαίες
01.4	4	Άγια Θεόδωροι		ΚΙΣΣΟΣ - Άγια Θεόδωροι (ΛΑΥΡΑ)	Κισσός	Ανατολική Θράκη	40.81552	26.59883	Μονή	0	2	1399	1500	μονούδριο
01.5	5	Μεγαρίσιον		Μεγαρίσιον (ΛΑΥΡΑ)	Αίγιος	Ανατολική Θράκη	40.61644	26.51709	Μονή	0	2	1399	1500	μονούδριο
01.6	6	Τραϊτανούπολη (Λαύρα)		Τραϊτανούπολη (Λαύρα)	Αίγιος	Ανατολική Θράκη	40.87755	26.01774	Μικτό	0	6	1115	1204	γαίες, αμπέλια, βοσκότοποι, οικίες
01.7	7	Γράδιαστα		Γράδιαστα (ΛΑΥΡΑ)	Στρατώνι	Ανατολική Χαλκιδική	40.51111	23.73889	χωρό	4	7	1263	1401	χωρό
01.8	8	Μετάλλιν		Μετάλλιν (ΛΑΥΡΑ)	Στρατώνι	Ανατολική Χαλκιδική	40.52028	23.80528	χωρό	4	7	1263	1401	χωρό
01.9	9	Σελλάδα		Σελλάδα (ΛΑΥΡΑ)	Στρατώνι	Ανατολική Χαλκιδική	40.50083	23.78194	Χωρό	4	7	1263	1401	χωρό
01.10	10	Καταφύγιον Σιδηροκαυσίων		ΣΙΔΗΡΟΚΑΥΣΙΑ - Καταφύγιον (ΛΑΥΡΑ)	Στρατώνι	Ανατολική Χαλκιδική	40.52278	23.79111	Χωράφι	0	3	1299	1401	γαίες
01.11	11	Στρατώνιον		Στρατώνιον (ΛΑΥΡΑ)	Στρατώνι	Ανατολική Χαλκιδική	40.51972	23.82861	Χωράφι	3	6	1259	1409	γαίες, περιβόλια
01.12	12	Άγια Ευφημία		ΑΓΙΑ ΕΥΦΗΜΙΑ (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.53001	23.11751	χωρό	4	7	1259	1401	χωρό, γαίες
01.13	13	Άγια Μαρίνα	Άγια Μαρία	Άγια Μαρίνα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.31001	23.25001	Χωράφι	0	6	1103	1401	γαίες
01.14	14	Άγιος Μάμας		Άγιος Μάμας (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.26694	23.33972	Χωράφι	0	3	1351	1401	γαίες
01.15	15	Αποστολίται		Αποστολίται (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.44361	22.99417	Χωράφι	1	3	1299	1401	γαίες
01.16	16	Άσμαλού		Άσμαλού (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.51778	23.13001	Χωράφι	4	6	1104	1401	προάστειο, γαίες
01.17	17	Βελόνα		Βελόνα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.32583	23.02833	Χωράφι	3	3	1298	1401	γαίες
01.18	18	Βρύαι	Βρύα	Βρύαι (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.30387	23.18643	Χωράφι	3	3	1099	1401	γαίες
01.19	19	Γαβριανής		Γαβριανής (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.44472	23.18639	Χωράφι	4	6	1309	1401	γαίες
01.20	20	Γέννα		Γέννα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.37639	23.14361	χωρό	2	7	1259	1401	χωρό, γαίες
01.21	21	Δελεάνου		Δελεάνου (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.31306	23.27222	Χωράφι	0	3	1199	1401	γαίες
01.22	22	Δραγοβούντων	Πισσών	Δραγοβούντων (ΛΑΥΡΑ)	Βασιλικά	Δυτική Χαλκιδική	40.48944	23.20251	Μικτό	4	6	964	1401	γαίες, αμπέλια, βοσκότοποι
01.23	23	Δρυμόσυρτα	Δρυμόσυτα, Βρομόσυρτα	Δρυμόσυρτα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.34389	23.27722	χωρό	4	6	1199	1401	χωρό, γαίες, αμπέλια, μύλοι
01.24	24	Ελαία		Ελαία (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.39389	23.12694	Χωράφι	3	3	1299	1401	γαίες
01.25	25	Ενοράχη		Ενοράχη (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.38639	22.92333	Χωράφι	3	3	1259	1401	γαίες, αμπέλια
01.26	26	Καρβέας	Καρβαίοι, του Καρβέως	Καρβέας (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.33528	23.12222	χωρό	4	7	1259	1500	χωρό, γαίες, αμπέλια
01.27	27	Κραββάτα	Κραββατά	Κραββάτα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.32139	23.32611	Χωράφι			1345	1500	γαίες
01.28	28	Κρύα Πηγάδια		Κρύα Πηγάδια (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.41861	23.21194	Χωράφι	4	6	1102	1401	γαίες
01.29	29	Θεοτόκος Λινοβροχίου		ΛΙΝΟΒΡΟΧΙΟΝ - Θεοτόκος (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.28444	23.15917	Μονή			1309	1401	μονούδριο
01.30	30	Λωρωτών	Λωρωτός, Λωρωτόμου	Λωρωτών (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.38611	22.94306	Χωρό	4	7	1104	1401	χωρό, γαίες
01.31	31	Νέον Χωρίον		Νέον Χωρίον (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.32167	23.04611	Χωράφι	4	6	1259	1401	γαίες
01.32	32	Νεοχώριον		Νεοχώριον (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.45556	23.05833	χωρό	4	7	1299	1401	χωρό, γαίες
01.33	33	Νερομπούκιον		Νερομπούκιον (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.45306	23.20722	Χωράφι			1321	1401	γαίες
01.34	34	Οικονομία Κοκαλά		Οικονομία Κοκαλά (ΛΑΥΡΑ)	Καρκάρια, Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.35417	23.30833	Χωράφι	0	6	1351	1500	γαίες
01.35	35	Οξυνών		Οξυνών (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.29444	23.19111	Χωράφι			1309	1401	γαίες
01.36	36	Παναγιά		Παναγιά (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.37833	23.26139	χωρό	3	7	1199	1401	χωρό, γαίες
01.37	37	Πετκοκιάδα		Πετκοκιάδα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.31833	23.14251	Χωράφι			1300	1401	γαίες
01.38	38	Πισσών	Πισσών	ΠΙΝΣΩΝ (ΛΑΥΡΑ)	Βασιλικά	Δυτική Χαλκιδική	40.49389	23.12583	χωρό	4	7	964	1401	χωρό, γαίες, αμπέλια, βοσκότοποι
01.39	39	Σαρανταρέα		Σαρανταρέα (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.46667	23.03778	Χωρό	4	7	1259	1401	χωρό, γαίες
01.40	40	Τουρκοχώριον		Τουρκοχώριον (ΛΑΥΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.31056	23.17083	Χωράφι	0	3	1309	1401	γαίες
01.41	41	Αυλών (Εύβοια)		Αυλών Εύβοιας (ΛΑΥΡΑ)		Εύβοια	38.50308	24.12175	Ναός	0	2	1496	1500	ναός, γαίες, αμπέλια, βιβάριο, κατάστημα
01.42	42	Άγιος Αθανάσιος (Θάσος)		ΘΑΣΟΣ - Άγιος Αθανάσιος (ΛΑΥΡΑ)	Νεόκαστρον	Θάσος	40.67144	24.65605	Μονή	0	2	1329	1400	μονούδριο, γαίες, αμπέλια, ελαιώνες, μύλος
01.43	43	Αρχιστράτηγος		Θάσος - Αρχιστράτηγος (ΛΑΥΡΑ)	Κινύρα	Θάσος	40.66577	24.76166	Μονή	0	2	1357	1500	μονούδριο, γαίες
01.44	44	Θεοτόκος Ποταμιάς (Θάσος)		ΘΑΣΟΣ - Θεοτόκος Ποταμιάς (ΛΑΥΡΑ)	Ποταμιά	Θάσος	40.71612	24.72847	Μονή	0	2	1357	1500	μονούδριο, γαίες
01.45	45	Άγιος Θωμάς		Άγιος Θωμάς (ΛΑΥΡΑ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.55944	22.99528	Χωράφι	0	6	1099	1500	γαίες, αμπέλια
01.46	46	Ζευηλατείον της Λασκαρίνης		Ζευηλατείον της Λασκαρίνης (ΛΑΥΡΑ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63833	22.80694	Χωράφι	0	3	1298	1401	γαίες
01.47	47	Ζομπάτοι		Ζομπάτοι (ΛΑΥΡΑ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.46778	22.96889	Χωράφι	0	6	1259	1401	γαίες, αμπέλια

01.48	Αγία Τριάδα (Θεσσαλονίκη)		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Αγία Τριάδα (ΛΑΥΡΑ)		Θεσσαλονίκη	40.64006	22.94441	Μονή		0	2	1298	1401	μονύδριο, οικίες, γαίες, αμπέλια
01.49	Άγιος Αθανάσιος (Θεσσαλονίκη)		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Άγιος Αθανάσιος (ΛΑΥΡΑ)		Θεσσαλονίκη	40.64006	22.94441	Μονή		0	2	1259	1401	μονύδριο, οικίες, γαίες, αμπέλια
01.50	Άγιος Ευθύμιος (Θεσσαλονίκη)		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Άγιος Ευθύμιος (ΛΑΥΡΑ)		Θεσσαλονίκη	40.64006	22.94441	Μονή		0	2	1298	1500	μονύδριο
01.51	Θεσσαλονίκη 2		Θεσσαλονίκη 4 (ΛΑΥΡΑ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63306	22.94333	οικίες		0	1	1287	1401	οικίες
01.52	Κοίνακος		Κοίνακος (ΛΑΥΡΑ)		Θεσσαλονίκη	40.64006	22.94441	Χωράφι		0	6	1298	1500	γαίες, αμπέλια
01.53	Μακρογένους		Μακρογένους (ΛΑΥΡΑ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.85861	22.60389	Βοσκότοπι		4	5	1321	1401	βοσκότοπος
01.54	Βιστωνίδα		Βιστωνίδα (ΛΑΥΡΑ)		Οράκη	41.01444	25.11194	ψαρατόπιο		0	5	1371	1500	ψαρατόπιο
01.55	Άγιος Γεώργιος	Άγιος Γεώργιος Καστελινόν	Άγιος Γεώργιος Καστελινόν (ΛΑΥΡΑ)		Ίμβρος	40.16211	25.82851	Μονή		0	2	1341	1500	μονύδριο
01.56	Άγιος Κωνσταντίνος (Ίμβρος)		Άγιος Κωνσταντίνος Ίμβρου (ΛΑΥΡΑ)		Ίμβρος	40.16211	25.82851	Μονή		0	2	1341	1500	μονύδριο
01.57	Αρχάγγελος Μιχαήλ Καλαμιών	Αρχάγγελος Μιχαήλ Καλαμιώτης, Καλάμια	Αρχάγγελος Μιχαήλ Καλαμιών (ΛΑΥΡΑ)		Ίμβρος	40.16211	25.82851	Μονή		0	2	1341	1500	μονύδριο
01.58	Αγία Άννα		Αγία Άννα (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.01833	23.45667	προάστειο		0	3	1259	1401	προάστειο, γαίες
01.59	Βέσαινα		Βέσαινα (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.02639	23.43111	χωριό		4	7	1300	1401	χωριό
01.60	Βίγλα		Βίγλα (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.10833	23.41944	Χωράφι		0	3	1259	1401	γαίες
01.61	Βράτζεβα		Βράτζεβα (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.00574	23.41493	Χωράφι		4	6	964	1500	γαίες, αμπέλια, ελαώνες, περιβόλια
01.62	Γυμνού		Γυμνού (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.09501	23.40917	Χωράφι		4	6	1298	1500	γαίες
01.63	Διμυλία		Διμυλία (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.00861	23.47639	χωριό		4	7	1300	1401	χωριό
01.64	Λεύκη	Λεύκια, Λευκή	Λεύκη (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.00574	23.41493	Χωράφι		3	6	964	1500	γαίες, αμπέλια, ελαώνες, περιβόλια
01.65	Πλασταρά		Πλασταρά (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.05722	23.40778	Χωριό		4	7	1259	1401	γαίες
01.66	Πτελέα		Πτελέα (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.00139	23.55139	Χωριό		4	7	1259	1401	χωριό, γαίες, αμπέλια, ελαώνες, περιβόλια
01.67	Σκυλοχώριον		Σκυλοχώριον (ΛΑΥΡΑ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	39.99722	23.49389	Χωράφι		0	3	1259	1401	γαίες
01.68	Αβόριανη		Αβόριανη (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.77722	22.02472	χωριό		4	7	1375	1500	χωριό, γαίες
01.69	Αγία Παρασκευή		Αγία Παρασκευή ΒΟΔΕΝΟΝ (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.79861	22.08556	χωριό		4	7	1375	1500	χωριό, γαίες
01.70	Βέροια (Λαύρα)		Βέροια (Λαύρα)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.51936	22.20522	Χωράφι		0	6	1181	1401	γαίες, βοσκότοποι
01.71	Βιζοβα		Βιζοβα (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.84444	22.05556	Μονή		0	2	1375	1500	μονύδριο, γαίες
01.72	Θεοτόκος Γαβαλιώτισσα		Θεοτόκος Γαβαλιώτισσα (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.82622	22.07064	Μονή		4	2	1375	1500	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, οικίες, καταστήματα
01.73	Κριβοσχιάδι		Κριβοσχιάδι (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.76806	22.11583	χωριό		4	7	1375	1500	χωριό, γαίες
01.74	Μογλενά		Μογλενά (ΛΑΥΡΑ)	Εδεσσα	Κεντρική Μακεδονία	40.95942	22.12032	βοσκότοπος		0	5	1184	1401	βοσκότοπος
01.75	Νησόπουλο		Νησόπουλο (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.75556	22.05833	Μονή		0	2	1375	1500	μονύδριο
01.76	Πρόδρομος Μογλενών		Πρόδρομος Μογλενών (ΛΑΥΡΑ)	Μογλενά, Εδεσσα	Κεντρική Μακεδονία	40.92944	22.07667	Μονή		0	2	1184	1401	μονύδριο, βοσκότοποι
01.77	Τζερκόβιανη		Τζερκόβιανη (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.83417	22.09222	χωριό		4	7	1375	1500	χωριό
01.78	Τρουλωτή		Τρουλωτή (ΛΑΥΡΑ)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.81889	22.08694	χωριό		4	7	1375	1500	χωριό, γαίες
01.79	Χριστός Σωτήρ Βεροίας	Χριστός Βεροίας	Χριστός Σωτήρ Βεροίας (ΛΑΥΡΑ)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.52271	22.20617	Μονή		0	2	1339	1401	μονύδριο
01.80	Χωσιτιανές	Χωσιτιάνη	Χωσιτιανές (ΛΑΥΡΑ)	Μογλενά, Εδεσσα	Κεντρική Μακεδονία	41.05278	22.17556	προάστειο		0	6	1115	1401	προάστειο, γαίες
01.81	Γούρναι		Γούρναι (ΛΑΥΡΑ)	Βασιλικά	Κεντρική Χαλκιδική	40.50001	23.08111	Χωράφι		3	6	1259	1409	γαίες
01.82	Άγιος Αθανάσιος	Ερμούλεια (Λαύρα), Ορμήλεια (Λαύρα)	ΕΡΜΥΛΕΙΑ - Άγιος Αθανάσιος (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.25611	23.50667	Μονή		1	2	1299	1930	μονύδριο, γαίες
01.83	Άγιος Βασίλειος	Ερμούλεια (Λαύρα), Ορμήλεια (Λαύρα)	ΕΡΜΥΛΕΙΑ - Άγιος Βασίλειος (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.25056	23.51444	Μονή		1	2	1259	1930	μονύδριο, γαίες
01.84	Πύργος Ερμούλειας	Ερμούλεια (Λαύρα), Ορμήλεια (Λαύρα)	ΕΡΜΥΛΕΙΑ - Πύργος (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.24111	23.52778	Χωράφι		3		1259	1930	γαίες
01.85	Οικονομία Αγιοτριαιδίτου		Οικονομία Αγιοτριαιδίτου (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29583	23.55556	Χωράφι		1	3	1321	1401	γαίες
01.86	Παλλιρέα		Παλλιρέα (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.24917	23.52417	Χωράφι		2	3	1321	1401	γαίες
01.87	Παλιματωμένη Συκέα		Παλιματωμένη Συκέα (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.24417	23.53417	Χωράφι		1	3	1321	1401	γαίες
01.88	Παρακλάδιον	Ερμούλεια (Λαύρα), Ορμήλεια (Λαύρα)	Παρακλάδιον (ΛΑΥΡΑ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.23639	23.54194	Χωράφι		2	3	1259	1930	γαίες
01.89	Παρθενοπήδημα		Παρθενοπήδημα (ΛΑΥΡΑ)	Βασιλικά	Κεντρική Χαλκιδική	40.48250	23.10020	Χωράφι		0	3	1259	1401	γαίες

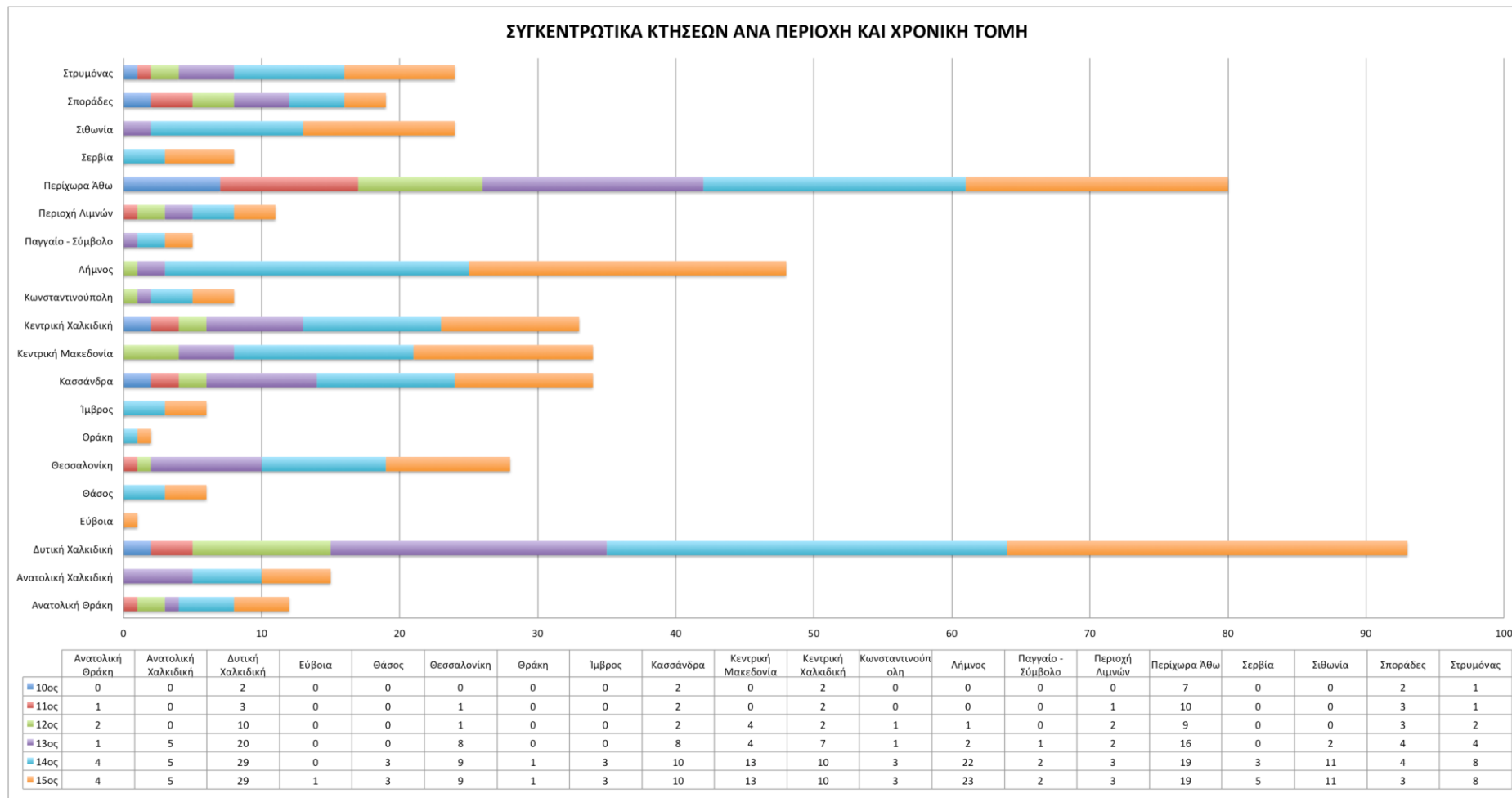
01.90	Περσιτεράι	Άγιος Ανδρέας	Περσιτεράι (ΛΑΥΡΑ)	Χορτιάτης	Κεντρική Χαλκιδική	40.54951	23.16577	Μονή	4	2	964	1104	μονόδριο, γαίες
01.91	Περσούρου	Περσούρων	Περσούρου (ΛΑΥΡΑ)	Γαλάτιστα	Κεντρική Χαλκιδική	40.46444	23.24028	Χωράφι	3	3	1298	1500	γαίες
01.92	Τζεχλιανή		Τζεχλιανή (ΛΑΥΡΑ)	Περσιτερές	Κεντρική Χαλκιδική	40.54667	23.13361	Χωράφι	3	3	964	1104	γαίες
01.93	Αδρίνου	Ταδρίνου	Αδρίνου (ΛΑΥΡΑ)	Δέρκος	Κωνσταντινούπολη	41.29143	28.67721	Χωράφι	0	3	1115	1204	γαίες
01.94	Άγιος Δημήτριος Κωνσταντινούπολεως		ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ - Άγιος Δημήτριος (ΛΑΥΡΑ)	Κωνσταντινούπολη	Κωνσταντινούπολη	41.02001	28.93361	Μονή	0	2	1367	1500	μονόδριο
01.95	Ζωοδόχος Πηγή Κωνσταντινούπολεως		ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ - Ζωοδόχος Πηγή (ΛΑΥΡΑ)	Κωνσταντινούπολη	Κωνσταντινούπολη	41.00556	28.97694	Μονή	0	2	1332	1500	μονόδριο, γαίες, οικίες, καταστήματα
01.96	Κωνσταντινούπολη 2		Κωνσταντινούπολη 2 (ΛΑΥΡΑ)	Κωνσταντινούπολη	Κωνσταντινούπολη	41.01611	28.95139	οικίες	0	1	1342	1500	οικίες, εργαστήρια
01.97	Άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη		Άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.91528	25.13278	Μονή	0	2	1326	1500	μονόδριο
01.98	Άγιος Γεώργιος Νεωμάτων		Άγιος Γεώργιος Νεωμάτων (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.92417	25.14417	Μονή	0	2	1326	1500	μονόδριο
01.99	Άγιος Γεώργιος Χανδρέας		Άγιος Γεώργιος Χανδρέας (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.85278	25.13194	Ναός	0	2	1355	1500	μονόδριο
01.100	Άγιος Μαρίνος		Άγιος Μαρίνος (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.90501	25.15528	Ναός	0	2	1355	1500	ναός
01.101	Άγιος Νικόλαος Ζευγμάτων		Άγιος Νικόλαος Ζευγμάτων (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.84389	25.14001	Ναός	0	2	1355	1500	ναός
01.102	Αρδειαί		Αρδειαί (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.94083	25.14278	Χωράφι	0	3	1361	1500	γαίες
01.103	Δοκάλου		Δοκάλου (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.91251	25.17639	χωριό	4	7	1329	1500	χωριό
01.104	Θεοτόκος Οδηγήτρια		Θεοτόκος Οδηγήτρια (ΛΑΥΡΑ)	Παλαόκαστρο	Λήμνος	39.87556	25.06501	Μονή	2	2	1355	1500	ναός, γαίες, αμπέλια
01.105	Θεοτόκος Σερουινιώτισσα	Σερβουινιώτισσα	Θεοτόκος Σερουινιώτισσα (ΛΑΥΡΑ)	Καστρί	Λήμνος	39.98111	25.40556	Μονή	3	2	1361	1425	μονόδριο, γαίες, αμπέλια
01.106	Κοντέας		Κοντέας (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.86417	25.15556	χωριό	4	6	1346	1490	χωριό, γαίες, αμπέλια
01.107	Πρόδρομος Κότζινου		ΚΟΤΖΙΝΟΣ - Πρόδρομος (ΛΑΥΡΑ)	Κότζινος	Λήμνος	39.93751	25.28028	Μονή	0	2	1361	1500	μονόδριο
01.108	Άγιος Νικόλαος (Λήμνος)		ΛΗΜΝΟΣ - Άγιος Νικόλαος (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.86501	25.10083	Μονή	0	2	1361	1500	μονόδριο
01.109	Γομάτου (Λήμνος)		ΛΗΜΝΟΣ - Γομάτου (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.97528	25.13833	Χωράφι	4	6	1199	1479	γαίες
01.110	Ζωοδόχος Πηγή Λήμνου		ΛΗΜΝΟΣ - Ζωοδόχος Πηγή (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.94528	25.26944	Μονή	0	2	1415	1500	μονόδριο
01.111	Θεοτόκος Ελεούσα Λήμνου		ΛΗΜΝΟΣ - Θεοτόκος Ελεούσα (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.91944	25.14167	Μονή	0	2	1326	1425	μονόδριο
01.112	Θεοτόκος Κακαβιώτισσα		ΛΗΜΝΟΣ - Θεοτόκος Κακαβιώτισσα (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.86861	25.09972	Μονή	3	2	1304	1479	μονόδριο, γαίες, αμπέλια, περιβόλια, μύλοι, βοσκότοποι, μανδροτόπια, οικίες
01.113	Παναγία Λήμνου		ΛΗΜΝΟΣ - Παναγία (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.98667	25.15501	Χωράφι	0	3	1355	1500	γαίες
01.114	Πατιάς		ΛΗΜΝΟΣ - Πατιάς (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.99361	25.20361	Χωράφι	3	3	1285	1500	γαίες
01.115	Πλατώ Πηγάδιν		ΛΗΜΝΟΣ - Πλατώ Πηγάδιν (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.88056	25.15361	Χωράφι	0	3	1355	1500	γαίες
01.116	Σεργιτζίν		ΛΗΜΝΟΣ - Σεργιτζίν (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	40.02111	25.13611	Χωράφι	4	6	1399	1448	νήσος, γαίες
01.117	Τραχυσάνα		ΛΗΜΝΟΣ - Τραχυσάνα (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.87278	25.17139	Χωράφι	4	6	1346	1490	γαίες, αμπέλια, βοσκότοποι
01.118	Φακός		Φακός (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνος	Λήμνος	39.82306	25.17917	Χωράφι	0	6	1366	1500	γαίες, πύργος
01.119	Εξαλείμματα Λήμνου		Εξαλείμματα Λήμνου (ΛΑΥΡΑ)	Λήμνου	Λήμνου	39.88251	25.16944	Χωράφι	3	6	1355	1500	γαίες, αμπέλια
01.120	Άγιος Παντελεήμων		Άγιος Παντελεήμων (ΛΑΥΡΑ)	Προσοτσάνη	Παγγαίο - Σύμβολο	41.16917	24.00139	Μονή	4	6	1317	1500	μονόδριο, γαίες
01.121	Αειδαρόκαστρον		Αειδαρόκαστρον (ΛΑΥΡΑ)	Λυκόσχισμα	Παγγαίο - Σύμβολο	40.75028	24.02167	Χωράφι	4	6	1287	1401	γαίες, αμπέλια, μύλος
01.122	Αγρίδιον Ξυκέας		Αγρίδιον Ξυκέας (ΛΑΥΡΑ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.65056	23.61611	Χωράφι	0	3	1351	1500	γαίες
01.123	Αρδαμέρι	Αδραμέρι	Αρδαμέρι (ΛΑΥΡΑ)		Περιοχή Λιμνών	40.59537	23.18190	Χωράφι	0	3	1071	1204	γαίες
01.124	Αρχοντοχώριον	Μεσόλιμνα	Μεσόλιμνα (ΛΑΥΡΑ)		Περιοχή Λιμνών	40.67361	23.25556	Χωράφι	0	3	1115	1401	γαίες
01.125	Πλούμικα		Πλούμικα (ΛΑΥΡΑ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.69528	23.60194	Χωράφι	0	3	1352	1500	γαίες
01.126	Αρσενίκεια		Αρσενίκεια (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.42278	23.84361	Χωράφι	0	3	1321	1401	γαίες
01.127	Άσπρη Εκκλησία		Άσπρη Εκκλησία (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.49972	23.81667	Χωράφι	0	3	1285	1401	γαίες
01.128	Βουλκαρέα		Βουλκαρέα (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.36444	23.91472	Χωράφι	2	3	1300	1401	γαίες
01.129	Δεβελίκεια		Δεβελίκεια (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.36722	23.82611	Χωράφι	4	6	989	1500	γαίες, δάσος
01.130	Άγιος Ευστράτιος Ιερισσού		ΙΕΡΙΣΣΟΣ - Άγιος Ευστράτιος (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.36417	23.90167	Χωράφι	2	3	1299	1500	γαίες
01.131	Γομάτου Ιερισσού	Ορφανού	ΙΕΡΙΣΣΟΣ - Γομάτου (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.39444	23.79889	Χωράφι	4	6	989	1500	γαίες
01.132	Θεοτόκος Ιερισσού		ΙΕΡΙΣΣΟΣ - Θεοτόκος (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.37028	23.89028	Χωράφι	0	3	1299	1401	γαίες
01.133	Κάστρο Ιερισσού		ΙΕΡΙΣΣΟΣ - Κάστρο (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.40028	23.87501		0	1	1014	1500	αυλή, οικίες, ανοικτοί
01.134	Ιερισσός 1		Ιερισσός 1 (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.40416	23.85943	Χωράφι	0	1	1014	1500	οικίες
01.135	Ιερισσός 2		Ιερισσός 2 (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.40417	23.85944	Χωράφι	0	3	1420	1500	γαίες, οικίες
01.136	Ιππόδρομος		Ιππόδρομος (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.38751	23.87167	Χωράφι	0	3	1299	1401	γαίες
01.137	Κακή Ράχη		Κακή Ράχη (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.38556	23.88611	Χωράφι	0	3	1321	1401	γαίες
01.138	Κάμενα		Κάμενα (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.37139	23.86501	χωριό	4	6	971	1500	χωριό, γαίες
01.139	Κατωδαίμονες		Κατωδαίμονες (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.36556	23.95306	Χωράφι	1	3	1014	1401	γαίες

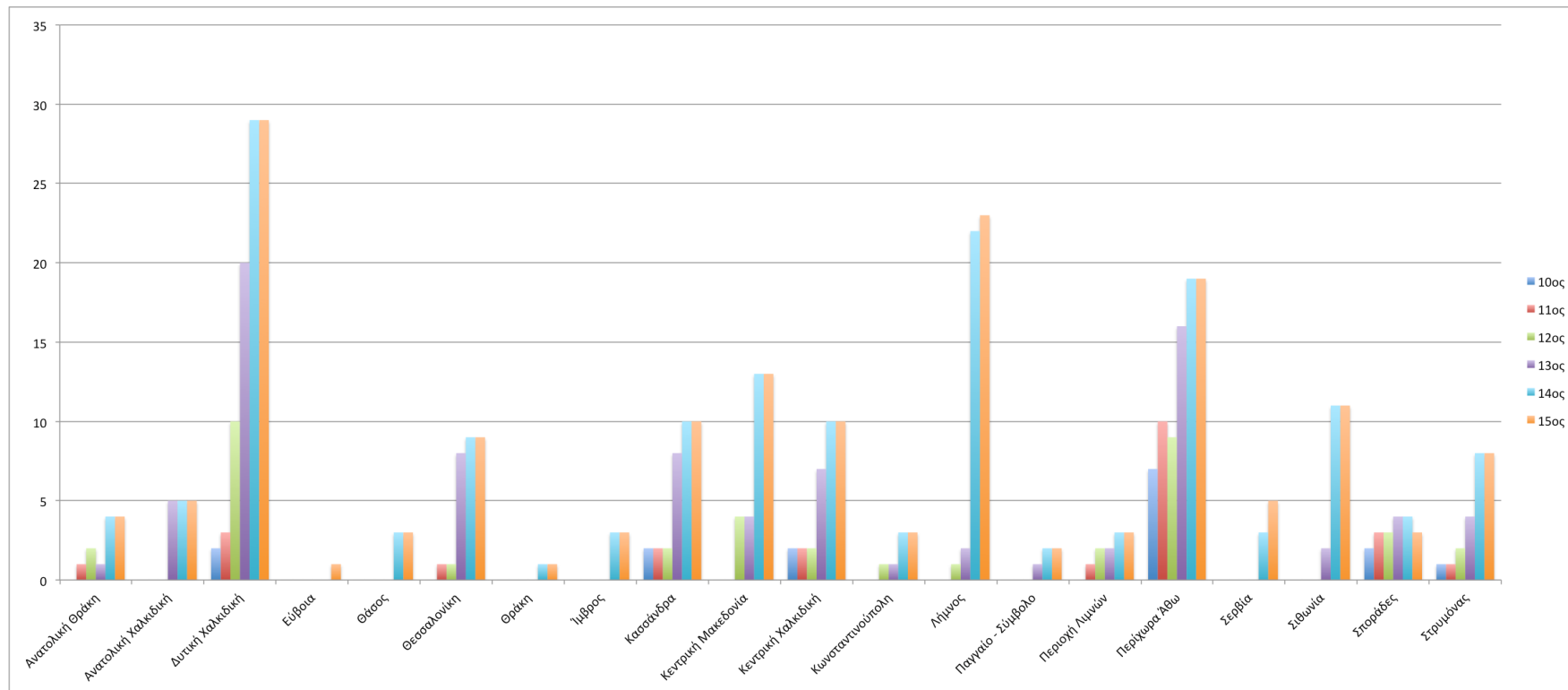
01.140	Κελλία		Κελλία (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.39444	23.84583	Χωράφι	0	3	999	1301	γαίες
01.141	Λόγγος Θεοφίλου		ΛΟΓΓΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ (ΛΑΥΡΑ)	Πρόβλακας	Περίχωρα Αθω	40.40639	23.84222	Χωράφι	0	3	999	1018	γαίες
01.142	Νομερισταί		Νομερισταί (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.38556	23.90251	πρόσπειρον	0	3	964	1500	πρόσπειρον, γαίες
01.143	Πρόβλακας	Πύργος Πρόβλακας	ΠΡΟΒΛΑΚΑΣ - Πύργος (ΛΑΥΡΑ)	Πρόβλακας	Περίχωρα Αθω	40.37361	23.90917	Χωράφι	2	3	999	1500	γαίες
01.144	Πρόβλακας 2		Πρόβλακας 4 (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.40833	23.85639	Χωράφι	1	3	1259	1500	γαίες
01.145	Ραχώνια		Ραχώνια (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.38222	23.86972		0	3	1259	1500	γαίες
01.146	Χαλκός	Κρύος Κάμπτος	ΧΑΛΚΟΣ (ΛΑΥΡΑ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.38222	23.89361	Χωράφι	0	3	1259	1401	γαίες
01.147	Σερβία 1 (Λαύρας)		Σερβία 1 (Λαύρας)		Σερβία	43.83611	21.56961	Μικτό	4	6	1375	1452	γαίες
01.148	Σερβία 2 (Λαύρας)		Σερβία 2 (Λαύρας)	Μοράβας	Σερβία	43.50972	21.67611	Χωράφι	0	3	1407	1452	γαίες
01.149	Σερβία 3 (Λαύρας)		Σερβία 3 (Λαύρας)	Πέτρους	Σερβία	43.85722	21.50251	Χωράφι	0	3	1427	1452	γαίες
01.150	Νονο Βrdo		Νονο Βrdo (ΛΑΥΡΑ)		Σερβία	42.60861	21.44222	τελωνείο	0	8	1381	1501	πρόσοδοι
01.151	Parakinov Brod		Parakinov Brod (ΛΑΥΡΑ)		Σερβία	43.86611	21.39389	Χωράφι	0	3	1398	1500	γαίες
01.152	Άγιοι Ανάργυροι		Άγιοι Ανάργυροι ΛΟΓΓΟΥ (ΛΑΥΡΑ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.17805	23.78449	Μονή	1	6	1304	1401	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
01.153	Άγιος Αθανάσιος Λογγού Τριτόταμου	Άγιος Αθανάσιος Τριτόταμου	Άγιος Αθανάσιος Τριτόταμου (ΛΑΥΡΑ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.14667	23.77667	Μονή	1	2	1298	1401	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, περιβόλια
01.154	Άγιος Γεώργιος Λογγού		Άγιος Γεώργιος Λογγού (ΛΑΥΡΑ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.04861	23.94778	Μονή	1	2	1304	1500	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
01.155	Άγιος Ιωάννης Θεολόγος Τερώνης		Άγιος Ιωάννης Θεολόγος Τερώνης (ΛΑΥΡΑ)	Τορώνη	Σιθωνία	39.99001	23.90111	Μονή	1	2	1304	1401	μονύδριο, γαίες
01.156	Άγιος Νικόλαος	Βαθυποταμίτης	Άγιος Νικόλαος Βαθυποταμίτης (ΛΑΥΡΑ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.04583	23.96278	Ναός	2	2	1298	1401	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
01.157	Άμπελος		Άμπελος (ΛΑΥΡΑ)	Σιθωνία	Σιθωνία	39.97167	23.96389	Χωράφι	2	3	1304	1401	γαίες
01.158	Κάμπτος	Δεσποτικών Λιβάδιον	Κάμπτος (ΛΑΥΡΑ)	Λογγός	Σιθωνία	40.03806	23.98001	Χωράφι	3	3	1304	1500	γαίες
01.159	Κομαρέα	Κομαρέα	Κομαρέα (ΛΑΥΡΑ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.12583	23.77972	Χωράφι	1	3	1304	1401	γαίες
01.160	Μαγανόλακκος		Μαγανόλακκος (ΛΑΥΡΑ)	Σιθωνία	Σιθωνία	39.96751	23.94694	Χωράφι	1	3	1304	1401	γαίες
01.161	Ερημόδιον		ΣΑΡΤΗ - ΕΡΗΜΟΔΙΟΝ (ΛΑΥΡΑ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.07639	23.95667	Απρσοδιόριστο	3	3	1321	1401	γαίες
01.162	Σάρτη		Σάρτη (ΛΑΥΡΑ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.07111	23.98278	Χωράφι	2	3	1321	1500	γαίες
01.163	Άγιος Ευστράτιος (νήσος)	Νέοι	Άγιος Ευστράτιος (νήσος) (ΛΑΥΡΑ)	Άγιος Ευστράτιος	Σποράδες	39.53028	25.01056	Μονή	0	2	984	2018	νήσος, γαίες
01.164	Γυμνοπελαγήσιον	Κυρα Παναγιά, Πελαγονήσι	Γυμνοπελαγήσιον (ΛΑΥΡΑ)	Κυρα Παναγιά	Σποράδες	39.33167	24.06833	Μονή	4	6	993	2018	νήσος, γαίες
01.165	Άγιος Γεώργιος Σκύρου	Επάνω, Επανώτου	ΣΚΥΡΟΣ - Άγιος Γεώργιος (ΛΑΥΡΑ)	Σκύρος	Σποράδες	38.90694	24.55778	Μονή	0	2	1289	2018	μονύδριο
01.166	Χριστός Σωτήρ		ΣΚΥΡΟΣ - Χριστός Σωτήρ (ΛΑΥΡΑ)	Σκύρος	Σποράδες	38.88167	24.54833	Μονή	0	2	1030	1301	μονύδριο
01.167	Άγιοι Πάντες		Άγιοι Πάντες (ΛΑΥΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.04389	23.59501	Μονή	0	2	1361	1500	μονύδριο
01.168	Άγιος Αθανάσιος Κοπριανής	Κοπριανής	Άγιος Αθανάσιος Κοπριανής (ΛΑΥΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.07528	23.57501	Μονή	3	2	1329	1500	μονύδριο, γαίες
01.169	Βερνάρους		Βερνάρους (ΛΑΥΡΑ)		Στρυμόνας	40.98972	23.67333	χωριό	4	7	1365	1500	χωριό, γαίες, ψαρσιότιο
01.170	Δοξόμπτους	Τοξόμπτους	Δοξόμπτους (ΛΑΥΡΑ)		Στρυμόνας	40.90128	23.81883	Χωριό	4	7	1259	1500	χωριό, γαίες, αμπέλια, βιβάρια, ψαρσιότιο, πανηγύρεις
01.171	Άγιος Νικόλαος Ζίχνας	Ρουσάλια	Ζίχνα - Άγιος Νικόλαος Ρουσάλια (ΛΑΥΡΑ)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.98628	23.81088	Μονή	0	2	1199	1259	μονύδριο
01.172	Ποθόληνος		Ποθόληνος (ΛΑΥΡΑ)		Στρυμόνας	40.96389	23.71001	Χωράφι	0	3	1259	1401	γαίες
01.173	Θεοτόκος Ελεούσα Σερρών		ΣΕΡΡΕΣ - Θεοτόκος Ελεούσα (ΛΑΥΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.06694	23.55667	Μονή	0	2	1347	1500	μονύδριο
01.174	Σέρρες 2		Σέρρες 2 (ΛΑΥΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.09001	23.56389	οικίες	0	1	1368	1500	οικίες, αυλές, εργαστήρια, περιβόλια
01.175	Τριλίσιον	Τριλίσιον	Τριλίσιον (ΛΑΥΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.29528	23.68889	αιδηροκαύσιο	0	8	1347	1500	μεταλλεύματα
01.176	Χρυσούπολις		Χρυσούπολις (ΛΑΥΡΑ)		Στρυμόνας	40.80583	23.85111	Χωράφι	0	3	984	1204	γαίες

ΠΙΝΑΚΑΣ 01.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 01.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

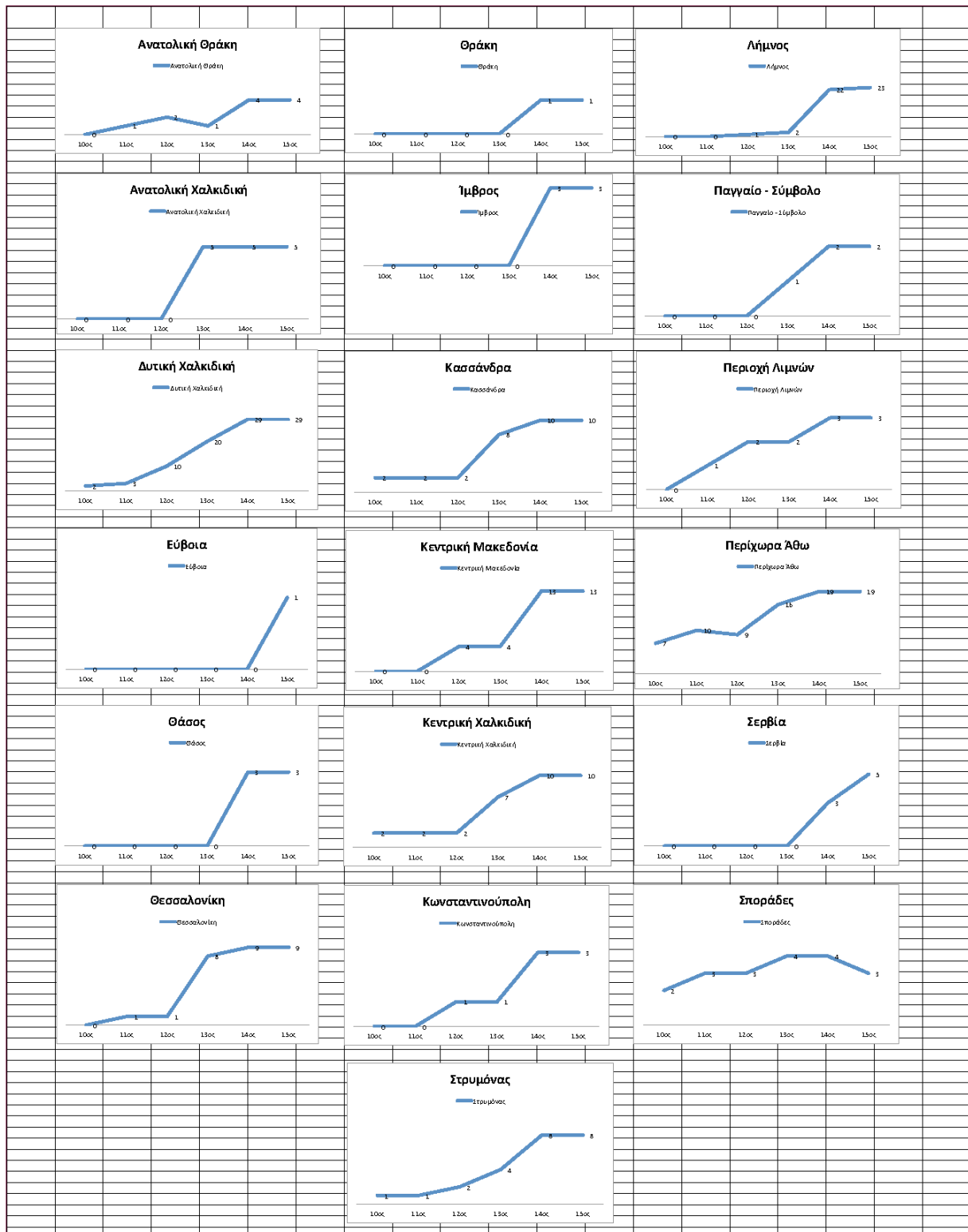

ΠΙΝΑΚΑΣ 01.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

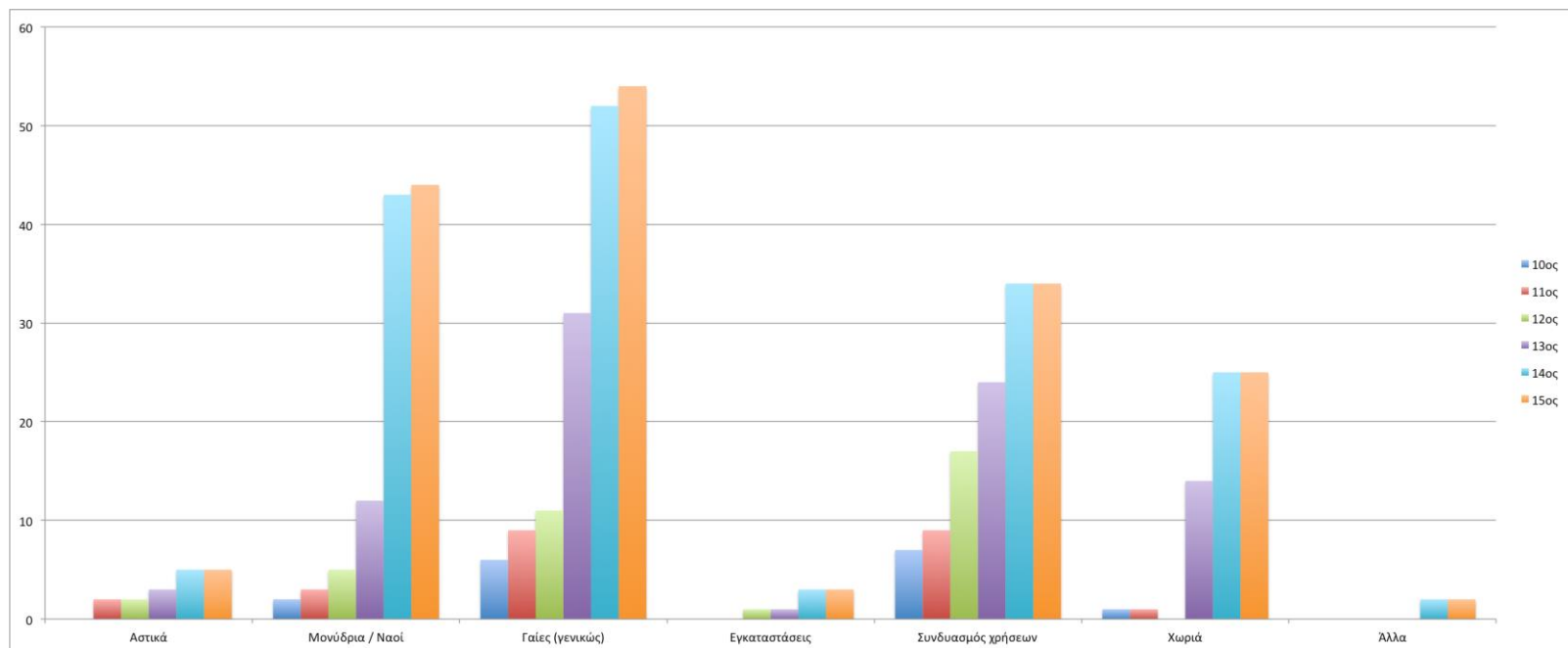
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Θράκη	0	1	2	1	4	4
Ανατολική Χαλκιδική	0	0	0	5	5	5
Δυτική Χαλκιδική	2	3	10	20	29	29
Εύβοια	0	0	0	0	0	1
Θάσος	0	0	0	0	3	3
Θεσσαλονίκη	0	1	1	8	9	9
Θράκη	0	0	0	0	1	1
Ίμβρος	0	0	0	0	3	3
Κασσάνδρα	2	2	2	8	10	10
Κεντρική Μακεδονία	0	0	4	4	13	13
Κεντρική Χαλκιδική	2	2	2	7	10	10
Κωνσταντινούπολη	0	0	1	1	3	3
Λήμνος	0	0	1	2	22	23
Παγγαίο Ξύμβολο	0	0	0	1	2	2
Περιοχή Λιμνών	0	1	2	2	3	3
Περίχωρα Αθω	7	10	9	16	19	19
Σερβία	0	0	0	0	3	5
Σιθωνία	0	0	0	2	11	11
Σποράδες	2	3	3	4	4	3
Στρυμόνας	1	1	2	4	8	8
	16	24	39	85	162	165

ΠΙΝΑΚΑΣ 01.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 01.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά χρονική τομή

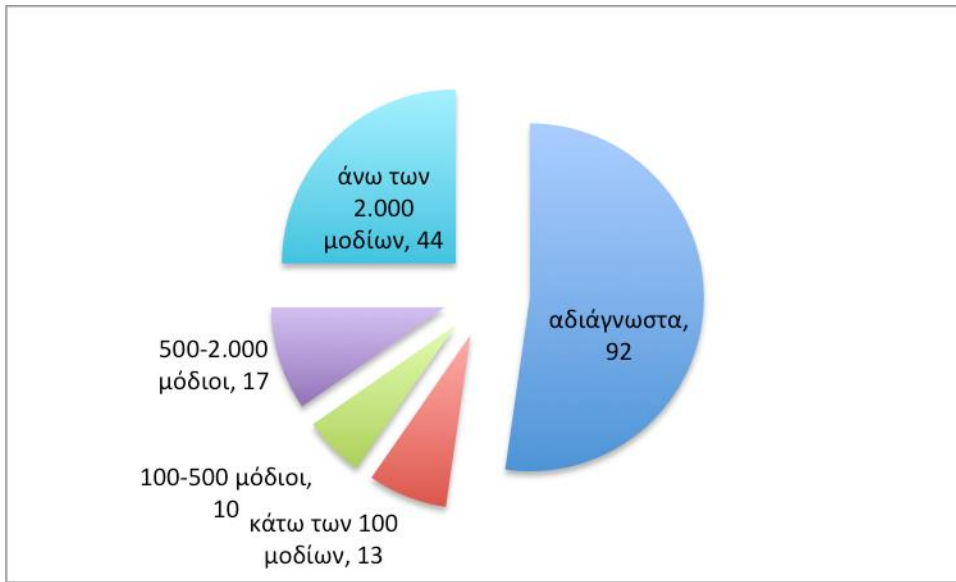
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάγνωστα	0	0	0	0	0	0
Αστικά	0	2	2	3	6	5
Μονύδρια / Ναοί	2	3	5	12	42	44
Γαίες (γενικώς)	6	9	11	31	52	54
Αυτούργια	0	0	0	0	0	0
Εγκαταστάσεις	0	0	1	1	3	3
Συνδυασμοί χρήσεων	7	9	17	24	34	34
Χωριά	1	1	3	14	23	23
Άλλα	0	0	0	0	2	2
	16	24	39	85	162	165

ΠΙΝΑΚΑΣ 01.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας
ανά μείζονα περιοχή

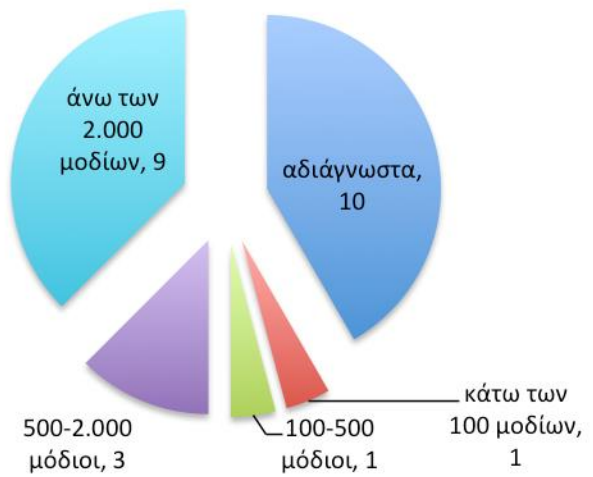
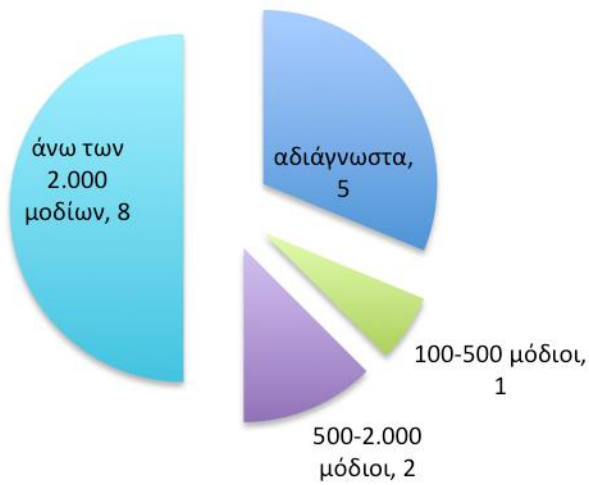
	Αδιάγνωστα	Αστικά	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα
Ανατολική Θράκη	0		3				3		
Ανατολική Χαλκιδική	0		1				1	3	
Δυτική Χαλκιδική	0		1	11			9	8	
Εύβοια	0		1						
Θάσος	0		3						
Θεσσαλονίκη	0	1	3	1		1	3		
Θράκη	0					1			
Ίμβρος	0		3						
Κασσάνδρα	0			3			6	4	
Κεντρική Μακεδονία	0		5			1	2	5	
Κεντρική Χαλκιδική	0		3	8			1		
Κωνσταντινούπολη	0	1	2	1					
Λήμνος	0		12	4			6	1	
Παγγαίο - Σύμβολο	0						2		
Περιοχή Λιμνών	0			4					
Περίχωρα Άθω	0	2		16			3		
Σερβία	0		3				1		1
Σιθωνία	0		4	6			1		
Σποράδες	0		3				1		
Στρυμόνας	0	1	4	2				2	1
	0	5	51	56		3	39	23	2

ΠΙΝΑΚΑΣ 01.10: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας

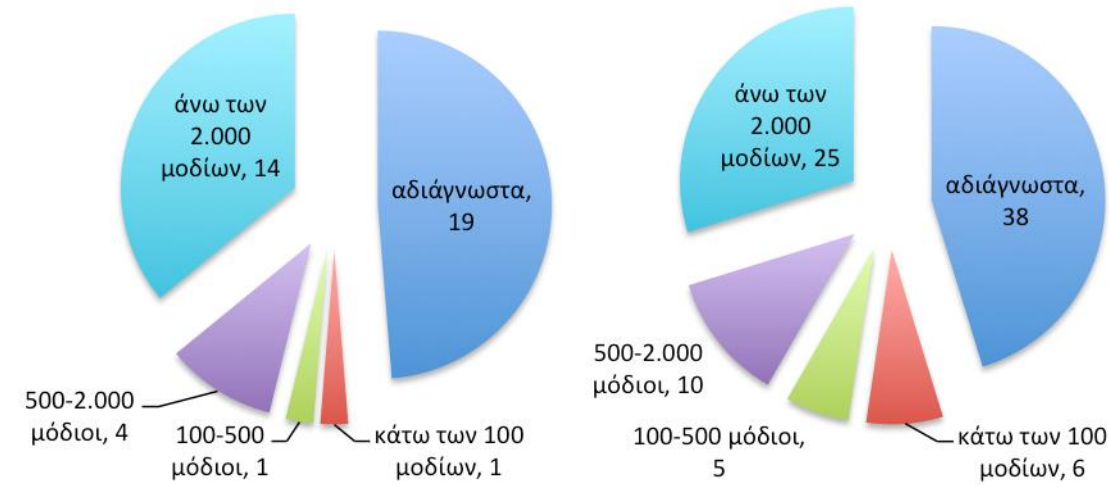

10ος αιώνας

11ος αιώνας

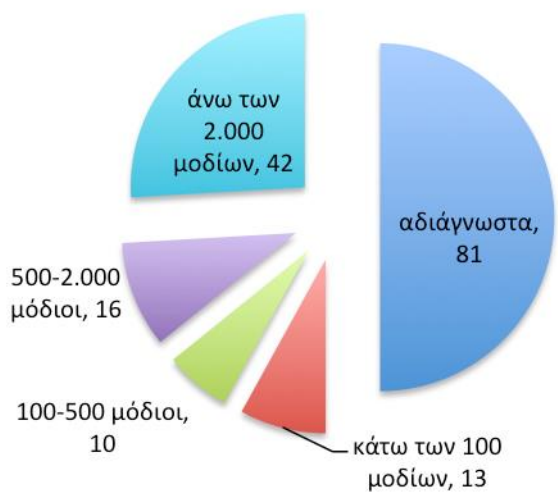

12ος αιώνας

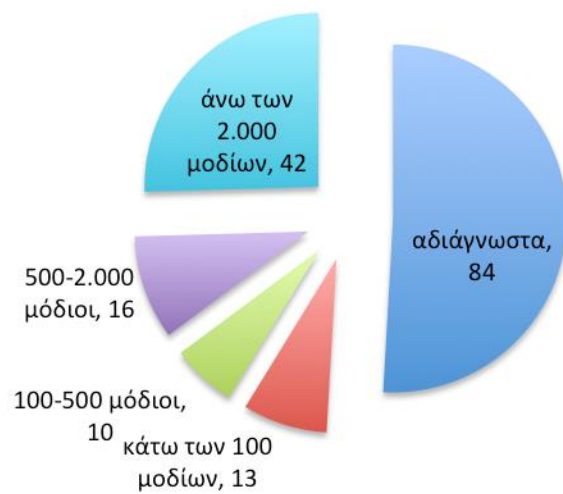

13ος αιώνας

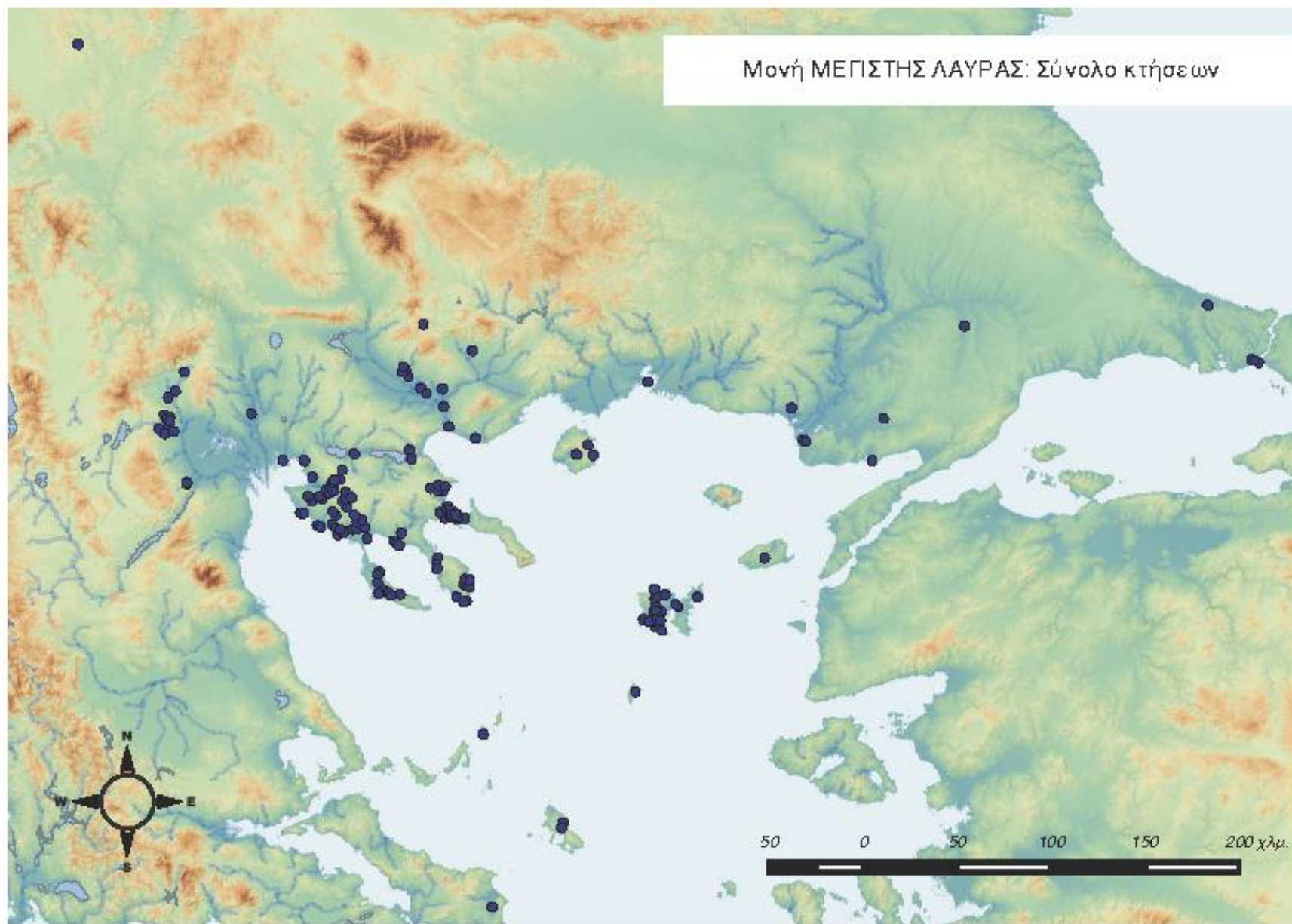
14ος αιώνας

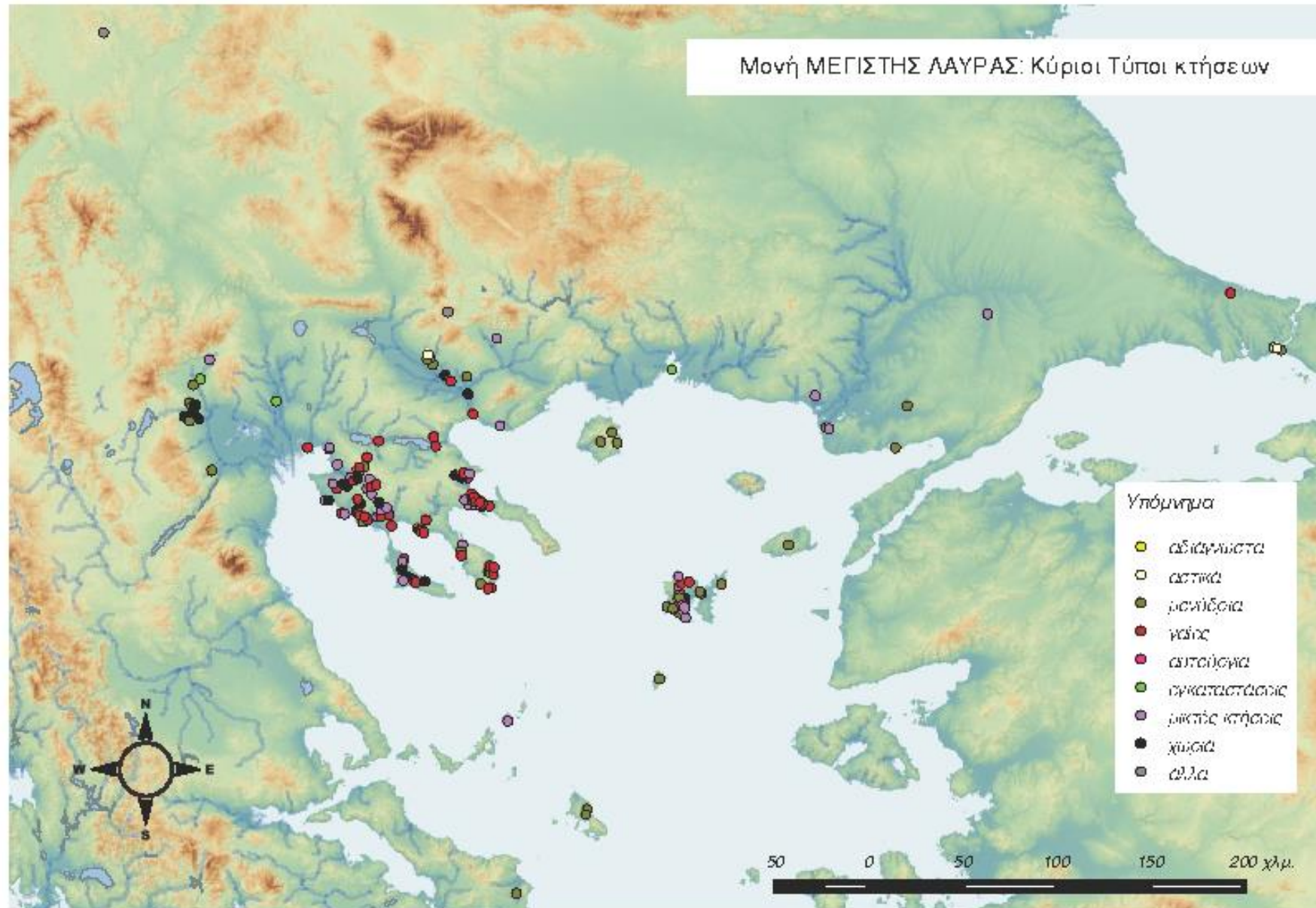
15ος αιώνας

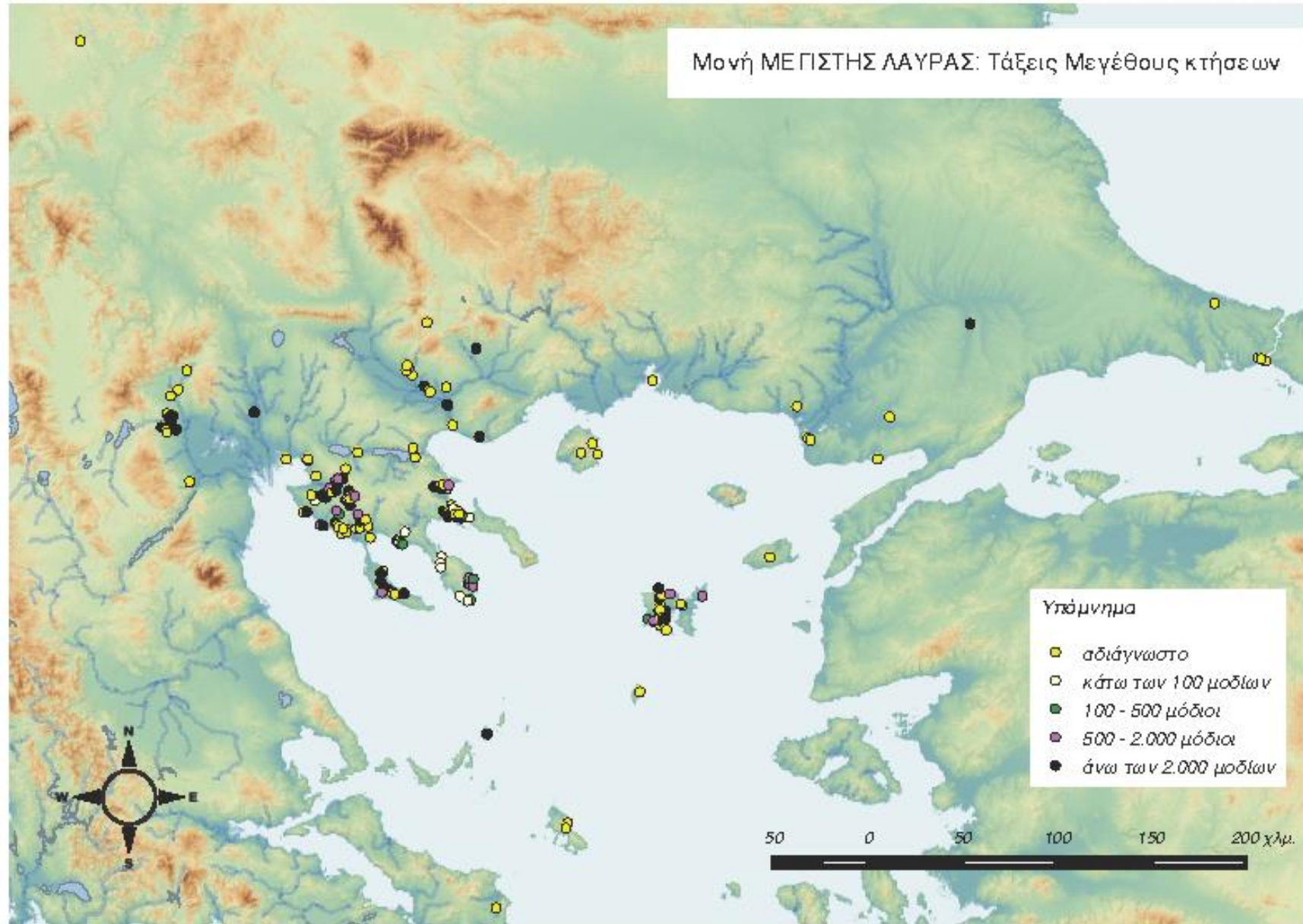
ΧΑΡΤΗΣ 01.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας

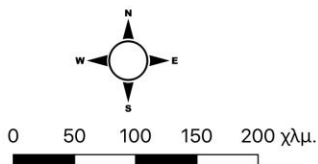
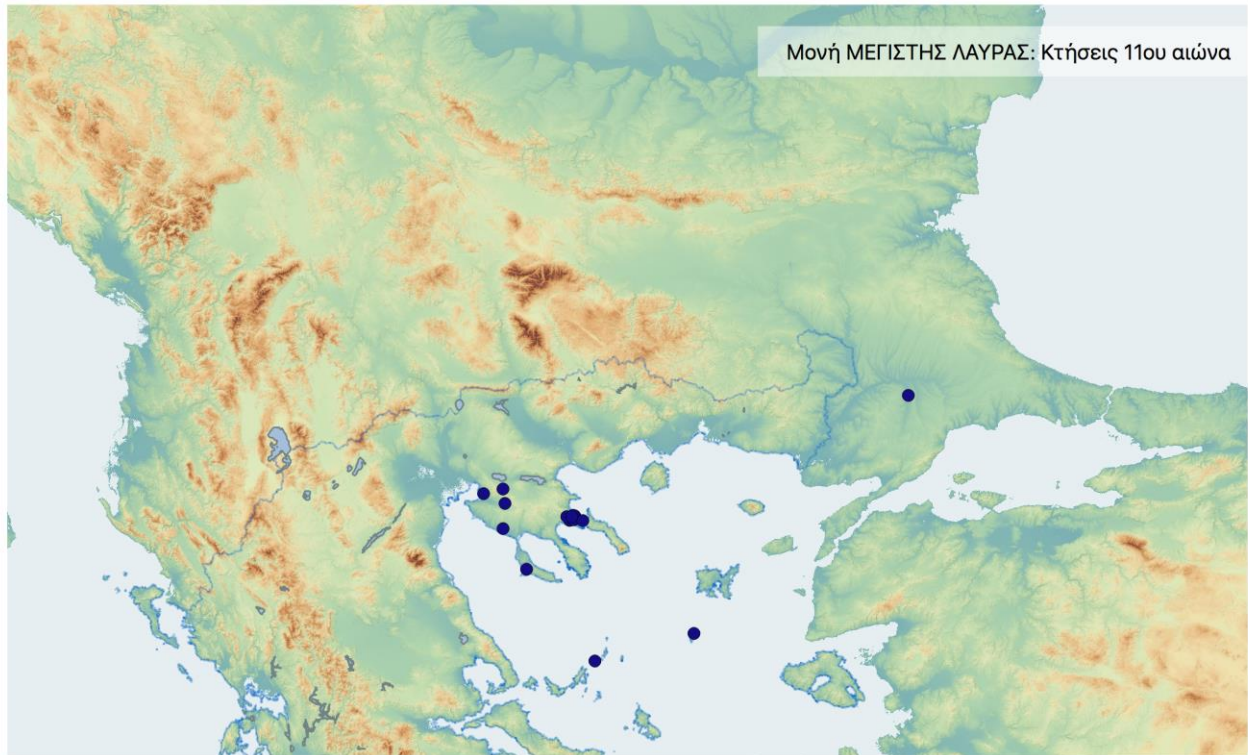
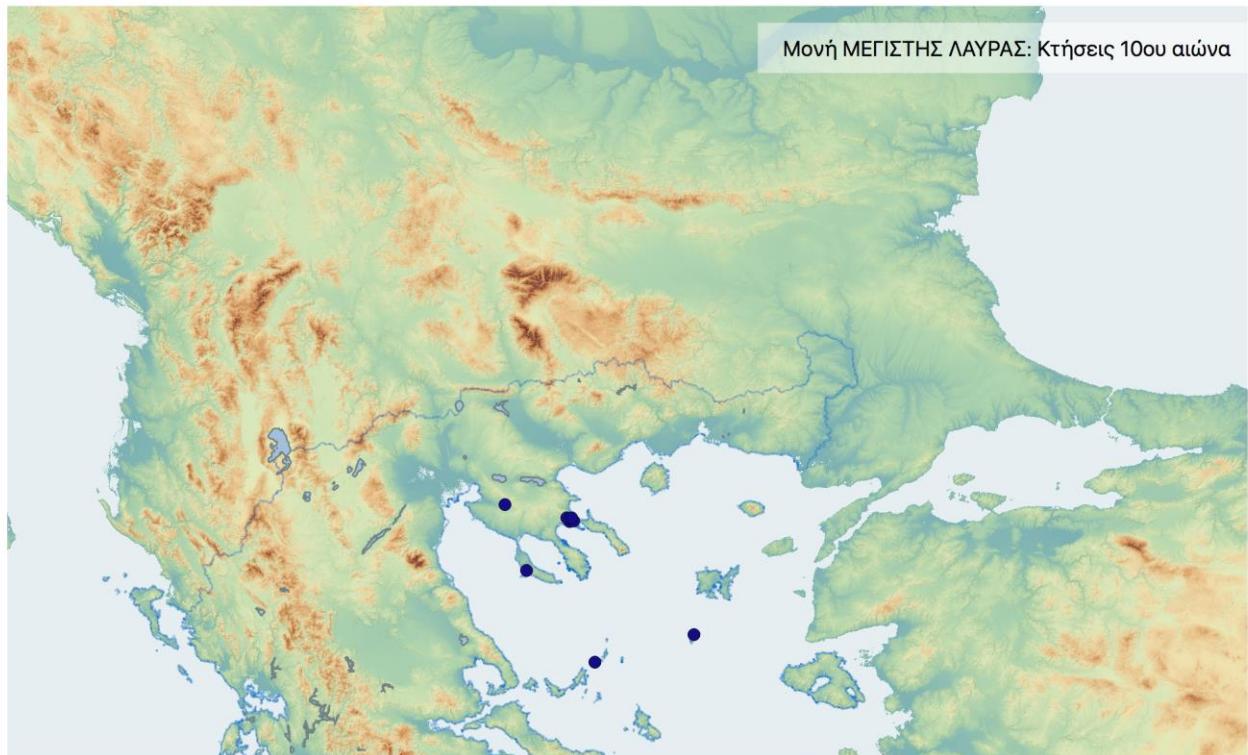
ΧΑΡΤΗΣ 01.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας

ΧΑΡΤΗΣ 01.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας

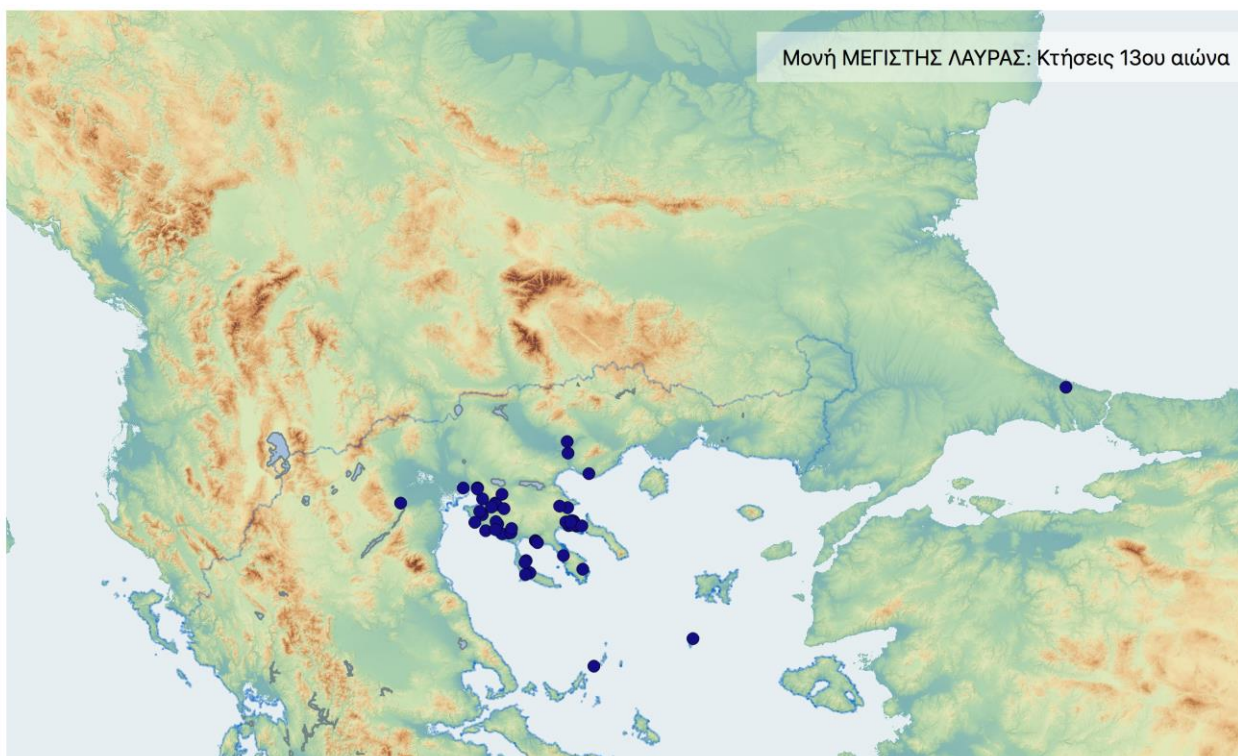
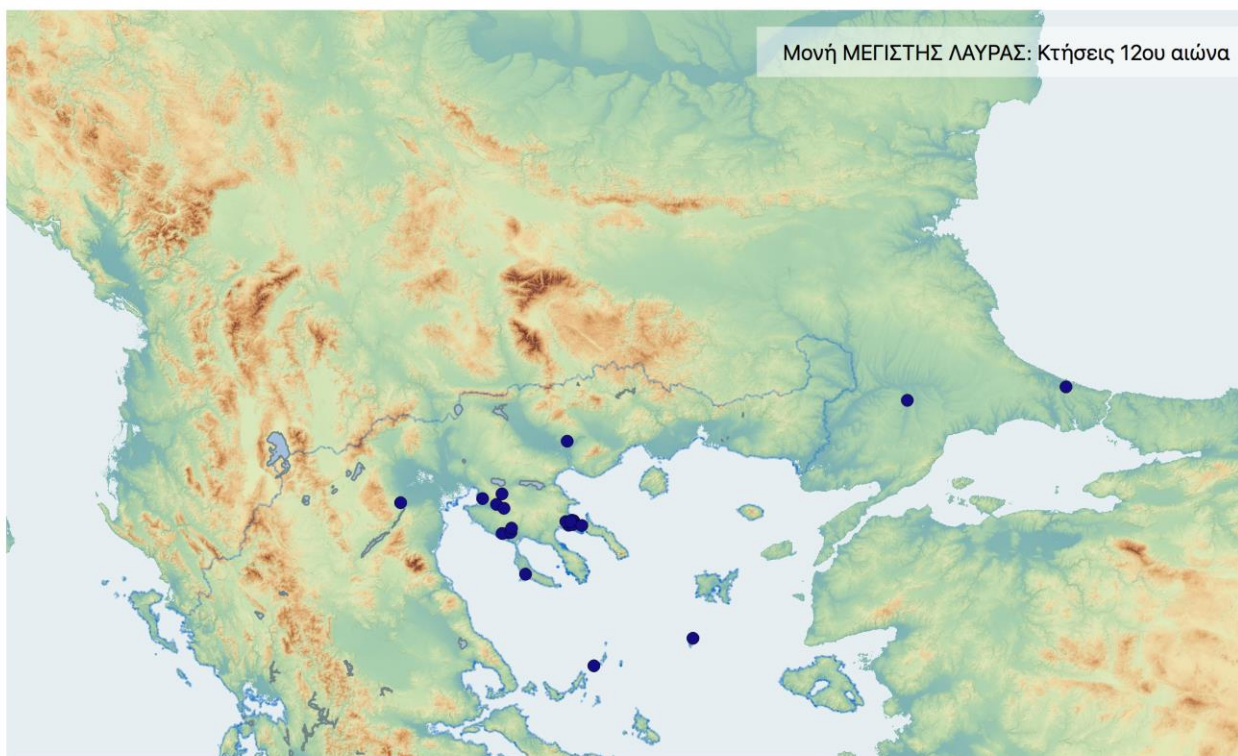
ΧΑΡΤΗΣ 01.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας
10^{ος} και 11^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ:
10ος και 11ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 01.05: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας
12^{ος} και 13^{ος} αιώνες

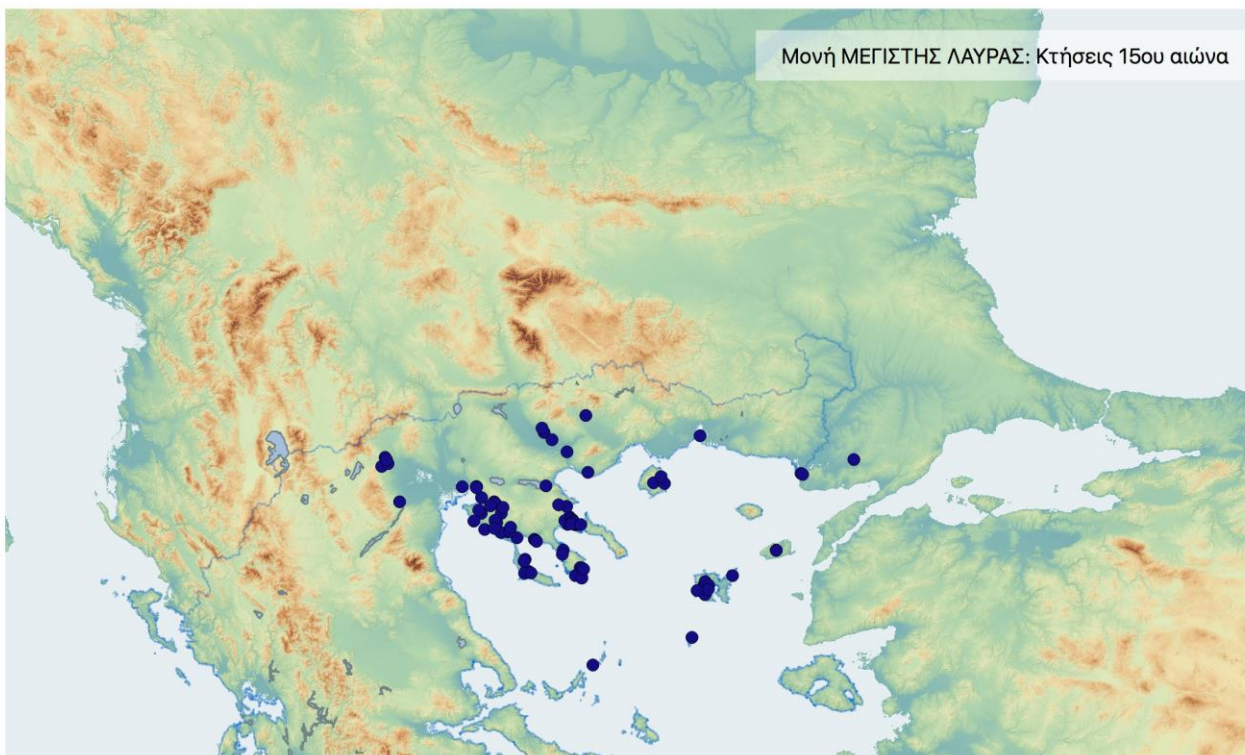
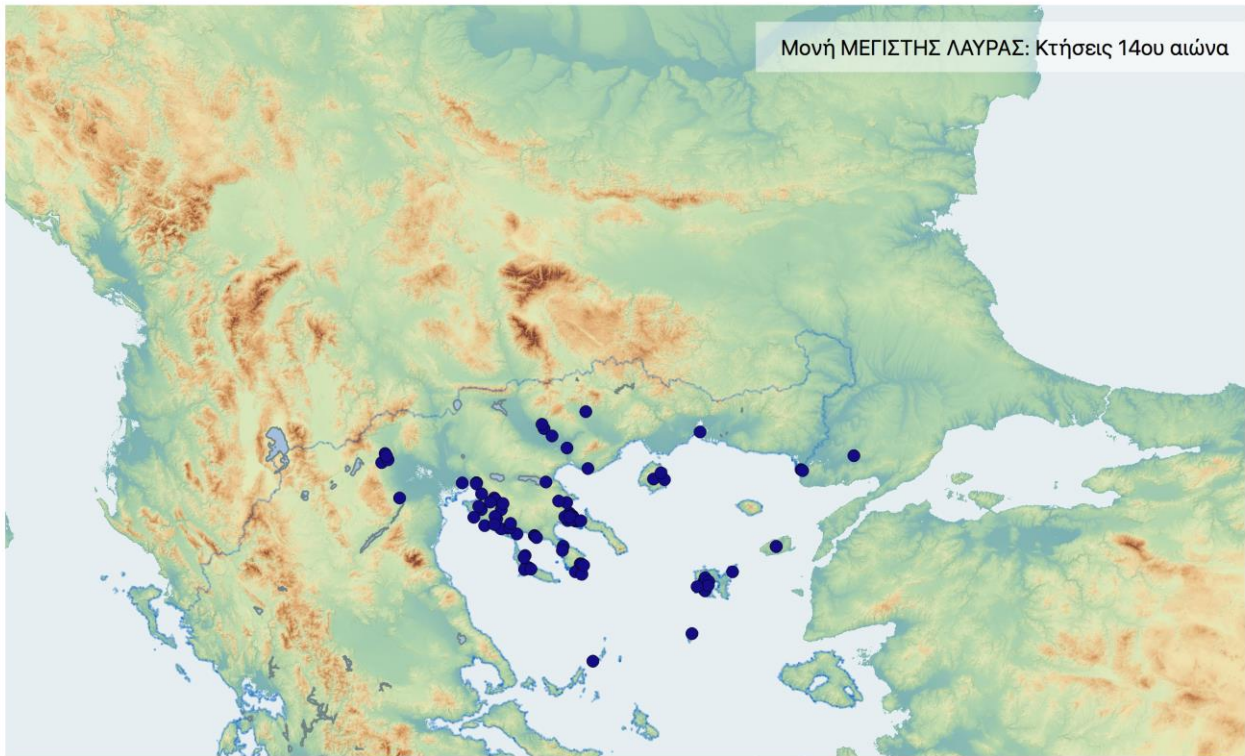

0 50 100 150 200 χλμ.

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ:
12ος και 13ος αιώνες

(Δ. Καλπάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 01.06: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας
14^{ος} και 15^{ος} αιώνας

0 50 100 150 200 χλμ.

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ:
14ος και 15ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα σωζόμενα έγγραφα της Μονής Μεγίστης Λαύρας, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.³¹

Σε γενικές γραμμές, πέρα από τα *Τυπικά* και τα έγγραφα της πρώτης περιόδου της μονής, κατά το 10ο αιώνα, οι ουσιαστικές πληροφορίες για τις κτήσεις της μέχρι τα μέσα του 13ου, προκύπτουν από το Χρυσόβουλλο του Μιχαήλ Η' (1259)³². Από τότε κι έπειτα, οι κτήσεις της αναφέρονται διεξοδικά σε μια σειρά εγγράφων τα οποία καλύπτουν ικανοποιητικά όλη την περίοδο που εξετάζουμε (*Πρακτικόν* Μακρεμβολίτη - 1284, Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β' - 1298 και 1300 ή 1315, *Πρακτικόν* Θεοδώρου Τζιμπέα - 1304, Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β' - 1326, Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Γ' - 1329, Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ε' - 1345, Χρυσόβουλλο Στεφάνου Δουσάν - 1347, Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ε' - 1365, Πρόσταγμα Ιωάννου Η' Παλαιολόγου - 1428 ή 1433, κ.ά.).³³

Οι περιοχές που αφορούν την πρώτη περίοδο της μονής είναι ο ευρύτερος αθωνικός χώρος (Ιερισσός, Ερμούλεια, Κασσάνδρα, Θεσσαλονίκη, η κοιλάδα του Στρυμόνα, καθώς και οι νησιωτικές περιοχές της Λήμνου και των Σποράδων).³⁴

³¹ Lemerle, *LAVRA I-IV*. Επίσης, βλ. ιστορικό διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία.

³² Lemerle, *LAVRA II*, αρ. 71.

³³ Lemerle, *LAVRA II*, αρ. 89 κ.εξ.

³⁴ βλ. επίσης Lemerle, *LAVRA IV*, σ. 150 (πίνακας).

Ός τα τέλη του 13ου αιώνα, θα προστεθούν και οι περιοχές της Σιθωνίας και της Δυτικής Χαλκιδικής (Καλαμαριά). Στο α' μισό του επόμενου αιώνα, οι κτήσεις θα επεκταθούν προς την Ίμβρο και την περιοχή της Κωνσταντινούπολης, αλλά και δυτικά προς την κοιλάδα του Αξιού.³⁵ Στην επόμενη πενήτηκονταετία και ώς το α' μισό του 15ου αιώνα, πέραν των γνωστών περιοχών, θα προστεθούν οι: Θράκη (Βιστωνίδα), Θάσος, Βοδενά, Βέροια, καθώς και περιοχές στη Σερβία (Μοράβας, Novo Brdo και Petrus λίγο αργότερα).

Οι χρονικές τομές που ορίστηκαν σύμφωνα με τη μεθοδολογία είναι έξι, ανά αιώνα μετά την ίδρυση της μονής (10ος ώς 15ο). Η επέκταση της περιόδου μελέτης μέχρι και τα τέλη του 15^{ου} αιώνα, ακολουθεί τη δομή των ACTES, ενώ ταυτόχρονα εξυπηρετεί και τις ανάγκες της καταγραφής, καθώς συγκεκριμένες δωρεές που παρατείνονται χρονικά, αποτελούν ομάδες με κοινά χαρακτηριστικά. Οι περιπτώσεις αυτές αφορούν κυρίως κτήσεις σε περιοχές όπως η Λήμνος αλλά και δωρεές Σέρβων πριγκήπων στις περιοχές δικαιοδοσίας τους

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν το ιδιοκτησιακό καθεστώς της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις αθροιστικά, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις.

Το σύνολο των βεβαιωμένων κτήσεων της μονής αποδίδεται στους χάρτες και στους σχετικούς πίνακες, σύμφωνα με τις λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- Πίνακας 01.01: Οι κτήσεις της Μονής Μεγίστης Λαύρας συνολικά

³⁵ Lemerle, *LAVRA IV*, σ. 151.

Καταγράφονται συνολικά 176 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 01.01.

- Πίνακας 01.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά χρονική τομή

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή, σύμφωνα και με τους παραπάνω πίνακες (2 ως 7).

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 01.04-06.

- Πίνακας 01.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά μείζονα περιοχή

Αποδίδεται και πάλι καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (176), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν είκοσι (20) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Θράκη, Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Εύβοια, Θάσος, Ίμβρος, Κασσάνδρα, Κεντρική Μακεδονία,

Κεντρική Χαλκιδική, Κωνσταντινούπολη, Λήμνος, Παγγαίο - Σύμβολο, Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Σερβία, Σιθωνία, Σποράδες, Στρυμόνας.

- Πίνακας 01.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά μείζονα περιοχή

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομής, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Οι περιοχές μεγαλύτερης συγκέντρωσης είναι η Δυτική Χαλκιδική (29) και τα Περίχωρα του Άθω (21), κάτι που συμβαίνει με τις περισσότερες αθωνικές μονές, όπως θα φανεί στη συνέχεια. Η σημαντική διαφορά είναι ότι στις δύο αυτές περιοχές, όσον αφορά τη Λαύρα, προστίθεται και η Λήμνος, όπου η μονή κατείχε σημαντικές κτήσεις, από άποψη τόσο αριθμού (23) όσο και έκτασης. Επίσης κατά το πρότυπο και των άλλων μονών, οι περιοχές που ακολουθούν είναι ο υπόλοιπος χώρος της Χαλκιδικής: Κεντρική Χαλκιδική (12), Σιθωνία (11) και Κασσάνδρα (10), καθώς επίσης και η Κοιλιάδα του Στρυμόνα (10) αλλά και η Κεντρική Μακεδονία (13), ενώ οι υπόλοιπες περιοχές έπονται με μικρότερες κατανομές (κάτω των 10).

- Πίνακας 01.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

Αποδίδεται σε δύο γραφήματα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο. Το πρώτο γράφημα περιλαμβάνει και αναλυτικό πίνακα όπου φαίνεται η αυξομείωση των κτήσεων ανά χρονική τομή, για καθεμία από τις παραπάνω είκοσι μείζονες περιοχές.

- Πίνακας 01.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται ακόμη αναλυτικότερα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά μείζονα περιοχή, καθώς περιλαμβάνονται και σύνολα για καθέναν από τους δύο άξονες διασταύρωσης (στα σύνολα που αποδίδουν και οι πίνακες 2-7).

Εδώ αποδίδεται συνολικά η εξέλιξη των κτήσεων στο χρόνο, όπου προκύπτει ότι: οι αρχικές κτήσεις στα Περίχωρα του Άθω σημείωσαν μια σημαντική αλλά όχι θεαματική αύξηση στο χρόνο, σε αντίθεση με άλλες περιοχές, όπου από το 13ο και κυρίως κατά το 14ο και 15ο αιώνα σημειώνεται μία χαρακτηριστική αύξηση έως κορύφωση. Όσον αφορά τις περιοχές με τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις, οι χαρακτηριστικές περιπτώσεις απότομης αύξησης είναι η Δυτική Χαλκιδική, από το 13ο αι. κι έπειτα, και η Λήμνος από το 14ο. Όσον αφορά τις μικρότερες συγκεντρώσεις, αναφέρουμε χαρακτηριστικά: Από τον 13ο κι εξής, οι: Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Ανατολική Χαλκιδική, και από το 14ο κι εξής οι: Σιθωνία, Στρυμόνας και Κεντρική Μακεδονία.

- Πίνακας 01.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

Πρόκειται για σειρά είκοσι γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Διακρίνονται οι εξής περιπτώσεις: α) περιοχές με "διακριτική" εκκίνηση και έντονη αύξηση στη συνέχεια, β) περιοχές με ομαλή - σταθερή εξελικτική πορεία, γ) περιοχές με αυξητική πορεία, εξαρχής, την οποία διαδέχεται μια στασιμότητα για να σημειωθεί εκ νέου αύξηση, δ) περιοχές με γενικώς διακριτική διαδρομή, χωρίς έντονες αυξομειώσεις.

Με εξαίρεση την περιοχή των Σποράδων που προς το τέλος της περιόδου μελέτης σημειώνει μια κάμψη, όλες οι άλλες περιοχές παρουσιάζουν κατά κύριο λόγο αυξητική πορεία στο διάστημα 13ου - 15ου αιώνα (με έμφαση στο 14ο).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή των κτήσεων είναι και αυτή ουσιαστικά ποσοτική, απλώς η κατάταξη γίνεται με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, όπως αυτά παγιώθηκαν στο στάδιο της καταγραφής. Συγκεκριμένα:

- Πίνακας 01.08 (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά χρονική τομή.
- Πίνακας 01.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας ανά μείζονα περιοχή.

Στον πρώτο πίνακα αποδίδεται η κατανομή των εννέα (9) κύριων τύπων κτήσεων σε καθεμία από τις έξη (6) καθορισμένες χρονικές τομές (10ος-15ος αι.). Σύμφωνα με αυτόν, πολυπληθέστερος τύπος είναι αυτός των γενικών γαιών, ενώ ακολουθούν τα μονύδρια/ναοί και με μικρότερη εκπροσώπηση ο τύπος των συνδυασμένων χρήσεων και των χωριών.

Από τη γενικότερη ενασχόληση με το υλικό, και όπως θα φανεί στην πορεία, αυτοί είναι πράγματι οι πολυπληθέστεροι κατά κανόνα τύποι κτήσεων, με μικρές αποκλίσεις. Στην περίπτωση της Λαύρας, όπως και σε ελάχιστες άλλες μονές, εξαίρεση αποτελούν τα "χωριά", τόσο λόγω των μεγεθών της κτήσης όσο και λόγω της φύσης της, καθώς η απόκτηση και διαχείρισή της εμπίπτει σε διαφορετική λογική, που εμπλέκει αποκλειστικά την κεντρική διοίκηση, και η παραχώρηση γίνεται με δωρεά. Στην περίπτωση της Μεγίστης Λαύρας, ο μόνος τύπος που δεν

εκπροσωπείται καθόλου είναι τα *αυτούργια*, ενώ επίσης δεν απαντώνται *αδιάγνωστες* κτήσεις.

Δεδομένου ωστόσο ότι οι κατανομές γίνονται ανά χρονική τομή, δεν είναι δυνατή η εξαγωγή αθροιστικών αποτελεσμάτων, καθώς η ίδια κτήση μπορεί να υπάρχει σε περισσότερες από μία περιόδους.

Στο δεύτερο πίνακα αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις είκοσι (20) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Από τους παραπάνω "κυρίαρχους" τύπους, οι περιοχές με τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις είναι: για τα *μονύδρια/ναούς*, η Λήμνος (12)· για τις *γαίες*, τα Περίχωρα του Άθω (16), ενώ ακολουθεί και η Δυτική Χαλκιδική (11)· για τις *συνδυασμένες χρήσεις* η Δυτική Χαλκιδική (9), καθώς και η Κασσάνδρα και η Λήμνος (από 6 κτήσεις έκαστη)· για τα *χωριά*, η Δυτική Χαλκιδική (8). Οι υπόλοιποι τύποι κατανέμονται με μικρότερες ποσότητες στις είκοσι μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής.

Τόσο οι κύριοι τύποι όσο και η γεωγραφική τους κατανομή υποδεικνύουν με μια πρώτη ματιά έναν μάλλον αγροτικό προσανατολισμό, και μάλιστα στην πλέον "παραδοσιακή" εκδοχή του: γενικής φύσης *γαίες* στην αμέσως γειτνιάζουσα με τον Άθω περιοχή. Η σημαντική αύξηση που παρατηρείται από το 13ο και κυρίως από το 14ο αιώνα σε κάποιες περιοχές (π.χ. Λήμνος και Δυτική Χαλκιδική) αφορούν παρόμοιους τύπους που, τελικά, δεν αναιρούν την παραπάνω εντύπωση.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 01.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- Πίνακας 01.10: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Μεγίστης Λαύρας
α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.

Από το σύνολο των κτήσεων της μονής, μόνο για τις μισές περίπου (84/176) υπάρχουν σαφή στοιχεία ή απλώς ενδείξεις μεγέθους, ενώ οι υπόλοιπες (92) χαρακτηρίζονται ως αδιάγνωστες, ως προς αυτό το κριτήριο. Για τις πρώτες, οι κατανομές έχουν ως εξής:

μικρές κτήσεις μέχρι 100 μοδίου: 13· από 100 μέχρι 500 μοδίου: 10· από 500 μέχρι 2.000 μοδίου: 17· τέλος, άνω των 2.000 μοδίων: 44.

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η αριθμητική υπεροχή των μεγάλων κτήσεων (άνω των 2.000 μοδίων). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πρόκειται για πραγματικά και όχι συμβατικά μεγάλες κτήσεις. Πρόκειται δηλαδή για γαίες κυρίως που απαρτίζουν αυτή την κατηγορία και όχι για χωριά, όπως στην περίπτωση άλλων μονών (που εμπίπτουν στις μεγάλες κτήσεις λόγω ζωτικού χώρου, αφήνοντας ωστόσο ασαφές το καθεστώς κάρπωσης εκ μέρους των μονών).

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 01.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Μεγίστης Λαύρας ξεκινούν ταυτόχρονα με την ίδρυσή της, και οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην προσωπικότητα και δράση του ίδιου του ιδρυτή και κτήτορά της καθώς και των άμεσων διαδόχων του. Τα στοιχεία αυτά, σε συνδυασμό με την ιδιαίτερη συγκυρία της "υιοθεσίας" της μονής από τον μετέπειτα αυτοκράτορα και η συνακόλουθη εγκαινίαση της παράδοσης των βασιλικών μονών, ανέδειξαν τη Λαύρα εξαρχής σε κυρίαρχη μονή.

Χρονικά, τη σχετική στασιμότητα των πρώτων κτήσεων θα ανατρέψει η εικόνα που παρατηρείται από το 13ο αιώνα, χάρη και στην ιδιαίτερη εύνοια του Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου προς τη μονή, και κυρίως κατά το 14ο και 15ο,

όπου κατά κανόνα σημειώνεται απότομη αύξηση στις περισσότερες κτήσεις, αποτέλεσμα προφανώς και των γενικότερων εξελίξεων και συγκυριών (τόσο για τη Λήμνο όσο και για τις σερβοκρατούμενες περιοχές από τη Σερβία ως τη Μακεδονία).

Ο γεωγραφικός χώρος των κτήσεων παρουσιάζει δύο ενδιαφέροντα στοιχεία: αφενός η μεγάλη διασπορά (μεταξύ του τριγώνου: Κωνσταντινούπολη - Σερβία - Εύβοια) και αφετέρου οι μεγάλες συγκεντρώσεις στα όρια της περιοχής που θα ονομάσουμε *ζωτικό αθωνικό χώρο*: Λήμνος - Κοιλιάδα Στρυμόνα - Κεντρική και Δυτική Μακεδονία - Δυτική Χαλκιδική.

Ως προς τους κύριους τύπους κτήσεων, οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αφορούν τις γενικές γαίες, τα μονύδρια/ναούς και τις *συνδυασμένες χρήσεις*, τονίζοντας έτσι έναν περισσότερο παραδοσιακό χαρακτήρα στην οικονομική σύλληψη.

Όσον αφορά τα μεγέθη των κτήσεων, είναι σημαντική -όπως προαναφέρθηκε- η σαφής αριθμητική υπεροχή των μεγάλων εκτάσεων, στοιχείο που κατά κανόνα συνδέεται με δωρεές κρατικές ή εκπροσώπων της αριστοκρατίας (για ποικίλους λόγους και σκοπιμότητες), σε αντίθεση με τις μικρότερες στοχευμένες κτήσεις που προκύπτουν από αγορά ή ανταλλαγή.

Από τη γενικότερη βιβλιογραφία είναι επίσης γνωστό ότι οι κτήσεις της Μεγίστης Λαύρας υπερτερούσαν σαφέστατα, ως προς την έκταση, από εκείνες των άλλων αθωνικών μονών. Τόσο αυτό το στοιχείο όσο και η γενικότερη εικόνα της διασποράς των κτήσεων στο χώρο (όπως αποδίδεται και χαρτογραφικά) και χωρίς άλλες ποιοτικές ή άλλου είδους παραμέτρους, επιβεβαιώνουν την εικόνα της "πρώτης μονής", τουλάχιστον για την υπό μελέτη περίοδο.

ΜΟΝΗ ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Βατοπεδίου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Βατοπεδίου, Βατοπαιδίου

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Ευαγγελισμός της Θεοτόκου

ΚΤΙΤΩΡ: Νικόλαος εξ Αδριανουπόλεως (;)

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Δεύτερη (2η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Ίδρυση μεταξύ 972-985

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Νικόλαος εξ Αδριανουπόλεως (;)

ΘΕΣΗ: 40.314535 Β, 24.212402 Α

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο μέσον της ανατολικής ακτής της αθωνικής χερσονήσου. Είναι χτισμένη δίπλα στην παραλία (σε υψόμετρο 20 περίπου μ.), σε ομώνυμον όρμο, αμέσως ανατολικά του ακρωτηρίου *Θημωνιά*. Στην καμπή της χερσονήσου προς τα δυτικά, είναι η συμπαγής, βόρεια πλευρά της που στρέφεται ένα ενιαίο μέτωπο προς τη θάλασσα με μήκος 200 μ. περίπου, ενώ οι άλλες δύο -πιο περίπλοκες αρχιτεκτονικά-πλευρές της τριγωνικής της κάτοψης ενώνονται στο νότο.

Το οικοδομικό συγκρότημα έχει έντονο φρουριακό χαρακτήρα, ιδίως ως προς την εξωτερική του όψη. Εσωτερικά, ωστόσο, η εντύπωση που δημιουργείται από τη μεγάλη

ευρυχωρία, είναι αυτή ενός πολίσματος, διαφέροντας σημαντικά από μια τυπική αθωνική μονή, όπου κυριαρχούν συνήθως οι κατακόρυφοι άξονες των μεγάλων αρχιτεκτονικών όγκων.

Εκτός του περιβόλου, πλήθος εγκαταστάσεων, τόσο σε άμεση γειτνίαση (κιάσκι εισόδου, κρήνη, κοιμητήριο, παρεκκλήσια, εργαστήρια, αρσανάς και λιμάνι, εργατόσπιτα, ψαρόσπιτα, αποθήκες κ.λπ.) όσο και στην ευρύτερη περιοχή (παλαιά Αθωνιάδα Σχολή, υδραγωγείο κ.λπ.) δημιουργούν την αίσθηση ενός συμπαγούς και λειτουργικού συνόλου.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτειά της είναι μία από τις τρεις μεγαλύτερες στον Άθω (μαζί με των Μονών Λαύρας και Χιλανδαρίου). Καλύπτει την περιοχή γύρω από τον ομώνυμον όρμο και εκτείνεται νότια προς την ενδοχώρα, όπου συνορεύει με τις επικράτειες των Μονών (απο Δ προς Α): Εσφιγμένου, Ζωγράφου, Κωνσταμονίτου, Δοχειαρίου, Ξενοφώντος και Παντοκράτορος.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Τα γεγονότα που συνδέονται με την ίδρυση της μονής δεν είναι απολύτως σαφή, τουλάχιστον προς το τέλος του 10ου αιώνα. Προσπερνώντας την παράδοση που θεωρεί ιδρυτή το Μ. Κωνσταντίνο και ευεργέτη το Μ. Θεοδόσιο, οι επίσημες απαρχές της ανάγονται στο τελευταίο τέταρτο του 10ου αιώνα και συνδέονται με τρεις επιφανείς προσωπικότητες από την Αδριανούπολη, των οποίων παραδίδονται μόνο τα ονόματα: Αθανάσιος, Νικόλαος και Αντώνιος. Η αναφορά προέρχεται από το *Βίο* του Αγίου Αθανασίου, του οποίου σύγχρονοι ήταν οι τρεις αυτοί ιδρυτές. Στην ίδια πηγή αναφέρεται πως, όταν αυτοί

τον ρώτησαν πού να ιδρύσουν μοναστήρι, εκείνος τους πρότεινε την ερειπωμένη τότε (από πειρατική επιδρομή) Μονή Βατοπεδίου. Η μονή ωστόσο δεν αναφέρεται στο Πρώτο Τυπικό του Άθω (972),¹ στοιχείο που συνιστά *terminus postquem*.

Το γεγονός ότι στη θέση αυτή προϋπήρχε κάποιο καθίδρυμα φαίνεται να επιβεβαιώνεται από τα ίχνη παλαιότερου ναού που ανακάλυψε η αρχαιολογική σκαπάνη στα θεμέλια του υφιστάμενου Καθολικού του 10ου αιώνα.²

Ωστόσο, η αρχαιότερη μνεία της μονής ανάγεται στα 985. Πρόκειται για έγγραφο το Πρώτου, στο οποίο σώζεται η υπογραφή του ηγουμένου της Βατοπεδίου, Νικολάου. Οι δύο αυτές χρονολογίες (972 και 985) ορίζουν έτσι το χρονικό πλαίσιο ίδρυσης (ή επανίδρυσης) της μονής.³

Οι διενέξεις με το Μονύδριο του Φιλαδέλφου (999-1002) και η επακόλουθη ενσωμάτωσή του από τη Βατοπεδίου,⁴ αποκαλύπτουν, μέσω των σχετικών εγγράφων, ότι όντως η μονή των Αδριανουπολιτών ήταν ανακαίνιση παλαιότερης που είχε καταστραφεί.

Μισόν αιώνα αργότερα, στο Τυπικό του Μονομάχου (Β' Τυπικό του Άθω), η Μονή Βατοπεδίου αναφέρεται δεύτερη στην αθωνική ιεραρχία, θέση που διατηρεί ως σήμερα.⁵

Η δυναμική της μονής στα χρόνια που ακολούθησαν την ίδρυσή της ήταν τέτοια, που σύντομα της παραχωρήθηκε μια σειρά μονυδρίων εντός Άθω (Ιεροπάτορος, Βερροιώτη, Καλέτζη,

¹ Papachryssanthou, *PRÔTATON*, αρ. 7.

² Πεντζίκης, σ. 352.

³ Bompaire, *VATOPEDI I*, σ. 9.

⁴ Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 2 και 3.

⁵ Papachryssanthou, *PRÔTATON*, αρ. 8.

Ξύστρη, Τριπολίτη, Χαλκέως, Τροχαλά). Ταυτόχρονα, η μονή απέκτησε μέσα στον πρώτο αιώνα λειτουργίας της μια σειρά κτήσεων εκτός Άθω, στα περίχωρα του Άθω, στη Θράκη (Ξάνθεια), στη Χρυσούπολη του Στρυμόνα, στη Θεσσαλονίκη και στην Κασσάνδρα. Κατάλογος των κτήσεων αυτών δίνεται στο χρυσόβουλλο του Νικηφόρου Βοτανειάτη (1080).⁶

Στην καμπή του 11ου προς το 12ο αιώνα, φαίνεται να έχει απωλέσει μέρος των κτήσεων της λόγω των πολιτικών αναταραχών, ωστόσο αποκτά νέες. Την ίδια περίοδο (1101) μαρτυρούνται για πρώτη φορά οι κτήσεις της στην περιοχή της Ιερισσού.⁷

Έναν αιώνα αργότερα, οι Σέρβοι Άγιοι Σάββας και Συμεών, κτίτορες της Μονής Χιλανδαρίου, ευεργέτησαν τη Μονή Βατοπεδίου στην οποία προηγουμένως είχαν εγκαταβιώσει για μικρό διάστημα.⁸

Ο 13ος αιώνας σημαδεύεται και για τη Βατοπεδίου από τα επακόλουθα της Άλωσης και της Λατινοκρατίας, καθώς και αργότερα από τις συνέπειες της φιλολατινικής πολιτικής του Μιχαήλ Η' που προκάλεσαν την αντίσταση των Αγιορειτών.⁹ Ήδη από τις αρχές του αιώνα, μεταξύ των κτήσεων που είχε απωλέσει η μονή, ήταν κι εκείνες στην Θράκη και στη Χρυσούπολη.¹⁰ Στα 1259, αρκετές κτήσεις της μονής θα

⁶ Bompaigne, *VATOPEDI I*, αρ. 10.

⁷ Lefort, *IVIRON II*, αρ. 50.

⁸ Bompaigne, *VATOPEDI I*, σ. 14. Επίσης, Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 3 και 4.

⁹ Lemerle, *LAVRA IV*, σ. 3-9.

¹⁰ Bompaigne, *VATOPEDI I*, σ. 14.

δημευθούν για να αποδοθούν ως πρόνοιες, ενώ δίνονται κάποιες αποζημιώσεις στην περιοχή του Παγγαίου.¹¹

Επαναφορά στην προτέρα κατάσταση επήλθε επί Ανδρονίκου Β' Παλαιολόγου. Με παρέμβασή του, τερματίστηκε η διαμάχη μεταξύ Βατοπεδίου και Ιβήρων για τα όρια των κτήσεών τους στο Παγγαίο (Σέμαλτον και Ραδολίβος), στα τέλη του 13ου αιώνα (1293-1297).¹²

Ακμή θα σημειωθεί και κατά τη διάρκεια του 14ου αιώνα, με τη μονή να αυξάνει τις κτήσεις της, επακόλουθο της μεγάλης αίγλης που την περιέβαλλε αλλά και των δεσμών της με τη βυζαντινή αριστοκρατία. Ήδη από τα πρώτα έτη του αιώνα κι εξής, επεκτείνει τις κτήσεις της σε Ανατολική και Δυτική Χαλκιδική,¹³ στην περιοχή της Ιερισσού,¹⁴ στη Θράκη,¹⁵ στην Κεντρική Χαλκιδική,¹⁶ στη Θεσσαλονίκη¹⁷ και αλλού.

Σε Πρακτικόν του 1320 γίνεται λεπτομερής αναφορά των κτήσεων της μονής στο Θέμα Θεσσαλονίκης.¹⁸

Ανάλογη είναι και εικόνα που δίνουν οι πηγές για τα επόμενα χρόνια του 14ου αιώνα, τόσο σε ήδη γνωστές περιοχές όσο και σε άλλες: Λήμνο, Βέροια, Σέρρες και αλλού.¹⁹ Συνολικά, πριν τα μέσα του 14ου αιώνα, ο ζωτικός χώρος της μονής εκτεινόταν

¹¹ Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 16 και 18 (*Προστάγματα Μιχαήλ Η'*, 1265).

¹² Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 27. Επίσης, *IVIRON III*, αρ. 69.

¹³ Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 29-31 και σ. 17.

¹⁴ Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 35, 37, 42, 43.

¹⁵ Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 38, 40, 68.

¹⁶ Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 68.

¹⁷ Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 44, 48, 49.

¹⁸ Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 53.

¹⁹ Για Λήμνο, βλ. ό.π., αρ. 67. Για Βέροια, βλ. ό.π., αρ. 62, 64, 68. Για Σέρρες, βλ. ό.π., αρ. 61 και 68.

στις περιοχές: Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Θεσσαλονίκη, Δυτική Μακεδονία, Περιοχή Λιμνών, Κουιάδα Στρυμόνα, Σέρρες, Παγγαίο, Θράκη και Λήμνος.²⁰

Αμέσως μετά, επεκτείνεται στην Κεντρική Χαλκιδική,²¹ ενώ προς τα μέσα του αιώνα αποκτά τη Μονή Ψυχοσώστρας στην Κωνσταντινούπολη (μαζί με τις κτήσεις της), ως μία από τις δωρεές του Ιωάννη Καντακουζηνού προς αυτήν.²² Οι κτήσεις της στη βυζαντινή πρωτεύουσα και τα περίχωρά της σύντομα θα αυξηθούν σημαντικά.²³

Στα 1347, ο Δουσάν επικυρώνει με χρυσόβουλλο τις κτήσεις της μονής μεταξύ Χαλκιδικής και Στρυμόνα,²⁴ προβαίνοντας παράλληλα σε μια σειρά νέων δωρεών στην επικράτειά του.

Λίγο αργότερα (1364), ο Ιωάννης Ούγγελσης δωρίζει στη Βατοπεδίου τη Μονή Σπηλαιώτισσας στο Μελένικο, μαζί με όλες τις κτήσεις της,²⁵ ενώ ακολουθούν και άλλες δωρεές κτήσεων από μέλη της βυζαντινής αριστοκρατίας στις ήδη γνωστές περιοχές,²⁶ αρκετές από τις οποίες είναι μεγάλης κλίμακας, όπως π.χ. η δωρεά του Μεγάλου Δομέστικου Αλεξίου Μετοχίτη (1369) στη Δυτική Χαλκιδική, έκτασης 13.000 μοδίων.²⁷

Από το 15ο αιώνα κι εξής, η πορεία της μονής θα εξαρτάται άμεσα από τις πολιτικές και άλλες ευρύτερες εξελίξεις. Η πορεία

²⁰ Bompaire, *VATOPEDI I*, σ. 23 (πίνακας 1).

²¹ Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 72-74.

²² Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 95.

²³ Lefort, *VATOPEDI II*, σ. 43-45.

²⁴ Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 97.

²⁵ Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 120.

²⁶ Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 121 και 125-128.

²⁷ Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 129-130.

ακμή της κατά το 14ο αιώνα, η οποία στηρίχτηκε σε μεγάλο βαθμό στη στήριξη της βυζαντινής αριστοκρατίας, θα δοκιμαστεί, όπως μαρτυρούν και οι εναλλαγές από το κοινοβιακό σύστημα στην ιδιορρυθμία και τούμπαλιν. Εν μέσω τέτοιων καταστάσεων, η μονή θα ζητήσει αρκετές φορές την προστασία τρίτων, ακόμη και αλλόδοξων (πάπας Ευγένιος, 1439 - βασιλιάς Αλφόνσος της Ισπανίας, 1456 - Μαρκήσιος Γουλιέλμος, 1512, κ.ο.κ.).²⁸ Παρόμοια θα είναι η κατάσταση και τον 16ο αιώνα, όπως, μεταξύ άλλων, μαρτυρούν και οι συνδρομές των Βλάχων ηγεμόνων (ανέγερση του παρεκκλησίου της Αγίας Ζώνης από τον Νεάγκοε Μπασαράμπ) στα 1526.²⁹ Το 17ο αιώνα η μονή διέρχεται περίοδο ύφεσης, κατάσταση που θα αντιστραφεί θεαματικά τον επόμενο αιώνα, όπως μαρτυρεί η ίδρυση και λειτουργία της περίφημης Αθωνιάδος Σχολής (1748-1809).³⁰ Η ακμή αυτή θα διαρκέσει και κατά το 19ο αιώνα (παρά τις καταστροφές από τις δύο πυρκαϊές, του 1854 και 1882),³¹ γεγονός που επιβεβαιώνουν όχι μόνο τα νεότερα αρχιτεκτονήματα του συγκροτήματός της αλλά και η συνδρομή της σε άλλες δράσεις, όπως η ανέγερση της Μεγάλης του Γένους Σχολής, και άλλες σχετικές πρωτοβουλίες στην Κωνσταντινούπολη και αλλού, στην καμπή του 20ού αιώνα, πριν αλλά και μετά την ενσωμάτωση του Αγίου Όρους στο Ελληνικό Κράτος.³²

²⁸ Πεντζίκης, σ. 356.

²⁹ Πεντζίκης, σ. 360. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 439.

³⁰ Πεντζίκης, σ. 357. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 442.

³¹ Σμυρνάκης, σ. 444.

³² Πεντζίκης, σ. 357.

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

- Βόρεια πτέρυγα: μέσα 17ου αιώνα
- Κιόσκι εισόδου: 1780
- Καθολικό: 10ος αιώνας με μεταγενέστερες προσθήκες (παρεκκλήσια 18ος αιώνας - ψηφιδωτά Καθολικού: 11ος-12ος αιώνας - Τοιχογραφίες 14ος αιώνας)
- Νοσοκομείο: 1895
- Κύρια είσοδος: 1646
- Κρήνη εισόδου: 1844
- Διαβατικό: 1896
- Παρεκκλήσιο Αγίας Ζώνης: 1526 (ανακαίνιση στα 1794)
- Παρεκκλήσιο Αγίων Αναργύρων: 12ος αιώνας (ανακαίνιση από τον Ούγγλο στα 1364 - τοιχογραφίες β' μισού του 14ου αιώνα)
- Κρήνη αυλής: 1890 (έργο του Peter Muller)
- Πύργος Μεταμορφώσεως (ή Πύργος του Καντζακουζηνού): Ανακαίνιση στα 1354 (αναφέρεται να προϋπάρχει και των Αγίων Σάββα και Συμεών)
- Τράπεζα: 1785 (αρχική φάση 12ος αιώνας) - τοιχογράφηση στα 1786
- Λαδαριό: 1627
- Φιάλη: 1354-1357 (ανακαίνιση στα 1810)
- Πύργος ρολογιού: 1815
- Καμπαναριό: 1427
- Κρήνη καμπαναριού: 1788

Εντός του συγκροτήματος υπάρχουν πολλά παρεκκλήσια χρονολογούμενα ήδη από τους πρώτους αιώνες λειτουργίας της μονής.

Πλήθος εξαρτημάτων απαντάται και εκτός των τειχών, αλλά και σε ολόκληρη την -ιδιαίτερα εκτεταμένη- επικράτεια της μονής, από τα οποία ξεχωρίζουν: η Σκήτη του Αγίου Ανδρέα στις Καρυές (Σαράι), η Σκήτη του Αγίου Δημητρίου, Κελλία στην Κολιτσού, στις Καρυές και στα Γυφτάδικα.

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Ουρανούπολη (Προσφόρι), Δυτική Χαλκιδική, Ορμύλεια, Παγγαίο, Στρυμόνας, Μελένικο, Κωνσταντινούπολη, Βιστωνίδα, αλλά και Χίος, Προποντίδα, Θάσος, Αϊβαλί.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

περί το 980: Ίδρυση της μονής

985: Πρώτη γραπτή μνεία (υπογραφή ηγουμένου σε έγγραφο της Συνάξεως)

10ος αιώνας: Ανέγερση Καθολικού

999-1002: Διενέξεις για το Μονύδριο του Φιλαδέλφου

11ος αιώνας: Ψηφιδογράφηση Καθολικού

προ του 1018: Δημεύσεις σε κτήσεις της μονής εκτός Άθω

1038: Αγορά της περιοχής του Στόμπου, νοτίως της μονής

1045: Τυπικό του Μονομάχου (Β' Τυπικό του Άθω): η μονή δεύτερη στην ιεραρχία

1080: Χρυσόβουλλο Νικηφόρου Βοτανειάτη για κτήσεις εκτός Άθω

1101: Πρώτη μνεία κτήσεων στην περιοχή της Ιερισσού

- 1197/98: Δωρεές κτήσεων εντός Άθω, με τη μεσολάβηση των Σέρβων Αγίων Σάββα και Συμεών
- 1230: Δωρεές του Βούλγαρου τσάρου Ασάν Β' προς τη μονή, στην περιοχή του Παγγαίου
- 1259: Δημεύσεις μέρους των κτήσεων της μονής επί Μιχαήλ Η' για απόδοσή τους ως πρόνοιες
- 1270: Χρυσόβουλλο του Μιχαήλ Η' για επικύρωση κτήσεων της μονής
- 1293-1297: Διενέξεις με την Ιβήρων για οριοθέτηση κτήσεων στο Παγγαίο
- 1301: Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β' για κτήσεις της μονής
- 1320: Πρακτικόν για κτήσεις της μονής στην ευρύτερη περιοχή του Θέματος Θεσσαλονίκης
- 1322-1324: Διένεξη με τη Μονή Χιλανδαρίου για κτήσεις κοντά στη Ζαβερνίκεια
- 1345: Χρυσόβουλλο Δουσάν για τις αθωνικές κτήσεις
- 1346: Χρυσόβουλλο Δουσάν προς τη μονή για επικύρωση κτήσεων και νέες δωρεές
- 1348: Χρυσόβουλλο Δουσάν προς τη μονή για κτήσεις σε Χαλκιδική και Στρυμόνα
- 1349: Χρυσόβουλλο Ιωάννου ΣΤ' Καντακουζηνού προς τη μονή, σχετικά με τη Μονή Ψυχοσώστρας
- 1354: Ανακαίνιση Πύργου της Μεταμορφώσεως
- 1355: Δωρεές Αρσενίου Τζαμπλάκων προς τη μονή, στην περιοχή του Συμβόλου
- 1356: Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ε' προς τη μονή για το σύνολο των κτήσεών της
- 1359-1366: Δωρεές οικογένειας Ασρά στη Λήμνο
- 1364: Ανακαίνιση Παρεκκλησίου Αγίων Αναργύρων από τον Ιωάννη Ούγγλεση
- 1369: - Δωρεές Αλεξίου Μετοχίτη στη Δυτική Χαλκιδική

- Ετήσια χορηγία 120 υπέρπυρων από τον Ιωάννη Ούγγλεση
- 1371: Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ούγγλεση για βιβάριο και δικαίωμα αλιείας στη Βιστωνίδα
- 1424: Ανέγερση καμπαναριού
- 1439: Παρέμβαση πάπα Ευγενίου σε Ρωμαιοκαθολικούς για χρηματική ενίσχυση της μονής
- 1449: Αρχαιότερη μνεία κοινοβιοποίησης
- 1456: Διάταγμα Ισπανού βασιλιά Αλφόνσου για προστασία της μονής
- 1512: Διάταγμα μαρκησίου Γουλιέλμου του Μονφεράτου για προστασία της μονής
- 1526 Ανέγερση Παρεκκλησίου της Αγίας Ζώνης από τον Νεάγκοε Μπασαράμπ
- 1627: Οικοδόμηση λαδαριού
- μέσα 17ου: Οικοδόμηση βόρειας πτέρυγας
- 1646: Κατασκευή κύριας εισόδου
- 1748: Ίδρυση Αθωνιάδος Σχολής
- 1785: Ανακαίνιση Τράπεζας
- 1815: Κατασκευή μεγάλου ρολογιού
- 1854: Καταστροφές από πυρκαϊά
- 1882: Καταστροφές από πυρκαϊά
- ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Προσφόρι (Ουρανούπολη), Σέρρες, Μουδανιά, Χίο, Αϊβαλί, Μελένικο, Ερμούλεια, Πόρτο Λάγος και αλλού.

B. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

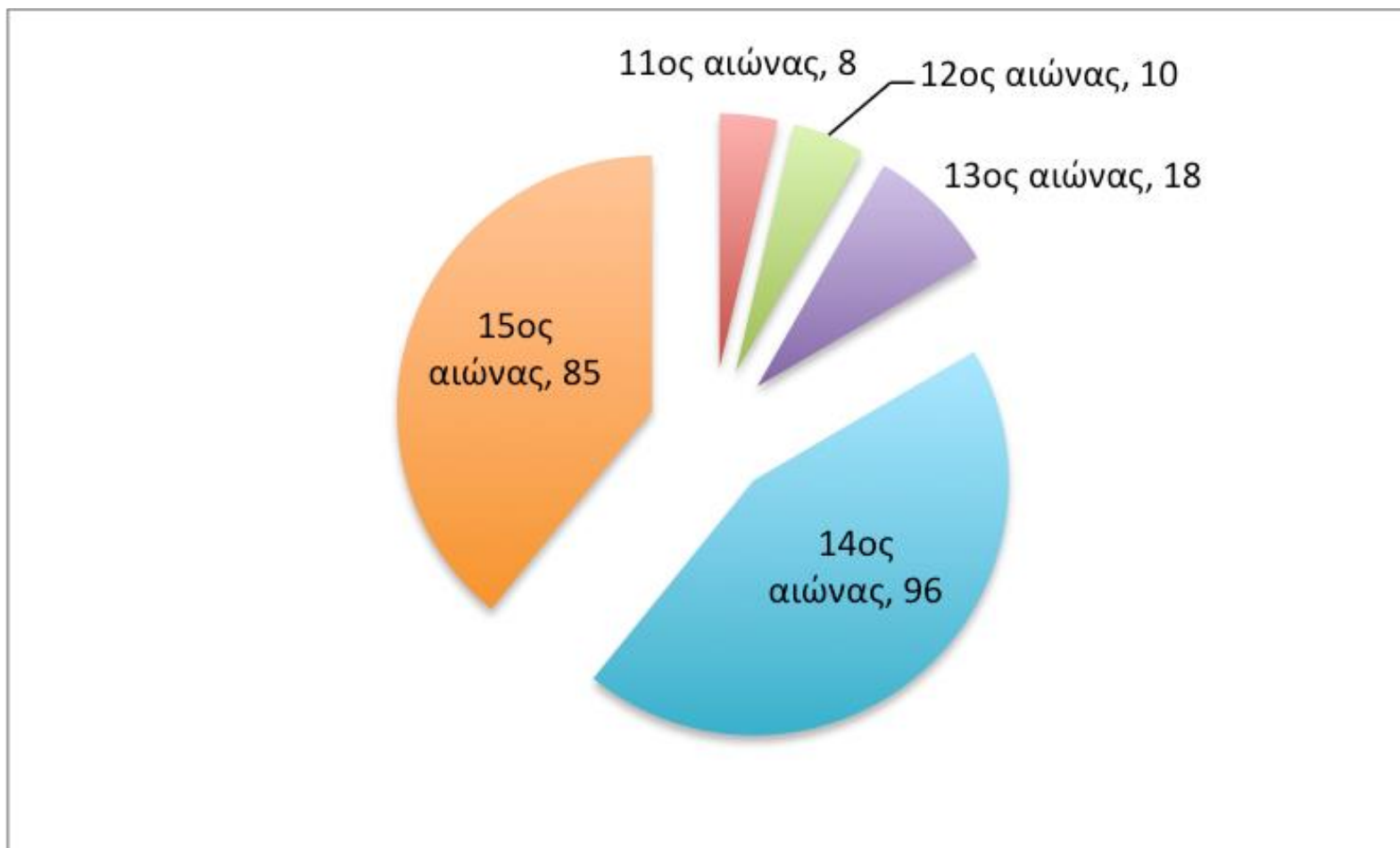
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 02.01: Οι κτήσεις της Μονής Βατοπεδίου συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent Installations
02_1		Αγία Αναστασία		Αγία Αναστασία Πάμφιλου (Βατοπεδίου)	Πάμφιλον	Ανατολική Θράκη	40.34889	26.98444	Μονή	0	2	1347	1401	μονύδριο, γαίες
02_2		Θεοτόκος της Αγιάς		Αγία Ερμούλεια (Βατοπεδίου)	Ορμύλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.28972	23.54444	Μονή	2	2	1338	1401	μονύδριο, γαίες
02_3		Αγία Παρασκευή		Αγία Παρασκευή Πάμφιλου	Πάμφιλον	Ανατολική Θράκη	40.36944	26.96861	Μονή	0	2	1347	1401	μονύδριο, γαίες
02_4		Αγία Πελαγία Θεσσαλονίκης		Αγία Πελαγία Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63056	22.94944	Οικία-Κατάστημα	0	1	1370	1401	οικίες
02_5		Άγιοι Ανάργυροι		Άγιοι Ανάργυροι Παγγαίου (Βατοπεδίου)	Δράμα	Παγγαίο - Σύμβολο	40.90278	23.93611	Μονή	0	2	1376	1401	μονύδριο
02_6		Άγιοι Θεόδωροι		Άγιοι Θεόδωροι Μάμα (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.25850	23.33477	Μονή	3	2	1300	1401	μονύδριο, γαίες
02_7		Άγιος Αθανάσιος Ερμούλειας		Άγιος Αθανάσιος Ερμούλειας (Βατοπεδίου)	Ορμύλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.27350	23.55972	Μονή	0	2	1338	1401	μονύδριο
02_8		Άγιος Ανδρέας Θεσσαλονίκης		Άγιος Ανδρέας Θεσσαλονίκης (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.65556	22.93167	Χωράφι	0	4	1370	1401	αμπέλια
02_9		Άγιος Γεώργιος		Άγιος Γεώργιος Μάμα (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.25861	23.33488	Μονή	3	2	1301	1401	μονύδριο, γαίες
02_10		Άγιος Γεώργιος Μελιόνης		Άγιος Γεώργιος Μελιόνης (Βατοπεδίου)	Μελιόνη	Μελιόνη	41.51762	23.39303	Μονή	0	2	1376	1401	μονύδριο
02_11		Άγιος Δημήτριος Ερμούλειας	Ερμούλεια, Ερμούλεια, Ορμύλεια	Άγιος Δημήτριος Ερμούλειας (Βατοπεδίου)	Ορμύλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.25733	23.55664	Μονή	2	2	1307	1974	μονύδριο, γαίες, χειμαδιά, πύργος
02_12		Άγιος Δημήτριος Κασσάνδρας		Άγιος Δημήτριος Κασσάνδρας (Βατοπεδίου)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.06944	23.38111	Βοσκότοπος	0	5	1080	1329	βοσκότοπος
02_13		Άγιος Δημήτριος Σερρών		Άγιος Δημήτριος Σερρών (Βατοπεδίου)	Σέρρες	Σιρμιόνας	41.06972	23.52501	Μονή	0	2	1323	1401	μονύδριο
02_14		Άγιος Μάμας		Άγιος Μάμας (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.25872	23.33499	Μονή	4	2	1301	1930	μονύδριο, γαίες, πύργος
02_15		Άγιος Μηνάς Θεσσαλονίκης		Άγιος Μηνάς Θεσσαλονίκης (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63611	22.93994	Οικία-Κατάστημα	0	1	1340	1401	οικίες
02_16		Άγιος Νικόλαος Ζίχνας		Άγιος Νικόλαος Ζίχνας (Βατοπεδίου)	Ζίχνα	Σιρμιόνας	41.04368	23.83382	Μονή	0	2	1376	1401	μονύδριο, γαίες
02_17		Άγιος Νικόλαος Θεσσαλονίκης		Άγιος Νικόλαος Θεσσαλονίκης (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63155	22.94411	Μονή	0	2	1269	1270	ναός
02_18		Αγρίτζιον		Αγρίτζιον (Βατοπεδίου)		Λήμνος	39.86194	25.27268	Χωράφι	3	6	1348	1401	γαίες, αμπέλια
02_19		Αλέουρο		Αλέουρο (Βατοπεδίου)	Χρυσούπολις	Σιρμιόνας	40.77833	23.87694	Χωράφι	3	6	1376	1401	γαίες, αμπέλια
02_20		Αμάξης		Αμάξης (Βατοπεδίου)	Ιερισός	Περιχώρα Αθω	40.38389	23.87278	Χωράφι	0	3	1101	1500	γαίες
02_21		Αμμουλιανή		Αμμουλιανή (Βατοπεδίου)	Αμμουλιανή	Περιχώρα Αθω	40.33194	23.92147	Βοσκότοπος	4	5	1300	1930	βοσκότοπος
02_22		Βοδενά		Βοδενά (Βατοπεδίου)	Βοδενά	Κεντρική Μακεδονία	40.80222	22.04639	Χωράφι	0	3	1328	1375	γαίες
02_23		Βοδίτζα		Βοδίτζα (Βατοπεδίου)	Παγγαίο - Σύμβολο	Παγγαίο - Σύμβολο	40.95056	23.85833	Χωράφι	4	7	1301	1375	χωριά
02_24		Βόλβη	Ράλης	Βόλβη (Βατοπεδίου)	Περιοχή Λιμνών	Περιοχή Λιμνών	40.65028	23.42362	Χωράφι	0	3	1376	1401	γαίες
02_25		Βουβαλάρης		Βουβαλάρης (Βατοπεδίου)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.05556	23.41111	Βοσκότοπος	0	5	1330	1401	βοσκότοπος
02_26		Γαλλικός	Μεγάλο Πατία Τζαμπλάκων	Γαλλικός (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.67503	22.83611	Χωράφι	0	6	1356	1401	γαίες, πύργος
02_27		Γράδιστον		Γράδιστον (Βατοπεδίου)	Ζίχνα	Σιρμιόνας	40.01212	23.79722	Μονή	0	2	1376	1401	μονύδριο, γαίες, περιβόλι, οικίες
02_28		Δεμπριανή		Δεμπριανή (Βατοπεδίου)	Μελιόνη	Μελιόνη	41.52260	23.39341	Χωράφι	4	7	1376	1401	χωριά
02_29		Ενεγκόσια		Ενεγκόσια (Βατοπεδίου)	Κωνσταντινούπολη	Κωνσταντινούπολη	40.99472	28.77639	Οικία-Κατάστημα	0	1	1347	1401	οικίες
02_30		Ζαβερνίκεια		Ζαβερνίκεια (Βατοπεδίου)	Παγγαίο - Σύμβολο	Παγγαίο - Σύμβολο	40.59222	23.21906	Χωράφι	4	7	1080	1401	γαίες, αμπέλια, πύργος
02_31		Ζίχνα		Ζίχνα (Βατοπεδίου)	Ζίχνα	Σιρμιόνας	41.04467	23.81186	Οικία-Κατάστημα	0	6	1348	1430	γαίες, ναοί, αμπέλια, οικίες
02_32		Ζίχνα 2		Ζίχνα 2 (Βατοπεδίου)	Ζίχνα	Σιρμιόνας	40.01333	23.78333	Χωράφι	0	3	1376	1401	γαίες
02_33		Ηράκλεια		Ηράκλεια (Βατοπεδίου)	Ηράκλεια	Προποντίδα	40.96889	27.95278	Οικία-Κατάστημα	0	1	1347	1401	οικίες
02_34		Άγιος Ιωάννης Θεολόγος		Θεολόγος Ελάδικος (Βατοπεδίου)	Ελάδικος	Λήμνος	39.86167	25.34444	Μονή	2	2	1328	1401	γαίες, ναοί, εσωθύρια, αμπέλια, περιβόλια
02_35		Άγιος Ιωάννης Θεολόγος Κότζινου		Θεολόγος Κότζινου (Βατοπεδίου)	Λήμνος	Λήμνος	39.93944	25.27639	Μονή	0	2	1368	1401	μονύδριο
02_36		Θεομήτορας		Θεομήτορας Θεσσαλονίκης (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63167	22.94411	Μονή	0	2	1270	1356	ναός, οικίες
02_37		Θεοτόκος Σερρών	Οδηγήτρια	Θεοτόκος Σερρών (Βατοπεδίου)	Σέρρες	Σιρμιόνας	41.08667	23.54778	Μονή	2	2	1323	1900	μονύδριο, γαίες, οικίες, εργαστήρια
02_38		Θόλος		Θόλος (Βατοπεδίου)	Ζίχνα	Σιρμιόνας	40.00139	23.78194	Χωράφι	3	6	1376	1401	γαίες
02_39		Ιππόδρομος		Ιππόδρομος Θεσσαλονίκης (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.62639	22.95278	Οικία-Κατάστημα	0	1	1329	1401	οικίες
02_40		Άγιος Γεώργιος	Καλαμιτζή	Καλαμιτζή (Βατοπεδίου)	Καλαμιτζή	Θράκη	41.10222	25.09167	Μονή	3	2	1305	1401	μονύδριο, γαίες, μύλοι
02_41		Καλλιπόλη		Καλλιπόλη (Βατοπεδίου)	Εβάνθη	Ανατολική Θράκη	40.41004	26.67556	Ναός	0	2	1401	1774	μονύδριο, οικίες, αμπέλια
02_42		Καλοκαιριόδες		Καλοκαιριόδες (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.64861	22.94028	Χωράφι	0	6	1339	1401	γαίες, αμπέλια, πύργος
02_43		Καμαριώτισσα		Καμαριώτισσα (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63756	22.94244	Μονή	0	2	1356	1401	μονύδριο, οικίες, καταστήματα, αυλή
02_44		Καταφυγή		Καταφυγή (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63556	22.94444	Οικία-Κατάστημα	0	1	1356	1401	οικίες
02_45		Κατοιμιά		Κατοιμιά (Βατοπεδίου)	Μελιόνη	Μελιόνη	41.52457	23.39418	Χωράφι	4	7	1376	1401	χωριά, μύλοι
02_46		Μονή Κεγγριών		Κεγγριό (Βατοπεδίου)	Μελιόνη	Κωνσταντινούπολη	41.04222	29.04753	Μονή	0	2	1347	1401	μονύδριο, ναός
02_47		Κομνηνή		Κομνηνή (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.52861	22.28099	Χωράφι	4	6	1285	1401	γαίες, αμπέλια, μύλοι
02_48		Κομπήσια		Κομπήσια (Βατοπεδίου)	Ιερισός	Περιχώρα Αθω	40.37548	23.98681	Χωράφι	2	6	1297	1500	γαίες, αμπέλια, ελιάνες
02_49		Θεοτόκος Κοριλιώτισσα		Κοριλιώτισσα (Βατοπεδίου)	Δράμα	Παγγαίο - Σύμβολο	40.99889	24.05028	Μονή	0	2	1376	1401	μονύδριο, αμπέλια, περιβόλια, ναός
02_50		Άγιοι Ανάργυροι	Κορομίστα, Κορομίστα	Κορομίστα (Βατοπεδίου)	Σέρρες	Παγγαίο - Σύμβολο	40.98056	24.05601	Μονή	1	2	1265	1329	μονύδριο, αμπέλια

02.51	Κορώνη		Κορώνη (Βατοπεδίου)	Πρόμουντος	Κωνσταντινούπολη	40.02028	28.92778	Χωράφι	3	3	1347	1401	γαίες
02.52	Κότζινος		Κότζινος (Βατοπεδίου)		Λήμνος	39.94028	25.28389	Χωράφι	2	6	1348	1401	μονύδριο, γαίες, οικίες
02.53	Κρήζιστα		Κρήζιστα (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.60565	22.41014	Χωράφι	3	6	1328	1401	γαίες
02.54	Κρυμιά		Κρυμιά (Βατοπεδίου)	Περιοχή Λιμνών	Περιοχή Λιμνών	40.64751	23.27503	Χωράφι	4	6	1080	1401	
02.55	Μονύδριο Σωτήρος Χριστού	Κυρκύρου, Κυρ Κύρου	Κυρκύρου (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63167	22.95139	Ναός	0	2	1364	1401	μονύδριο
02.56	Λαγοδόνητο		Λαγοδόνητο (Βατοπεδίου)		Λήμνος	39.88722	25.30417	Χωριά	3	6	1348	1401	γαίες, αμπέλια
02.57	Λήμνος 2		Λήμνος 2 (Βατοπεδίου)		Λήμνος	39.85667	25.27444	Χωράφι	3	3	1368	1401	γαίες
02.58	Λιβάδιον		Λιβάδι (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.26806	23.32503	Χωράφι	3	3	1376	1401	γαίες
02.59	Μελένικο 2		Μελένικο 2 (Βατοπεδίου)	Μελένικο	Μελένικο	41.51863	23.39514	Χωριά	4	7	1376	1401	γαίες
02.60	Μεγάλοπυον		Μεγάλοπυον (Βατοπεδίου)		Λήμνος	39.87556	25.29028	Χωριά	3	6	1358	1401	γαίες, αμπέλια
02.61	Μούδρος		Μούδρος (Βατοπεδίου)		Λήμνος	39.87778	25.27167	Χωράφι	4	6	1348	1401	γαίες, αμπέλια, περβόλια, πύργος, οικίες
02.62	Μουζάκης		Μουζάκης (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.26389	23.34306	Χωράφι	2	3	1346	1401	γαίες
02.63	Μπουρού	Πουρού, Άγιος Νικόλαος, Πόρτο Λάγος	Μπουρού (Βατοπεδίου)	Βιστωνίδα	Θράκη	41.0076	25.14435	Βιβόριο	0	5	1371	2015	γαίες, βιβόριο
02.64	Μπουσόδρος		Μπουσόδρος (Βατοπεδίου)	Μελένικο	Μελένικο	41.52161	23.39312	Χωριά	4	7	1376	1401	χωριά
02.65	Άγιος Παντελεήμων	Εάνθεια	Εάνθεια (Βατοπεδίου)	Εάνθεια	Θράκη	41.14444	24.88667	Μονή	0	2	1320	1375	μονύδριο
02.66	Παντάνασσα		Παντάνασσα (Βατοπεδίου)	Μελένικο	Μελένικο	41.52251	23.40001	Μονή	0	2	1393	1912	μονύδριο, γαίες
02.67	Νήσος Πατρικιάς		Πατρικιά (Βατοπεδίου)		Λήμνος	39.86583	25.21889	Χωράφι	2	3	1348	1401	γαίες
02.68	Περιβέριον		Περιβέριον (Βατοπεδίου)	Εάνθεια	Θράκη	41.10322	25.09267	Μονή	0	2	1080	1329	μονύδριο
02.69	Πρινάριον		Πρινάρι (Βατοπεδίου)	Σιρμόνας	Σιρμόνας	40.79253	23.89917	Χωράφι	0	6	1376	1401	γαίες, βοσκότοποι, αμπέλια, μύλοι, πύργος
02.70	Πρόβλακας	Προσούλας, Ελαδιάδα, Αλαδιάβα	Πρόβλακας (Βατοπεδίου)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.38115	23.92356	Μονή	3	2	1101	1930	μονύδριο, γαίες
02.71	Μονή Προδρόμου Βεροίας		Πρόδρομος Βεροίας (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.52119	22.20406	Μονή	0	2	1324	1401	μονύδριο
02.72	Τιμίου Προδρόμου της Πέτρας		Πρόδρομος Πέτρας (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.51972	22.20622	Μονή	0	2	1328	1760	μονύδριο
02.73	Προσφόριον	Ουρανούπολη	Προσφόρι (Βατοπεδίου)		Περίχωρα Άθω	40.32509	23.97996	Μονή	4	2	1018	1930	μονύδριο, γαίες, πύργος
02.74	Προφήτης Ηλίας		Προφήτης Ηλίας (Βατοπεδίου)	Κωνσταντινούπολης	Κωνσταντινούπολη	41.06503	29.02361	Μονή	0	2	1347	1401	μονύδριο
02.75	Ραφάλιον		Ραφάλιο (Βατοπεδίου)	Περιοχή Λιμνών	Περιοχή Λιμνών	40.64806	23.17972	Χωράφι	4	6	1080	1401	γαίες
02.76	Ρεπανίδιον		Ρεπανίδιο (Βατοπεδίου)		Λήμνος	39.92251	25.29972	Χωράφι	1	6	1348	1401	γαίες, αμπέλια
02.77	Ροζίνος		Ροζίνος (Βατοπεδίου)	Μελένικο	Μελένικο	41.52558	23.39439	Χωριά	4	7	1376	1401	χωριά
02.78	Σαλάμα		Σαλάμα (Βατοπεδίου)	Εάνθεια	Θράκη	41.11639	25.07861	Χωράφι	0	3	1080	1329	γαίες
02.79	Σελάριον	Σέλερο	Σελάριο (Βατοπεδίου)	Εάνθεια	Θράκη	41.13417	24.99333	Χωράφι	0	3	1305	1375	γαίες
02.80	Σέμαλον		Σέμαλον (Βατοπεδίου)		Παγγαίο - Σύμβολο	40.89028	23.94389	Χωριά	4	7	1230	1401	χωριά, πύργος
02.81	Σέρρες 2 (Βατοπεδίου)		Σέρρες 2 (Βατοπεδίου)	Σέρρες	Σιρμόνας	41.14111	23.30556	Χωράφι	0	6	1376	1401	γαίες
02.82	Σκοτεινού		Σκοτεινού (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία			Χωράφι	2	3	1328	1401	γαίες
02.83	Άγιου Ιωάννου Προδρόμου	Σκωρονύχου	Σκωρονύχου (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.49427	22.28382	Μονή	0	2	1290	1401	μονύδριο, γαίες, μύλοι
02.84	Θεοτόκος Σπηλαιώτισσα		Σπηλαιώτισσα (Βατοπεδίου)	Μελένικο	Μελένικο	41.52356	23.39467	Μονή	4	2	1365	1500	μονύδριο, γαίες, ναοί, χωριά
02.85	Θεοτόκος Σπηλαιώτισσα	Σιδηροκάουσα	Σπηλαιώτισσα (Βατοπεδίου)	Σιδηροκάουσα	Ανατολική Χαλκιδική	40.51778	23.80722	Μονή	0	2	1301	1500	μονύδριο
02.86	Στυλάριον		Στυλάριο (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.26417	23.32778	Χωράφι	4	6	1369	1401	γαίες
02.87	Συκαμινιά	Κομήτισσα	Συκαμινιά (Βατοπεδίου)	Ιερισός	Περίχωρα Άθω	40.37361	23.97833	Χωράφι	0	3	1301	1329	γαίες
02.88	Τζαγκαρωϊώννου	Ζευηλατίειον Τζαγκαρωϊώννου	Τζαγκαρωϊώννου (Βατοπεδίου)	Σέρρες	Σιρμόνας	41.03639	23.51889	Χωράφι	3	6	1328	1401	γαίες
02.89	Τζουκαράδες		Τζουκαράδες (Βατοπεδίου)	Μελένικο	Μελένικο	41.52659	23.39370	Χωριά	4	7	1376	1401	χωριά
02.90	Θεοτόκος Τιμοσπεριώτισσα		Τιμοσπεριώτισσα (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63368	22.94512	Μονή	0	2	1399	1500	μονύδριο
02.91	Του Βου το Πηγάδιον		Του Βου το Πηγάδιον (Βατοπεδίου)	Εάνθεια	Θράκη	41.18194	24.84083	Βοσκότισπος	0	5	1305	1375	βοσκότισπος
02.92	Άγιος Νικόλαος	Τορνάρη	Τορνάρη (Βατοπεδίου)	Πυλαμυθία	Προπονίδα	40.65306	29.28611	Μονή	0	2	1347	1401	μονύδριο
02.93	Τριφυλλίου		Τριφυλλίου (Βατοπεδίου)	Ηράκλεια	Προπονίδα	40.98389	27.95389	Χωράφι	3	6	1347	1401	γαίες, μύλος
02.94	Άγιος Μιχαήλ	Φύλακας	Φύλακας (Βατοπεδίου)	Χαριούπολις	Ανατολική Θράκη	41.21278	27.10593	Μονή	0	2	1347	1400	μονύδριο
02.95	Χυτολίβος	Φωτολίβος	Φωτολίβος (Βατοπεδίου)	Δράμα	Παγγαίο - Σύμβολο	41.06028	24.04751	Χωριά	4	7	1297	1401	χωριά, γαίες, πύργος, μύλοι
02.96	Χασούλη	Καβούλια	Χασούλη (Βατοπεδίου)		Λήμνος	39.84722	25.25278	Χωράφι	3	6	1348	1401	γαίες, αμπέλια
02.97	Χριστός Σωτήρ		Χριστός Σωτήρ (Βατοπεδίου)	Αιμυρός	Δυτική Χαλκιδική	40.33778	23.14028	Μονή	0	2	1301	1329	μονύδριο
02.98	Χρυσόπολις		Χρυσόπολη (Βατοπεδίου)	Σιρμόνας	Σιρμόνας	40.78111	23.86556	Χωριά	4	7	1080	1401	γαίες, ναός
02.99	Ψυχασώστρια		Ψυχασώστρια (Βατοπεδίου)	Κωνσταντινούπολη	Κωνσταντινούπολη	41.01694	28.96722	Μονή	3	2	1347	1372	μονύδριο, γαίες, οικίες, ναοί, μονύδρια
02.100	Βειρορμε		Βειρορμε (Βατοπεδίου)	Μοράβας	Σερβία	43.57357	21.19491	Χωριά	4	7	1432	1500	χωριά

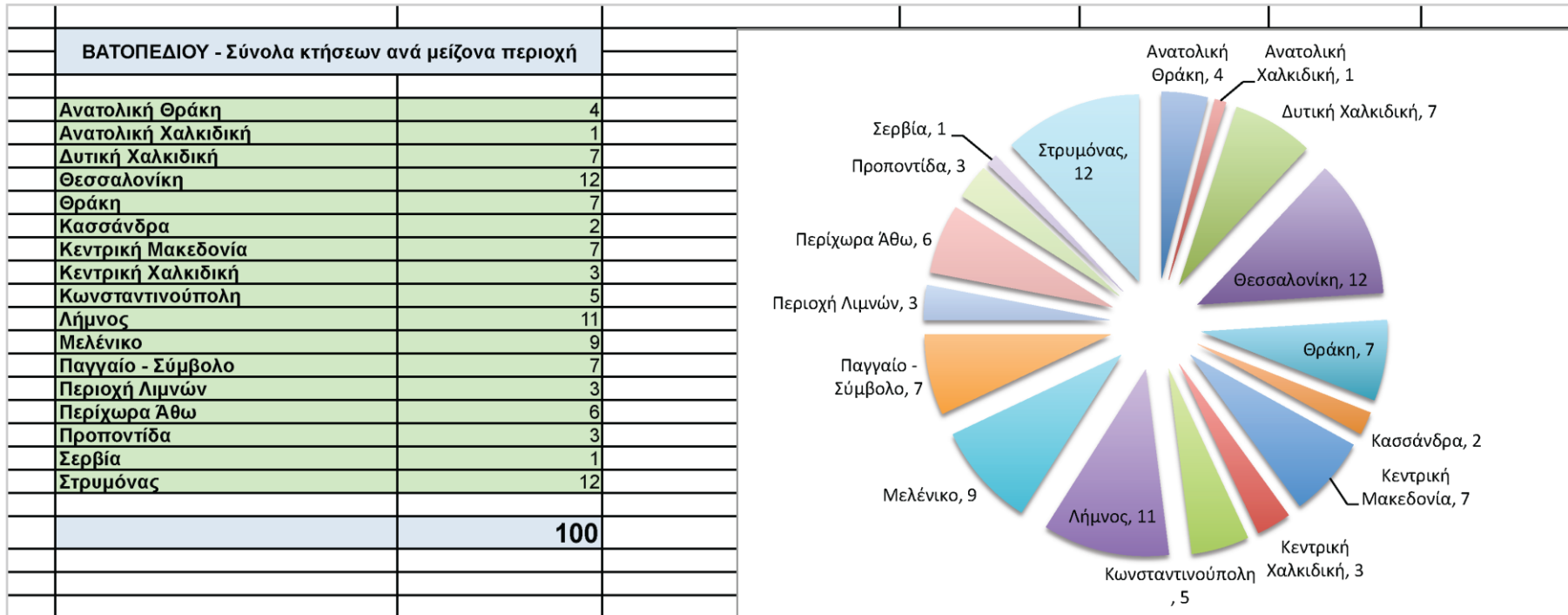
ΠΙΝΑΚΑΣ 02.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά χρονική τομή

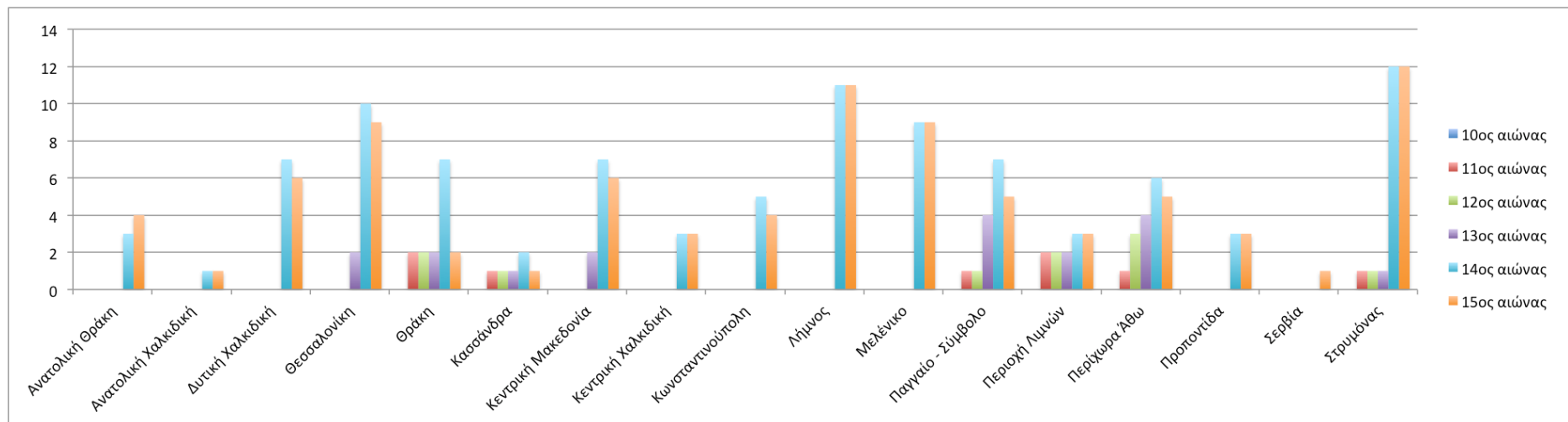
ΠΙΝΑΚΑΣ 02.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά μείζονα περιοχή

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL_NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
02.1		Αγία Αναστασία		Αγία Αναστασία Πάμφιλου (Βατοπεδίου)	Πάμφιλον	Ανατολική Θράκη	40.34889	26.98444	Μονή	0	2	1347	1401	μονύδριο, γαίες
02.3		Αγία Παρασκευή		Αγία Παρασκευή Πάμφιλου (Βατοπεδίου)	Πάμφιλον	Ανατολική Θράκη	40.36944	26.96861	Μονή	0	2	1347	1401	μονύδριο, γαίες
02.41		Καλλιπόλη		Καλλιπόλη (Βατοπεδίου)		Ανατολική Θράκη	40.41004	26.67556	Ναός	0	2	1401	1774	μονύδριο, ακίες, αμπέλια
02.94		Άγιος Μιχαήλ	Φύλακος	Φύλακος (Βατοπεδίου)	Χαριούπολις	Ανατολική Θράκη	41.21278	27.10583	Μονή	0	2	1347	1400	μονύδριο
02.85		Θεοδόκος Σπηλαιώτισσα	Σιδηροκάουσα	Σπηλαιώτισσα Σιδηροκαουσίων (Βατοπεδίου)	Σιδηροκάουσα	Ανατολική Χαλκιδική	40.51778	23.80722	Μονή	0	2	1301	1500	μονύδριο
02.6		Άγιοι Θεόδωροι		Άγιοι Θεόδωροι Μάμα (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.28850	23.33477	Μονή	3	2	1300	1401	μονύδριο, γαίες
02.9		Άγιος Γεώργιος		Άγιος Γεώργιος Μάμα (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.28861	23.33488	Μονή	3	2	1301	1401	μονύδριο, γαίες
02.14		Άγιος Μάμας		Άγιος Μάμας (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.28872	23.33499	Μονή	4	2	1301	1930	μονύδριο, γαίες, πύργος
02.58		Λιβιάδιον		Λιβιάδι (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.28806	23.32503	Χωράφι	3	3	1376	1401	γαίες
02.62		Μουζάκης		Μουζάκης (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.26389	23.34306	Χωράφι	2	3	1346	1401	γαίες
02.86		Στυλιάριον		Στυλιάρ (Βατοπεδίου)	Άγιος Μάμας	Δυτική Χαλκιδική	40.26417	23.32778	Χωράφι	4	6	1369	1401	γαίες
02.97		Χριστός Σωτήρ		Χριστός Σωτήρ Μάμα (Βατοπεδίου)	Άλμυρός	Δυτική Χαλκιδική	40.33778	23.14028	Μονή	0	2	1301	1329	μονύδριο
02.4		Αγία Πελαγία Θεσσαλονίκης		Αγία Πελαγία Θεσσαλονίκης (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63056	22.94944	Οικία-Κατάστημα	0	1	1370	1401	ακίες
02.8		Άγιος Ανδρέας Θεσσαλονίκης		Άγιος Ανδρέας Θεσσαλονίκης (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.65556	22.93167	Χωράφι	0	4	1370	1401	αμπέλια
02.15		Άγιος Μηνάς Θεσσαλονίκης		Άγιος Μηνάς Θεσσαλονίκης (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63611	22.93994	Οικία-Κατάστημα	0	1	1340	1401	ακίες
02.17		Άγιος Νικόλαος Θεσσαλονίκης		Άγιος Νικόλαος Θεσσαλονίκης (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63155	22.94411	Μονή	0	2	1269	1270	ναός
02.26		Γαλλικός	Μεγάλου Πατρία Τζαμπλάκων	Γαλλικός (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.67503	22.83611	Χωράφι	0	6	1356	1401	γαίες, πύργος
02.36		Θεομήτορας		Θεομήτωρ Θεσσαλονίκης (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63167	22.94411	Μονή	0	2	1270	1356	ναός, οικίες
02.39		Ιππόδρομος		Ιππόδρομος Θεσσαλονίκης (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.62639	22.95278	Οικία-Κατάστημα	0	1	1329	1401	ακίες
02.42		Καλοκαιριές		Καλοκαιριές (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.64861	22.94028	Χωράφι	0	6	1339	1401	γαίες, αμπέλια, πύργος
02.43		Καμαριώτισσα		Καμαριώτισσα (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63756	22.94244	Μονή	0	2	1356	1401	μονύδριο, ακίες, καταστήματα, αυλή
02.44		Καταφυγή		Καταφυγή (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63556	22.94444	Οικία-Κατάστημα	0	1	1356	1401	ακίες
02.55		Μονύδριο Σωτήρος Χριστού	Κυρκύρου, Κυρ Κύρου	Κυρκύρου (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63167	22.95139	Ναός	0	2	1364	1401	μονύδριο
02.90		Θεοδόκος Τιμιοπετριώτισσα		Τιμιοπετριώτισσα (Βατοπεδίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63368	22.94512	Μονή	0	2	1399	1500	μονύδριο
02.40		Άγιος Γεώργιος Κελαμιτζή	Κελαμιτζή	Κελαμιτζή (Βατοπεδίου)	Εβάνθη	Θράκη	41.10222	25.09167	Μονή	3	2	1305	1401	μονύδριο, γαίες, μύλοι
02.63		Μπουρού	Πουρού, Άγιος Νικόλαος, Πάρο Λάγας	Μπουρού (Βατοπεδίου)	Βιστωνίδα	Θράκη	41.0076	25.14435	Βιβάριο	0	5	1371	2015	γαίες, βιβάριο
02.65		Άγιος Παντελεήμων	Ξάνθια	Ξάνθια (Βατοπεδίου)	Ξάνθη	Θράκη	41.14444	24.88667	Μονή	0	2	1320	1375	μονύδριο
02.68		Περιβόριον		Περιβόριον (Βατοπεδίου)	Ξάνθη	Θράκη	41.10322	25.09267	Μονή	0	2	1080	1329	μονύδριο
02.78		Σελάμια		Σελάμια (Βατοπεδίου)	Ξάνθη	Θράκη	41.11639	25.07861	Χωράφι	0	3	1080	1329	γαίες
02.79		Σελάριον		Σελάριον (Βατοπεδίου)	Ξάνθη	Θράκη	41.13417	24.99333	Χωράφι	0	3	1305	1375	γαίες
02.91		Του Βου το Πηγάδιον	Σέλερο	Του Βου το Πηγάδιον (Βατοπεδίου)	Ξάνθη	Θράκη	41.18194	24.84083	Βοσκότοπος	0	5	1305	1375	βοσκότοπος
02.12		Άγιος Δημήτριος Κασσάνδρας		Άγιος Δημήτριος Κασσάνδρας (Βατοπεδίου)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.06944	23.38111	Βοσκότοπος	0	5	1080	1329	βοσκότοπος
02.26		Βουβαλάρης		Βουβαλάρης (Βατοπεδίου)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.06556	23.41111	Βοσκότοπος	0	5	1330	1401	βοσκότοπος
02.22		Βοδενά		Βοδενά (Βατοπεδίου)	Κεντρική Μακεδονία	Κεντρική Μακεδονία	40.80222	22.04639	Μονή	0	3	1328	1375	γαίες
02.47		Κομανίτση		Κομανίτση (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.52861	22.28099	Χωράφι	4	6	1285	1401	γαίες, αμπέλια, μύλοι
02.53		Κρητίστα		Κρητίστα (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.60565	22.41014	Χωράφι	3	6	1328	1401	γαίες
02.71		Μονή Προδρόμου Βεροίας		Προδρόμος Βεροίας (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.52119	22.20406	Μονή	0	2	1324	1401	μονύδριο
02.72		Τιμιό Προδρόμου της Πέτρας		Προδρόμος Πέτρας (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.51972	22.20622	Μονή	0	2	1328	1760	μονύδριο
02.82		Σκοτεινό		Σκοτεινό (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία			Χωράφι	2	3	1328	1401	γαίες
02.83		Αγίου Ιωάννου Προδρόμου	Σκωρονόγυο	Σκωρονόγυο (Βατοπεδίου)	Βέροια	Κεντρική Μακεδονία	40.49427	22.28382	Μονή	0	2	1290	1401	μονύδριο, γαίες, μύλοι
02.2		Θεοδόκος της Αγίας		Αγία Ερμούλιας (Βατοπεδίου)	Ορμύλια	Κεντρική Χαλκιδική	40.28972	23.54444	Μονή	2	2	1338	1401	μονύδριο, γαίες
02.7		Άγιος Αθανάσιος Ερμούλιας		Άγιος Αθανάσιος Ερμούλιας (Βατοπεδίου)	Ορμύλια	Κεντρική Χαλκιδική	40.27350	23.55972	Μονή	0	2	1338	1401	μονύδριο
02.11		Άγιος Δημήτριος Ερμούλιας	Ερμούλια, Ερμούλιας, Ορμύλια	Άγιος Δημήτριος Ερμούλιας (Βατοπεδίου)	Ορμύλια	Κεντρική Χαλκιδική	40.25733	23.55664	Μονή	2	2	1307	1974	μονύδριο, γαίες, χειμαδιά, πύργος
02.29		Ενεγκόσια		Ενεγκόσια (Βατοπεδίου)		Κωνσταντινούπολη	40.98472	28.77639	Οικία-Κατάστημα	0	1	1347	1401	ακίες
02.46		Μονή Κεγχριών		Κεγχρία (Βατοπεδίου)		Κωνσταντινούπολη	41.04222	29.04753	Μονή	0	2	1347	1401	μονύδριο, ναός
02.51		Κορώνη		Κορώνη (Βατοπεδίου)	Πράμουντος	Κωνσταντινούπολη	40.02028	28.92778	Χωράφι	3	3	1347	1401	γαίες
02.74		Προφήτης Ηλίας		Προφήτης Ηλίας Κωνσταντινούπολεως (Βατοπεδίου)	Κηλός	Κωνσταντινούπολη	41.06503	29.02361	Μονή	0	2	1347	1401	μονύδριο
02.99		Ψυχοσύστρια		Ψυχοσύστρια (Βατοπεδίου)	Κωνσταντινούπολη	Κωνσταντινούπολη	41.01694	28.96722	Μονή	3	2	1347	1372	μονύδριο, γαίες, ακίες, ναοί, μονύδρια
02.18		Αγρίτζιον		Αγρίτζιον (Βατοπεδίου)	Ελάδικος	Λήμνος	39.86194	25.27268	Χωράφι	3	6	1348	1401	γαίες, αμπέλια
02.34		Άγιος Ιωάννης Θεολόγος		Θεολόγος Ελάδικου (Βατοπεδίου)	Ελάδικος	Λήμνος	39.86167	25.34444	Μονή	2	2	1328	1401	γαίες, ναοί, εσωθύρια, αμπέλια, περιβόλια

ΠΙΝΑΚΑΣ 02.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά μείζονα περιοχή

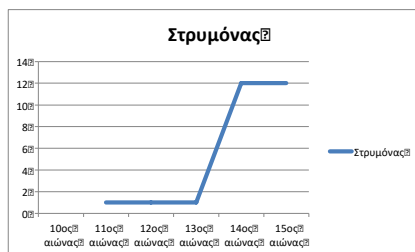
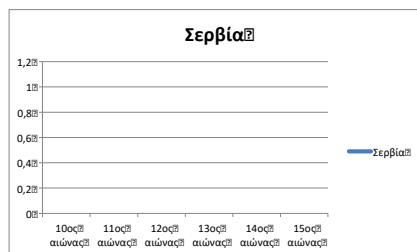
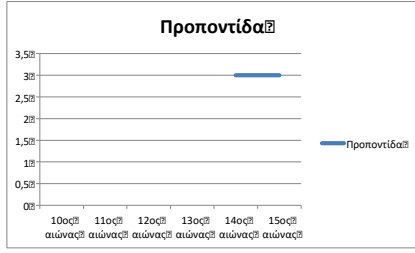
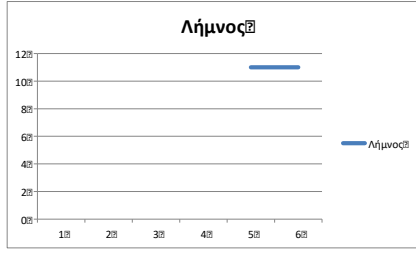
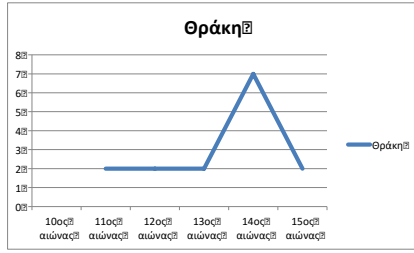
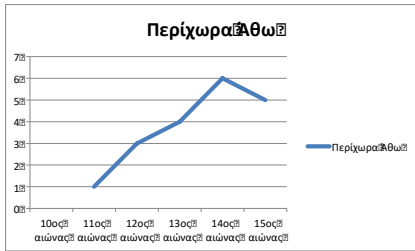
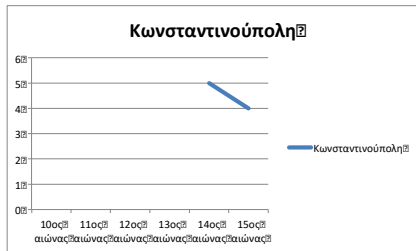
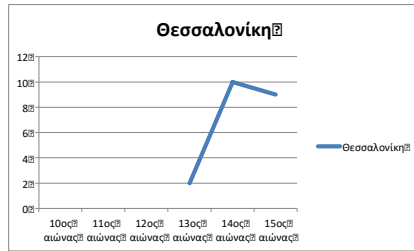
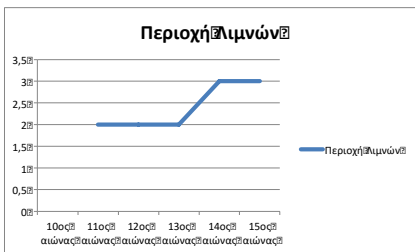
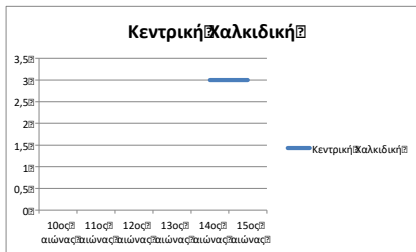
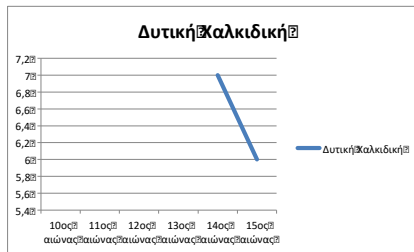
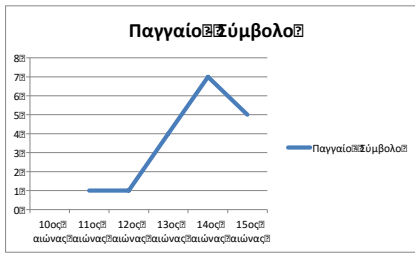
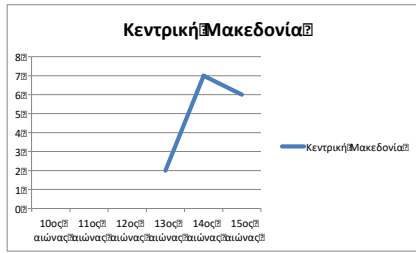
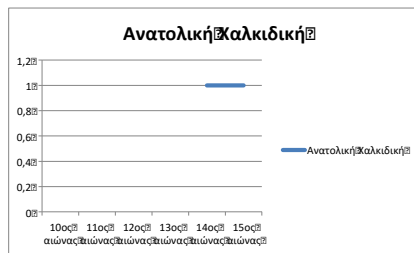
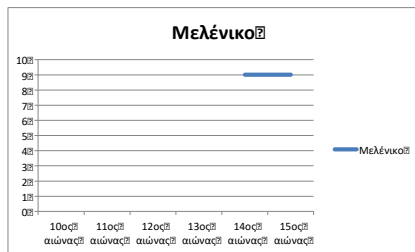
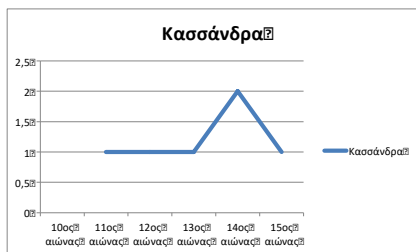
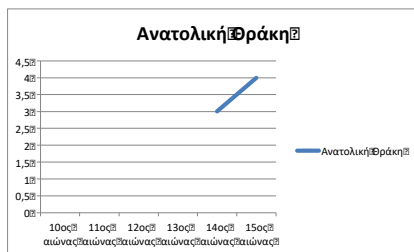
ΠΙΝΑΚΑΣ 02.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

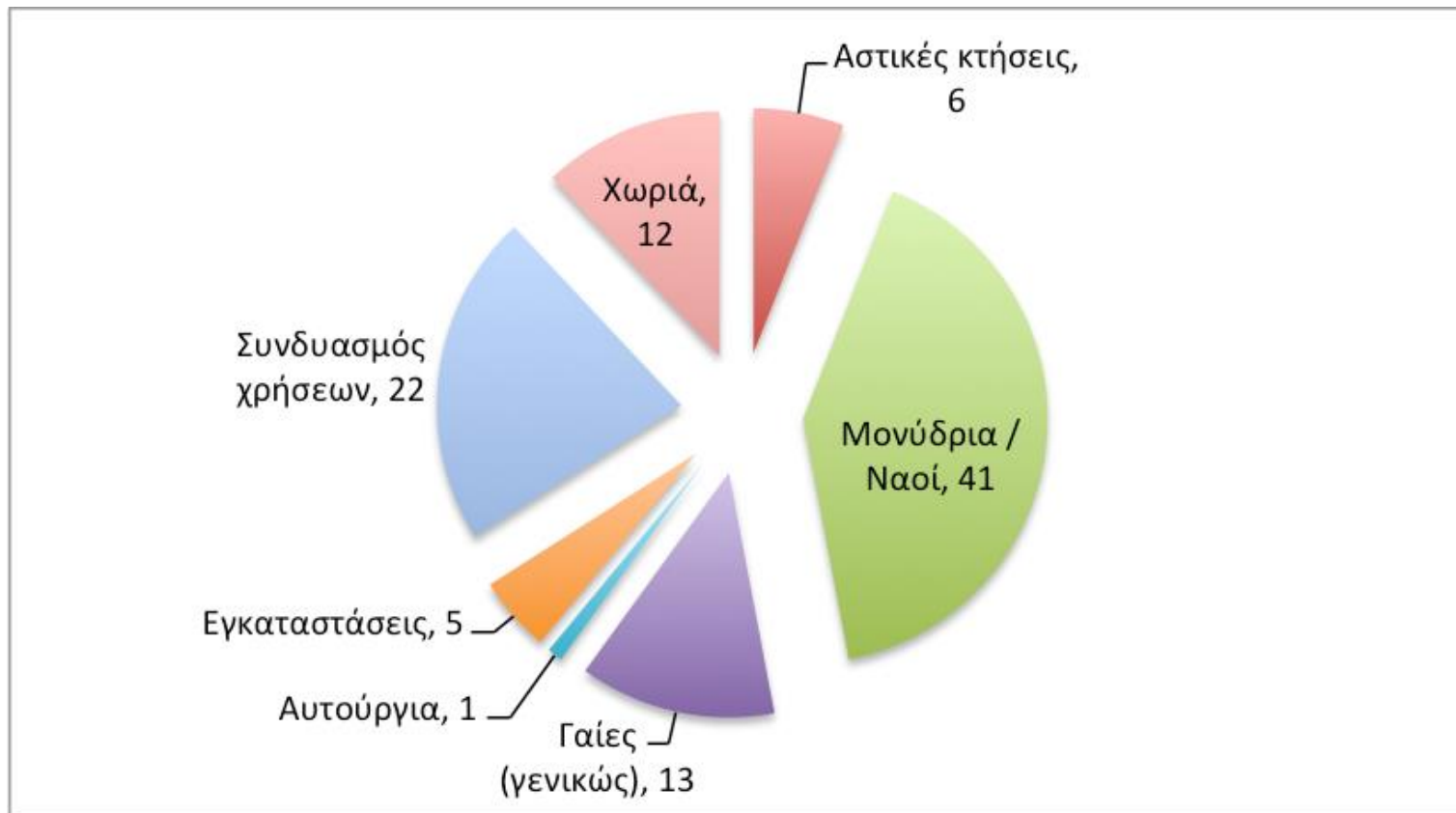
ΠΙΝΑΚΑΣ 02.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

	10ος αιώνας	11ος αιώνας	12ος αιώνας	13ος αιώνας	14ος αιώνας	15ος αιώνας
Ανατολική Θράκη					3	4
Ανατολική Χαλκιδική					1	1
Δυτική Χαλκιδική					7	6
Θεσσαλονίκη				2	10	9
Θράκη		2	2	2	7	2
Κασσάνδρα		1	1	1	2	1
Κεντρική Μακεδονία				2	7	6
Κεντρική Χαλκιδική					3	3
Κωνσταντινούπολη					5	4
Λήμνος					11	11
Μελένικο					9	9
Παγγαίο - Σύμβολο		1	1	4	7	5
Περιοχή Λιμνών		2	2	2	3	3
Περίχωρα Άθω		1	3	4	6	5
Προποντίδα					3	3
Σερβία						1
Στρυμόνας		1	1	1	12	12
	0	8	10	18	96	85

ΠΙΝΑΚΑΣ 02.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

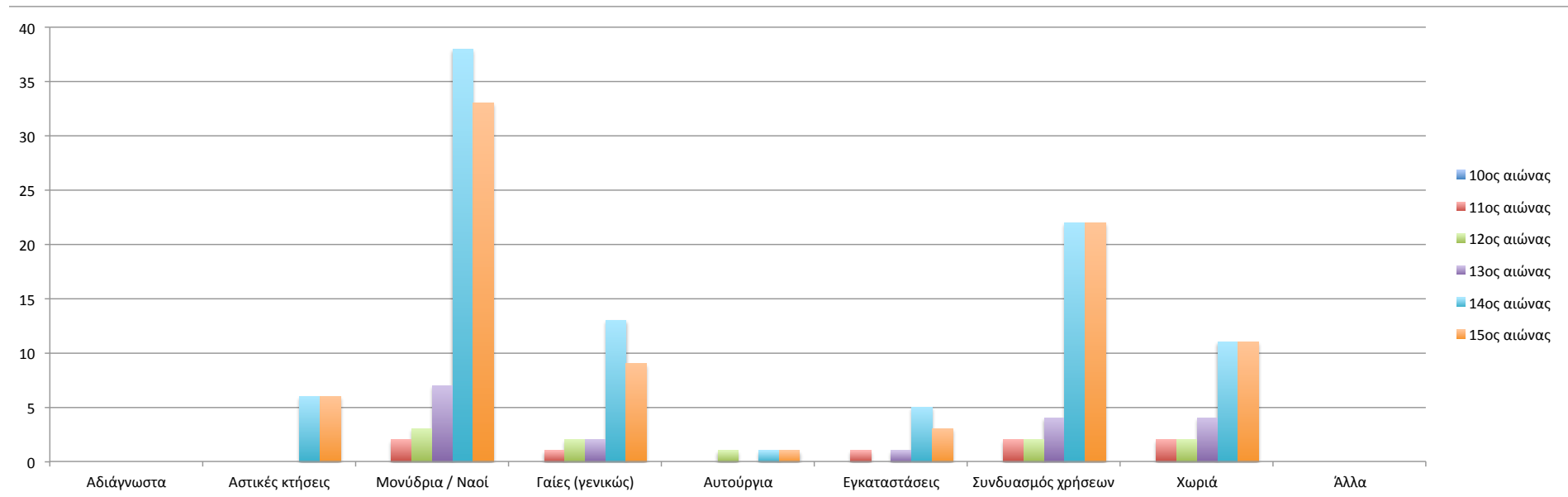
ΠΙΝΑΚΑΣ 02.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου, συνολικά

ΠΙΝΑΚΑΣ 02.09: Κύριοι τύποι κήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά χρονική τομή

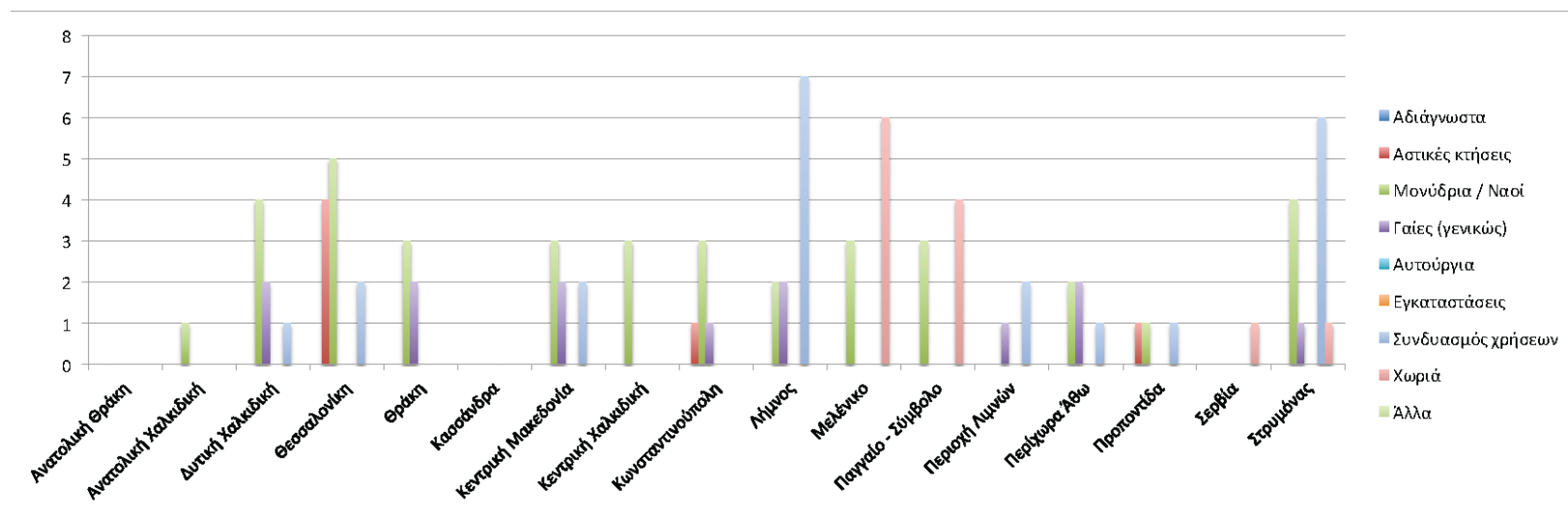
ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ

	10ος αιώνας	11ος αιώνας	12ος αιώνας	13ος αιώνας	14ος αιώνας	15ος αιώνας
Αδιάγνωστα						
Αστικές κτήσεις					6	6
Μονύδρια / Ναοί		2	3	7	38	33
Γαίες (γενικώς)		1	2	2	13	9
Αυτούργια			1		1	1
Εγκαταστάσεις		1		1	5	3
Συνδυασμός χρήσεων		2	2	4	22	22
Χωριά		2	2	4	11	11
Άλλα						
		8	10	18	96	85

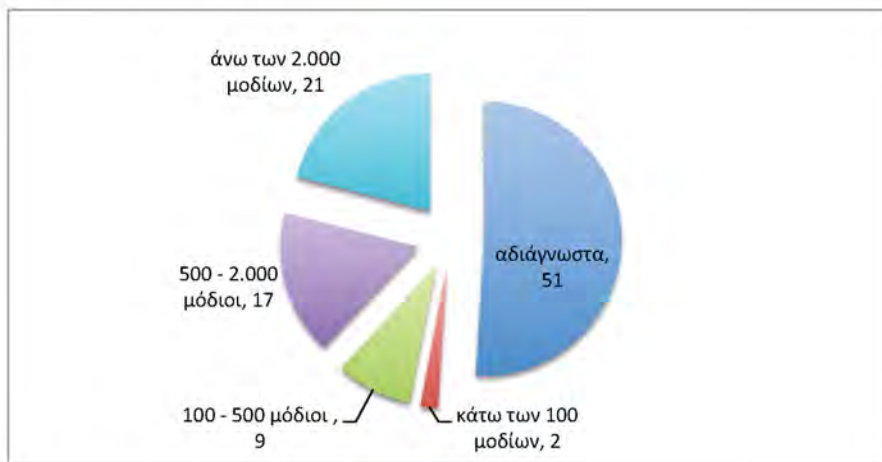

ΠΙΝΑΚΑΣ 02.10: Κύριοι τύποι κήσεων της Μονής Βατοπεδίου
ανά μείζονα περιοχή

ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμός χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Θράκη			4							4
Ανατολική Χαλκιδική			1							1
Δυτική Χαλκιδική			4	2			1			7
Θεσσαλονίκη		4	5		1		2			12
Θράκη			3	2		2				7
Κασσάνδρα						2				2
Κεντρική Μακεδονία			3	2			2			7
Κεντρική Χαλκιδική			3							3
Κωνσταντινούπολη		1	3	1						5
Λήμνος			2	2			7			11
Μελένικο			3					6		9
Παγγαίο - Σύμβολο			3					4		7
Περιοχή Λιμνών				1			2			3
Περίχωρα Άθω			2	2		1	1			6
Προποντίδα		1	1				1			3
Σερβία								1		1
Στρυμόνας			4	1			6	1		12
		6	41	13	1	5	22	12		100

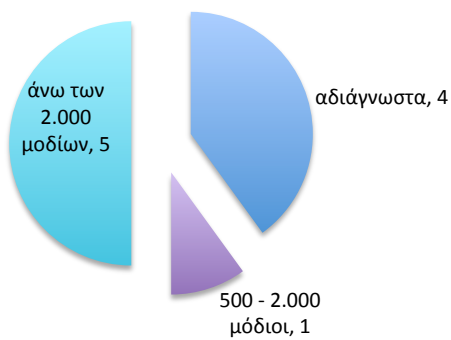
ΠΙΝΑΚΑΣ 02.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου

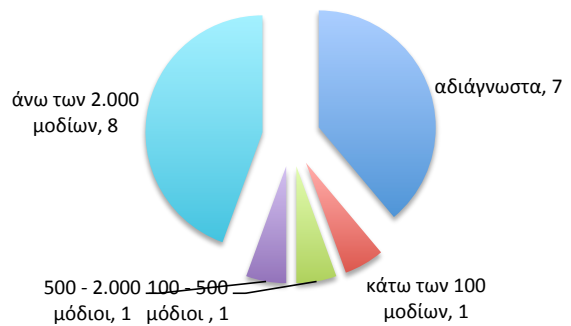
11ος αιώνας

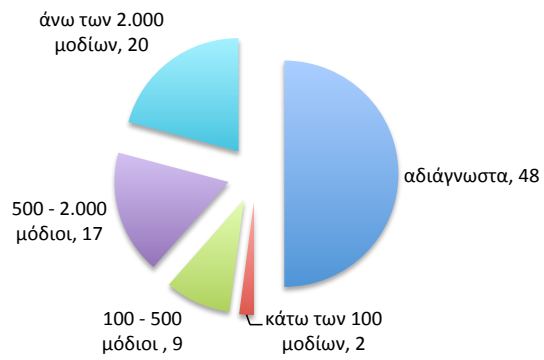
12ος αιώνας

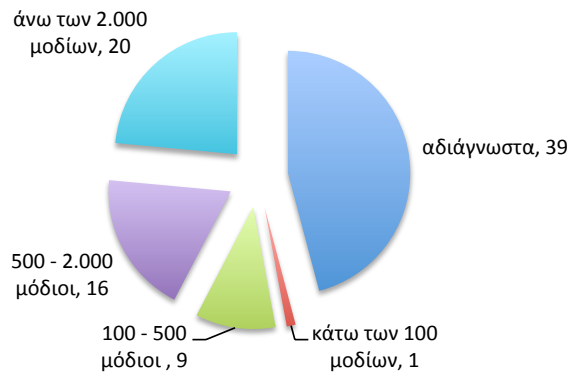
13ος αιώνας

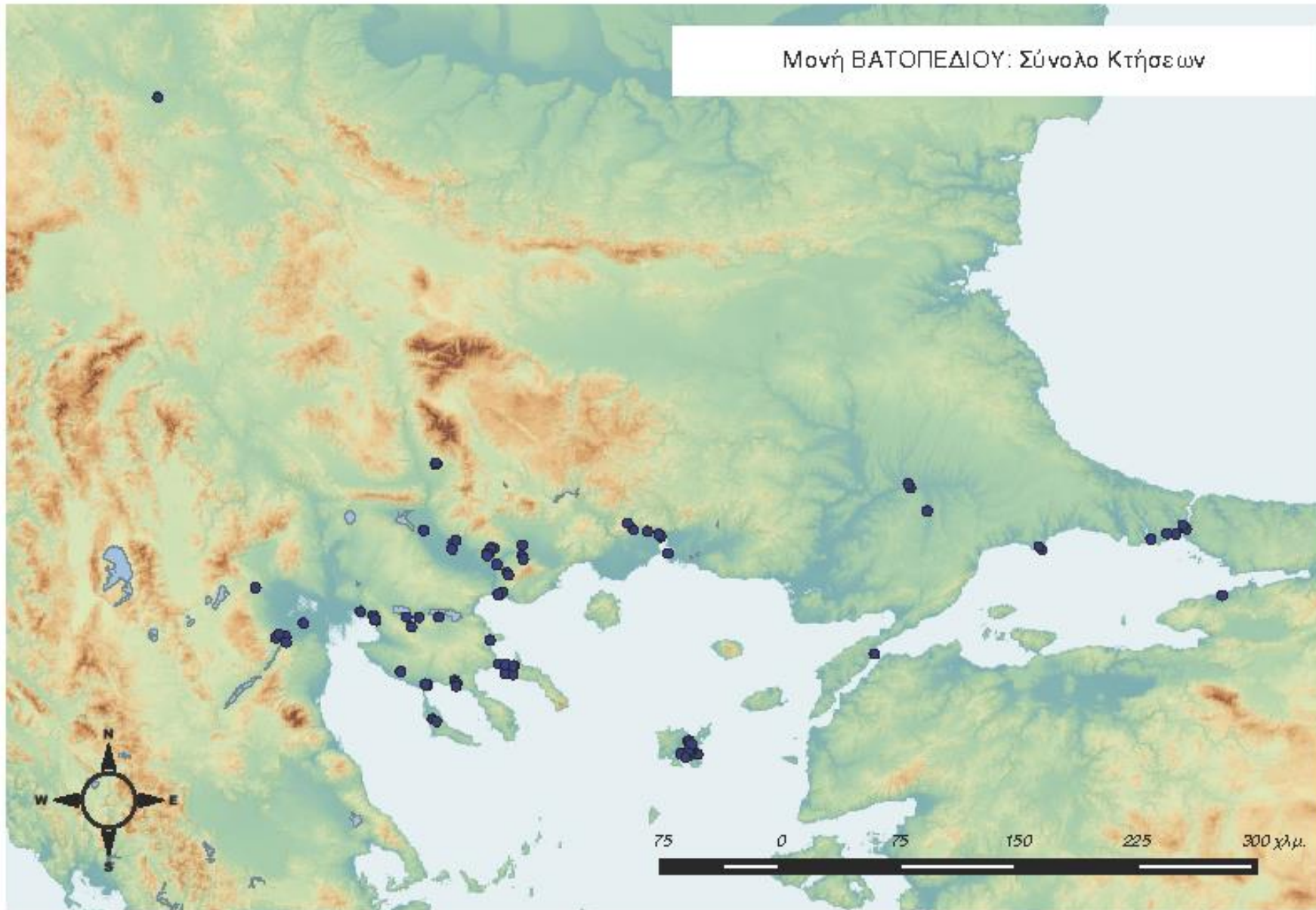
14ος αιώνας

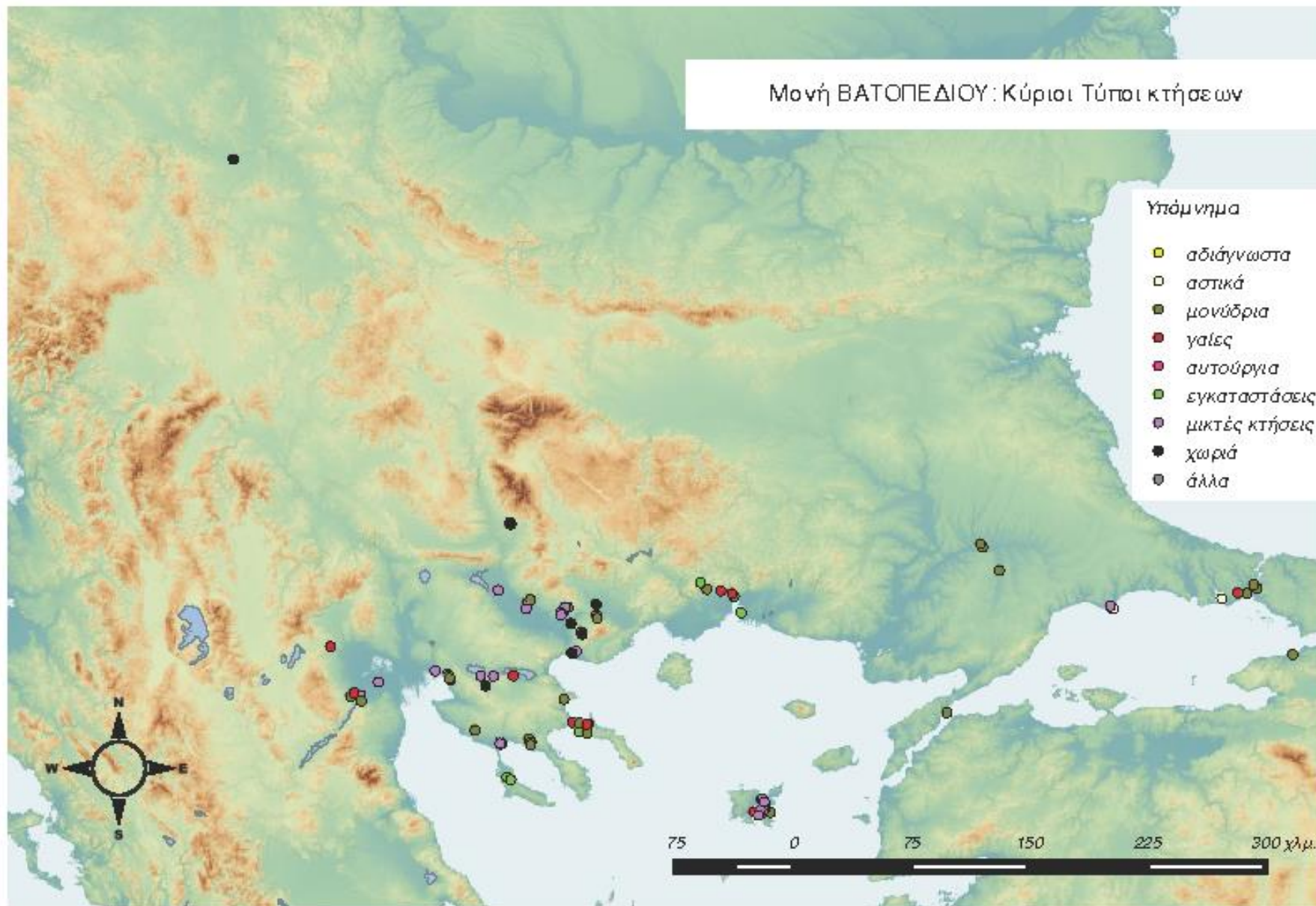
15ος αιώνας

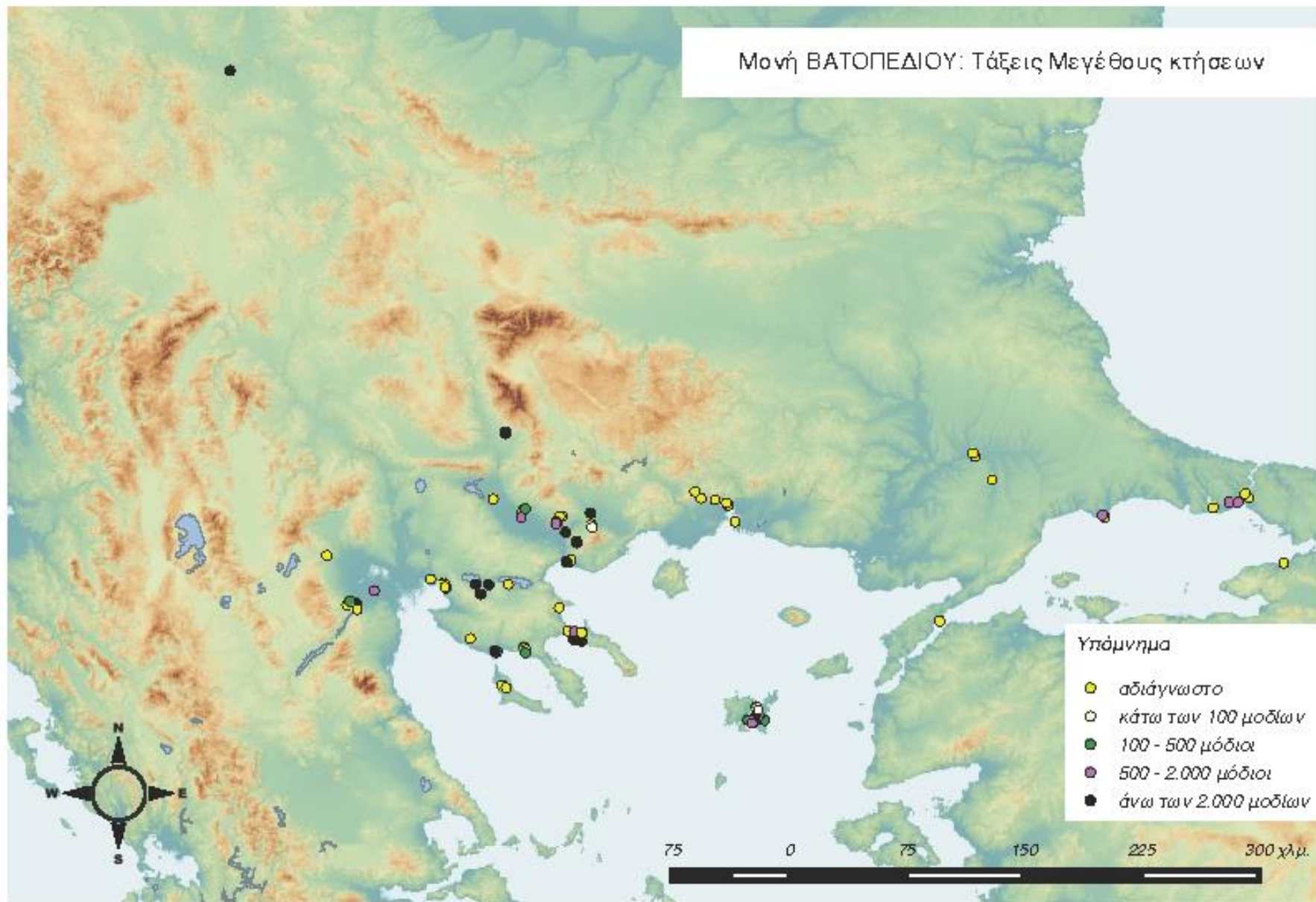
ΧΑΡΤΗΣ 02.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου

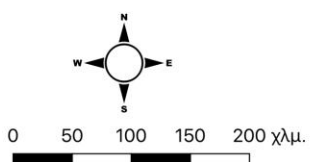
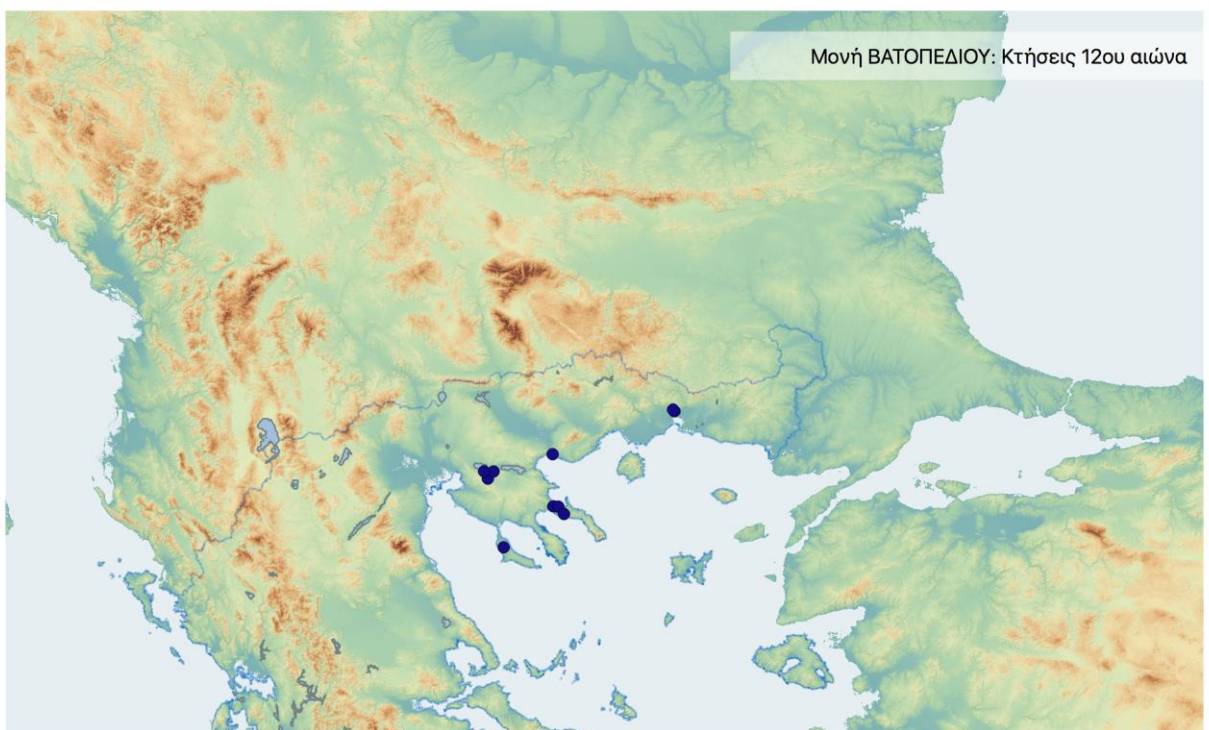
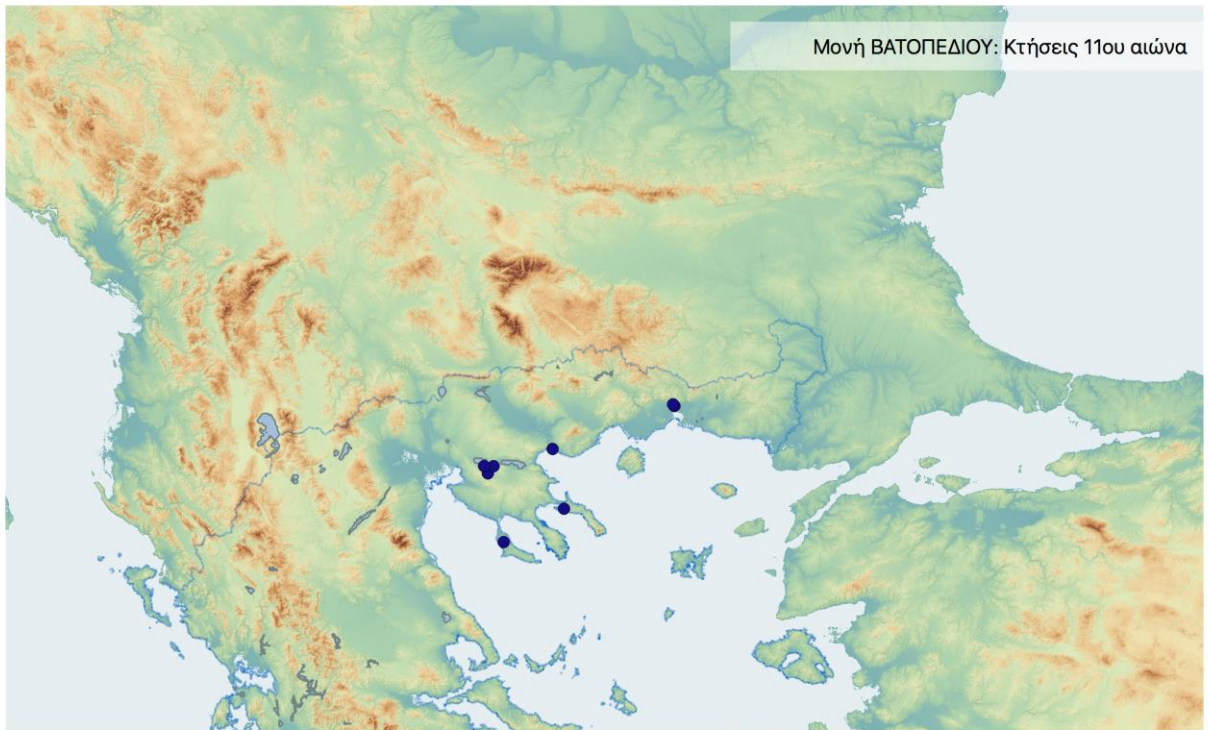
ΧΑΡΤΗΣ 02.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου

ΧΑΡΤΗΣ 02.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου

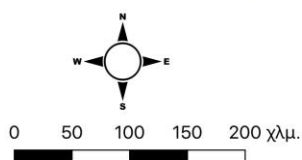
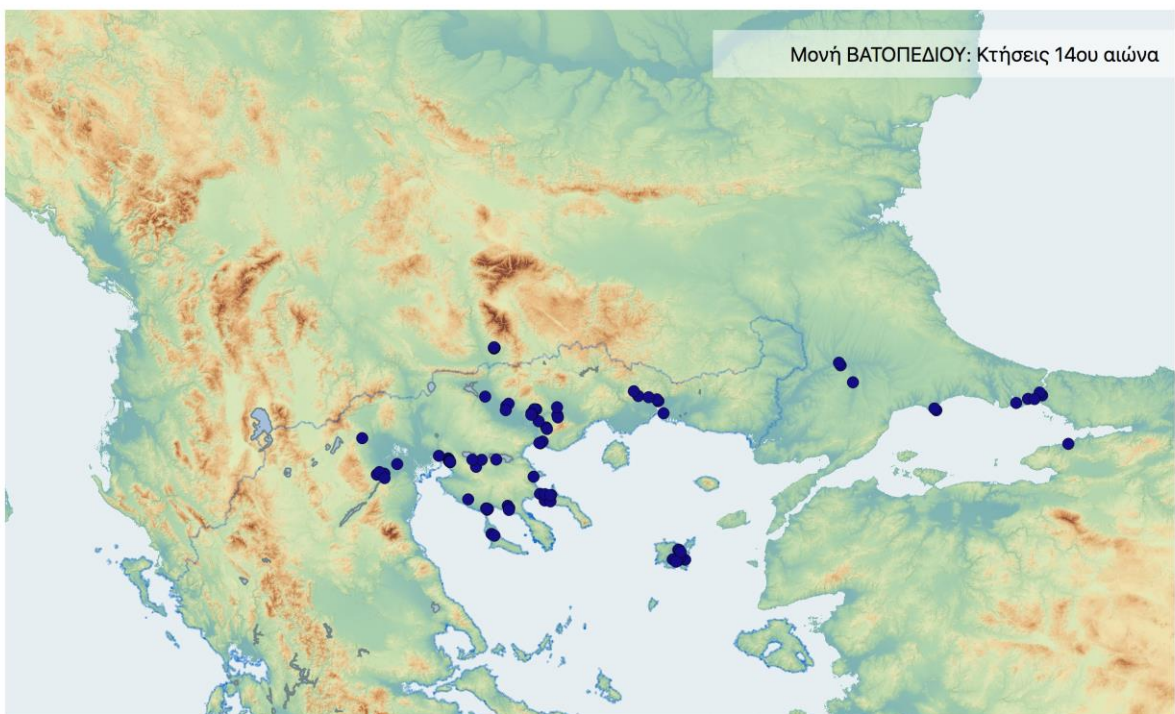
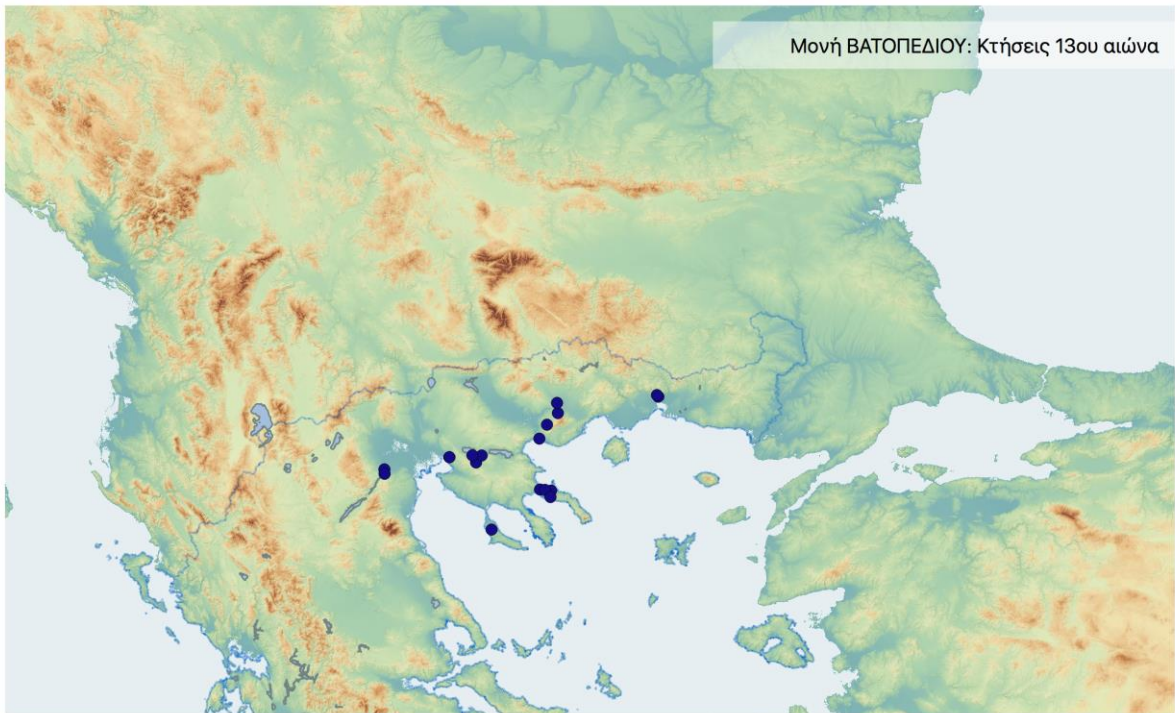
ΧΑΡΤΗΣ 01.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου
11^{ος} και 12^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ:
11ος και 12ος αιώνες

(Δ. Καλπτάκης, 2019)

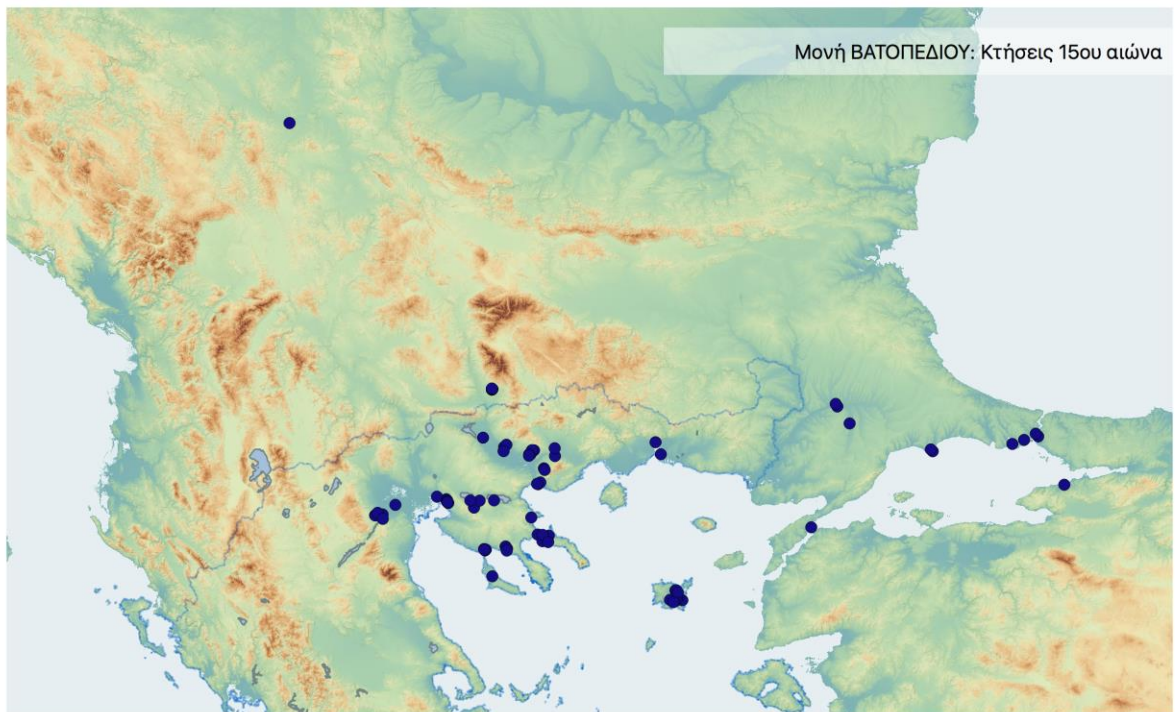
ΧΑΡΤΗΣ 01.05: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου
13^{ος} και 14^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ:
13ος και 14ος αιώνας

(Δ. Καλπιάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 01.06: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου
15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ:
15ος αιώνας

(Δ. Καλπάρης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Βατοπεδίου, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.³³

Οι πρώτες κτήσεις της μονής φαίνεται πως χρονολογούνται στα χρόνια του ιδρυτή της, Νικολάου, γύρω αρχές του 11ου αιώνα.³⁴ Η πρώτη κανονική καταγραφή τους, ωστόσο, γίνεται στα χρόνια του Νικηφόρου Βοτανειάτη (1080),³⁵

Για την αμέσως επόμενη περίοδο, οι πληροφορίες είναι διάσπαρτες και αφορούν επιμέρους κτήσεις, ενώ αναλυτικότερα στοιχεία δίνονται στα δύο *Προστάγματα* του Μιχαήλ Η' (1265) και αφορούν αποζημιώσεις στο Παγγαίο, για κτήσεις που μετατράπηκαν σε πρόνοιες.³⁶

Από τα χρόνια του Ανδρονίκου Β' κι εξής, τα στοιχεία πληθαίνουν, τεκμηριώνοντας την περίοδο ακμής της μονής. Αρκετά έγγραφα από το ξεκίνημα του 14ου αιώνα κι εξής, καλύπτουν μια σειρά κτήσεων ποικίλης προέλευσης: από αυτοκρατορικές δωρεές μέχρι ιδιωτικές παραχωρήσεις και

³³ Bompaire, *VATOPEDI I* - Lefort, *VATOPEDI II*. Επίσης, βλ. ιστορικό διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία. Ο τόμος III, κατά τη στιγμή της συγγραφής, δεν έχει τυπωθεί ακόμη.

³⁴ Bompaire, *VATOPEDI I*, σ. 9.

³⁵ Χρυσόβουλλο για μια σειρά κτήσεων από τη Θράκη ως τη Θεσσαλονίκη. Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 10. Βλ. και παραπάνω, ενότητα Ιστορικών και Οικονομικών στοιχείων.

³⁶ Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 16 και 18.

μεμονωμένες αγορές.³⁷ Η ίδια αυτή εικόνα επικρατεί για όλο το υπόλοιπο διάστημα ως τα μέσα του 14ου αιώνα (Χρυσόβουλλα Ανδρονίκου Γ' - 1328 και 1329, Ιωάννου Ε' - 1344, Δουσάν - 1345 και 1348, *Πρακτικά* Μακρηνού - 1338, *Προστάγματα* Ανδρονίκου Γ' και Ιωάννου ΣΤ' Καντακουζηνού - 1332 και 1347, Δωρεές - 1331, Αγορές - 1344, κ.ά.), με έγγραφα που αφορούν κτήσεις σε μια ευρεία περιοχή, από το Παγγαίο και την Κοιλιάδα του Στρυμόνα ως τα Περίχωρα του Άθω, τη Χαλκιδική και τη Δυτική Μακεδονία.³⁸ Για το υπόλοιπο διάστημα και ως το γ' τέταρτο του 14ου αιώνα, που καλύπτουν οι εκδεδομένες πηγές για τη μονή,³⁹ τα έγγραφα, πέρα από τις γνωστές περιοχές, αφορούν και άλλες, όπως το Μελένικο, η Κωνσταντινούπολη, η Ανατολική Θράκη, η Προποντίδα, η Λήμνος, η Θράκη και άλλες, είτε μέσω ηγεμονικών δωρεών και επικυρώσεων (έγγραφα Ιωάννου Ούγγλεση),⁴⁰ είτε μέσω δωρεών της αριστοκρατίας (Δωρεές Ραδηνού - 1366, Αλεξίου Μετοχίτη - 1369, Μιχαήλ Τζαμπλάκων - 1370, Μ. Πριμικήριου Ιωάννη - 1374, Θεοδώρας Μονομαχίνας - 1376 κ.λπ.)⁴¹ και άλλων ιδιωτών (Δωρεές Μοναχού Νικοδήμου - 1375, Ιγνατίου Χορτάτζη - 1375, άλλες - 1374 κ.λπ.)⁴² είτε μέσω αγορών, μισθώσεων και άλλων τρόπων.⁴³

Οι χρονικές τομές ακολουθούν το κοινό πρότυπο (μία ανά αιώνα: 10ος - 15ος αι.), με τη διαφορά ότι, παρόλο που η ίδρυση ανάγεται στα τέλη του 10ου αιώνα, η καταγραφή ξεκινά από τον 11ο, οπότε και τοποθετούνται και οι πρώτες κτήσεις της μονής εκτός Άθω. Για την περίοδο πέραν του γ' τέταρτου του 14ου αιώνα, που θα καλυφθεί από τον επόμενο τόμο των ACTES, όταν

³⁷ Bompaire, *VATOPEDI I*, διάφορα έγγραφα από αρ. 29 ως 49.

³⁸ Bompaire, *VATOPEDI I*, διάφορα έγγραφα από αρ. 68 ως 97.

³⁹ Lefort, *VATOPEDI II*.

⁴⁰ Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 120, 133, 137.

⁴¹ Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 126, 129, 130, 135, 141, 147, 152 κ.ά.

⁴² Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 140, 153, 145, 146 κ.ά.

⁴³ Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 149, 150 κ.ά.

αυτός εκδοθεί, τα στοιχεία καλύπτονται κατά το δυνατό από δευτερογενή βιβλιογραφία⁴⁴

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν το ιδιοκτησιακό καθεστώς της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις αθροιστικά, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Στην περίπτωση της Μονής Βατοπεδίου λαμβάνεται ιδιαίτερος υπόψη το γεγονός ότι το υλικό της Βυζαντινής περιόδου δεν είχε εκδοθεί ακόμη κατά τη φάση της καταγραφής, αλλά ούτε και ως τη στιγμή της συγγραφής του παρόντος κεφαλαίου.

Το σύνολο των βεβαιωμένων κτήσεων της μονής αποδίδεται στους χάρτες και στους σχετικούς πίνακες, σύμφωνα με τις λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 02.01:** Οι κτήσεις της Μονής Βατοπεδίου συνολικά

Καταγράφονται συνολικά 100 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 02.01.

⁴⁴ Pavlikianov, *VATOPEDI*, σ. 27 κ.ε.

- **Πίνακας 02.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά χρονική τομή

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή: 11ος αι.: 8 κτήσεις - 12ος αι.: 10 κτήσεις - 13ος αι.: 18 κτήσεις - 14ος αι.: 96 κτήσεις - 15ος αι.: 85 κτήσεις.

Από τα παραπάνω στοιχεία είναι καταφανής η απότομη αύξηση των κτήσεων της μονής κατά το 14ο αιώνα, στοιχείο που συνάδει με τη γενικότερη ακμή της μονής (βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία). Η μικρή κάμψη του 15ου αιώνα στα ποσοτικά δεδομένα, είναι στην πραγματικότητα αμελητέα, δεδομένου ότι, από τις αρχές ως τα μέσα του αιώνα, περνά σταδιακά υπό ξένη κυριαρχία όλος ο ζωτικός της χώρος.

- **Πίνακας 02.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά μείζονα περιοχή

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (100), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν δεκαεπτά (17) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Θράκη, Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, , Θεσσαλονίκη, Θράκη, Κασσάνδρα, Κεντρική Μακεδονία, Κεντρική Χαλκιδική, Κωνσταντινούπολη, Λήμνος, Μελένικο, Παγγαίο - Σύμβολο, Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Προποντίδα, Σερβία, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 02.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά μείζονα περιοχή

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομή, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές.Γενικώς,

παρατηρείται μια αρκετά ισοροπημένη κατανομή στο σύνολο σχεδόν των περιοχών του ζωτικού χώρου της μονής, χωρίς μεγάλες εξάρσεις. Ωστόσο, με μικρή διαφορά ξεχωρίζουν οι: Θεσσαλονίκη και Στρυμόνας (με 12 κτήσεις έκαστη), καθώς και η Λήμνος (με 11). Ακολουθεί το Μελένικο (9) και κατόπιν η Θράκη, η Δυτική Χαλκιδική, η Κεντρική Μακεδονία και η περιοχή Παγγαίου-Συμβόλου (με 7 έκαστη), ενώ λίγο πιο πίσω βρίσκονται τα Περίχωρα του Άθω και η Κωνσταντινούπολη (με 6 και 5 αντίστοιχα). Στις υπόλοιπες περιοχές σημειώνονται βαθμηδόν λιγότερες κτήσεις.

- **Πίνακας 02.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω δεκαεπτά μείζονες περιοχές. Στη χρονική εξέλιξη των κτήσεων, η εικόνα είναι ελαφρώς διαφοροποιημένη από τη συνολική κατανομή ανά περιοχή (βλ. προηγούμενο πίνακα). Στο παρόν γράφημα, η μεγαλύτερη αύξηση σημειώνεται στις περιοχές Στρυμόνα και Λήμνου, ενώ ακολουθεί η Θεσσαλονίκη, το Μελένικο και η Δυτική Χαλκιδική.

- **Πίνακας 02.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Εδώ αποδίδεται συνολικά η εξέλιξη των κτήσεων στο χρόνο, όπου προκύπτει ότι: Στις μισές περιοχές του ζωτικού της χώρου, η μονή πρωτοεμφανίζει κτήσεις μόλις κατά την εποχή της μεγάλης ακμής του 14ου αιώνα (Ανατολική Θράκη, Ανατολική, Κεντρική και Δυτική

Χαλκιδική, Κωνσταντινούπολη, Λήμνος, Μελένικο, Προποντίδα, ενώ η κτήση στη Σερβία εμφανίζεται μόλις το 15ο αιώνα. Οι υπόλοιπες ξεκινούν από την πρώτη φάση της μονής, δηλαδή από τον 11ο αιώνα, με εξαίρεση τη Θεσσαλονίκη που εμφανίζεται το 13ο. Στις παραπάνω περιοχές, εντυπωσιακή είναι η περίπτωση της Λήμνου, όπου το 14ο αιώνα εμφανίζονται μαζικά 11 κτήσεις για να παραμείνουν και τον επόμενο αιώνα, όπως σχεδόν και του Μελενίκου (9) αλλά και της Θεσσαλονίκης όπου προϋπήρχαν μεν 2 κτήσεις από τον προηγούμενο αιώνα αλλά το 14ο αυξάνουν απότομα στις 10 για να παραμείνουν σχεδόν αναλλοίωτες και μετά (9). Στις υπόλοιπες περιοχές η εξέλιξη είναι σαφώς ομαλότερη.

- **Πίνακας 02.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

Πρόκειται για σειρά δεκαεπτά γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Στο σύνολο της περιόδου μελέτης, διακρίνονται οι εξής κύριες περιπτώσεις: α) περιοχές με "διακριτική" πορεία, αύξουσα, φθίνουσα ή σταθερή (Κασσάνδρα, Μελένικο, Ανατολική, Δυτική και Κεντρική Χαλκιδική, Περιοχή Λιμνών, Κωνσταντινούπολη, Λήμνος, Προποντίδα και Σερβία), β) περιοχές με έντονη αύξηση και ήπια ύφεση (Κεντρική Μακεδονία, Παγγαίο-Σύμβολο, Θεσσαλονίκη, Περίχωρα Άθω), γ) περιοχές με έντονη αύξηση αλλά και πτώση (Θράκη), δ) περιοχές με έντονη αύξηση και σταθερή πορεία (Στρυμόνας).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 02.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων. Είναι χαρακτηριστική η ποσοτική υπεροχή των *Μονυδρίων/Ναών* (41) έναντι των υπολοίπων, με τον αμέσως επόμενο τύπο (*Συνδυασμένες χρήσεις*) να ακολουθεί με διαφορά (22), ενώ πολύ λιγότερες κτήσεις αναλογούν στους υπόλοιπους τύπους: 12 και 13 σε *Χωριά* και *Γαίες* αντίστοιχα, ενώ με μονό αριθμό ακολουθούν οι *Αστικές κτήσεις* (6), οι *Εγκαταστάσεις* (5) και τα *Αυτούργια* (1).

- **Πίνακας 02.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Αυτό που κυρίως διαπιστώνεται με μια πρώτη ματιά είναι η παντελής απουσία κτήσεων με τύπο *Αδιάγνωστο* και *άλλο*, καθώς και η εμφάνιση των *Αστικών* κτήσεων μόλις το 14ο αιώνα.

- **Πίνακας 02.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου ανά μείζονα περιοχή.

Στο δεύτερο πίνακα αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις δεκαεπτά (17) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Γενικά, παρατηρείται και εδώ μία ισορροπημένη κατανομή, με ελάχιστες αποκλίσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, στα *Μονύδρια/Ναούς*, που αποτελούν και την πολυπληθέστερη ομάδα (41), ο μέσος όρος είναι 3 ανά περιοχή, τιμή που παρατηρείται στις περισσότερες όλων. Ανάλογη είναι και η εικόνα της δεύτερης πολυπληθέστερης ομάδας, δηλαδή των *Συνδυασμένων χρήσεων* (22), όπου, αν δεν υπήρχε η περίπτωση της *Λήμνου*, με έξαρση της τιμής στις 7 κτήσεις, όλες οι

υπόλοιπες περιοχές θα αντιπροσωπεύονται με 1 ή 2· όπως συμβαίνει δηλαδή στην τρίτη κατά σειρά πλήθους ομάδα, των *Γαιών* (13).

Οι υπόλοιποι τύποι εκπροσωπούνται με αισθητά λιγότερες κτήσεις, με εξαίρεση τα *χωριά* (τόσο στην ποσότητα όσο και στην κατανομή τους) που, ωστόσο, αποτελούν ειδική κατηγορία, καθώς αποτελούν αποκλειστικά προϊόν ηγεμονικής δωρεάς (12, εκ των οποίων 6 στο Μελένικο): *Αστικές κτήσεις* (6), *Αυτούργια* (1), *Εγκαταστάσεις* (5). Με εξαίρεση δηλαδή τη Θεσσαλονίκη για τα *Μονύδρια* (5), τη Λήμνο για τις *Συνδυασμένες χρήσεις* (7) και το Μελένικο για τα *Χωριά* (5), οι υπόλοιποι τύποι εκπροσωπούνται στις διάφορες περιοχές με περίπου 2-3 κτήσεις.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 02.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 02.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Βατοπεδίου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.**

Από το σύνολο των κτήσεων της μονής, μόνο για τις μισές (49/100) υπάρχουν σαφή στοιχεία ή απλώς ενδείξεις μεγέθους, ενώ οι υπόλοιπες (51) χαρακτηρίζονται ως αδιάγνωστες, ως προς αυτό το κριτήριο. Για τις πρώτες, οι κατανομές έχουν ως εξής:

μικρές κτήσεις μέχρι 100 μοδίους: 2· από 100 μέχρι 500 μοδίους: 9· από 500 μέχρι 2.000 μοδίους: 17· τέλος, άνω των 2.000 μοδίων: 21.

Παρατηρούμε ότι, από τις γνωστές περιπτώσεις, οι δύο μεγαλύτερες κατηγορίες εκπροσωπούνται με το μεγαλύτερο αριθμό κτήσεων (21 και 17 έναντι 9 και 2). Στην τελευταία κατηγορία (άνω των 2.000 μοδίων) οι 9 από τις 21 περιπτώσεις αντιστοιχούν σε πραγματικά μεγάλες γαιοκτησίες

(οι υπόλοιπες 12, μεγάλες επίσης, είναι χωριά (που εμπίπτουν στις μεγάλες κτήσεις λόγω ζωτικού χώρου, αφήνοντας ωστόσο ασαφές το καθεστώς κάρπωσης εκ μέρους των μονών). Για το υπόλοιπο 51% που χαρακτηρίζεται ως αδιάγνωστο, δεν είναι δυνατή η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 02.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Βατοπεδίου ξεκινούν λίγο μετά την ίδρυσή της, στα πρώτα χρόνια του 11ου αιώνα, και συνδέονται με τους ιδρυτές και κτήτορες της.

Χρονικά, παρά το γεγονός ότι πολύ σύντομα η μονή θα ανέλθει στη δεύτερη θέση της ιεραρχίας (βλ. ενότητα Ιστορικών και Οικονομικών στοιχείων), η ακμή της αυτή δε θα μεταφραστεί απαραίτητα σε επέκταση του ζωτικού της χώρου εκτός Άθω (8). Οι κτήσεις της θα παραμείνουν σχεδόν σταθερές σε μικρούς αριθμούς και το 12ο αιώνα (10), ενώ θα παρουσιάσει μια κάποια αύξηση μετά τα μέσα του επόμενου και την παλινόρθωση (18). Η μεγάλη αλλαγή συντελείται το 14ο αιώνα, με την εκτίναξη του αριθμού των κτήσεων της μονής (96), κατάσταση που διατηρείται σχεδόν αναλλοίωτη και τον επόμενο (85), παρά τις δυσμενείς πολιτικές εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή.

Ο γεωγραφικός χώρος των κτήσεων, δεν παρουσιάζει εκπλήξεις. Πόκειται για τον τυπικό -όπως θα φανεί- "ζωτικό αθωνικό χώρο", με μικρές μόνο διαφοροποιήσεις: ένας κύκλος με κέντρο περίπου τον Άθω, και όρια από το Μελένικο ως τη Λήμνο και από τις παρυφές της Δυτικής Μακεδονίας ως τη Θράκη. Στην περίπτωση της Μονής Βατοπεδίου, τα εξωτερικά όρια διευρύνονται προς Βορρά, προς Σερβία, με μία κτήση (για τη μελετημένη

περίοδο), αλλά κυρίως προς την Ανατολική Θράκη, την Προποντίδα και την Κωνσταντινούπολη, στη φάση της μεγάλης της ακμής και επέκτασης, δηλαδή από το 14ο αιώνα.

Ως προς τους κύριους τύπους, οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αφορούν τα *μονύδρια/ναούς* στις μισές σχεδόν κτήσεις (41%), ενώ οι αριθμοί πέφτουν σχεδόν στα μισά στις *συνδυασμένες χρήσεις* (22) και ξανά στα *χωριά* (12) και τις *γαίες* (13).

Όσον αφορά τα μεγέθη των κτήσεων, η αριθμητική υπεροχή των μεγάλων εκτάσεων (είτε απλές γαιοκτησίες είτε χωριά), συνδέεται με δωρεές κρατικές ή εκπροσώπων της αριστοκρατίας (για ποικίλους λόγους και σκοπιμότητες), σε αντίθεση με τις μικρότερες στοχευμένες κτήσεις από αγορά ή ανταλλαγή.

Η γενική εικόνα, μαρτυρεί μία μονή πρώτης κλάσης, με σημαντικό στοιχείο, πέραν του μεγάλου αριθμού κτήσεων, μια ιδιαίτερα ισόρροπη κατανομή, με βάση τόσο τους αριθμούς όσο και τους τύπους των κτήσεων αλλά και τη διασπορά τους.

ΜΟΝΗ ΙΒΗΡΩΝ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Ιβήρων

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Ιβήρων

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Κοίμηση της Θεοτόκου

ΚΤΙΤΩΡ: Ιωάννης ο Ίβηρ, Όσιος Ευθύμιος

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Τρίτη (3η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Ίδρυση στα 979/980 στη θέση της παλαιότερης Μονής του Κλήμεντος

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Ιωάννης ο Ίβηρ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στη νοτιοανατολική ακτή της αθωνικής χερσονήσου, μεταξύ των Μονών Σταυρονικήτα και Φιλοθέου (ψηλότερα στο βουνό).

Βρίσκεται σε μικρή απόσταση από την παραλία, δίπλα στο χείμαρρο του Ιβηρήτικου Λάκκου.

Το οικοδομικό συγκρότημα έχει σαφή φρουριακό χαρακτήρα, σχηματίζοντας τετράπλευρο σε κάτοψη. Οι πτέρυγες ανάγονται σε ποικίλες εποχές, ενώ διατηρούνται αυτούσια τμήματα από την εποχή της ίδρυσης.

Εκτός του περιβάλλου, ένα πλήθος εγκαταστάσεων και βοηθητικών κτιρίων συμπληρώνει το σύνολο: Το Κάθισμα της

Πορταϊτίσσας δίπλα στο χείμαρρο, στην παραλία, το μεγάλο ψαρόσπιτο, και το συγκρότημα του αρσανά με τον εντυπωσιακό πύργο.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτειά της, παρότι πρόκειται για μία από τις αρχαιότερες και λαμπρότερες μονές, δεν ξεπερνά το μέσον όρο μιας αθωνικής μονής. Εκτείνεται εκατέρωθεν της μονής στην παραλία, και σε βάθος ως περίπου το μέσον της χερσονήσου. Συνορεύει (από Δ προς Α) με τις περιοχές των Μονών: Κουτλουμουσίου, Ξηροποτάμου, Σίμωνος Πέτρας και Φιλοθέου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η ίδρυση της Μονής ανάγεται στο 979/980 και αποδίδεται στον Ίβηρα Ιωάννη και το γιο του, Ευθύμιο, οι οποίοι, μαζί με τον πρώην στρατηγό, Ιωάννη Τορνίκιο, μόναζαν στη Μονή Μεγίστης Λαύρας.¹

Με διαταγή του αυτοκράτορα Βασιλείου Β', ο Τορνίκιος διέκοψε προσωρινά τη μοναχική του ιδιότητα για να ηγηθεί της εκστρατείας των αυτοκρατορικών στρατευμάτων εναντίον του Βάρδα Σκληρού, μετά τη νικηφόρα έκβαση της οποίας, επέστρεψε και πάλι στον Άθω.²

Στο μεταξύ, η πληθυσμική έξαρση στη Μεγίστη Λαύρα στα χρόνια του Αγίου Αθανασίου και η έλλειψη χώρου, ώθησε τους Ίβηρες μοναχούς της σε αναζήτηση νέας εγκατάστασης.³ Με

¹ Lefort, *IVIRON I*, σ. 19-25.

² Σμυρνάκης, σ. 463.

³ Πεντζίκης, σ. 244-245.

σύμφωνη αυτοκρατορική γνώμη, οι Ίβηρες και ο Τορνίκιος αντάλλαξαν δύο μονές που οι ίδιοι κατείχαν στην Κωνσταντινούπολη και την Τραπεζούντα (Τιμίου Προδρόμου και Αγίου Φωκά), με την παλαιά Μονή του Κλήμεντος (στη θέση της μετέπειτα Μονής Ιβήρων) και άλλες τρεις μονές: του Κολοβού (περιοχή Ιερισσού), του Λεοντίου (Θεσσαλονίκη) και του Άθω (εντός Αγίου Όρους, γνωστού και ως Μονυδρίου του Σισίκου).⁴ Οι παραπάνω μονές παραχωρήθηκαν με όλες τις κτήσεις τους (Μονές Αββακούμ, Πολυγύρου και ένα πλήθος μικρότερων μονών και κτήσεων),⁵ δημιουργώντας έτσι από την αρχή μια σημαντική οικονομική βάση για την Ιβήρων.

Μεταξύ των πρώτων περιοχών στις οποίες είχε πλέον βάσεις η νεοϊδρυθείσα μονή (τόσο από ανταλλαγή όσο και από νέα αποκτήματα), ήταν η Θεσσαλονίκη, η Κεντρική και Ανατολική Χαλκιδική, η Κασσάνδρα, η Σιθωνία, η Περιοχή των Λιμνών, η Κοιλιάδα του Στρυμόνα και η Λήμνος, με ένα σύνολο κτήσεων δεκάδων χιλιάδων μοδίων.⁶

Στα 1029, επί Ρωμανού Γ', θα δημευθούν ορισμένες από τις κτήσεις της Μονής στη Μακεδονία,⁷ ενώ αμέσως μετά, επί Μιχαήλ Δ' Παφλαγόνος (1034-1041), η κατάσταση θα αντιστραφεί ως ένα βαθμό.⁸

Παρά το γεγονός ότι στο Τυπικό του Μονομάχου (Β' Τυπικό του Άθω) στα 1045, η Μονή Ιβήρων κατέχει την τέταρτη θέση στην

⁴ Σμυρνάκης, σ. 463.

⁵ Lefort, *IVIRON I*, σ. 25-31.

⁶ Lefort, *IVIRON I*, σ. 24-38.

⁷ Lefort, *IVIRON I*, σ. 49.

⁸ Σμυρνάκης, σ. 464.

ιεραρχία,⁹ οι δημεύσεις της περιόδου εκείνης φαίνεται πως την επηρέασαν σημαντικά. Έτσι, κατά τη μετάβαση από τον 11ο στο 12ο αιώνα, η Μονή είχε ήδη χάσει μεγάλο αριθμό των κτήσεών της σε συγκεκριμένες περιοχές, όπως η Μακεδονία.¹⁰ Πέραν αυτών, αναφέρονται και άλλες απώλειες, για άγνωστους λόγους, οι οποίες ωστόσο αντισταθμίζονται από την απόκτηση νέων γαιών, όπως π.χ. η μεγάλη κτήση στο Ραδόλιβο στο Παγγαίο, στα 1103.¹¹

Στα 1104, παρά τις όποιες αυξομειώσεις, η Μονή Ιβήρων κατέχει μια σημαντική ακίνητη περιουσία σε μια περιοχή που έχει πλέον διευρυνθεί μέχρι τη Στρούμιτσα και την Κωνσταντινούπολη,¹² άνω των 90.000 μοδίων,¹³ συμπεριλαμβανομένων και πολλών αστικών κτήσεων, ιδίως στην πόλη της Θεσσαλονίκης και αλλού (μονύδρια, οικίες και άλλα).¹⁴

Για την περίοδο μετά την την Άλωση του 1204 τα στοιχεία είναι λιγοστά, ως την Παλινόρθωση. Την περίοδο εκείνη, η Μονή φέρεται να εξασφαλίζει επικύρωση των κτήσεών της από το Μιχαήλ Η' (1259), τουλάχιστον όσον αφορά την ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας.¹⁵ Παρά τις όποιες απώλειες, σε σύγκριση με τον προηγούμενο αιώνα, η Μονή επεκτείνεται με νέες κτήσεις στην περιοχή του Στρυμόνα και αλλού.¹⁶

⁹ Papachryssanthou, *PRÔTATON*, αρ. 8.

¹⁰ Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 47. Επίσης, Lefort, *IVIRON II*, αρ. 41.

¹¹ Lefort, *IVIRON II*, σ. 31.

¹² Lefort, *IVIRON II*, αρ. 41 και σ. 32 και 59.

¹³ Lefort, *IVIRON II*, αρ. 50, 52.

¹⁴ Lefort, *IVIRON II*, σ. 50-53.

¹⁵ Lefort, *IVIRON III*, αρ. 58.

¹⁶ *IVIRON III*, αρ. 56, 61 και σ. 15-16.

Κατά τα άλλα, η Μονή φέρεται μετά να υποφέρει από τη φιλολατινική πολιτική του Μιχαήλ Η', την οποία αποκαθιστά αμέσως μετά ο Ανδρόνικος Β', ο οποίος εκδίδει και χρυσόβουλλο για την επικύρωση των κτήσεων της στα 1283.¹⁷

Στις αρχές του 14ου αιώνα αναφέρονται νέες αστικές κτήσεις στη Θεσσαλονίκη,¹⁸ καθώς και στην ευρύτερη περιοχή της και αλλού:¹⁹ Δυτική Χαλκιδική, Ιερισσός και Ανατολική Χαλκιδική, Στρυμόνας, Παγγαίο, Μελένικο, Στρούμιτσα.²⁰

Από τα μέσα του 14ου αιώνα, κι έχοντας ήδη προηγηθεί σχετικές ζυμώσεις, η μονή γίνεται ελληνική, κάτι που επισφραγίζει η απόφαση του πατριάρχη Καλλίστου (1356 ή 1365), σύμφωνα με την οποία ο ηγούμενος πρέπει να είναι Έλληνας.²¹

Την ίδια περίοδο, η Ιβήρων, όπως και οι υπόλοιπες αθωνικές μονές, βρήκε στήριξη στο πρόσωπο του Δουσάν, ο οποίος εξέδωσε χρυσόβουλλα για κτήσεις της.²²

Στα 1371, η δήμευση του μισού των μοναστηριακών κτήσεων επηρέασε ασφαλώς και τη Μονή Ιβήρων, χωρίς ωστόσο να γνωρίζουμε ακριβώς την έκταση των συνεπειών αυτών.

Το 15ο αιώνα η κατάσταση δε φαίνεται να αλλάζει για τη μονή, που φαίνεται να ευημερεί μέχρι και τα μέσα του επόμενου.²³

Από τη δύσκολη κατάσταση που θα επιφέρει η μεγάλη δήμευση επί Σελήμ Β', θα την βγάλουν οι ηγεμόνες της Γεωργίας, με την

¹⁷ Lefort, *IVIRON III*, αρ. 62.

¹⁸ Lefort, *IVIRON III*, αρ. 73, 76, 78, 84.

¹⁹ Lefort, *IVIRON III*, αρ. 70, 75, 77, 79, 81.

²⁰ Lefort, *IVIRON III*, σ. 32-47.

²¹ Lefort, *IVIRON IV*, αρ. 93.

²² Lefort, *IVIRON IV*, αρ. 89, 90.

²³ Πεντζίκης, σ. 246.

οποία οι σχέσεις ποτέ δεν είχαν διακοπεί, παρά την αριθμητική υπερίσχυση των Ελλήνων στη μονή και τη μετατροπή της σε ελληνική.²⁴

Στα μέσα του 17ου αιώνα, η μονή αποκτά ερείσματα στη Ρωσία, όταν ο τσάρος Αλέξιος της παραχωρεί τη Μονή του Αγίου Νικολάου στη Μόσχα.²⁵ Πέραν αυτού, σημαντική ήταν επίσης η συνδρομή ηγεμόνων της Μολδοβλαχίας και άλλων υψηλών προσωπικοτήτων.

Νέα οικοδομική δραστηριότητα μαρτυρείται από τις αρχές του 19ου αιώνα, με την επέκταση του περιβόλου προς τα δυτικά, ενώ υπέστη μεγάλες καταστροφές κατά τη διάρκεια της πυρκαϊάς του 1863.²⁶

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Κρήνη εισόδου: 1845

Είσοδος: 1867

Δυτική πτέρυγα: 1804

Κρήνη αυλής: 1734

Παρεκκλήσιο Πορταΐτισσας: 1680

Ναός Τιμίου Προδρόμου: 1710 (στο θεμέλιο, λείψανα του παλαιού αρσανά της μονής, του 10ου αιώνα)

Καθολικό: 10ος αιώνας (με νεότερες φάσεις)

Πύργος ρολογιού: 1725

Τράπεζα: 1848

Φιάλη: 1865

²⁴ Πεντζίκης, σ. 246.

²⁵ Πεντζίκης, όπ.π. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 479.

²⁶ Πεντζίκης, όπ.π.

Νότιος πύργος: 1513

Εντός του συγκροτήματος υπάρχουν αρκετά παρεκκλήσια (περισσότερα από δέκα), χρονολογούμενα κυρίως από το 17ο αιώνα και εξής, καθώς και στην εγγύς περιοχή εκτός του περιβόλου, και στις Καρυές.

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Θεσσαλονίκη, Δυτική και Ανατολική Χαλκιδική, Στρυμόνα, Κασσάνδρα, Μελένικο, Στρούμιτσα, Αδριανούπολη, Τιφλίδα, Μόσχα, Βλαχία.

Εντός της επικράτειάς της, βρίσκονται διάσπαρτα εξαρτήματα. Πέραν της Σκήτης του Τιμίου προδρόμου, υπάγονται σ' αυτήν αρκετά Καθίσματα και Κελλία, κάποια από τα οποία ήταν παλαιά μονύδρια (Σαράβαρη, Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, Κυριακό Σκήτης του Μαγουλά).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

976-979: Επανάσταση Βάρδα Σκληρού και ανάκληση του Τορνικίου (από τον Βασίλειο Β') από τη Μεγίστη Λαύρα, για να ηγηθεί της εκστρατείας εναντίον του

979/980: - Ίδρυση της Μονής Ιβήρων
- Χρυσόβουλλο για προίκιση της μονής με μετόχια εκτός Άθω: Μονές Λεοντίας και Κολοβού (με τις ήδη υφιστάμενες κτήσεις τους)

985: Δικαίωμα οικοδόμησης αρσανά στην Καλιάγρα

τέλη 10ου: Ανέγερση Καθολικού

1010: Αγορές γαιών στην περιοχή της Ιερισσού

- 1012: Αποκτήσεις γαιών εντός Άθω, στην περιοχή του Μαγουλά
- 1015: Αποκτήσεις γαιών εντός Άθω, στην περιοχή του Θεσσαλονικέα
- 1029: Κτήσεις στο Παγγαίο
- 1029-1041: Εσωτερική κρίση μεταξύ Ελλήνων και Ιβήρων
- 1029: Δημεύσεις γαιών επί Ρωμανού Γ'
- 1034: Δωρεές γαιών από τον Μιχαήλ Δ'
- 1045: Στο Τυπικό του Μονομάχου (Β' Τυπικό του Άθω) η Ιβήρων κατέχει την τέταρτη θέση
- 1051-1072: Περίοδος ακμής, επί ηγουμενίας Γεωργίου Β' Μπατσιμιντέλι και Γεωργίου Γ' Ολτισέλι
- 1079: Χρυσόβουλλο Νικηφόρου Βοτανειάτη - Εκτεταμένες κτήσεις σε όλη τη Μακεδονία
- 1081: Διευθέτηση ενδοαθωνικών κτήσεων στα δυτικά της επικράτειας της μονής
- τέλος 11ου: Δημεύσεις γαιών στη Μακεδονία
- 1103: Κτήσεις στο Παγγαίο (Ραδολίβος)
- 1104: Αναφορά κτήσεων άνω των 90.000 μοδίων (παρά τις δημεύσεις)
- αρχές 12ου: Διενέξεις με Βατοπεδίου για κτήσεις στο Παγγαίο
- 1259: Επικύρωση κτήσεων στη Μακεδονία από το Μιχαήλ Η'
- 1283: Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β' για επικύρωση των κτήσεων της μονής
- 1293: Ανακίνηση διαφορών στο Παγγαίο
- 1309: Δωρεές γαιών στο Μελένικο
- 1310: Χρυσόβουλλο Μιχαήλ Θ' για επικύρωση κτήσεων και νέες δωρεές, μεταξύ των οποίων και στη Στρούμιτσα
- 1346: Χρυσόβουλλα Δουσάν για επικύρωση κτήσεων και νέες δωρεές
- 1356: Απόφαση πατριάρχη Καλλίστου που ορίζει Έλληνα ηγούμενο για τη μονή
- 1371: Δημεύσεις του μισού των μοναστηριακών κτήσεων

- 1430: Αναφορά αρκετών παλαιών κτήσεων της μονής στην Ανατολική και Δυτική Χαλκιδική
- 1513: Ανέγερση νότιου πύργου
- 1568: Δημεύσεις μοναστηριακών γαιών επί Σελήμ Β'
- 1680: Οικοδόμηση Παρεκκλησίου Πορταΐτισσας
- 1710: Ανοικοδόμηση Ναού του Προδρόμου
- 1725: Ανέγερση Πύγου Ωρολογίου
- 1734: Κατασκευή Κρήνης Αυλής
- 1848: Ανέγερση Τράπεζας
- 1867: Κατασκευή εισόδου

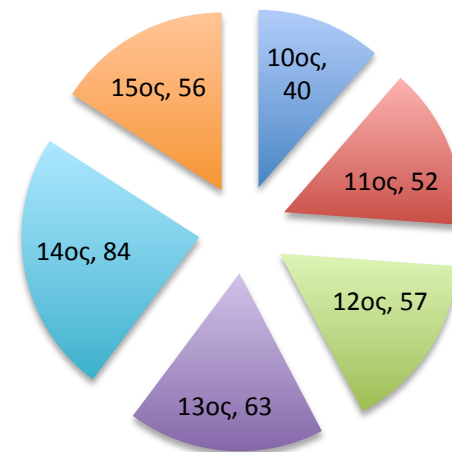
Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

03.58	Μονή Γενεσίου		Μονή Γενεσίου Στριμόνα (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριμόνας	40.82461	24.01088	Μονή	0	2	1029	1100	μονόδρομο
03.59	Μοστένιτσα	ξυληγατεϊον Μοστένιτς, Μετόχι Μοστένιτς	Μοστένιτσα (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριούμιτσα	41.43711	22.64284	Χωράφι	3	3	1152	1400	γαίες
03.60	Μονή Μουστάκωνος		Μουστάκωνος (ΙΒΗΡΩΝ)		Ανατολική Χαλκιδική	40.38508	23.78691	Μονή	0	2	980	1500	μονόδρομο
03.61	Μυριάφυτον		Μυριάφυτον (ΙΒΗΡΩΝ)		Δυτική Χαλκιδική	40.30515	23.35472	Χωράφι	3	6	980	1500	γαίες, προάστειο
03.62	Νικολίτζα		Νικολίτζα (ΙΒΗΡΩΝ)	Ιερυσός	Περιχώρα Άθω	40.39763	23.87941	Χωράφι	2	6	980	1500	γαίες
03.63	Αγία Βαρβάρα	Ευλορήγιον	Ευλορήγιον - Αγία Βαρβάρα (ΙΒΗΡΩΝ)		Δυτική Χαλκιδική	40.50496	23.08533	Προάστειο	3	6	980	1500	προάστειο, γαίες, νιός, οικίες
03.64	Οβελός		Οβελός (ΙΒΗΡΩΝ)		Παγγασία - Σύμβολο	40.81396	23.99798	Χωριά	4	7	1100	1500	γαίες
03.65	Ορεινά Πολυγύρου		Πολύγυρος (ΙΒΗΡΩΝ)	Πολύγυρος	Κεντρική Χαλκιδική	40.38806	23.45889	Χωράφι	4	6	980	1500	δάσος, γαίες
03.66	Πρόβλακας	Προσούλας, Ελαδιάβα, Αλαδιάβα	Πρόβλακας (ΙΒΗΡΩΝ)	Ιερυσός	Περιχώρα Άθω	40.37544	23.92162	Αμπελιώνας	0	4	980	1500	αμπέλια
03.67	Άγιος Νικόλαος	Πυργουδιά	Πυργουδιά - Άγιος Νικόλαος (ΙΒΗΡΩΝ)	Ιερυσός	Περιχώρα Άθω	40.37987	23.92022	Χωράφι	4	6	980	1930	γαίες, αμπέλια
03.68	Ραδόλιβος		Ραδόλιβος (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριμόνας	40.89905	23.98046	Χωριά	4	7	1103	1500	γαίες
03.69	Αγία Κυριακή Ραδόλιβου		Ραδόλιβος - Αγία Κυριακή (ΙΒΗΡΩΝ)	Ραδόλιβος	Στριμόνας	40.89876	23.97646	Μονή	0	2	1320	1351	μονόδρομο, γαίες, αμπέλια
03.70	Ρεντίνα		Ρεντίνα (ΙΒΗΡΩΝ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.66056	23.61501	Οικίες	0	1	1346	1500	οικίες
03.71	Αγιοι Ανάργυροι Σερρών		Σέρρες - Άγιοι Ανάργυροι (ΙΒΗΡΩΝ)	Σέρρες	Στριμόνας	41.08667	23.64583	Μονή	2	2	1322	1500	μονόδρομο, γαίες, μύλοι
03.72	Σίβρη		Σίβρη (ΙΒΗΡΩΝ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	39.98188	23.52083	Απροσδιόριστο	0	0	980	1500	γαίες
03.73	Στρατών		Στρατώνι (ΙΒΗΡΩΝ)		Ανατολική Χαλκιδική	40.50556	23.81389	Χωράφι	1	3	980	1500	γαίες
03.74	Αγία Αγίων		Στριούμιτσα - Αγία Αγίων (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριούμιτσα	41.43708	22.64281	Μονή	2	2	1310	1400	μονόδρομο, γαίες, αμπέλια
03.75	Αγία Καλή Ελεούσας		Στριούμιτσα - Αγία Καλή (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριούμιτσα	41.43709	22.64282	Μονή	0	2	1346	1500	μονόδρομο
03.76	Αγιοι Ανάργυροι Στριούμιτς		Στριούμιτσα - Άγιοι Ανάργυροι (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριούμιτσα	41.43706	22.64279	Μονή	2	2	1283	1400	μονόδρομο, γαίες, αμπέλια
03.77	Άγιοι Απόστολοι		Στριούμιτσα - Άγιοι Απόστολοι		Στριούμιτσα	41.43707	22.64280	Μονή	2	2	1310	1400	μονόδρομο, γαίες, αμπέλια
03.78	Άγιοι Θεόδωροι Ελεούσας		Στριούμιτσα - Άγιοι Θεόδωροι		Στριούμιτσα	41.43710	22.64283	Μονή	0	2	1346	1500	μονόδρομο
03.79	Άγιος Ιωάννης Θεολόγος		Στριούμιτσα - Άγιος Ιωάννης	Λιβάθιστο	Στριούμιτσα	41.52333	23.39444	Μονή	3	2	1310	1400	μονόδρομο, γαίες, αμπέλια,
03.80	Θεοτόκος Στριούμιτς	Στριούμιτσα, Strumica, Ελεούσα	Στριούμιτσα - Θεοτόκος (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριούμιτσα	41.43705	22.64278	Μονή	4	2	1194	1500	μονόδρομο, προάστειο, γαίες
03.81	Παλαιόκαστρον 1		Στριούμιτσα - Παλαιόκαστρον 1	Παλαιόκαστρον	Στριούμιτσα	41.43972	22.63861	Χωράφι	0	5	1320	1400	μύλοι
03.82	Παλαιόκαστρον 2		Στριούμιτσα - Παλαιόκαστρον 2	Παλαιόκαστρον	Στριούμιτσα	41.43773	22.64000	Χωράφι	3	3	1320	1400	γαίες
03.83	Παλαιόκαστρον 3		Στριούμιτσα - Παλαιόκαστρον 3	Παλαιόκαστρον	Στριούμιτσα	41.43774	22.63850	Χωράφι	0	3	1320	1400	δάσος, βρακί σπος
03.84	Παλαιόκαστρον 4		Στριούμιτσα - Παλαιόκαστρον 4 (ΙΒΗΡΩΝ)	Παλαιόκαστρον	Στριούμιτσα	41.43875	22.63970	Χωράφι	2	6	1320	1400	γαίες, αμπέλια
03.85	Χριστόβιτσα		Στριούμιτσα - Χριστόβιτσα	Παλαιόκαστρον	Στριούμιτσα	41.43976	22.62671	Χωράφι	2	3	1320	1400	γαίες
03.86	Τορνάρεα		Τορνάρεα (ΙΒΗΡΩΝ)	Ιερυσός	Περιχώρα Άθω	40.39762	23.87940	Χωράφι	2	6	980	1500	γαίες
03.87	Χλιαροπόταμον		Χλιαροπόταμον (ΙΒΗΡΩΝ)		Δυτική Χαλκιδική	40.37278	23.26222	Χωράφι	0	3	980	1500	γαίες
03.88	Ψαλις		Ψαλις (ΙΒΗΡΩΝ)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.22688	23.89861	Χωράφι	0	3	980	1100	γαίες

ΠΙΝΑΚΑΣ 03.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά χρονική τομή

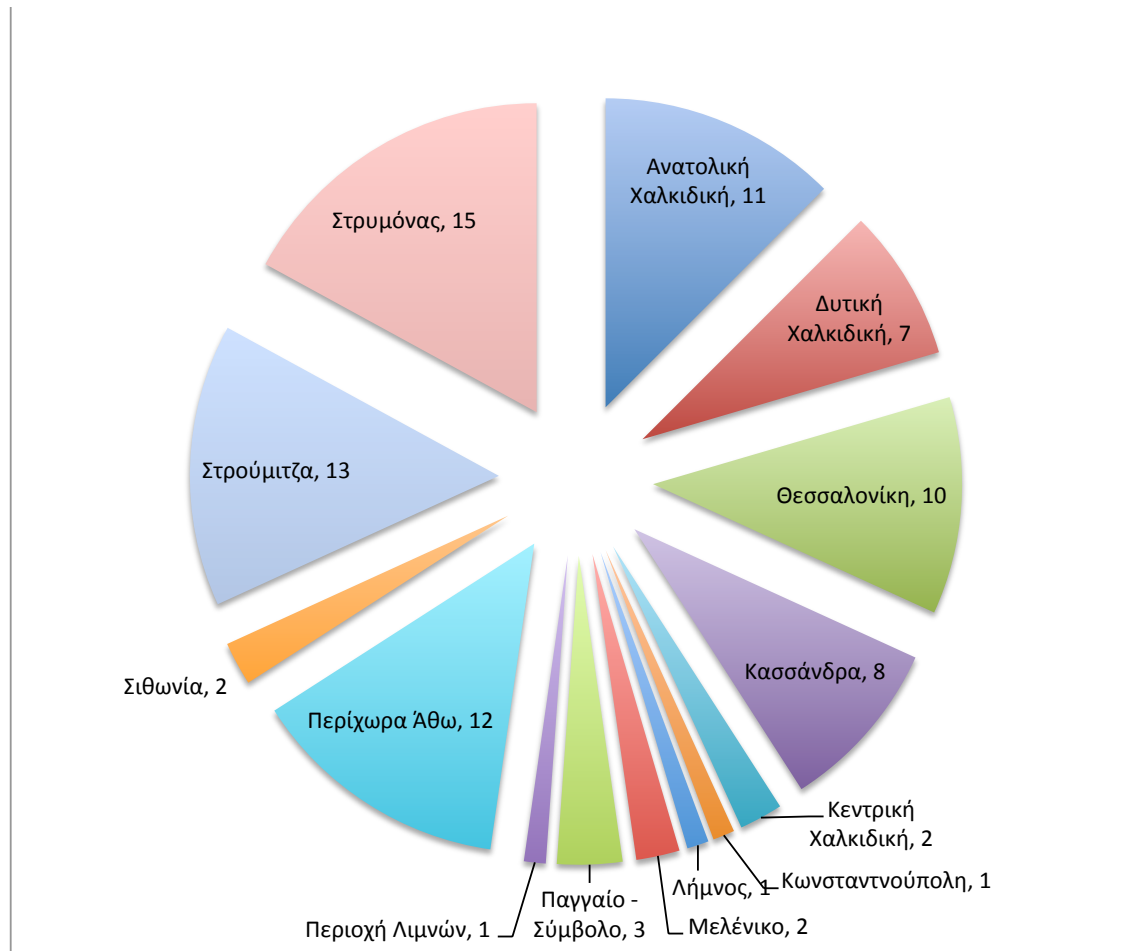
10ος	40
11ος	52
12ος	57
13ος	63
14ος	84
15ος	56

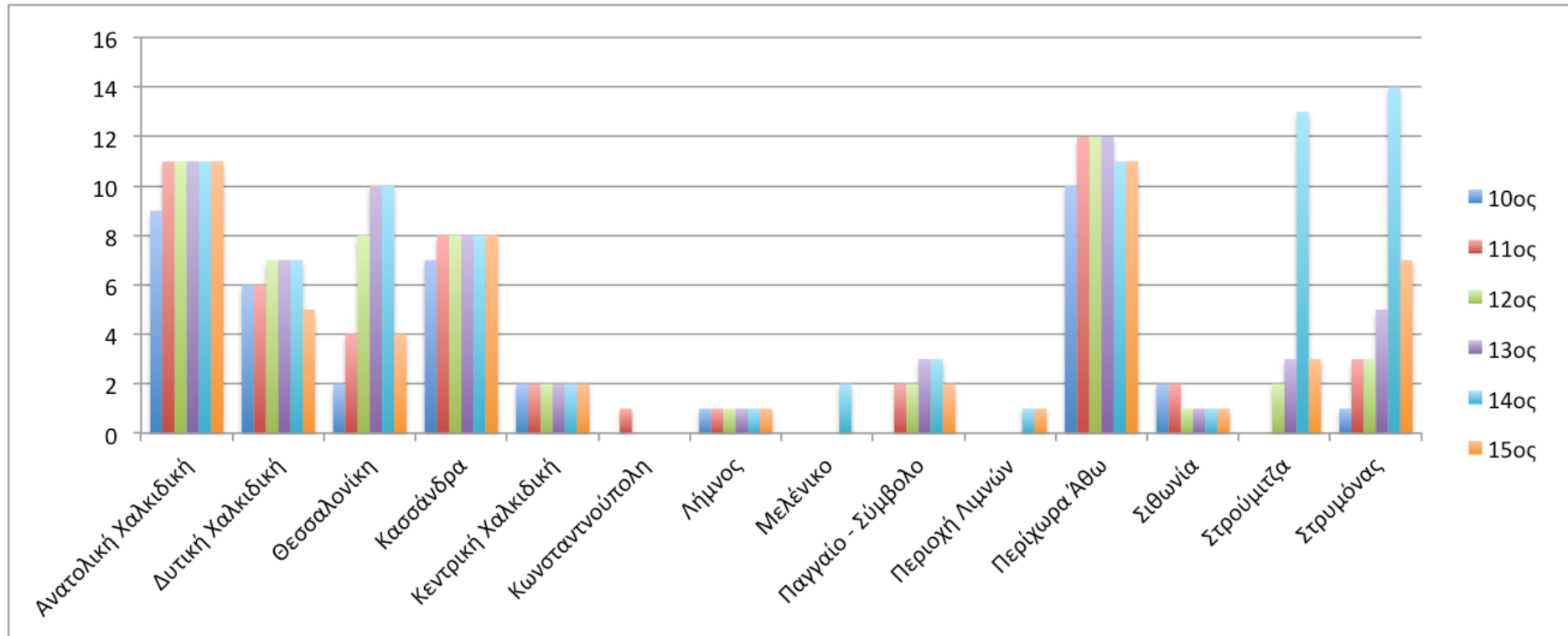
03_86	Τορνάρα		Τορνάρα (ΙΒΗΡΩΝ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.39762	23.87940	Χωράφι		2	6	980	1500	γαίες
03_90	Λογγός		Λογγός (ΙΒΗΡΩΝ)		Σίθωνια	40.38759	23.88012	Αμπελώνας		2	6	980	1500	αμπέλια
03_88	Ψαλός		Ψαλός (ΙΒΗΡΩΝ)		Σίθωνια	40.22686	23.69861	Χωράφι		0	3	980	1100	γαίες
03_69	Μοστένιτζα	ζευγηλατειον Μοστένιτζας, Μετοχη Μοστένιτζας	Μοστένιτζα (ΙΒΗΡΩΝ)		Στρούμιτζα	41.43711	22.64284	Χωράφι		3	3	1152	1400	γαίες
03_74	Αγία Αγίων		Στρούμιτζα - Αγία Αγίων (ΙΒΗΡΩΝ)		Στρούμιτζα	41.43708	22.64281	Μονή		2	2	1310	1400	μονούβριο, γαίες, αμπέλια
03_75	Αγία Καλή Ελεούσας		Στρούμιτζα - Αγία Καλή (ΙΒΗΡΩΝ)		Στρούμιτζα	41.43709	22.64282	Μονή		0	2	1346	1500	μονούβριο
03_76	Αγία Ανάργυροι		Στρούμιτζα - Αγία Ανάργυροι		Στρούμιτζα	41.43706	22.64279	Μονή		2	2	1283	1400	μονούβριο, γαίες, αμπέλια
03_77	Αγία Απόστολοι		Στρούμιτζα - Αγία Απόστολοι		Στρούμιτζα	41.43707	22.64280	Μονή		2	2	1310	1400	μονούβριο, γαίες, αμπέλια
03_78	Αγία Θεόδωροι Ελεούσας		Στρούμιτζα - Αγία Θεόδωροι			41.43710	22.64283	Μονή		0	2	1346	1500	μονούβριο
03_79	Αγίος Ιωάννης Θεολόγος		Στρούμιτζα - Αγίος Ιωάννης	Λιβάριστα	Στρούμιτζα	41.52333	23.39444	Μονή		3	2	1310	1400	μονούβριο, γαίες, αμπέλια
03_60	Θεοτόκος Στρούμιτσας	Στρούμιτζα, Strumica, Ελεούσα	Στρούμιτζα - Θεοτόκος (ΙΒΗΡΩΝ)		Στρούμιτζα	41.43705	22.64278	Μονή		4	2	1104	1500	μονούβριο, προάστειο, γαίες
03_81	Παλαιόκαστρον 1		Στρούμιτζα - Παλαιόκαστρον 1 (ΙΒΗΡΩΝ)		Παλαιόκαστρον	41.43972	22.63667	Χωράφι		0	5	1320	1400	μύλοι
03_82	Παλαιόκαστρον 2		Στρούμιτζα - Παλαιόκαστρον 2 (ΙΒΗΡΩΝ)		Παλαιόκαστρον	41.43773	22.64000	Χωράφι		3	3	1320	1400	γαίες
03_83	Παλαιόκαστρον 3		Στρούμιτζα - Παλαιόκαστρον 3 (ΙΒΗΡΩΝ)	Παλαιόκαστρον	Στρούμιτζα	41.43774	22.63850	Χωράφι		0	3	1320	1400	δάσος, βοσκότοπος
03_84	Παλαιόκαστρον 4		Στρούμιτζα - Παλαιόκαστρον 4 (ΙΒΗΡΩΝ)	Παλαιόκαστρον	Στρούμιτζα	41.43875	22.63970	Χωράφι		2	6	1320	1400	γαίες, αμπέλια
03_85	Χρισόβισα		Στρούμιτζα - Χρισόβισα	Παλαιόκαστρον	Στρούμιτζα	41.43976	22.62671	Χωράφι		2	3	1320	1400	γαίες
03_2	Αγία Άννα		Αγία Άννα (ΙΒΗΡΩΝ)	Εξόβα	Στριμόνας	40.84622	23.65139	Μονή		2	2	1293	1351	μονούβριο, γαίες, αμπέλια, περιβόλια, μύλοι
03_8	Αγίος Γεώργιος	τα Κουβούκλια	Αγίος Νικόλαος Κουβούκλια (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριμόνας	41.00744	23.47463	Μονή		0	2	1346	1500	μονούβριο
03_9	Αγίος Νικόλαος	Αγίος Νικόλαος Τρεμπέσινας	Αγίος Νικόλαος Τρεμπέσινας (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριμόνας	40.85096	23.80856	Μονή		0	2	1341	1400	μονούβριο
03_10	Αγίος Γεώργιος	Αγίος Γεώργιος	Ανακτορούπολις - Αγίος Γεώργιος (ΙΒΗΡΩΝ)	Ανακτορούπολις	Στριμόνας	40.83487	24.28799	Μονή		0	2	1320	1400	μονούβριο, γαίες, αμπέλια
03_21	Θεοτόκος Ισκριλόβας		Θεοτόκος Ισκριλόβας (ΙΒΗΡΩΝ)	Ζήγνα	Στριμόνας	41.06289	23.90632	Μονή		0	2	1310	1400	μονούβριο, γαίες, αμπέλια
03_22	Θεοτόκος Σπηλαίου Έξοβας	Θεοτόκος του Σπηλαίου	Θεοτόκος Σπηλαίου Έξοβας (ΙΒΗΡΩΝ)	Έξοβα	Στριμόνας	40.85618	23.65146	Ναός		4	2	980	1500	μονούβριο, γαίες
03_33	Ιασίτης		Ιασίτης (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριμόνας			Χωράφι		0	3	1346	1500	γαίες
03_44	Κοιτάκιον		Κοιτάκιον (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριμόνας	40.92925	23.87077	Χωράφι		3	3	1273	1500	γαίες
03_45	Κοιτάκιον 2	του Μασγίδα	Κοιτάκιον Μασγίδα (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριμόνας	40.93005	23.88005	Χωράφι		2	3	1324	1349	γαίες
03_51	Μαλούκα		Μαλούκα (ΙΒΗΡΩΝ)	Ζήγνα	Στριμόνας	40.91341	23.85377	Χωράφι		3	3	1310	1328	γαίες
03_55	Μελιζανή	Ίβηρα	Μελιζανή (ΙΒΗΡΩΝ)	Σέρρες	Στριμόνας	40.89722	23.70206	Χωράφι		4	6	1047	1930	γαίες, ναός, οικίες
03_68	Μονή Γενεσίου		Μονή Γενεσίου Στριμόνα (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριμόνας	40.82461	24.01088	Μονή		0	2	1029	1100	μονούβριο
03_68	Ραδόλιβος		Ραδόλιβος (ΙΒΗΡΩΝ)		Στριμόνας	40.89905	23.98046	Χωριά		4	7	1103	1500	γαίες
03_69	Αγία Κυριακή Ραδόλιβου		Ραδόλιβος - Αγία Κυριακή (ΙΒΗΡΩΝ)	Ραδόλιβος	Στριμόνας	40.89876	23.97646	Μονή		0	2	1320	1351	μονούβριο, γαίες, αμπέλια
03_71	Αγία Ανάργυροι Σέρρων		Σέρρες - Αγία Ανάργυροι (ΙΒΗΡΩΝ)	Σέρρες	Στριμόνας	41.08667	23.84583	Μονή		2	2	1322	1500	μονούβριο, γαίες, μύλοι

ΠΙΝΑΚΑΣ 03.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά μείζονα περιοχή

Ανατολική Χαλκιδική	11
Δυτική Χαλκιδική	7
Θεσσαλονίκη	10
Κασσάνδρα	8
Κεντρική Χαλκιδική	2
Κωνσταννούπολη	1
Λήμνος	1
Μελένικο	2
Παγγαίο - Σύμβολο	3
Περιοχή Λιμνών	1
Περίχωρα Άθω	12
Σιθωνία	2
Στρούμιτσα	13
Στρυμόνας	15
	88

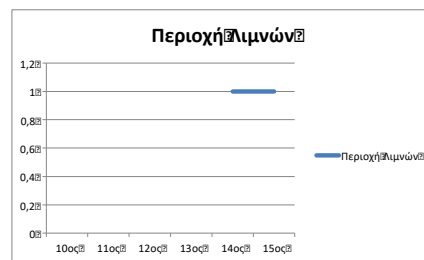
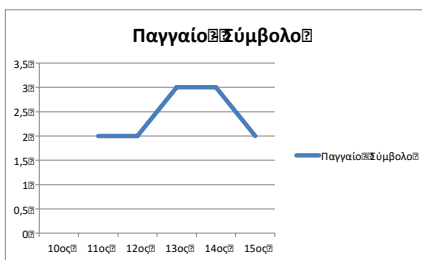
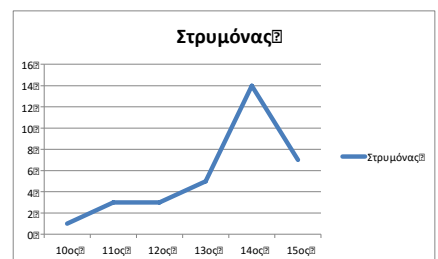
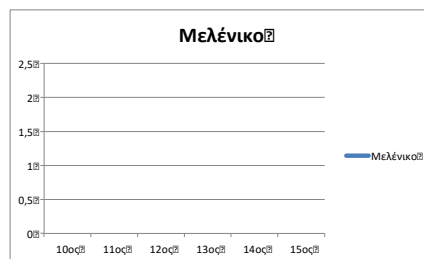
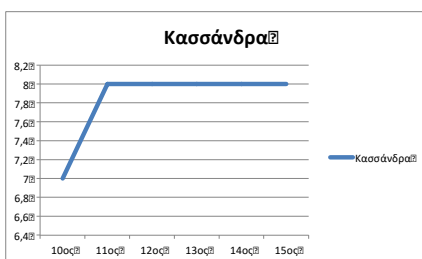
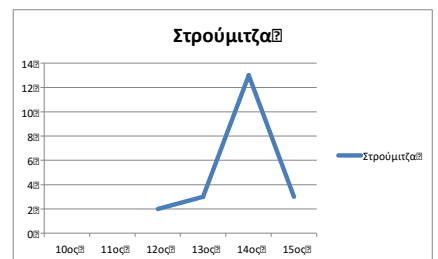
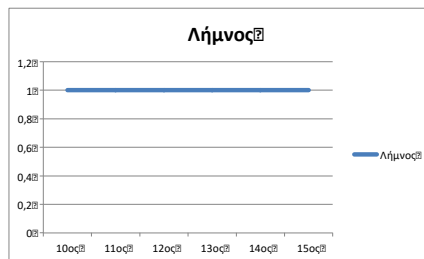
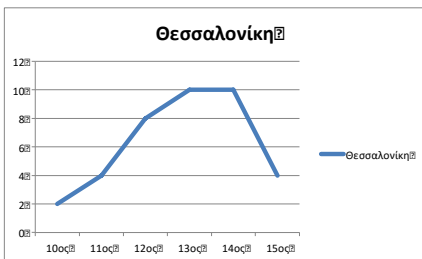
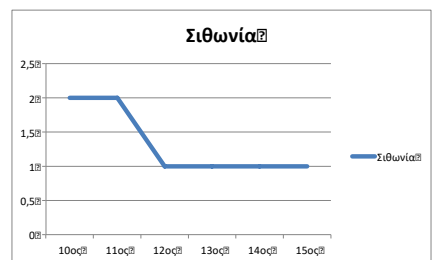
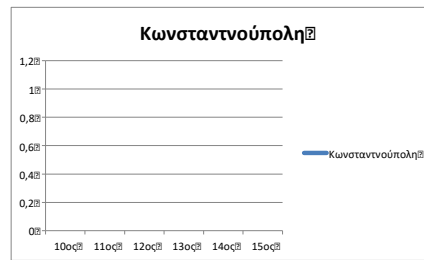
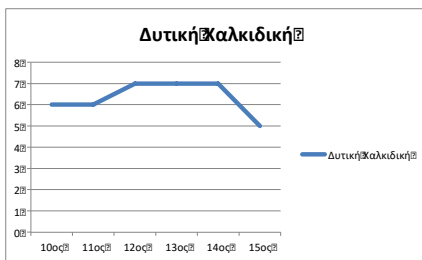
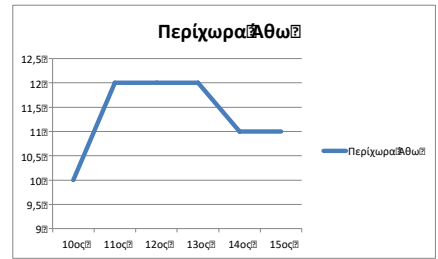
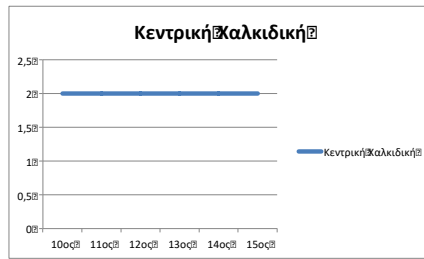
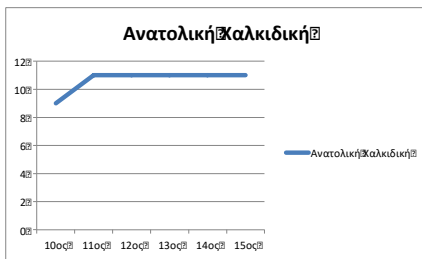
ΠΙΝΑΚΑΣ 03.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 03.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

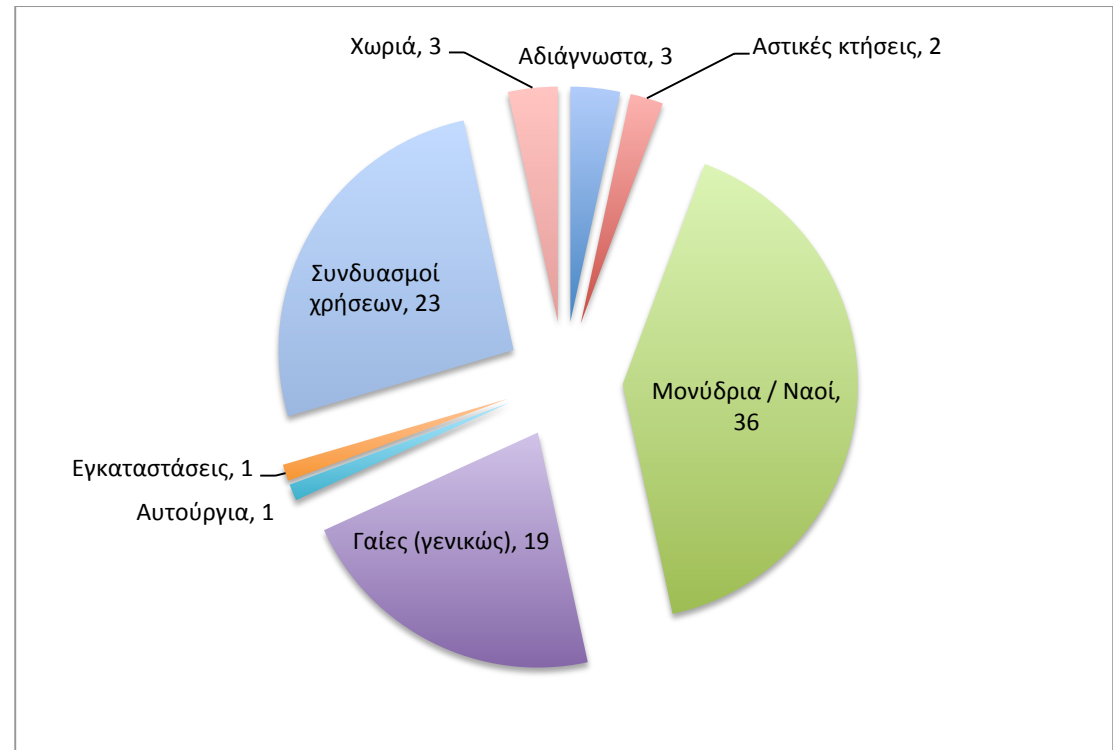
ΙΒΗΡΩΝ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Χαλκιδική	9	11	11	11	11	11
Δυτική Χαλκιδική	6	6	7	7	7	5
Θεσσαλονίκη	2	4	8	10	10	4
Κασσάνδρα	7	8	8	8	8	8
Κεντρική Χαλκιδική	2	2	2	2	2	2
Κωνσταντινούπολη		1				
Λήμνος	1	1	1	1	1	1
Μελένικο					2	
Παγγαίο - Σύμβολο		2	2	3	3	2
Περιοχή Λιμνών					1	1
Περίχωρα Άθω	10	12	12	12	11	11
Σιθωνία	2	2	1	1	1	1
Στρούμιτσα			2	3	13	3
Στρυμόνας	1	3	3	5	14	7
	40	52	57	63	84	56

ΠΙΝΑΚΑΣ 03.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Ιβήρων στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

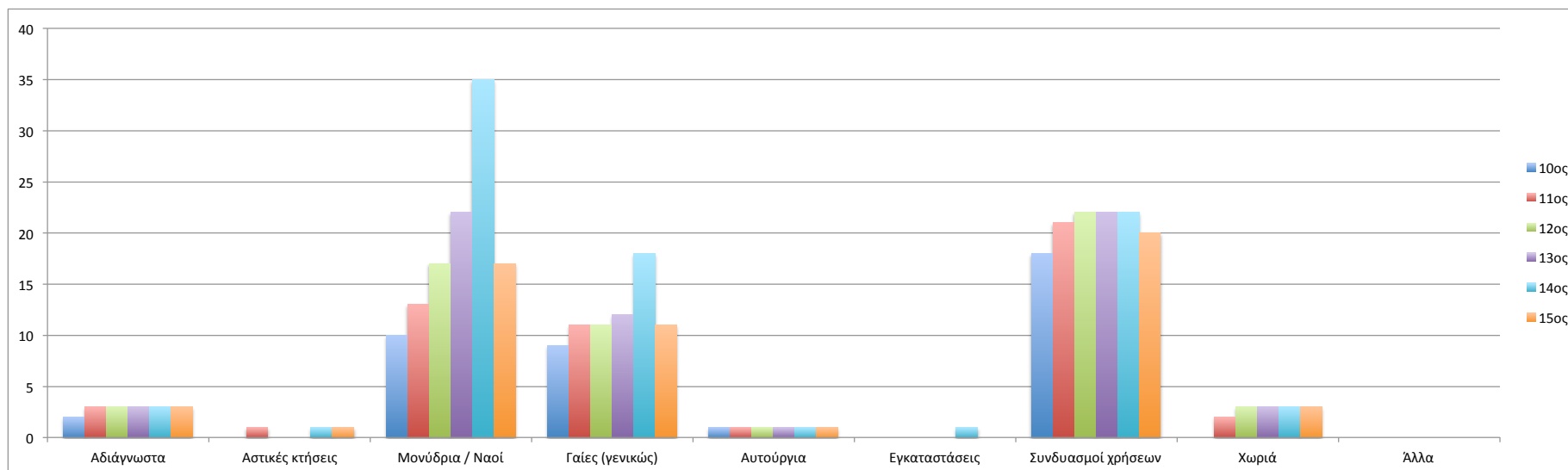
ΠΙΝΑΚΑΣ 03.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ιβήρων, συνολικά

Αδιάγνωστα	3
Αστικές κτήσεις	2
Μονύδρια / Ναοί	36
Γαίες (γενικώς)	19
Αυτούργια	1
Εγκαταστάσεις	1
Συνδυασμοί χρήσεων	23
Χωριά	3
Άλλα	

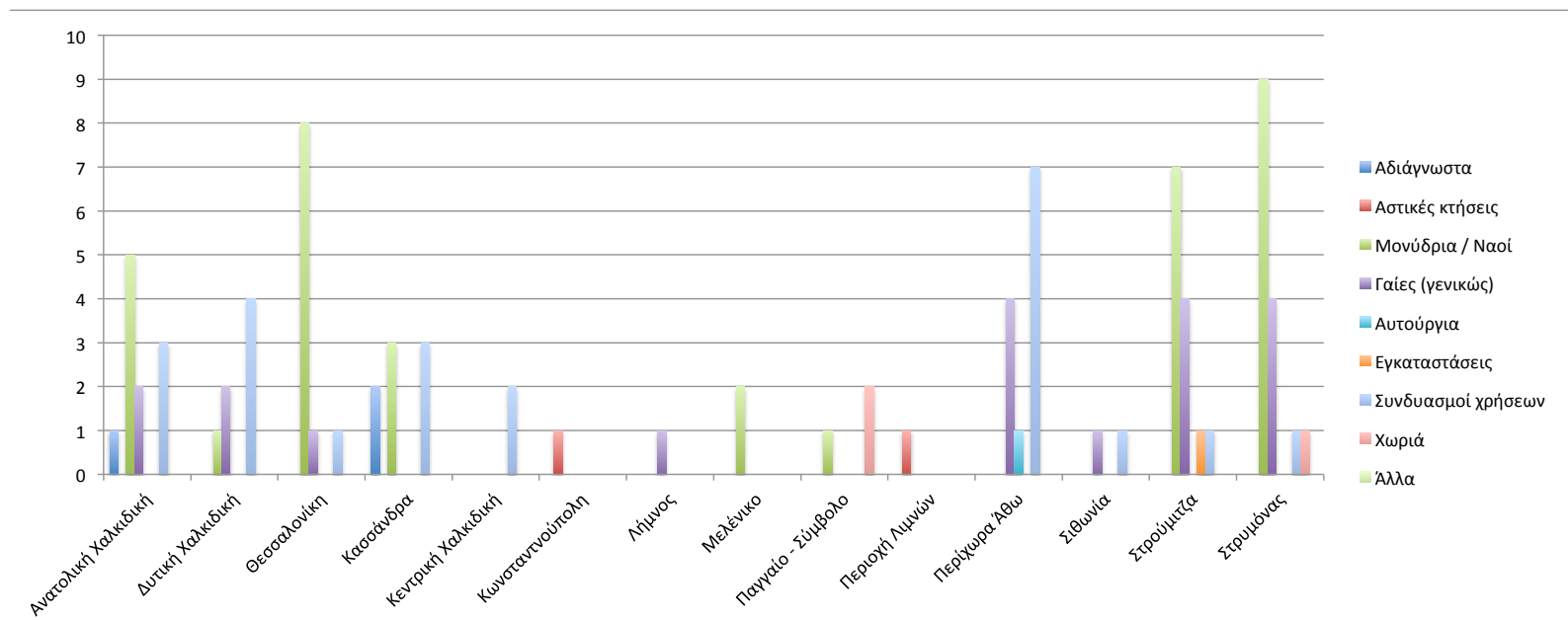
ΠΙΝΑΚΑΣ 03.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά χρονική τομή

ΙΒΗΡΩΝ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάνγνωστα	2	3	3	3	3	3
Αστικές κτήσεις		1			1	1
Μονύδρια / Ναοί	10	13	17	22	35	17
Γαίες (γενικώς)	9	11	11	12	18	11
Αυτούργια	1	1	1	1	1	1
Εγκαταστάσεις					1	
Συνδυασμοί χρήσεων	18	21	22	22	22	20
Χωριά		2	3	3	3	3
Άλλα						
	40	52	57	63	84	56

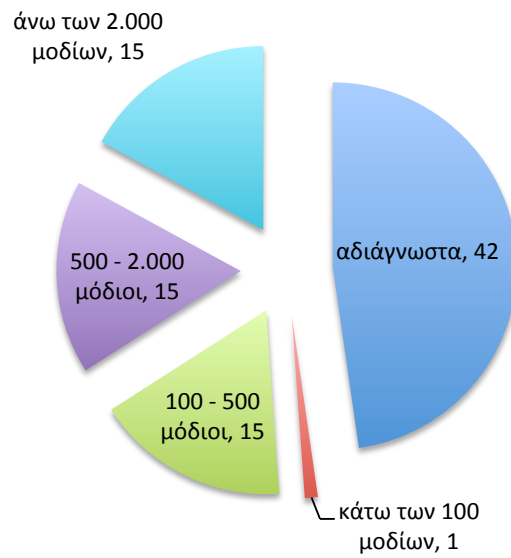

ΠΙΝΑΚΑΣ 03.10: Κύριοι τύποι κήσεων της Μονής Ιβήρων
ανά μείζονα περιοχή

ΙΒΗΡΩΝ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Χαλκιδική		1		5	2			3		11
Δυτική Χαλκιδική				1	2			4		7
Θεσσαλονίκη				8	1			1		10
Κασσάνδρα		2		3				3		8
Κεντρική Χαλκιδική								2		2
Κωνσταννούπολη			1							1
Λήμνος					1					1
Μελένικο				2						2
Παγγαίο - Σύμβολο				1				2		3
Περιοχή Λιμνών			1							1
Περίχωρα Άθω					4	1		7		12
Σιθωνία					1			1		2
Στρούμιτσα				7	4		1	1		13
Στρυμόνας				9	4			1	1	15
	3	2	36	19	1	1	23	3	0	88

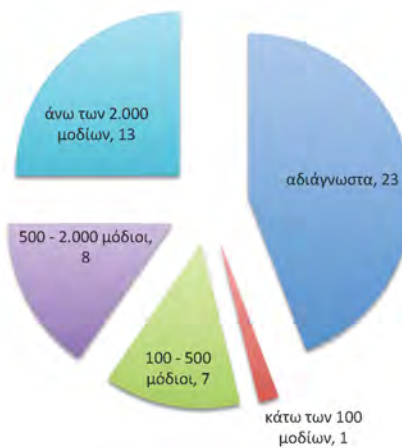
ΠΙΝΑΚΑΣ 03.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Ιβήρων

10ος αιώνας

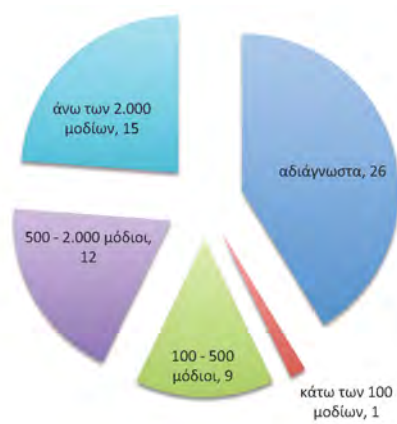
11ος αιώνας

12ος αιώνας

13ος αιώνας

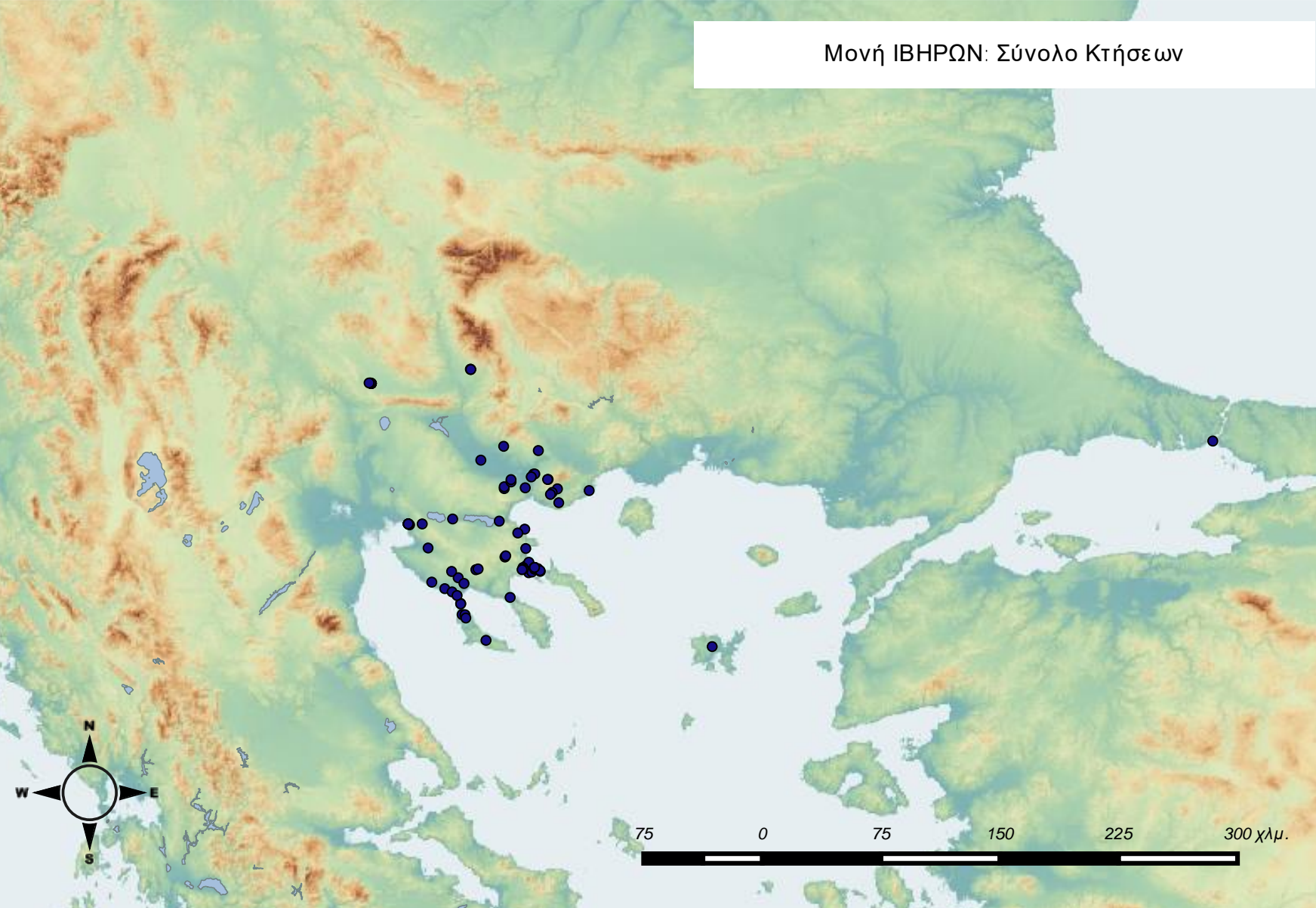
14ος αιώνας

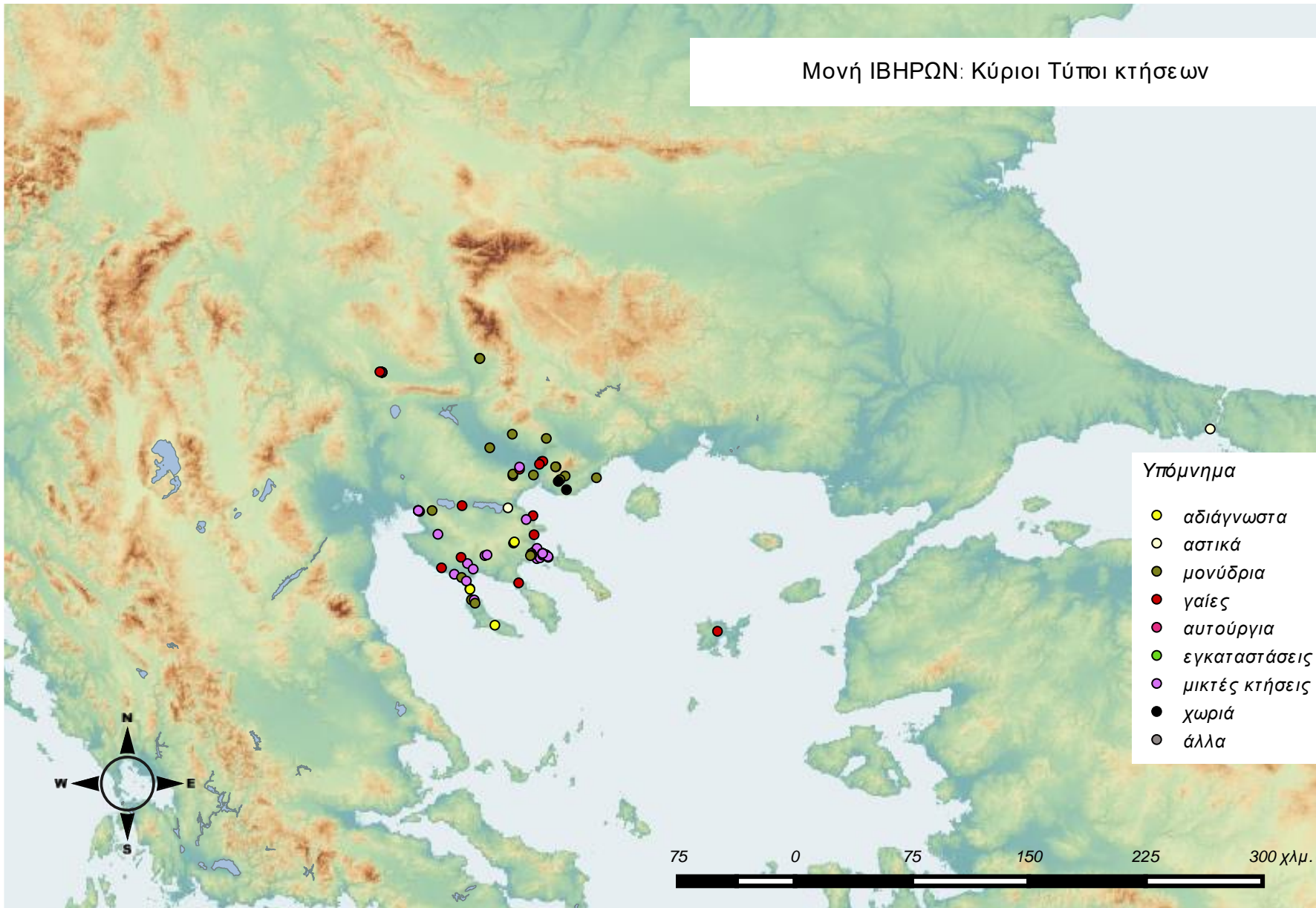
15ος αιώνας

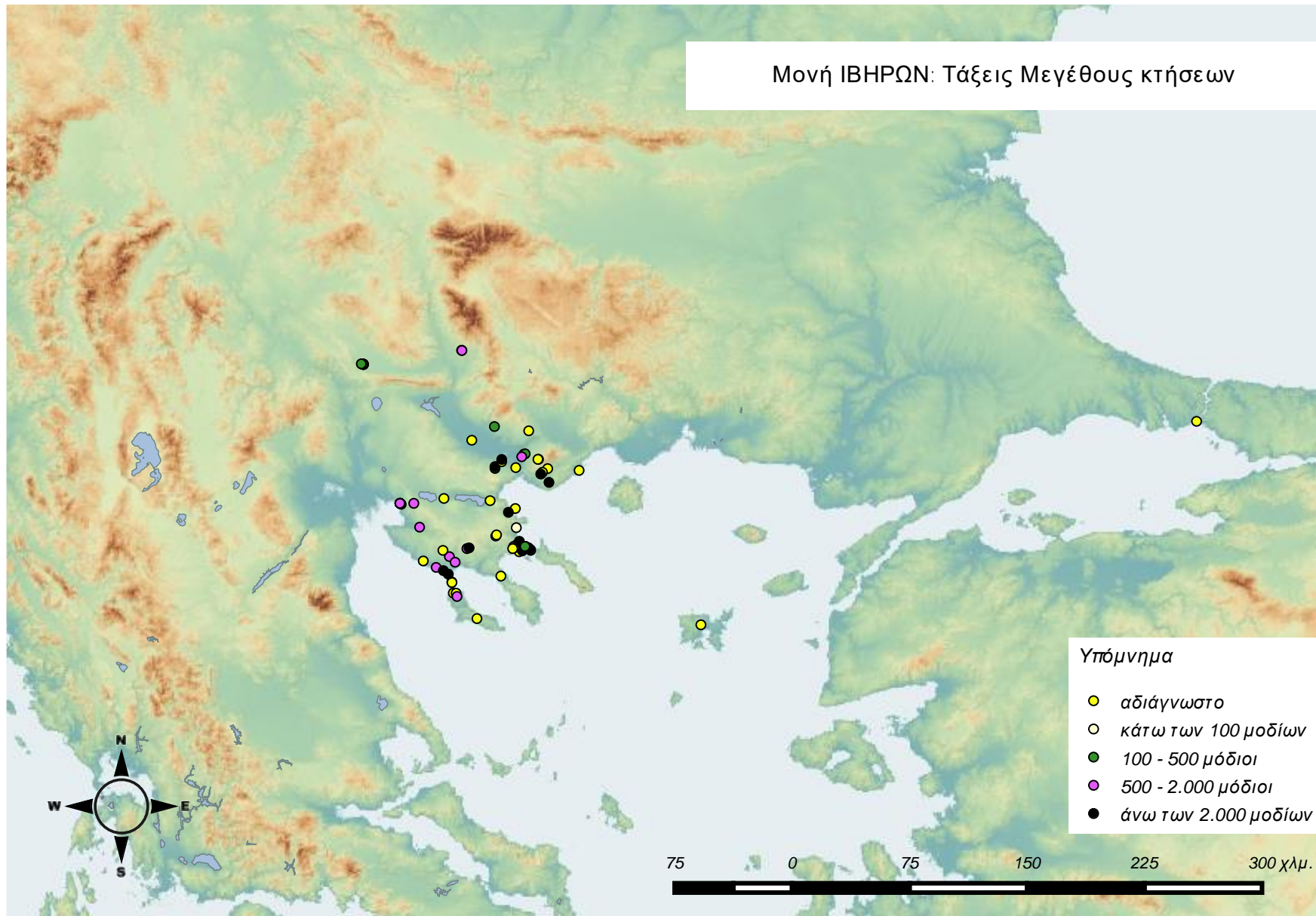
ΧΑΡΤΗΣ 03.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Ιβήρων

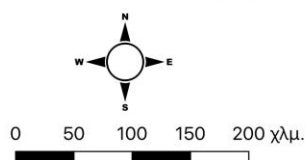
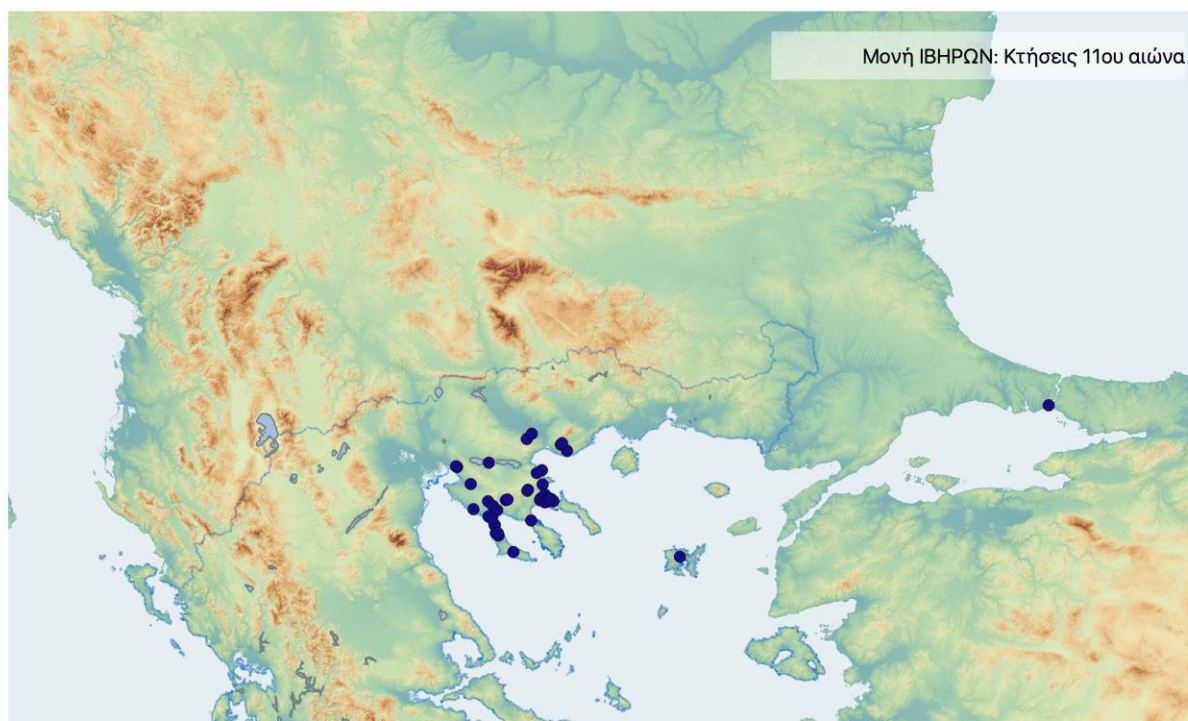
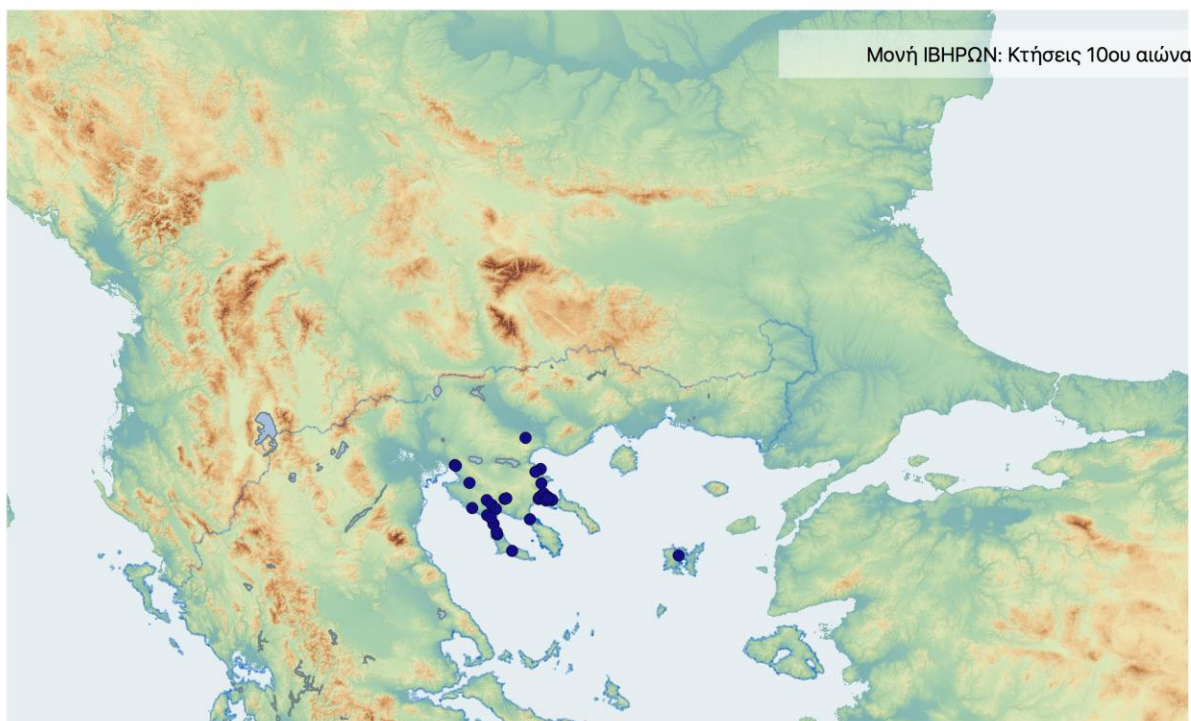
ΧΑΡΤΗΣ 03.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Ιβήρων

ΧΑΡΤΗΣ 03.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Ιβήρων

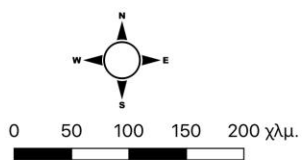
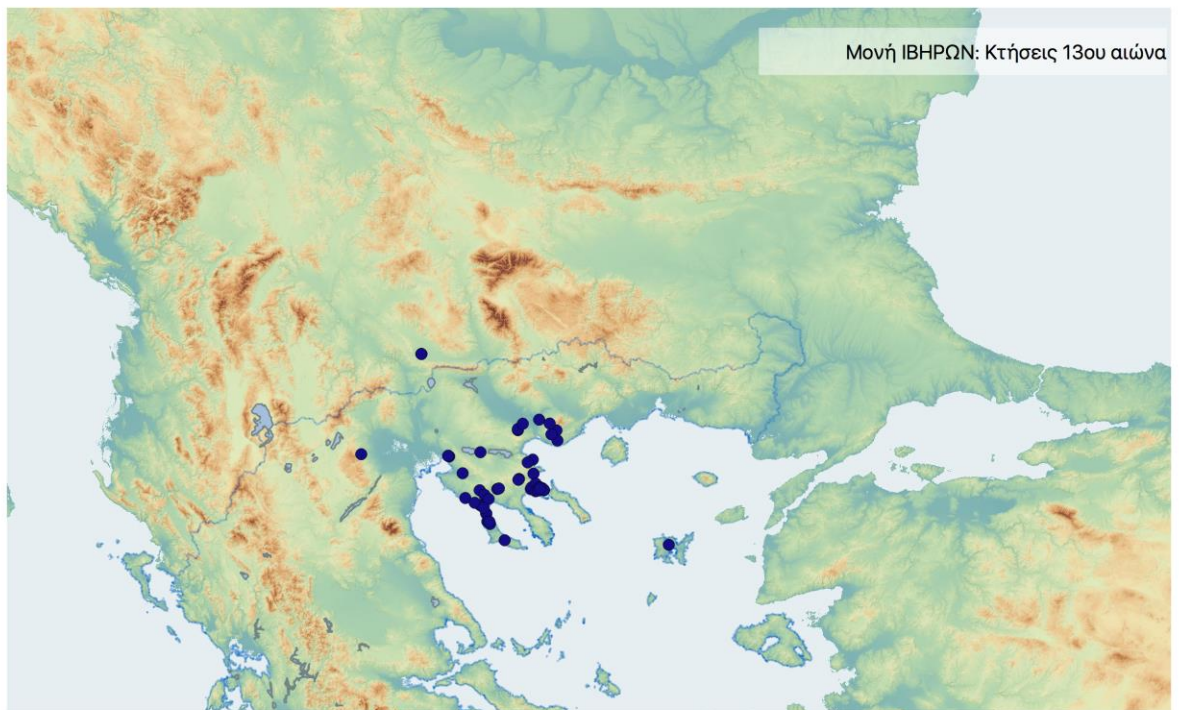
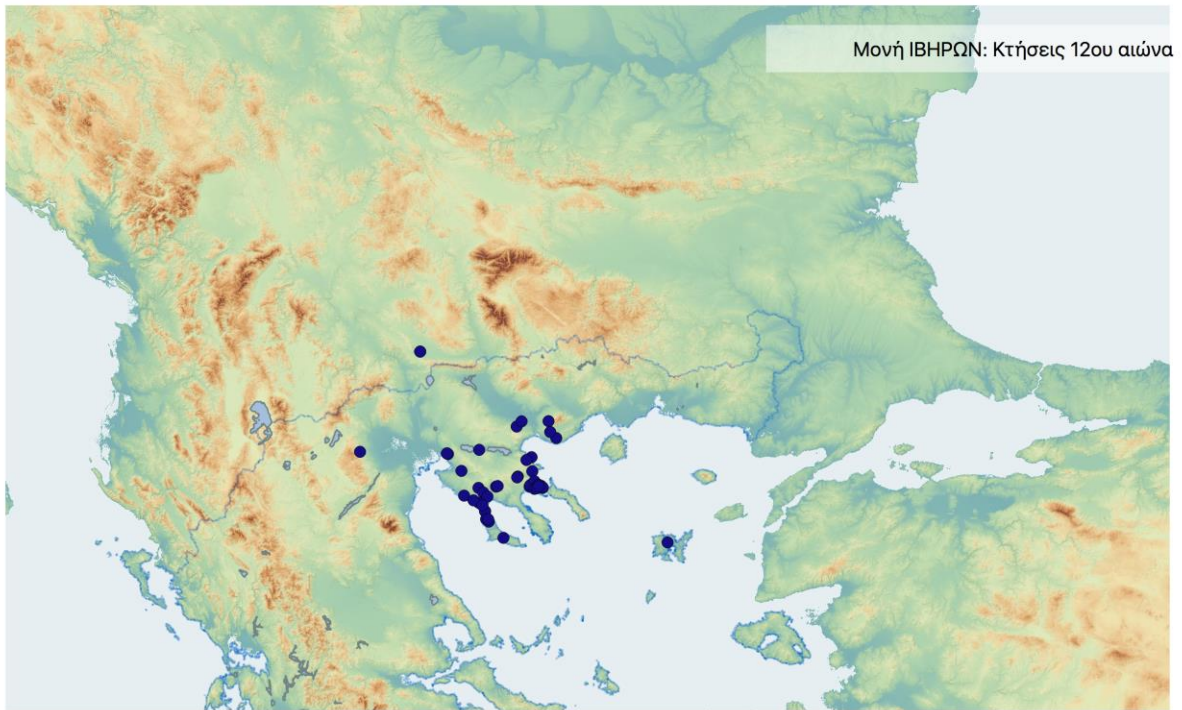

ΧΑΡΤΗΣ 03.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Ιβήρων
10^{ος} και 11^{ος} αιώνας

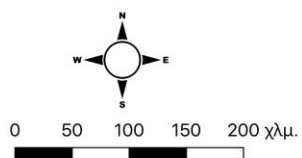
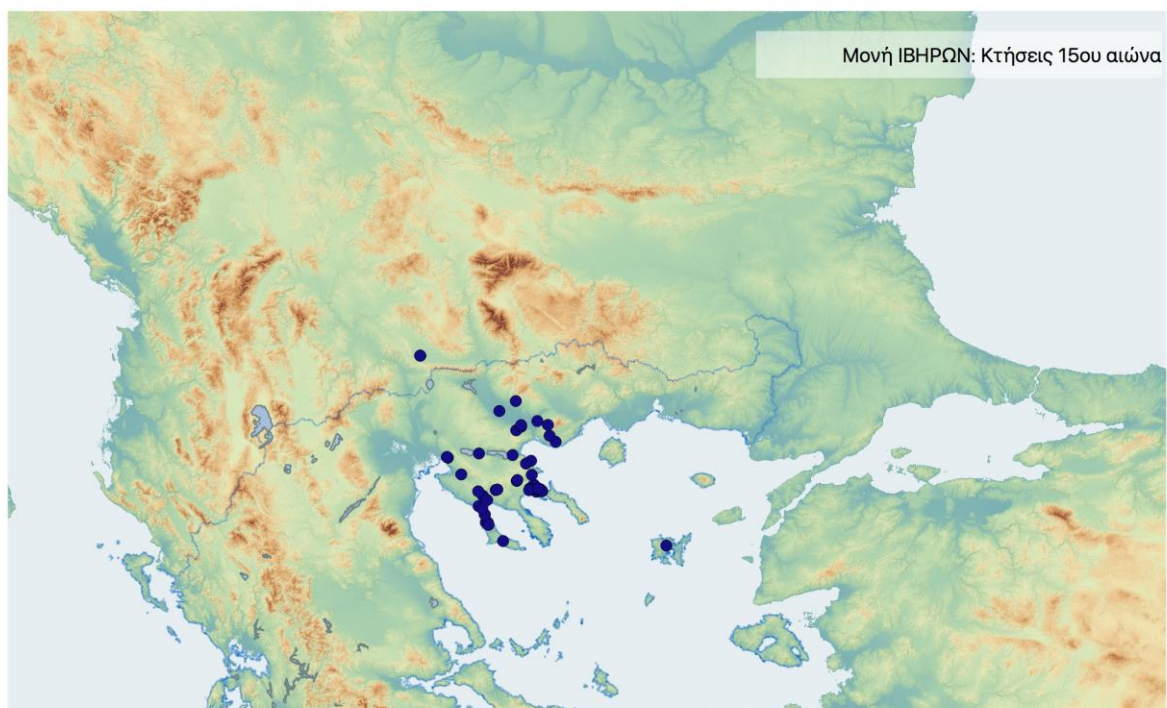
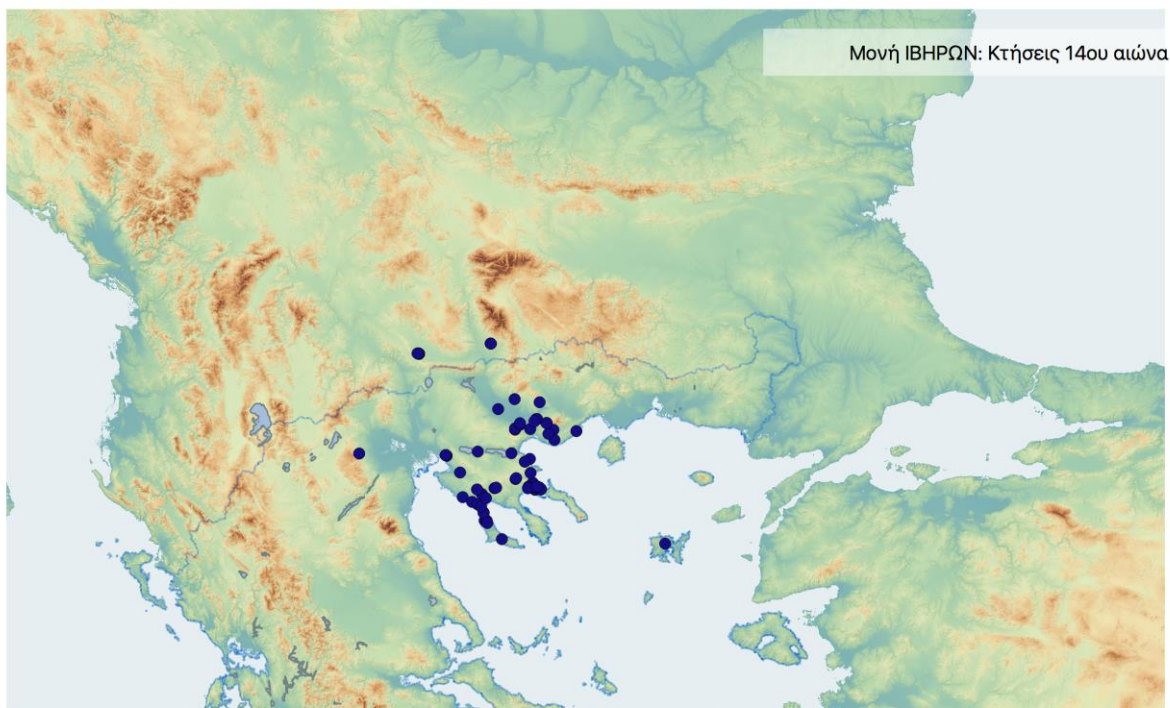
Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΙΒΗΡΩΝ:
10ος και 11ος αιώνας
(Δ. Καλπάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 03.05: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Ιβήρων
12^{ος} και 13^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΙΒΗΡΩΝ:
12ος και 13ος αιώνες
(Δ. Καλιπάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 03.06: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Ιβήρων
14^{ος} και 15^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΙΒΗΡΩΝ:
14ος και 15ος αιώνες
(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Ιβήρων, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.²⁷

Οι πρώτες κτήσεις της μονής ανάγονται στα χρόνια της ίδρυσής της και συνίστανται στην αρχική προικοδότησή της, μετά την ανταλλαγή των κτήσεων που είχαν εξαρχής στην κατοχή τους οι κτίτορες, με άλλες, στον ευρύτερο ζωτικό χώρο του Άθω.²⁸

Για την αμέσως επόμενη περίοδο, ένα από τα κύρια έγγραφα είναι το *Χρυσόβουλλο* του Νικηφόρου Γ' Βοτανειάτη (1079) όπου γίνεται αναγραφή των κτήσεων της μονής κατά την περίοδο εκείνη,²⁹ ενώ για τα πρώτα χρόνια του 12ου αιώνα, σημαντικά είναι δύο άλλα έγγραφα (*Περιορισμός και Πρακτικόν*) του 1101 και 1103 αντίστοιχα.³⁰

Για το υπόλοιπο του αιώνα οι πληροφορίες είναι διάσπαρτες,³¹ ενώ λιγοστά είναι τα στοιχεία και για την περίοδο της Λατινοκρατίας. Αναλυτικότερες πληροφορίες δίνονται αμέσως μετά, στο *Χρυσόβουλλο* του Μιχαήλ Η' (1259),³² όπου επικυρώνονται οι υφιστάμενες κτήσεις της μονής κατά τη

²⁷ Lefort, *IVIRON I-IV*. Επίσης, βλ. ιστορικό διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία.

²⁸ Βλ. παραπάνω, ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία.

²⁹ Lefort, *IVIRON II*, αρ. 41.

³⁰ Lefort, *IVIRON II*, αρ. 50, 52.

³¹ Ενδεικτικά: Lefort, *IVIRON III*, αρ. 56 (*Πρακτικόν* Μιχαήλ Τζαγκιτζάκη).

³² Lefort, *IVIRON III*, αρ. 58.

συγκεκριμένη χρονική στιγμή, όπως και σε εκείνο του Ανδρονίκου Β' (1283) για το γ' τέταρτο του αιώνα.³³

Μια σειρά εγγράφων των αρχών του 14ου αιώνα (1301 ως 1326) δίνουν αρκετές πληροφορίες για αστικές κτήσεις της μονής στη Θεσσαλονίκη κυρίως, κατά την περίοδο αυτή,³⁴ ενώ αρκετά άλλα αποτυπώνουν τον κύριο ζωτικό χώρο της μονής σε μια έκταση από το Μελένικο και τη Στρούμιτσα μέχρι το Παγγαίο και την ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης.³⁵ Στα έγγραφα αυτά αποτυπώνεται μια σαφής εικόνα ακμής της μονής, που επαναλαμβάνεται στην Απογραφή του Ορφανοτρόφου Εδεσηνού, στα 1344.³⁶

Παρόμοια εικόνα αποδίδουν τα δύο *Χρυσόβουλλα* του Στεφάνου Δουσάν (1346),³⁷ επικυρώνοντας τις υφιστάμενες κτήσεις της μονής, όπως και λίγα χρόνια μετά, το *Χρυσόβουλλο* του Ιωάννου ΣΤ' Καντακουζηνού (1351), που, πέρα από την επικύρωση, προχωρά και σε παραχώρηση νέων κτήσεων στην περιοχή ήδη υφισταμένων (έκταση στη Μελιτζιανή, στην περιοχή Ραδολίβους).³⁸ Τις κτήσεις αυτές επικυρώνει και το *Χρυσόβουλλο* του Ιωάννου Ε' Παλαιολόγου που ακολουθεί λίγα χρόνια μετά (1357), ενώ σε κτήσεις στην περιοχή της Στρούμιτσας αναφέρεται ένα σλαβικό έγγραφο του Κωνσταντίνου Ντεγιάνοβιτς (1380).³⁹

Η ακμάζουσα πορεία της μονής δε φαίνεται να διαταράσσεται στον επόμενο αιώνα, ενώ από κάποια άλλα έγγραφα διαπιστώνεται και η σταθερή της παρουσία εντός της πόλης της Θεσσαλονίκης (α' τέταρτο 15ου αι.).⁴⁰

³³ Lefort, *IVIRON III*, αρ. 62.

³⁴ Ενδεικτικά: Lefort, *IVIRON III*, αρ. 73, 76, 77, 78, 84.

³⁵ Ενδεικτικά: Lefort, *IVIRON III*, αρ. 70, 75, 77, 79, 81 (από το 1301 ως το 1324).

³⁶ Lefort, *IVIRON IV*, αρ. 88.

³⁷ Lefort, *IVIRON IV*, αρ. 89, 90.

³⁸ Lefort, *IVIRON IV*, αρ. 91.

³⁹ Lefort, *IVIRON IV*, ΠΑΡ. III, Σλαβικό.

⁴⁰ Lefort, *IVIRON IV*, αρ. 97, 98.

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντικές, μεταξύ άλλων, για την υπό μελέτη περίοδο, είναι οι νέες κτήσεις στη Λήμνο, περιοχή όπου η μονή δεν είχε δραστηριοποιηθεί ουσιαστικά ως τότε(μέσα του 15ου αιώνα), και που αποτελούν προϊόν μέριμνας του Δεσπότη Δημητρίου Παλαιολόγου (μεταξύ 1430 και 1448).⁴¹

Οι χρονικές τομές είναι έξη, ακολουθώντας το κοινό πρότυπο: μία τομή ανά αιώνα (10ος - 15ος αι.).

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 03.01:** Οι κτήσεις της Μονής Ιβήρων συνολικά

Καταγράφονται συνολικά 88 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή,

⁴¹ Lefort, *IVIRON IV*, αρ. 99.

συνεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 03.01.

- **Πίνακας 03.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά χρονική τομή

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή: 10ος: 40 κτήσεις - 11ος αι.: 52 κτήσεις - 12ος αι.: 57 κτήσεις - 13ος αι.: 63 κτήσεις - 14ος αι.: 84 κτήσεις - 15ος αι.: 56 κτήσεις.

Από τα παραπάνω στοιχεία, με μια πρώτη ματιά, προκύπτουν τρεις παρατηρήσεις: πρώτον ότι η μονή ξεκινά την ιστορική της διαδρομή με ένα σημαντικό αριθμό κτήσεων (40!), δεύτερον ότι στην χρονική εξέλιξη σημειώνεται σαφής -αλλά όχι θεαματική- αύξηση και τρίτον ότι στο 15ο αιώνα, υπάρχει μια κάμψη, αν και δε σηματοδοτεί ύφεση, μιας και ο συνολικός αριθμός παραμένει ακόμη σχετικά ψηλός.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 03.04-06.

- **Πίνακας 03.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά μείζονα περιοχή

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (88), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν δεκατέσσερις (14) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων

αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Κεντρική Χαλκιδική, Κωνσταντινούπολη, Λήμνος, Μελένικο, Παγγαίο - Σύμβολο, Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία, Στρούμιτσα, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 03.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά μείζονα περιοχή

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομής, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Στις μισές από αυτές, παρατηρείται αυξημένη συγκέντρωση, με μέσον όρο τις έντεκα κτήσεις, ενώ οι υπόλοιπες περιοχές εκπροσωπούνται με ελάχιστα δείγματα. Στην πρώτη ομάδα περιλαμβάνονται οι: Στρυμόνας (15), Στρούμιτσα (13), Περίχωρα Άθω (12), Ανατολική Χαλκιδική (11), Θεσσαλονίκη(10), Κασσάνδρα (8), Δυτική Χαλκιδική (7). Στη δεύτερη ομάδα, περιλαμβάνονται: Παγγαίο - Σύμβολο (3), Κεντρική Χαλκιδική (2), Μελένικο (2), Σιθωνία (2), Κωνσταντινούπολη (1), Λήμνος (1), Περιοχή Λιμνών (1).

- **Πίνακας 03.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω δεκατέσσερις μείζονες περιοχές. Εξετάζοντας τη διακύμανση των κτήσεων στη χρονική τους εξέλιξη (πέρα από το συνολικό αριθμό ανά περιοχή), ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι περιοχές της Στρούμιτσας και του Στρυμόνα, με κατακόρυφη αύξηση κατά το 14ο αιώνα, καθώς και η Θεσσαλονίκη με τη βαθμιαία αύξηση των κτήσεων της από την αρχή. Οι υπόλοιπες περιοχές δεν παρουσιάζουν μεγάλες διακυμάνσεις.

- **Πίνακας 03.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Η παρατήρηση των δεδομένων οδηγεί στη γενική παρατήρηση ότι οι περιοχές που δεν είχαν απότομη αύξηση του αριθμού κτήσεων δεν είχαν και σημαντικές μειώσεις. Αντίθετα, στις περιοχές εκείνες όπου σημειώθηκε απότομη κορύφωση (κατά το 14ο αιώνα, που γενικώς συνιστά περίοδο ακμής για όλο τον Άθω), η μείωση, που ακολούθησε τον επόμενο αιώνα, είναι χαρακτηριστική. Ενδεικτικά αναφέρονται οι τρεις παραπάνω περιπτώσεις των περιοχών Στρούμιτζας, Στρυμόνα και Θεσσαλονίκης. Συγκεκριμένα: Στη Θεσσαλονίκη, φτάνουμε βαθμιαία τις 10 κτήσεις το 14ο αιώνα, για να πέσουμε στις 4 τον επόμενο. Στη Στρούμιτζα, από τις 3 του 13ου αιώνα, φτάνουμε στις 13 το 14ο, για να ξαναπέσουμε στις 3 τον επόμενο. Τέλος, στο Στρυμόνα, οι 5 κτήσεις του 13ου αιώνα γίνονται 14 το 14ο και 7 τον 15ο. Στις υπόλοιπες περιοχές, ο 15ος αιώνας είτε δε συνδέεται καθόλου με μείωση είτε αυτή είναι αμελητέα.

- **Πίνακας 03.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Ιβήρων στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

Πρόκειται για σειρά δεκατεσσάρων γραφημάτων, ένα για καθεμιά από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Στο σύνολο της περιόδου μελέτης, διακρίνονται οι εξής κύριες περιπτώσεις: α) περιοχές με σταθερή πορεία (Κωνσταντινούπολη,

Κεντρική Χαλκιδική, Λήμνος, Περιοχή Λιμνών, Μελένικο), β) περιοχές με ήπια αυξομείωση (Ανατολική και Δυτική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Παγγαίο-Σύμβολο, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία), γ) περιοχές με έντονη αύξηση αλλά και πτώση (Θεσσαλονίκη, Στρούμιτσα, Στρυμόνας).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 03.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ιβήρων, συνολικά.

Αποδίδονται σε πέντε οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων. Είναι χαρακτηριστική η ποσοτική υπεροχή των *μονυδρίων/ναών* (36) έναντι των υπολοίπων, με τον αμέσως επόμενο τύπο (*συνδυασμένες χρήσεις*) να ακολουθεί με διαφορά (23), και τις *Γαίες* λίγο πιο πίσω (19) ενώ μονοψήφιοι αριθμοί κτήσεων αναλογούν στους υπόλοιπους τύπους: από 3 σε *χωριά* και *αδιάγνωστα*, 2 στις *αστικές κτήσεις* και από 1 σε *εγκαταστάσεις* και *αυτούργια*. Τέλος, στον τύπο *άλλα* δεν αναλογούν καθόλου κτήσεις.

- **Πίνακας 03.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Αυτό που κυρίως διαπιστώνεται με μια πρώτη ματιά είναι η παντελής απουσία κτήσεων με τύπο *άλλο*, η παρουσία μία κτήσης τύπου *εγκατάστασης*, μόλις το 14ο αιώνα, και η εμφάνιση *αστικών κτήσεων* ουσιαστικά μόλις στο 14ο και 15ο (υπήρξε και ένα δείγμα τον 11ο). Στους υπόλοιπους τύπους δεν παρατηρούνται έντονες διακυμάνσεις, με εξαίρεση τον πολυπληθέστερο τύπο *μονύδρια/ναοί*, όπου η βαθμιαία αύξηση ως το

14ο αιώνα μέχρι του αριθμού των 35 κτήσεων, ακολουθείται από απότομη πτώση στο μισό περίπου (17) τον επόμενο αιώνα. Λιγότερο έντονη αλλά ωστόσο σαφής είναι και η διακύμανση στον τύπο *γαίες*, όπου οι τιμές πριν-κατά-και μετά το 14ο αιώνα μεταβάλλονται από 12 σε 18 και σε 11 κτήσεις αντίστοιχα.

- **Πίνακας 03.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ιβήρων ανά μείζονα περιοχή.

Στο δεύτερο πίνακα αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανομημένοι σε καθεμία από τις δεκατέσσερις (14) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Πέραν των γενικών παρατηρήσεων που αφορούν σύνολα ανά τύπο (βλ. πίνακα 14), οι τύποι που προσελκύουν το ενδιαφέρον είναι οι τρεις πολυπληθέστεροι (*μονύδρια/ναοί, συνδυασμοί χρήσεων, γαίες*) όπου ισχύει μια γενική παρατήρηση: οι περιοχές μη εκπροσώπησης των συγκεκριμένων τύπων είναι περίπου κοινές. Η επιμέρους παρατήρηση οδηγεί σε κάποιες επιπλέον διαπιστώσεις, όπως:

α) η μεγαλύτερη συγκέντρωση *συνδυασμένων χρήσεων* είναι στα Περίχωρα του Άθω (7), η μεγαλύτερη συγκέντρωση *μονυδρίων/ναών* στις περιοχές Στρούμιτζας (9), Στρυμόνα (7) και Θεσσαλονίκης (8) (βλ. και πίνακες 11-12), ενώ όσον αφορά τις *γαίες*, αυτές συγκεντρώνονται κυρίως σε Στρούμιτζα, Στρυμόνα και Περίχωρα Άθω (από 4 σε καθεμία).

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 03.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- Πίνακας 03.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Ιβήρων: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.

Από το σύνολο των κτήσεων της μονής, μόνο για τις μισές περίπου (46/88) υπάρχουν σαφή στοιχεία ή απλώς ενδείξεις μεγέθους, ενώ οι υπόλοιπες (42) χαρακτηρίζονται ως αδιάγνωστες ως προς αυτό το κριτήριο. Για τις πρώτες, οι κατανομές έχουν ως εξής:

μικρές κτήσεις μέχρι 100 μοδίους: 1· από 100 μέχρι 500 μοδίους: 15· από 500 μέχρι 2.000 μοδίους: 15· τέλος, άνω των 2.000 μοδίων: 15 επίσης.

Παρατηρούμε ότι -όσον αφορά τις κτήσεις για τις οποίες διαθέτουμε στοιχεία- με εξαίρεση τη μικρότερη κατηγορία, όλες οι υπόλοιπες εκπροσωπούνται με ίδιο αριθμό κτήσεων.

Όσον αφορά τις κατανομές ανά χρονική τομή, διαπιστώνουμε ότι, παρότι όλες οι κατηγορίες έχουν σημαντικές διακυμάνσεις (ακόμη και οι αδιάγνωστες κτήσεις), η μικρότερη (κάτω των 100 μοδίων) και η μεγαλύτερη κατηγορία (άνω των 2.000 μοδίων) παραμένουν σταθερές: για την πρώτη, σταθερά μία (1) κτήση εξαρχής, ενώ για τη δεύτερη, 10 και 13 για τους δύο πρώτους αιώνες, και σταθερά 15 κτήσεις στο εξής, ως και το 15ο.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 03.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Ιβήρων ξεκινούν ταυτόχρονα με την ίδρυσή της, ως αρχική προικοδότηση από τους κτίτορες της (βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία).

Χρονικά, ο αριθμός των κτήσεών της θα σημειώνει μια ήπια αύξηση χωρίς θεαματικές μεταβολές. Η μόνη εξαίρεση θα είναι ο 14ος αιώνας -εποχή

γενικότερης ακμής για τον Άθω- όπου η ως τότε μονοψήφια αύξηση ανά αιώνα θα ξεπεράσει τις είκοσι κτήσεις, για να ξαναπέσει όμως τον αμέσως επόμενο, περίπου στα προηγούμενα επίπεδα. Γενικότερα, παρουσιάζει την εικόνα μιας εύρωστης και σταθερής από άποψη κτήσεων μονής, καθώς στην ύφεση του 15ου αιώνα διατηρεί σημαντικό αριθμό από αυτές (56).

Ο γεωγραφικός χώρος των κτήσεων θα χαρακτηριζόταν "παραδοσιακός", με την έννοια ότι καλύπτει κατά κανόνα τις τρεις χαρακτηριστικές κοιτίδες των αθωνικών κτήσεων: Περίχωρα Άθω, Δυτική Χαλκιδική, Κοιλιάδα Στρυμόνα, με εξαίρεση τις κτήσεις στη Στρούμιτσα κατά το 14ο αιώνα, και τις μεμονωμένες κτήσεις σε ορισμένες άλλες περιοχές (Μελένικο, Λήμνος, Κωνσταντινούπολη).

Ως προς τους κύριους τύπους, οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αφορούν τα *μονύδρια/ναούσμε* 36 από τις 88 κτήσεις, ενώ οι αμέσως επόμενοι από άποψη ποσοτήτων τύποι είναι οι *συνδυασμένες χρήσεις* (23) και οι *γαίες* (19). Οι υπόλοιποι τύποι αφορούν μονοψήφιους αριθμούς κτήσεων.

Όσον αφορά τα μεγέθη, οι μισές περίπου κτήσεις χαρακτηρίζονται ως αδιάγνωστες (42 από 88), ενώ στις υπόλοιπες παρατηρείται μια χαρακτηριστική ισορροπία μεταξύ μεσαίων και μεγάλων (οι μικρές κτήσεις, κάτω των 100 μοδίων, εκπροσωπούνται σε όλη την περίοδο μελέτης με μία μόνο περίπτωση): από 15 η καθεμία.

Η γενική εικόνα μαρτυρεί μία μονή πρώτης κλάσης, με σημαντικό στοιχείο, πέραν του μεγάλου αριθμού κτήσεων, τη μικρή ποσοτική αυξομείωση, τη μικρή διασπορά στο χώρο, όπου φαίνεται και μια προτίμηση σε κάποιες περιοχές για συγκεκριμένους τύπους κτήσεων.

ΜΟΝΗ ΧΙΛΑΝΔΑΡΙΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Χιλανδαρίου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Χιλανδαρίου, Χελανδαρίου

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Εισόδια της Θεοτόκου

ΚΤΙΤΩΡ: Άγιοι Σάββας και Συμεών οι Σέρβοι

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Τέταρτη (4η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Ίδρυση στα τέλη του 10ου αιώνα. Επανίδρυση στα
1198

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Άγιος Σάββας ο Σέρβος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στην ενδοχώρα του βόρειου τμήματος της αθωνικής χερσονήσου, με αρσανά στην ανατολική ακτή, λίγο μετά από τη Μονή Εσφιγμένου.

Ο αρσανάς της βρίσκεται σε απόσταση 2,5 περίπου χλμ., σε όρμο μεταξύ του λόφου της *Σαμάρειας* (Α) και του ακρωτηρίου *Συμεών* (Δ). Στην περιοχή του λιμανιού της λειτούργησαν άλλοι δύο αρσανάδες παλαιότερα. Το σημερινό συγκρότημα (1584) περιλαμβάνει πύργο και βοηθητικά κτίρια, και βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το "αρχαίο" Κάθισμα του Αγίου Βασιλείου (1300 κ.ε.) που λέγεται και *Οχυρό της Χρυσής*, ονομασία που έλαβε από την αρχαία πόλη που πιστεύεται πως υπήρχε στη θέση αυτή.

Το Κάθισμα, σε συνδυασμό με την απέναντι βραχονησίδα και το συγκρότημα του αρσανά, το ανέδειξαν σε ένα από τα ασφαλέστερα σημεία ελλιμενισμού, ειδικά στην αφιλόξενη ανατολική ακτή του Άθω.

Ο αμυντικός αυτός χαρακτήρας είναι έκδηλος σε όλη την ευρύτερη περιοχή, καθώς λίγο ψηλότερα, στη *Σαμάρεια*, είναι επίσης εμφανή λείψανα οχυρώσεων (*Παλαιόκαστρο*), και σε μικρή απόσταση (προς την ενδοχώρα) βρίσκεται ο περίφημος Πύργος του Μιλούτιν, ενώ η ονοματολογία της περιοχής μαρτυρεί επίσης την ύπαρξη παλαιότερων μονυδρίων που ενσωματώθηκαν στη Χιλανδαρίου (Μονύδριο Αγίου Συμεών, Κάλυκος και Μηνίτζη).

Το οικοδομικό συγκρότημα της κατεξοχήν Μονής Χιλανδαρίου έχει κάτοψη ακανόνιστου τριγώνου, ιδιαίτερα εκτεταμένου προς Βορρά. Είναι θεμελιωμένο σε λείψανα πολισματος της Ελληνιστικής περιόδου.

Έντονα φρουριακός χαρακτήρας, όπου κυριαρχεί η μεγάλη έκταση και οι συμπαγείς κατασκευές, με ψηλούς πύργους και πολυώροφες πτέρυγες που ανήκουν σε ποικίλες οικοδομικές φάσεις. Τον ίδιο χαρακτήρα υπογραμμίζουν και τα μεμονωμένα οχυρά στην περίμετρο της επικράτειας της μονής, όπως οι παραπάνω πύργοι, του Αγίου Βασιλείου και του Μιλούτιν, αλλά και ο Πύργος της Μεταμορφώσεως, όπως προσεγγίζει κανείς τη μονή από τα νότια, στη θέση Σπάσοβα Βόντα (1262), ο οποίος ωστόσο δε σώζεται πια.

Στην εγγύτερη περιοχή πέριξ της μονής, ένα σύνολο κτιρίων ολοκληρώνει το συγκρότημα: Κοιμητήριο, παρεκκλήσια, βοηθητικά κτίρια.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτειά της είναι η μεγαλύτερη όλων των αθωνικών μονών, και καλύπτει την περιοχή από το χερσαίο σύνορο της χερσονήσου (στα ΒΑ) μέχρι τα όρια των Μονών Εσφιγμένου και Ζωγράφου στα ανατολικά, ενώ στα νότια φτάνει μέχρι τη "δυτική" παραλία, στο Σιγγιτικό κόλπο. Περιλαμβάνει την περιοχή του μεγάλου ακρωτηρίου *Αράπης* στα ΒΔ και τη *Μεγάλη Βίγλα* στα Ν.

Νοτιότερα και δυτικά, συνορεύει με ανεξάρτητα τμήματα της επικράτειας των Μονών: Βατοπεδίου, Αγίου Παντελεήμονος, Διονυσίου και Αγίου Παύλου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η ετυμολογία του ονόματος της μονής δεν είναι ως τώρα σαφής. Από τις ποικίλες ερμηνείες που έχουν προταθεί, η πιθανότερη είναι πως το όνομα παραπέμπει σε ανθρωπνύμιο, και αναφέρεται στον ιδρυτή του αρχικού μονυδρίου που λειτούργησε στη θέση αυτή, καθώς σε έγγραφο του 10ου αιώνα αναφέρεται πράγματι κάποιος μοναχός *Χελανδάρης*.¹ Το αρχικό αυτό μονύδριο αναφέρεται ξανά στις πηγές το 1015 ως εγκατελειμμένο.

Στα τέλη του 12ου αιώνα, ο μοναχός Σάββας (κατά κόσμον, Ράτσκο), γιος του Σέρβου κράλη Στέφανου Νεμάνια, ο οποίος ήδη εγκαταβίωνε στη Μονή Βατοπεδίου, ζήτησε να του παραχωρηθεί το ερειπωμένο μονύδριο του Χιλανδαρίου με την πέριξ περιοχή των *Μηλεών*.²

¹ Σμυρνάκης, σ. 496-497. Επίσης, Πεντζίκης, σ. 396.

² Πεντζίκης, σ. 396. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 486 και 499, καθώς και Ζινόγιονιός, *CHILANDAR*, σ. 24.

Με αυτοκρατορικό χρυσόβουλλο του Αλεξίου Γ' Αγγέλου (1198), το μονύδριο γίνεται "δώρον αιώνιον" προς τους Σέρβους, οι οποίοι το αναβαθμίζουν σε κυρίαρχη μονή.³

Ο Σάββας και ο -μοναχός πλέον- πατέρας του, Συμεών, έγιναν οι επανιδρυτές και ουσιαστικοί κτίτορες της Μονής Χιλανδαρίου, την οποία οικοδόμησαν εκ βάθρων, οργάνωσαν και προίκισαν εξαρχής.⁴

Η μεγάλη αίγλη της, ήδη από την ίδρυσή της, συνέβαλε στην αθρόα προσέλευση Σέρβων μοναχών. Αποτέλεσμα της πληθυσμιακής αυτής έξαρσης ήταν η παραχώρηση στη μονή αρκετών παλαιών μονυδρίων της περιοχής: Αγίου Βασιλείου, Κομήτισσας, Καλυκά, Παπαρνικίων, Ομολογητού, Στροβηλαίας, αλλά και Ζυγού, λίγο αργότερα, τη θέση του οποίου στην αθωνική ιεραρχία (4η) και κληρονόμησε.⁵

Στην ακμή που γνώρισε, συνέβαλαν αποφασιστικά τόσο Σέρβοι ηγεμόνες (Νεμανίδες, Βλαδισλάβος, Ούρεσης, Μιλούτιν, Δουσάν, πρίγκηπας Λάζαρος, Μπράνκοβιτς κ.ά.), όσο και Βυζαντινοί αυτοκράτορες, ιδίως ο Ιωάννης Βατάτζης, και οι Παλαιολόγοι, Μιχαήλ Η' και Ανδρόνικος Β'.⁶

Ήδη με την ίδρυσή της, η μονή εξασφάλισε και μια σειρά κτήσεων στην περιοχή του Ηνοςνο,⁷ ενώ στο α' τέταρτο του 13ου αιώνα είχε ήδη κτήσεις από δωρεές στην Κοιλιάδα του Στρυμόνα.⁸

³ Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 4.

⁴ Živojinović, *CHILANDAR*, σ. 27.

⁵ Πεντζίκης, σ. 396-397.

⁶ Πεντζίκης, σ. 397.

⁷ Živojinović, *CHILANDAR*, σλαβ. αρ. 1.

⁸ Živojinović, *CHILANDAR*, σ. 36.

Λίγα χρόνια μετά (1234-1237), ακολουθούν και άλλες δωρεές στη Σερβία, αυτή τη φορά από το βασιλιά Βλαδισλάβο, ενώ στα μέσα του αιώνα (1253) η μονή ενσωματώνει την παλαιά Μονή του Ζυγού με όλες τις κτήσεις της, ιδίως στην περιοχή της Ιερισσού.⁹

Ακολουθούν δωρεές από πλευράς τόσο Σέρβων όσο και Βυζαντινών (Σκόπια, Στρυμόνας, Περιοχή Λιμνών κ.λπ.),¹⁰ ενώ πριν το τέλος του αιώνα αναφέρονται ήδη κτήσεις σε Σιθωνία και Θεσσαλονίκη.¹¹

Στα 1299 ο Ανδρόνικος Β' επικυρώνει με χρυσόβουλλο το σύνολο των ως τότε κτήσεων της μονής,¹² ενώ με τη στροφή του αιώνα ξεκινά η λαμπρή περίοδος της στήριξης του Μιλούτιν προς αυτήν.

Από τα 1300 κι εξής, ο Σέρβος ηγεμόνας αναλαμβάνει προσωπικά τη μονή, την οποία προικίζει τόσο με κτήσεις εκτός Άθω όσο και με λαμπρά οικοδομήματα εντός της επικράτειάς της (Πύργος Μιλούτιν, Οχυρό της Χρυσής, οικοδομήματα εντός του περιβόλου κ.λπ.). Παράλληλα, εξασφαλίζει μια σειρά κτήσεων εντός της βυζαντινής επικράτειας, ζητώντας και πετυχαίνοντας την έκδοση σχετικών χρυσόβουλλων από τον Ανδρόνικο Β'.¹³

Ός το α' τέταρτο του 14ου αιώνα, η μονή είχε ήδη αυξήσει τις εντός Σερβίας κτήσεις της (χωριά, μονές και γαίες σε Hvosno,

⁹ Živojinović, *CHILANDAR*, σ. 35.

¹⁰ Živojinović, *CHILANDAR*, σ. 36-37.

¹¹ Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 50.

¹² Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 17.

¹³ Για παράδειγμα, η περίπτωση του χωριού Καστρίν, το οποίο επανήλθε στην κατοχή της μονής με το χρυσόβουλλο του Ανδρονίκου Β' στα 1300, μετά από μεσολάβηση του Μιλούτιν (Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 19).

Prizren, Pec), αλλά και τις κτήσεις στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας, από τα περίχωρα του Άθω μέχρι το Στρυμόνα και την κοιλάδα του Αξιού στη Θεσσαλονίκη και το Μελένικο.¹⁴

Η ακμή της ήταν αξιοσημείωτη το 14ο αιώνα και εξακολούθησε και τον 15ο, αλλά ακόμη και μετά τη δύση του σερβικού άστρου, χάρη στη στήριξη από τις παραδουνάβιες ηγεμονίες και τη Ρωσία.¹⁵

Μόλις το 17ο αιώνα μαρτυρείται πλέον ύφεση, την οποία συμπληρώνει και σημαντική μείωση του αριθμού των μοναχών, ώσπου τον επόμενο αιώνα η μονή μαρτυρείται ως βουλγαρόφωνη.¹⁶ Είχε στο μεταξύ προηγηθεί σημαντική καταστροφή της από πυρκαϊά στα 1722.¹⁷

Στα τέλη του 19ου αιώνα, μια νέα πυρκαϊά θα επιδεινώσει την κατάσταση, η οποία θα διορθωθεί με τη στήριξη του Σέρβου βασιλιά Αλεξάνδρου Α' Οβρένοβιτς στα 1896, που θα αναλάβει την αποπληρωμή του χρέους της μονής.¹⁸

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

- Κοιμητήριο: Οικοδόμηση επί Μιλούτιν (περ. 1300). Ανακαίνιση στα 1762 και 1868
- Παρεκκλήσιο Αγίου Τρύφωνος: 1620
- Διαβατικό: 1634
- Πύργος Αγίου Σάββα: 13ος αιώνας (αρχές) κ.ε.

¹⁴ Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 34, 42, 45. Βλ. επίσης πίνακα, σ. 51-52.

¹⁵ Πεντζίκης, σ. 397.

¹⁶ Πεντζίκης, σ. 397.

¹⁷ Σμυρνάκης, σ. 493.

¹⁸ Πεντζίκης, σ. 397.

- Κελλί Αγίου Συμεών: Αρχική φάση 12ος αιώνας - Διασώζει τμήμα του 1598
- Πύργος καμπαναριού: 1757
- Νοσοκομείο: 1646
- Παλαιό Ηγουμενείο: 1652
- Παρεκκλήσιο Αγίου Δημητρίου: 1779
- Παρεκκλήσιο Αγίου Σάββα: 1558
- Βορειοδυτική πτέρυγα: 1821
- Πύργος Αγίου Γεωργίου: 12ος αιώνας
- Παρεκκλήσιο Αγίου Γεωργίου: 12ος αιώνας - Τοιχογραφίες 13ου αιώνα με επιζωγράφηση του 1684
- Φιάλη: 1784
- Παρεκκλήσιο Αρχαγγέλων: μέσα 14ου αιώνα (εποχή Δουσάν) - Τοιχογραφίες του 1370
- Καθολικό: Θεμελίωση το 12ο αιώνα - Ανοικοδόμηση στα 1293 επί Μιλούτιν - Τοιχογραφίες του 1319 (μερική επιζωγράφηση στα 1804)
- Τράπεζα: 1293 - Τοιχογραφίες 14ου αιώνα και 1622
- Πηγάδι Αγίου Συμεών: Ανακαίνιση το 18ο αιώνα

Εντός του συγκροτήματος υπάρχουν πολλά παρεκκλήσια χρονολογούμενα ήδη από τους πρώτους αιώνες λειτουργίας της μονής. Εννέα από αυτά σώζουν τοιχογραφίες που ξεκινούν ήδη από το 13ο αιώνα.

Εγγύς της μονής και εκτός του περιβόλου, βρίσκονται ορισμένα από τα εξαρτήματά της (συνολικά περί τα 26 Κελλία), ενώ τα περισσότερα συγκεντρώνονται κυρίως στην περιοχή των Καρυών, με πιο χαρακτηριστικά το *Τυπικαριό* του Αγίου Σάββα και την *Πατερίτσα*.

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Θεσσαλονίκη, Ιερισσό, Θάσο και Σμύρνη, και πολυάριθμες κτήσεις στη Σερβία.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

1198: - Ίδρυση της Μονής Χιλανδαρίου
- Επικύρωση (από τον Αλέξιο Γ') παραχώρηση κτήσεων εντός της σερβικής επικράτειας προς τη Μονή Χιλανδαρίου (χωριά, βοσκοτόπια, αμπέλια κ.λπ. στην περιοχή του Prizren) από τους κτίτορές της

1198-1200: Παραχώρηση κτήσεων από το Στέφανο Νεμάνια στη Μονή Χιλανδαρίου (στην περιοχή του Hvosno)

προ του 1227: Κτήσεις στην Κοιλάδα του Στρυμόνα

1234-1237: Δωρεές του βασιλιά Βλαδισλάβου προς τη Μονή Χιλανδαρίου, στην περιοχή του Hvosno

1253: Ενσωμάτωση της παλαιάς Μονής Ζυγού στη Μονή Χιλανδαρίου, με όλες τις κτήσεις της (Ιερισσός, Πρόβλακας)

1257/58: Δωρεά από τον Ούρεση προς τη Μονή Χιλανδαρίου του Κελλίου (μονυδρίου) της Αγίας Παρασκευής κοντά στα Σκόπια (Tmorani) -που είχε ιδρυθεί μετά το 1230- μαζί με τις κτήσεις του

1262-1265: Κτήσεις στην Περιοχή των Λιμνών

1277: Επικύρωση από τον Μιχαήλ Η' των κτήσεων της μονής στο χωριό Καστρίν (Στρυμόνα) (Χιλανδαρίου Ι, έγγρ. 10)

προ του 1300: Κτήσεις στο Λογγό, στην περιοχή Τριπόταμου

1299: Επικύρωση των κτήσεων της μονής με χρυσόβουλλο του Ανδρονίκου Β'

- περ.1300: Δωρεές του Μιλούτιν (;) προς τη Μονή Χιλανδαρίου, στην περιοχή του Prizren και του Pec
- 1300: Εξασφάλιση από τον Μιλούτιν χρυσόβουλλου του Ανδρονίκου Β' για εκ νέου απόδοση στη μονή του χωριού Καστρίν, που είχε στο μεταξύ απωλεσθεί
- περ. 1300: Οικοδομικό πρόγραμμα Μιλούτιν
- 1302: Οικοδόμηση του Πύργου της Χρυσής από τον Μιλούτιν
- 1317: Δωρεές του Ανδρονίκου Β', με χρυσόβουλλο προς τη μονή, στην περιοχή του Στρυμόνα και της Θεσσαλονίκης (Χιλανδαρίου Ι, έγγρ. 34)
- 1319: - Δωρεές του Ανδρονίκου Β', με χρυσόβουλλο προς τη μονή, στις περιοχές: Κασσάνδρα, Μελένικο,
- Επικύρωση του συνόλου των κτήσεων της μονής, με χρυσόβουλλο του Ανδρονίκου Β'
- 1347: Δωρεές Δουσάν προς τη μονή
- 1503: Έκκληση της Αγγελίνας Μπράνκοβιτς στο Ρώσο πρίγκηπα Βασίλειο Ιβάνοβιτς να αναλάβει υπό την προστασία του τη Μονή
- 1556: Οικονομική βοήθεια προς τη μονή από τον Ιβάν τον Τρομερό
- περ. 1660: Μεγάλες ανακαινίσεις στη μονή, με συνδρομή του μοναχού Νικάνορα (Σέρβου πρώην εμπόρου)
- 1762: Επικράτηση βουλγαρόφωνων
- 1772: Καταστροφική πυρκαϊά στη μονή
- 1820: Έκκληση της μονής στο Σέρβο ηγεμόνα Μίλο Οβρένοβιτς να αναλάβει την προστασία και ενίσχυσή της
- 1891: Καταστροφική πυρκαϊά στη μονή
- 1896: Επίσκεψη του Σέρβου ηγεμόνα Μίλο Οβρένοβιτς στη μονή και ανάληψη του βάρους του χρέους της

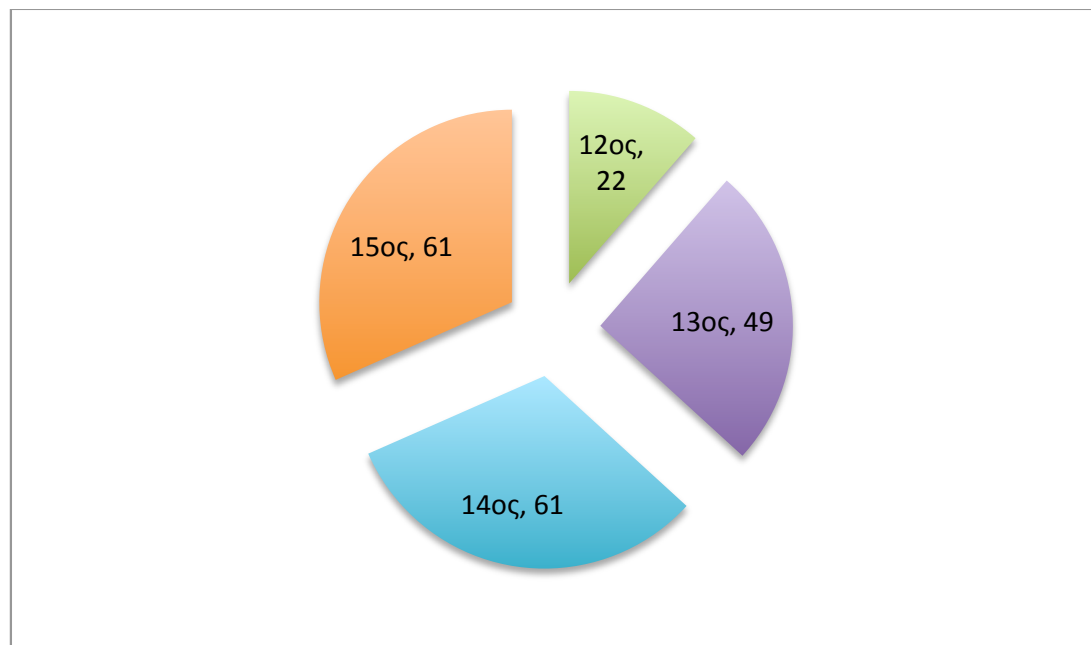
B. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

04	57	Trnov'e		Trnov'e (Χιλανδαρίου)	Prizren	Σερβία	42.27063	20.75131	Χωριό	4	7	1198	1400	χωριό
04	58	Vidëpë		Vidëpë (Χιλανδαρίου)	Hvosno	Σερβία	42.60727	20.25200	Χωριό	4	7	1200	1400	χωριό
04	59	Z'bor'sko		Z'bor'sko (Χιλανδαρίου)	Hvosno	Σερβία	42.65738	20.34211	Χωριό	4	7	1282	1400	χωριό
04	60	Zahak		Zahak (Χιλανδαρίου)	Hvosno	Σερβία	42.67794	20.31301	Χωριό	4	7	1283	1400	χωριό
04	61	Zaljug		Zaljug (Χιλανδαρίου)	Hvosno	Σερβία	42.62726	20.28199	Χωριό	4	7	1200	1400	χωριό

ΠΙΝΑΚΑΣ 04.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	
12ος	22
13ος	49
14ος	61
15ος	61

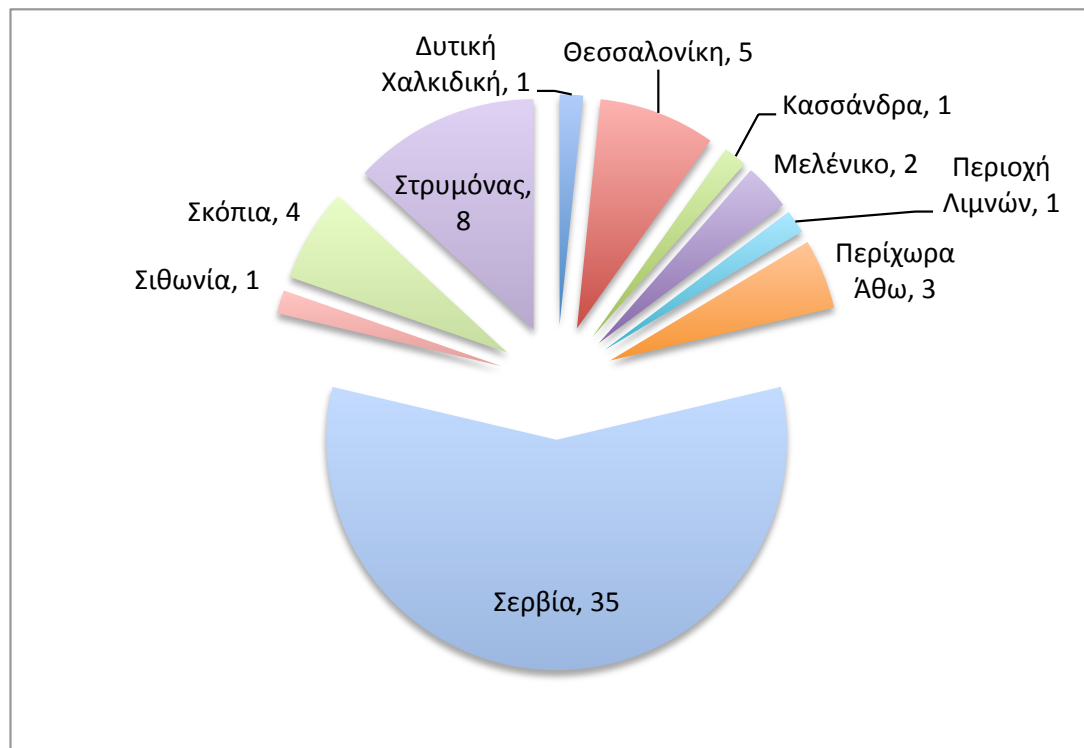

04.11	Ευνούχου	Μαυροβάλασσα	Ευνούχου (Χιλανδαρίου)	Στρυμόνας	40.89444	23.74762	Χωριό	4	7	1318	1400	χωριό, γαίες, αμπέλια,
04.12	Ζδραβίκιον		Ζδραβίκι (Χιλανδαρίου)	Στρυμόνας	40.93687	23.84889	Χωριό	4	7	1318	1400	χωριό
04.15	Καστριν		Καστρι Στρυμόνα (Χιλανδαρίου)	Στρυμόνας	40.83565	23.78467	Μονή	4	2	1277	1940	μονούδιο, γαίες,
04.17	Κουτζή	Ευκαρπία	Κουτζή (Χιλανδαρίου)	Στρυμόνας	40.86319	23.76958	Χωριό	4	7	1227	1400	χωριό, γαίες
04.18	Λειψοχώριον		Λειψοχώρι (Χιλανδαρίου)	Στρυμόνας	40.92851	23.70979	Χωριό	4	7	1318	1400	χωριό, γαίες, αμπέλια,
04.20	Μαλούκα		Μαλούκα Στρυμόνα	Στρυμόνας	40.93892	23.86848	Χωριό	4	7	1318	1400	χωριό, γαίες
04.22	Μουνζιάνης		Μουνζιάνης (Χιλανδαρίου)	Στρυμόνας	40.84222	23.81251	Μονή	4	2	1227	1400	μονούδιο, γαίες, αμπέλια,

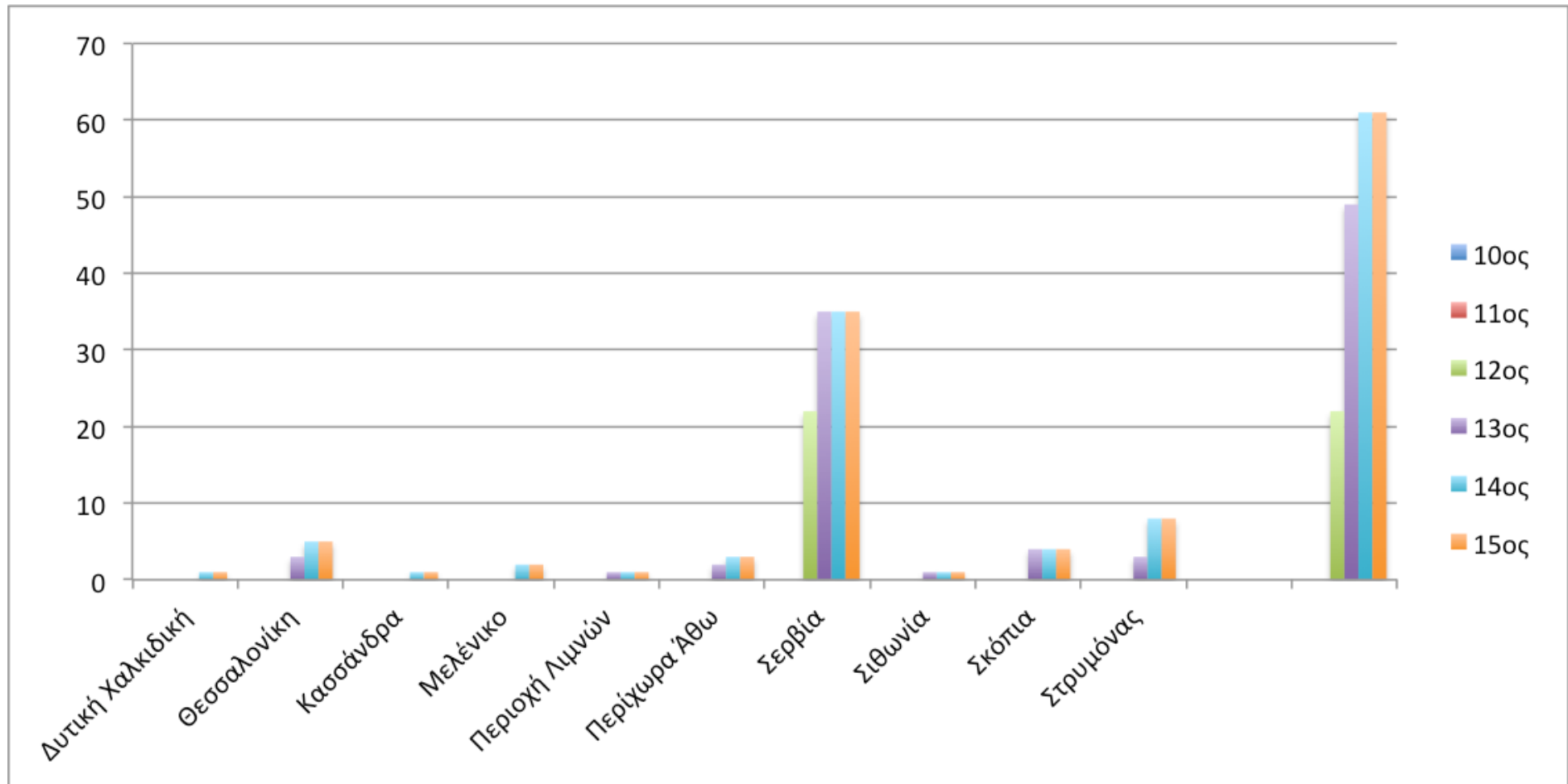
ΠΙΝΑΚΑΣ 04.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά μείζονα περιοχή

Δυτική Χαλκιδική	1
Θεσσαλονίκη	5
Κασσάνδρα	1
Μελένικο	2
Περιοχή Λιμνών	1
Περίχωρα Άθω	3
Σερβία	35
Σιθωνία	1
Σκόπια	4
Στρυμόνας	8

61

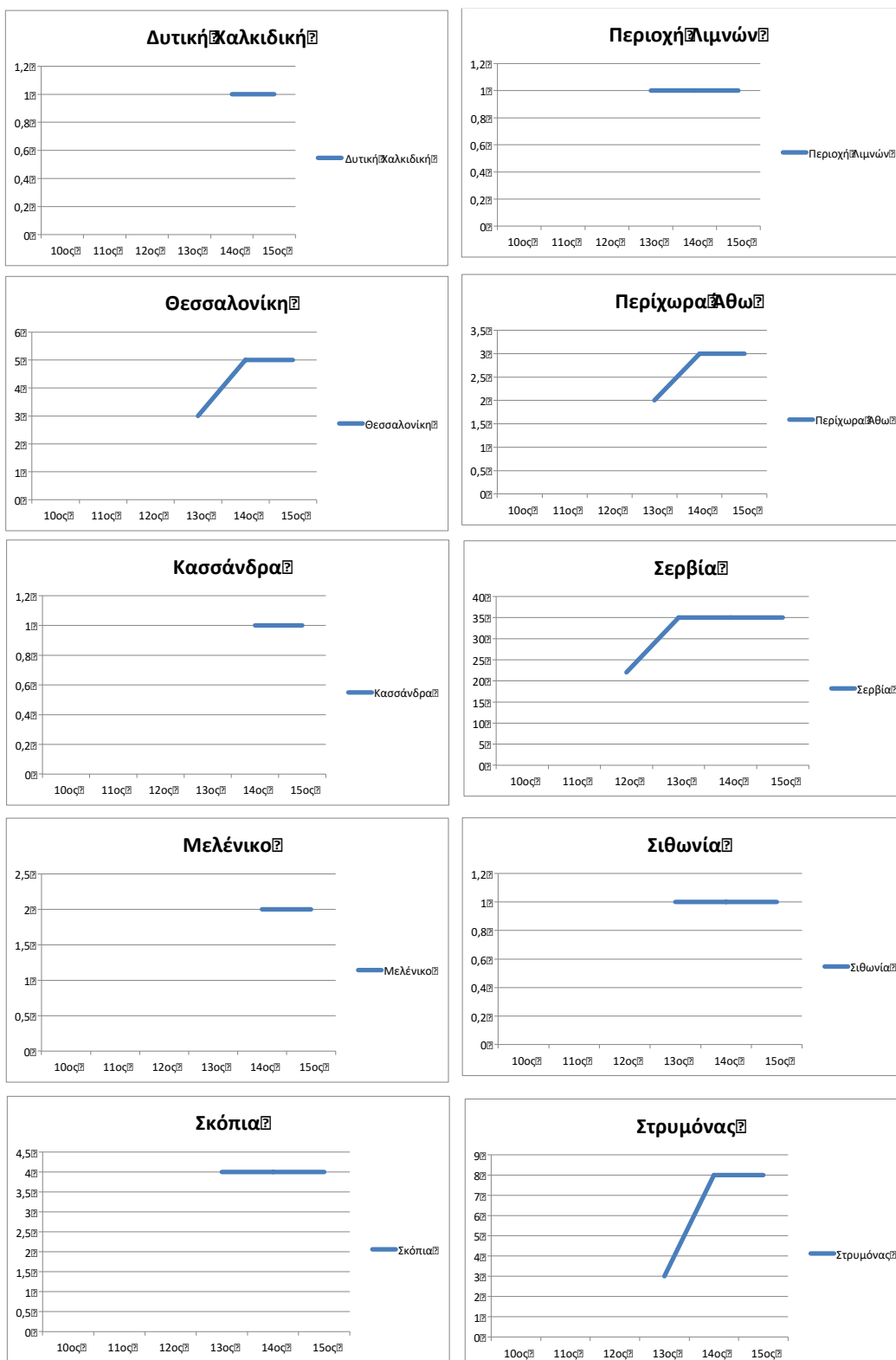
ΠΙΝΑΚΑΣ 04.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 04.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Δυτική Χαλκιδική					1	1
Θεσσαλονίκη				3	5	5
Κασσάνδρα					1	1
Μελένικο					2	2
Περιοχή Λιμνών				1	1	1
Περίχωρα Άθω				2	3	3
Σερβία			22	35	35	35
Σιθωνία				1	1	1
Σκόπια				4	4	4
Στρυμόνας				3	8	8
			22	49	61	61

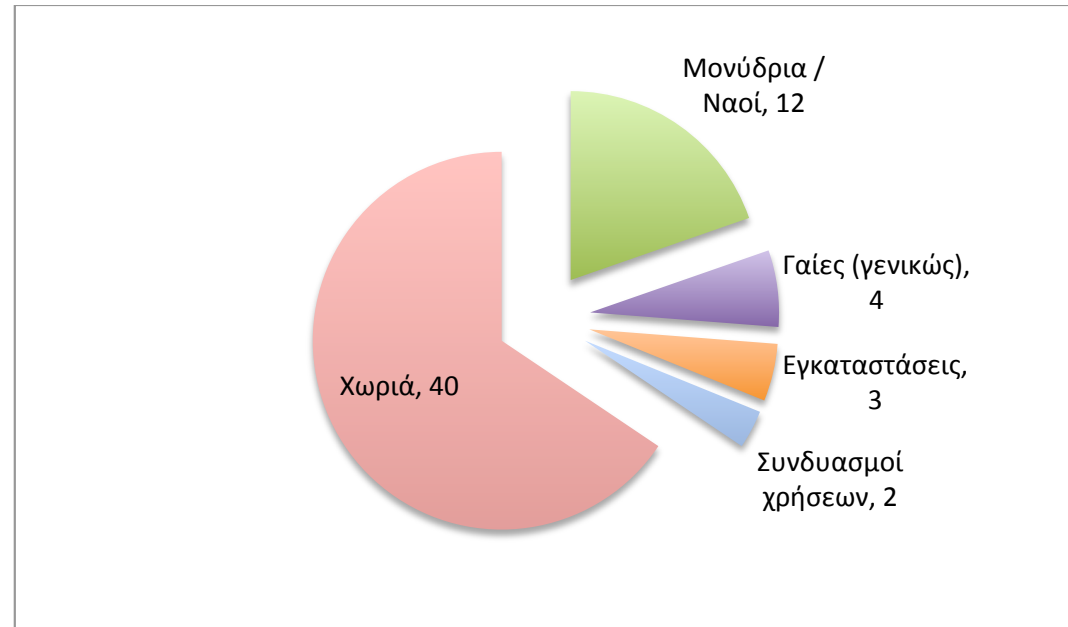
ΠΙΝΑΚΑΣ 04.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 04.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου συνολικά

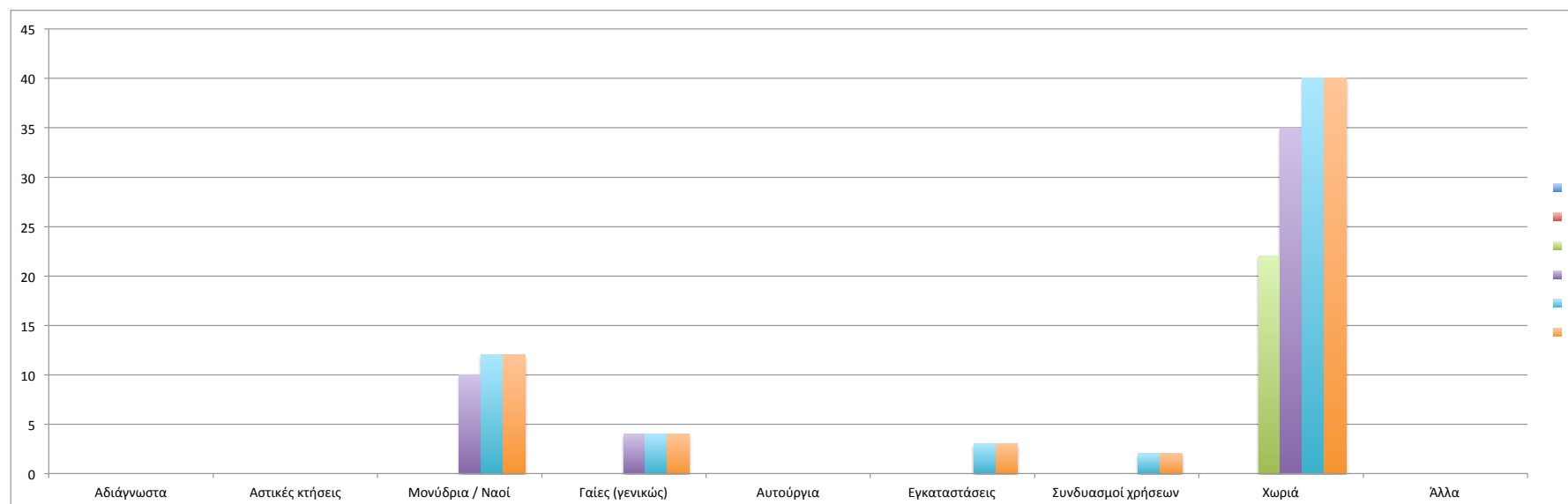
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	
Μονύδρια / Ναοί	12
Γαίες (γενικώς)	4
Αυτούργια	
Εγκαταστάσεις	3
Συνδυασμοί χρήσεων	2
Χωριά	40
Άλλα	

61

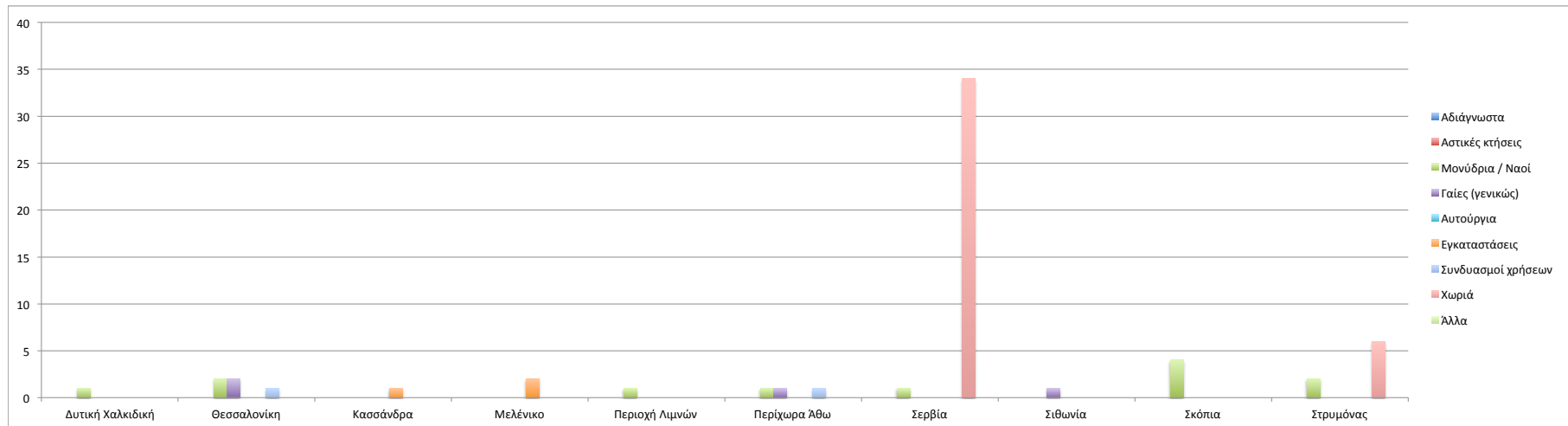
ΠΙΝΑΚΑΣ 04.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά χρονική τομή

ΧΙΛΑΝΔΑΡΙΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάνγνωστα						
Αστικές κτήσεις						
Μονύδρια / Ναοί				10	12	12
Γαίες (γενικώς)				4	4	4
Αυτούργια						
Εγκαταστάσεις					3	3
Συνδυασμοί χρήσεων					2	2
Χωριά			22	35	40	40
Άλλα						
			22	49	61	61

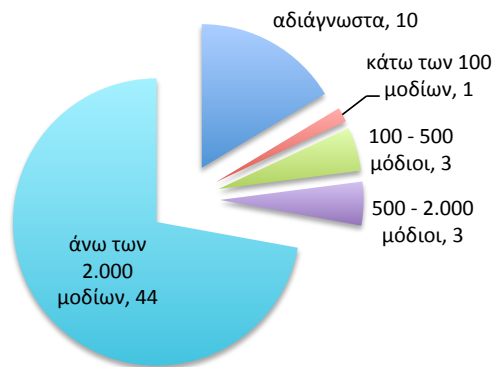

ΠΙΝΑΚΑΣ 04.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου
ανά μείζονα περιοχή

	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Δυτική Χαλκιδική			1							1
Θεσσαλονίκη			2	2			1			5
Κασσάνδρα						1				1
Μελένικο						2				2
Περιοχή Λιμνών			1							1
Περίχωρα Αθω			1	1			1			3
Σερβία			1					34		35
Σιθωνία				1						1
Σκόπια			4							4
Στρυμόνας			2					6		8
			12	4		3	2	40		61

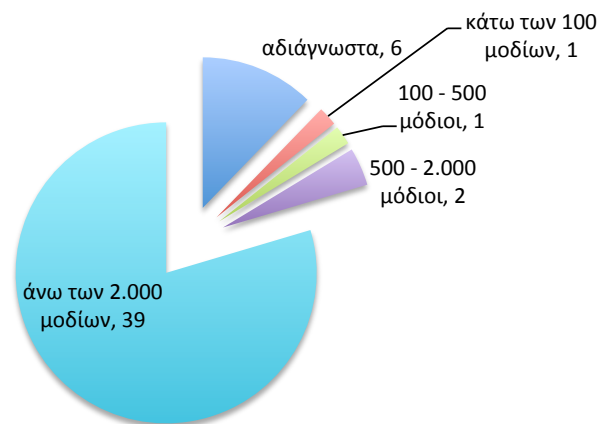
ΠΙΝΑΚΑΣ 04.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου

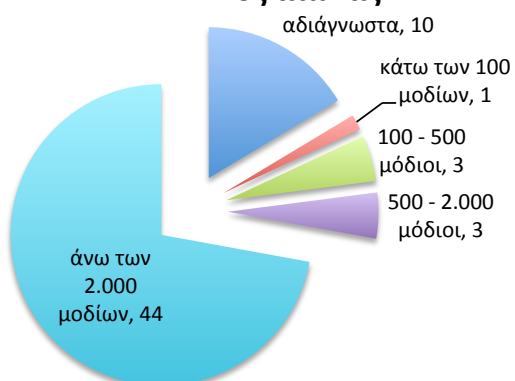
12ος αιώνας

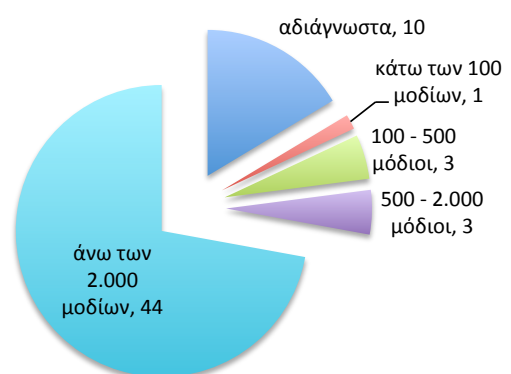
13ος αιώνας

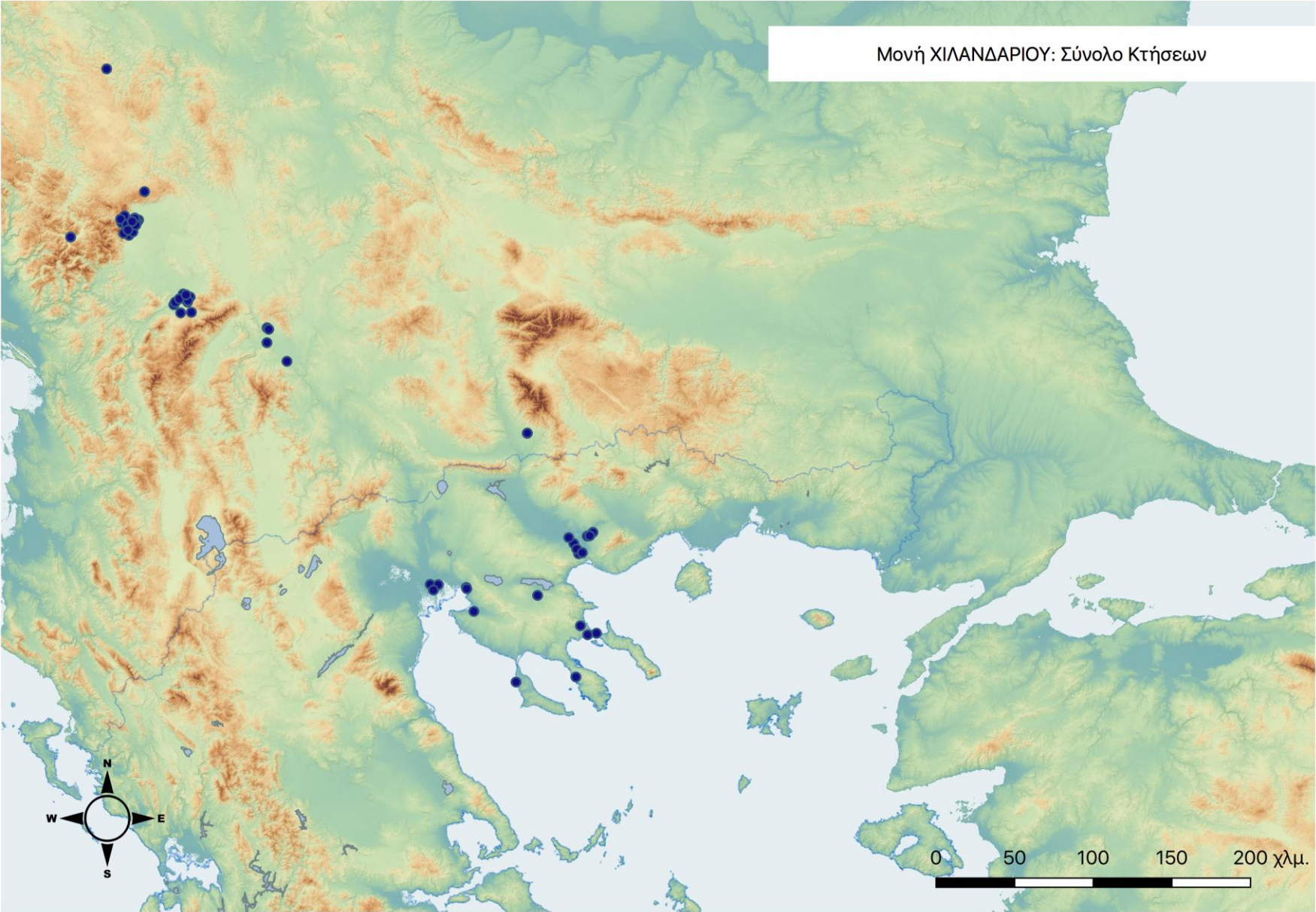
14ος αιώνας

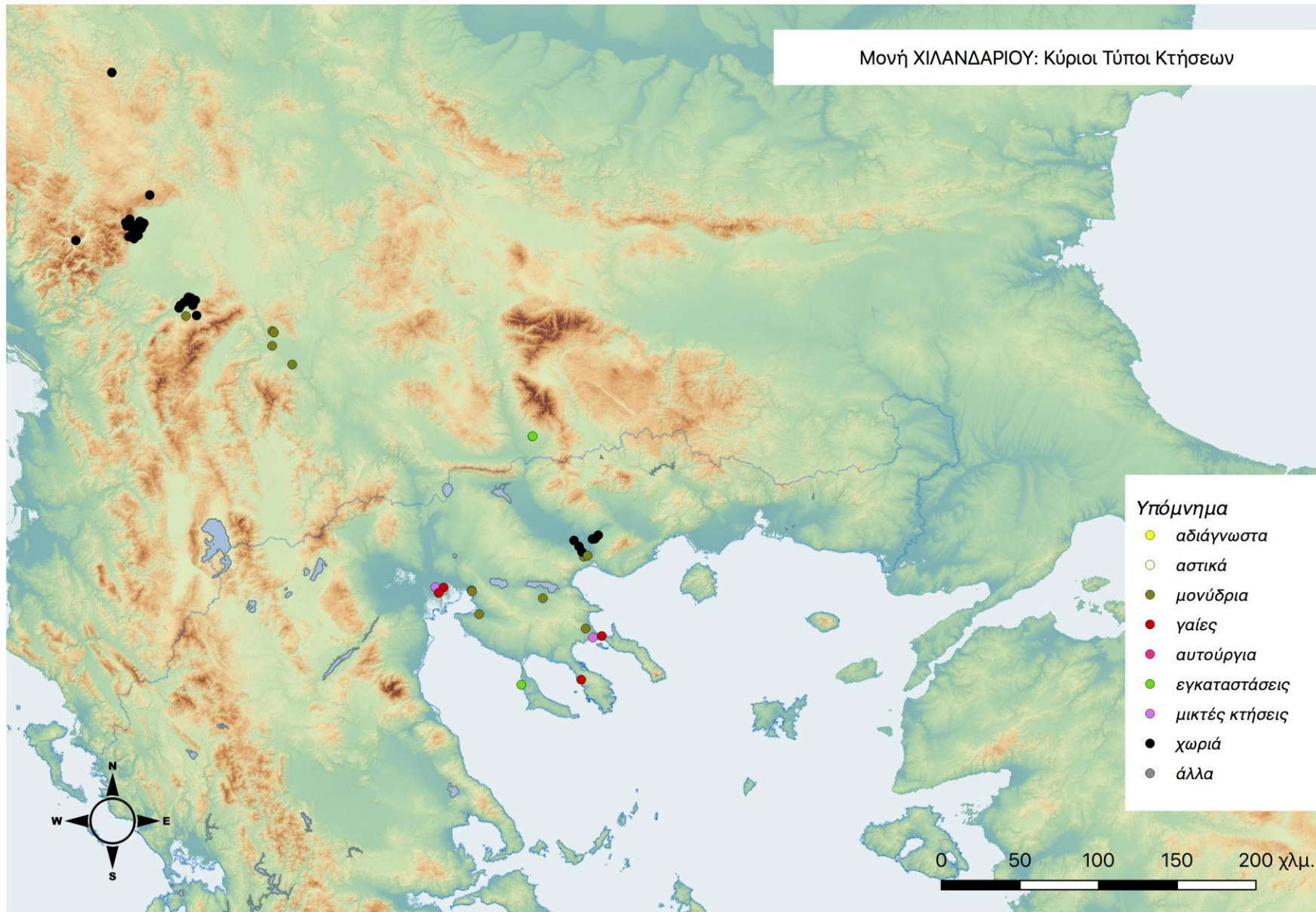
15ος αιώνας

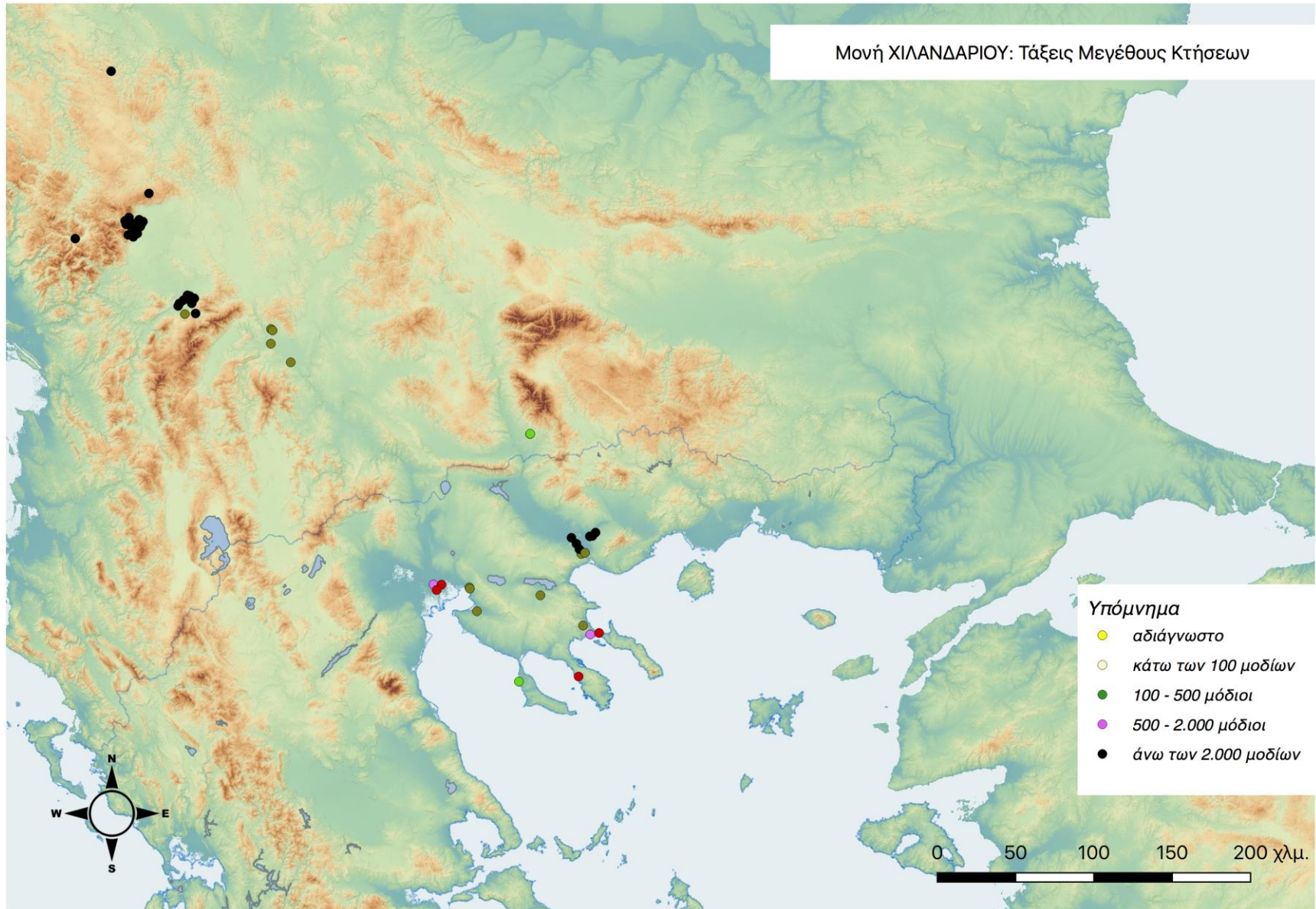
ΧΑΡΤΗΣ 04.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου

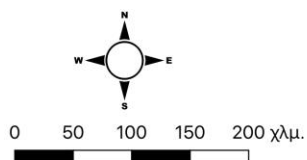
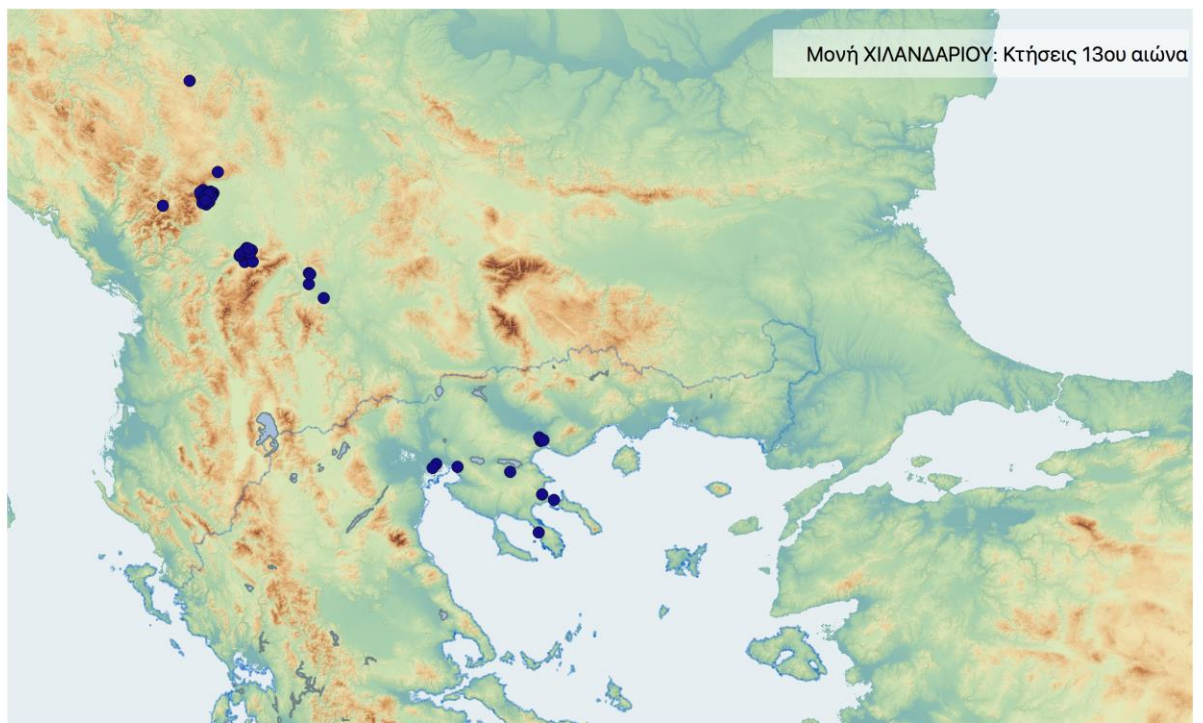
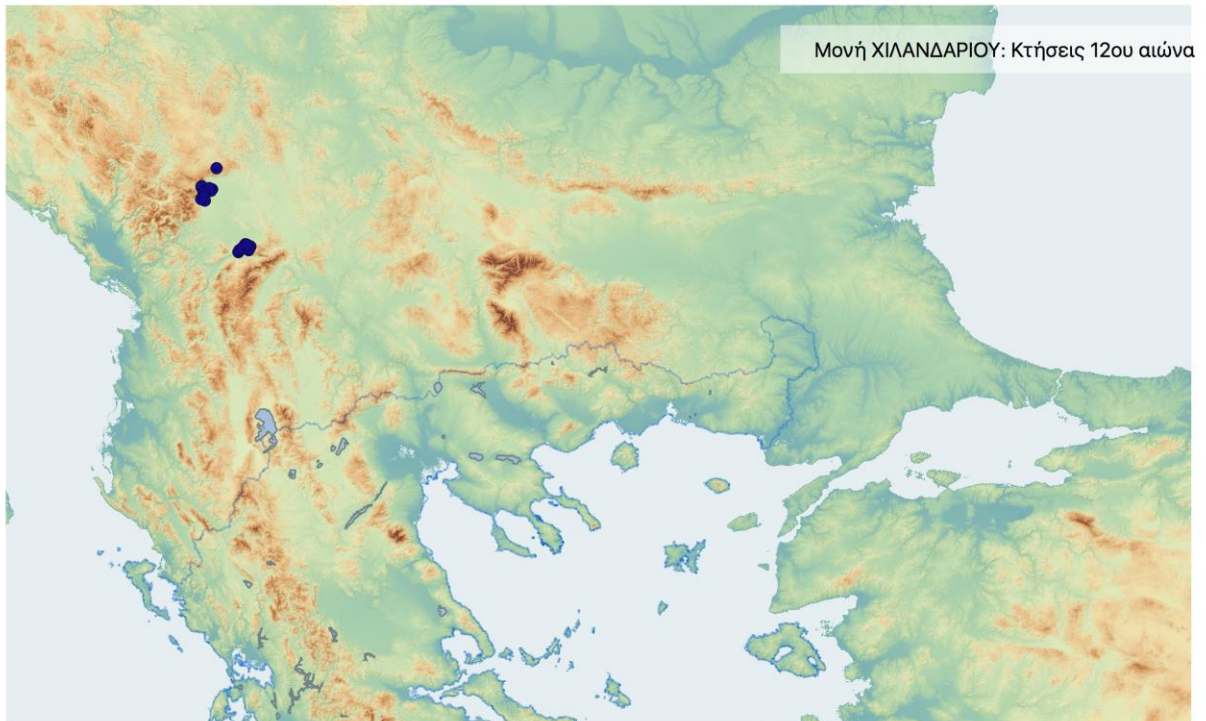
ΧΑΡΤΗΣ 04.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου

ΧΑΡΤΗΣ 04.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου

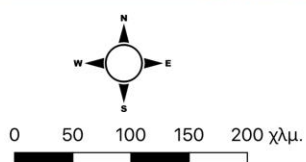
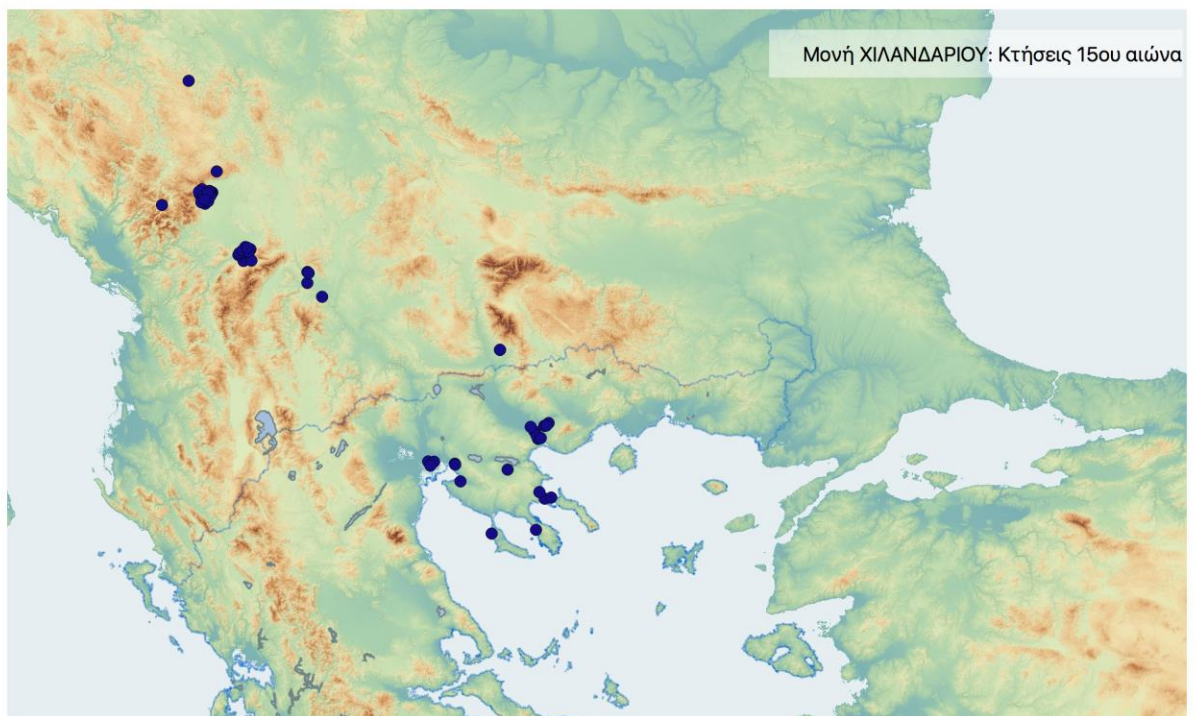
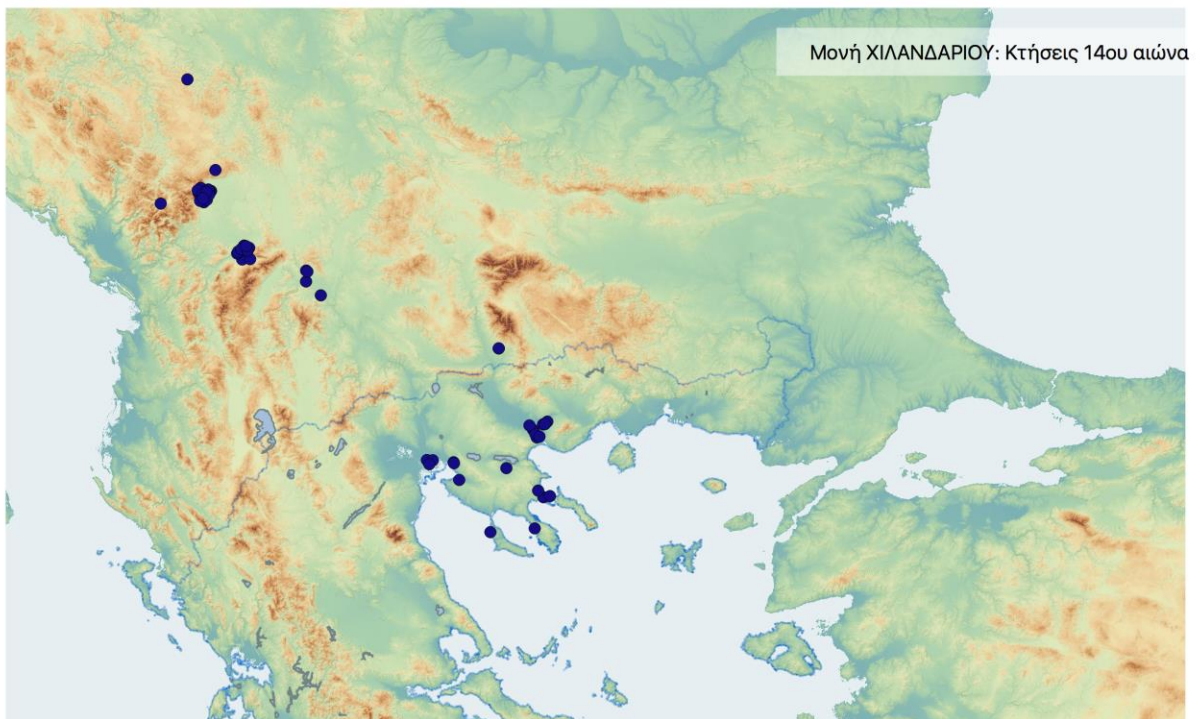
ΧΑΡΤΗΣ 04.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου
12^{ος} και 13^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΧΙΛΑΝΔΑΡΙΟΥ:
12ος και 13ος αιώνες

(Δ. Καλπάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 04.05: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου
14^{ος} και 15^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΧΙΛΑΝΔΑΡΙΟΥ:
14ος και 15ος αιώνες

(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Χιλανδαρίου, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.¹⁹

Οι πρώτες κτήσεις της μονής ανάγονται στα χρόνια της ίδρυσής της (τέλη 12^{ου}-αρχές 13^{ου} αιώνα) και οφείλονται στην αρχική προικοδότησή της από τους κτίτορες, πρώτα κυρίως στην περιοχή του Ηνοςπο και σύντομα και αλλού, όπως π.χ. η κοιλάδα του Στρυμόνα.²⁰

Από την περίοδο της Λατινοκρατίας δεν έχουν σωθεί σημαντικά έγγραφα. Μετά την Παλινόρθωση, εκτός από μία Πράξη επιβεβαίωσης προγενέστερης ιδιωτικής δωρεάς (1265),²¹ δύο επίσημα έγγραφα δίνουν ουσιαστικές πληροφορίες για κτήσεις της μονής: τα Χρυσόβουλλα του Μιχαήλ Η' των ετών 1271 και 1277.²²

Οι επόμενες ουσιαστικές πληροφορίες προέρχονται από τα τελευταία έτη του 13^{ου} και τις αρχές του 14^{ου} αιώνα, με κύρια έγγραφα μια σειρά χρυσόβουλλων των Ανδρονίκου Β', Μιχαήλ Θ' και Ανδρονίκου Γ', καθώς και ιδιωτικά πωλητήρια και Πράξεις απογραφών.

¹⁹ Živojinović, *CHILANDAR*. Επίσης, βλ. ιστορικό διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία.

²⁰ Βλ. παραπάνω, ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία.

²¹ Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 7 (επιβεβαίωση από τους αδελφούς Σπαρτηνού, της πατρικής δωρεάς στο Λοζίκι).

²² Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 8 και 10 (το πρώτο για επιβεβαίωση των δικαιών της μονής στο χωριό Καστρίν, όπως και το δεύτερο, το οποίο επίσης επικυρώνει τις αρχικές κτήσεις που περιλάμβανε το Χρυσόβουλλο του Αλεξίου Γ').

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι από τα χρυσόβουλλα του Ανδρονίκου Β΄ προς τη μονή,²³ τα περισσότερα εκδόθηκαν με τη μεσολάβηση του Μιλούτιν, ο οποίος είχε αναλάβει προσωπικά τη στήριξη και συνδρομή της.²⁴ Αφορούν δε, κατά κύριο λόγο, νέες κτήσεις στην περιοχή του Στρυμόνα ή επικύρωση παλαιότερων κτήσεων σε όλο το ζωτικό χώρο της μονής. Τα υπόλοιπα χρυσόβουλλα της περιόδου αυτής (Ανδρονίκου Γ΄ και Μιχαήλ Θ΄) είναι ουσιαστικά επικυρώσεις των παραπάνω εγγράφων.

Όσον αφορά τα προαναφερθέντα ιδιωτικά πωλητήρια, αυτά αφορούν κυρίως κτήσεις στην περιοχή του Στρυμόνα, τη Θεσσαλονίκη και τη Δυτική Χαλκιδική.²⁵

Τέλος, τα Πρακτικά απογραφών αφορούν κυρίως κτήσεις στην περιοχή του Στρυμόνα²⁶ και του Βαρδάρη²⁷ καθώς και στην Ιερισσό.²⁸

Τα εκδεδομένα έγγραφα της μονής σταματούν στα 1319. Γνωρίζουμε ωστόσο ότι η ακμή της μονής συνεχίστηκε σε όλο το 14^ο αλλά και το 15^ο αιώνα.²⁹ Λεπτομερή στοιχεία για τη μετέπειτα περίοδο θα περιλαμβάνονται στον τόμο II της σειράς των ACTES ο οποίος, μέχρι τη στιγμή της συγγραφής του παρόντος, δεν είχε ακόμη εκδοθεί.

²³ 1293 (Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 12), 1299 (Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 17: επικύρωση κτήσεων στη Μακεδονία), 1300 (Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 18: παραχώρηση διά του Μιλούτιν, του χωρίου Καστρίν), 1313 (Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 29: παραχώρηση του χωρίου Κούτζη στο Στρυμόνα), 1317 (Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 34 και 35: επικύρωση των κτήσεων της μονής, συνολικά), 1319 (Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 42 και 45: το πρώτο για χωριά στο Στρυμόνα και βοσκοτόπια σε Κασσάνδρα και Μελένικο, και το δεύτερο για επικύρωση όλων των κτήσεων που δόθηκαν από τον ίδιο).

²⁴ Βλ. παραπάνω, ενότητα για ιστορικά και οικονομικά στοιχεία.

²⁵ Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 24 (1308), 25 (1309), 31 και 32 (1314).

²⁶ Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 39-41 (1318).

²⁷ Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 36 και 38 (1317).

²⁸ Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 21 (1300).

²⁹ Βλ. παραπάνω, ενότητα για ιστορικά και οικονομικά στοιχεία.

Οι χρονικές τομές είναι τέσσερις, ακολουθώντας το κοινό πρότυπο: μία τομή ανά αιώνα, και ξεκινώντας από το 12^ο, οπότε και ιδρύεται η μονή (12ος - 15ος αι.). Σημαντικό στοιχείο εδώ είναι η παραδοχή ότι οι κτήσεις που αναφέρονται στις αρχές του 14^{ου} αιώνα καταγράφονται ως υφιστάμενες και στο 15^ο (με συμβατικό έτος το οριακό 1400, ελλείψει στοιχείων για το 15^ο). Λαμβάνοντας υπόψη την ακμή της μονής κατά το 14^ο αλλά και 15^ο αιώνα (από έμμεσες πηγές), θεωρούμε ότι η παραδοχή αυτή όχι μόνο δεν συνιστά υπερβολή αλλά μάλλον υστερεί των πραγματικών μεγεθών, ως προς τους συνολικούς αριθμούς των κτήσεων κατά το 14^ο αιώνα τουλάχιστον. Παρόλα αυτά, θεωρούμε ότι τα νέα στοιχεία που θα προκύψουν με την έκδοση του επόμενου τόμου των ACTES, πέραν της ποσοτικής έξαρσης, δε θα αλλοιώσουν τη συνολική εικόνα για τη γεωγραφία των κτήσεων της μονής (γνωρίζοντας εκ των προτέρων ότι η κορύφωση του 14^{ου} αιώνα αφορά κυρίως την περιοχή της Σερβίας και του Στρυμόνα).

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 04.01:** Οι κτήσεις της Μονής Χιλανδαρίου συνολικά

Καταγράφονται συνολικά 61 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 04.01.

Πίνακας 04.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά χρονική τομή

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή, από το 12^ο αιώνα: 12ος αι.: 22 κτήσεις - 13ος αι.: 49 κτήσεις - 14ος αι.: 61 κτήσεις - 15ος αι.: 61 κτήσεις.

Από τα παραπάνω στοιχεία, με μια πρώτη ματιά, προκύπτει ότι: πρώτον, η μονή ξεκινά την ιστορική της διαδρομή με ένα σημαντικό αριθμό κτήσεων (22!), και δεύτερον, στη χρονική εξέλιξη –και ως το σημείο που καλύπτουν τα διαθέσιμα στοιχεία– σημειώνεται σταθερή αύξηση, χωρίς να ληφθεί υπόψη η πιθανή κορύφωση των μέσων του 14^{ου} αιώνα.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 04.04-05.

- **Πίνακας 04.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά μείζονα περιοχή

Αποδίδεται το σύνολο των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (61), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν δέκα (10) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Μελένικο, Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Σερβία, Σιθωνία, Σκόπια, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 04.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά μείζονα περιοχή

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομής, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Οι περισσότερες των μισών κτήσεων (35) εντοπίζονται στη Σερβία (χωρίς στοιχεία μετά το α' τέταρτο του 14^{ου} αι.), ενώ οι υπόλοιπες περιοχές εκπροσωπούνται με μονοψήφιο αριθμό κτήσεων η καθεμία: Δυτική Χαλκιδική (1), Θεσσαλονίκη (5), Κασσάνδρα (1), Μελένικο (2), Περιοχή Λιμνών (1), Περίχωρα Άθω (3), Σιθωνία (1), Σκόπια (4), Στρυμόνας (8).

- **Πίνακας 04.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω δέκα μείζονες περιοχές. Με εξαίρεση τη Σερβία, όλες οι άλλες περιοχές ξεκινούν από το 13^ο αιώνα, ενώ τον επόμενο σημειώνεται στασιμότητα ή μικρή αύξηση. Εξαίρεση αποτελεί η περιοχή του Στρυμόνα, όπου η αύξηση του 14^{ου} αιώνα είναι σημαντική (άνω του μισού).

Όσον αφορά τη Σερβία, αυτή ήδη από το 12^ο αιώνα εκπροσωπείται με σημαντικό αριθμό κτήσεων οι οποίες αυξάνουν σημαντικά κατά το 13^ο, αλλά δείχνουν να παραμένουν σταθερές τουλάχιστον κατά το α' τέταρτο του 14^{ου} αιώνα.

- **Πίνακας 04.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Και εδώ, επιβεβαιώνονται οι παραπάνω παρατηρήσεις. Το 12^ο αιώνα εντοπίζονται ήδη αρκετές κτήσεις (22) αλλά μόνο στη Σερβία, ενώ τον επόμενο επεκτείνονται στο σύνολο σχεδόν του ζωτικού χώρου της μονής, με εξαίρεση τις περιοχές: Δυτική Χαλκιδική, Κασσάνδρα και Μελένικο, όπου η μονή θα αποκτήσει παρουσία από τον επόμενο αιώνα.

Οι αυξομειώσεις των κτήσεων είναι αυτές που εντοπίστηκαν και παραπάνω: μέχρι το α' τέταρτο του 14^{ου} αιώνα, σημαντική -ως ποσοστό- θα είναι η αύξηση των κτήσεων στο Στρυμόνα (από 3 σε 8), αλλά και εκείνη στη Σερβία (από 22 σε 35). Υποθέτουμε πως, όταν εκδοθεί ο επόμενος τόμος των εγγράφων, ο υπόλοιπος 14^{ος} αιώνας θα παρουσιάσει σημαντική αύξηση στις δύο αυτές περιοχές, αν ληφθεί υπόψη το ιστορικό υπόβαθρο και οι γενικότερες γνώσεις μας για την ιστορία της μονής.

- **Πίνακας 04.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

Πρόκειται για σειρά δέκα γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού

τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Στο σύνολο της περιόδου μελέτης, διακρίνονται δύο περιπτώσεις: α) περιοχές με σταθερή πορεία (Δυτική Χαλκιδική, Περιοχή Λιμνών, Κασσάνδρα, Μελένικο, Σιθωνία, Σκόπια), και β) περιοχές με αύξηση (Θεσσαλονίκη, Περίχωρα Άθω, Σερβία, Στρυμόνας, με την τελευταία να σημειώνει σημαντική ποσοστιαία αύξηση σε σχέση με τις υπόλοιπες).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 04.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, με εκπροσώπηση μόλις 5 στους 9. Στο σύνολο των 61 καταγεγραμμένων κτήσεων, είναι χαρακτηριστική η αριθμητική υπεροχή των *Χωριών* (40), με τα *Μονύδρια/Ναούς* να ακολουθούν με διαφορά (12). Οι υπόλοιποι τύποι σημειώνουν μονοψήφιους αριθμούς: *Γαίες*: 4 – *Εγκαταστάσεις*: 3 – *Συνδυασμοί χρήσεων*: 2. Δεν εκπροσωπούνται καθόλου οι τύποι: *Αδιάγνωστα*, *Αστικές κτήσεις*, *Αυτούργια*, *Άλλα*. Όπως έχει ήδη επισημανθεί, η έκδοση του υπόλοιπου αρχειακού υλικού της μονής αναμένεται να αλλάξει τα αριθμητικά δεδομένα των κτήσεων, τόσο ποσοτικά στο σύνολο όσο και την αναλογία των τύπων, πιθανότατα με μεγαλύτερη διαφορά υπέρ των *Χωριών* (που, από όσο είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε, παραχωρήθηκαν σε σερβικά εδάφη, όπως ακριβώς συνέβη και με ορισμένες άλλες μονές).

- **Πίνακας 04.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε πίνακα και γράφημα οι κατανομές των κτήσεων στους παραπάνω κύριους τύπους. Αυτό που γίνεται σαφές εξ αρχής είναι ότι οι πρώτες κυρίως του 12^{ου} αιώνα είναι στο σύνολό τους *Χωριά* (22), τα οποία σημειώνουν μια μικρή αύξηση κατά το 13^ο αιώνα και κατά το 14^ο, μέχρι του σημείου που υποστηρίζεται πληροφοριακά από τις πηγές. Το 13^ο αιώνα εμφανίζονται επίσης άλλοι δύο τύποι σε μικρούς αριθμούς (βλ. παραπάνω), για να πλαισιωθούν από δύο επιπλέον κατά το 14^ο. Οι αριθμοί που σημειώνονται ανά τύπο για το 15^ο, επαναλαμβάνουν απλώς τα δεδομένα του 14^{ου}, λόγω της γνωστής έλλειψης στοιχείων.

- **Πίνακας 04.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά μείζονα περιοχή.

Στον πίνακα αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις δέκα (10) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής.

Παρατηρούμε ότι, ενώ ο πρώτος ποσοτικά τύπος (*χωριά*) εντοπίζεται κυρίως στη Σερβία (34) και δευτερευόντως στο Στρυμόνα (6), ο δεύτερος τύπος (*Μονύδρια/Ναοί*) κατανέμεται σε όλες σχεδόν τις περιοχές κτήσεων.

Από τους υπόλοιπους τύπους που, ούτως ή άλλως, είναι περιορισμένοι σε ποικιλία, σε σχέση με κτήσεις άλλων μονών, υπάρχουν μεμονωμένες περιπτώσεις σε ελάχιστες περιοχές.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 04.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 04.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.**

Από το σύνολο των κτήσεων της μονής, υπάρχουν σαφή στοιχεία ή ενδείξεις μεγέθους για τις περισσότερες, ενώ μόλις δέκα (από 61) χαρακτηρίζονται ως αδιάγνωστες.

Παρατηρούμε σαφή υπεροχή των μεγάλων κτήσεων, άνω των 2.000 μοδίων, στοιχείο που οφείλεται κατά κύριο λόγο στο μεγάλο αριθμό χωριών (40 από τις 44 μεγάλες κτήσεις είναι χωριά), αλλά όχι αποκλειστικά: τέσσερις κτήσεις μεγάλου μεγέθους ανήκουν σε άλλους τύπους, ενώ οι άλλες κατηγορίες μεγέθους εκπροσωπούνται με μικρότερο αριθμό κτήσεων (κάτω των 100 μοδίων: 1· από 100 μέχρι 500 μοδίου: 3· από 500 μέχρι 2.000 μοδίου: 3).

Όσον αφορά τις κατανομές ανά χρονική τομή, διαπιστώνουμε ότι οι σημαντικές διακυμάνσεις αφορούν τις κτήσεις μεγάλου μεγέθους (22-39-44) και συνδέονται προφανώς με την απόκτηση ολόκληρων χωριών.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 04.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Χιλανδαρίου ξεκινούν ταυτόχρονα με την ίδρυσή της, τα τελευταία έτη του 12^{ου} αιώνα, ως αρχική

προικοδότηση από τους κτίτορές της (βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία).

Χρονικά, ο αριθμός των κτήσεων της θα σημειώσει σημαντική αύξηση -άνω του 100%- τον επόμενο αιώνα (13^ο), και λίγο μικρότερη αμέσως μετά (22-49-61), και ως το α' τέταρτο του 14^{ου}, οπότε και σταματούν τα λεπτομερή στοιχεία από τα μέχρι τώρα εκδεδομένα έγγραφα. Πρόκειται για εύρωστη μονή, ενταγμένη εξαρχής το πλαίσιο των βασιλικών μονών, και η άμεση σύνδεσή της με το σερβικό στοιχείο θα της δώσει ανάλογη ιστορική διαδρομή.

Ο γεωγραφικός χώρος των κτήσεων δεν προκαλεί έκπληξη, αν ληφθούν υπόψη τα παραπάνω στοιχεία: ενώ εκπροσωπείται ενδεικτικά ο τυπικός ζωτικός χώρος του Άθω (περιοχή Θεσσαλονίκης, Χαλκιδική, Λίμνες, Στρυμόνας), οι κύριες συγκεντρώσεις των κτήσεων εντοπίζονται σε περιοχές της Σερβίας, και ειδικότερα μεταξύ Prizren και Pec.

Ως προς τους κύριους τύπους, οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αφορούν τα χωριά με 40 από τις 61 κτήσεις, ενώ οι αμέσως επόμενοι από άποψη ποσοτήτων τύποι είναι τα *Μονύδρια/Ναοί* (12). Οι υπόλοιποι τύποι αφορούν μονοψήφιους αριθμούς κτήσεων.

Όσον αφορά τα μεγέθη, οι περισσότερες από τις μισές κτήσεις (44 από 61) είναι άνω των 2.000 μοδίων (με τα χωριά να αριθμούν τις 40 από αυτές), ενώ μονοψήφιοι αριθμοί αποδίδουν τα υπόλοιπα μεγέθη.

Η γενική εικόνα μαρτυρεί μία μονή πρώτης κλάσης, την οποία ενισχύουν οι έμμεσες πληροφορίες για την περίοδο που δεν καλύπτουν τα εκδεδομένα έγγραφα (14^{ος} και 15^{ος}). Συνδεδεμένη με τη σερβική αριστοκρατία, η μονή αποκτά σημαντικά ερείσματα στο χώρο της σερβικής κυριαρχίας, μέσω της οδού των μεγάλων δωρεών. Οι κύριες κτήσεις της συνίστανται σε ολόκληρα χωριά, τα οποία βρίσκονται μεν σε οικείο φυλετικά γεωγραφικό χώρο αλλά απομακρυσμένα από την κύρια μονή για άμεση εκμετάλλευση, και άρα αποτελούν απλώς πηγή φορολογικών εσόδων. Εξαίρεση αποτελούν οι

λιγοστές κτήσεις της μονής στον ευρύτερο αθωνικό χώρο, οι οποίες πιθανότατα απέδιδαν έσοδα σε είδος, προκειμένου για την κάλυψη των βασικών αναγκών της.

ΜΟΝΗ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Διονυσίου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Οσίου Διονυσίου, Νέας Πέτρας, του Μεγάλου Κομνηνού

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Γενέσιο Τιμίου Προδρόμου

ΚΤΙΤΩΡ: Όσιος Διονύσιος

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Πέμπτη (5η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Ίδρυση πριν το 1366. Πρώτη μνεία στο χρυσόβουλλο του Ιωάννου Ε' (1366). Επίσημη "ίδρυση" με χρυσόβουλλο του Αλεξίου Γ' Μεγάλου Κομνηνού (1374).

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Όσιος Διονύσιος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο νοτιοδυτικό τμήματος αθωνικής χερσονήσου, στην εσωτερική πλευρά, προς τον Σιγγιτικό κόλπο. Μεταξύ των Μονών Γρηγορίου και Αγίου Παύλου.

Βρίσκεται στην ακτή, σε βράχο, 80 μ. πάνω από θάλασσα.

Το οικοδομικό συγκρότημα έχει έντονα φρουριακό χαρακτήρα, με συμπαγείς όγκους, πολυώροφη οχύρωση με πύργο και επάλξεις, που αναπτύσσονται κάπως ακανόνιστα στα ανατολικά και νότια. Ένα πλήθος βοηθητικών κτιρίων αναπτύσσεται σε βαθμίδες, από ψηλά μέχρι το επίπεδο της θάλασσας, όπου βρίσκεται και ο αρσανάς της.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η κύρια επικράτειά της την κατατάσσει μάλλον στα μικρά αθωνικά καθιδρύματα. Η κατάσταση ωστόσο εξισορροπείται από την επιπλέον περιοχή που κατέχει η μονή στα ΒΔ της αθωνικής χερσονήσου, νοτίως της κύριας επικράτειας της Μονής Χιλανδαρίου, σε μια ζώνη που μοιράζεται με τις μονές Αγίου Παντελεήμονος και Αγίου Παύλου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η ίδρυση της Μονής ανάγεται στα χρόνια προ του 1366, και αποδίδεται στον Όσιο Διονύσιο, αδελφό του τότε ηγουμένου της Μονής Φιλοθέου, Θεοδοσίου, ο οποίος, λίγο αργότερα (1368) εξελέγη μητροπολίτης Τραπεζούντας.

Η πρώτη μνεία είναι το Χρυσόβουλλο του Ιωάννου Ε' (1366) με το οποίο επικυρώνονται οι δωρεές των Αστρά και Ιεράκη προς τη Μονή (και τη Μονή Κουτλουμουσίου) στη νήσο Λήμνο, οι οποίες είχαν προφανώς προηγηθεί.¹

Με τη μεσολάβηση του Θεοδοσίου, τη νεοϊδρυθείσα μονή συνέδραμε ο Αλέξιος Γ' Μέγας Κομνηνός της Τραπεζούντας, ο οποίος, πέρα από τη χρηματοδότηση των οικοδομικών εργασιών, εξέδωσε το "κτιτορικό" χρυσόβουλο του 1374² με το οποίο, μεταξύ άλλων, της απέδιδε και διάφορες κτήσεις.

Στα 1382 η Μονή εξακολουθεί να έχει κτήσεις στη Λήμνο.³

Στα 1389 η Μονή ανακηρύσσεται πατριαρχική⁴ και λίγα χρόνια αργότερα, στο Γ' Τυπικό του Αγίου Όρους, κατέχει τη 19η (από 25) θέση στην ιεραρχία.⁵

¹ Oikonomidès, *DIONYSIOU*, αρ. 3.

² Oikonomidès, *DIONYSIOU*, αρ. 4.

³ Oikonomidès, *DIONYSIOU*, αρ. 5.

⁴ Νικολόπουλος-Οικονομίδης, Αρχείο Διονυσίου, αρ. 37.

Στα 1400 η Μονή καθορίζει για πρώτη φορά λεπτομερώς τα όρια της επικράτειάς της εντός Άθω.⁶

Με την ανακατάληψη της Μακεδονίας στις αρχές του 15ου αιώνα, η Μονή επεκτείνει το ζωτικό της χώρο εκτός χερσονήσου, ξεκινώντας από το Μαρίσκιν στην Κασσάνδρα, κτήση που είχε διαδοχικές επεκτάσεις κυρίως μέσω ποικίλων δωρεών.⁷

Μέχρι τα μέσα του 15ου αιώνα, κινητικότητα υπάρχει και στις κτήσεις στη Λήμνο.⁸ Στα τέλη του ίδιου αιώνα, η Μονή εξασφαλίζει σουλτανικό φερμάνι για τις υφιστάμενες κτήσεις της, αρκετές από τις οποίες είχαν στο μεταξύ καταπατηθεί από ιδιώτες.⁹

Από τις αρχές του 16ου αιώνα, η Μονή δέχεται την ευεργετική συνδρομή των Μολδοβλάχων ηγεμόνων.

Στα 1520 ο Νεάγκοε Μπασαράμπ, μεταξύ άλλων, χρηματοδοτεί την ανέγερση πύργου και υδραγωγείου.¹⁰

Λίγα χρόνια μετά, ο Πέτρος Ράρρες της Μολδαβίας θα συνδράμει στην αποκατάσταση των ζημιών από την πυρκαϊά του 1535, οικοδομώντας την ανατολική πτέρυγα και το Καθολικό.¹¹

Η κόρη του, Ρωξάνδρα, και ο σύζυγός της, Αλέξανδρος Λεπουσνεάνου, χρηματοδοτούν την πολυώροφη πτέρυγα της

⁵ Parachryssanthou, *PRÔTATON* αρ. 13.

⁶ Oikonomidès, *DIONYSIOU*, σ. 14.

⁷ Oikonomidès, *DIONYSIOU*, αρ. 10, 13, 16, 17, 18, 22 κ.ά. Επίσης, Νικολόπουλος, αρ. 7-9.

⁸ Oikonomidès, *DIONYSIOU*, αρ. 22, 25 και 30. Επίσης, Νικολόπουλος, αρ. 11, 21, 23, 26, 27, 87.

⁹ Oikonomidès, *DIONYSIOU*, σ. 17.

¹⁰ Πεντζίκης, σ. 106.

¹¹ Όπ.π.

θάλασσας. Επίσης, η ίδια με το γιο της, Μπογδάν, εξαγόρασαν σημαντικό μέρος των κτημάτων της Μονής, μετά τις μαζικές δημεύσεις επί Σελήμ Β' (1568).¹²

Λίγο αργότερα, θα χτιστεί η προέκταση στα νοτιοανατολικά, με δαπάνη των αδελφών Λαζάρου και Μπόιου από τον Ίσβορο, ενώ δύο άλλα αδέρφια, οι Μανουήλ και Θωμάς από τις Σέρρες, θα χτίσουν τον αρσανά και θα ανασυγκροτήσουν το σημαντικό μετόχι της στο Ορφάνι.¹³

Η ευρωστία της Μονής είναι τέτοια, που στα 1574 θα εξαγοράσει τα δικαιώματα της "αρχαίας" Μονής Ξηροποτάμου η οποία βρισκόταν σε ένδεια, παίρνοντας έτσι την πέμπτη θέση στην ιεραρχία, μαζί με το δικαίωμα διορισμού Πρώτου.¹⁴

Το 17ο αιώνα η Μονή εξασφαλίζει επικύρωση των δικαίων της με πατριαρχικό σιγίλλιο,¹⁵ ενώ τον επόμενο αιώνα θα δεχθεί ποικίλες συνδρομές, χάρη στην εκεί παρουσία σημαντικών προσωπικοτήτων της εποχής, αν και στο διάστημα αυτό τελεί σε ιδιορρυθμία (ώς το 1805).¹⁶

Συμμετείχε ενεργά στην Ελληνική Επανάσταση και για το λόγο αυτό διήλθε σύντομη περίοδο κρίσης μετά την εγκατάσταση τουρκικών στρατευμάτων στον Άθω, που διήρκεσε και μετά την αποχώρησή τους.

¹² Σμυρνάκης, σ. 508.

¹³ Όπ.π.. Επίσης, Πεντζίκης, σ. 106-107.

¹⁴ Πεντζίκης, σ. 107.

¹⁵ Νικολόπουλος, αρ. 40 (1616).

¹⁶ Σμυρνάκης, σ. 508.

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Καθολικό: 1535-1547

Τέμπλο: 1553

Πύργος: 1520

Τράπεζα: 1568 (νότιο σκέλος)

Κοιμητήριο: 1627 (τοιχογραφίες)

Είναι χαρακτηριστικό ότι, σε αντίθεση με άλλες μονές, δεν υπέστη καταστροφές από πυρκαϊά μετά το 1535, οπότε και διασώζει πολλά σημαντικά στοιχεία ήδη από το 16ο αιώνα (αν και αναφέρονται ζημιές από σεισμούς και άλλα φυσικά φαινόμενα από τον 16ο κι έπειτα, ωστόσο όχι ιδιαίτερα μεγάλης κλίμακας).

Εντός του συγκροτήματος υπάρχουν αρκετά παρεκκλήσια, χρονολογούμενα ήδη από τον 16ο αιώνα, καθώς και στην εγγύς περιοχή εκτός του περιβόλου.

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Ορφάνι, Μαριανά, Μεταγγίτσι, Κασσάνδρα, Θάσο, Αϊβαλί, Μυτιλήνη, Σποράδες, Κυκλάδες, Ζάκυνθο, Φιλιπούπολη, Χοταράνι Ρουμανίας.

Εντός της επικρατείας της, βρίσκονται διάσπαρτα εξαρτήματα, χρονολογούμενα από τον 17ο αιώνα (Κοιμητήριο) κι εξής.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

προ του 1366: Ίδρυση της μονής

1366: Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ε' για επικύρωση δωρεών Αστρά και Ιεράκη στη Λήμνο

1368: Ο αδελφός του κτίτορα, νέος μητροπολίτης Τραπεζούντας

- 1374: "Κτιτορικό" Χρυσόβουλλο του Αλεξίου Γ' Μεγάλου Κομνηνού της Τραπεζούντας
- 1389: Αναγόρευση της μονής σε πατριαρχικό σταυροπήγιο
- 1400: Καθορισμός της εντός Άθω επικράτειας της μονής
- 1408: Κτήσεις στην Κασσάνδρα
- 1417: Δεσποτικός Ορισμός Δημητρίου Παλαιολόγου για οργάνωση των κτήσεων της μονής στην Κασσάνδρα
- 1483: Πρώτη υπογραφή αντιπροσώπου της μονής στη Σύναξη των Καρυών
- 1495: Φιρμάνι Βαγιαζήτ Β' για επιστροφή γαιών της μονής που είχαν καταπατηθεί από τρίτους στη Χαλκιδική
- 1520: Ανέγερση πύργου και υδραγωγείου με χρηματοδότηση του Νεαγκόε Μπασαράμπ
- 1534/35: Εκτεταμένες καταστροφές από πυρκαϊά
- 1547: Ανοικοδόμηση της μονής με τη συνδρομή του βοεβόδα Πέτρου Γ' Ράρρες
- 1569: Εξαγορά μεγάλου μέρους της δημευθείσας περιουσίας, από την κόρη του Πέτρου Γ', Ρωξάνδρα, και το σύζυγό της, Αλέξανδρο Λαπουσνεάνου
- 1574: Εξαγορά των δικαιωμάτων της Μονής Ξηροποτάμου, λόγω χρεών της δεύτερης (απόκτηση της 5ης θέσης στην ιεραρχία)
- τέλη 16ου: - Ανέγερση ΝΑ πτέρυγας με δαπάνες των αδελφών Λάζαρου και Μπόιου από τον Ίσβορο
- Ανασυγκρότηση του Μετοχίου στο Ορφάνι, με δαπάνη των αδελφών Μανουήλ και Θωμά από τις Σέρρες
- 1616: Αναγόρευση της μονής σε πατριαρχικό σταυροπήγιο
- 17ος αι.: Κτήσεις στην ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα

Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

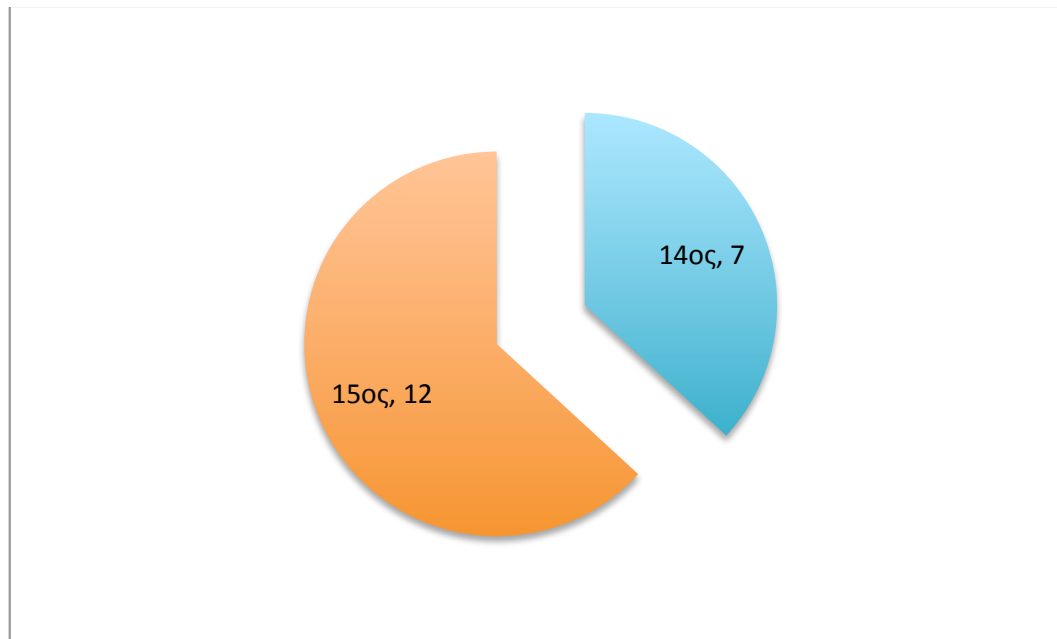
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 05.01: Οι κτήσεις της Μονής Διονυσίου συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	EXIST 10th	EXIST 11th	EXIST 12th	EXIST 13th	EXIST 14th	EXIST 15th	Subjacent Installations
05.1		Άγιος Νικόλαος		Άγιος Νικόλαος Κότζινου (Διονυσίου)	Κότζινος	Λήμιος	39.94016	25.28534	Ναός	0	2	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	μονύδριο
05.2		Ατζική		Ατζική (Διονυσίου)	Λήμιος	Λήμιος	39.94678	25.22416	Μικτό	2	6	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	γαίες, οικίες
05.3		Βουνεάδα		Βουνεάδα (Διονυσίου)	Λήμιος	Λήμιος	39.95278	25.19913	Χωράφι	3	6	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	γαίες, αμπέλια, οικίες, περιβόλια
05.4		Κατακαλή	Πορταριά	Κατακαλή (Διονυσίου)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.28432	23.29507	Χωράφι	0	6	1474	1741	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γαίες, ναός
05.5		Κότζινος		Κότζινος (Διονυσίου)	Λήμιος	Λήμιος	39.94056	25.28474	οικία	0	1	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	οικία
05.6		Καλαμίτσι (Διονυσίου)	Λογγός (Διονυσίου)	Λογγός (Διονυσίου)	Σίβωνια	Σίβωνια	38.98153	23.99071	μανδροτόπιο	0	6	1498	1730	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	βασκοτόπος, μανδροτόπιο, αμπέλια
05.7		Μαρίσκιν	Νέα Φώκεια, Κασσάνδρα	Μαρίσκιν (Διονυσίου)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.13278	23.39877	Χωριά	4	7	1408	Σήμερα	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	χωριά, γαίες, πύργος, καθέδρα, ψαροτόπιο
05.8		Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος		Πρόδρομος Ατζικής (Διονυσίου)	Ατζική	Λήμιος	39.94441	25.22431	Μονή	1	2	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	μονύδριο, οικίες, μύλος, εργαστήρια, αμπέλια
05.9		Γεσσαράκοντα Μάρτυρες		Σαρίντα Μάρτυρες Θεσσαλονίκης (Διονυσίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63734	22.94662	Ναός	0	2	1420	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	μονύδριο
05.10		Σκαμανδρηνού		Σκαμανδρηνού (Διονυσίου)		Λήμιος	39.97225	25.24529	Χωράφι	0	6	1430	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γαίες, αμπέλια, εργαστήρια
05.11		Φακός		Φακός (Διονυσίου)	Λήμιος	Λήμιος	39.82717	25.16375	μανδροτόπιο	0	5	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	βασκοτόπος, μανδροτόπιο
05.12		Χριστός Σωτήρ		Χριστός Σωτήρ Κότζινου (Διονυσίου)	Κότζινος	Λήμιος	39.93985	25.28366	Μονή	0	2	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	μονύδριο, οικίες, μύλος

ΠΙΝΑΚΑΣ 05.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	
12ος	
13ος	
14ος	7
15ος	12

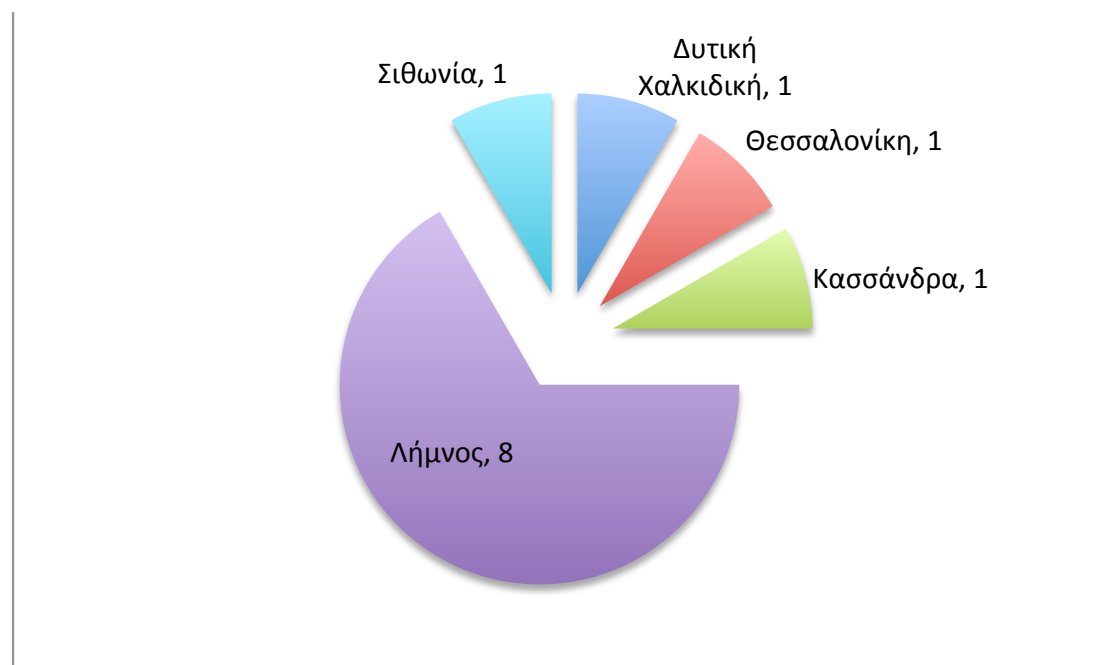

ΠΙΝΑΚΑΣ 05.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά μείζονα περιοχή

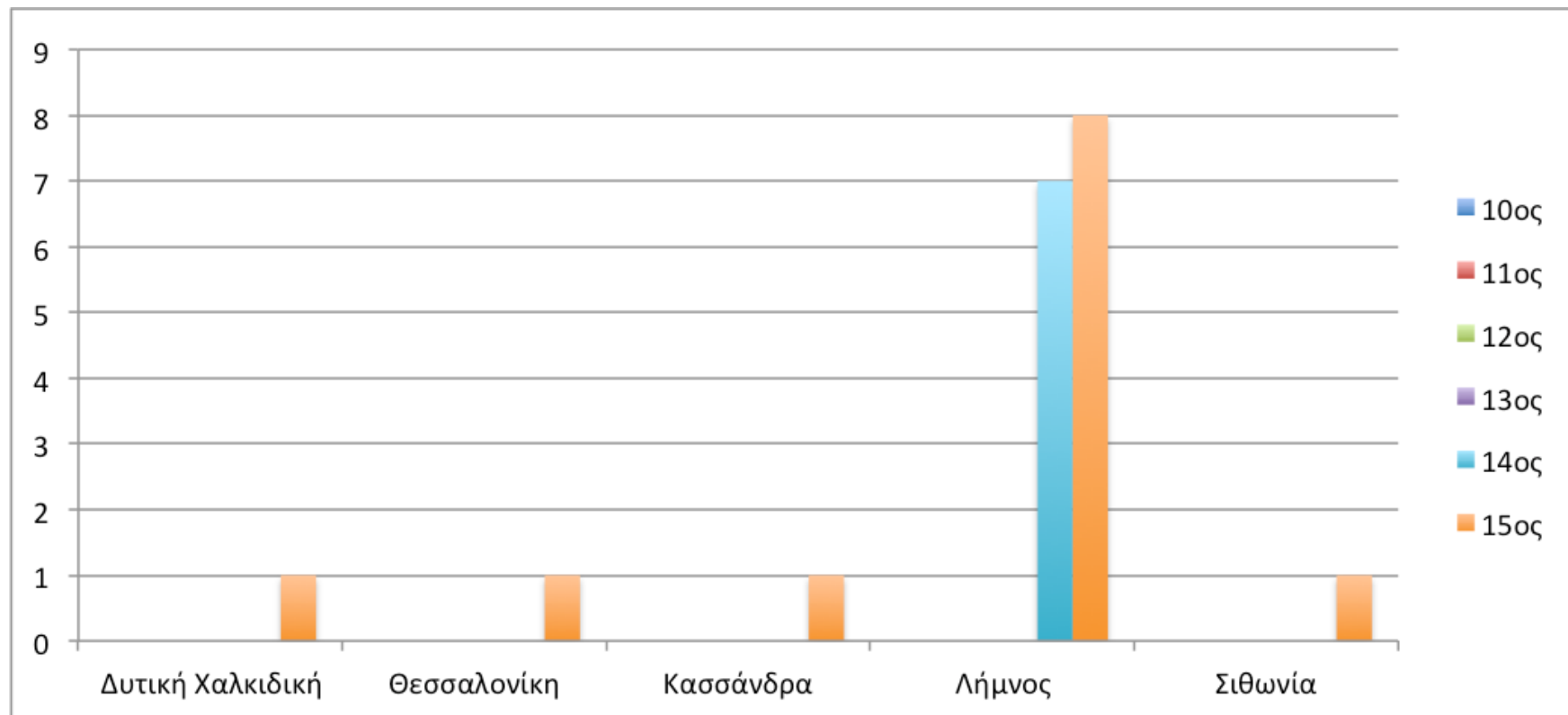
MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	EXIST 10th	EXIST 11th	EXIST 12th	EXIST 13th	EXIST 14th	EXIST 15th	Subjacent Installations	
05_4		Κατακαλή	Πορταριά	Κατακαλή (Διονυσίου)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.28432	23.29507	Χωράφι	0	6	1474	1741	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γαίες, ναός
05_9		Πεσσαράκοντα Μάρτυρες		Ξαράντα Μάρτυρες	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63734	22.94662	Ναός	0	2	1420	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	μονυδριο
05_7		Μαριακιν	Νέα Φωκαία, Κασσάνδρα	Μαριακιν (Διονυσίου)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.13278	23.39877	Χωριό	4	7	1408	Σήμερα	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	χωριό, γαίες, πυργός, καθέδρα, ψαροτόπιο
05_1		Άγιος Νικόλαος		Άγιος Νικόλαος Κότζινου (Διονυσίου)	Κότζινος	Λήμιμος	39.94016	25.28534	Ναός	0	2	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	NAI	μονυδριο
05_2		Αιτική		Αιτική (Διονυσίου)	Λήμιμος	Λήμιμος	39.94678	25.22416	Μικτό	2	6	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	NAI	γαίες, οικίες
05_3		Βουνεάδα		Βουνεάδα (Διονυσίου)	Λήμιμος	Λήμιμος	39.95278	25.19913	Χωράφι	3	6	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	NAI	γαίες, αμπέλια, οικίες, περιβόλια
05_5		Κότζινος		Κότζινος (Διονυσίου)	Λήμιμος	Λήμιμος	39.94056	25.28474	οικία	0	1	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	NAI	οικία
05_8		Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος		Πρόδρομος Αιτικής (Διονυσίου)	Αιτική	Λήμιμος	39.94441	25.22431	Μονή	1	2	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	NAI	μονυδριο, οικίες, μύλος, εργαστήρια, αμπέλια
05_10		Σκαμανδρηνού		Σκαμανδρηνού (Διονυσίου)		Λήμιμος	39.97225	25.24529	Χωράφι	0	6	1430	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γαίες, αμπέλια, εργαστήρια
05_11		Φακός		Φακός (Διονυσίου)	Λήμιμος	Λήμιμος	39.82717	25.16375	μανδροτόπιο	0	5	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	δοκότοπος, μανδροτόπιο
05_12		Χριστός Σωτήρ		Χριστός Σωτήρ Κότζινου (Διονυσίου)	Κότζινος	Λήμιμος	39.93985	25.28366	Μονή	0	2	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	μονυδριο, οικίες, μύλος
05_6		Καλαμίται (Διονυσίου)	Λογγός (Διονυσίου)	Λογγός (Διονυσίου)	Ειθωνία	Ειθωνία	39.99153	23.99071	μανδροτόπιο	0	6	1498	1730	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	δοκότοπος, μανδροτόπιο, αμπέλια

ΠΙΝΑΚΑΣ 05.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά μείζονα περιοχή

Δυτική Χαλκιδική	1
Θεσσαλονίκη	1
Κασσάνδρα	1
Λήμνος	8
Σιθωνία	1

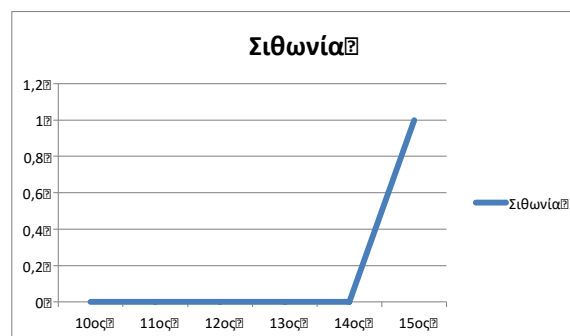
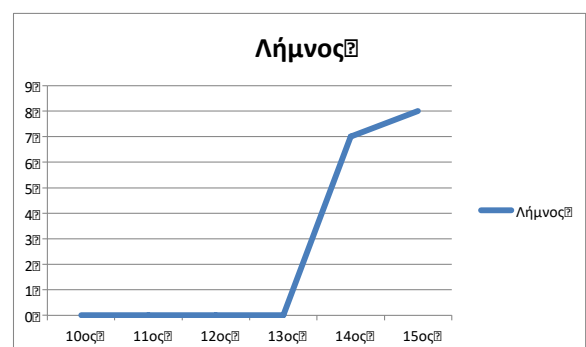
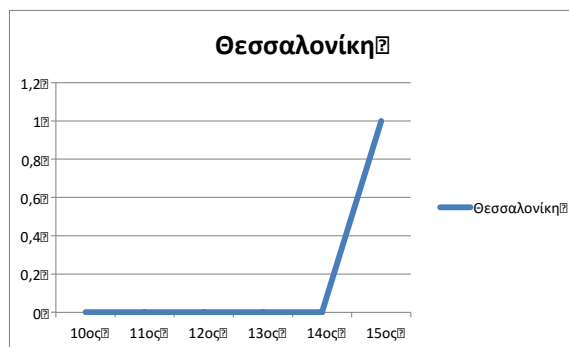
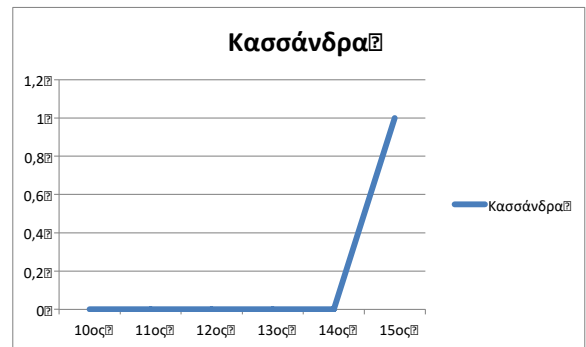
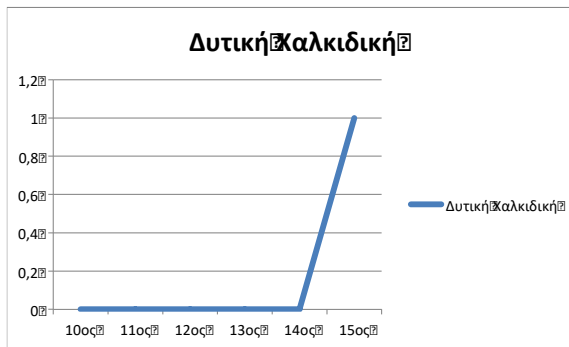
ΠΙΝΑΚΑΣ 05.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 05.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Δυτική Χαλκιδική						1
Θεσσαλονίκη						1
Κασσάνδρα						1
Λήμνος					7	8
Σιθωνία						1
			0	0	7	12

ΠΙΝΑΚΑΣ 05.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Διονυσίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 05.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Διονυσίου, συνολικά

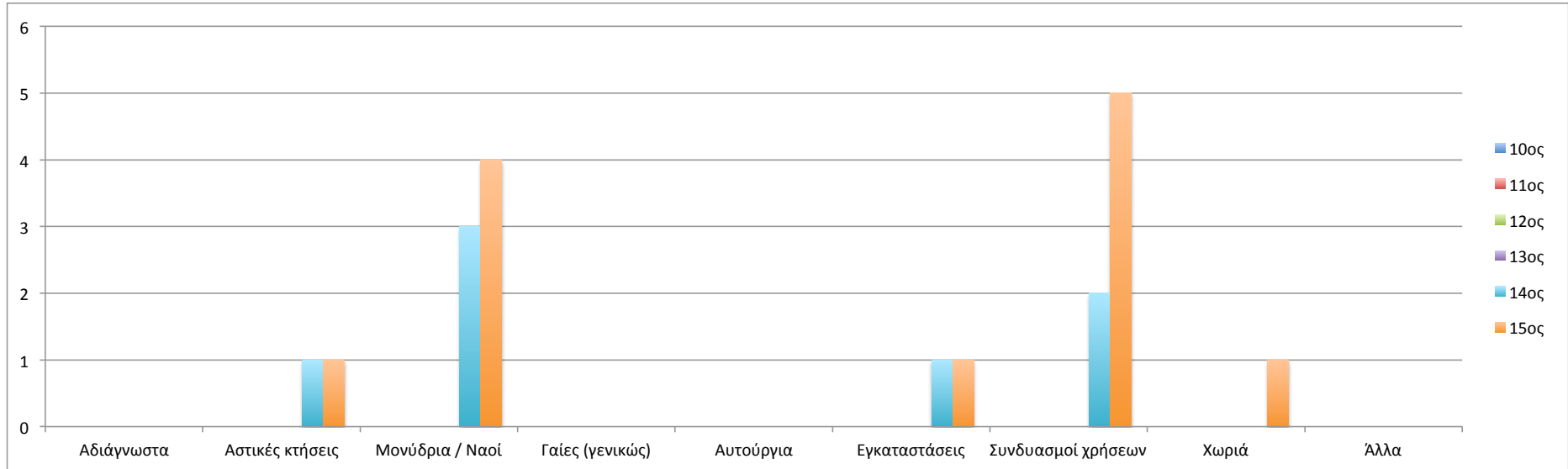
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	1
Μονύδρια / Ναοί	4
Γαίες (γενικώς)	
Αυτούργια	
Εγκαταστάσεις	1
Συνδυασμοί χρήσεων	5
Χωριά	1
Άλλα	

12

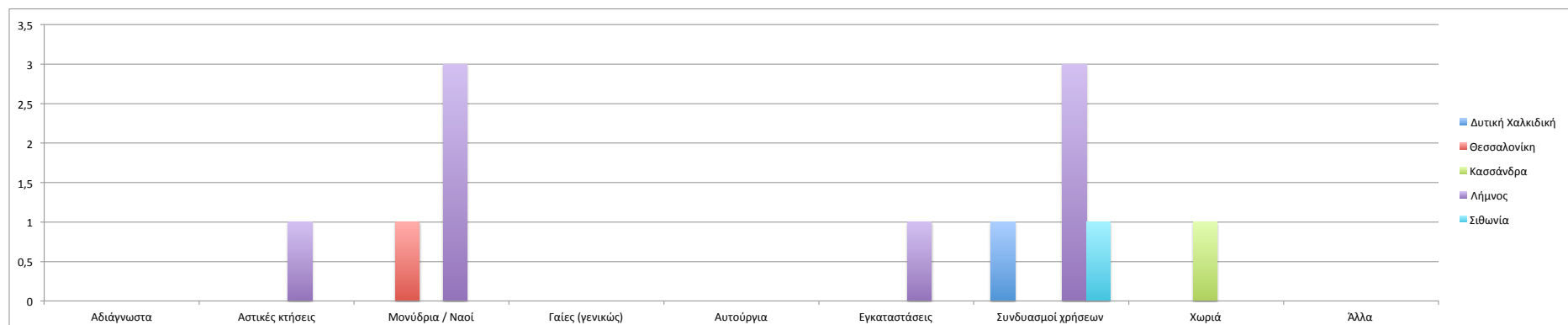
ΠΙΝΑΚΑΣ 05.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά χρονική τομή

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάγνωστα						
Αστικές κτήσεις					1	1
Μονύδρια / Ναοί					3	4
Γαίες (γενικώς)						
Αυτούργια						
Εγκαταστάσεις					1	1
Συνδυασμοί χρήσεων					2	5
Χωριά						1
Άλλα						
			0	0	7	12

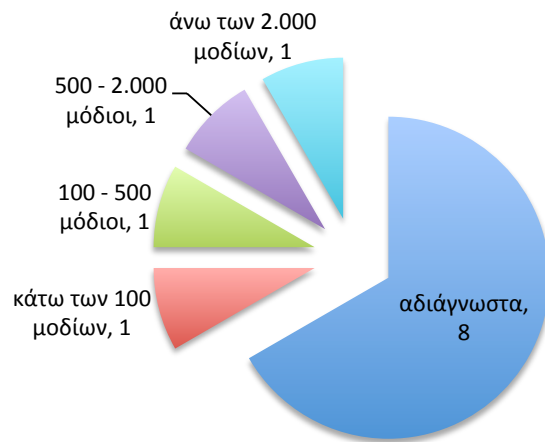

ΠΙΝΑΚΑΣ 05.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά μείζονα περιοχή

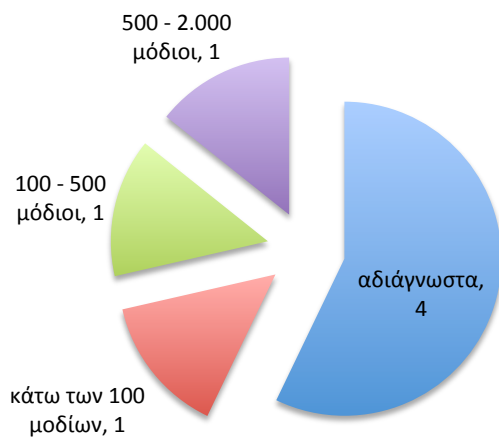
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάνγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Δυτική Χαλκιδική			1				1			1
Θεσσαλονίκη										1
Κασσάνδρα								1		1
Λήμνος		1	3			1	3			8
Σίθωνια							1			1
			4	0		1	5	1		12

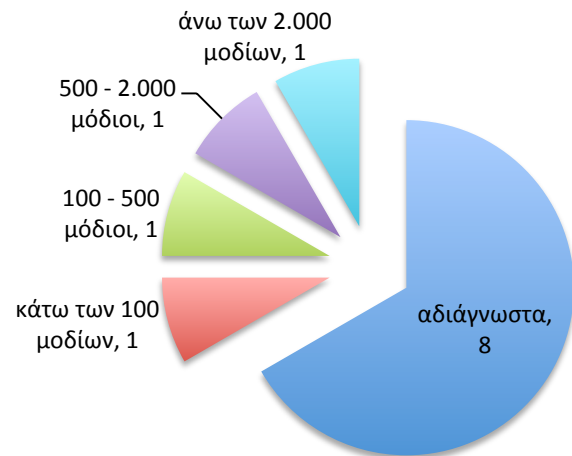
ΠΙΝΑΚΑΣ 05.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Διονυσίου

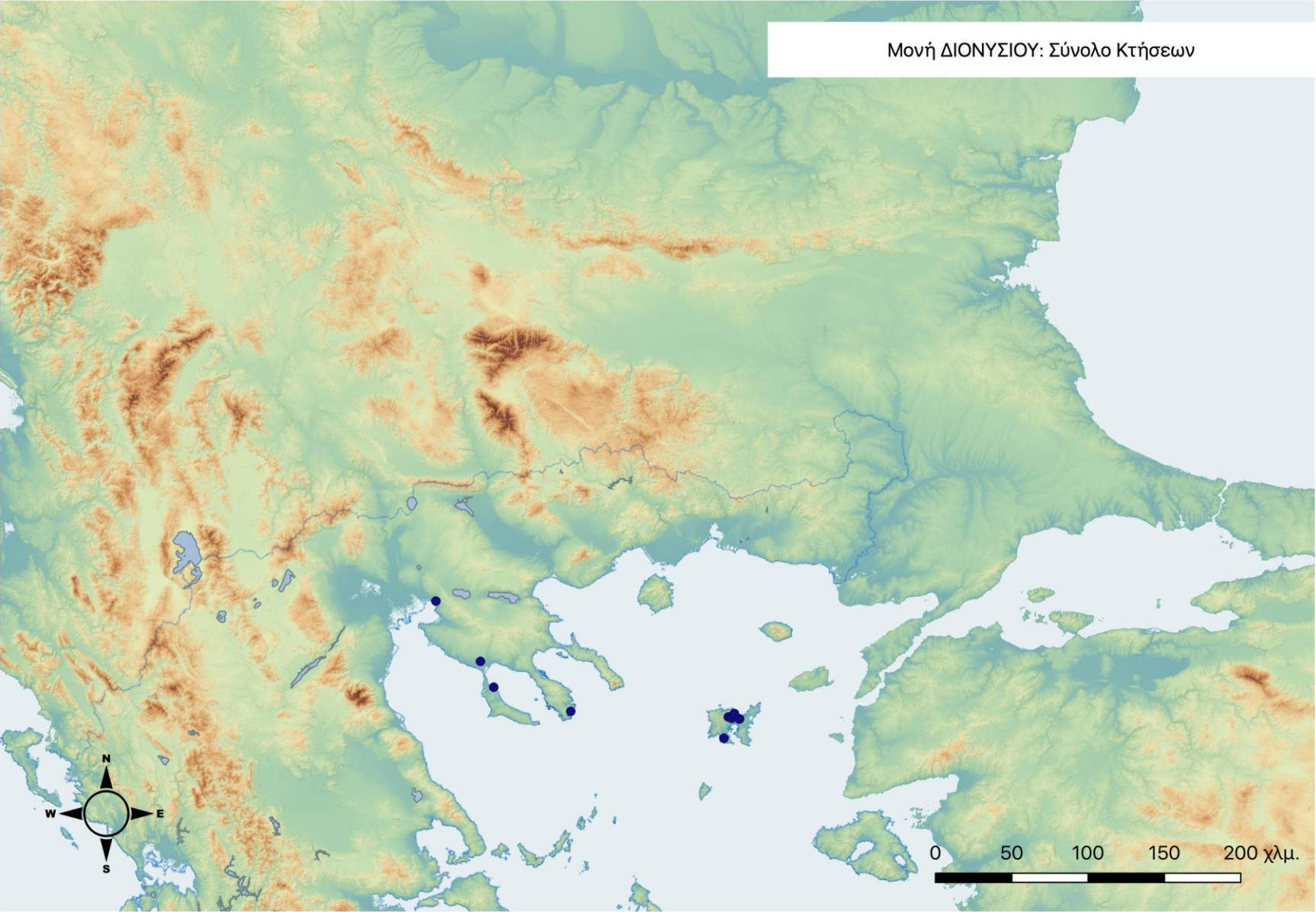
14ος αιώνας

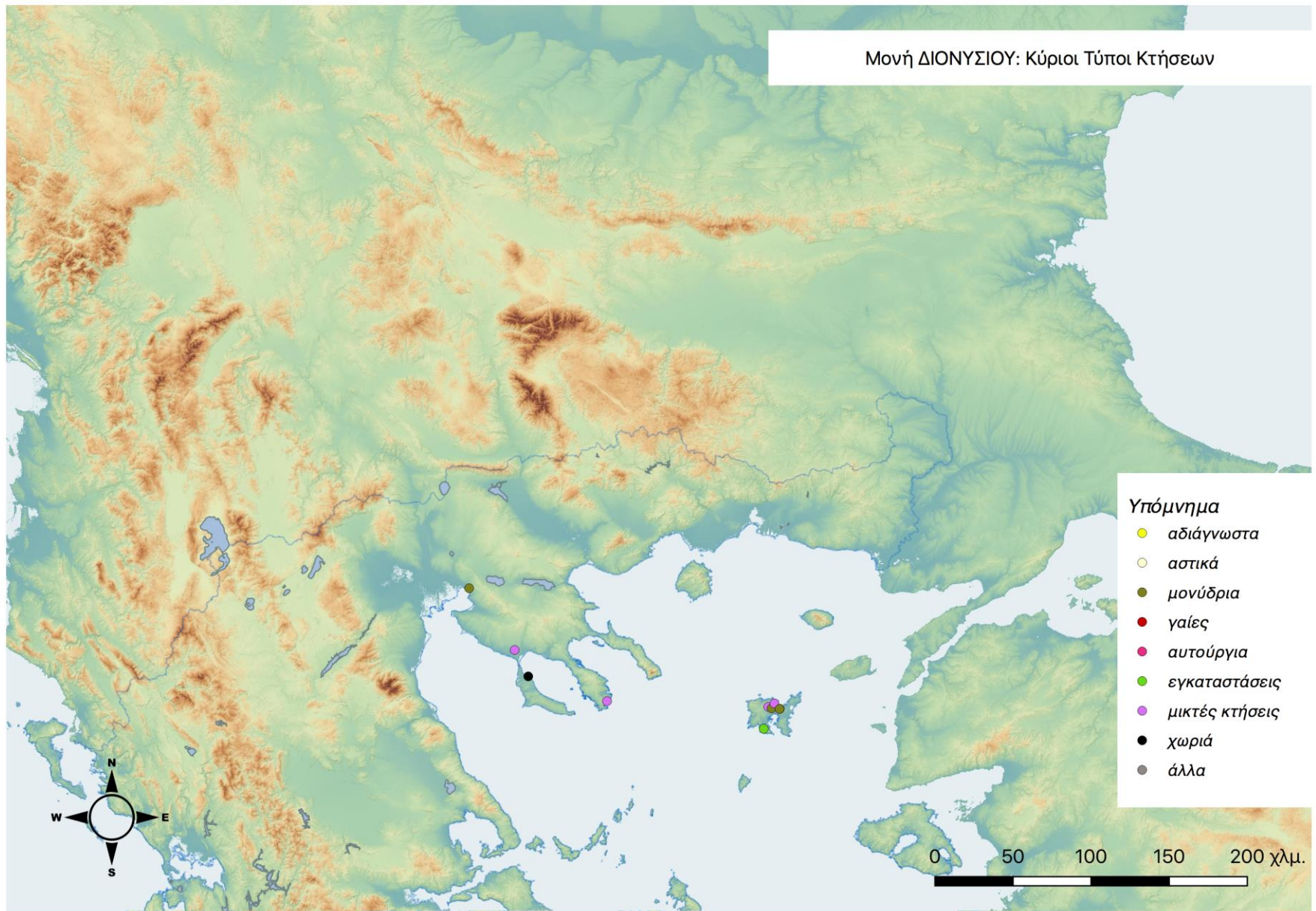
15ος αιώνας

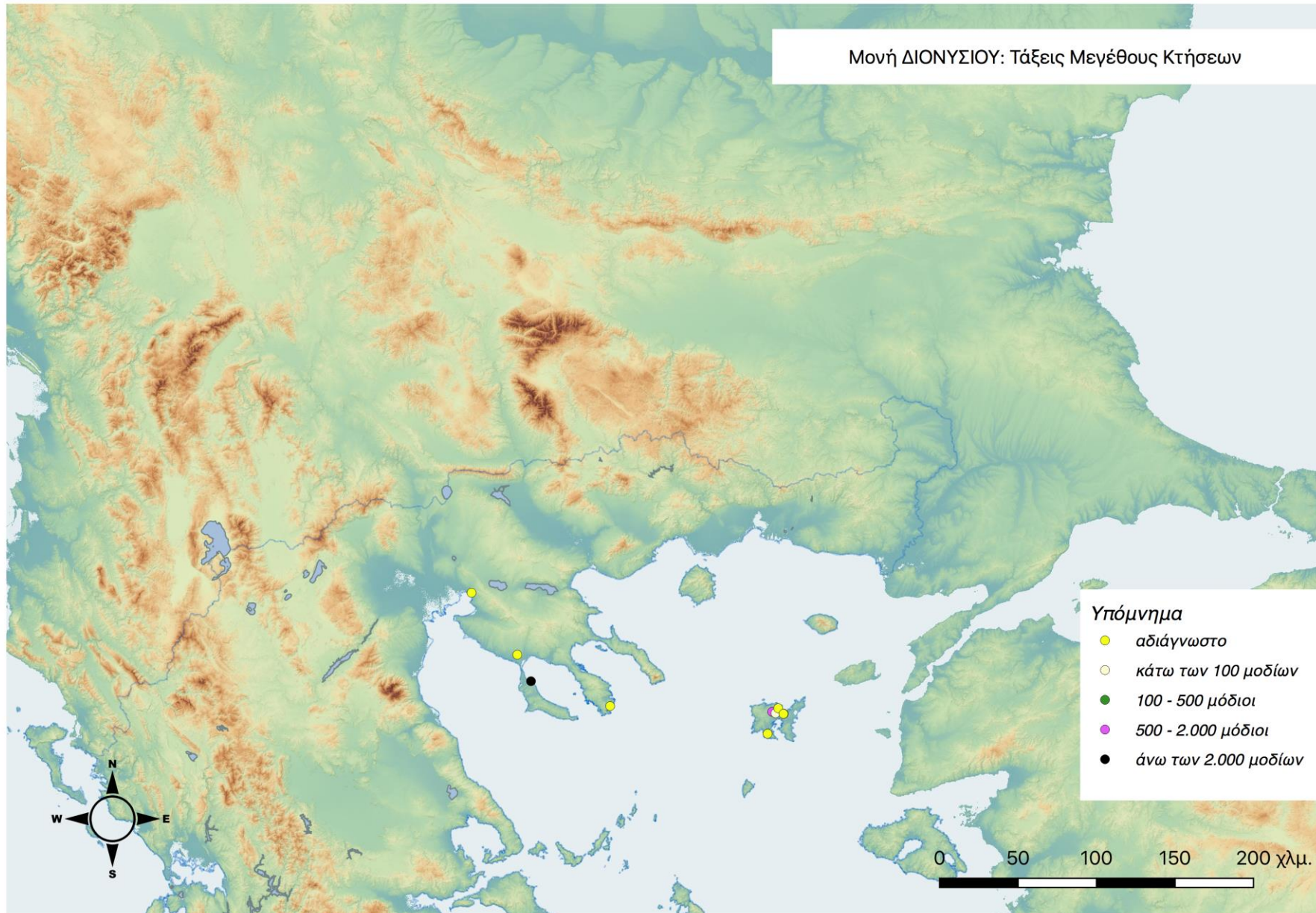
ΧΑΡΤΗΣ 05.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Διονυσίου

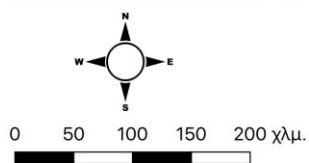
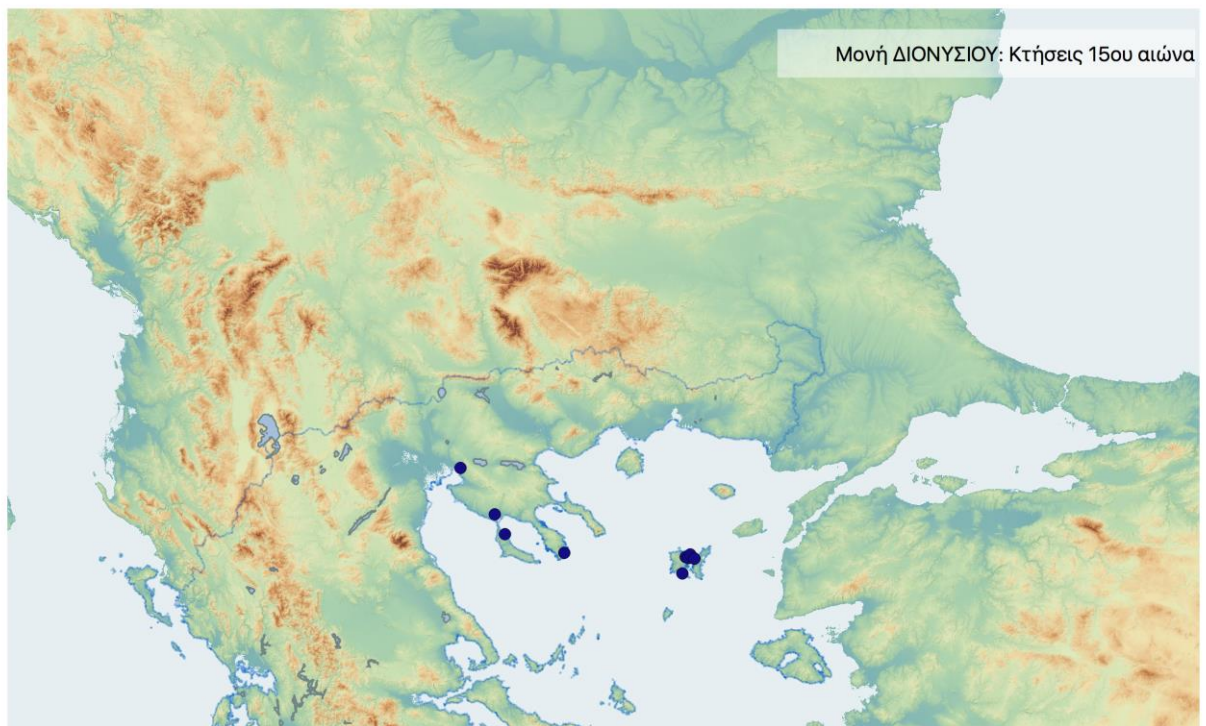
ΧΑΡΤΗΣ 05.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Διονυσίου

ΧΑΡΤΗΣ 05.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Διονυσίου

ΧΑΡΤΗΣ 05.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Διονυσίου
14^{ος} και 15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ:
14ος και 15ος αιώνας

(Δ. Καλπάρης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Διονυσίου, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.¹⁷

Οι πρώτες κτήσεις της μονής ανάγονται στα χρόνια της ίδρυσής της (λίγο πριν το 1366), όπως προκύπτει από το Χρυσόβουλλο του Ιωάννου Ε'.¹⁸ Οι αναφορές στις πηγές κατά την περίοδο αυτή εστιάζουν κυρίως σε κτήσεις στη Λήμνο, ενώ από τις αρχές του 15^{ου} αιώνα, μια σειρά εγγράφων τεκμηριώνει την επέκταση του ζωτικού χώρου της μονής προς τη Χαλκιδική¹⁹ και αλλού.²⁰

Η έμφαση στη Λήμνο εξακολουθεί ως τα μέσα του 15^{ου} αιώνα με ορισμένα ακόμη έγγραφα, από τα οποία χαρακτηριστικότερο είναι το Πρακτικόν του Ανδρονίκου Σφραντζή Σεβαστόπουλου (1430).²¹

Από την επόμενη περίοδο σώζονται λιγοστά έγγραφα για τις εκτός Άθω κτήσεις της μονής, η οποία στα τέλη του αιώνα (1495) εξασφαλίζει δύο

¹⁷ Oikonomidès, *DIONYSIOU* – Νικολόπουλος.

¹⁸ Oikonomidès, *DIONYSIOU*, αρ. 3. Βλ. επίσης παραπάνω, ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία.

¹⁹ Oikonomidès, *DIONYSIOU*, αρ. 10 (Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ζ' – 1408), αρ. 13 (*Πρόσταγμα* Μανουήλ Β' – 1414), αρ. 16, 17 και 18 (*Ορισμοί* Δεσπότη Ανδρονίκου Παλαιολόγου – 1417, 1418 και 1420, αντίστοιχα), κ.ά.

²⁰ Ενδεικτικά, Oikonomidès, *DIONYSIOU*, αρ. 19 (δωρεά του Ναού των Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων στη Θεσσαλονίκη).

²¹ Oikonomidès, *DIONYSIOU*, αρ. 25.

σουλτανικά φερμάνια για κτήσεις της οι οποίες είχαν στο μεταξύ καταπατηθεί.²²

Οι χρονικές τομές είναι δύο, ακολουθώντας το κοινό πρότυπο: μία τομή ανά αιώνα, και ξεκινώντας από το 14^ο, οπότε και ιδρύεται η μονή (14ος - 15ος αι.).

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 05.01:** Οι κτήσεις της Μονής Διονυσίου συνολικά

Καταγράφονται συνολικά 12 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν

²² Oikonomidès, *DIONYSIOU*, σ. 17 (σημείωση 54), ειδικά για τις κτήσεις Κατακαλή στην Πορταρέα, και Ορφάνι.

από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 05.01.

- **Πίνακας 05.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά χρονική τομή

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα για καθεμία από τις δύο χρονικές τομές: 14ος αι.: 7 κτήσεις - 15ος αι.: 12 κτήσεις.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 05.04.

- **Πίνακας 05.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά μείζονα περιοχή

Αποδίδεται το σύνολο των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (12), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν πέντε (5) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Λήμνος, Σιθωνία.

- **Πίνακας 05.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Χιλανδαρίου ανά μείζονα περιοχή

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομή, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Είναι εμφανής η επικράτηση της Λήμνου ως κύριου ζωτικού χώρου της μονής, με 8 κτήσεις έναντι 1 για καθεμία από τις υπόλοιπες περιοχές. Η κατανομή αυτή οδηγεί στην υπόθεση ότι το ενδιαφέρον της μονής για

επέκταση του ζωτικού της χώρου πέραν των αρχικών κτιτορικών (;) δωρεών του 14^{ου} αιώνα ήταν μάλλον περιορισμένο.

- **Πίνακας 05.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω πέντε μείζονες περιοχές. Με εξαίρεση τη Λήμνο, όλες οι άλλες περιοχές εμφανίζονται το 15^ο αιώνα και εκπροσωπούνται με μία μόλις κτήση η καθεμιά. Αντίθετα, οι κτήσεις στη Λήμνο ξεκινούν με την ίδρυση της μονής το 14^ο αιώνα, με σχεδόν αναλλοίωτο αριθμό στον 15^ο (7 και 8 κτήσεις, αντίστοιχα).

- **Πίνακας 05.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα. Ο 14^{ος} αιώνας εμφανίζει κτήσεις μόνο στη Λήμνο, ενώ κατά τον επόμενο, σημειώνεται μια υποτυπώδης επέκταση (με μία κτήση ανά περιοχή), στο δυτικό τμήμα του τυπικού ζωτικού αθωνικού χώρου, δηλαδή αμέσως δυτικά του Άθω, από τη Σιθωνία, στην Κασσάνδρα, τη Δυτική Χαλκιδική και ως τη Θεσσαλονίκη.

- **Πίνακας 05.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Διονυσίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

Πρόκειται για σειρά πέντε γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Διακρίνονται δύο περιπτώσεις: α) περιοχές με κατακόρυφη άνοδο από το

14^ο στον 15^ο αιώνα (Δυτική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Σιθωνία, Θεσσαλονίκη), και β) περιοχές με βαθμιαία αύξηση (Λήμνος).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 05.08** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Διονυσίου, συνολικά

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές των 12 κτήσεων της μονής ανά κύριο τύπο. Ο ούτως ή άλλως μικρός αριθμός συνόλου δεν επιτρέπει να αναδειχθούν πιθανές τάσεις, ωστόσο είναι αρκετός για να φανούν οι βασικές κατανομές. Την πλειονότητα των κτήσεων μοιράζονται οι *Συνδυασμοί χρήσεων* (5) και τα *Μονύδρια/Ναοί* (4). Από μόλις 1 κτήση συγκεντρώνουν οι τύποι: *Αστικές κτήσεις, Εγκαταστάσεις, Χωριά*. Δεν εκπροσωπούνται καθόλου τα *Αδιάγνωστα*, οι *Γαίες*, τα *Αυτούργια* και τα *Άλλα*.

- **Πίνακας 05.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων. Και στις δύο χρονικές τομές, ξεχωρίζουν οι τύποι: *Συνδυασμοί χρήσεων* και *Μονύδρια/Ναοί*. Ειδικότερα, κατά το 14^ο αιώνα υπερτερεί ο δεύτερος τύπος με 3 (έναντι 2) κτήσεις, ενώ τον επόμενο οι όροι αντιστρέφονται, με 5 έναντι 4 κτήσεων. Από τους υπόλοιπους τύπους, απαντώνται μόνο 3 (*Αστικές, Εγκαταστάσεις, Χωριά*) με 1 κτήση ο καθένας.

- **Πίνακας 05.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Διονυσίου ανά μείζονα περιοχή.

Στον πίνακα αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις πέντε (5) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής.

Παρατηρούμε ότι και οι δύο κυρίαρχοι τύποι (*συνδυασμοί χρήσεων και Μονύδρια/Ναοί*) επιχωριάζουν κατά κύριο λόγο στη Λήμνο, όπου και ο κύριος όγκος των κτήσεων της μονής. Επιπρόσθετα, μία κτήση του τύπου *Μονύδρια/Ναοί* εμφανίζεται στη Θεσσαλονίκη, ενώ ο τύπος *συνδυασμοί χρήσεων* εκπροσωπείται επίσης στη Δυτική Χαλκιδική και τη Σιθωνία.

Όσον αφορά τους υπόλοιπους τρεις τύπους, οι δύο εντοπίζονται επίσης στη Λήμνο (*αστικές και εγκαταστάσεις*) και ο ένας (*χωριά*) στην Κασσάνδρα.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 05.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 05.11:** Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Διονυσίου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.

Από το σύνολο των κτήσεων της μονής, οι περισσότερες (8) χαρακτηρίζονται ως Αδιάγνωστες, ενώ οι υπόλοιπες τέσσερις μοιράζονται από μία σε κάθε κατηγορία μεγέθους.

Η ίδια εικόνα παρατηρείται και στις δύο χρονικές τομές, με ελάχιστες διαφοροποιήσεις: το 15^ο αιώνα έχουμε 8 (έναντι 4) αδιάγνωστες κτήσεις, ενώ εκπροσωπείται και η μεγάλη κατηγορία (άνω των 2.000 μοδίων) με μία κτήση.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 05.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Διονυσίου ξεκινούν την εποχή της ίδρυσής της, μετά τα μέσα του 14^{ου} αιώνα (βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία). Τον επόμενο αιώνα, η αύξηση που θα σημειώσουν οι κτήσεις θα είναι σημαντική μεν από ποσοστιαία αύξηση, ωστόσο ο συνολικός αριθμός είναι εξαιρετικά μικρός, ιδίως σε σύγκριση με άλλες αθωνικές μονές: από 7 κτήσεις το 14^ο αιώνα, σε 12 τον 15^ο.

Ανάλογη είναι και η εικόνα του γεωγραφικού χώρου των κτήσεων: η πλειονότητά τους χωροθετείται στη Λήμνο, πρώτον χρονικά εκτός Άθω ζωτικό χώρο της μονής, ενώ τον επόμενο αιώνα οι λίγες επιπλέον κτήσεις θα διασπαρθούν σε ένα μικρό μέρος του τυπικού αθωνικού χώρου: αμέσως δυτικά του Άθω και μόλις ως τη Θεσσαλονίκη.

Ως προς τους κύριους τύπους, εμφανής είναι η προτίμηση στις *συνδυασμένες χρήσεις* και στα *Μονύδρια/Ναούς*, ενώ με μία μόλις κτήση εκπροσωπούνται μερικοί από τους υπόλοιπους τύπους.

Όσον αφορά τις τάξεις μεγέθους, τα στοιχεία είναι ανεπαρκή με αποτέλεσμα οι περισσότερες κτήσεις να χαρακτηρίζονται ως αδιάγνωστες, ενώ μόλις μία κτήση αναλογεί σε καθεμιά από τις υπόλοιπες κατηγορίες.

Η γενική εικόνα υποδηλώνει μία μονή εσωστρεφή, που είτε δεν είχε ποτέ την άνεση ή τα ερείσματα για επέκταση του ζωτικού της χώρου, είτε απλώς κάτι τέτοιο δεν ήταν ποτέ μέσα στα άμεσα ενδιαφέροντά της.

ΜΟΝΗ ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Κουτλουμουσίου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Κουτλουμουσίου, Μονή της Μεταμορφώσεως, Μονή Σωτήρος
Χριστού

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Μεταμόρφωση του Σωτήρος

ΚΤΙΤΩΡ: Άγνωστος

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Έκτη (6η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: 10ος αιώνας. Πρώτη μνεία το 988 (σε έγγραφο της Μονής Ζωγράφου).

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Στα 988 αναφέρεται ηγούμενος κάποιος Γαβριήλ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο κέντρο σχεδόν της αθωνικής χερσονήσου, σε μικρή απόσταση νοτίως της πρωτεύουσας, Καρυές.

Το οικοδομικό συγκρότημα έχει τετράγωνη σχεδόν κάτοψη, με ευρύχωρη αυλή γύρω από το Καθολικό, το οποίο, μαζί με τον πύργο (1508) είναι από τα παλαιότερα σωζόμενα εντός του περιβόλου (1540). Οι πτέρυγες είναι νεότερες, και χρονολογούνται κυρίως από τον 18ο αιώνα και εξής, ιδίως μετά τις καταστροφικές πυρκαϊές που έπληξαν τη Μονή κατά καιρούς.

Η Μονή διαθέτει και αρσανά στην ανατολική παραλία (στη θέση Καλιάγρα), μεταξύ των Μονών Ιβήρων και Σταυρονικήτα.

Εντός του περιβόλου λειτουργούν παρεκκλήσια, όπως και εκτός, στην εγγύς περιοχή, μαζί με άλλους βοηθητικούς χώρους.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτεια της Μονής Κουτλουμουσίου είναι από τις μικρότερες των αθωνικών μονών. Συνορεύει με την περιοχή των Καρυών, ενώ επίσης περιβάλλεται από τις αντίστοιχες των Μονών (από Δ προς Α): Σταυρονικήτα, Αγίου Παντελεήμονος, Ξηροποτάμου και Ιβήρων.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η ίδρυση της Μονής ανάγεται στο 10ο αιώνα, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν ασφαλείς ενδείξεις, εκτός από έμμεσες μνείες σε έγγραφα άλλων μονών, όπου υπογράφουν ηγούμενοι της Κουτλουμουσίου (988, 1169, 1287).

Στα 1169 η Μονή ήδη παραδίδεται ήδη με την κανονική ονομασία της.¹

Στα 1287, μια Πράξη του Πρώτου Ιωάννου αποδίδει στην Κουτλουμουσίου τη Μονή Σταυρονικήτα,² ενώ λίγα χρόνια νωρίτερα της είχε ήδη παραχωρηθεί και η ερημωμένη Μονή (μονύδριο) του Προφήτου Ηλίου.³ Η Κουτλουμουσίου, στα σχετικά έγγραφα της εποχής αναφέρεται ως ακμαία πληθυσμιακά, αλλά φτωχή, οπότε και ενισχύεται.

¹ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), σ. 4 και σημείωση αρ. 24.

² Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 3.

³ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), σ. 6.

Στα 1329 της παραχωρείται από τον πρώτο Ισαάκ η περιοχή του Αναπαυσά,⁴ για την οποία θα υπάρχουν διαφορές με τη Μονή Ξηροποτάμου.

Λίγα χρόνια μετά (1334) παραχωρείται στην Κουτλουμουσίου, από τον Πρώτο Ισαάκ και πάλι, η παλαιά Μονή του Φιλαδέλφου, που συνιστά σημαντική κτήση.⁵

Τέσσερα χρόνια μετά (1338), η μητέρα του Ιωάννη Καντακουζηνού, Θεοδώρα, προχωρεί σε δωρεές σημαντικών ακινήτων προς τη Μονή, στην περιοχή των Σερρών.⁶ Πρόκειται για την πρώτη κτήση εκτός Άθω.

Από το 1362 κι εξής, κυριαρχεί η φυσιογνωμία του ηγουμένου Χαρίτωνος,⁷ ο οποίος θεωρείται και δεύτερος κτίτωρ.⁸ Διετέλεσε επίσης, Πρώτος.⁹ Η μνεία αυτή γίνεται σε έγγραφο που αφορά τη δωρεά προς τη Μονή εκτάσεων στη Λήμνο, εκ μέρους του Μιχαήλ Ιεράκη.¹⁰

Στα 1369, Ο Ιωάννης Ούγγλεσης αφιερώνει στη Μονή το χωριό *Νεοχώρι* στη Μακεδονία.¹¹

Την ίδια χρονιά, παραχωρούνται στη Μονή τα εντός Άθω Κελλία του Αγίου Νικολάου, Σκάθη και Σχοινοπλόκου.¹²

Παράλληλα, σημαντική είναι η συνεισφορά των ηγεμόνων της Βλαχίας, στο πλαίσιο μιας σχέσης που ξεκίνησε λίγο νωρίτερα,

⁴ Lemerle, *KUTLUMUS (2)*, αρ. 15 και 16.

⁵ Lemerle, *KUTLUMUS (2)*, αρ. 17. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 521.

⁶ Lemerle, *KUTLUMUS (2)*, αρ. 18.

⁷ Lemerle, *KUTLUMUS (2)*, αρ. 24. Επίσης, σ. 2 και 6.

⁸ Τσιοράν, σ. 101.

⁹ Lemerle, *KUTLUMUS (2)*, σ. 8.

¹⁰ Lemerle, *KUTLUMUS (2)*, αρ. 24.

¹¹ Lemerle, *KUTLUMUS (2)*, σ. 3-4. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 518.

¹² Lemerle, *KUTLUMUS (2)*, αρ. 25, 27, 28.

επί Αλεξάνδρου Βασαράμπ (1352-1364) και συνεχίστηκε με το γιο του, Βλαδισλάβο (1364-1374). Είχε ήδη χρηματοδοτηθεί από τον πρώτο η οικοδόμηση κτιρίων αμυντικού χαρακτήρα, την οποία συνέχισε ο δεύτερος, σε σημείο που να αναφέρεται ως νέος κτήτωρ.¹³

Η παρέμβαση των ηγεμόνων της Βλαχίας στα θέματα της Μονής ήταν ωστόσο αρκετά δυναμική, έχοντας μεταξύ άλλων ως αποτέλεσμα την αθρόα προσέλευση Βλάχων μοναχών, σε σημείο που να τεθεί προσωρινά θέμα κυριότητας.¹⁴

Στα 1387, με Πράξη του Πρώτου Δωροθέου, η Μονή αποκτά το Κελλίον του Προφήτου Ηλιού,¹⁵ ενώ στα 1393 καθίσταται πατριαρχικό σταυροπήγιο.¹⁶ Την ίδια εποχή, απολαμβάνει την εύνοια και τις δωρεές Σλάβων ευγενών, και συγκεκριμένα του Κωνσταντίνου Δραγάση, πεθερού του Μανουήλ Β', όπως σε σημαντικές δωρεές προβαίνει και ο Βλάχος βοεβόδας Μιρτσέα.¹⁷

Στις αρχές του 15ου αιώνα, η Μονή αποκτά ένα ακόμη μονύδριο στις Καρυές,¹⁸ και μικρές κτήσεις ακριβώς έξω από την αθωνική χερσόνησο, στην περιοχή της Ιερισσού.¹⁹

Σημαντική τομή είναι ωστόσο η ενσωμάτωση από την Κουτλουμουσίου, της Μονής Αλυπίου (ή Αλωπού) στα 1428(γνωστής πλέον ως Κελλίον των Αγίων Αποστόλων)²⁰ με

¹³ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 26.

¹⁴ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), σ. 13.

¹⁵ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 39.

¹⁶ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 40.

¹⁷ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), σ. 14.

¹⁸ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 42.

¹⁹ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 43.

²⁰ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 44.

όλες τις κτήσεις της, που κατείχε ήδη από παλαιότερα (από τον 14ο αιώνα: ιχθυοτόπια στο Στρυμόνα, κτήσεις στην περιοχή της Ιερισοπού, στην περιοχή της Έζοβας, στις Σέρρες κ.λπ.).²¹ Η ένωση επικυρώθηκε με αυτοκρατορικό Πρόσταγμα του Ιωάννου Η'.²²

Στο β' μισό του 15ου αιώνα η Μονή φαίνεται να περιέρχεται σε παρακμή, περνώντας για κάποιο διάστημα σε βουλγαρικά χέρια.²³ Ανακάμπτει γρήγορα, όπως προκύπτει από πολυάριθμα έγγραφα της περιόδου, που αφορούν κτήσεις εκτός Άθω²⁴ ή ενδοαθωνικές διαφορές.²⁵

Στα 1527 η Μονή εξασφαλίζει σουλτανικό φερμάνι για τις κτήσεις της στις περιοχές Θεσσαλονίκης, Σιδηροκαυσίων και Σερρών, ενώ αντίστοιχες επικυρώσεις εκδίδουν και οι ηγεμόνες της Βλαχίας, οι οποίοι συνεχίζουν δυναμικά τη στήριξή τους και τον επόμενο αιώνα.²⁶

Την ίδια εποχή και ως το 18ο αιώνα, οι κτήσεις της μονής αυξάνουν και ο ζωτικός της χώρος επεκτείνεται στις Κυκλάδες, το ανατολικό και το βόρειο Αιγαίο, την Προποντίδα και τη Βιθυνία και αλλού.²⁷

Ως προς το εσωτερικό, είναι μια περίοδος έντονης κινητικότητας όσον αφορά εδαφικές διαφορές και διενέξεις με όμορες μονές.

²¹ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 11, 12, 19, 22, 23.

²² Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 45.

²³ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), σ. 20.

²⁴ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 49 (1503).

²⁵ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 50-53.

²⁶ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), σ. 23.

²⁷ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 63-65 και 70-79.

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Πύργος: 1508 (σε θέση παλαιότερου, του 14ου αιώνα, που καταστράφηκε στην πυρκαϊά του 1497)

Καθολικό: 1540

Τράπεζα: 1767

Καμπαναριό: 1808

Φιάλη: 1813

Είσοδος: 1891

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Σέρρες, περιοχή Ιερισσού, Σιθωνία, Λήμνος, Άνδρος, Ίμβρος, Προποντίδα, Βλαχία.

Εντός της επικράτειάς της, βρίσκονται διάσπαρτα εξαρτήματα, εκ των οποίων ξεχωρίζουν η Σκήτη Αγίου Παντελεήμονος, το Κελλίον του Αλυπίου, το Κελλίον του Αγίου Γεωργίου Αναπαυσά, το Κελλίον του Προδρόμου ή Διονυσίου εκ Φουρνά, και άλλα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

προ του 988: Ίδρυση της μονής

1169: Αναφορά της μονής με παγιωμένη πλέον ονομασία

1267: Απόδοση του ερειπωμένου μονυδρίου του Προφήτου Ηλιού στην Κουτλουμουσίου από τον Πρώτο Κοσμά

1287: Απόδοση της (εγκατελειμμένης) Μονής Σταυρονικήτα στην Κουτλουμουσίου από τον Πρώτο Ιωάννη

1322: Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β' προς τη Μονή Αλυπίου (μετέπειτα κτήσης της Κουτλουμουσίου), για δωρεά κτήσεων στην περιοχή του Στρυμόνα

- 1325-1326: Κτήσεις Μονής Αλυπίου (μετέπειτα κτήσης της Κουτλουμουσίου) στην περιοχή των Σερρών
- 1329: Απόδοση του Μονυδρίου του Αναπαυσά στην Κουτλουμουσίου από τον Πρώτο Ισαάκ
- 1334: Απόδοση του Μονυδρίου του Φιλαδέλφου στην Κουτλουμουσίου από τον Πρώτο Ισαάκ
- 1338: Σημαντικές δωρεές γαιών στην περιοχή των Σερρών από τη μητέρα του Ιωάννη Καντακουζηνού, Θεοδώρα
- 1362: Πρώτη μνεία του ηγουμένου Χαρίτωνος στις πηγές
- 1362: Δωρεές Μιχαήλ Ιεράκη στη Λήμνο
- προ του 1364: Δωρεές Αλεξάνδρου Μπασαράμπ στη Βλαχία
- 1369: Πρώτη επίσημη μνεία σχέσεων με τους βοεβόδες της Βλαχίας (έγγραφο του Ιωάννη Βλαδισλάβου, γιου του Αλεξάνδρου Μπασαράμπ)
- 1378: Ο Χαρίτων υπογράφει ήδη ως πρώην Πρώτος και μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας
- 1387: Απόδοση του Κελλίου του Προφήτου Ηλιού στην Κουτλουμουσίου από τον Πρώτο Δωρόθεο
- 1393: Ανακήρυξη της Κουτλουμουσίου σε πατριαρχικό σταυροπήγιο από τον πατριάρχη Αντώνιο
- 1393: Συνδρομή του Σλάβου πρίγκηπα Κωνσταντίνου Δραγάση, πεθερού του Μανουήλ Β', προς τη μονή
- τέλη 14ου: Δωρεές του βοεβόδα Μιρτσέα, ανηψιού του Βλαδισλάβου, προς τη μονή
- 1428: Απόδοση του Μονυδρίου του Αλυπίου στην Κουτλουμουσίου, με τις κτήσεις του, από τον πατριάρχη Ιωσήφ (επικύρωση με Πρόσταγμα του Ιωάννου Η')
- 1476: Επικύρωση κτήσεων της μονής στη Βλαχία, από τον Μπασαράμπ Λαιότα

- 1489: Επικύρωση κτήσεων της μονής στη Βλαχία, από τον Βλάντ
- 1492: Επικύρωση κτήσεων της μονής στη Βλαχία, από τον Βλάντ
- β' μισό 15ου: Ερήμωση της μονής και εποίκισή της από Βουλγάρους
- 1497: Καταστροφές από πυρκαϊά
- 1497: Ανακαίνιση της μονής, χάρη σε χορηγία Βλάχων ηγεμόνων σε άργυρο, σε συνέχεια δωρεών μετοχίων (Ράδου και Νεαγκόε)
- αρχές 16ου: Έναρξη περιόδου ανάκαμψης
- 1503: Πατριαρχικό έγγραφο για σημαντικό μετόχι στις Σέρρες
- 1508: Ανοικοδόμηση του πύργου της μονής που καταστράφηκε στην πυρκαϊά
- 1506-1528: Διενέξεις με αθωνικές μονές για κτήσεις εντός χερσονήσου (Λαύρας, Παντοκράτορος, Ξηροποτάμου)
- 1527: Φιρμάνι του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς για επικύρωση κτήσεων σε Θεσσαλονίκη, Σιδηροκάυσια και Σέρρες, με πρωτοβουλία Βλάχων ηγεμόνων
- 1540: Ανέγερση Καθολικού
- 1541: Επίσημη επαναπόδοση της μονής στους Έλληνες, από τον πατριάρχη Ιερεμία, μετά την εγκατάλειψή τη σε φθορά από τους Βούλγαρους
- 16ος-17ος: Συνεχείς δωρεές και στήριξη της μονής από τους βοεβόδες της Μολδοβλαχίας
- 17ος-18ος: Επέκταση των κτήσεων της μονής στις Κυκλάδες, το ανατολικό και βόρειο Αιγαίο, την Προποντίδα, τη Βιθυνία και αλλού
- 1767: Ανέγερση Τράπεζας
- 1808: Ανέγερση Καμπαναριού
- 1891: Κατασκευή της εισόδου της μονής

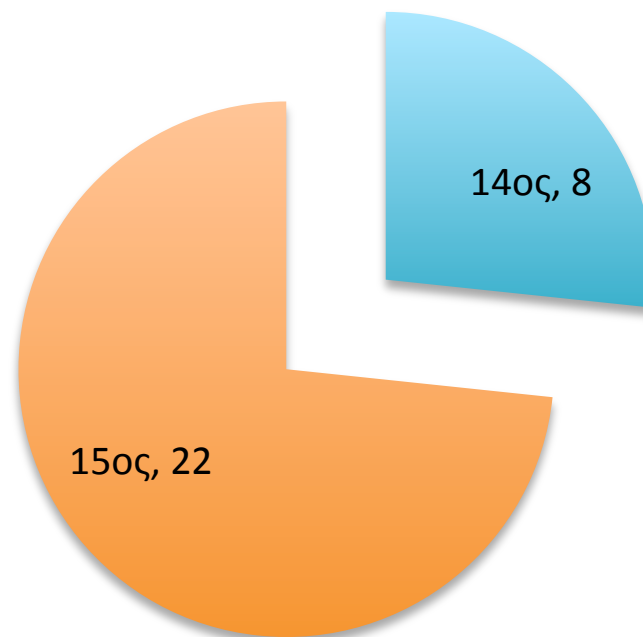
B. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 06.01: Οι κτήσεις της Μονής Κουτλουμουσίου συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	EXIST 10th	EXIST 11th	EXIST 12th	EXIST 13th	EXIST 14th	EXIST 15th	Subjacent Installations		
06_1		Άγιοι Απόστολοι Ιερισσού		Άγιοι Απόστολοι Ιερισσού (Κουτλουμουσίου)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.40167	23.86556	Μονή	3	2	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	μονόδρομο, γαίες	
06_2		Άγιος Γεωργιος Πτελέας		Άγιος Γεωργιος Πτελέας (Κουτλουμουσίου)		Στρυμόνας	40.79056	23.84333	Μονή	4	2	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	μονόδρομο, γαίες	
06_3		Άγιος Ιωάννης Θαυματουργός		Άγιος Ιωάννης Θαυματουργός (Κουτλουμουσίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63806	22.93639	Μονή	0	2	1370	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	μονόδρομο, αυλή, οικίες, μύλος	
06_4		Βερνάρους		Βερνάρους (Κουτλουμουσίου)		Στρυμόνας	40.98333	23.67417	Κωριό	4	7	1386	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	κωριό	
06_5		Βηρόν		Βηρόν Ρεντίνας (Κουτλουμουσίου)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.63972	23.61056	Κωριό	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	γαίες
06_6		Βλαγία		Βλαγία (Κουτλουμουσίου)		Βλαγία	47.13694	27.63972	Κωριό	0	3	1369	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	γαίες	
06_7		Γράνι		Γράνι (Κουτλουμουσίου)	Σίβωνια		40.22817	23.66667	Κωριό	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	γαίες
06_8		Γεωργιάς		Γεωργιάς (Κουτλουμουσίου)		Στρυμόνας	40.83056	23.82667	Ψαροτόπιο	0	5	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ψαροτόπιο, βιβλίο
06_9		Εζόβα (Αλυτίου)		Εζόβα (Κουτλουμουσίου)	Σέρρες	Στρυμόνας	40.85833	23.65667	Κωριό	3	6	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	γαίες, μύλος
06_10		Θεοτόκος Ελευσας		Ελευσας Σερρών (Κουτλουμουσίου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.07778	23.52889	Μονή	3	2	1338	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	μονόδρομο, παρβλόια, οικίες, αυλές, καταστήματα, εργαστήρια, περιβόλια, αμπέλια	
06_11		Ερρούγια		Ερρούγια (Κουτλουμουσίου)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.66722	23.61028	Κωριό	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	γαίες
06_12		Καινοργιτζή	του Ουφρά	Καινοργιτζή (Κουτλουμουσίου)	Σέρρες	Στρυμόνας	40.97944	23.52611	Κωριό	3	3	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	γαίες
06_13		Κάμενα		Κάμενα (Κουτλουμουσίου)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.37611	23.85833	Κωριό	1	6	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	γαίες, αμπέλια, ελαιώνες, περιβόλια
06_14		Κουφόπετρα		Κουφόπετρα (Κουτλουμουσίου)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.67361	23.59251	Κωριό	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	γαίες
06_15		Λήμνος		Λήμνος (Κουτλουμουσίου)		Λήμνος	39.93667	25.14167	Κωριό	0	6	1369	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	γαίες, αμπέλια, μύλοι
06_16		Μητροπολίτου		Μητροπολίτου (Κουτλουμουσίου)		Στρυμόνας	40.97778	23.63472	Κωριό	4	7	1386	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	κωριό
06_17		Νεοχωριον		Νεοχωρι Σερρών (Κουτλουμουσίου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.05444	23.58667	Κωριό	4	7	1369	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	κωριό, γαίες
06_18		Προδρομος	Σκάλα	Προδρομος Σκάλας (Κουτλουμουσίου)		Στρυμόνας	40.78556	23.83056	Μονή	3	2	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	μονόδρομο, γαίες, αμπέλια	
06_19		Σκαλή		Σκαλή Κομήτισσας (Κουτλουμουσίου)	Κομήτισσα	Περίχωρα Αθω	40.37694	23.97611	Ψαροτόπιο	0	5	1405	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ψαροτόπιο
06_20		Τορώνη		Τορώνη (Κουτλουμουσίου)	Σίβωνια		39.98751	23.90751	Κωριό	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	γαίες
06_21		Γριαστέρη		Γριαστέρη (Κουτλουμουσίου)	Σίβωνια		40.13611	23.82317	Κωριό	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	γαίες
06_22		Χριστός Σωτήρ (Αλυτίου)		Χριστός Σωτήρ Αλυτίου (Κουτλουμουσίου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.08556	23.55972	Μονή	0	2	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	ΝΑΙ	ΝΑΙ	μονόδρομο, γαίες, περιβόλια

ΠΙΝΑΚΑΣ 06.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 06.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά μείζονα περιοχή

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	EXIST 10th	EXIST 11th	EXIST 12th	EXIST 13th	EXIST 14th	EXIST 15th	Subjacent_Installations	
06_0		Βλαχία		Βλαχία (Κουτλουμουσίου)		Βλαχία	47.13694	27.63972	Χωράφι	0	3	1369	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	γείες	
06_3		Άγιος Ιωάννης Θαυματουργός		Άγιος Ιωάννης Θαυματουργός (Κουτλουμουσίου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63806	22.93639	Μονή	0	2	1370	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	μονοδίο, αυλή, οικίες, μύλος	
06_15		Λήμνος		Λήμνος (Κουτλουμουσίου)		Λήμνος	39.93667	25.14167	Χωράφι	0	6	1369	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	γείες, αμπέλια, μύλοι	
06_5		Βηρόν		Βηρόν Ρεντίνας	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.63972	23.61056	Χωράφι	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γείες	
06_11		Ερρύχια		Ερρύχια (Κουτλουμουσίου)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.66722	23.61028	Χωράφι	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γείες	
06_14		Κουφόπετρα		Κουφόπετρα (Κουτλουμουσίου)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.67361	23.59251	Χωράφι	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γείες	
06_1		Άγιοι Απόστολοι Ιερισσού		Άγιοι Απόστολοι Ιερισσού	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.40167	23.88556	Μονή	3	2	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	μονοδίο, γείες	
06_13		Κάμενα		Κάμενα (Κουτλουμουσίου)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.37611	23.85833	Χωράφι	1	6	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γείες, αμπέλια, ελαιώνες	
06_19		Σκαλή		Σκαλή Κομήτισσας	Κομήτισσα	Περίχωρα Αθω	40.37694	23.97611	Μαροτόπιο	0	5	1405	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	μαροτόπιο	
06_7		Γεράνι		Γεράνι (Κουτλουμουσίου)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.22917	23.66667	Χωράφι	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γείες	
06_20		Γορώνη		Γορώνη (Κουτλουμουσίου)	Σίθωνια	Σίθωνια	39.98751	23.90751	Χωράφι	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γείες	
06_21		Τριστέρι		Τριστέρι (Κουτλουμουσίου)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.13611	23.82917	Χωράφι	0	3	1446	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γείες	
06_2		Άγιος Γεώργιος Πτελέας		Άγιος Γεώργιος Πτελέας (Κουτλουμουσίου)		Στρυμόνας	40.79056	23.84333	Μονή	4	2	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	μονοδίο, γείες	
06_4		Βεράνορος		Βεράνορος (Κουτλουμουσίου)		Στρυμόνας	40.98333	23.67417	Χωράφι	4	7	1386	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	χωράφι	
06_8		Γεωργιάδες		Γεωργιάδες (Κουτλουμουσίου)		Στρυμόνας	40.83056	23.82667	Μαροτόπιο	0	5	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	μαροτόπιο, βιβέριο	
06_9		Εζόβα (Αλυτίου)		Εζόβα (Κουτλουμουσίου)	Εζόβα	Στρυμόνας	40.85633	23.65667	Χωράφι	3	6	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γείες, μύλος	
06_10		Θεοτόκος Ελευσα		Ελευσα Σερρών (Κουτλουμουσίου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.07778	23.52889	Μονή	3	2	1338	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	μονοδίο, περιβόλια, οικίες, αυλές	
06_12		Καινουργή	του Ουαρά	Καινουργή (Κουτλουμουσίου)	Σέρρες	Στρυμόνας	40.97944	23.52611	Χωράφι	3	3	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γείες	
06_16		Μητροπολίτου		Μητροπολίτου (Κουτλουμουσίου)		Στρυμόνας	40.97778	23.63472	Χωράφι	4	7	1386	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	χωράφι	
06_17		Νεοχώριον		Νεοχώρι Σερρών	Σέρρες	Στρυμόνας	41.05444	23.58667	Χωράφι	4	7	1369	1500					NAI	NAI	χωράφι, γείες	
06_18		Πρόδρομος	Σκάλας	Πρόδρομος Σκάλας	Στρυμόνας	Στρυμόνας	40.78556	23.83056	Μονή	3	2	1362	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	μονοδίο, γείες, αμπέλια
06_22		Χριστός Σωτήρ (Αλυτίου)		Χριστός Σωτήρ Αλυτίου (Κουτλουμουσίου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.08556	23.55972	Μονή	0	2	1428	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	μονοδίο, γείες, αμπέλια, περιβόλια	

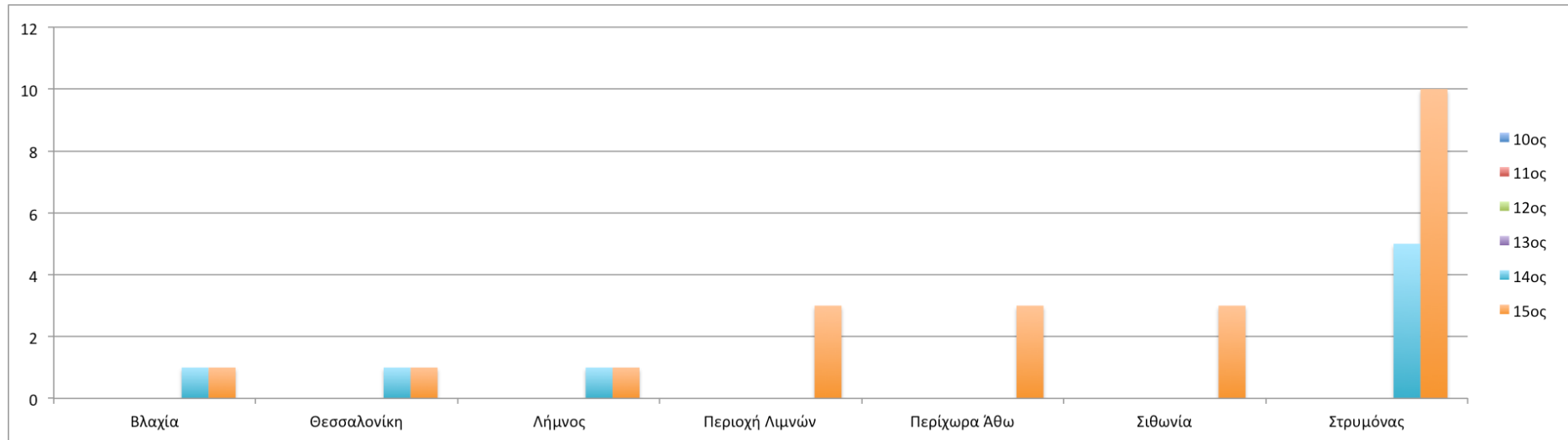
ΠΙΝΑΚΑΣ 06.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά μείζονα περιοχή

Βλαχία	1
Θεσσαλονίκη	1
Λήμνος	1
Περιοχή Λιμνών	3
Περίχωρα Άθω	3
Σιθωνία	3
Στρυμόνας	10

22

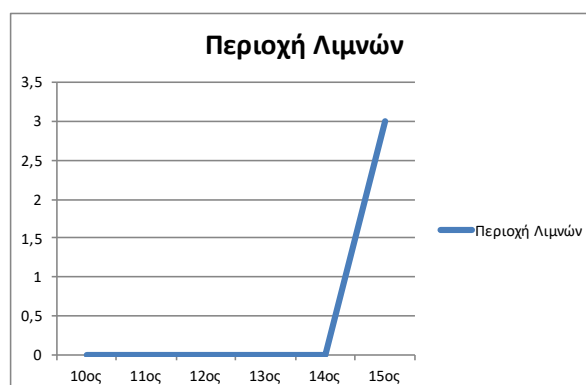
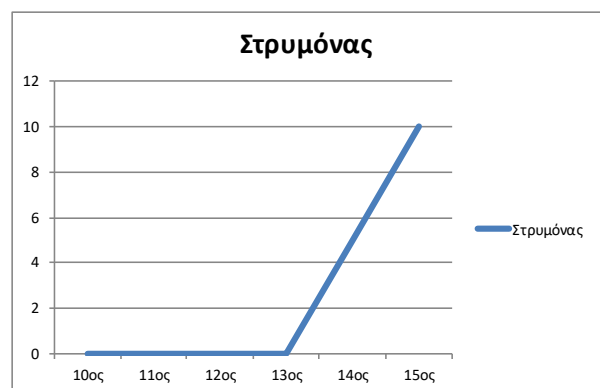
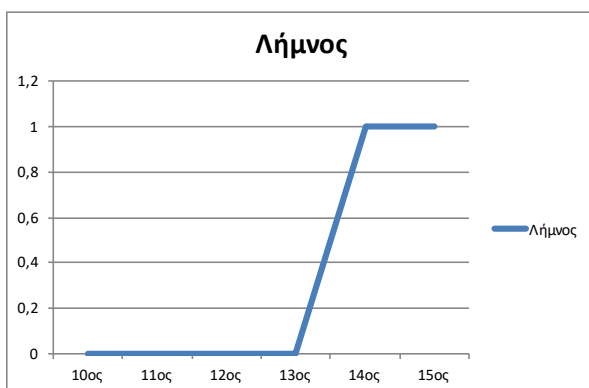
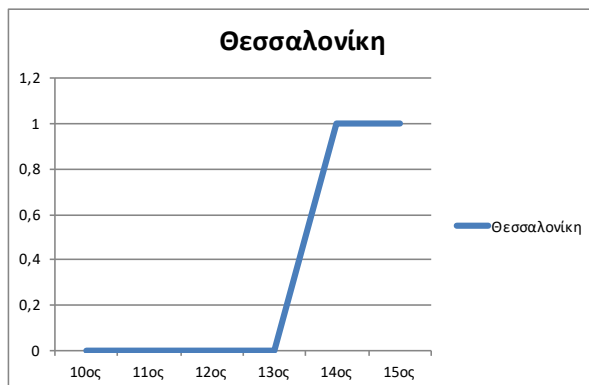
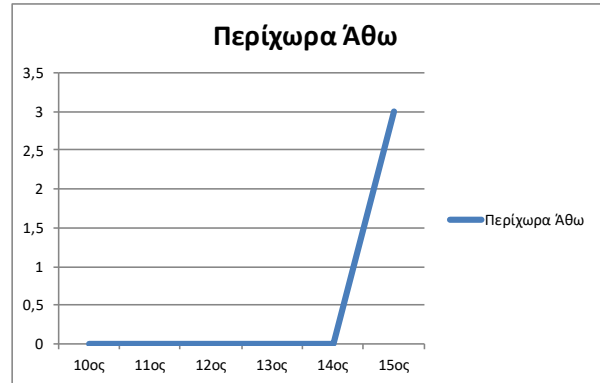
ΠΙΝΑΚΑΣ 06.05: Κατανομή των κήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 06.06: Κατανομή των κήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Βλαχία					1	1
Θεσσαλονίκη					1	1
Λήμνος					1	1
Περιοχή Λιμνών						3
Περίχωρα Αθω						3
Σιθωνία						3
Στρυμόνας					5	10
					8	12

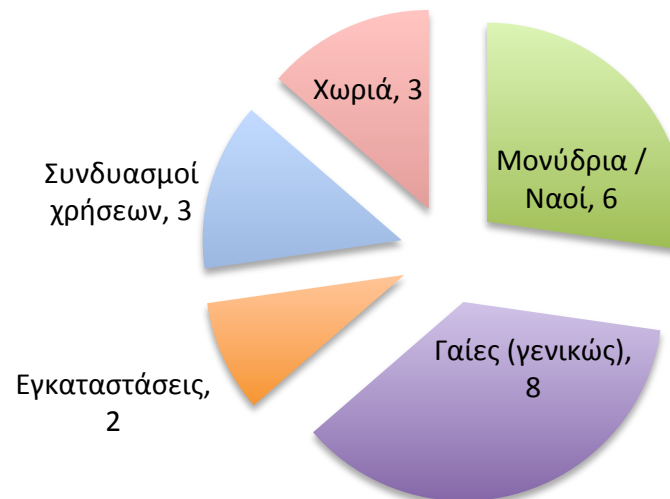
ΠΙΝΑΚΑΣ 06.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 06.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου, συνολικά

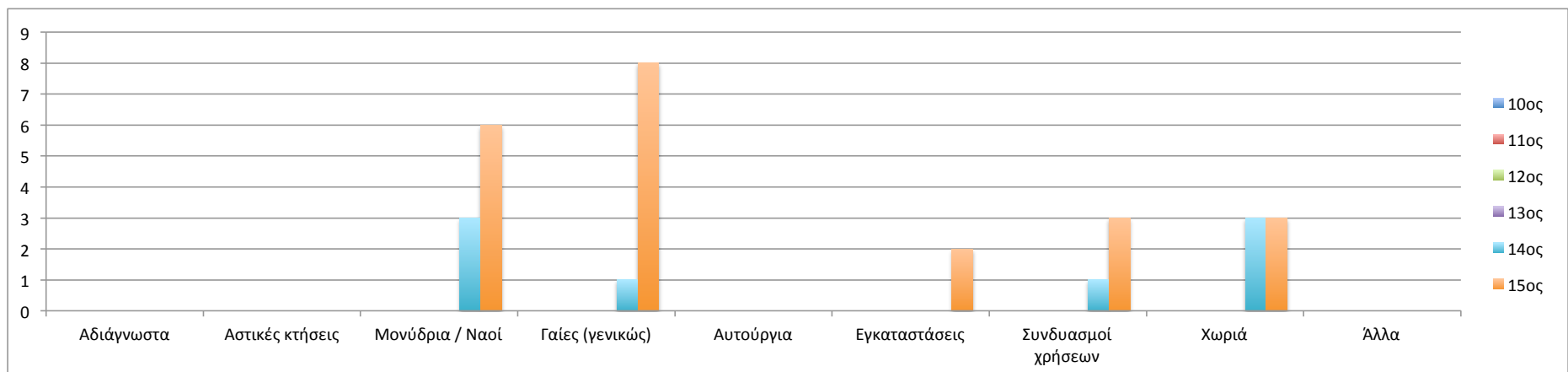
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	
Μονύδρια / Ναοί	6
Γαίες (γενικώς)	8
Αυτούργια	
Εγκαταστάσεις	2
Συνδυασμοί χρήσεων	3
Χωριά	3
Άλλα	

22

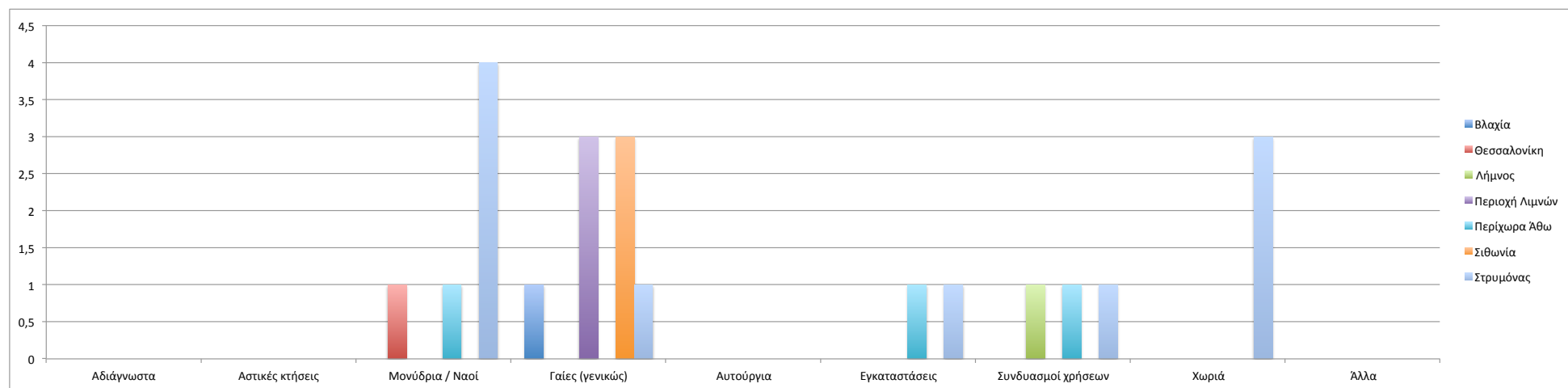
ΠΙΝΑΚΑΣ 06.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά χρονική τομή

ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάγνωστα						
Αστικές κτήσεις						
Μονύδρια / Ναοί					3	6
Γαίες (γενικώς)					1	8
Αυτούργια						
Εγκαταστάσεις						2
Συνδυασμοί χρήσεων					1	3
Χωριά					3	3
Άλλα						
			0	0	8	22

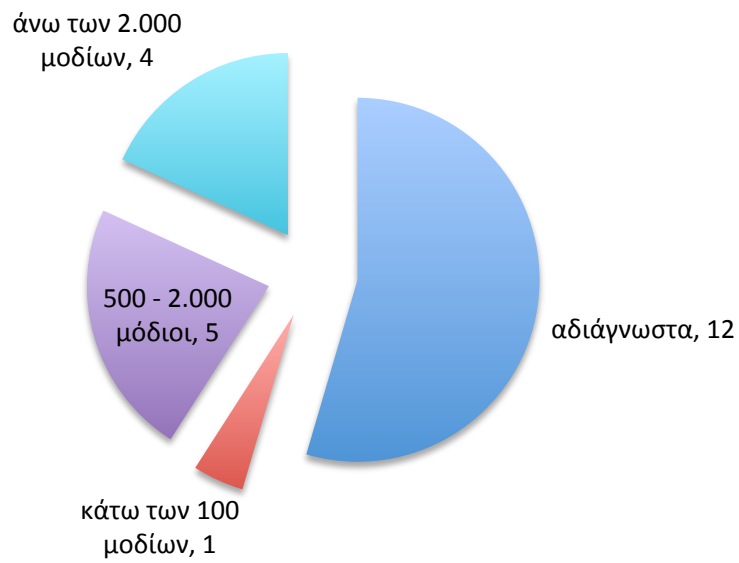

ΠΙΝΑΚΑΣ 06.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά μείζονα περιοχή

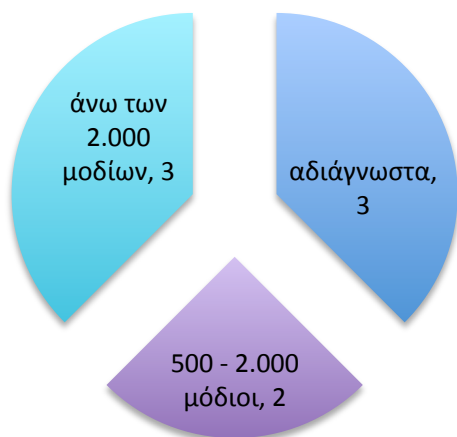
ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΟΥ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Βλαχία				1						1
Θεσσαλονίκη			1							1
Λήμνος							1			1
Περιοχή Λιμνών				3						3
Περίχωρα Άθω			1			1	1			3
Σίθωνία				3						3
Στρυμόνας			4	1		1	1	3		10
			6	8		2	3	3		22

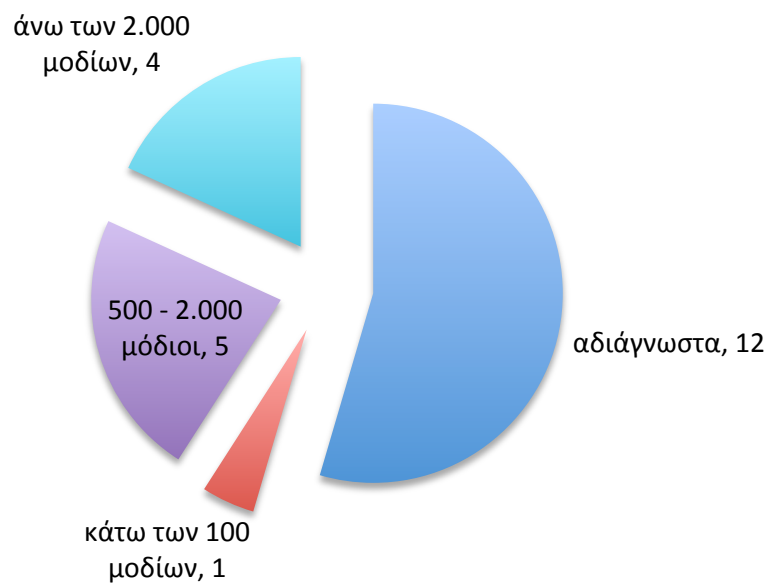
ΠΙΝΑΚΑΣ 06.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου

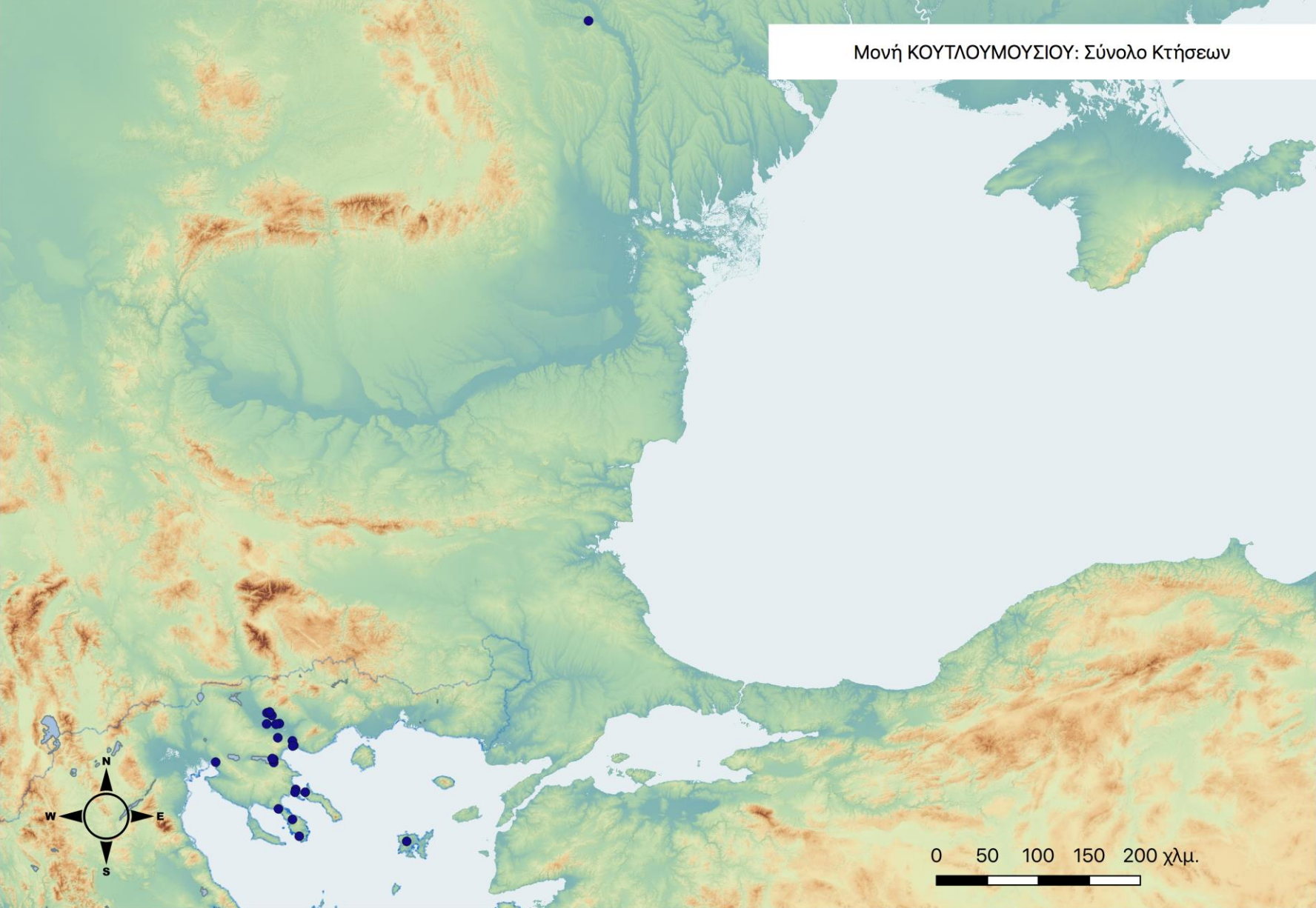
14ος αιώνας

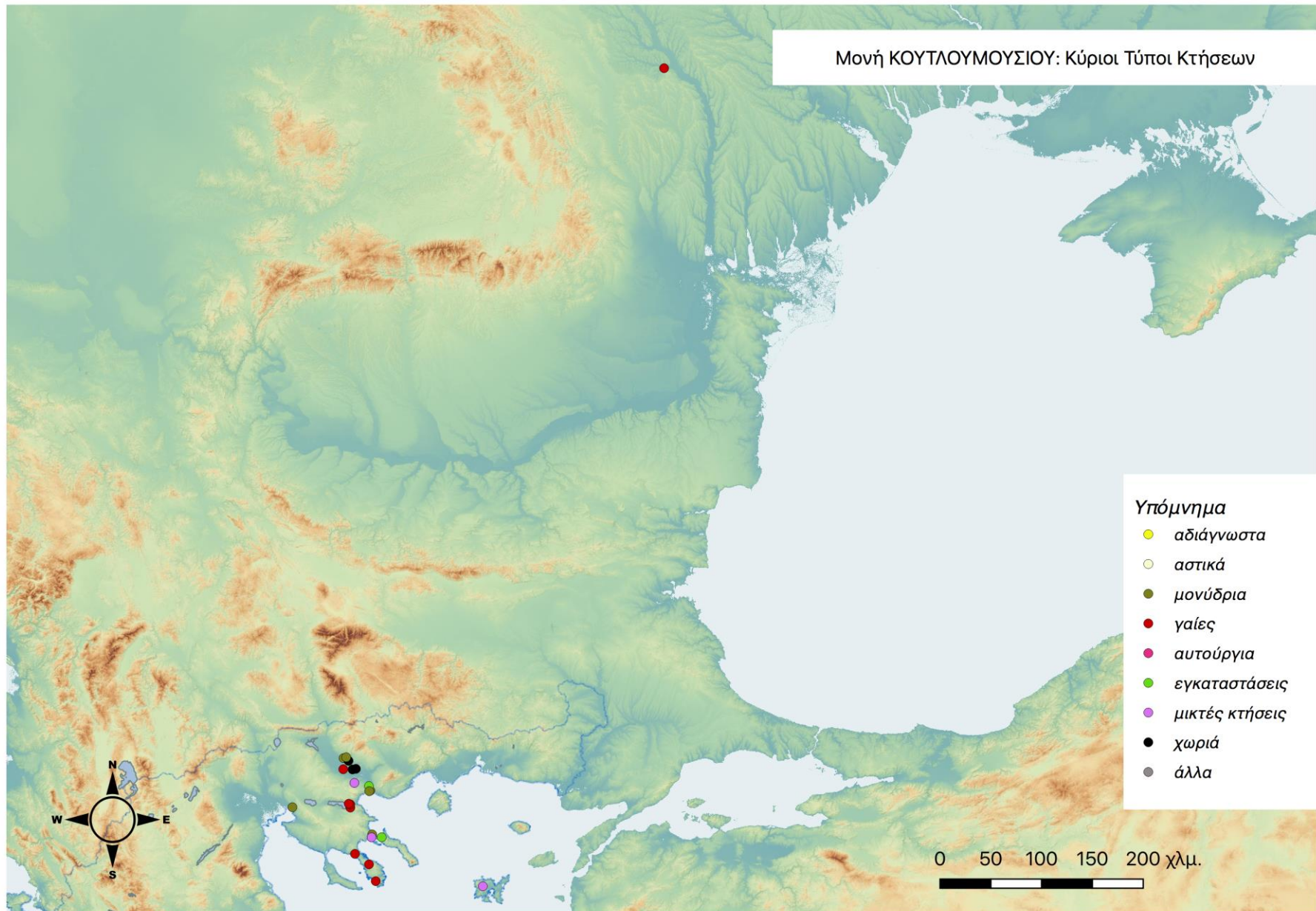
15ος αιώνας

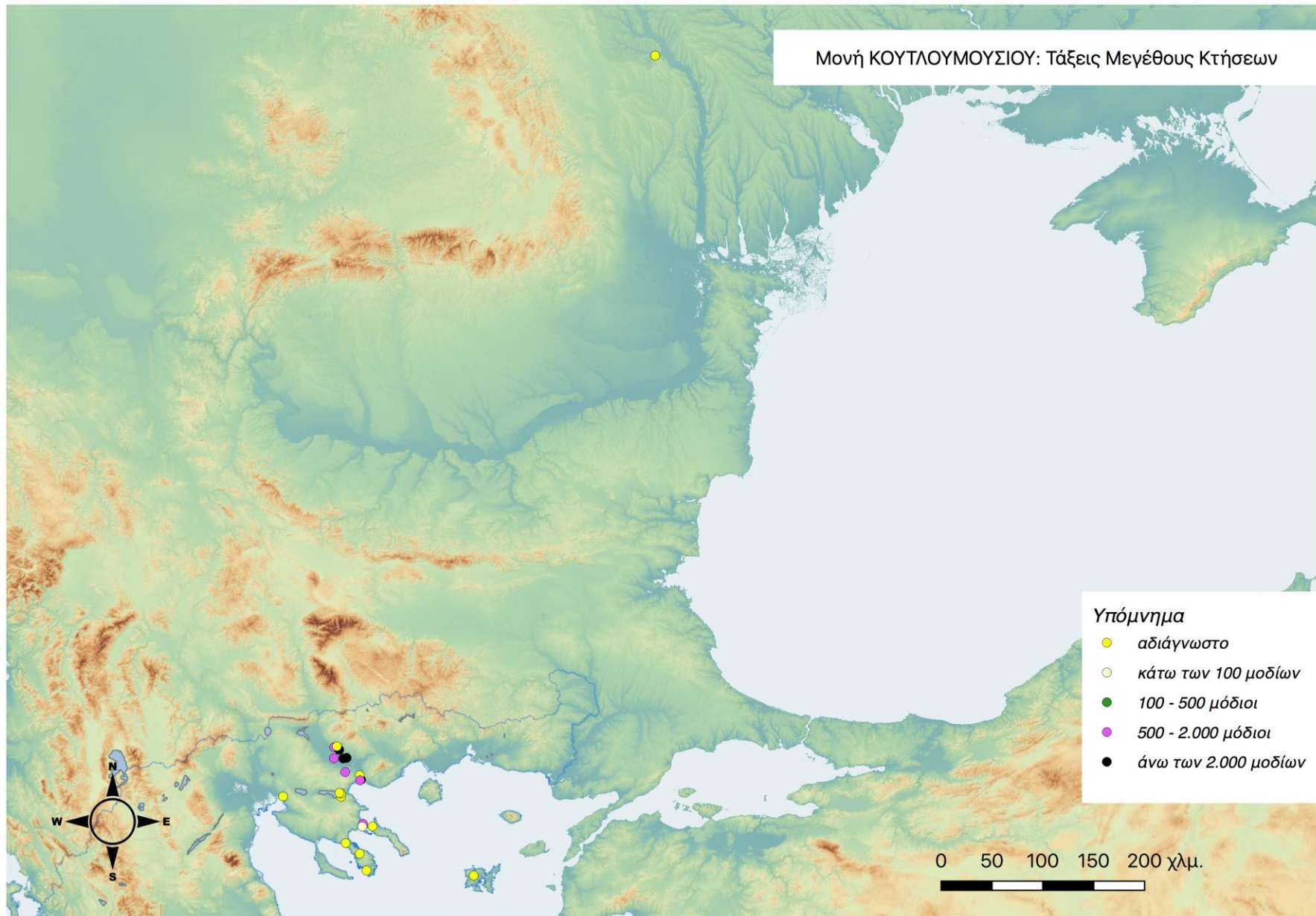
ΧΑΡΤΗΣ 06.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου

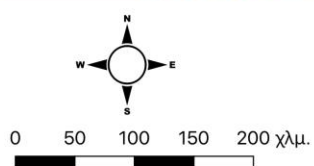
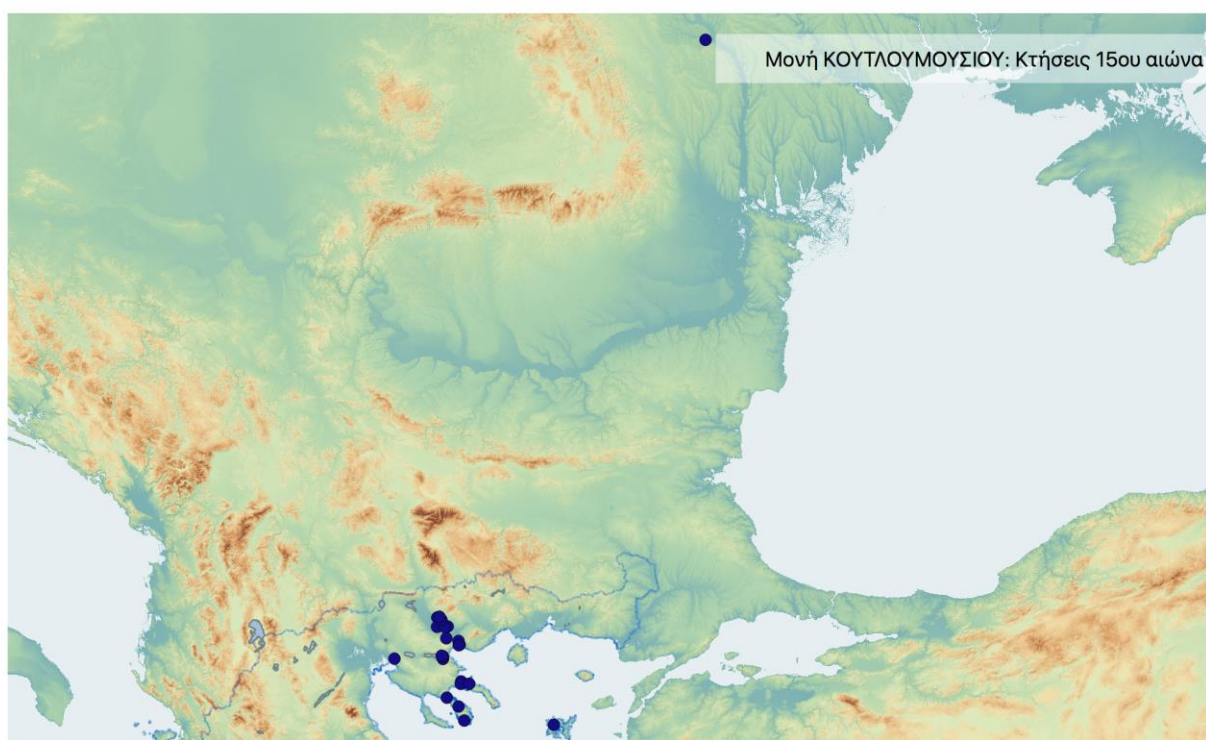
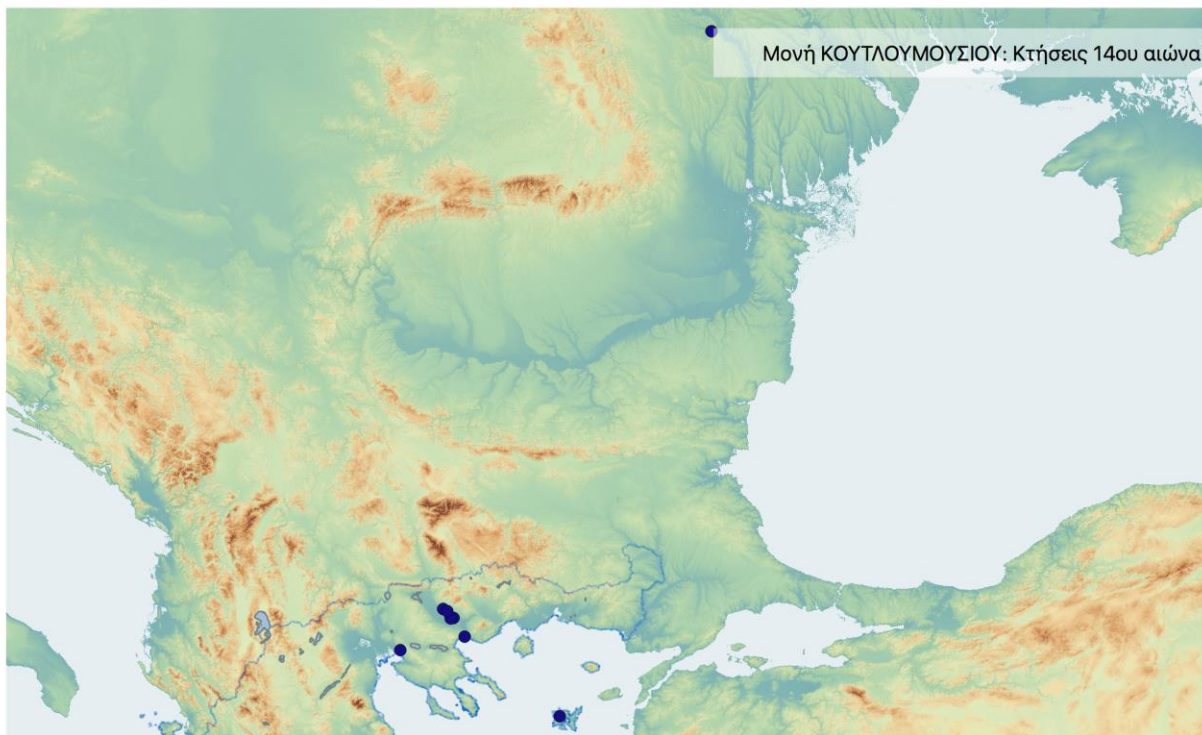
ΧΑΡΤΗΣ 06.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου

ΧΑΡΤΗΣ 06.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου

ΧΑΡΤΗΣ 06.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου
14^{ος} και 15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΟΥ:
14ος και 15ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Κουτλουμουσίου, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.²⁸

Από την πρώτη βέβαιη μνεία της μονής (1169) και μέχρι την παλινόρθωση, δεν υπάρχουν στοιχεία. Ορισμένες πληροφορίες κατά το τελευταίο τέταρτο του 13^{ου} αιώνα αφορούν μια σειρά κτήσεων εντός Άθω. Οι πρώτες εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της μονής χρονολογούνται στα 1338. Πρόκειται για δωρεές της Θεοδώρας Καντακουζηνής στην περιοχή των Σερρών.²⁹

Από τότε κι έπειτα, και ιδίως κατά το β' μισό του 14^{ου} αιώνα, οπότε και κυριαρχεί η μορφή του ηγουμένου Χαρίτωνος, ο ζωτικός χώρο της μονής επεκτείνεται σημαντικά.

Την περίοδο αυτή και ως τα τέλη του αιώνα, αναφέρεται μια σειρά κτήσεων στο Στρυμόνα (Δωρεά Μιχ. Ιεράκη, 1362 - Σιγίλλιο Πατριάρχου Νείλου, 1386),³⁰ στη Βλαχία (Κτητορικό Έγγραφο βοεβόδα Ιωάννου Βλαδισλάβου, 1369),³¹ στη Λήμνο³² και στη Θεσσαλονίκη.³³

²⁸ Lemerle, *KUTLUMUS* (2). Επίσης, βλ. ιστορικό διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία.

²⁹ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 18.

³⁰ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 24, 38.

³¹ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 26.

³² Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 3.

³³ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 30, 35.

Τα πρώτα έτη του 15^{ου} αιώνα αναφέρονται κτήσεις στην περιοχή της Ιερισσού (Έγγραφο του Πρώτου Ιερεμία, 1405),³⁴ όπως και αργότερα, μετά το α' τέταρτο του αιώνα (Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β', για κτήσεις της Μονής Αλυπίου).³⁵ Την ίδια περίοδο η Κουτλουμουσίου συνενώνεται με τη Μονή Αλυπίου και αποκτά νέες κτήσεις στην περιοχή του Στρυμόνα.³⁶

Λίγο αργότερα, προς τα μέσα του 15^{ου} αιώνα, αναφέρονται κτήσεις στην περιοχή της Σιθωνίας και της Ρεντίνας (Πρόσταγμα Ιωάννου Η', 1446).³⁷

Για το υπόλοιπο της περιόδου μελέτης δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία. Όμως, όπως αναφέρθηκε παραπάνω (ενότητα για ιστορικά και οικονομικά στοιχεία), η μονή φαίνεται σε στασιμότητα ή και παρακμή κατά το β' μισό του 15^{ου} αιώνα.

Οι χρονικές τομές είναι δύο, ακολουθώντας το κοινό πρότυπο: μία τομή ανά αιώνα, και ξεκινώντας από το 14^ο, οπότε και ξεκινούν οι μαρτυρίες για εκτός αθωνικής επικράτειας της μονής. Οι κτήσεις της Μονής Αλυπίου, παρότι προϋπάρχουν, καταγράφονται μετά το 1428, οπότε και συντελείται η συνένωση των δύο μονών.

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη

³⁴ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 43.

³⁵ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 11.

³⁶ Για κτήσεις της Μονής Αλυπίου, βλ. Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 10, 11, 12, 13, 19, 22, 23. Για τη συνένωση των δύο μονών, βλ. αρ. 44 (Σιγίλλιο Πατριάρχου Ιωσήφ) και 45 (Πρόσταγμα Ιωάννου Η'), του 1428.

³⁷ Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 47.

δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 06.01:** Οι κτήσεις της Μονής Κουτλουμουσίου συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 22 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 06.01.

- **Πίνακας 06.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα σε δύο χρονικές τομές. 14ος αι.: 8 κτήσεις - 15ος αι.: 22 κτήσεις.

Με μια πρώτη ματιά, προκύπτει ότι η αύξηση των κτήσεων από το 14^ο στον 15^ο αιώνα (από 8 σε 22) είναι ιδιαίτερα σημαντική από ποσοσιαία άποψη, ωστόσο ο τελικός αριθμός δεν παύει να είναι αισθητά περιορισμένος, σε σχέση μάλιστα με άλλες αθωνικές μονές.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 06.04.

- **Πίνακας 06.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά μείζονα περιοχή

Αποδίδεται το σύνολο των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (22), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν επτά (7) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Βλαχία, Θεσσαλονίκη, Λήμνος, Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 06.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομής, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Η πλειονότητα των κτήσεων (10 από 22) εντοπίζονται στο Στρυμόνα, ενώ οι υπόλοιπες περιοχές εκπροσωπούνται με μονοψήφιους αριθμούς: Από 3 κτήσεις η Περιοχή των Λιμνών, τα Περίχωρα του Άθω και η Σιθωνία, και από 1 κτήση οι υπόλοιπες (Βλαχία, Θεσσαλονίκη, Λήμνος).

- **Πίνακας 06.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθμία από τις παραπάνω επτά μείζονες περιοχές. Στην απεικόνιση είναι σαφής η ποσοτική υπεροχή της περιοχής του Στρυμόνα έναντι των υπολοίπων. Επίσης, διακρίνεται ότι από τις περιοχές αυτές, τρεις εμφανίστηκαν για πρώτη φορά το 15^ο αιώνα (Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία: εξαρχής με τρεις κτήσεις έκαστη), ενώ από τις υπόλοιπες

που προϋπήρχαν, τρεις έμειναν στάσιμες, και μία (Στρυμόνας) διπλασίασε τις κτήσεις της από το 14^ο στο 15^ο.

- **Πίνακας 06.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Και εδώ, επιβεβαιώνονται οι παραπάνω παρατηρήσεις. Σημαντική είναι η εμφάνιση κτήσεων για πρώτη φορά το 15^ο αιώνα σε τρεις περιοχές, με ένα σημαντικό ποσοστό (9 από τις 22 συνολικά κτήσεις της μονής). Το ίδιο και ο διπλασιασμός των κτήσεων στην περιοχή του Στρυμόνα, κατά το 15^ο αιώνα.

- **Πίνακας 06.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά επτά γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές, λαμβανομένου ασφαλώς υπόψη ότι οι κτήσεις της μονής δεν ξεκινούν νωρίτερα από το 14^ο αιώνα). Στο σύνολο της περιόδου μελέτης, διακρίνονται δύο περιπτώσεις: α) περιοχές με ανοδική πορεία (Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία, Στρυμόνας), και β) περιοχές με σταθερό αριθμό κτήσεων (Βλαχία, Θεσσαλονίκη, Λήμνος).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 06.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, με εκπροσώπηση των πέντε από τους εννέα συνολικά. Στο σύνολο των κτήσεων ξεχωρίζουν τα *Μονύδρια/Ναοί* (6) και οι *Γαίες* (8), ενώ με μικρότερους αριθμούς ακολουθούν οι τύποι: *Εγκαταστάσεις* (2), *Συνδυασμοί χρήσεων* (3), *Χωριά*(3). Δεν εκπροσωπούνται καθόλου οι τύποι: *Αδιάγνωστα*, *Αστικές κτήσεις*, *Αυτούργια*, *Άλλα*. Παρά το γεγονός ότι υπάρχει σημαντική ποσοστιαία διαφορά μεταξύ των τύπων με τις ακραίες τιμές (π.χ. 8 *Γαίες* έναντι 2 *Εγκαταστάσεων*), οι πραγματικοί αριθμοί είναι μάλλον μικροί ώστε να φανούν τυχόν τάσεις και προτιμήσεις. Μια πρώτη ματιά όμως δίνει μια μάλλον «παραδοσιακή» εικόνα κυρίως αγροτικού χαρακτήρα.

- **Πίνακας 06.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων. Οι κτήσεις ανήκουν σε 4 από τους 9 κύριους τύπους για το 14^ο αιώνα, και σε 5 για το 15^ο.

Στον μεν 14^ο αιώνα οι δύο τύποι από τους 4 καταγράφουν από μία κτήση, ενώ τα *Μονύδρια/Ναοί* και τα *Χωριά* από 3. Ο τελευταίος τύπος θα μείνει αναλλοίωτος κατά το 15^ο αιώνα, ενώ τα *Μονύδρια/Ναοί* θα διπλασιαστούν (6 από 3). Παράλληλα, παρατηρούμε επίσης μια σημαντική αύξηση των *γαιών* (8 από 1), αύξηση των *συνδυασμένων χρήσεων* (3 από 1), καθώς και εμφάνιση 2 εγκαταστάσεων.

Στο δεύτερο μέρος της οπτικής απόδοσης (μπάρες), γίνεται σαφέστερη η εμφάνιση και κορύφωση των συγκεκριμένων τύπων, όπου ποσοτικά κυριαρχούν ασφαλώς τα *Μονύδρια/Ναοί* και οι *Γαίες*, με τις τελευταίες να σημειώνουν χαρακτηριστική αύξηση.

- **Πίνακας 06.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου ανά μείζονα περιοχή.

Στον πίνακα αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις επτά (7) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής.

Από τους τύπους κτήσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω ως κυρίαρχοι, οι κύριες συγκεντρώσεις έχουν ως εξής:

Γαίες στην Περιοχή των Λιμνών και στη Σιθωνία (από 3), με τη Βλαχία και το Στρυμόνα να ακολουθούν με μία μόνο κτήση.

Μονύδρια/Ναοί κατά κύριο λόγο στο Στρυμόνα (4), αλλά και σε Θεσσαλονίκη και Περίχωρα Άθω (από 1).

Τα *Χωριά* εντοπίζονται και τα τρία στο Στρυμόνα, οι *συνδυασμένες χρήσεις* (3) σε Λήμνο, Περίχωρα Άθω και Στρυμόνα (από 1).

Ομοίως, οι *εγκαταστάσεις* (2) σε Περίχωρα Άθω και Στρυμόνα (από 1).

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 06.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 06.11:** Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Κουτλουμουσίου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.

Από το σύνολο των κτήσεων της μονής (22), περισσότερες από τις μισές (12) χαρακτηρίζονται ως αδιάγνωστες, ενώ για μόλις δέκα από αυτές παρέχονται επαρκή στοιχεία ως προς τα μεγέθη.

Παρατηρούμε κυριαρχία των μεγάλων κτήσεων: από τις 10 κτήσεις, οι 5 είναι μεταξύ 500 και 2.000 μοδίων και οι 4 άνω των 2.000, ενώ μόλις 1 κάτω των 100.

Ανάλογη είναι η πορεία από το 14^ο στο 15^ο αιώνα: Οι μεγάλες κατηγορίες του 14^{ου} αιώνα αυξάνουν σε αριθμό κτήσεων (από 3 σε 4 για την ανώτερη κατηγορία, και από 2 σε 5 για την αμέσως επόμενη), ενώ εμφανίζεται η μοναδική μικρή κτήση, και αυξάνουν σημαντικά οι αδιάγνωστες (από 3 σε 12).

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 06.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Παρόλο που η μονή φέρεται να ιδρύθηκε πριν το τέλος του 10^{ου} αιώνα, και αναφέρεται ήδη με παγιωμένη ονομασία από το 12^ο, οι πρώτες εκτός Άθω κτήσεις της δε χρονολογούνται πριν το 14^ο αιώνα, συμπεριλαμβανομένων και των κτήσεων στην περιοχή Σερρών και Στρυμόνα της Μονής Αλυπίου, η οποία συνενώθηκε με την Κουτλουμουσίου στα 1428. Πρόκειται ωστόσο για μικρό σχετικά αριθμό κτήσεων (22).

Στη χρονική εξέλιξη από το 14^ο στο 15^ο αιώνα, ο αριθμός των κτήσεων θα αυξηθεί σημαντικά, από άποψη ποσοστιαίας μεταβολής (από 8 σε 22), κάτι που όμως οφείλεται στη συνένωση των δύο μονών (Κουτλουμουσίου και Αλυπίου) και στην αθροιστική απόδοση των κτήσεών τους.

Ο γεωγραφικός χώρος των κτήσεων δεν προκαλεί έκπληξη. Με εξαίρεση την περιοχή της Βλαχίας, όπου η κτήση που αναφέρεται οφείλεται στις σχέσεις που οικοδόμησε εκεί ο ηγούμενος της μονής Χαρίτων, οι υπόλοιπες περιοχές

είναι ένα υποσύνολο του τυπικού ζωτικού αθωνικού χώρου: Ακτινωτά, από τα Περίχωρα του Άθω ως τη Θεσσαλονίκη, το Στρυμόνα και τη Λήμνο.

Ως προς τους κύριους τύπους, οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αφορούν τις *Γαίες* με 8 από τις 22 κτήσεις, ενώ οι αμέσως επόμενοι από άποψη ποσοτήτων τύποι είναι τα *Μονύδρια/Ναοί* (6), καθώς και οι *συνδυασμένες χρήσεις* και τα *Χωριά* (από 3). Οι *εγκαταστάσεις* ακολουθούν στο τέλος, με 2 μόλις κτήσεις. Αν και, όπως επισημάνθηκε, οι αριθμοί είναι μικροί για λεπτομερή συγκριτική μελέτη, υπάρχει μια μάλλον «παραδοσιακή» τάση, όπου κυριαρχούν τα τυπικά μοντέλα αγροτικού χαρακτήρα, με έμφαση δηλαδή στον πρωτογενή τομέα και στις θρησκευτικές λειτουργίες.

Όσον αφορά τα μεγέθη, οι περισσότερες από τις μισές κτήσεις (12 από 22) είναι αδιάγνωστες, ενώ στις υπόλοιπες 10 είναι σαφής μία υπεροχή των μεγάλων μεγεθών (4 στην ανώτερη κατηγορία και 5 στην αμέσως επόμενη, με μία μόλις μικρή κτήση).

Η γενική εικόνα μαρτυρεί μία μέτρια μονή ως προς την εκτός Άθω παρουσία της, ενώ η αντίθετα σημειώνει μια ενδιαφέρουσα εσωτερική διαδρομή. Σημαντική καμπή στην ιστορία της φαίνεται πως είναι η παρουσία του ηγουμένου Χαρίτωνος, που μεταξύ άλλων θεμελίωσε στενές σχέσεις με την περιοχή της Βλαχίας, οι οποίες διατηρήθηκαν μέχρι πολύ αργότερα.

ΜΟΝΗ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Παντοκράτορος

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Παντοκράτορος

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Μεταμόρφωση του Σωτήρος

ΚΤΙΤΩΡ: Οι αδελφοί Μέγας Στρατοπεδάρχης Αλέξιος και Μέγας Πριμικήριος Ιωάννης

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Έβδομη (7η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Κατά την παράδοση, ίδρυση τον 11ο αιώνα.
Τεκμηριωμένη ίδρυση (ή εκ βάθρων επανίδρυση) περί το 1357

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ:

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στην ανατολική ακτή της αθωνικής χερσονήσου, και λίγο μετά το μέσον αυτής, μεταξύ των Μονών Βατοπεδίου (βόρεια) και Σταυρονικήτα (νότια).

Είναι χτισμένη δίπλα στην παραλία, πάνω σε βραχώδη προεξοχή μεταξύ μικρών φυσικών ορμίσκων, στα βόρεια και νότια.

Το συγκρότημα, που έχει σχήμα ακανόνιστου τετράπλευρου (προς πεντάγωνο) στον άξονα Β-Ν, αναπτύσσεται αρμονικά στο τοπίο, αξιοποιώντας τη φυσική μορφολογία, σε βαθμίδες.

Ο αρχικός πυρήνας περιοριζόταν στη σημερινή δυτική πλευρά, ενώ η προς νότο επέκταση του περιβόλου είναι μεταγενέστερη.

Ένα πλήθος προσκτισμάτων και βοηθητικών κτιρίων πλαισιώνει άμεσα το συγκρότημα, τόσο προς τα βόρεια και δυτικά όσο και προς τα νότια, όπου διαμορφώνεται και το λιμανάκι της μονής με τον αρσανά της και τις βοηθητικές εγκαταστάσεις.

Στην ευρύτερη περιοχή της μονής βρίσκονταν κατά την εποχή της ίδρυσής της αρκετά μικρότερα μονύδρια, τα οποία καταλήγουν στις πηγές ως εξαρτήματα (τελικά) των κυρίαρχων μονών: προς Βορρά τα Μονύδρια Καλετζή (Κολιτσού), Ξυλουργού, Φαλακρού, Δωροθέου και Κυνόποδος, και προς Νότο τα Μονύδρια Φακηνού και Αγίου Αυξεντίου. Από αυτά, η Παντοκράτορος αφομοίωσε τα πέντε τελευταία, συν εκείνο του Ραβδούχου, κοντά στις Καρυές.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτειά της καλύπτει μια έκταση στην παραλία εκατέρωθεν του ακρωτηρίου Χαλκιάς, εκτεινόμενη προς την ενδοχώρα, ως τα όρια των Μονών (από Δ προς Α): Βατοπεδίου, Δοχειαρίου, Ξενοφώντος, Αγίου Παντελεήμονος, και Σταυρονικήτα, καθώς και με την επικράτεια των Καρυών στα νότιά της.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Σχετικά με τις απαρχές της μονής, οι διαθέσιμες μαρτυρίες συμπλέκονται με την παράδοση, η οποία τη θέλει καθίδρυμα του Αλεξίου Α Κομνηνού (1081-1117).¹ Η παράδοση θέλει επίσης δεύτερο ιδρυτή της το Στρατοπεδάρχη Αλέξιο Στρατηγόπουλο, στο γ' τέταρτο του 13^{ου} αιώνα.² Τα σωζόμενα έγγραφα ωστόσο αναφέρουν σαφώς ως ιδρυτές της δύο

¹ Πεντζίκης, σ. 373.

² Σμυρνάκης, σ. 529.

αξιωματούχους αδελφούς: το Μέγα Στρατοπεδάρχη Αλέξιο και το Μέγα Πριμικήριο Ιωάννη, περί το 1357, επί αυτοκράτορα Ιωάννη Ε'.³

Κατά το έτος αυτό, οι ιδρυτές εξασφαλίζουν αυτοκρατορικό χρυσόβουλλο με το οποίο τους παραχωρούνται κτήσεις στην περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας (Στρυμόνας, Καβάλα, Θάσος), όπου είχαν ήδη διαπρέψει οι ίδιοι στις πολεμικές αναμετρήσεις εναντίον Σέρβων και Τούρκων.⁴

Μετά το θάνατο του Αλεξίου, ο αδελφός του, Ιωάννης, συνεχίζει την κτιτορική του δράση προς τη μονή (ήδη σταυροπηγιακή και βασιλική), στην οποία και εγκαταβιώνει, πριν το 1384.⁵ Ως τότε όμως, η μονή είχε ήδη εξασφαλίσει τις εντός Άθω κτήσεις της.⁶

Μέχρι το 1384, όπου τοποθετείται η εγκατάσταση του Ιωάννη στη μονή, η Παντοκράτορος θα έχει ήδη προικιστεί με τις κύριες κτήσεις της στη Μακεδονία, από δωρεές των κτιτόρων της,⁷ και ειδικότερα στην περιοχή του Στρυμόνα, του Παγγαίου και της Χρυσουπόλεως, ενώ σύντομα θα ακολουθήσει και η Θάσος.⁸

Προς τα τέλη του 14ου αιώνα (1388), οι κτήσεις της μονής θα επεκταθούν και στη Λήμνο,⁹ κτήσεις που θα επικυρωθούν από το Μανουήλ Β' λίγο αργότερα (1393).¹⁰ Λίγο μετά την καμπή του 14ου-15ου αιώνα, οι παντοκρατορινές κτήσεις θα φτάσουν

³ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 12. Επίσης, Kravari, *PANTOCRATOR*, σ. 7.

⁴ Kravari, *PANTOCRATOR*, σ. 8.

⁵ Kravari, *PANTOCRATOR*, σ. 9-11.

⁶ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 14.

⁷ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 16, 17.

⁸ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 10, 11.

⁹ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 12.

¹⁰ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 15.

σχεδόν στο μέγιστό τους,¹¹ με μικρές αυξομειώσεις ως τα μέσα του 15ου, στις ήδη γνωστές περιοχές: Λήμνο, Θάσο και περιοχή Στρυμόνα.

Μετά από κάποιο σημείο, ο 15ος αιώνας θα είναι περίοδος σχετικής ύφεσης για τη μονή, που θα ανακάμψει ωστόσο τον επόμενο, οπότε και, μεταξύ άλλων, θα επεκταθεί προς τα νότια, με μια σειρά οικοδομημάτων που θα χρηματοδοτήσουν κυρίως Βλάχοι και Μολδαβοί ηγεμόνες και ευγενείς (Νεάγκοε Μπασαράμπ, Γαβριήλ Τορτουσάνου).¹²

Έξωθεν βοήθεια θα λάβει η μονή και κατά τον επόμενο αιώνα, με χορηγίες και εράνους μέχρι τη Ρωσία της Μ. Αικατερίνης, βοήθεια η οποία αντικατοπτρίζεται και στο κτιριακό συγκρότημα με παρεκκλήσια και άλλες κατασκευές της εποχής. Στην ιστορική της διαδρομή, η Μονή Παντοκράτορος είχε ενσωματώσει αρκετά παλαιότερα μονύδρια: Ραβδούχου, Φακηνού, Φαλακρού, Αγ. Αυξεντίου, Κυνόποδος και Δωροθέου, κάποια από τα οποία ανάγονται στο 10^ο αιώνα,¹³ καθώς και το λεγόμενο *Μονύδριο του Πλάκαρη*.¹⁴

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

- Κρήνη εισόδου: 1781
- Κρήνη αυλής: 1819
- Καθολικό: 1362/63
- Τοιχογραφίες Καθολικού: 1360-1370 (επιζωγράφιση στα 1854)

¹¹ Kravari, *PANTOCRATOR*, σ. 16.

¹² Πεντζίκης, σ. 374.

¹³ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 14. Επίσης: Πεντζίκης, σ. 373 -- Kravari, *PANTOCRATOR*, σ. 3-5 και 51-53 -- Παπαχρυσάνθου, *Μοναχισμός*, σ. 246-248.

¹⁴ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 29 (1501). Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 536.

- Τέμπλο Καθολικού: 1640
- Λητή και Εξωνάρθηκας: 1847
- Τάφος (νέος) κτιτόρων: 1847
- Παρεκκλήσιο Κοιμήσεως Θεοτόκου: 1538
- Τράπεζα: 1744 (τοιχογράφηση στα 1749)
- Κοιμητήριο: 1771

Εντός του συγκροτήματος υπάρχουν πολλά παρεκκλήσια χρονολογούμενα ή/και ιστορημένα από το 16ο αιώνα και κυρίως το 18ο αιώνα (Αγίων Ανδρέου και Ιωαννικίου, Αρχαγγέλων, Προδρόμου κ.λπ.).

Πέραν αυτών, πλήθος άλλων εξαρτημάτων (παρεκκλήσι και Καθίσματα) βρίσκονται εκτός του περιβόλου και στην ευρύτερη περιοχή, με παλαιότερο εκείνο του Αγίου Αθανασίου του Αθωνίτου, που χρονολογείται στην εποχή κοντά στην ίδρυση (14ος αιώνας), και άλλα (Αγίου Ονουφρίου, Αγίων Αποστόλων, Αγίας Άννης, Αγίου Τρύφωνος, Αγίου Αθανασίου κ.λπ.).

Πέραν των υπολοίπων εξαρτημάτων της μονής (Κελλίων, Καλυβών και Καθισμάτων) που χωροθετούνται κυρίως στις περιοχές των Καρυών και της Καψάλας, μεταξύ των εξαρτημάτων της περιλαμβάνεται και η Σκήτη του Προφήτου Ηλίου.

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Στρυμόνας, Θάσος, Λήμνος, Σέρρες, Παγγαίο, καθώς και Αδριανούπολη, Λέσβος, Αϊβαλί, Ρουμανία.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

- 11ος αιώνας: Ίδρυση της μονής, κατά την παράδοση
- 1357: Παραχώρηση κτήσεων σε Στρυμόνα και Θάσο, με χρυσόβουλλο του Ιωάννη Ε' προς τους κτίτορες
- 1362/63: Ανέγερση Καθολικού
- προ του 1363: Αναγόρευση της μονής σε σταυροπήγιο
- 1362-1370: Τοιχογράφηση Καθολικού
- προ του 1367: Αναγόρευση της μονής σε βασιλική
- 1368/69: Θάνατος του πρώτου κτίτορα, Αλεξίου
- 1384: Εγκαταβίωση του δεύτερου κτίτορα, Ιωάννη, στη μονή
- 1387: Θάνατος του δεύτερου κτίτορα, Ιωάννη
- 1388: Κτήσεις στη Λήμνο
- 1392: Επικύρωση από τον Πρώτο, του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των παλαιότερων μονυδρίων που είχαν ήδη απορροφηθεί από την Παντοκράτορος
- 1394: Επέκταση των κτήσεων στη Λήμνο
- 1420: Οι Γκατελούζι στη Θάσο - Απώλεια κτήσεων της μονής εκεί
- προ του 1464: Νέες κτήσεις στη Λήμνο από το Δημήτριο Παλαιολόγο
- 1491/92: Διαμάχες της μονής με την Εσφιγμένου και την Αγίου Παντελεήμονος, για όμορες κτήσεις στο Λογγό (Σιθωνία)
- 1501: Ο Λογοθέτης της Βλαχίας, Στάικος, νέος κτήτορας της μονής
- 1512-1521: Κτιριακή ανασυγκρότηση και επέκταση της μονής προς Νότο, με δαπάνες του Νεάγκοε Μπασαράμπ
- 1538: Ανέγερση Παρεκκλησίου Κοιμήσεως Θεοτόκου
- 1614: Επέκταση Καθολικού προς ανατολάς
- 1640: Κατασκευή Τέμπλου Καθολικού

- 1744: Μεταφορά Τράπεζας
- 1771: Ανέγερση Κοιμητηριακού Ναού
- 1773: Μεγάλη πυρκαϊά
- 1781: Ανέγερση Παρεκκλησίων α) Αγίων Ανδρέου και Ιωαννικίου, β) Αρχαγγέλων
- 1847: Νάρθηκες και λοιπά οικοδομικά

B. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

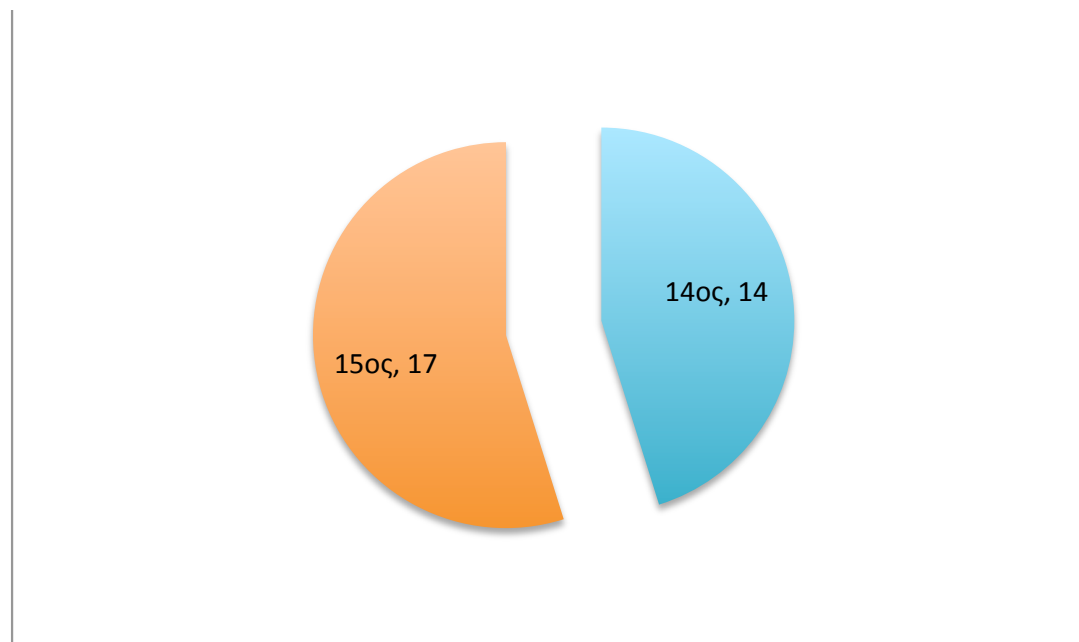
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 07.01: Οι κτήσεις της Μονής Παντοκράτορος συνολικά

MonCODE	AJA	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	EXIST 10th	EXIST 11th	EXIST 12th	EXIST 13th	EXIST 14th	EXIST 15th	Subjacent_Installations
07_1		Άγιος Γεώργιος	Λιμένας	Άγιος Γεώργιος Λιμένα (Παντοκράτορος)	Θάσος	Θάσος	40.77893	24.70805	Ναός	0	2	1384	1930	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Ναός
07_2		Βομπλιανή	Λυκόσχισμα	Βομπλιανή (Παντοκράτορος)	Σύμβολο	Παγγαίο - Σύμβολο	40.78887	24.03292	Κυριό	4	7	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Κυριό
07_3		Θεοτόκος Χρυσουπόλεως	Χρυσούπολις	Θεοτόκος Χρυσουπόλεως (Παντοκράτορος)	Χρυσουπόλις	Στρυμόνας	40.83351	23.83956	Μονή	0	2	1374	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Μονούδριο, γαίες, αμπέλια, ελαιοτριβείο, οικίες
07_4		Άγιοι Ανάργυροι Κακής Ράχης	Κακή Ράχη	Καλλιράχη (Παντοκράτορος)	Καλλιράχη	Θάσος	40.69384	24.55426	Μονή	1	2	1363	1721	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Μονούδριο, χωράφια, ελαιώνες, εμυνοβαλκωνές
07_5		Θεοτόκος Καμμιτζιώτισσα	Χριστούπολις	Καμμιτζιώτισσα (Παντοκράτορος)	Χριστούπολις	Ανατολική Μακεδονία	40.93827	24.40917	Μονή	0	2	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Μονούδριο, γαίες, αμπέλια, ελαιοτριβείο, οικίες
07_6		Μαρμαρολιμήν	Λιμένας	Λιμένας (Παντοκράτορος)	Θάσος	Θάσος	40.77892	24.70804	Μονή	0	2	1384	1930	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	μονούδριο, Πύργος, γαίες αμπέλια, περιβόλια, μύλοι, προάστειο
07_7		Λογγός	Λοκκός	Λογγός (Παντοκράτορος)	Είθωνια	Είθωνια	40.02061	23.84571	Κυράφι	0	3	1491	1923	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	Ναός
07_8		Μαρμάριον		Μαρμάρι (Παντοκράτορος)	Νέα Κερδύλια	Στρυμόνας	40.82916	23.82317	Κυριό	4	7	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Κυριό, πόρος, ποτάμι, ψαροτόπια, μύλοι
07_9		Νησιον		Νησιον (Παντοκράτορος)	Χρυσουπόλις	Στρυμόνας	40.85501	23.83556	Κυριό	4	7	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Κυριό, γαίες
07_10		Νικήτη		Νικήτη (Παντοκράτορος)	Είθωνια	Είθωνια	40.21983	23.66888	Βασκότοπος	0	5	1491	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	Βασκότοπος, χειμαδιά
07_11		Παντοκράτωρ		Παντοκράτωρ Ελευθερουπόλεως (Παντοκράτορος)	Ελευθερουπόλις	Παγγαίο - Σύμβολο			Μονή	0	2	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Μονούδριο, γαίες, αμπέλια, μύλος, οικίες
07_12		Παπαγιανία		Παπαγιανία (Παντοκράτορος)	Νέοτος	Ανατολική Μακεδονία	40.94008	24.70935	Ψαροτόπιο	0	5	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	ψαροτόπιο, βιβάριο
07_13		Παπαρνηκία		Παπαρνηκία (Παντοκράτορος)	Χριστούπολις	Ανατολική Μακεδονία	40.94212	24.37504	Κυριό	4	7	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Κυριό, γαίες
07_14		Παρανησία	Λήμιος	Παρανησία (Παντοκράτορος)	Λήμιος	Λήμιος	39.88229	25.20788	Κυράφι	2	6	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	γαίες, βασκότοπος, μανδρωτόπια
07_15		Πισπέραγος	Άγιο Χωριον, Αλεξότμυρος	Πισπέραγος (Παντοκράτορος)	Λήμιος	Λήμιος	39.89385	25.19274	Μονή	3	2	1385	1920	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Μονούδριο, Πύργος, γαίες, τραπεζοχώρια
07_16		Ελαδιάβα	Πρόβλακας	Πρόβλακας (Παντοκράτορος)	Ερισσός	Ερισσός	40.37216	23.92525	Οικία	1	1	1469	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	Ναός
07_17		Φακός		Φακός (Παντοκράτορος)	Λήμιος	Λήμιος	39.83951	25.18984	Βασκότοπος	0	5	1388	1930	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Βασκότοπος, μανδρωτόπια

ΠΙΝΑΚΑΣ 07.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	
12ος	
13ος	
14ος	14
15ος	17

ΠΙΝΑΚΑΣ 07.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά μείζονα περιοχή

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	EXIST 10th	EXIST 11th	EXIST 12th	EXIST 13th	EXIST 14th	EXIST 15th	Subjacent_Installations
07_5		Θεοτοκος Καμνιτζιώτισσα	Χριστούπολις	Καμνιτζιώτισσα (Παντοκράτορος)	Χριστούπολις	Ανατολική Μακεδονία	40.93827	24.40917	Μονή	0	2	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Μονούβριο, γαίες, αμπέλια, ελαιοτριβείο, οικίες
07_12		Παπαγιάνια		Παπαγιάνια (Παντοκράτορος)	Νέστος	Ανατολική Μακεδονία	40.94008	24.70935	Παρατόπια	0	5	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Παρατόπια, βιβάρια
07_13		Παπαρνικάια		Παπαρνικάια (Παντοκράτορος)	Χριστούπολις	Ανατολική Μακεδονία	40.94212	24.37504	Χωριό	4	7	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Χωριό, γαίες
07_1		Άγιος Γεωργιος	Λιμένας	Άγιος Γεωργιος Λιμένας (Παντοκράτορος)	Θάσος	Θάσος	40.77893	24.70805	Ναός	0	2	1384	1930	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	ναός
07_4		Άγιοι Ανάργυροι Κακής Ράχης	Κακή Ράχη	Καλλιράχη (Παντοκράτορος)	Καλλιράχη	Θάσος	40.69384	24.55426	Μονή	1	2	1363	1721	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Μονούβριο, χωράφια, ελαιώνες, αμυνδαλιώνες
07_6		Μαρμαρολιμήν	Λιμένας	Λιμένας (Παντοκράτορος)	Θάσος	Θάσος	40.77892	24.70804	Μονή	0	2	1384	1930	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Μονούβριο, γαίες αμπέλια, περιβόλια, μύλοι, παρατόπια
07_14		Παρανισία	Λίμνος	Παρανισία (Παντοκράτορος)	Λίμνος	Λίμνος	39.88229	25.20783	Χωράφι	2	6	1388	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	γαίες, βοσκότοποι, παρατόπια
07_15		Παττεράγος	Ανω Χωριον, Αλεξόπυργος	Παττεράγος (Παντοκράτορος)	Λίμνος	Λίμνος	39.89385	25.19274	Μονή	3	2	1388	1920	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Μονούβριο, παράγος, γαίες παλαιόχωριο
07_17		Βακός		Βακός (Παντοκράτορος)	Λίμνος	Λίμνος	39.83951	25.18984	Βοσκότοπος	0	5	1388	1930	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Βοσκότοποι, παρατόπια
07_2		Βομπλιανή	Λυκόσχημα	Βομπλιανή (Παντοκράτορος)	Συμβολο	Παγγαίο - Συμβολο	40.78887	24.03292		4	7	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Χωριό
07_11		Παντοκράτωρ		Παντοκράτωρ Ελευθερούπολεως (Παντοκράτορος)	Ελευθερούπολις	Παγγαίο - Συμβολο			Μονή	0	2	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Μονούβριο, γαίες, αμπέλια, μύλος, οικίες
07_16		Ελαδιόβια	Προβλάκας	Προβλάκας (Παντοκράτορος)	Θάσος	Περίχωρα Αθω	40.37216	23.92525	Οικία	1	1	1469	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	Οικία
07_7		Λογγός	Λογκός	Λογγός (Παντοκράτορος)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.02061	23.84571	Χωράφι	0	3	1491	1923	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	γαίες
07_10		Νικήτη		Νικήτη (Παντοκράτορος)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.21983	23.66883	Βοσκότοπος	0	5	1491	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	Βοσκότοποι, χειμαδιά
07_3		Θεοτοκος Χρυσουπόλεως	Χρυσουπόλις	Θεοτοκος Χρυσουπόλεως (Παντοκράτορος)	Χρυσουπόλις	Στρυμόνας	40.83351	23.83956	Μονή	0	2	1374	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Μονούβριο, γαίες, αμπέλια, ελαιοτριβείο, οικίες
07_8		Μαρμαριον		Μαρμαρι (Παντοκράτορος)	Νέα Κερουαία	Στρυμόνας	40.82916	23.82317	Χωριό	4	7	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Χωριό, παράος, ποταμί, παρατόπια
07_9		Νησίον		Νησίον (Παντοκράτορος)	Χρυσουπόλις	Στρυμόνας	40.85501	23.83556	Χωριό	4	7	1368	1500	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	Χωριό, γαίες

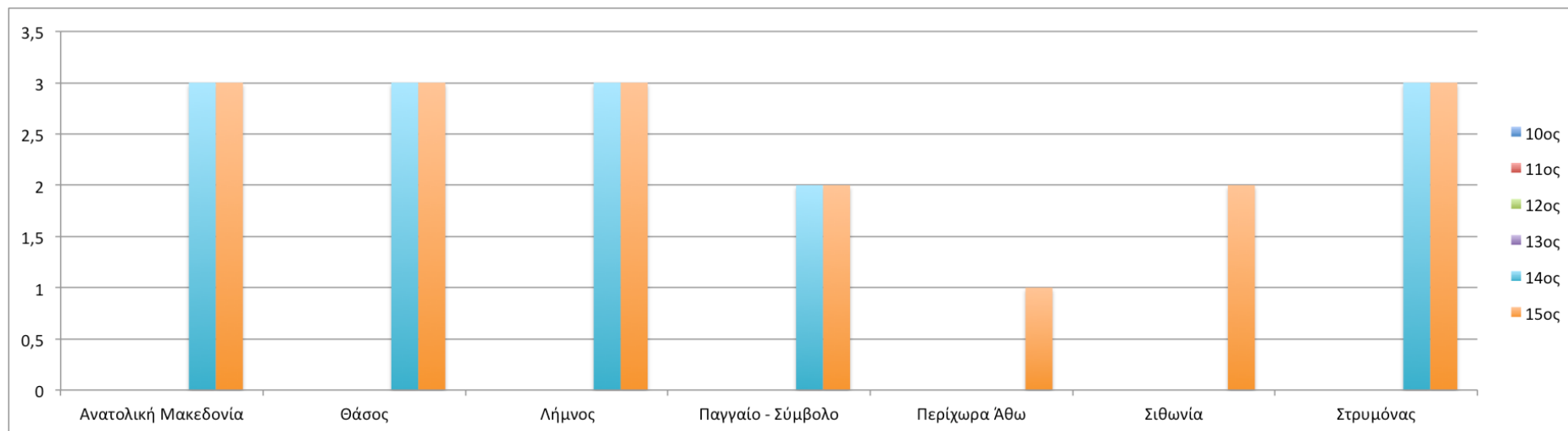
ΠΙΝΑΚΑΣ 07.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά μείζονα περιοχή

Ανατολική Μακεδονία	3
Θάσος	3
Λήμνος	3
Παγγαίο - Σύμβολο	2
Περίχωρα Άθω	1
Σιθωνία	2
Στρυμόνας	3

17

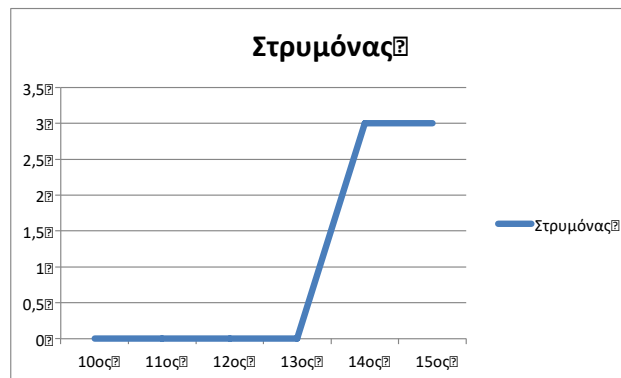
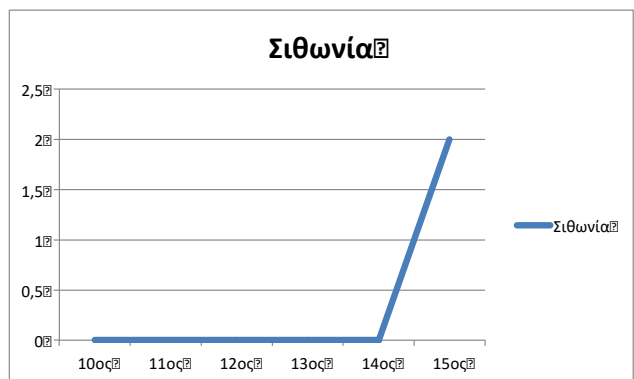
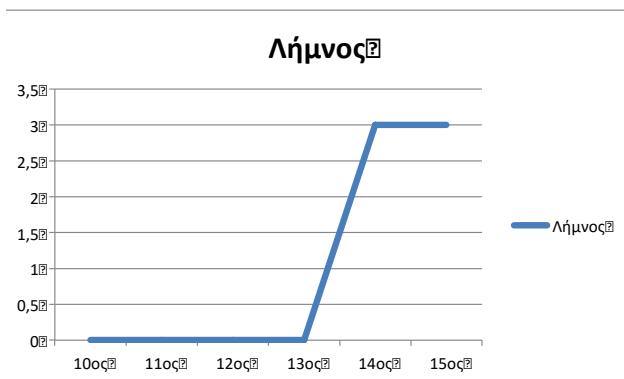
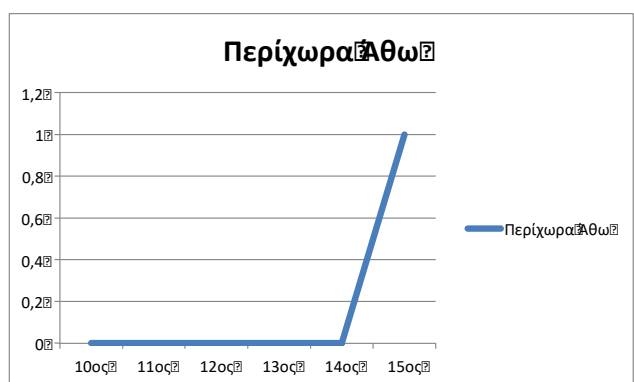
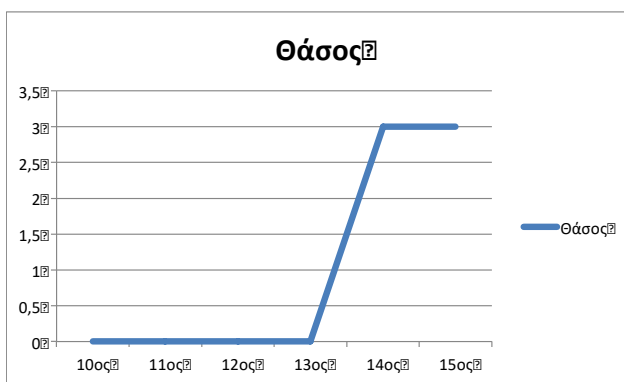
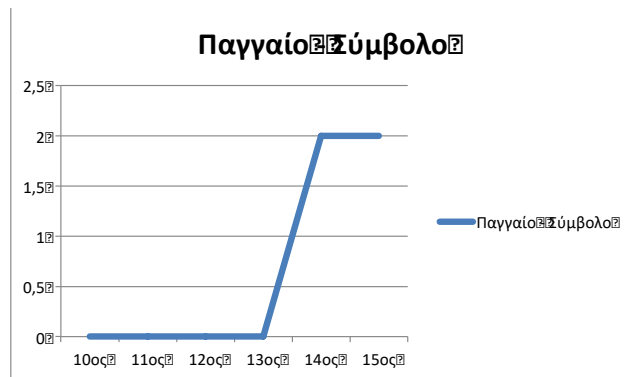
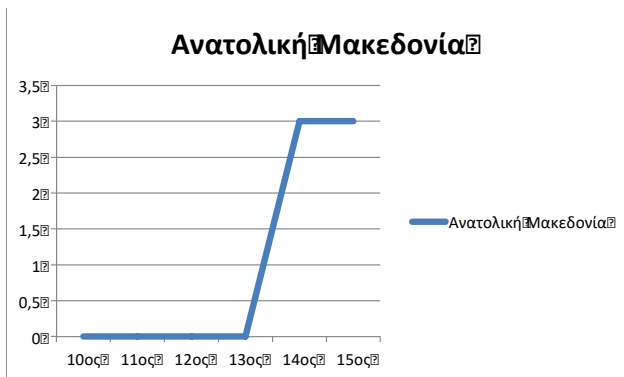
ΠΙΝΑΚΑΣ 07.05: Κατανομή των κήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 07.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Μακεδονία					3	3
Θάσος					3	3
Λήμνος					3	3
Παγγαίο - Σύμβολο					2	2
Περίχωρα Άθω						1
Σιθωνία						2
Στρυμόνας					3	3
					14	17

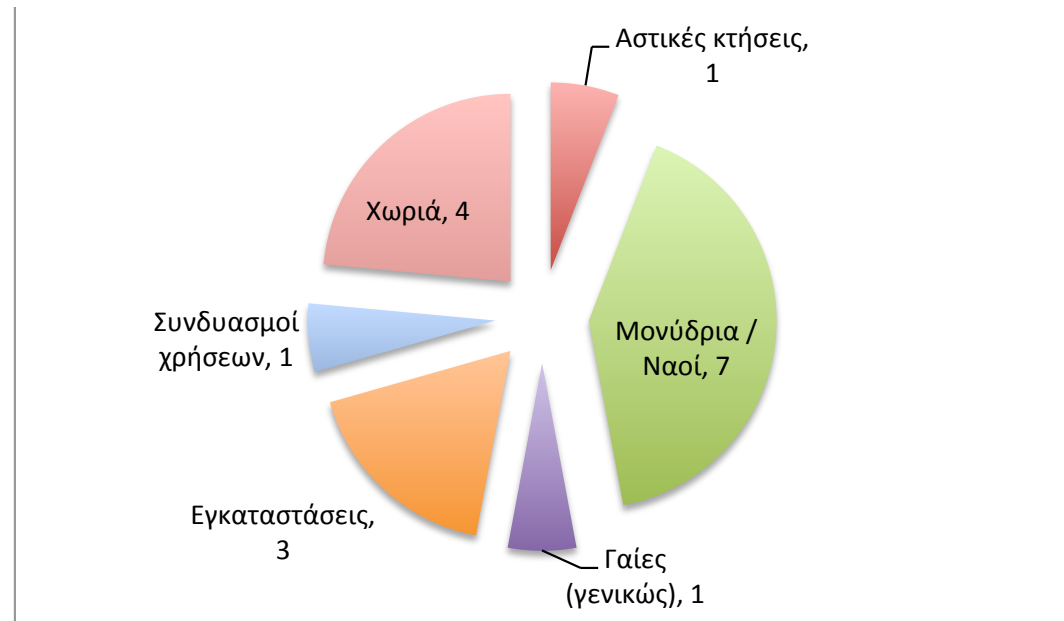
ΠΙΝΑΚΑΣ 07.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 07.08: Κύριοι τύποι κήσεων της Μονής Παντοκράτορος, συνολικά

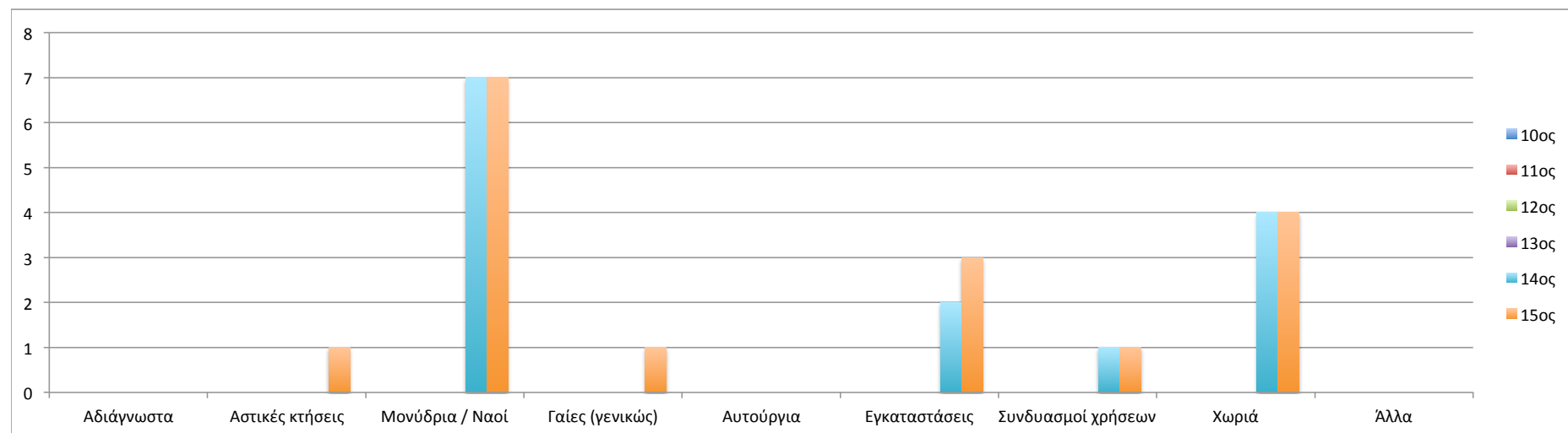
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	1
Μονύδρια / Ναοί	7
Γαίες (γενικώς)	1
Αυτούργια	
Εγκαταστάσεις	3
Συνδυασμοί χρήσεων	1
Χωριά	4
Άλλα	

17

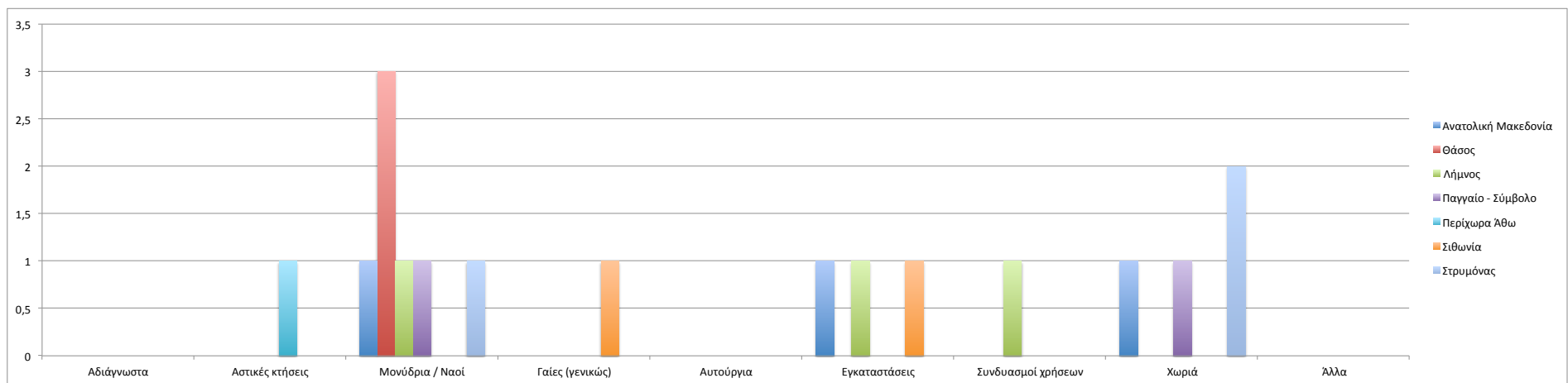
ΠΙΝΑΚΑΣ 07.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά χρονική τομή

ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάνγνωστα						
Αστικές κτήσεις						1
Μονύδρια / Ναοί					7	7
Γαίες (γενικώς)						1
Αυτούργια						
Εγκαταστάσεις					2	3
Συνδυασμοί χρήσεων					1	1
Χωριά					4	4
Άλλα						
					14	17

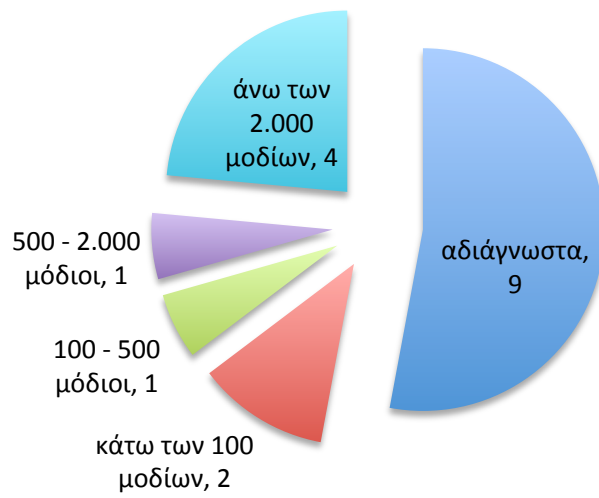

ΠΙΝΑΚΑΣ 07.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά μείζονα περιοχή

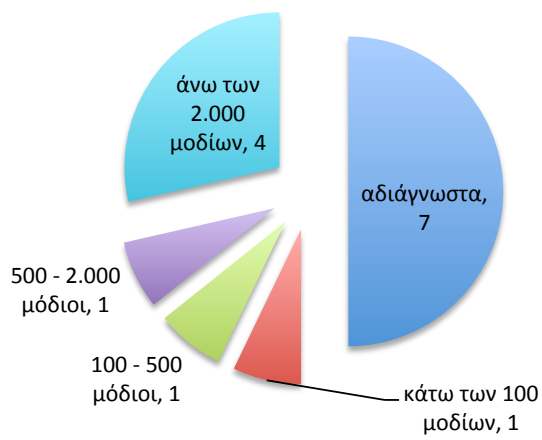
ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ: ΚΥΡΙΑΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικές)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Μακεδονία			1			1		1		3
Θάσος			3							3
Λήμνος			1			1	1			3
Παγγαίο - Σύμβολο			1					1		2
Περίχωρα Άθω		1								1
Σίθωνια				1		1				2
Στρυμόνας			1					2		3
			7	1		3	1	4		17

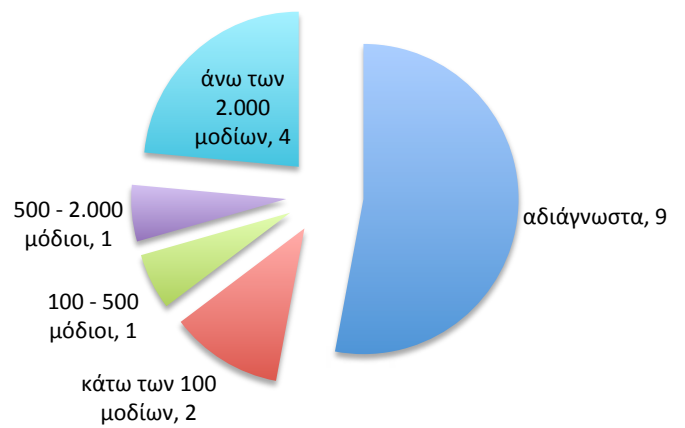
ΠΙΝΑΚΑΣ 07.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος

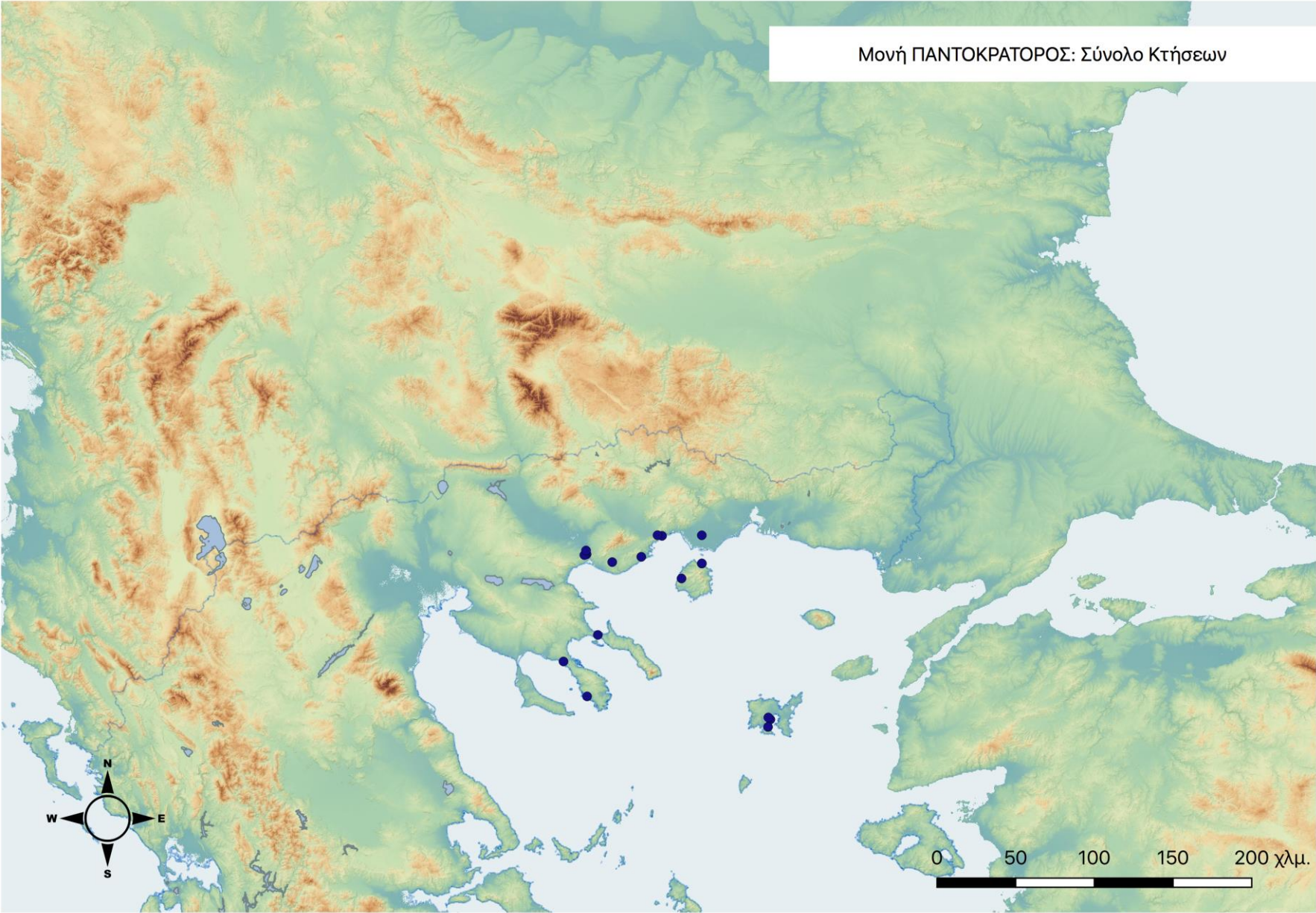
14ος αιώνας

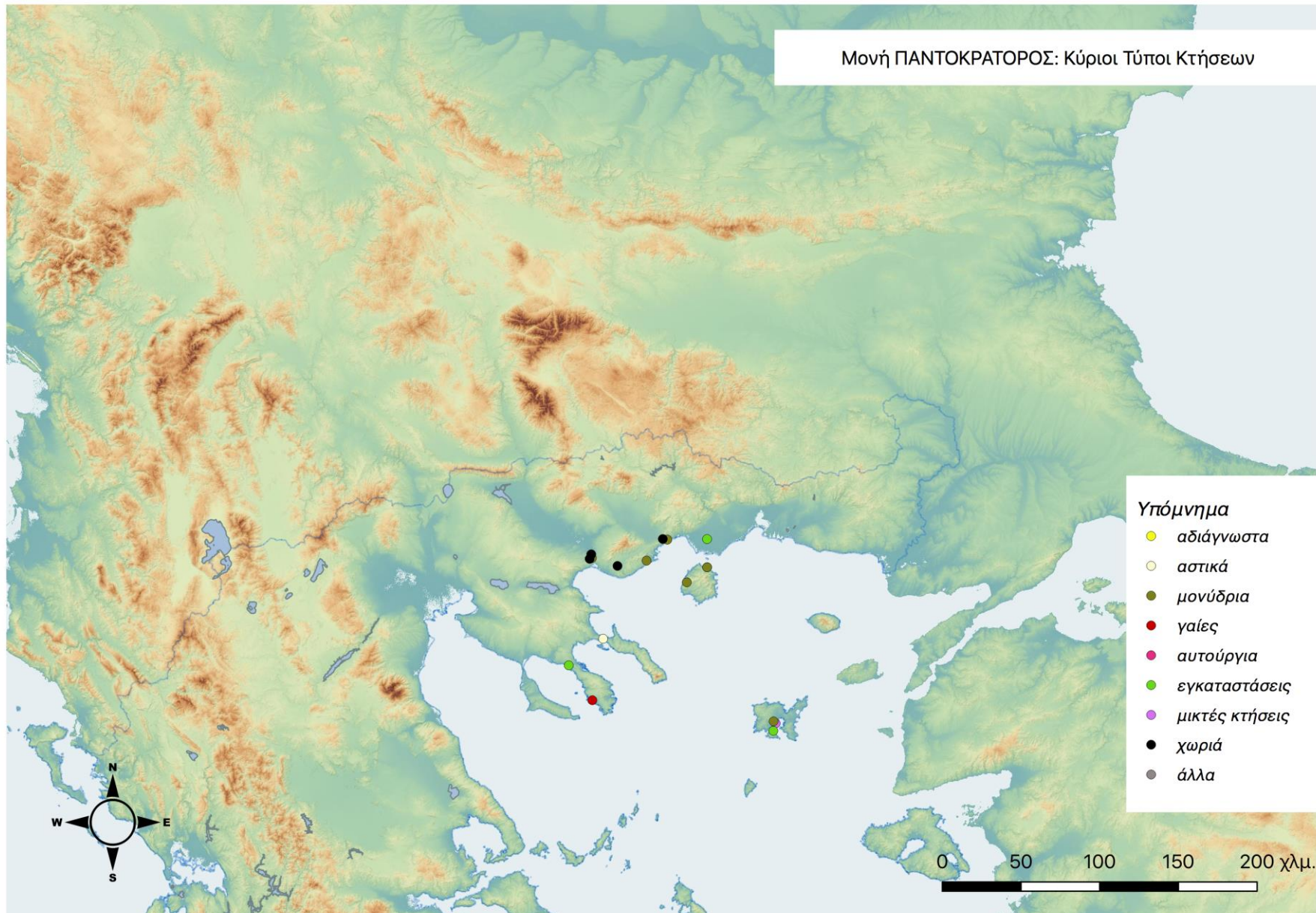
15ος αιώνας

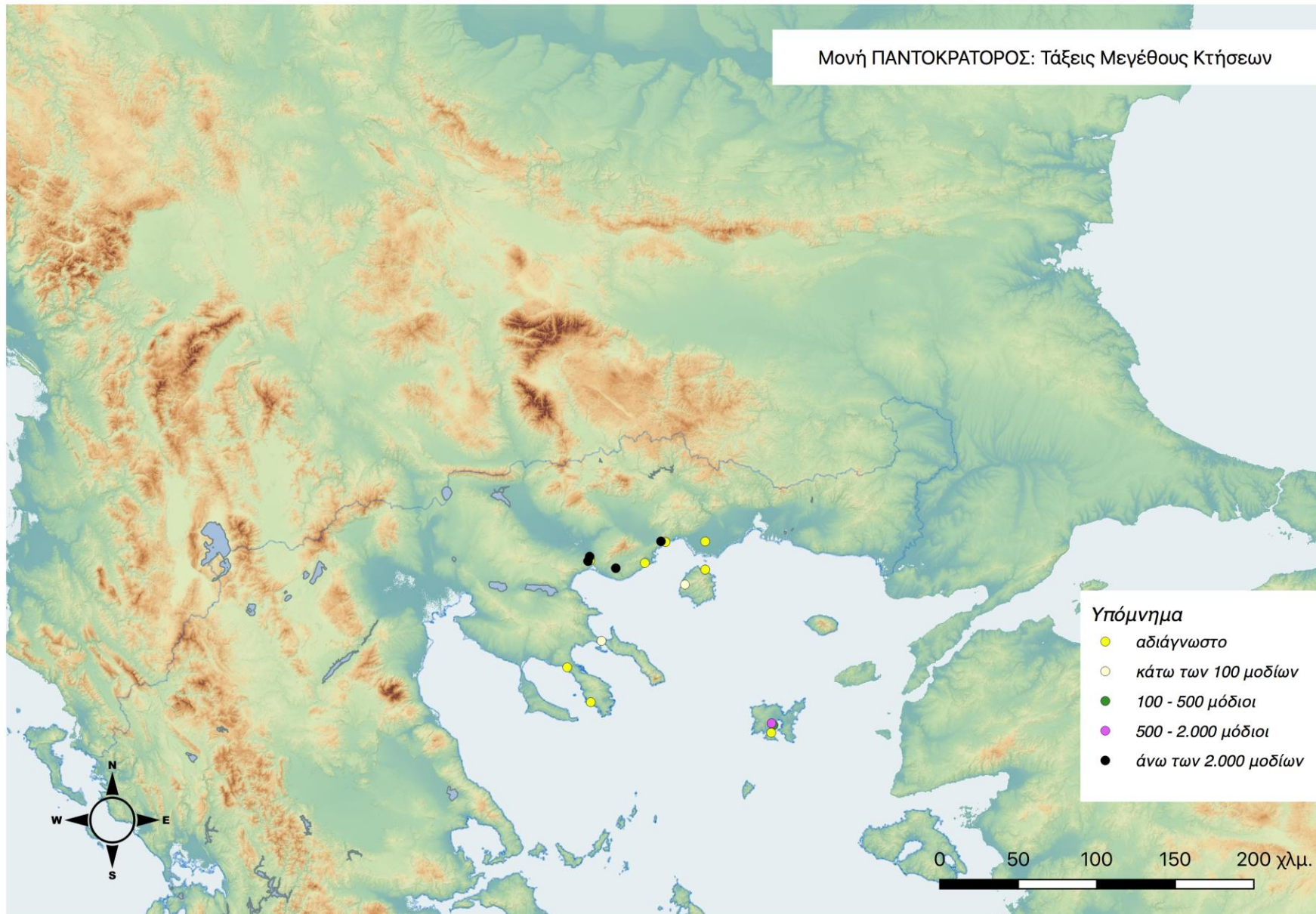
ΧΑΡΤΗΣ 07.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος

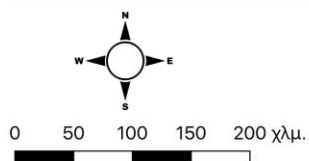
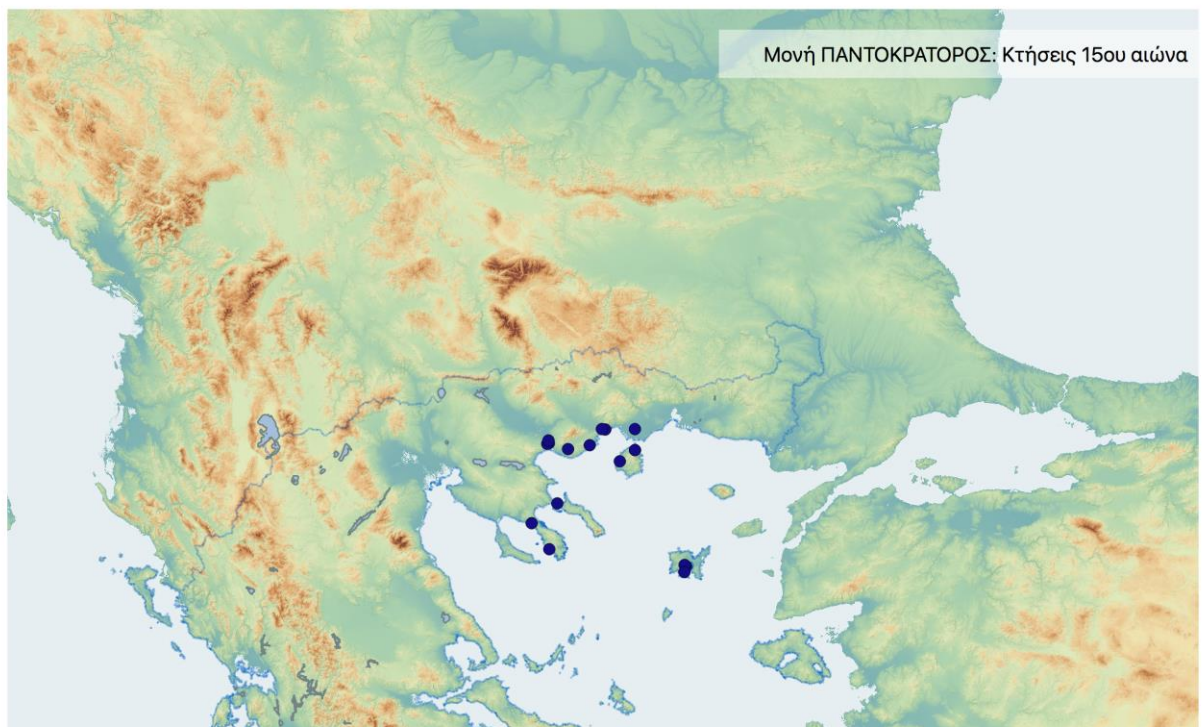
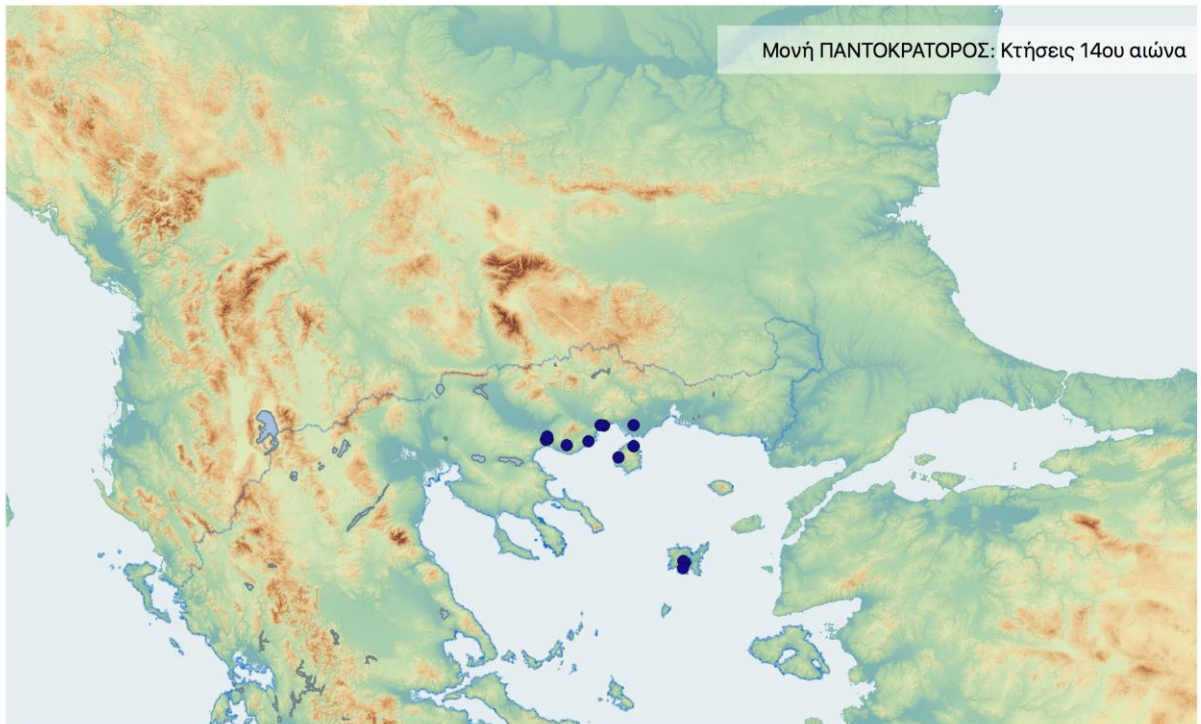
ΧΑΡΤΗΣ 07.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος

ΧΑΡΤΗΣ 07.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος

ΧΑΡΤΗΣ 07.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος
14^{ος} και 15^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ:
14ος και 15ος αιώνες

(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Παντοκράτορος, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.¹⁵

Οι πρώτες κτήσεις της μονής ανάγονται στα χρόνια των νέων κτητόρων της. Στα 1369, ο Πατριάρχης Φιλόθεος, επικυρώνει τις δωρεές του μεγάλου πριμικήριου Ιωάννου προς τη μονή.¹⁶ Πρόκειται για μέρος των κτήσεων που τα δύο αδέρφια, Αλέξιος και Ιωάννης, είχαν προηγουμένως εξασφαλίσει για τον εαυτό τους με αυτοκρατορικό χρυσόβουλλο. Μέσα στα επόμενα χρόνια, ακολουθούν αρκετές ακόμη δωρεές από τις κτήσεις αυτές προς τη μονή.¹⁷ Λίγα χρόνια αργότερα (1388), μια πράξη Απογραφής αναφέρει λεπτομερώς τις κτήσεις της μονής στη Λήμνο,¹⁸ ενώ δύο Χρυσόβουλλα του Μανουήλ Β' του 1393 και 1394, επικυρώνουν τις κτήσεις της μονής σε Λήμνο,¹⁹ Μακεδονία και Θάσο, αντίστοιχα.²⁰ Μια δεύτερη Απογραφή, του

¹⁵ Petit, *PANTOKRATOR* - Kravari, *PANTOCRATOR*. Επίσης, βλ. ιστορικό διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία.

¹⁶ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 8.

¹⁷ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 9 (Δωρεά πριμικήριου Ιωάννου, 1374) -- αρ. 10 (Διαθήκη πριμικήριου Ιωάννου, 1384) -- 11 (επικύρωση Διαθήκης με Σιγίλλιο Πατριάρχου Νείλου, 1386).

¹⁸ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 12.

¹⁹ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 15 (1393).

²⁰ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 16 (1394). Η κατοχή των κτήσεων αυτών επικυρώνεται το ίδιο έτος με Σιγίλλιο του Πατριάρχου Αντωνίου Δ'.

1394, αφορά τις κτήσεις της μονής συγκεκριμένα στο Φακό της Λήμνου.²¹ Οι κτήσεις θα επικυρωθούν και πάλι με νέο Χρυσόβουλλο του Μανουήλ Β',²² και με Σιγίλλιο του Πατριάρχου Αντωνίου Δ', στα 1396.²³

Για το 15^ο αιώνα τα στοιχεία είναι λιγοστά. Γνωρίζουμε ότι με την κατάληψη της Θάσου από τους Γκατελούζι στο α' τέταρτο του αιώνα, η μονή υφίσταται κάποιες απώλειες στις εκεί κτήσεις της, ενώ πριν το 1464 αναφέρονται δωρεές νέων κτήσεων στη Λήμνο από τον Δημήτριο Παλαιολόγο. Ωστόσο, οι κύριες πηγές για την περίοδο αυτή συνίστανται σε δύο Απογραφές για τις κτήσεις της μονής στη Λήμνο,²⁴ και σε ένα έγγραφο για διαφορές της μονής με εκείνη του Αγίου Παντελεήμονος, σχετικά με κτήσεις στο Λογγό (1491/92).²⁵ Από πηγές που αφορούν την επόμενη (εκτός μελέτης) περίοδο είναι ωστόσο δυνατό να συναχθούν συμπεράσματα για τις υπόλοιπες κτήσεις που επιβιώνουν, όπως π.χ. στην ευρύτερη περιοχή του Στρυμόνα.²⁶

Οι χρονικές τομές είναι δύο, ακολουθώντας το κοινό πρότυπο: μία τομή ανά αιώνα (10ος - 15ος αι.), ξεκινώντας από το 14^ο, όπου διαθέτουμε τις πρώτες βεβαιωμένες πληροφορίες για κτήσεις της μονής.²⁷

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις.

²¹ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ.20.

²² Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ.21.

²³ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ.22.

²⁴ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ.25 (1442) και 26 (1464).

²⁵ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ.28.

²⁶ Ενδεικτικά: Τσαρούχας.

²⁷ Στο Γράμμα του Πρώτου Ιερεμίου του 1392 (Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ.14) όπου αποδίδονται στη μονή τα εγκατελειμμένα αρχαία μονύδρια, αναφέρεται ως λόγος της παραχώρησης η ένδεια της μονής και η απώλεια από πυρκαϊά παλαιών τίτλων ιδιοκτησίας.

Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 1:** Οι κτήσεις της Μονής Παντοκράτορος συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 17 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 07.01.

- **Πίνακας 07.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα στις χρονικές τομές που αναλογούν στη μονή: 14ος αι.: 14 κτήσεις - 15ος αι.: 17 κτήσεις.

Αυτό που γίνεται εύκολα αντιληπτό είναι πως ο αρχικός αριθμός κτήσεων της μονής κατά το 14^ο αιώνα δε μεταβάλλεται ουσιαστικά κατά τον επόμενο. Ο αρχικός αριθμός δεν είναι ευκαταφρόνητος, παρόλο που

μέρος των κτήσεων αυτών δεν οφείλονται σε κτητορικές δωρεές αλλά και σε έμμεση πρόσκτηση, μέσω των μονυδρίων που ενσωμάτωσε η μονή ως τα τέλη του 14^{ου} αιώνα. Ωστόσο, ο αριθμός αυτός μεταβάλλεται ελάχιστα τον επόμενο αιώνα (+3), ο οποίος ασφαλώς παρουσιάζει πολλές ιδιαιτερότητες.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 07.04.

- **Πίνακας 07.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (17), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν επτά (7) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Μακεδονία, Θάσος, Λήμνος, Παγγαίο - Σύμβολο, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 07.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομή, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Σε γενικές γραμμές, παρατηρείται ισόποση σχεδόν συγκέντρωση, με τρεις κατά βάση κτήσεις (σε τέσσερις περιοχές), ενώ υπάρχουν και περιοχές με δύο (2) και μία κτήση (1). Τρεις κτήσεις παρατηρούνται στις περιοχές: Ανατολική Μακεδονία, Θάσο, Λήμνο και Στρυμόνα· από δύο κτήσεις σε Παγγαίο-Σύμβολο και Σιθωνία, και μία κτήση στα Περίχωρα του Άθω.

- **Πίνακας 07.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω επτά μείζονες περιοχές. Αυτό που παρατηρείται είναι ότι η μοναδική διακύμανση από το 14^ο στο 15^ο αιώνα αφορά τα Περίχωρα του Άθω και τη Σιθωνία, όπου μόνο το 15^ο αιώνα εμφανίζονται κτήσεις, ενώ στις υπόλοιπες περιοχές οι αριθμοί του 14^{ου} έμειναν αμετάβλητοι.

- **Πίνακας 07.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα. Φαίνεται και εδώ σαφώς το κενό που καλύπτεται κατά το 15^ο αιώνα στις δύο περιοχές (Περίχωρα Άθω και Σιθωνία), έστω και με στοιχειώδη εκπροσώπηση (μία και δύο κτήσεις, αντίστοιχα).

- **Πίνακας 07.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά επτά γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Στο σύνολο της περιόδου μελέτης, διακρίνονται δύο περιπτώσεις: α) περιοχές με σταθερή πορεία μετά την αρχική κτήση (Ανατολική Μακεδονία, Θάσος, Λήμνος, Παγγαίο-Σύμβολο, Στρυμόνας), και β) περιοχές με «ξαφνική» εμφάνιση κτήσεων (Περίχωρα Άθω, Σιθωνία).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 07.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων. Ακόμη και στον περιορισμένο συνολικά αριθμό κτήσεων της μονής, είναι σαφής η ποσοτική υπεροχή των *Μονυδρίων/Ναών* (7) έναντι των υπολοίπων, με τον αμέσως επόμενο τύπο (*Χωριά*) να ακολουθεί με διαφορά (4), και τις *Εγκαταστάσεις* λίγο πιο πίσω (3), ενώ με μία μόνο κτήση εκπροσωπούνται οι υπόλοιποι τρεις τύποι.

- **Πίνακας 07.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Με μια πρώτη ματιά, διαπιστώνεται, στην πληρέστερη εικόνα (15^{ος}), η απουσία των τύπων: *Αδιάγνωστα*, *Αυτούργια* και *Άλλα*, ενώ το 14^ο αιώνα, απουσιάζουν επιπλέον οι *Αστικές Κτήσεις* και οι *Γαίες*. Πέραν των δύο αυτών, η μόνη διακύμανση αφορά τον τύπο *Εγκαταστάσεις* που, στη χρονική του εξέλιξη, μέτρησε μία επιπλέον κτήση. Οι υπόλοιποι τρεις τύποι (*Μονύδρια/Ναοί*, *Συνδυασμοί χρήσεων* και *Χωριά*) παραμένουν με αμετάβλητο αριθμό κτήσεων.

- **Πίνακας 07.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος ανά μείζονα περιοχή.

Στο δεύτερο πίνακα αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις επτά (7) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Ο μικρός συνολικά αριθμός κτήσεων της μονής δεν επιτρέπει

χαρακτηριστικές συγκεντρώσεις και κατανομές, ώστε να διαφανούν τυχόν προτιμήσεις ή τάσεις. Με εξαίρεση τους τύπους *Μονύδρια/Ναοί* και *Χωριά* που παρουσιάζουν μέγιστες συγκεντρώσεις ανά περιοχή τις 3 και 2 κτήσεις (αντίστοιχα, σε Θάσο και Στρυμόνα), οι υπόλοιποι τύποι εμφανίζουν από μία μόνο κτήση στις περιοχές διασποράς.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 07.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 07.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Παντοκράτορος:**
α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.

Από το σύνολο των κτήσεων της μονής, μόνο για τις μισές περίπου (8/17) υπάρχουν σαφή στοιχεία ή απλώς ενδείξεις μεγέθους, ενώ οι υπόλοιπες (9) χαρακτηρίζονται ως αδιάγνωστες ως προς αυτό το κριτήριο. Για τις πρώτες, οι κατανομές έχουν ως εξής:

μικρές κτήσεις μέχρι 100 μοδίους: 2· από 100 μέχρι 500 μοδίους: 1· από 500 μέχρι 2.000 μοδίους: 1· τέλος, άνω των 2.000 μοδίων: 4.

Όσον αφορά τις κατανομές ανά χρονική τομή, διαπιστώνουμε ότι η μικρή μεταβολή από το 14^ο στο 15^ο αιώνα (3 κτήσεις) αφορά μία κτήση του μικρότερου μεγέθους και δύο αδιάγνωστες.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 07.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Παντοκράτορος ξεκινούν με την ίδρυση -ή επανίδρυσή- της, ως προικοδότηση από τους κτίτορές της (βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία). Πρόκειται για λίγες κτήσεις ωστόσο, ιδίως σε σύγκριση με εκείνες άλλων αθωνικών μονών.

Χρονικά, ο αριθμός των κτήσεων θα μείνει σχεδόν αμετάβλητος από το 14^ο στο 15^ο αιώνα, σημειώνοντας οριακή αύξηση από 14 σε 17. Το στοιχείο αυτό, ωστόσο, θα μπορούσε να υπολογίζεται και ως θετικό, αν ληφθεί υπόψη η γενικότερη κατάσταση του 15^{ου} αιώνα, ιδίως σε πολιτικό επίπεδο, με μια χαρακτηριστική αστάθεια η οποία οδήγησε σε ύφεση άλλες μονές.

Ο γεωγραφικός χώρος των κτήσεων θα χαρακτηριζόταν στενά "παραδοσιακός", με την έννοια ότι εμπίπτει εντός του ζωτικού αθωνικού χώρου (και μάλιστα σε μια πιο περιορισμένη έκτασή του): από την Ανατολική Μακεδονία και την κοιλάδα του Στρυμόνα, μέχρι τη Σιθωνία και το Βόρειο Αιγαίο.

Ως προς τους κύριους τύπους, οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αφορούν τα *Μονύδρια/Ναούς* με 7 από τις 17 κτήσεις, ενώ οι αμέσως επόμενοι από άποψη ποσοτήτων τύποι είναι τα *Χωριά* (4) και οι *Εγκαταστάσεις* (3). Οι υπόλοιποι τρεις τύποι αριθμούν από μία κτήση.

Όσον αφορά τα μεγέθη, περισσότερες από τις μισές κτήσεις (9 από 17) χαρακτηρίζονται ως αδιάγνωστες, και στις υπόλοιπες κυριαρχούν τα μεγάλα μεγέθη (άνω των 2.000 μοδίων) με 4 κτήσεις, ενώ οι άλλες κατηγορίες ακολουθούν με μία και δύο κτήσεις.

Η γενική εικόνα, μαρτυρεί μία μικρή μονή, η οποία, στη δυναμική της ίδρυσής της ευνοήθηκε σημαντικά, ωστόσο δεν κατάφερε να προχωρήσει παραπέρα. Ασφαλώς, δεν πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι με το τέλος της κτιτορικής περιόδου, η μονή έχει ήδη φτάσει στην κρίσιμη καμπή του 15^{ου} αιώνα.

ΜΟΝΗ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Ξηροποτάμου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Ξηροποτάμου, του Αγίου Νικηφόρου του Ξηροποταμηνού, των
Αγίων Τεσσαράκοντα, Χλωροποτάμου

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Άγιοι Τεσσαράκοντα Μάρτυρες

ΚΤΙΤΩΡ: Άγιος Νικηφόρος, Παύλος Ξηροποταμηνός

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Όγδοη (8η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: 956 (ως "του Αγίου Νικηφόρου")

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Άγιος Νικηφόρος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στην αρχή του νότιου μισού της αθωνικής χερσονήσου, στην εσωτερική πλευρά, προς τον Σιγγιτικό κόλπο. Μεταξύ της Μονής Αγίου Παντελεήμονος (βόρεια) και του λιμανιού της Δάφνης (νότια). Έχει αρσανά στην παραλία αλλά βρίσκεται σε ψηλότερο σημείο, στο δρόμο προς Καρυές.

Στη θέση της αναφέρεται από το Στράβωνα το αρχαίο πόλισμα *Στρατονίκη*, του 3ου π.Χ. αιώνα, που φέρεται να καταστράφηκε αργότερα, από αραβικές επιδρομές.

Το οικοδομικό συγκρότημα έχει τετράγωνη κάτοψη με ευρύχωρη αυλή, συμμετρικά εκτεινόμενη γύρω από το

Καθολικό. Σε παλαιότερη φάση, το συγκρότημα διέθετε και πύργους (σύμφωνα με τον Μπάρσκι),¹ οι οποίοι δεν ανοικοδομήθηκαν μετά την καταστροφή τους.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτειά της, τους πρώτους αιώνες μετά την ίδρυσή της, εκτεινόταν σχεδόν μέχρι τη Μονή Αγίου Παύλου, καλύπτοντας δηλαδή μέρος του χώρου των μονών Σίμωνος Πέτρας, Γρηγορίου και Διονυσίου. Σήμερα φτάνει ως το λιμάνι της Δάφνης, συνορεύοντας με την επικράτεια της Σιμωνόπετρας. Συνορεύει (από Δ προς Α) με τις περιοχές των μονών: Αγίου Παντελεήμονος, Σίμωνος Πέτρας, Ιβήρων και Κουτλουμουσίου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η πρώτη μνεία της Μονής χρονολογείται στα 956.² Πρόκειται για *Ορισμό* στον οποίο η Μονή (καλούμενη "του Αγίου Νικηφόρου"), που μέχρι τότε δεν κατείχε γαίες, αποκτά -με δωρεά των αυτοκρατόρων Κωνσταντίνου Ζ' και Ρωμανού Β'- σημαντική ακίνητη περιουσία στην περιοχή του Οζόλιμνου (Ιερισσό).

Οι δύο εκδοχές της ονομασίας ("Ξηροποτάμου" και "Αγίου Νικηφόρου") θα απαντώνται στις πηγές για λίγον καιρό ακόμα,³ για να υπερισχύσει στο τέλος η πρώτη. Μέχρι τα τέλη του 11ου αιώνα, η Μονή θα αποκτήσει και άλλα μετόχια στην ευρύτερη περιοχή της Ιερισσού.⁴

¹ Μυλωνάς.

² Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 1.

³ Σμυρνάκης, σ. 542.

⁴ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 2-7.

Για τον 12ο αιώνα οι πηγές είναι λιγοστές, ενώ φαίνεται πως ήδη από τις αρχές του 13ου, η Μονή υπέστη σοβαρές καταστροφές από πειρατικές επιδρομές. Λίγο μετά την παλινόρθωση, η Μονή θα αποκτήσει ένα σημαντικό μετόχι στην ενδοχώρα της Χαλκιδικής, στην Ερμούλεια.⁵ Αυτή την περίοδο, θα είναι σημαντική η συνδρομή του Δεσπότη Ιωάννου Παλαιολόγου, αδελφού του Μιχαήλ Η', ο οποίος, μεταξύ άλλων, επικυρώνει στα 1263 το σύνολο των κτήσεων της,⁶ πράξη που επικυρώνει και ο ίδιος ο Μιχαήλ με χρυσόβουλλο, στα 1275.⁷ Την εποχή εκείνη, οι κτήσεις της Μονής εκτείνονται κυρίως στην ευρύτερη περιοχή της Ιερισσού, στο Λογγό (Σιθωνία), στη Δυτική και Κεντρική Χαλκιδική.

Στις αρχές του 14ου αιώνα η Μονή αναφέρεται ως εγκατελειμμένη,⁸ γεγονός που η παράδοση αποδίδει σε επιδρομές αλλά και στις συνέπειες της φιλολατινικής πολιτικής του αυτοκράτορα Μιχαήλ και του πατριάρχη Ιωάννη Βέκκου. Με την αλλαγή του πολιτικού σκηνικού, ο Ανδρόνικος Β' καθίσταται δεύτερος κτήτορας και ευεργέτης, όπως μαρτυρούν και τα πολυάριθμα έγγραφα που εξέδωσε χάριν αυτής (Ξηροποτάμου, σ. 10).⁹ Σε μια περίοδο τριάντα περίπου ετών, μια σειρά από Απογραφές, Πρακτικά, Περιορισμούς κ.λπ., δίνουν μια εικόνα του ζωτικού χώρου της Μονής:¹⁰ από τη Θεσσαλονίκη και τη Δυτική Χαλκιδική, στη Σιθωνία και την

⁵ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 9.

⁶ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, σ. 9.

⁷ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 10.

⁸ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, σ. 10.

⁹ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, όπ.π.

¹⁰ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 16-22.

ευρύτερη περιοχή της Ιερισσού, στην Ερμούλεια, στο Στρυμόνα και αλλού. Τις κτήσεις αυτές επικυρώνει αμέσως μετά ο Δουσάν, με χρυσόβουλλο στα 1346.¹¹

Στα τέλη του 14ου αιώνα, η Μονή Ξηροποτάμου συγκαταλέγεται στα σημαντικότερα αθωνικά καθιδρύματα,¹² ενώ στις αρχές του 15ου αιώνα, θα ευεργετηθεί από τον Ιωάννη Ζ', που θα θεωρηθεί τρίτος κτήτωρ.¹³

Στα 1445 ανοικοδομείται το Καθολικό, με δαπάνες Σέρβων ηγεμόνων, οι οποίοι είχαν ήδη χρηματοδοτήσει και άλλες οικοδομικές εργασίες.¹⁴

Στα 1507 η Μονή υφίσταται σημαντικότερη καταστροφή από πυρκαϊά, όπως και έναν αιώνα αργότερα (1609). Βοήθεια μετά την πρώτη καταστροφή προσέφερε ο σουλτάνος Σελήμ Α' (ως έκφραση ευγνωμοσύνης για τη θαυματουργή συνδρομή των Τεσσαράκοντα Μαρτύρων στην αναμέτρησή του με τους Μαμελούκους της Αιγύπτου), επικυρώνοντας τις κτήσεις της και καθιερώνοντας τακτική χρηματική ενίσχυση.¹⁵

Επόμενη φάση ακμής της Μονής είναι το β' μισό του 18ου αιώνα, όταν, με πρωτοβουλία του Καισάριου Δαπόντε, συγκεντρώνονται χρηματικά ποσά για την ανακαίνισή της.¹⁶

¹¹ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 25.

¹² *Τυπικόν* Μανουήλ Β'. Επίσης, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, σ. 13.

¹³ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 28 (*Χρυσόβουλλο* Ιωάννου Ζ'). Επίσης, με δική του μέριμνα έγινε και η *Απογραφή* του 1407 (αρ. 29). Βλ. σχετ. Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, σ. 13.

¹⁴ Πεντζίκης, σ. 61.

¹⁵ Πεντζίκης, σ. 62. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 550-551.

¹⁶ Πεντζίκης, σ. 63.

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Καθολικό: 1761 (αποπεράτωση 1763)

Τοιχογραφίες: 1783

Φιάλη: 1783

Καμπαναριό: 1779

ΚΤΗΣΕΙΣ: Κύρια μετόχια της Μονής αναφέρονται στη Χαλκιδική (Γομάτι, Συκιά, Τρυπητή), στη Σκόπελο και τη Θάσο.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

προ του 956: Ίδρυση της μονής

956: Προίκιση της μονής με τις πρώτες της γαίες, στην περιοχή της Ιερισσού (Οζόλιμνος), με δωρεά των αυτοκρατόρων Κωνσταντίνου Ζ' και Ρωμανού Β'

τέλη 11ου: Αύξηση κτήσεων εντός και εκτός Άθω (περιοχή Ιερισσού)

αρχές 13ου: Ερήμωση της μονής από επιδρομές

1272-1274: Κτήσεις στην περιοχή της Ερμούλειας

1275: Χρυσόβουλλο Μιχαήλ Η' για επικύρωση κτήσεων της μονής (Περίχωρα Άθω, Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Σιθωνία)

1295: Πρόσταγμα Ανδρονίκου Β' για επικύρωση της κυριότητας των εντός Άθω Μονυδρίων Σισίκου και Πολίτου από τη μονή

αρχές 14ου: Ερήμωση της μονής από επιδρομές

α' τέταρτο 14ου: Έκδοση σειράς εγγράφων σχετικά με κτήσεις της μονής στη Μακεδονία, από τη Θεσσαλονίκη ως τη Χαλκιδική και το Στρυμόνα

1346: Χρυσόβουλλο Δουσάν για επικύρωση κτήσεων

1407: Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ζ' για απόδοση προσόδων στη μονή (μέρους της δεκάτης της Κασσάνδρας)

- 1445: Ανέγερση Καθολικού, με δαπάνες Σέρβων ηγεμόνων
- 1507: Καταστροφή από πυρκαϊά
- αρχές 16ου: - Εκχώρηση δικαιωμάτων (και της 5ης θέσης στην ιεραρχία) στη Μονή Διονυσίου, έναντι οικονομικής ενίσχυσης
- Οικονομική βοήθεια για ανάκαμψη της μονής μετά την πυρκαϊά, από τον Σελήμ Α'
- 1609: Καταστροφή από πυρκαϊά
- 1611: Απόπειρα κοινοβιοποίησης της μονής
- 1757-1765: Ζητεία του Καισαρίου Δαπόντε στις παραδουνάβιες ηγεμονίες, για συγκέντρωση χρημάτων
- 1761-1763: Ανέγερση Καθολικού
- 1779: Ανέγερση Καμπαναριού
- 1783: Τοιχογράφηση Καθολικού
- 1835: Νέα απόπειρα κοινοβιοποίησης της μονής

Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

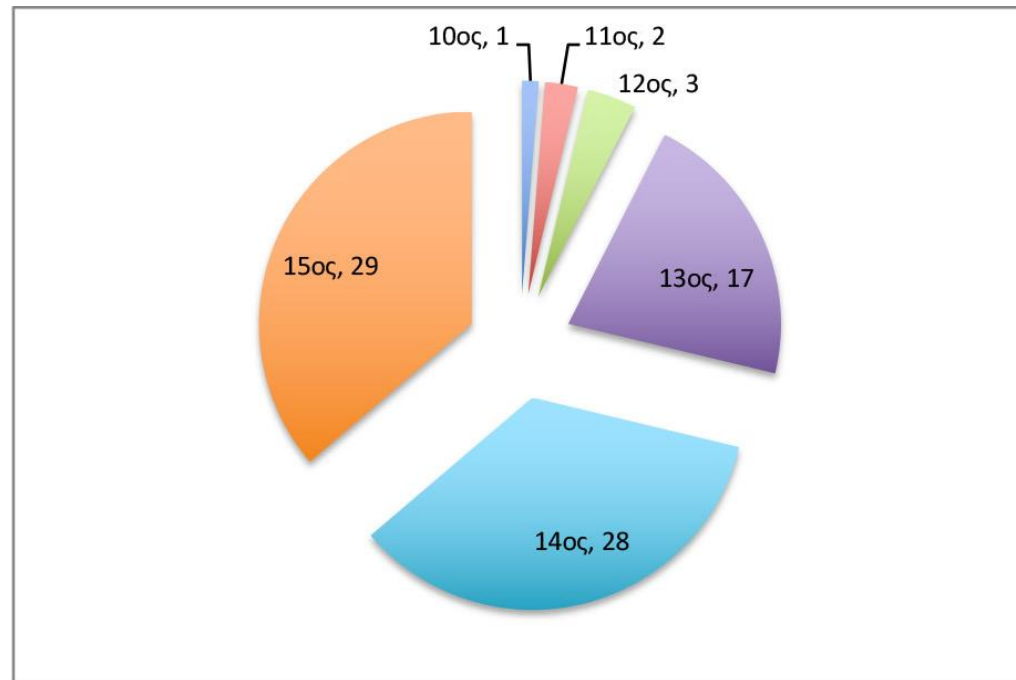
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 08.01: Οι κτήσεις της Μονής Ξηροποτάμου συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
08.1		Βαρδариωτών		Αξιός - Βαρδариωτών (Ξηροποτάμου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.52944	22.61333	Χωράφι	3	6	1319	1500	γαίες
08.2		Άγιοι Απόστολοι (Γομάτου)		Γομάτου - Άγιοι Απόστολοι (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.39501	23.79639	Μονή	0	2	1299	1500	μονούδριο, γαίες, αμπέλια, βοσκότοποι
08.3		Δάφνη	Ευδαιμόνων	Δάφνη (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική			Μικτό	0	6	1346	1500	γαίες, μύλος
08.4		Δεβελίκεια		Δεβελίκεια (Ξηροποτάμου)		Περίχωρα Άθω	40.365423	23.828447	Χωράφι	0	6	1140	1500	γαίες, μύλος
08.5		Βολβός	Επάνω Βολβός	Επάνω Βολβός (Ξηροποτάμου)		Δυτική Χαλκιδική	40.28667	23.25639	Χωράφι	3	6	1275	1500	γαίες, μύλος
08.6		Θεοτόκος (Ερμήλεια)	Άγιος Ηλίας	Ερμούλεια - Θεοτόκος (Ξηροποτάμου)	Ορμύλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.28889	23.54667	Μονή	4	2	1270	1500	μονούδριο, γαίες, οικίες
08.7		Θεοτόκος Χουδηγών		Θεοτόκος Χουδηγών (Ξηροποτάμου)		Στρυμόνας	40.87083	23.81444	Μονή	0	2	1299	1500	μονούδριο, ψαροτόπιο
08.8		Άγιος Δημήτριος (Ιερισσός)		Ιερισσός - Άγιος Δημήτριος (Ξηροποτάμου)		Περίχωρα Άθω	40.39333	23.87444	Μονή	0	2	1299	1500	μονούδριο
08.9		Άγιος Νικόλαος (Ιερισσός, Ξηροποτάμου)		Ιερισσός - Άγιος Νικόλαος (Ξηροποτάμου)		Περίχωρα Άθω	40.39389	23.87861	Μονή	3	2	1032	1500	μονούδριο, γαίες
08.10		Ιερισσός	Κάστρο Ιερισσού (Ξηροποτάμου)	Ιερισσός (Ξηροποτάμου)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.39583	23.87639	οικίες	0	1	1346	1500	οικίες
08.11		Άγιοι Απόστολοι (Κάμενα)		Κάμενα - Άγιοι Απόστολοι (Ξηροποτάμου)		Περίχωρα Άθω	40.36731	23.88425	Μονή	0	2	1275	1500	μονούδριο
08.12		Καπερνίκεια		Καπερνίκεια (Ξηροποτάμου)	Ορμύλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.30722	23.56028		0	5	1270	1500	μύλος
08.13		Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος	Κοντογκίκο	Κοντογκίκο - Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.50278	23.67639	Μονή	0	2	1346	1500	μονούδριο
08.14		Χριστός Σωτήρ	Κοντογκίκο	Κοντογκίκο - Χριστός Σωτήρ (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.49444	23.66889	Μονή	0	2	1346	1500	μονούδριο
08.15		Κοντογκίκο	Καλυβίτες	Κοντογκίκο (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.49861	23.67361	Χωριό	4	7	1275	1500	χωριό, γαίες, μύλος
08.16		Κοσλά		Κοσλά (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.42028	23.73251	Χωράφι	0	6	1275	1500	γαίες, βοσκότοποι, μύλος
08.17		Λαγκαδάς		Λαγκαδάς (Ξηροποτάμου)		Περιοχή Λιμνών	40.74861	23.06806	Χωράφι	0	3	1346	1500	γαίες
08.18		Θεομήτωρ	Λογγός	Λογγός - Θεομήτωρ (Ξηροποτάμου)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.09528	23.95889	Μονή	0	2	1346	1500	μονούδριο, γαίες
08.19		Κοσκινά		Λογγός - Κοσκινά (Ξηροποτάμου)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.08917	23.96472	Χωριό	0	7	1302	1500	χωριό
08.20		Άκρος	Μαύρο Βουνό	Μαύρο Βουνό (Ξηροποτάμου)	Ιερισσός	Ανατολική Χαλκιδική	40.13167	23.87306	Χωράφι	0	3	1317	1500	γαίες
08.21		Οβροχός		Οβροχός (Ξηροποτάμου)		Στρυμόνας	40.85972	23.81501	Εγκαταστάσεις	0	5	1346	1500	μύλοι
08.22		Οζόλιμος		Οζόλιμος (Ξηροποτάμου)		Περίχωρα Άθω	40.36444	23.88501	Χωράφι	4	6	956	1500	γαίες
08.23		Πινακρά		Πινακρά (Ξηροποτάμου)		Κεντρική Χαλκιδική	40.43972	23.68778	Χωράφι	3	6	1275	1500	γαίες
08.24		Σάρτη		Σάρτη (Ξηροποτάμου)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.09722	23.97417	Χωριό	4	7	1275	1500	χωριό
08.25		Άγιος Νικόλαος (Σιδηροκαύσια)		Σιδηροκαύσια - Άγιος Νικόλαος (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.58551	23.79492	Μονή	0	2	1299	1596	μονούδριο, γαίες, μύλοι
08.26		Σιδηροκαύσια		Σιδηροκαύσια (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.52917	23.75222	οικίες	0	1	1445	1500	οικίες
08.27		Συμεών		Συμεών (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.43611	23.77167	Χωράφι	3	6	1275	1500	γαίες, μύλος
08.28		Άγιος Δημήτριος	Τριακονταστάτης, Τριακονταστάδιον	Τριακονταστάτης (Ξηροποτάμου)		Δυτική Χαλκιδική	40.40083	22.95472	Μονή	0	2	1346	1500	μονούδριο, γαίες
08.29		Επάνω Βράχος	Ψαλς	Ψαλς - Επάνω Βράχος (Ξηροποτάμου)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.21806	23.69139	Χωράφι	3	6	1275	1500	γαίες

ΠΙΝΑΚΑΣ 08.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά χρονική τομή

10ος	1
11ος	2
12ος	3
13ος	17
14ος	28
15ος	29

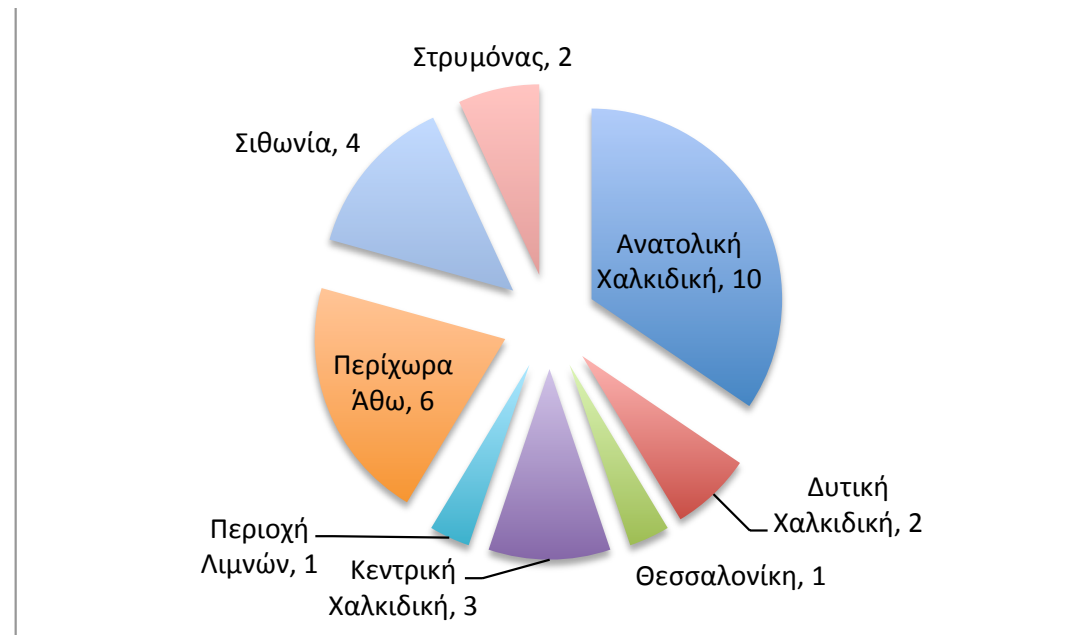
ΠΙΝΑΚΑΣ 08.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά μείζονα περιοχή

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent Installations
08.2		Άγιοι Απόστολοι (Γομάτου)		Γομάτου - Άγιοι Απόστολοι (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.39501	23.79639	Μονή	0	2	1299	1500	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, βοσκότοποι
08.3		Δάφνη	Ευδαιμόνων	Δάφνη (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική			Μικτό	0	6	1346	1500	γαίες, μύλος
08.13		Άγιος Ιωάννης	Κοντογρίκου	Κοντογρίκου - Άγιος Ιωάννης		Ανατολική Χαλκιδική	40.50278	23.67639	Μονή	0	2	1346	1500	μονύδριο
08.14		Χριστός Σωτήρ	Κοντογρίκου	Κοντογρίκου - Χριστός Σωτήρ		Ανατολική Χαλκιδική	40.49444	23.66889	Μονή	0	2	1346	1500	μονύδριο
08.15		Κοντογρίκου	Καλυβίτες	Κοντογρίκου (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.49861	23.67361	Χωριό	4	7	1275	1500	χωριό, γαίες, μύλος
08.16		Κοσλά		Κοσλά (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.42028	23.73251	Χωράφι	0	6	1275	1500	γαίες, βοσκότοποι, μύλος
08.20		Άκρος	Μαύρο Βουνό	Μαύρο Βουνό (Ξηροποτάμου)	Ιερισσός	Ανατολική Χαλκιδική	40.13167	23.87306	Χωράφι	0	3	1317	1500	γαίες
08.25		Άγιος Νικόλαος (Σιδηροκαύσια)		Σιδηροκαύσια - Άγιος Νικόλαος (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.58551	23.79492	Μονή	0	2	1299	1596	μονύδριο, γαίες, μύλοι
08.26		Σιδηροκαύσια		Σιδηροκαύσια (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.52917	23.75222	οικίες	0	1	1445	1500	οικίες
08.27		Συμεών		Συμεών (Ξηροποτάμου)		Ανατολική Χαλκιδική	40.43611	23.77167	Χωράφι	3	6	1275	1500	γαίες, μύλος
08.5		Βολβός	Επάνω Βολβός	Επάνω Βολβός (Ξηροποτάμου)		Δυτική Χαλκιδική	40.28667	23.25639	Χωράφι	3	6	1275	1500	γαίες, μύλος
08.28		Άγιος Δημήτριος	Τριακονταστάτης	Τριακονταστάτης (Ξηροποτάμου)		Δυτική Χαλκιδική	40.40083	22.95472	Μονή	0	2	1346	1500	μονύδριο, γαίες
08.1		Βαρδαριωτών		Αείος - Βαρδαριωτών (Ξηροποτάμου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.52944	22.61333	Χωράφι	3	6	1319	1500	γαίες
08.6		Θεοτόκος (Ερμήλεια)	Άγιος Ηλίας	Ερμούλεια - Θεοτόκος (Ξηροποτάμου)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.28889	23.54667	Μονή	4	2	1270	1500	μονύδριο, γαίες, οικίες
08.12		Καπερνίκεια		Καπερνίκεια (Ξηροποτάμου)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.30722	23.56028		0	5	1270	1500	μύλος
08.23		Πινακρά		Πινακρά (Ξηροποτάμου)		Κεντρική Χαλκιδική	40.43972	23.68778	Χωράφι	3	6	1275	1500	γαίες
08.17		Λαγκαδάς		Λαγκαδάς (Ξηροποτάμου)		Περιοχή Λιμνών	40.74861	23.06806	Χωράφι	0	3	1346	1500	γαίες
08.4		Δεβελίκεια		Δεβελίκεια (Ξηροποτάμου)		Περίχωρα Αθω	40.365423	23.828447	Χωράφι	0	6	1140	1500	γαίες, μύλος
08.8		Άγιος Δημήτριος (Ιερισσός)		Ιερισσός - Άγιος Δημήτριος (Ξηροποτάμου)		Περίχωρα Αθω	40.39333	23.87444	Μονή	0	2	1299	1500	μονύδριο
08.9		Άγιος Νικόλαος (Ιερισσός)		Ιερισσός - Άγιος Νικόλαος (Ξηροποτάμου)		Περίχωρα Αθω	40.39389	23.87861	Μονή	3	2	1032	1500	μονύδριο, γαίες
08.10		Ιερισσός	Κάστρο Ιερισσού (Ξηροποτάμου)	Ιερισσός (Ξηροποτάμου)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.39583	23.87639	οικίες	0	1	1346	1500	οικίες
08.11		Άγιοι Απόστολοι (Κάμενα)		Κάμενα - Άγιοι Απόστολοι		Περίχωρα Αθω	40.36731	23.88425	Μονή	0	2	1275	1500	μονύδριο
08.22		Οζόλιμος		Οζόλιμος (Ξηροποτάμου)		Περίχωρα Αθω	40.36444	23.88501	Χωράφι	4	6	956	1500	γαίες
08.18		Θεομήτωρ	Λογγός	Λογγός - Θεομήτωρ	Σιθωνία	Σιθωνία	40.09528	23.95889	Μονή	0	2	1346	1500	μονύδριο, γαίες
08.19		Κοσκινά		Λογγός - Κοσκινά (Ξηροποτάμου)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.08917	23.96472	Χωριό	0	7	1302	1500	χωριό
08.24		Σάρτη		Σάρτη (Ξηροποτάμου)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.09722	23.97417	Χωριό	4	7	1275	1500	χωριό
08.29		Επάνω Βράχος	Ψαλίσ	Ψαλίσ - Επάνω Βράχος	Σιθωνία	Σιθωνία	40.21806	23.69139	Χωράφι	3	6	1275	1500	γαίες
08.7		Θεοτόκος Χουδηνών		Θεοτόκος Χουδηνών (Ξηροποτάμου)		Στρυμόνας	40.87083	23.81444	Μονή	0	2	1299	1500	μονύδριο, ψαροτόπιο
08.21		Οβροχός		Οβροχός (Ξηροποτάμου)		Στρυμόνας	40.85972	23.81501	Εγκαταστάσεις	0	5	1346	1500	μύλοι

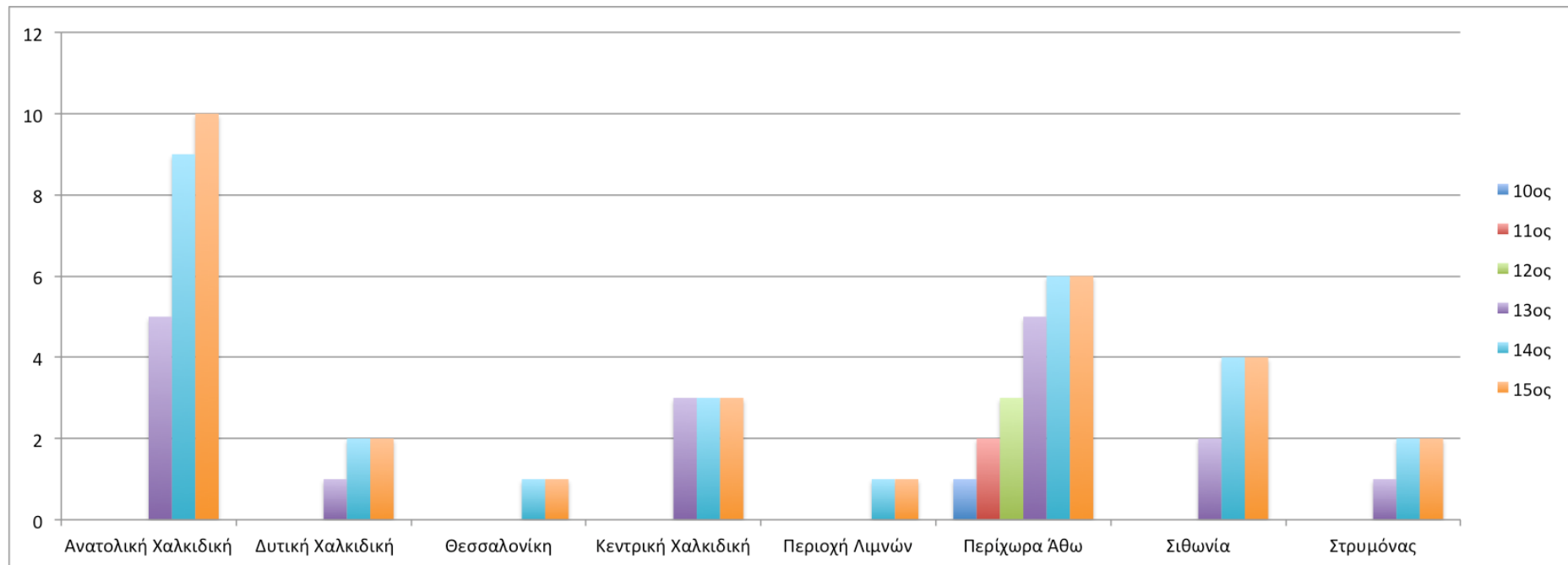
ΠΙΝΑΚΑΣ 08.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά μείζονα περιοχή

Ανατολική Χαλκιδική	10
Δυτική Χαλκιδική	2
Θεσσαλονίκη	1
Κεντρική Χαλκιδική	3
Περιοχή Λιμνών	1
Περίχωρα Άθω	6
Σιθωνία	4
Στρυμόνας	2

29

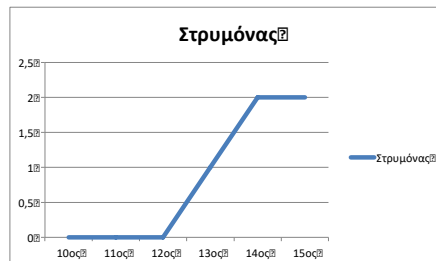
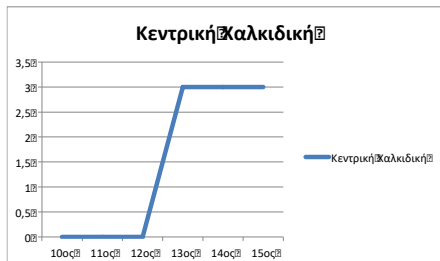
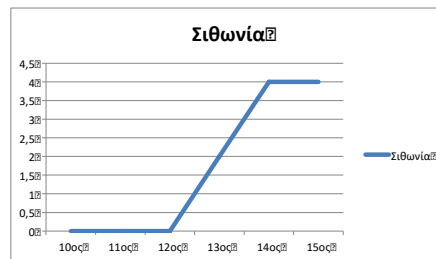
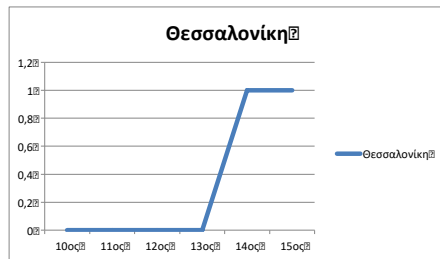
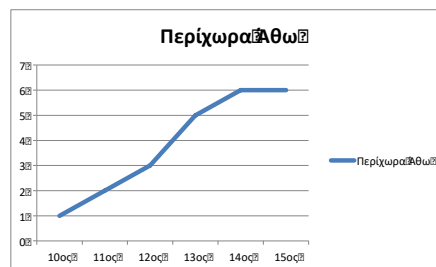
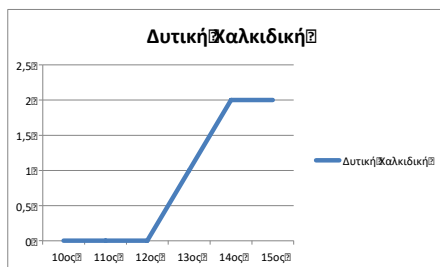
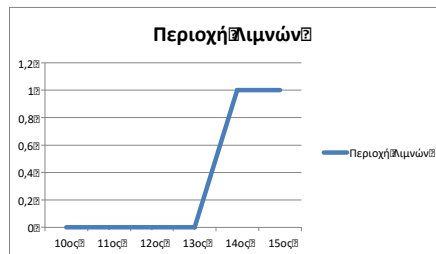
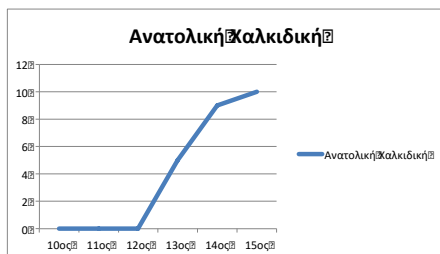
ΠΙΝΑΚΑΣ 08.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 08.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Χαλκιδική				5	9	10
Δυτική Χαλκιδική				1	2	2
Θεσσαλονίκη					1	1
Κεντρική Χαλκιδική				3	3	3
Περιοχή Λιμνών					1	1
Περίχωρα Άθω	1	2	3	5	6	6
Σιθωνία				2	4	4
Στρυμόνας				1	2	2
	1	2	3	17	28	29

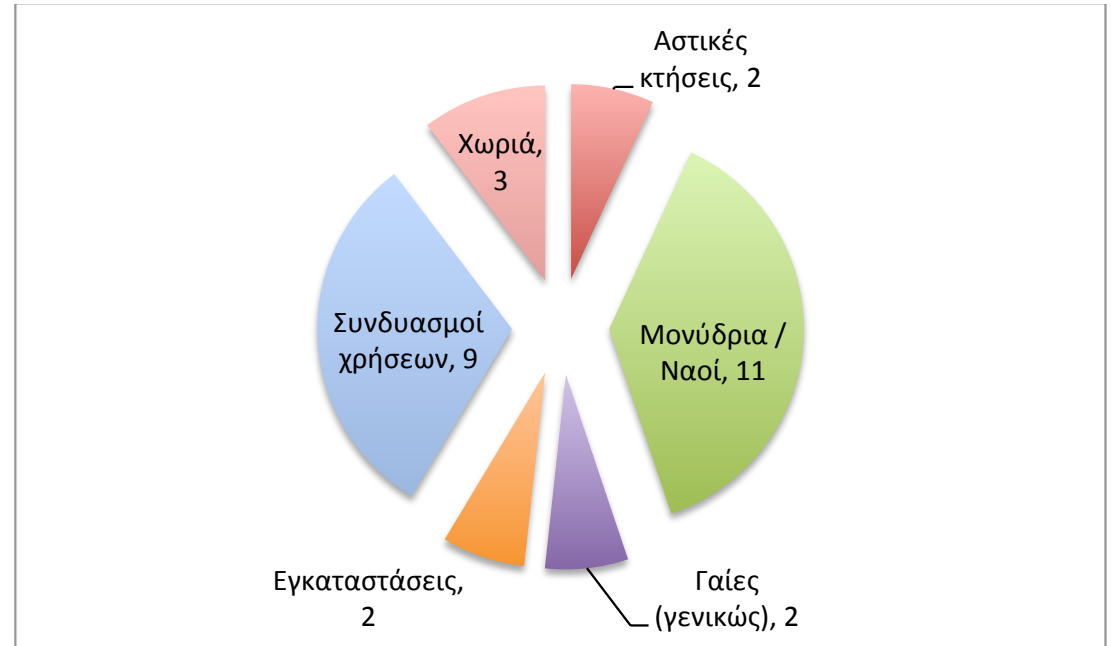
ΠΙΝΑΚΑΣ 08.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 08.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου, συνολικά

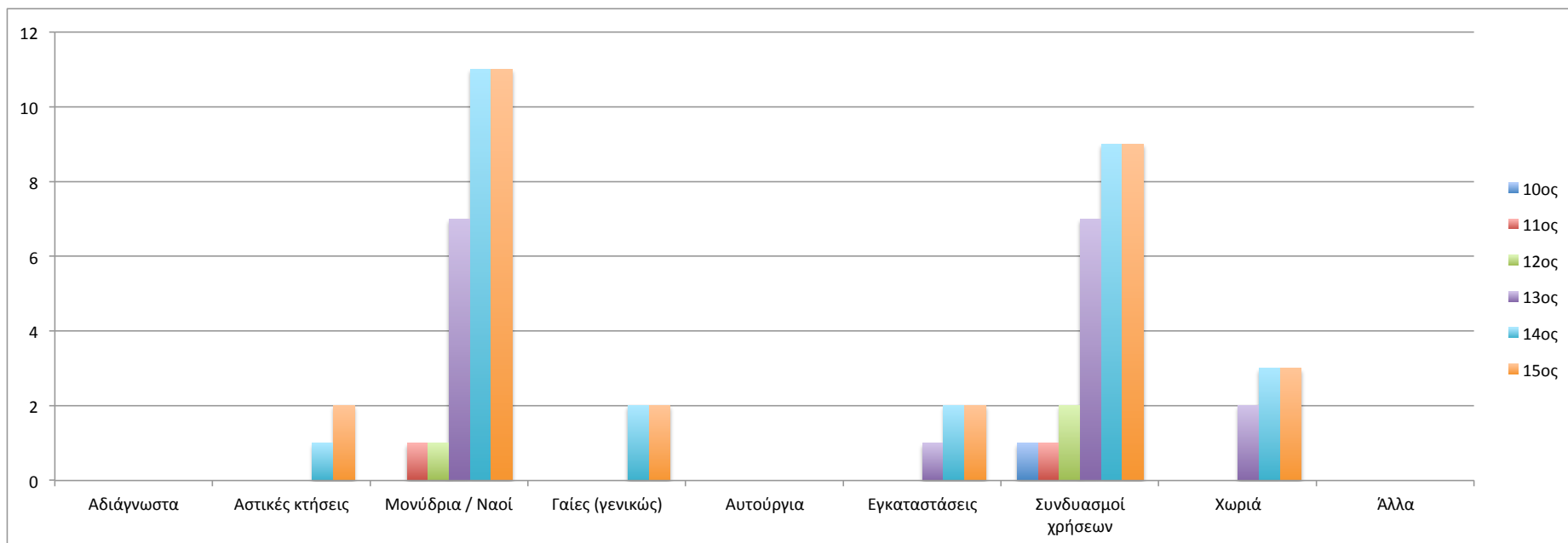
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	2
Μονύδρια / Ναοί	11
Γαίες (γενικώς)	2
Αυτούργια	
Εγκαταστάσεις	2
Συνδυασμοί χρήσεων	9
Χωριά	3
Άλλα	

29

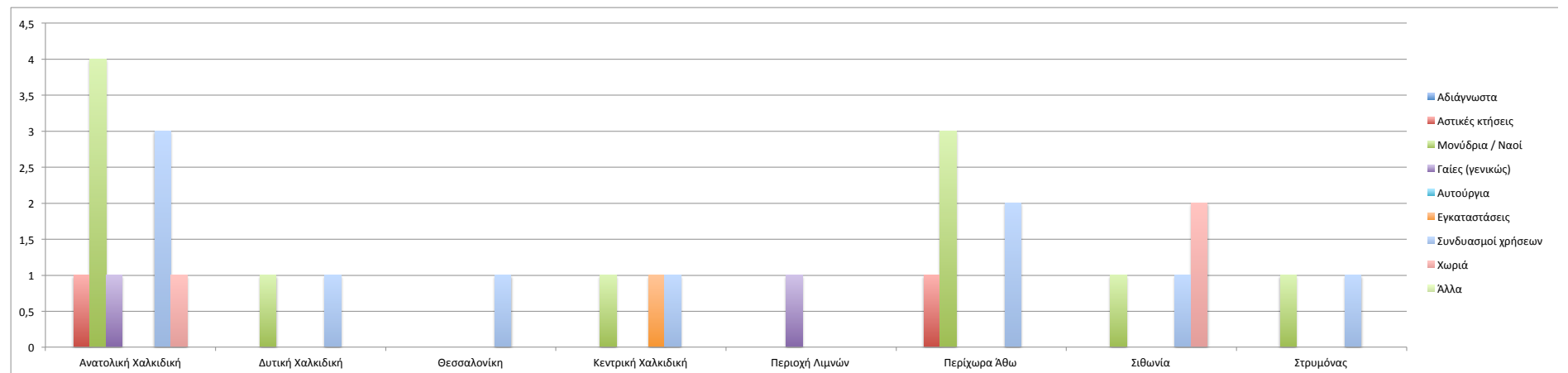
ΠΙΝΑΚΑΣ 08.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά χρονική τομή

ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάγνωστα						
Αστικές κτήσεις					1	2
Μονύδρια / Ναοί		1	1	7	11	11
Γαίες (γενικώς)					2	2
Αυτούργια						
Εγκαταστάσεις				1	2	2
Συνδυασμοί χρήσεων	1	1	2	7	9	9
Χωριά				2	3	3
Άλλα						
	1	2	3	17	28	29

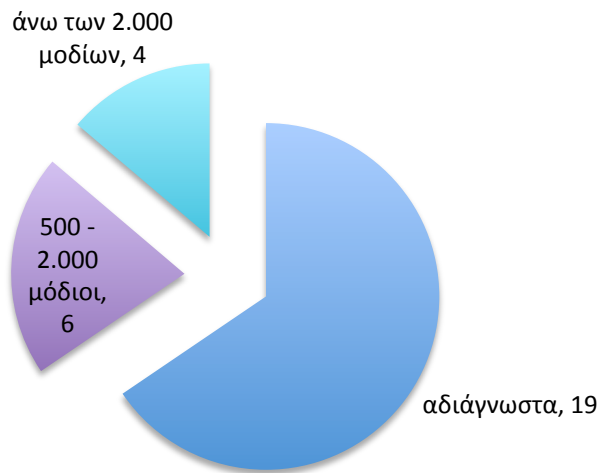

ΠΙΝΑΚΑΣ 08.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά μείζονα περιοχή

ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονόδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Χαλκιδική		1	4	1			3	1		10
Δυτική Χαλκιδική			1				1			2
Θεσσαλονίκη							1			1
Κεντρική Χαλκιδική			1			1	1			3
Περιοχή Λιμνών				1						1
Περίχωρα Άθω		1	3				2			6
Σίθωνία			1				1	2		4
Στρυμόνας			1				1			2
	0	2	11	2	0	1	10	3	0	29

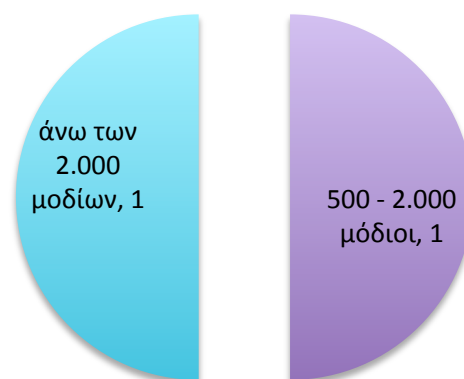
ΠΙΝΑΚΑΣ 08.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου

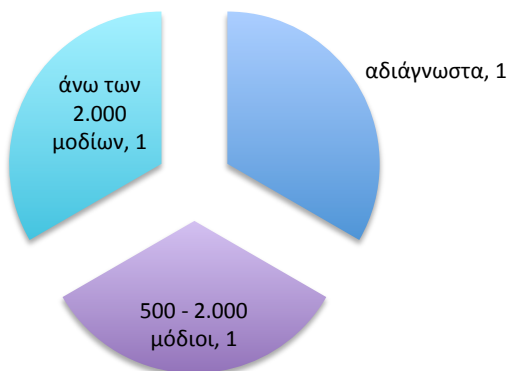
10ος αιώνας

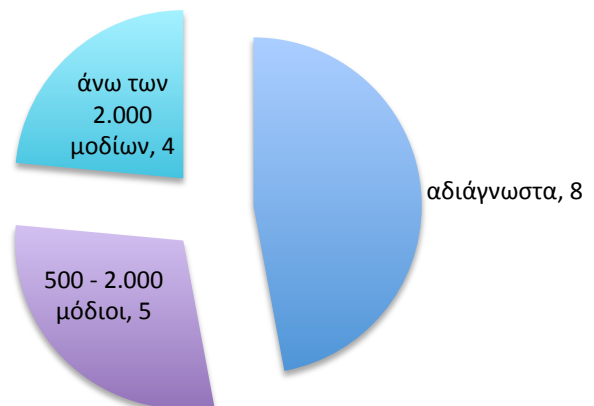
11ος αιώνας

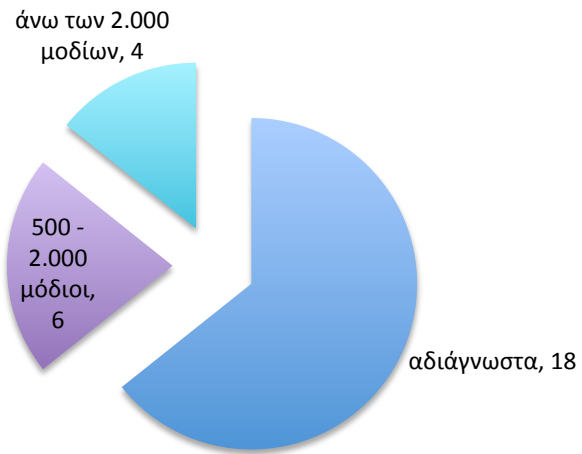
12ος αιώνας

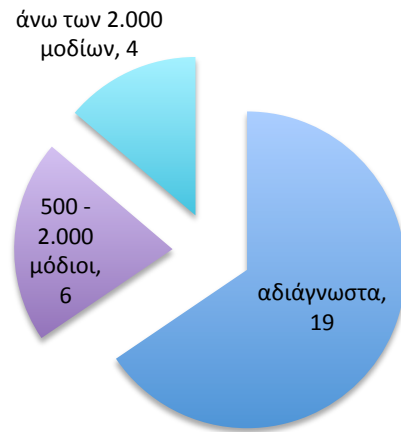
13ος αιώνας

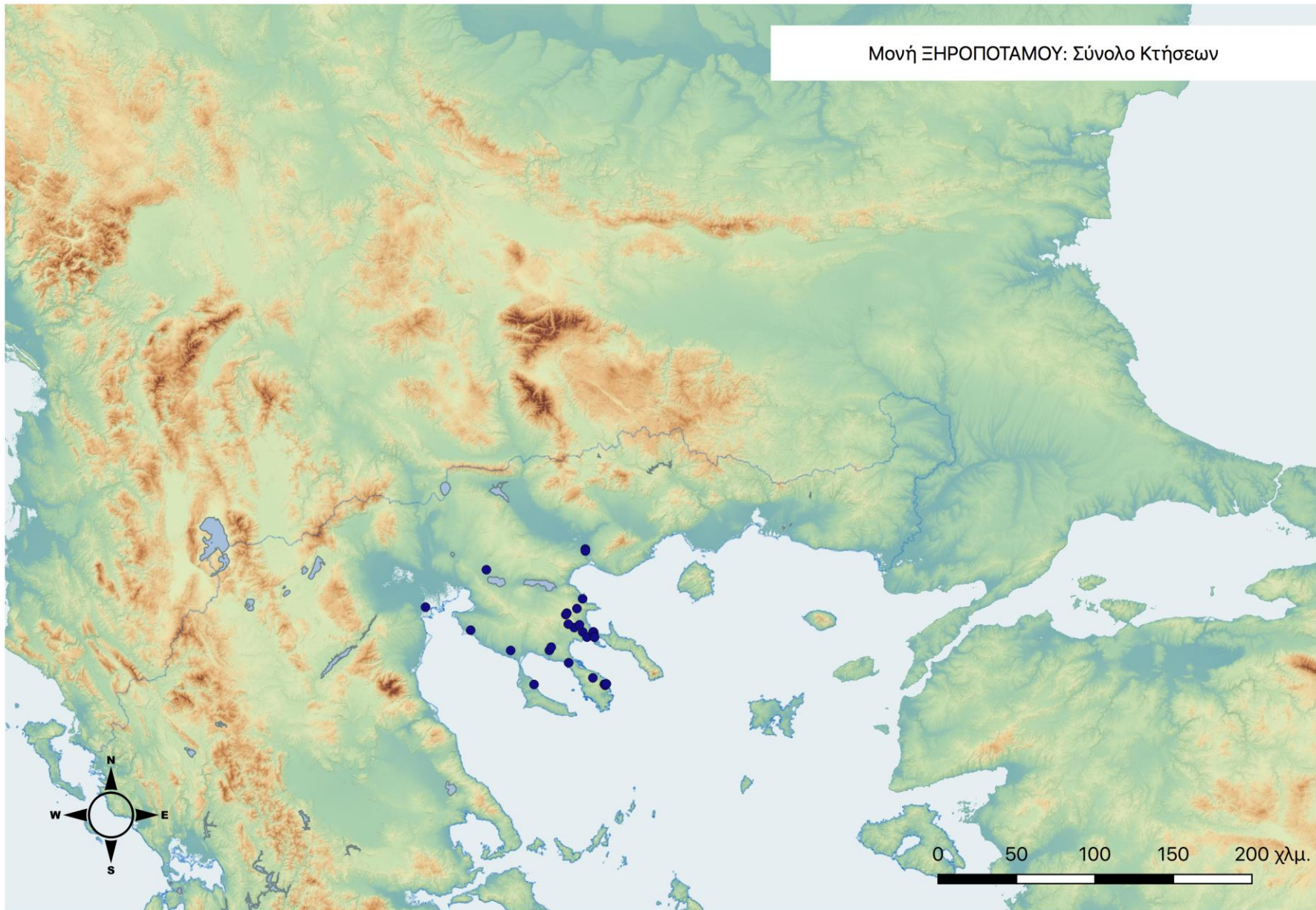
14ος αιώνας

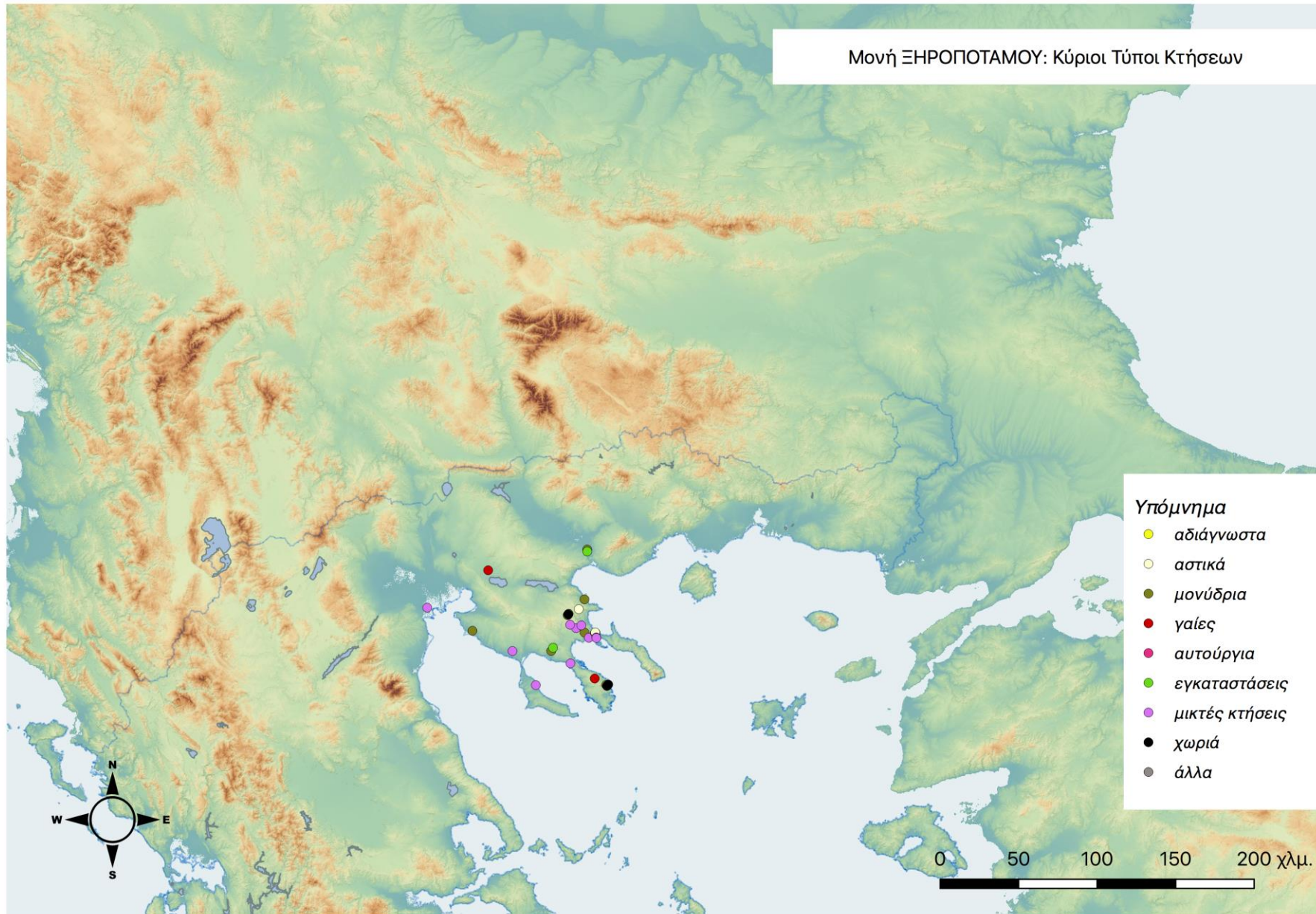
15ος αιώνας

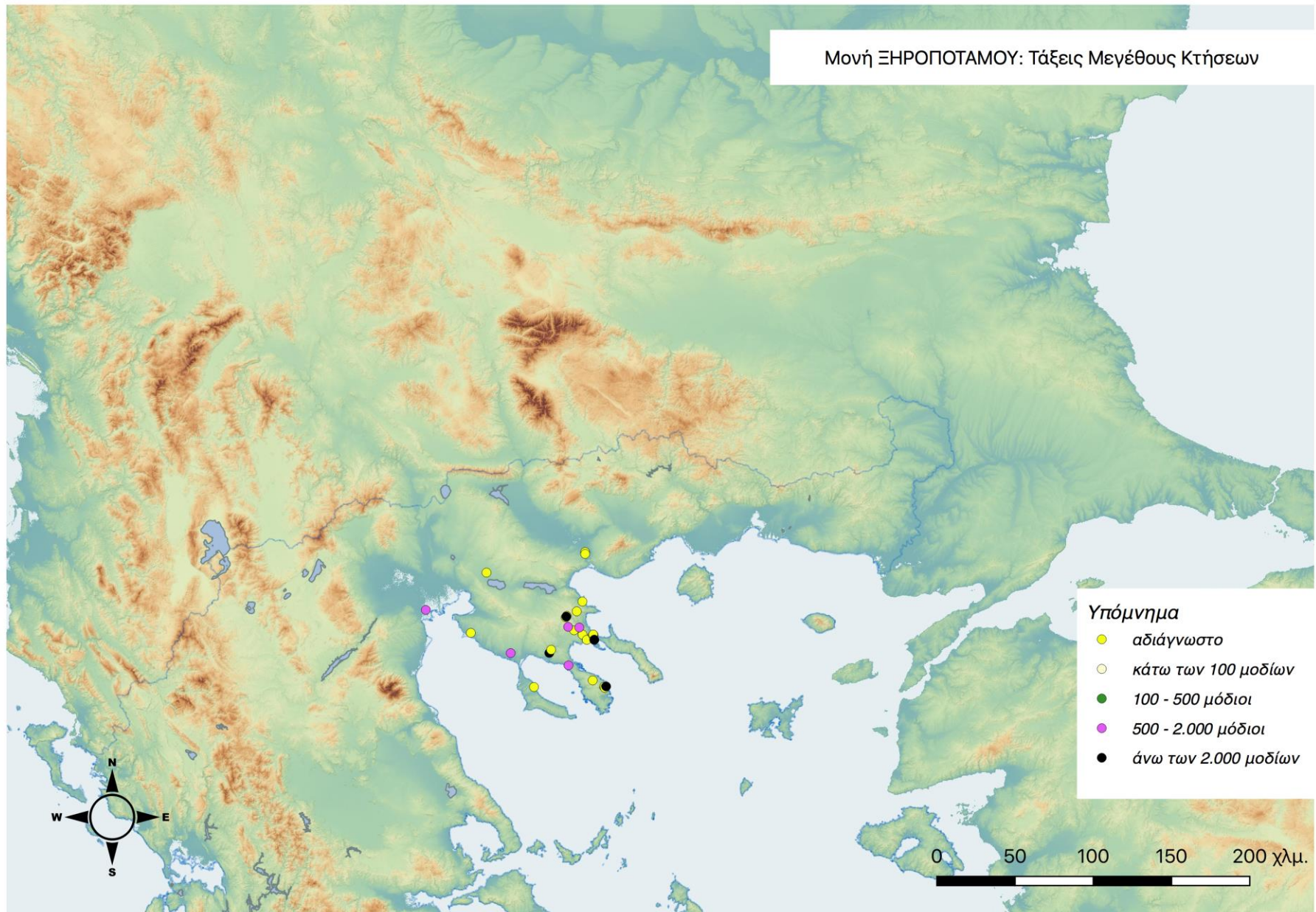
ΧΑΡΤΗΣ 08.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου

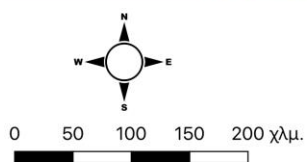
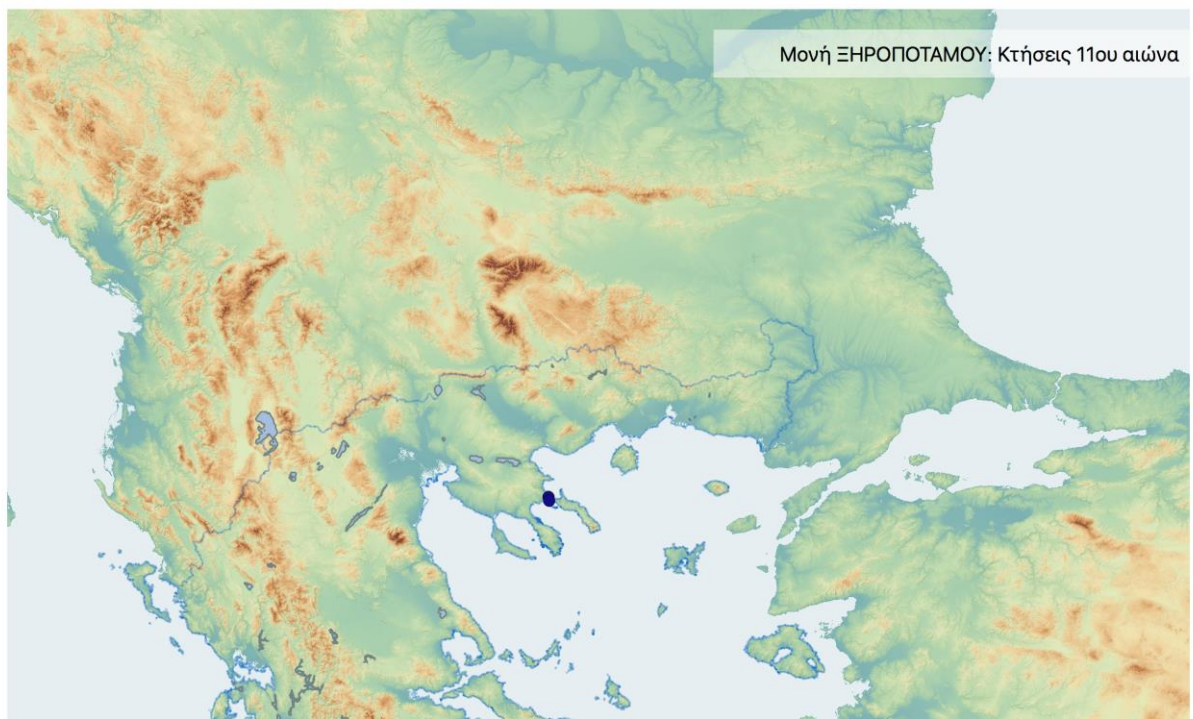
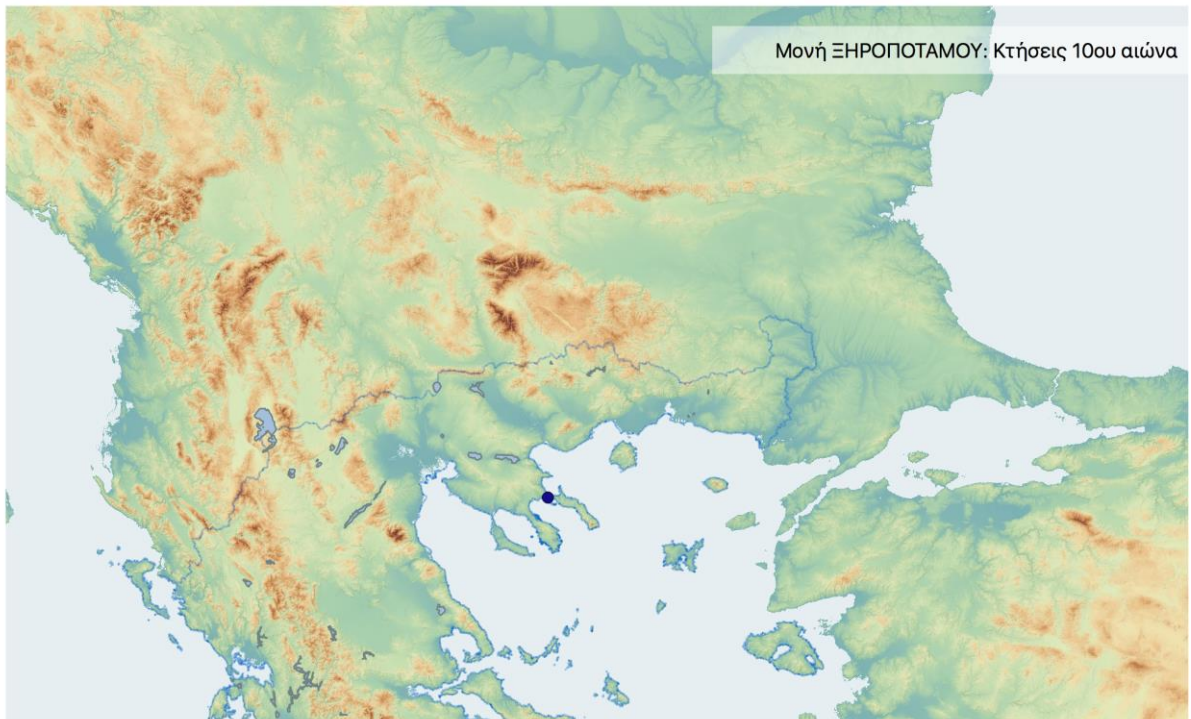
ΧΑΡΤΗΣ 08.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου

ΧΑΡΤΗΣ 08.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου

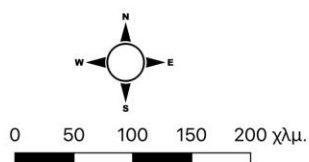
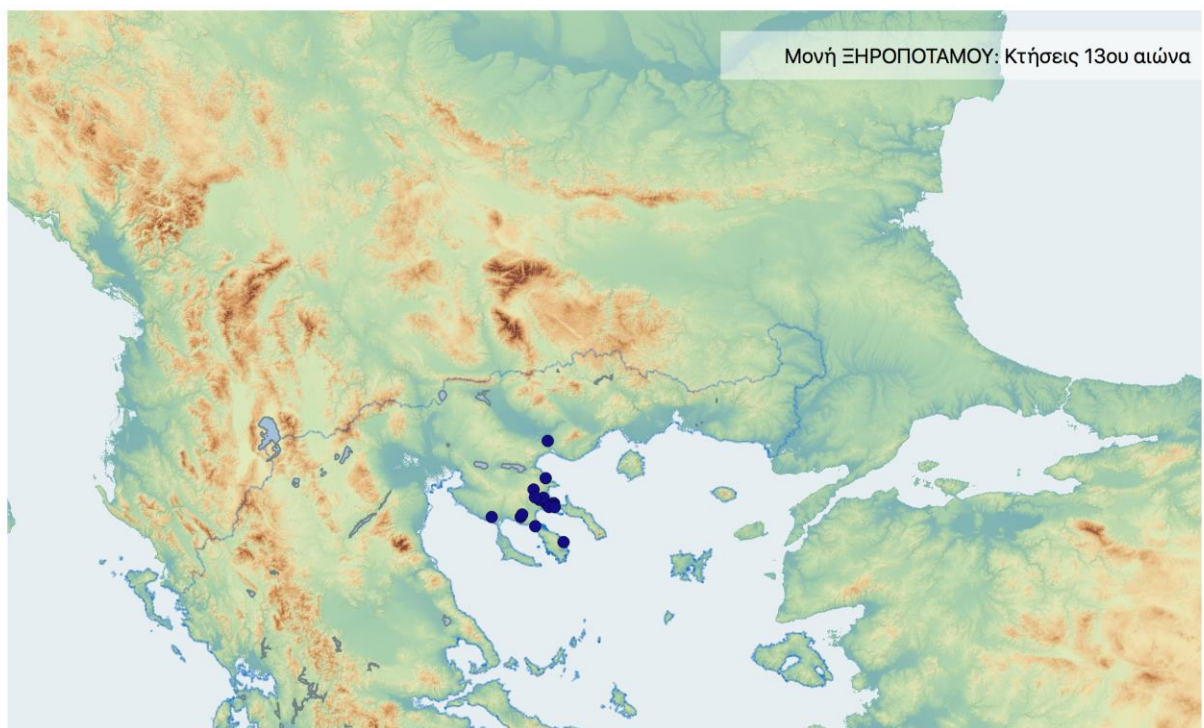
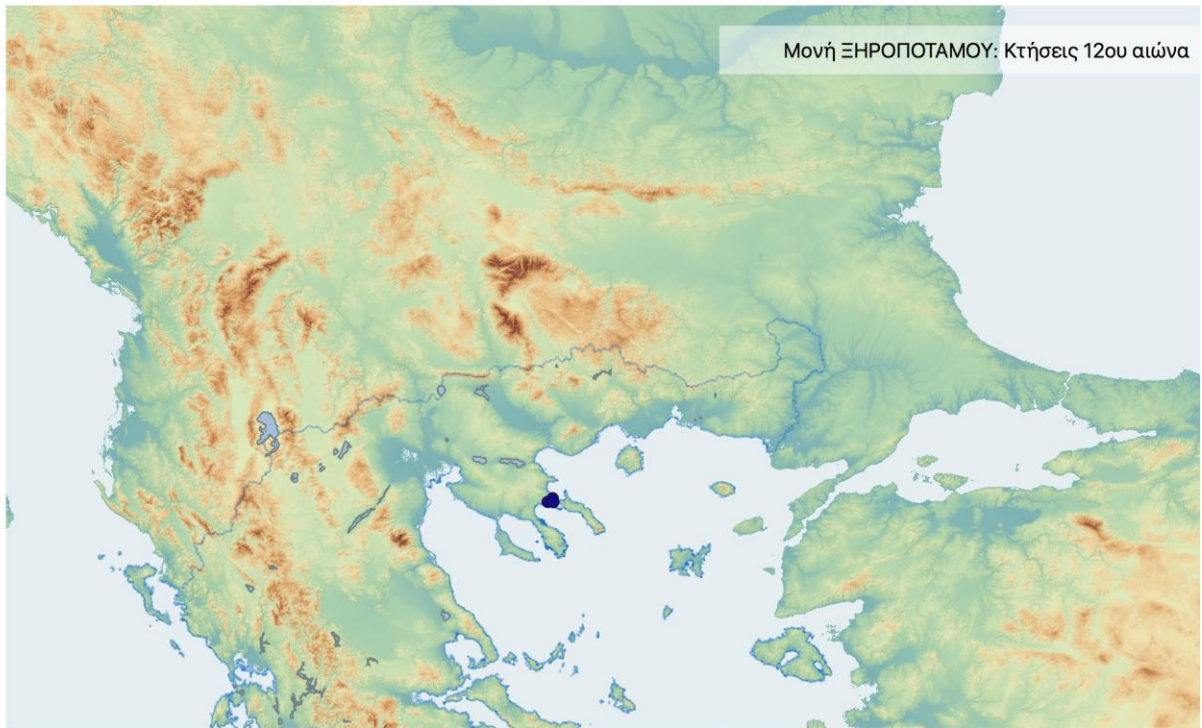
ΧΑΡΤΗΣ 08.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου
10^{ος} και 11^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ:
10ος και 11ος αιώνες

(Δ. Καλπάκης, 2019)

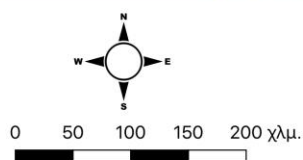
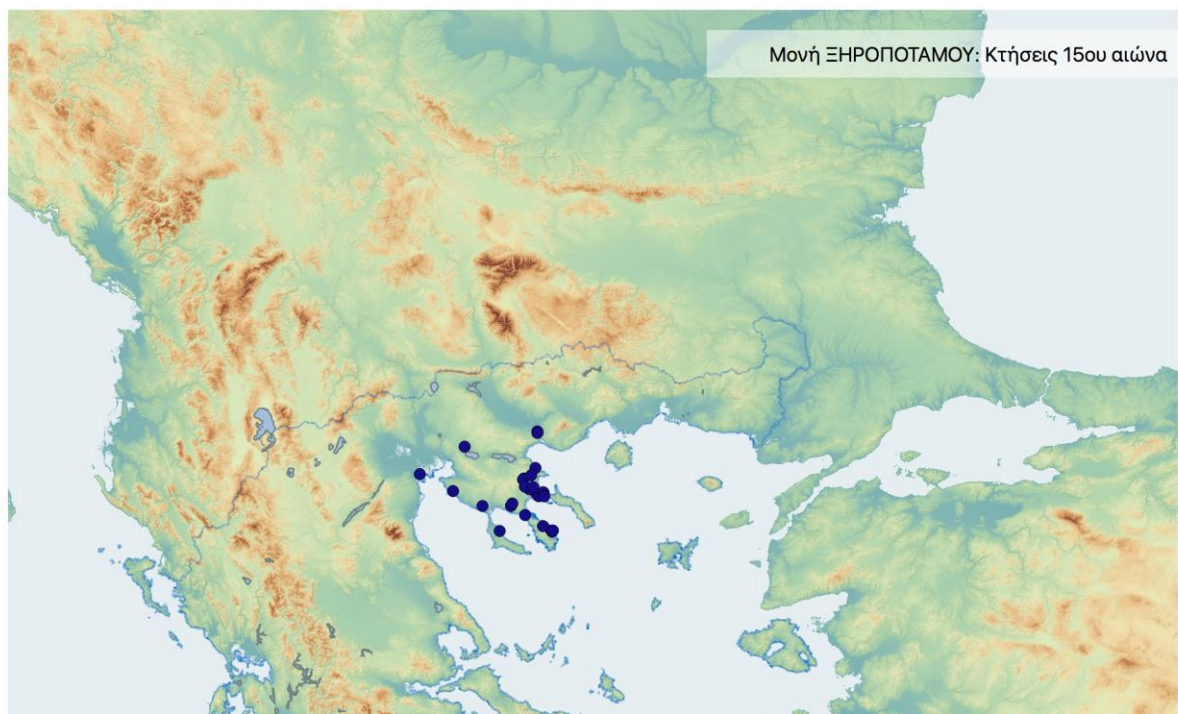
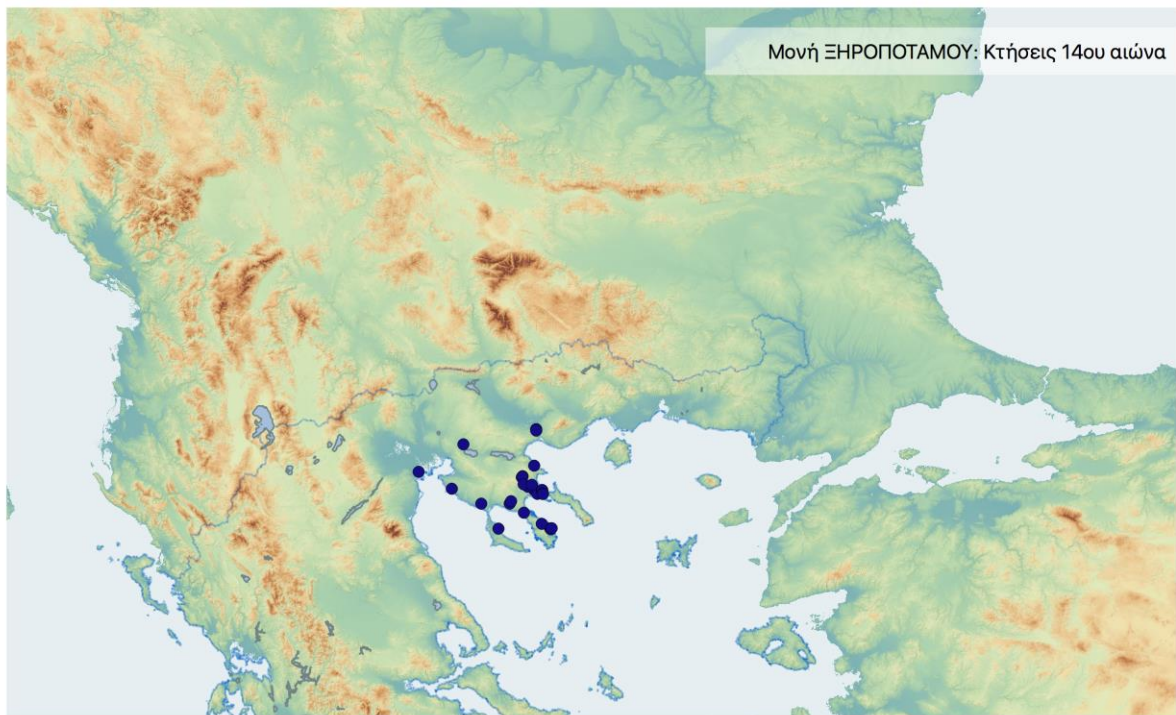
ΧΑΡΤΗΣ 08.05: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου
12^{ος} και 13^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ:
12ος και 13ος αιώνες

(Δ. Καλπάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 08.06: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου
14^{ος} και 15^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ:
14ος και 15ος αιώνες

(Δ. Καλπιάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Ξηροποτάμου, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.¹⁷

Οι πρώτες αναφορές για εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της μονής είναι αρκετά πρώιμες, και χρονολογούνται στα 956. Πρόκειται για κτήσεις που παραχωρούνται με αυτοκρατορικό *Ορισμό* στην περιοχή της Ιερισσού.¹⁸ Από αυτό το σημείο κι έπειτα, μια σειρά εγγράφων τεκμηριώνει την αύξηση των κτήσεων της μονής, μέσα στην επόμενη εκατονταετία.¹⁹

Οι πηγές σιωπούν για την επόμενη περίοδο, μέχρι την Παλινόρθωση, οπότε έχουμε και πάλι μαρτυρίες για το ζωτικό χώρο της μονής,²⁰ με σημαντικότερο έγγραφο το Χρυσόβουλλο του Μιχαήλ Η (1275).²¹

Ο 14ος αιώνας τεκμηριώνεται αρκετά ικανοποιητικά. Μια ομάδα έξι Πρακτικών, που αφορούν κτήσεις στα Περίχωρα του Άθω, την Κεντρική και Δυτική Χαλκιδική και το Στρυμόνα, καλύπτει το α' τέταρτο του 14ου αιώνα,²² ενώ στην ίδια περίοδο χρονολογείται και μια σειρά ιδιωτικών πωλητηρίων.²³ Η περίοδος του α' τετάρτου του αιώνα συμπληρώνεται από

¹⁷ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*. Επίσης, βλ. ιστορικό διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία.

¹⁸ Βλ. σχετικά, Ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία.

¹⁹ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 2-7.

²⁰ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 9.

²¹ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 10.

²² Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 18 (A-F).

²³ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 16.

μία σειρά άλλων εγγράφων (*Περιορισμούς και Παρακελεύσεις*), που αφορούν κτήσεις της μονής στην ευρύτερη περιοχή της Ιερισσού, στο Βαρδάρη και την Καλαμαριά.²⁴

Στα μέσα του αιώνα, το Χρυσόβουλλο του Δουσάν (1346) επικυρώνει τις υφιστάμενες κτήσεις της μονής και χορηγεί νέες, στην περιοχή της Ιερισσού και της Ερμούλειας,²⁵ ενώ το επόμενο σωζόμενο έγγραφο για το 14ο αιώνα είναι ένα Πωλητήριο του 1349 και αφορά την περιοχή της Ερμούλειας.²⁶

Την ίδια περιοχή αφορά και ένα από τα ελάχιστα σωζόμενα έγγραφα από το 15^ο αιώνα, μια *Απογραφή* του 1407,²⁷ που φαίνεται ότι εκδόθηκε κατ' εντολή του Ιωάννου Ζ' ο οποίος την ίδια χρονιά παραχωρεί προσόδους στη μονή, στην περιοχή της Κασσάνδρας.²⁸

Το τελευταίο βυζαντινό έγγραφο που αφορά κτήσεις της μονής είναι μια Διαθήκη του 1445 και αφορά την περιοχή της Ιερισσού.²⁹

Οι χρονικές τομές είναι έξη, ακολουθώντας το κοινό πρότυπο: μία τομή ανά αιώνα (10ος - 15ος αι.).

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές),

²⁴ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 19 (1319) – αρ. 20 (1320) – αρ. 21 (α322-1334) – αρ. 22 (1317-1334) – αρ. 23 (1324).

²⁵ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 25.

²⁶ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 26.

²⁷ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 29.

²⁸ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 28.

²⁹ Bompaire, *ΧΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ*, αρ. 30.

καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 08.01:** Οι κτήσεις της Μονής Ξηροποτάμου συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 29 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συνεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 08.01.

- **Πίνακας 08.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή: 10ος: 1 κτήση - 11ος αι.: 2 κτήσεις - 12ος αι.: 3 κτήσεις - 13ος αι.: 17 κτήσεις - 14ος αι.: 28 κτήσεις - 15ος αι.: 29 κτήσεις.

Αυτό που γίνεται άμεσα σαφές είναι η σταθερή, βαθμιαία αυξητική τάση των κτήσεων της μονής, τουλάχιστον ως το 14ο αιώνα. Η πρώτη μεγάλη εκτεταμένη κτήση από την αυτοκρατορική δωρεά των μέσων του 10ου αιώνα, αυξάνει με αργό αλλά σταθερό ρυθμό, κατά του επόμενους δύο,

για να σημειώσει άλμα το 13ο και μια επίσης σημαντική αύξηση το 14ο αιώνα. Ο 15ος έχει να επιδείξει οριακή αύξηση κατά μία κτήση, στοιχείο που ωστόσο δεν είναι αμελητέο, αν λάβει κανείς υπόψη το ταραγμένο πολιτικό υπόβαθρο της περιόδου, που, μεταξύ άλλων, οδηγεί σε ύφεση μεγάλο αριθμό μονών.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 08.04-06.

- **Πίνακας 08.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (29), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν οκτώ (8) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κεντρική Χαλκιδική, Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 08.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομή, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Το ένα τρίτο των κτήσεων (10) συγκεντρώνεται στην Ανατολική Χαλκιδική, και, αν συνδυαστεί με τη γειτονική περιοχή της Ιερισσού (Περίχωρα Άθω: 6), ο συνολικός τους αριθμός ξεπερνά το ήμισυ των κτήσεων της μονής. Στις υπόλοιπες έξι περιοχές, οι κτήσεις απαντούν σε αισθητά μικρότερους αριθμούς. Αναφέρονται με φθίνουσα σειρά: Σιθωνία (4), Κεντρική

Χαλκιδική (3), Δυτική Χαλκιδική και Στρυμόνας (από 2), Θεσσαλονίκη και Περιοχή Λιμνών (από 1).

- **Πίνακας 08.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω οκτώ μείζονες περιοχές. Εξετάζοντας τη διακύμανση των κτήσεων στη χρονική τους εξέλιξη (πέρα από το συνολικό αριθμό ανά περιοχή), ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα Περίχωρα του Άθω και η Ανατολική Χαλκιδική, όπου παρατηρείται μια σαφής και σταθερή αυξητική πορεία. Στα Περίχωρα του Άθω, όπου εντοπίζονται και οι πρώτες χρονικά κτήσεις, η πρόοδος είναι εμφανέστερη, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει ο διπλασιασμός των κτήσεων στην Ανατολική Χαλκιδική μεταξύ 13^{ου} και 15^{ου} αιώνα. Οι υπόλοιπες περιοχές είτε σημειώνουν μικρή αύξηση μεταξύ 13^{ου} και 14^{ου} αιώνα (Δυτική Χαλκιδική, Σιθωνία, Στρυμόνας) είτε παραμένουν σταθερές (Θεσσαλονίκη, Περιοχή Λιμνών).

- **Πίνακας 08.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Αυτό που φαίνεται σαφώς με μια πρώτη ματιά είναι η μεγάλη αύξηση των κτήσεων από το 13^ο αιώνα κι έπειτα, σχεδόν σε όλες τις περιοχές του ζωτικού χώρου της μονής, ο οποίος συμπληρώνεται πλήρως από το 14^ο. Πέραν των μικρών αριθμών των διάσπαρτων κτήσεων, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και εδώ οι περιοχές της Ανατολικής Χαλκιδικής και των Περιχώρων του Άθω, όπου: στη μεν πρώτη οι κτήσεις διπλασιάζονται από

τον έναν αιώνα στον άλλο (από 5 σε 9 μεταξύ 13^{ου} και 14^{ου}), στη δε δεύτερη σημειώνεται μια χαρακτηριστικά βαθμιαία αύξηση (από 1 κτήση το 10^ο αιώνα, σε 2-3-5-6 κτήσεις τους επόμενους).

- **Πίνακας 08.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά οκτώ γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Στο σύνολο της περιόδου μελέτης, διακρίνονται τρεις περιπτώσεις: α) περιοχές με σταθερή πορεία (Κεντρική Χαλκιδική, Περιοχή Λιμνών, Θεσσαλονίκη), β) περιοχές με μικρή, σύντομη αύξηση (Δυτική Χαλκιδική, Σιθωνία, Στρυμόνας), γ) περιοχές σταθερή αύξηση διαρκείας (Ανατολική Χαλκιδική, Περίχωρα Άθω).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 08.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων. Είναι χαρακτηριστική η ποσοτική υπεροχή των *Μονυδρίων/Ναών* (11) έναντι των υπολοίπων, με τον αμέσως επόμενο τύπο (*Συνδυασμένες Χρήσεις*) να ακολουθεί με μικρή διαφορά (9), ενώ όλοι οι υπόλοιποι τύποι εκπροσωπούνται με μικρούς αριθμούς (2-3). Τέλος, σε τρεις τύπους δεν αναλογούν καθόλου κτήσεις: *Αδιάγνωστα, Αυτούργια, Άλλα*.

- **Πίνακας 08.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Αυτό που κυρίως εντυπωσιάζει με μια πρώτη ματιά είναι η μεγάλη κορύφωση των δύο τύπων που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο αριθμό κτήσεων: *Μονύδρια/Ναοί* και *Συνδυασμοί Χρήσεων*. Ενώ οι άλλοι τύποι παρουσιάζουν μικρή ή καθόλου μεταβολή, οι δύο αυτοί τύποι εκτοξεύονται από το 13^ο αιώνα και μετά, φτάνοντας από τη 1 τις 9 και 11 κτήσεις.

- **Πίνακας 08.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις οκτώ (8) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Πέραν των γενικών παρατηρήσεων που αφορούν σύνολα ανά τύπο (βλ. πίνακα 14), διαπιστώνουμε με μια πρώτη ματιά ότι υπάρχει ταύτιση «προτιμήσεων» μεταξύ περιοχών και τύπων. Συγκεκριμένα, στις δύο περιοχές που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση κτήσεων (Ανατολική Χαλκιδική, Περίχωρα Άθω) έχουμε και τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις των δύο πολυπληθέστερων τύπων (*Μονύδρια/Ναοί*, *Συνδυασμοί Χρήσεων*). Στην πρώτη περιοχή, από τις 10 συνολικά κτήσεις, οι 7 ανήκουν στους δύο κύριους τύπους (*Μονύδρια/Ναοί*: 4 - *Συνδυασμοί Χρήσεων*: 3), ενώ στη δεύτερη περιοχή, από τις 6 συνολικά κτήσεις στους δύο αυτούς τύπους ανήκουν οι 5 (*Μονύδρια/Ναοί*: 3 - *Συνδυασμοί Χρήσεων*: 2). Οι υπόλοιποι τύποι, πλην των *Χωριών* με 2 περιπτώσεις στη Σιθωνία, εκπροσωπούνται με διάσπαρτες μονάδες στις διάφορες περιοχές.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 08.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 08.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Ξηροποτάμου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.**

Από το σύνολο των κτήσεων της μονής, το μεγαλύτερο μέρος (19 από 29) χαρακτηρίζεται αδιάγνωστο, ως προς το μέγεθος, ενώ από τις υπόλοιπες κατηγορίες, εκπροσωπούνται μόνο οι δύο μεγαλύτερες: 500-2.000 μόδιοι (6 κτήσεις) και άνω των 2.000 μοδίων (4 κτήσεις).

Όσον αφορά τις κατανομές ανά χρονική τομή, διαπιστώνουμε ότι, μετά τη αύξηση των κτήσεων στις δύο γνωστές κατηγορίες κατά το 13^ο αιώνα, σημειώνεται μια μεγάλη αύξηση το 14^ο αιώνα στις κτήσεις αδιάγνωστου μεγέθους (από 8 σε 18, μέσα σε έναν αιώνα).

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 08.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Ξηροποτάμου ξεκινούν πολύ νωρίς, ήδη από τα μέσα του 10^{ου} αιώνα (βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία).

Χρονικά, ο αριθμός των κτήσεων της θα σημειώνει μια ήπια αύξηση χωρίς θεαματικές μεταβολές κατά τους πρώτους τρεις αιώνες, για να σημειώσει μια σημαντική αύξηση το 13^ο και ξανά το 14^ο αιώνα. Παρότι ο συνολικός αριθμός των κτήσεων της μονής δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλος (σε σύγκριση με άλλες μεγάλες μονές), η σταθερή αυξητική πορεία τους και η συγκέντρωση σε

συγκεκριμένες περιοχές, δίνει την εικόνα μιας μονής συγκροτημένης και εύρωστης για την κλίμακα του μεγέθους της.

Ο γεωγραφικός χώρος των κτήσεων θα χαρακτηριζόταν ιδιαίτερα "παραδοσιακός", με την έννοια ότι οι κτήσεις κινούνται στο στενό κύκλο του τυπικού ζωτικού χώρου του Άθω: Από το Στρυμόνα ως τη Θεσσαλονίκη και από την Ιερισσό ως την Κασσάνδρα.

Ως προς τους κύριους τύπους, οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αφορούν τα *Μονύδρια/Ναούς* με 11 από τις 29 κτήσεις, ενώ οι αμέσως επόμενοι από άποψη ποσοτήτων τύποι είναι οι *Συνδυασμένες Χρήσεις* (9). Οι υπόλοιποι τύποι αφορούν μονοψήφιους αριθμούς κτήσεων.

Όσον αφορά τα μεγέθη, τα δύο τρίτα των κτήσεων χαρακτηρίζονται ως αδιάγνωστες (19 από 29), ενώ στις υπόλοιπες παρατηρείται μια χαρακτηριστική συγκέντρωση στις μεγάλες κτήσεις (4 και 6 κτήσεις για την κατηγορία των μεγάλων κτήσεων και την αμέσως επόμενη).

Η γενική εικόνα μαρτυρεί μία μικρή μονή με διαρκή ιστορικό βίο από την πρώτη αθωνική περίοδο, η οποία, παρά τις όποιες ιστορικές διακυμάνσεις, εμφανίζεται συγκροτημένη, με ήπια αλλά σταθερά αυξητική πορεία κτήσεων, ενώ διαφαίνεται και μια κάποια προτίμηση σε συγκεκριμένες περιοχές εγγύς του Άθω και σε συγκεκριμένους τύπους κτήσεων.

ΜΟΝΗ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Ζωγράφου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Ζωγράφου

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Άγιος Γεώργιος

ΚΤΙΤΩΡ: Γεώργιος Ζωγράφος (;)

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Ένατη (9η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Πρώτη μνεία του κτίτορα, από υπογραφή του στο Τυπικό του Τζιμισκή (972). Πρώτο έγγραφο μονής, στα 1049. Η ίδρυση τοποθετείται μεταξύ 972 και 980.

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Άγνωστος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο μέσον της αθωνικής χερσονήσου, στο σημείο καμπής της προς Νότο, με πρόσβαση κυρίως από τη δυτική (νότια) ακτή, όπου διατηρεί αρσανά.

Η μονή προσεγγίζεται μέσω του *Ζωγραφίτικου Λάκκου* προς την ενδοχώρα, σε απόσταση 4 χλμ. περίπου από την ακτή.

Το συγκρότημά της σχηματίζει κανονικό τετράπλευρο σε κάτοψη, με κατά τόπους προεξοχές, και στη σημερινή μορφή του, είναι προϊόν μιας ευρείας οικοδομικής φάσης του 18ου και κυρίως του 19ου αιώνα. Εσωτερικά, αναπτύσσεται μια ευρύχωρη αυλή, που περιβάλλεται από τετραώροφες πτέρυγες.

Το συγκρότημα, παρά τους όγκους που αναπτύσσονται στο χώρο, έχει μια συμμετρία (που τονίζεται και από τα πολυάριθμα παράθυρα προς τα έξω) που του προσδίδει ένα χαρακτήρα διαφορετικό από τον φρουριακό εκείνον που χαρακτηρίζει άλλες αθωνικές μονές.

Γύρω από τη μονή αναπτύσσεται ένα πλήθος βοηθητικών κτιρίων, τόσο εγγύς όσο και στην ευρύτερη περιοχή (Κοιμητήριο, Καθίσματα, νερόμυλος κ.ά.).

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτειά της είναι από τις σχετικά μεγάλες στον Άθω. Αναπτύσσεται κάθετα στην πορεία της χερσονήσου, και εκτείνεται από τη δυτική (νότια) παραλία μέχρι τα όρια της Μονής Εσφιγμένου στα βόρεια, με μια κατά πλάτος διεύρυνση στο μέσον της. Συνορεύει με τις επικράτειες των Μονών (από Δ προς Α): Χιλανδαρίου, Κωνσταμονίτου, Βατοπεδίου και Εσφιγμένου. Την περιοχή του αρσανά της (Γιοβάνιτσα) την αγόρασε από τη Μονή Εσφιγμένου στα 1746.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Οι απαρχές της Μονής Ζωγράφου δεν είναι γνωστές με βεβαιότητα. Η ίδρυσή της συνδέεται ωστόσο με κάποιον μοναχό ονόματι Γεώργιο Ζωγράφο, ο οποίος συνυπογράφει το *Τυπικό* του Τζιμισκή στα 972.¹

Δεδομένου ότι η μονή ήδη κατείχε εκτάσεις στον Άθω στα 980, η ίδρυσή της τοποθετείται στο μεσοδιάστημα αυτό.²

Από κει κι έπειτα, τα πρώτα έγγραφα της μονής χρονολογούνται από τα 1049, οπότε η μονή φαίνεται να κατέχει εκτάσεις στα

¹ Papachryssanthou, *PRÔTATON*, αρ. 7.

² Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, αρ. 1.

νότια της επικράτειάς της,³ ενώ στα 1051, τερματίζεται μια διαμάχη με τη γειτονική Κωνσταντινούπολη σχετικά με το Μονύδριο του Καλλιγράφου, το οποίο τελικά επιδικάζεται στη Ζωγράφου,⁴ με την οποία φαίνεται πως ήδη υπήρχαν δεσμοί και συνεργασία.⁵

Από την ίδρυσή της μέχρι τα μέσα του 12^{ου} αιώνα, η Μονή Ζωγράφου είναι ελληνική, αν και στην περιοχή ήδη μαρτυρούνται καθιδρύματα με σλαβική παρουσία, όπως το Μονύδριο της Βάνιτζας, σε μικρή απόσταση από τη μονή. Βεβαιωμένη ωστόσο παρουσία Βουλγάρων στη μονή μαρτυρείται μόλις από το β' μισό του 13^{ου} αιώνα,⁶ σε αυτοκρατορικό Ορισμό και Πρακτικά των ετών 1276-1286.⁷

Από το ενδιάμεσο διάστημα δεν υπάρχουν μαρτυρίες, πλην μιας έμμεσης (πλαστό έγγραφο του 1142, που ωστόσο απηχεί πραγματικά δεδομένα), που αναφέρεται σε κτήσεις της μονής στην περιοχή της Ιερισσού.⁸ Οι κτήσεις αυτές επιβεβαιώνονται και σε μεταγενέστερα έγγραφα άλλων μονών, του 13ου αιώνα (Βατοπεδίου, 1239– Λαύρα, 1259).⁹

Στα 1266-67 μαρτυρείται έντονη διαμάχη της μονής με τη Μεγίστη Λαύρα για κτήσεις στην περιοχή της Ιερισσού, που προκάλεσαν την παρέμβαση τόσο του διοικητή της Θεσσαλονίκης όσο και των αυτοκρατορικών υπηρεσιών.¹⁰ Το

³ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, αρ. 2, 3.

⁴ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, αρ. 3.

⁵ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, σ. 36.

⁶ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, όπ.π.

⁷ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, αρ.10, 12, 13.

⁸ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, αρ. πλ. 1.

⁹ Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 14 - Lemerle, *LAVRA II*, αρ. 91.

¹⁰ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, σ. 38-39.

μετόχι της μονής στην περιοχή αυτή ήταν η πρώτη κτήση της εκτός Άθω. Την ίδια ωστόσο περίοδο αναφέρονται κτήσεις της και αλλού, όπως: Η Θεοτόκος Κρασιώτισσα στο Στρυμόνα, ο Άγιος Νικόλαος στη Θεσσαλονίκη (αγορασμένο από τη Βατοπεδίου) και το Λοζίκι, στη Περιοχή των Λιμνών, λίγο αργότερα (βλ. έγγραφα των ετών 1270, 1276 και 1286).¹¹

Αμέσως μετά (1289), ο Ανδρόνικος Β' επικυρώνει με χρυσόβουλλο τις έως τότε κτήσεις της μονής στις περιοχές: Περίχωρα Άθω, Περιοχή Λιμνών, Στρυμόνα, Ορμούλεια, Θεσσαλονίκη.¹²

Στα χρόνια που ακολουθούν, και ώς το τέλος του αιώνα, η μονή αυξάνει τις κτήσεις της στις ίδιες πάντα περιοχές. Ωστόσο, όπως προκύπτει από τα σχετικά *Πρακτικά*, το σύνολο των κτήσεων της μονής μέχρι τις αρχές του 14^{ου} αιώνα ήταν κάτω από 2.000 μοδίους, έκταση μικρή σε σύγκριση με εκείνες άλλων αθωνικών μονών.¹³

Επί Ανδρονίκου Β' η μονή θα επεκτείνει τις κτήσεις της (1325),¹⁴ αποκτώντας, μεταξύ άλλων, και κυριότητα χωριού (Πρέβιστα στο Στρυμόνα). Ο ίδιος αυτοκράτορας, λίγο αργότερα (1327) θα προβεί σε νέες σημαντικές δωρεές, μεταξύ των οποίων χωριά στο Στρυμόνα και βοσκοτόπια στην περιοχή του Μελενίκου.¹⁵

Ός τα μέσα του 14^{ου} αιώνα, η Μονή Ζωγραφου είχε αυξήσει σημαντικά τις κτήσεις της στις ήδη γνωστές περιοχές, με

¹¹ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, αρ. 8, 9, 10, 13.

¹² Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, αρ. 14.

¹³ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, σ. 41-42.

¹⁴ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, αρ. 26.

¹⁵ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, σ. 44.

έμφαση στην Κουλάδα του Στρυμόνα, ιδίως χάρη στις δωρεές του Ιωάννη Ε'.¹⁶

Παράλληλα, στο εσωτερικό, από τα 1333, η μονή βρισκόταν σε διαμάχη με το Μονύδριο του Νεακίτου στα νότια σύνορά της, οι οποίες έληξαν προσωρινά έναν αιώνα αργότερα, με πατριαρχική απόφαση.¹⁷ Τέτοιες διενέξεις με άλλες αθωνικές μονές για θέματα ορίων δε θα λείψουν ποτέ, είτε για εντός είτε για εκτός Άθω κτήσεις.

Η επέκταση των κτήσεων της μονής θα συνεχιστεί και μετά τα μέσα του αιώνα, ιδίως στην περιοχή του Στρυμόνα. Παράλληλα (1369), στο εσωτερικό, η μονή θα αποκτήσει, με απόφαση της Συνάξεως, το εγκατελειμμένο Μονύδριο του Καμελαυχά.¹⁸

Μέχρι το τέλος του 14^{ου} αιώνα, η μονή, παρότι δε θα συμπεριληφθεί ποτέ στους μεγάλους ιδιοκτήτες, θα αυξάνει σταθερά τις κτήσεις της. Πριν τα τέλη του 15^{ου} αιώνα, φαίνεται να κατέχει πλέον γαίες και στη Σιθωνία,¹⁹ ενώ στις αρχές του 16^{ου} αναφέρονται ακόμη κτήσεις στη Δυτική Χαλκιδική (τις οποίες φαίνεται να κατείχε από τις αρχές του 14ου).²⁰

Στα 1433, ο Μολδαβός ηγεμόνας Αλέξανδρος θα ορίσει ετήσια χορηγία 3.000 άσπρων προς τη μονή, ενώ 40 χρόνια αργότερα, ο Μέγας Δούκας της Μολδαβίας, Στέφανος Ε', θα ορίσει νέα χορηγία, πέρα από τη χρηματοδότηση του νοσοκομείου της μονής.²¹ Ο ίδιος θα χτίσει και τον αρσανά της στα 1475, ενώ

¹⁶ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, σ. 46.

¹⁷ Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, αρ. 6.

¹⁸ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, αρ. 45.

¹⁹ Κολοβός, *Χωρικοί και μοναχοί*, σ. 167.

²⁰ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, σ. 53. Επίσης, όπ. π., αρ. 23.

²¹ Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, αρ. σλαβ. 6, 7. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 557.

είκοσι χρόνια μετά θα συνδράμει στην ανακαίνιση των οχυρώσεων και της Τράπεζας (1495).²² Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα, ο Στέφανος ΣΤ΄ θα προβεί σε εκτεταμένες ανακαινίσεις στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και το Καθολικό.²³

Ως προς την εντός Άθω επικράτειά της, στα 1513 η Μεγίστη Λαύρα της παραχωρεί την περιοχή του Ξηροκάστρου (στα νότια σύνορά της με την Κωνσταντινούπολη), με αντάλλαγμα άλλη περιοχή.

Λίγα χρόνια μετά, στα 1517, ο Μολδαβός ηγεμόνας Μπογδάν Γ΄ θα χτίσει τον πύργο του αρσανά, δίπλα ακριβώς στις εγκαταστάσεις του πατέρα του, Στέφανου. Λίγα χρόνια αργότερα, στα 1521 η μονή θα γίνει σταυροπηγιακή.²⁴

Μετά τις δημεύσεις του 16^{ου} αιώνα, η μονή φαίνεται να κατέχει ακόμη ορισμένες από τις κτήσεις της.²⁵ Ωστόσο είναι και πάλι σημαντική η συμβολή των Μολδαβών: ο Μέγας Δούκας Πέτρος (1575) ορίζει ετήσιες χορηγίες για τις ανάγκες της, σε συνέχεια των προκατόχων του.²⁶

Στα 1583 ξεσπά διαμάχη μεταξύ της μονής και της Εσφιγμένου για διάφορες γαίες στα όριά τους, μεταξύ των οποίων και η Βάνιτζα, την οποία η Σύναξη επιδικάζει τελικά στη Ζωγράφου, στα 1586,²⁷ η οποία, προκειμένου να τερματιστεί η διαμάχη, θα την αγοράσει κανονικά από την Εσφιγμένου δύο αιώνες αργότερα, στα 1746.²⁸

²² Pavlikianov, *ZOGRAFΟΥ*, αρ. σλαβ. 12.

²³ Σμυρνάκης, σ. 557.

²⁴ Pavlikianov, *ZOGRAFΟΥ*, αρ. 62.

²⁵ Pavlikianov, *ZOGRAFΟΥ*, αρ. 69 και σ. 56.

²⁶ Pavlikianov, *ZOGRAFΟΥ*, αρ. σλαβ. 8. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 557.

²⁷ Pavlikianov, *ZOGRAFΟΥ*, αρ. 74.

²⁸ Pavlikianov, *ZOGRAFΟΥ*, σ. 58.

Στα 1716, εποχή κατά την οποία μαρτυρούνται και Έλληνες μοναχοί στη μονή, ξεκίνησε η ανακαίνιση της νοτιοανατολικής πτέρυγας, σηματοδοτώντας μια νέα περίοδο ακμής της.²⁹ Η περίοδος αυτή θα συνεχιστεί σε όλο το 18ο αιώνα και θα κορυφωθεί στον επόμενο, που αντικατοπτρίζεται σε μια σειρά οικοδομικών εργασιών μεγάλης κλίμακας, στις οποίες οφείλεται εν πολλοίς και η σημερινή μορφή της.³⁰

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

- Κοιμητήριο: 1773
- Παρεκκλήσιο Κοιμήσεως της Θεοτόκου: 1764
- Μνημείο των 26 Ζωγραφιτών Μαρτύρων: 1873
- Καμπαναριό: 1896
- Καθολικό: 1801 (στη θέση παλαιότερου, του 15ου αιώνα)
- Παρεκκλήσιο Προδρόμου: Τοιχογραφίες του 1768

Εντός του συγκροτήματος υπάρχουν αρκετά παρεκκλήσια, που χρονολογούνται στη νεότερη περίοδο της μονής κυρίως.

Εγγύς της μονής και εκτός του περιβόλου βρίσκονται διάσπαρτα διάφορα εξαρτήματά της, Κελλία και Καθίσματα, ενώ σε μικρή απόσταση βρίσκονται τα ερείπια της Σκήτης του *Μαύρου Βηρού*.

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Κοιλιάδα Στρυμόνα, Περίχωρα Άθω, Δυτική Χαλκιδική, Ορμύλεια, Σιθωνία, Βεσσαραβία.

²⁹ Πεντζίκης, σ. 419.

³⁰ Πεντζίκης, σ. 419 κ.ε.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

- 972-980: Ίδρυση της Μονής Ζωγράφου
- 980: Πρώτη μνεία της μονής ως κατόχου εκτάσεων εντός Άθω
- 1049-1051: Μνείες για κατοχή εκτάσεων και εδαφικές διενέξεις
- 1051: Απόκτηση του Μονυδρίου του Καλλιγράφου (εντός Άθω)
- 1142: Πρώτη μνεία (σε πλαστό έγγραφο) κτήσεων στην περιοχή της Ιερισσού
- 1253: Απόκτηση του Μονυδρίου των Αγίων Αποστόλων (εντός Άθω)
- 1267: Απόκτηση γαιών στην περιοχή της Ιερισσού (Λούστρα, Αρμένων κ.λπ.)
- 1270: Απόκτηση μετοχίου Αγίου Νικολάου στη Θεσσαλονίκη
- 1270-1286: Απόκτηση γαιών στο Στρυμόνα
- 1289: Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β' για επικύρωση κτήσεων
- 1300: Κτήσεις στην Ερμούλεια
- 1320: Κτήσεις στη Δυτική Χαλκιδική και στην περιοχή του Αξιού
- 1322: Κτήσεις στη Σιθωνία
- 1327: Κτήσεις στο Μελένικο
- 1333: Διαμάχες για τα όρια του Μονυδρίου του Νεακίτου
- 1369: Απόκτηση του Μονυδρίου του Καμελαυχά (εντός Άθω)
- 1433: Ετήσια χορηγία 3.000 άσπρων από το Μολδαβό ηγεμόνα Αλέξανδρο
- 1475: Οικοδόμηση αρσανά από το Μέγα Δούκα της Μολδαβίας, Στέφανο
- 1495: Ανακαίνιση οχυρώσεων και Τράπεζας
- 1500: Κτήσεις στις Καρυές
- 1513: Απόκτηση της περιοχής του Ξηροκάστρου από τη Μεγίστη Λαύρα, με ανταλλαγή

- 1517: Ανέγερση του πύργου του αρσανά από το Μολδαβό ηγεμόνα Μπογδάν Γ'
- 1521: Η μονή γίνεται πατριαρχικό σταυροπήγιο
- 1575: Ετήσια χορηγία 6.500 άσπρων (συν 500 άσπρων και 100 ουγγρικών δουκάτων) από το Μέγα Δούκα της Μολδαβίας, Πέτρο
- 1583: Έναρξη διενέξεων με τη Μονή Εσφιγμένου για συνοριακές διαφορές
- 1586: Επιδίκαση της Βάνιτζας στη Μονή Ζωγράφου
- 1716: Ανακαίνιση νοτιοανατολικής πτέρυγας
- 1764: Ανέγερση Παρεκκλησίου Κοιμήσεως της Θεοτόκου
- 1768: Τοιχογράφηση Παρεκκλησίου του Προδρόμου
- 1773: Ανέγερση Κοιμητηριακού Ναού του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου
- 1801: Ανέγερση του Καθολικού (στη θέση του παλαιότερου, του 15ου αιώνα)
- 1896: Ανέγερση Καμπαναριού

Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

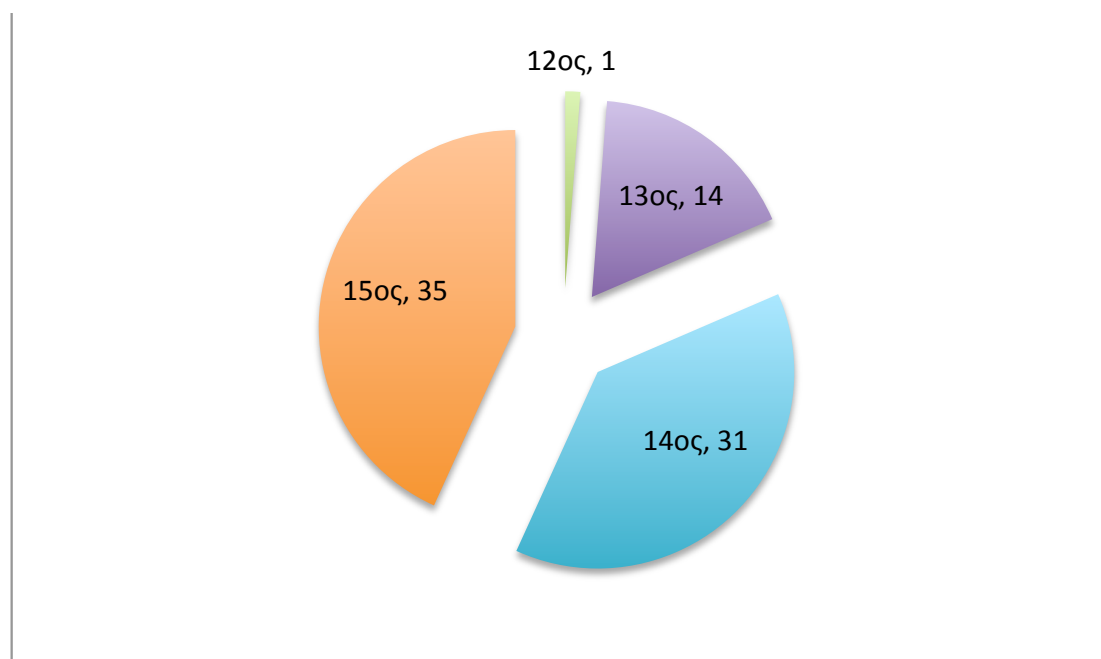
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 09.01: Οι κτήσεις της Μονής Ζωγράφου συνολικά

MonCOD E	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations	
09.1		Άγιος Νικόλαος Γλυκύ Νερόν	Γλυκύ Νερόν	Άγιος Νικόλαος Γλυκύ Νερόν (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Θεσσαλονίκη	40.63111	22.94583	Μονή		1	2	1270	1500	μονύδριο, οικίες
09.2		Άγιος Νικόλαος Κύρος		Άγιος Νικόλαος Κύρος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63251	22.94889	Μονή		0	2	1296	1401	μονύδριο
09.3		Άγιος Νικόλαος Σγουρός		Άγιος Νικόλαος Σγουρός (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63214	22.94846	Μονή		0	2	1296	1401	μονύδριο
09.4		Άνω Αντιγόνηα	Κακορίζων	Αντιγόνηα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Δυτική Χαλκιδική	Δυτική Χαλκιδική	40.38483	23.06181	Χωράφι		3	3	1320	1401	δικαιώματα από παροίκους σε γαίες και αμπέλια
09.5		Κάτω Αποστολίται		Αποστολίται (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Δυτική Χαλκιδική	Δυτική Χαλκιδική	40.41194	23.00889	Χωράφι		2	3	1320	1401	δικαιώματα από παροίκους σε γαίες και αμπέλια
09.6		Αρσενικεία		Αρσενικεία (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.42694	23.83722	Χωράφι		1	6	1279	1401	γαίες, μύλος
09.7		Άσπρη Πέτρα		Άσπρη Πέτρα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.49583	23.80931	Βοσκότοπος		0	5	1289	1401	Βοσκότοπος
09.8		Άνω Βολβός	Επάνω Βολβός	Βολβός (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Δυτική Χαλκιδική	Δυτική Χαλκιδική	40.28833	23.25611	Χωράφι		2	3	1320	1600	δικαιώματα από παροίκους σε γαίες και αμπέλια
09.9		Γομάτου		Γομάτου (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Ανατολική Χαλκιδική	40.39556	23.79806	Χωράφι		1	4	1499	1500	αμπέλια
09.10		Άγιος Βλάσιος	Σωτήρ, Ερμούλεια	Ερμούλεια - Άγιος Βλάσιος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.25417	23.60139	Μονή		2	2	1289	1401	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, περιβόλια
09.11		Άγιος Νικόλαος Ερμούλειας		Ερμούλεια - Άγιος Νικόλαος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29306	23.54722	Μονή		0	2	1325	1401	μονύδριο
09.12		Θεοτόκος Κρανιώτισσα	Δρέναβο, Κρανιώτισσα	Θεοτόκος Κρανιώτισσα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.91472	23.77583	Μονή		0	2	1276	1401	μονύδριο
09.13		Άγιος Νικόλαος (Ιερισσός)	Γρούσμαινα, Πύργος Ιερισσού	Ιερισσός - Άγιος Νικόλαος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.39754	23.87668	Μονή		3	2	1150	1500	μονύδριο, γαίες
09.14		Άγιος Νικόλαος Καισαροπόλεως		Καισαροπόλις - Άγιος Νικόλαος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Αχινός	Στρυμόνας	40.94583	23.88889	Μονή		1	2	1357	1401	ναός
09.15		Πλάτανος	Κομήτισσα	Κομήτισσα - Πλάτανος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.37444	23.98528	Βιβάριο		0	5	1331	1401	φαροτόπιο, βιβάριο
09.16		Κομήτισσα		Κομήτισσα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.37639	23.98083	Χωράφι		4	6	1384	1386	
09.17		Κόνωπος		Κόνωπος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.18278	23.80778	Βοσκότοπος		0	5	1478	2018	βοσκότοπος, μανδροτόπιο
09.18		Λάκτεβα		Λάκτεβα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Μελénικο	41.52501	23.38889	Βοσκότοπος		0	5	1327	1328	βοσκότοπος
09.19		Άγιος Γεωργιος	Λοζκι, Λοσνίκιον	Λοζκιον - Άγιος Νικόλαος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Περιοχή Λιμνών	Περιοχή Λιμνών	40.59757	23.47623	Μονή		3	2	1286	1500	μονύδριο, γαίες
09.20		Λουκοβίκια		Λουκοβίκια (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.83417	23.93472	χωριό		4	7	1327	1401	παροικιακές γαίες
09.21		Μακρογένους		Μακρογένους (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Αξιός	Θεσσαλονίκη	40.87278	22.58722	Χωράφι		3	3	1299	1320	γαίες
09.22		Μαρμαρίον		Μαρμαρίον (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.80056	23.83889	Χωράφι		0	6	1325	1401	γαίες, μύλος
09.23		Μυριάφυτον		Μυριάφυτον (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.30222	23.34278	Χωράφι		0	4	1499	1600	αμπέλια
09.24		Αρχάγγελος	Παλιόν Πηγάδι	Παλιόν Πηγάδι (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.82368	23.92255	Μονή		2	2	1320	1401	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
09.25		Άγιος Θεόδωρος	Πηλορήγιον, Πηλορύγιον	Πηλορήγιον - Άγιος Θεόδωρος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.92222	23.80778	Μονή		0	2	1289	1401	μονύδριο, γαίες
09.26		Πρέβιστα		Πρέβιστα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.87389	23.89722	χωριό		4	7	1303	1401	πλήρης κατοχή, με παροικιακά δικαιώματα
09.27		Πρόβλακας (Ζωγράφου)	Ραχώνια	Πρόβλακας (Ζωγράφου)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.37639	23.92306	Χωράφι		2	3	1267	1401	γαίες
09.28		Σαράβαρη		Σαράβαρη (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.39417	23.86972	Χωράφι		3	3	1320	1401	γαίες
09.29		Σέρρες		Σέρρες (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	41.07361	23.53639	Χωράφι		0	3	1392	1401	γαίες
09.30		Σκοριβίτζα		Σκοριβίτζα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ανατ. Χαλκιδική	Ανατολική Χαλκιδική	40.46083	23.78734	Χωράφι		0	3	1392	1401	γαίες
09.31		Συμεών	Κοντογκικου	Συμεών (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ανατ. Χαλκιδική	Ανατολική Χαλκιδική	40.43751	23.76833	Χωράφι		0	6	1279	1401	δικαιώματα από παροίκους σε γαίες και αμπέλια
09.32		Σωτηρίχου		Σωτηρίχου (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.87016	23.82548	Χωράφι		0	6	1327	1401	γαίες, φαροτόπιο
09.33		Τερόνη		Τερόνη (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Σιθωνία	Σιθωνία	39.99332	23.89695	Βοσκότοπος		0	5	1499	1568	βοσκότοπος, μανδροτόπιο
09.34		Τζερκβίστα		Τζερκβίστα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Μελένικο	41.52111	23.38639	Βοσκότοπος		0	5	1328	1401	βοσκότοπος
09.35		Χάνδαξ	Νησίον	Χάνδαξ (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.86242	23.84519	Χωράφι		0	6	1342	1401	γαίες, αμπέλια, μύλος

ΠΙΝΑΚΑΣ 09.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	
12ος	1
13ος	14
14ος	31
15ος	35

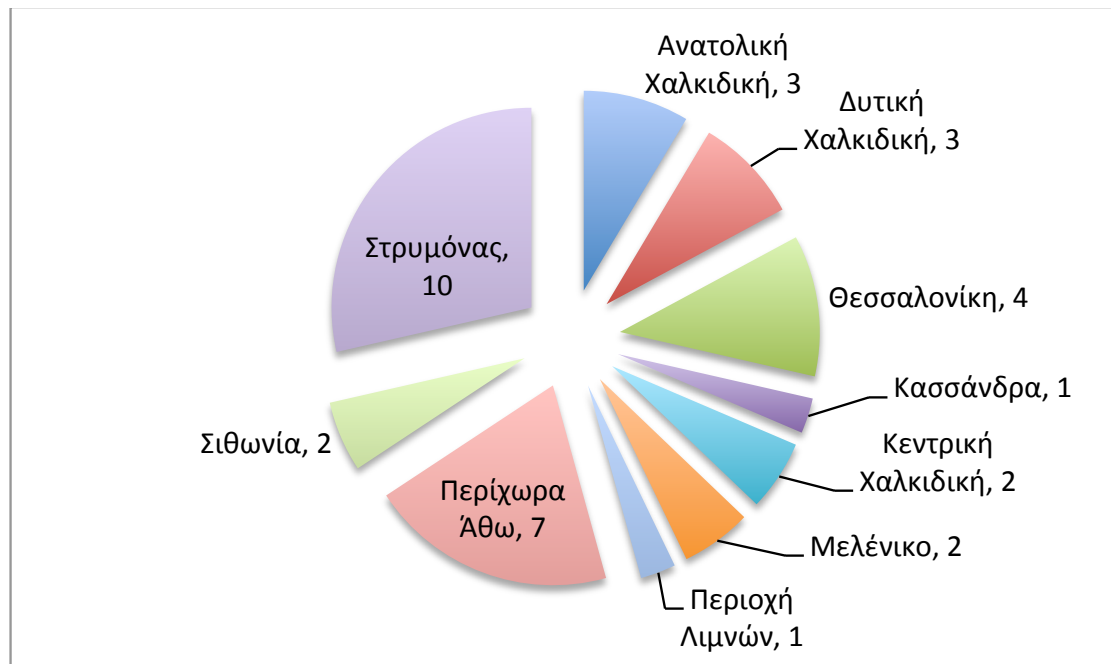
ΠΙΝΑΚΑΣ 09.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά μείζονα περιοχή

MonCOD E	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
09_9		Γομάτου		Γομάτου (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Ανατολική Χαλκιδική	40.39556	23.79806	Χωράφι	1	4	1499	1500	αμπέλια
09_30		Σκοριβίτζα		Σκοριβίτζα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ανατ. Χαλκιδική	Ανατολική Χαλκιδική	40.46083	23.78734	Χωράφι	0	3	1392	1401	γαίες
09_31		Συμειών	Κοντογκρικού	Συμειών (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ανατ. Χαλκιδική	Ανατολική Χαλκιδική	40.43751	23.76833	Χωράφι	0	6	1279	1401	δικαιώματα από παροίκους σε γαίες και
09_4		Ανω Αντιγόνηα	Κακορίζων	Αντιγόνηα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Δυτική Χαλκιδική	Δυτική Χαλκιδική	40.38483	23.06181	Χωράφι	3	3	1320	1401	δικαιώματα από παροίκους σε γαίες και αμπέλια
09_5		Κάτω Αποστολίται		Αποστολίται (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Δυτική Χαλκιδική	Δυτική Χαλκιδική	40.41194	23.00889	Χωράφι	2	3	1320	1401	δικαιώματα από παροίκους σε γαίες και αμπέλια
09_8		Ανω Βολβός	Επάνω Βολβός	Βολβός (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Δυτική Χαλκιδική	Δυτική Χαλκιδική	40.28833	23.25611	Χωράφι	2	3	1320	1600	δικαιώματα από
09_1		Άγιος Νικόλαος Γλυκύ	Γλυκύ Νερόν	Άγιος Νικόλαος Γλυκύ Νερόν		Θεσσαλονίκη	40.63111	22.94583	Μονή	1	2	1270	1500	μονύδριο, οικίες
09_2		Άγιος Νικόλαος Κύρος		Άγιος Νικόλαος Κύρος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63251	22.94889	Μονή	0	2	1296	1401	μονύδριο
09_3		Άγιος Νικόλαος Σγουρός		Άγιος Νικόλαος Σγουρός (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63214	22.94846	Μονή	0	2	1296	1401	μονύδριο
09_21		Μακρογένους		Μακρογένους (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Αξιός	Θεσσαλονίκη	40.87278	22.58722	Χωράφι	3	3	1299	1320	γαίες
09_23		Μυριόφυτον		Μυριόφυτον (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.30222	23.34278	Χωράφι	0	4	1499	1600	αμπέλια
09_10		Άγιος Βλάσιος	Σωτήρ, Ερμούλεια	Ερμούλεια - Άγιος Βλάσιος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.25417	23.60139	Μονή	2	2	1289	1401	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, περιβόλια
09_11		Άγιος Νικόλαος Ερμούλειας		Ερμούλεια - Άγιος Νικόλαος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29306	23.54722	Μονή	0	2	1325	1401	μονύδριο
09_18		Λάκτεβα		Λάκτεβα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Μελένικο	41.52501	23.38889	Βοσκότοπος	0	5	1327	1328	βοσκότοπος
09_34		Τζέρκβιστα		Τζέρκβιστα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Μελένικο	41.52111	23.38639	Βοσκότοπος	0	5	1328	1401	βοσκότοπος
09_19		Άγιος Γεώργιος	Λοζίκι, Λοσνίκιον	Λοζίκιον - Άγιος Νικόλαος	Περιοχή Λιμνών	Περιοχή Λιμνών	40.59757	23.47623	Μονή	3	2	1286	1500	μονύδριο, γαίες
09_6		Αρσενκεία		Αρσενκεία (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.42694	23.83722	Χωράφι	1	6	1279	1401	γαίες, μύλος
09_7		Άσπρη Πέτρα		Άσπρη Πέτρα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.49583	23.80931	Βοσκότοπος	0	5	1289	1401	βοσκότοπος
09_13		Άγιος Νικόλαος (Ιερισσός)	Τζούρμανα, Πύργος Ιερισσού	Ιερισσός - Άγιος Νικόλαος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.39754	23.87668	Μονή	3	2	1150	1500	μονύδριο, γαίες
09_15		Πλάτανος	Κομητίσσα	Κομητίσσα - Πλάτανος	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.37444	23.98528	Βιβάριο	0	5	1331	1401	μαροτόπιο, βιβάριο
09_16		Κομητίσσα		Κομητίσσα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.37639	23.98083	Χωράφι	4	6	1384	1386	
09_27		Πρόβλακας (Ζωγράφου)	Ραχώνια	Πρόβλακας (Ζωγράφου)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.37639	23.92306	Χωράφι	2	3	1267	1401	γαίες
09_28		Σαράβαρη		Σαράβαρη (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.39417	23.86972	Χωράφι	3	3	1320	1401	γαίες
09_17		Κόνωπος		Κόνωπος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.18278	23.80778	Βοσκότοπος	0	5	1478	2018	βοσκότοπος
09_33		Ιερόνη		Ιερόνη (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Σιθωνία	Σιθωνία	39.99332	23.89695	Βοσκότοπος	0	5	1499	1568	βοσκότοπος, μηδροτόπιο
09_12		Θεοτόκος Κρανιώτισσα	Δρενάβο, Κρανιώτισσα	Θεοτόκος Κρανιώτισσα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.91472	23.77583	Μονή	0	2	1276	1401	μονύδριο
09_14		Άγιος Νικόλαος		Καϊσαρόπολις - Άγιος Νικόλαος	Αχινός	Στρυμόνας	40.94583	23.88889	Μονή	1	2	1357	1401	νάος
09_20		Λουκοβίκια		Λουκοβίκια (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.83417	23.93472	Χωρίο	4	7	1327	1401	παροικιακές γαίες
09_22		Μαρμάριον		Μαρμάριον (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.80056	23.83889	Χωράφι	0	6	1325	1401	γαίες, μύλος
09_24		Αρχάγγελος	Παλαιόν Πηγάδιον	Παλαιόν Πηγάδιον (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.82368	23.92255	Μονή	2	2	1320	1401	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
09_25		Άγιος Θεόδωρος	Πηλορηγιον, Πηλορύγιον	Πηλορηγιον - Άγιος Θεόδωρος (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.92222	23.80778	Μονή	0	2	1289	1401	μονύδριο, γαίες
09_26		Πρέβιστα		Πρέβιστα (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.87389	23.89722	χωρίο	4	7	1303	1401	πλήρης κατοχή, με
09_29		Σέρρες		Σέρρες (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.07361	23.53639	Χωράφι	0	3	1392	1401	γαίες
09_32		Σωτηρίχου		Σωτηρίχου (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.87016	23.82548	Χωράφι	0	6	1327	1401	γαίες, ψαροτόπιο
09_35		Χάνδας	Νησιον	Χάνδας (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)		Στρυμόνας	40.86242	23.84519	Χωράφι	0	6	1342	1401	γαίες, αμπέλια, μύλος

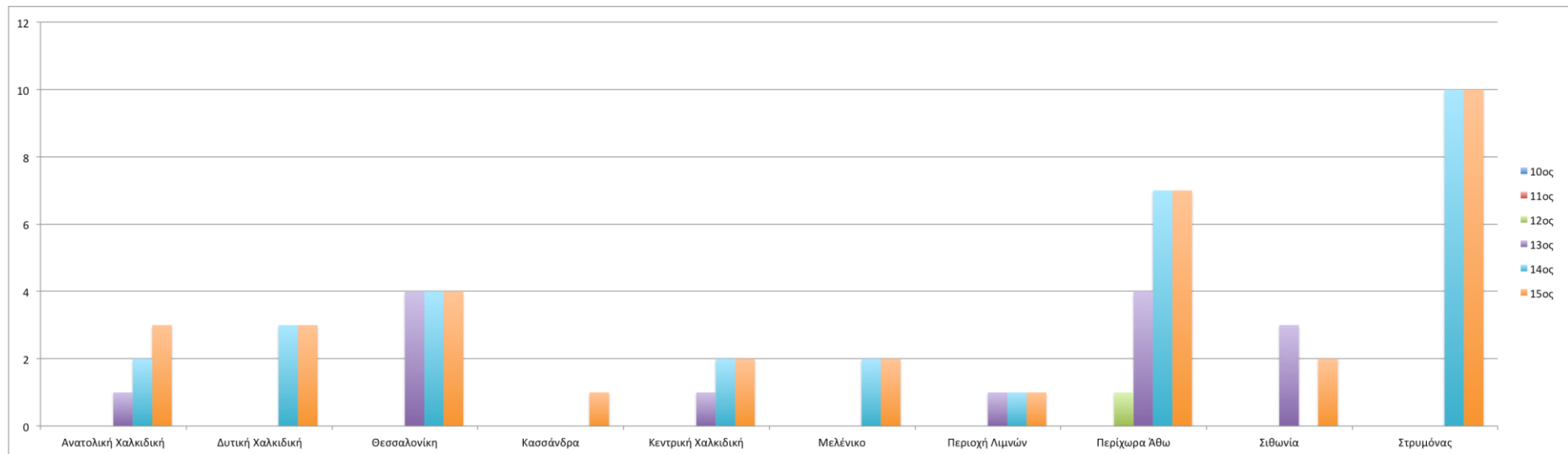
ΠΙΝΑΚΑΣ 09.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά μείζονα περιοχή

Ανατολική Χαλκιδική	3
Δυτική Χαλκιδική	3
Θεσσαλονίκη	4
Κασσάνδρα	1
Κεντρική Χαλκιδική	2
Μελένικο	2
Περιοχή Λιμνών	1
Περίχωρα Άθω	7
Σιθωνία	2
Στρυμόνας	10

35

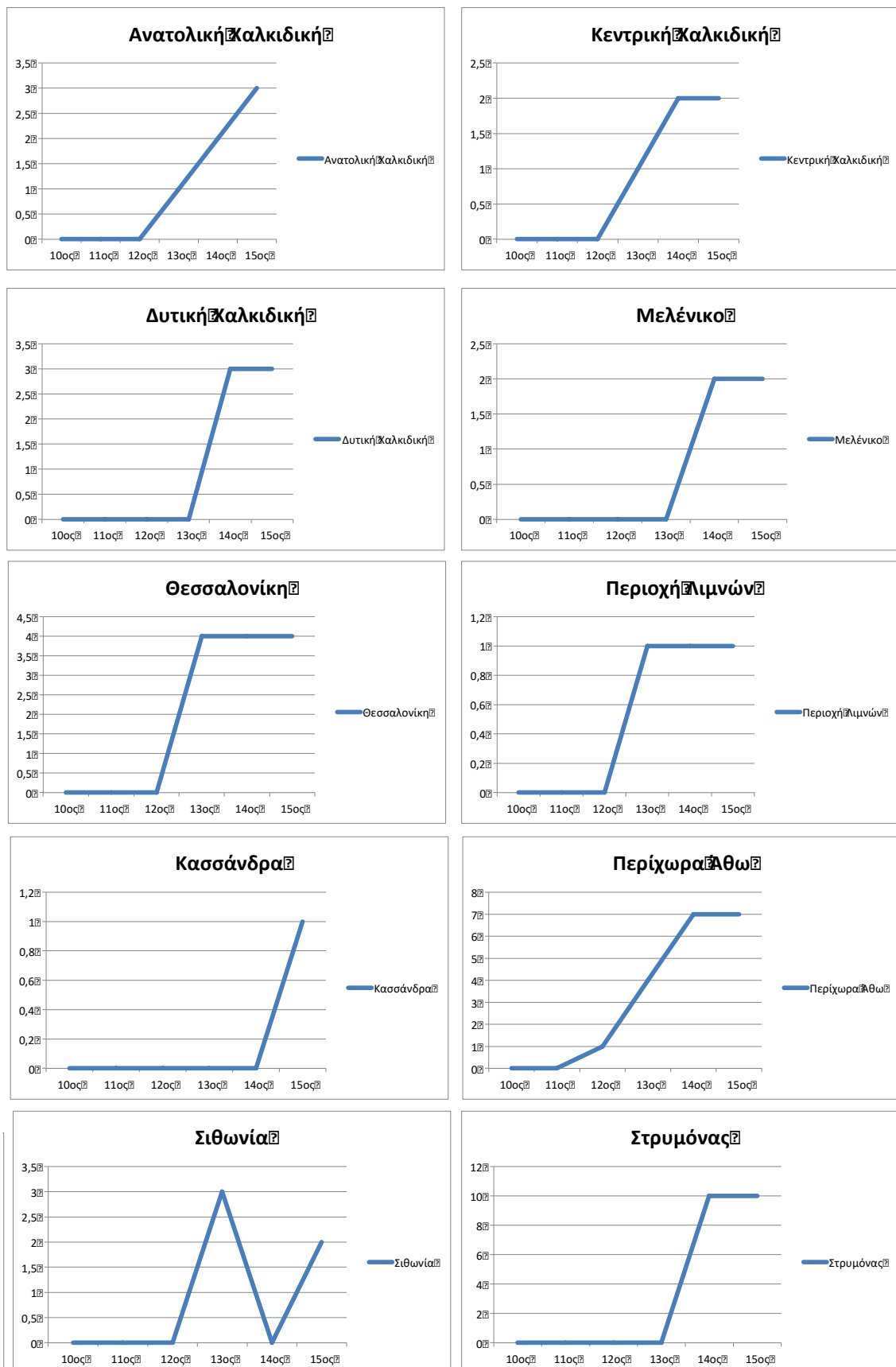
ΠΙΝΑΚΑΣ 09.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 09.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΖΩΓΡΑΦΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Χαλκιδική				1	2	3
Δυτική Χαλκιδική					3	3
Θεσσαλονίκη				4	4	4
Κασσάνδρα						1
Κεντρική Χαλκιδική				1	2	2
Μελένικο					2	2
Περιοχή Λιμνών				1	1	1
Περίχωρα Άθω			1	4	7	7
Σιθωνία				3		2
Στρυμόνας					10	10
			1	14	31	35

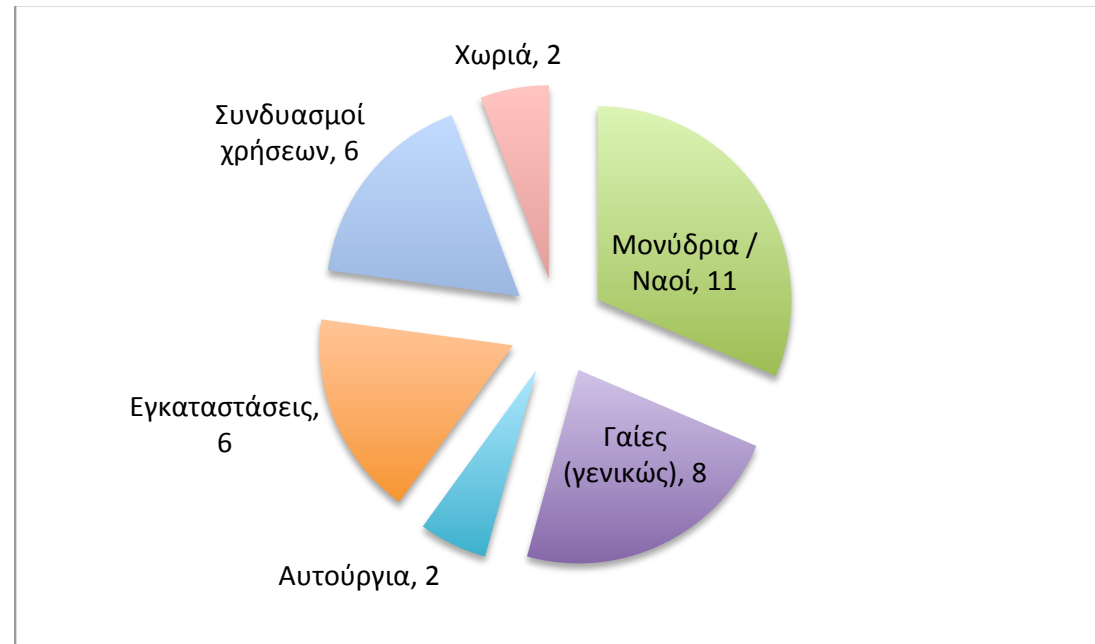
ΠΙΝΑΚΑΣ 09.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 09.08: Κύριοι τύποι κήσεων της Μονής Ζωγράφου, συνολικά

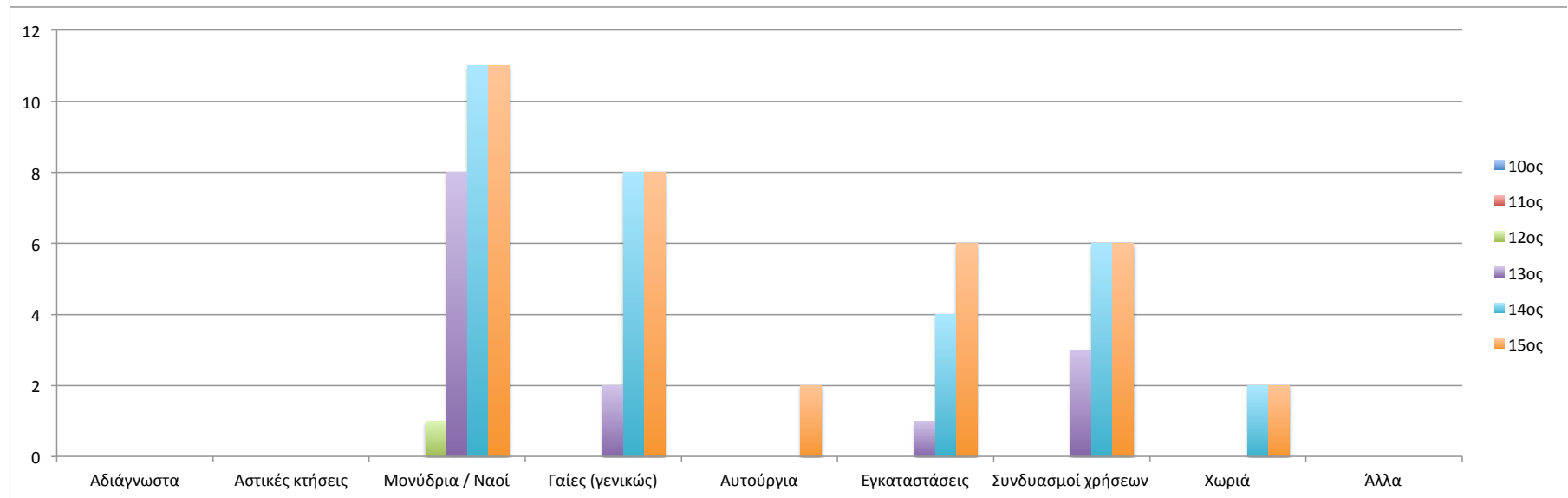
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	
Μονύδρια / Ναοί	11
Γαίες (γενικώς)	8
Αυτούργια	2
Εγκαταστάσεις	6
Συνδυασμοί χρήσεων	6
Χωριά	2
Άλλα	

35

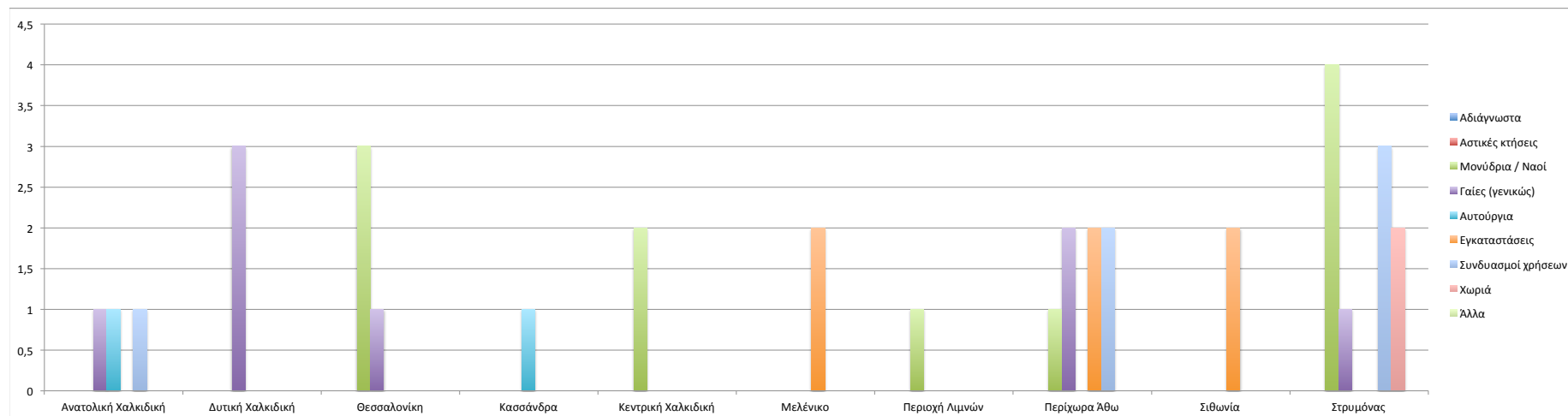
ΠΙΝΑΚΑΣ 09.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά χρονική τομή

ΖΩΓΡΑΦΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάγνωστα						
Αστικές κτήσεις						
Μονύδρια / Ναοί			1	8	11	11
Γαίες (γενικώς)				2	8	8
Αυτούργια						2
Εγκαταστάσεις				1	4	6
Συνδυασμοί χρήσεων				3	6	6
Χωριά					2	2
Άλλα						
	0	0	1	14	31	35

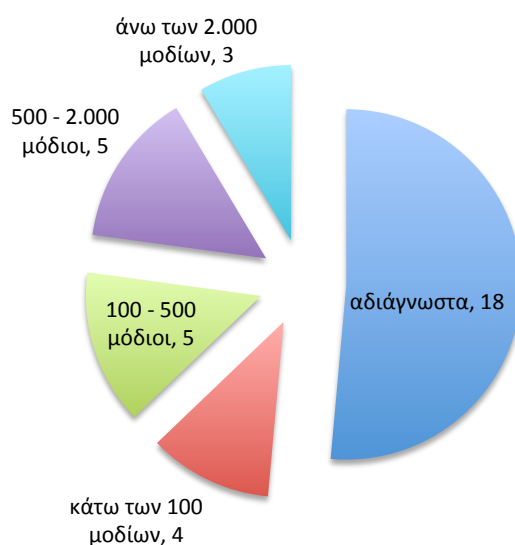

ΠΙΝΑΚΑΣ 09.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά μείζονα περιοχή

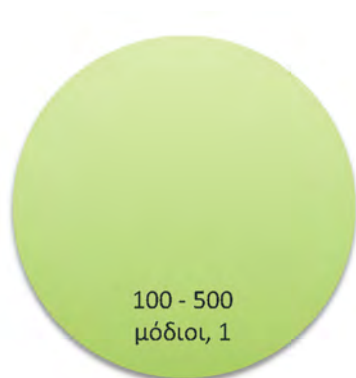
ΖΩΓΡΑΦΟΥ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Χαλκιδική				1	1		1			3
Δυτική Χαλκιδική				3						3
Θεσσαλονίκη			3	1						4
Κασσάνδρα					1					1
Κεντρική Χαλκιδική			2							2
Μελένικο						2				2
Περιοχή Λιμνών			1							1
Περίχωρα Αθω			1	2		2	2			7
Σιθωνία						2				2
Στρυμόνας			4	1			3	2		10
			11	8	2	6	6	2		35

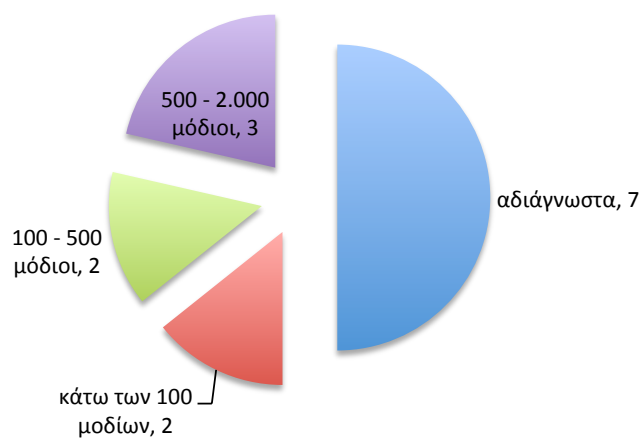
ΠΙΝΑΚΑΣ 09.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Ζωγράφου

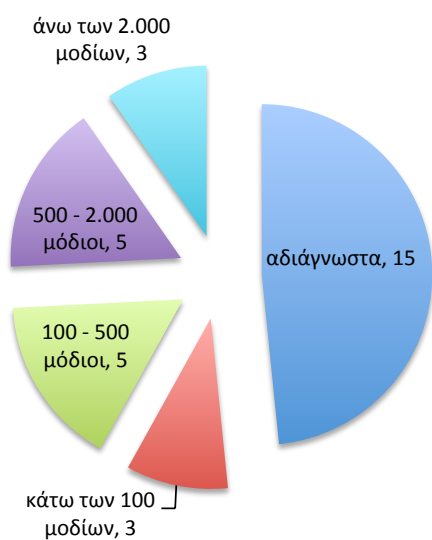
12ος αιώνας

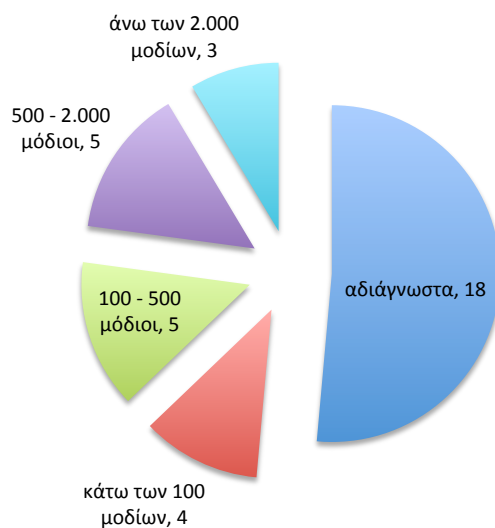
13ος αιώνας

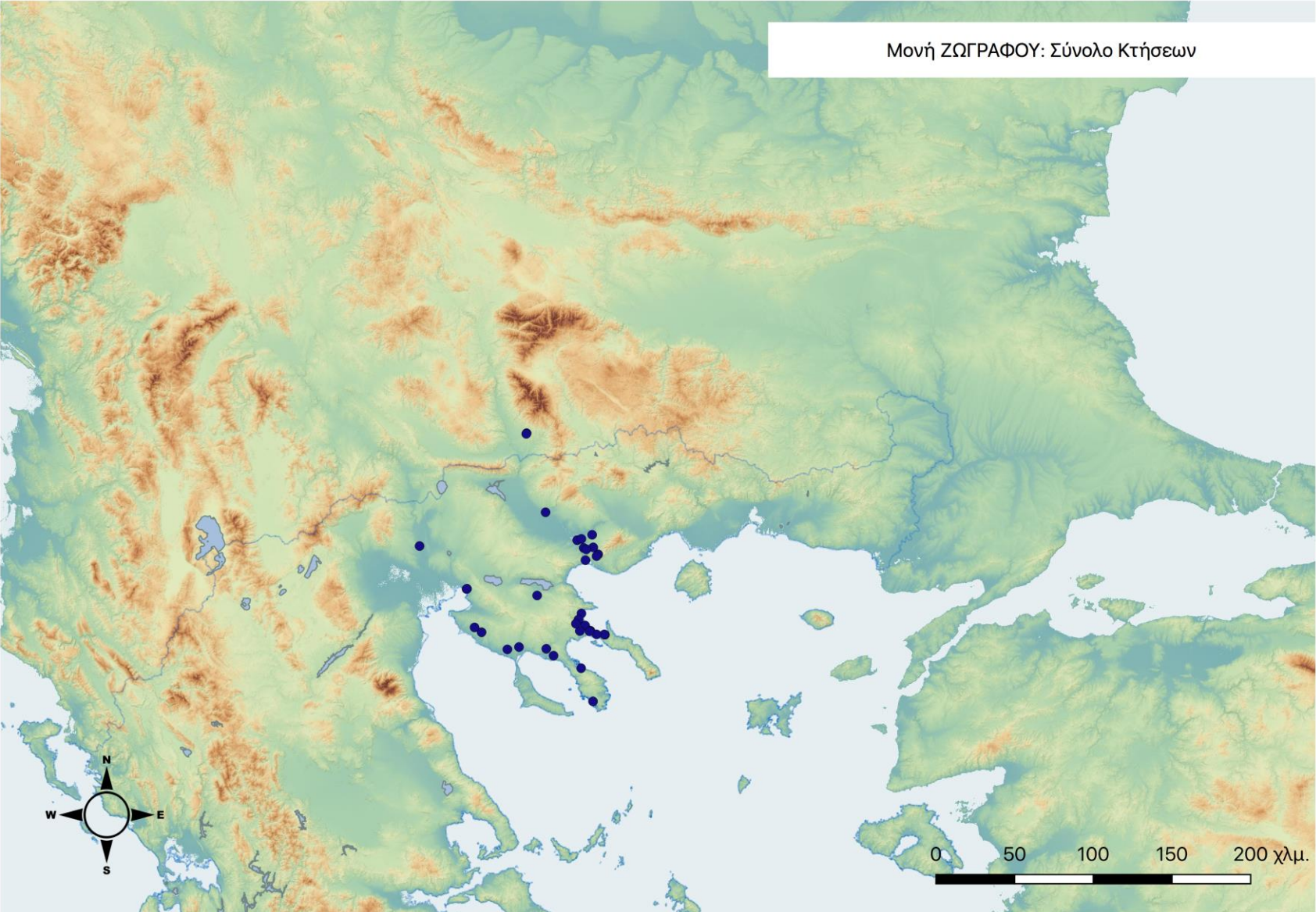
14ος αιώνας

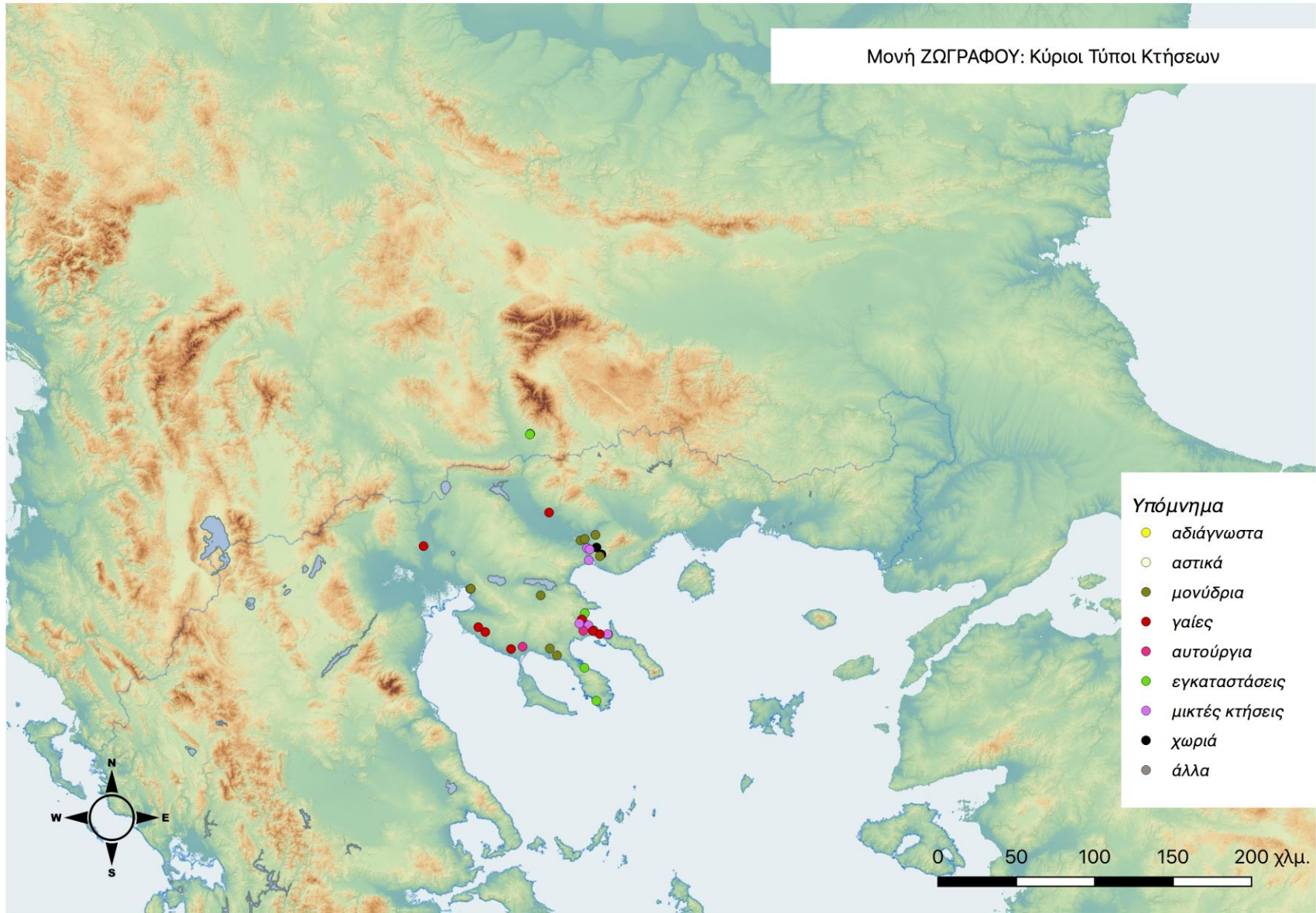
15ος αιώνας

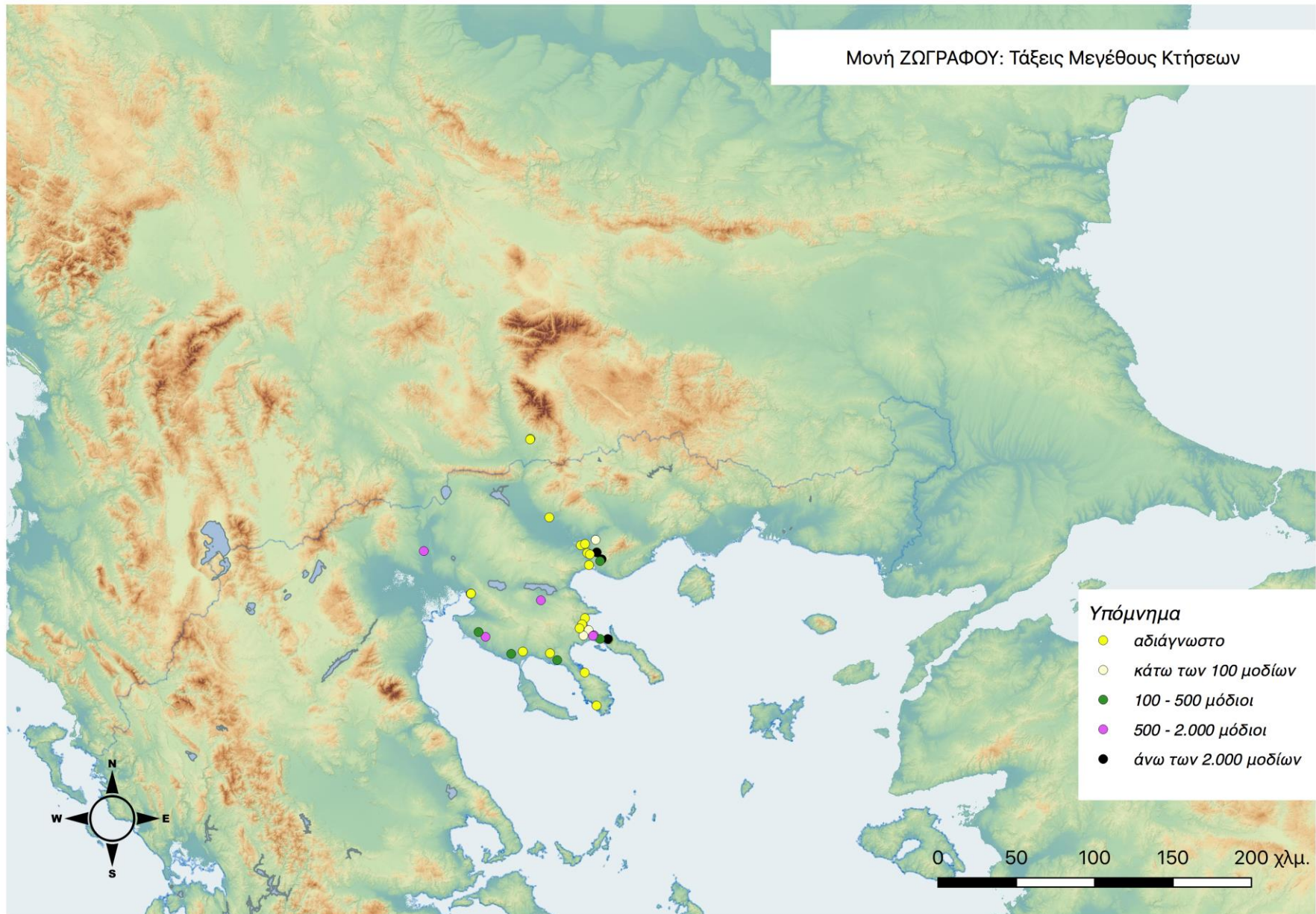
ΧΑΡΤΗΣ 09.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Ζωγράφου

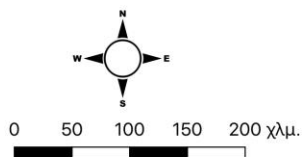
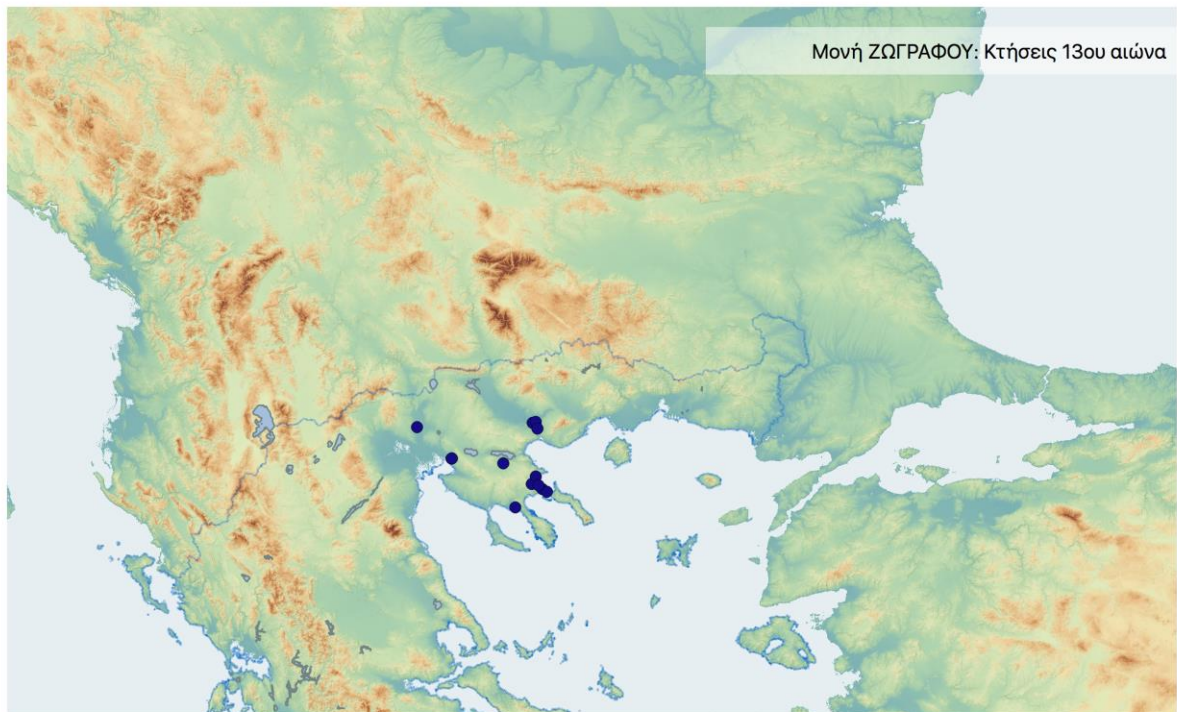
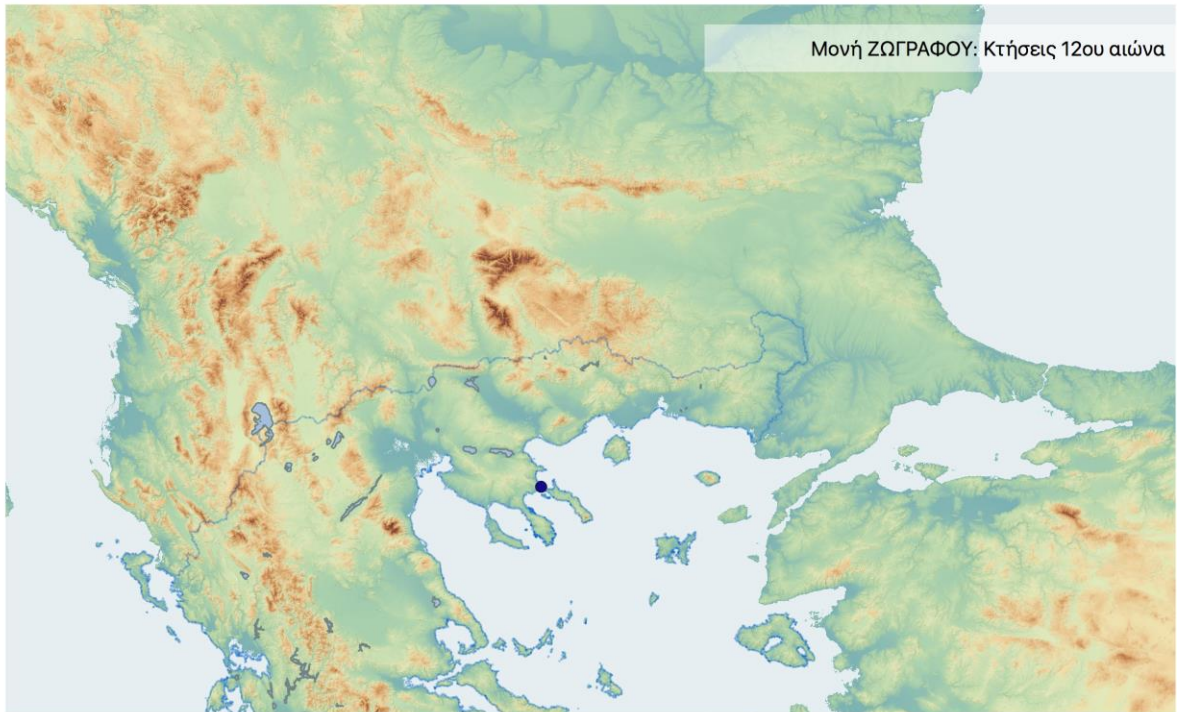
ΧΑΡΤΗΣ 09.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Ζωγράφου

ΧΑΡΤΗΣ 09.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Ζωγράφου

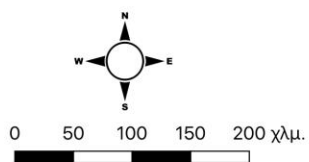
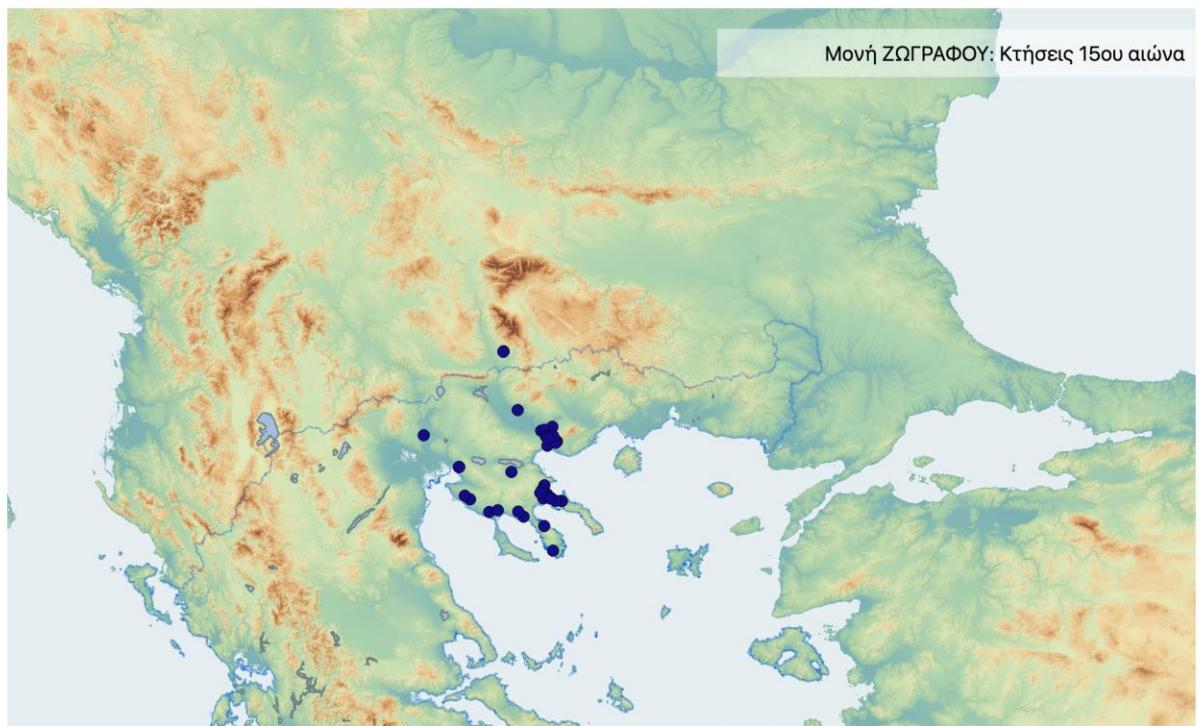
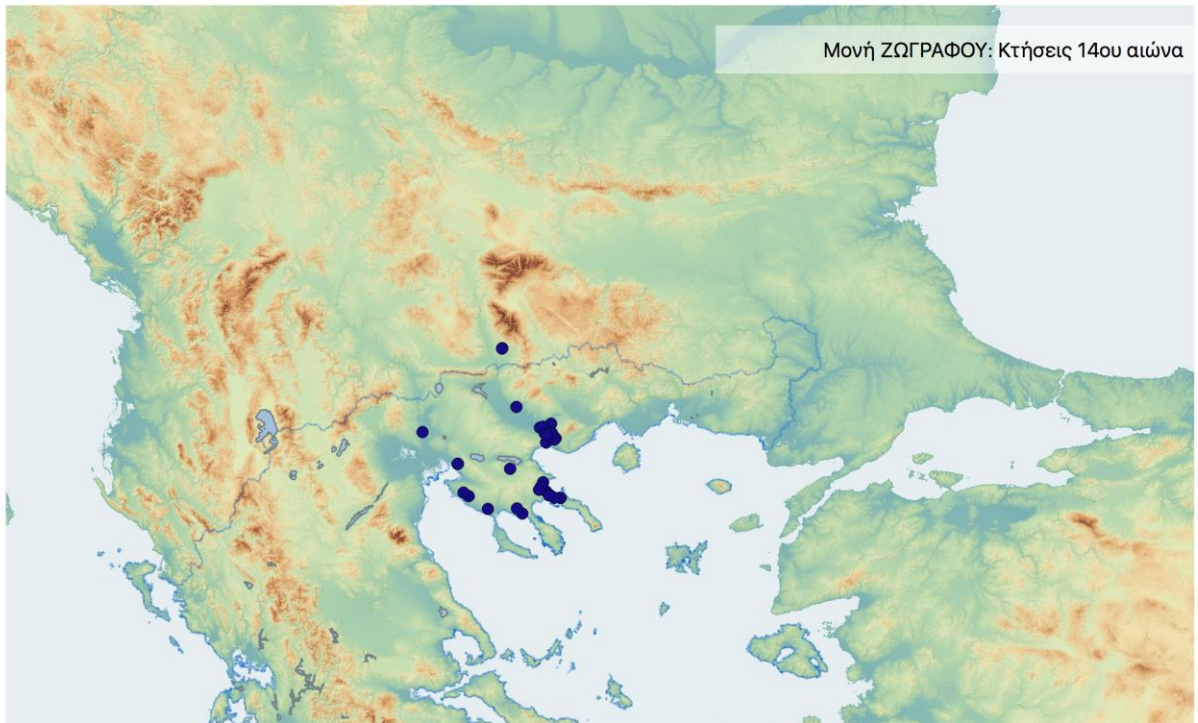
ΧΑΡΤΗΣ 09.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Ζωγράφου
12^{ος} και 13^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΖΩΓΡΑΦΟΥ:
12ος και 13ος αιώνας

(Δ. Καλπιάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 09.05: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Ζωγράφου
14^{ος} και 15^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΖΩΓΡΑΦΟΥ:
14ος και 15ος αιώνες
(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Ζωγράφου, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.³¹

Παρότι η μονή αναφέρεται στις πηγές από το 10^ο αιώνα, οι πρώτες πληροφορίες για κτήσεις εκτός αθωνικής επικράτειας χρονολογούνται μόλις στα 1142. Αν και πρόκειται για πλαστό έγγραφο, οι πληροφορίες που παρέχει για κτήσεις της μονής στην Ιερισσό, πρέπει όντως να ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.³²

Από την Παλινόρθωση κι έπειτα, τα έγγραφα που αφορούν κτήσεις της μονής αυξάνουν. Από το 1267 ως τα τέλη του 13^{ου} αιώνα, μια σειρά εγγράφων αναφέρονται σε κτήσεις τη μονής στην περιοχή της Ιερισσού, στη Θεσσαλονίκη, στο Στρυμόνα, στη Ρεντίνα και στην Ερμούλεια.³³

Ιδιαίτερα πλούσιο από άποψη τεκμηρίωσης είναι το διάστημα από το ξεκίνημα του 14^{ου} αιώνα και σε όλη τη διάρκειά του. Από το σύνολο των

³¹ Pavlikianon, *ZOGRAFOU*. Επίσης, βλ. ιστορικό διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία.

³² Pavlikianon, *ZOGRAFOU*, αρ. πλ. 1. Δωρητήριο έγγραφο που φέρεται να υπογράψει η Μαρία Τζουσμένη, η οποία κατείχε γαίες στην περιοχή της Ιερισσού.

³³ Pavlikianon, *ZOGRAFOU*, αρ. 6 (έγγραφο Σεβαστοκράτορος Κωνσταντίνου Τορνικίου, 1267), 7 (Πράξη του Βασιλείου Απάρχων και Νικηφόρου Μαλλά, 1267), 9 (Πωλητήριο του Ηγουμένου της Βατοπεδίου, Μάμαντος, 1270), 10 (*Ορισμός* Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου, 1276), 11 (Απογραφή των Κωνσταντίνου Τζιμπέα και Αλεξίου Αμνών, 1279), 12 (*Πρακτικόν* του Αλεξίου Αμνών, 1279), 13 (*Πρακτικόν Παραδόσεως* του Σεβαστού Νικηφόρου Χούμνου, 1286), 14 (*Χρυσόβουλλο* Ανδρονίκου Β' Παλαιολόγου, 1289).

εγγράφων της περιόδου αυτής, δεκάδες έγγραφα (κυρίως *Πρακτικά* και *Χρυσόβουλλα*) αφορούν μια σειρά κήσεων στις περιοχές: Ιερισσός, Ερμούλεια, Σιθωνία, Δυτική Χαλκιδική, Κοιλιάδα Αξιού, Περιοχή Λιμνών, Στρυμόνας και Μελένικο.³⁴

Οι κτήσεις της μονής κατά το 15^ο αιώνα δεν τεκμηριώνονται, αν και πρόκειται για περίοδο με σημαντική οικοδομική δραστηριότητα στην εντός Άθω επικράτειά της, με χορηγίες Μολδαβών ηγεμόνων. Έμμεσες πληροφορίες για τα τέλη του 15^{ου} και τις αρχές του 16^{ου} αιώνα αφορούν επιπλέον κτήσεις στη Σιθωνία και τη Δυτική Χαλκιδική.³⁵

Οι χρονικές τομές είναι τέσσερις, ακολουθώντας το κοινό πρότυπο: μία τομή ανά αιώνα (10ος - 15ος αι.), ξεκινώντας όμως από το 12^ο αιώνα, οπότε και μαρτυρούνται για πρώτη φορά οι εκτός Άθω κτήσεις της μονής.

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

³⁴ Pavlikianov, *ZOGRAFΟΥ*, Ενδεικτικά: αρ.18, 19, 21, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 33, 34, 36, 39, 40 κ.λπ.

³⁵ Βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 09.01:** Οι κτήσεις της Μονής Ζωγράφου συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 35 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 09.01.

- **Πίνακας 09.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή, ξεκινώντας από το 12^ο αιώνα: 12ος αι.: 1 κτήση - 13ος αι.: 14 κτήσεις - 14ος αι.: 31 κτήσεις - 15ος αι.: 35 κτήσεις.

Από τα παραπάνω, είναι εμφανής κατά το 13^ο αιώνα η κατακόρυφη αύξηση της μοναδικής κτήσης που είχε η μονή κατά το 12^ο, ενώ είναι επίσης χαρακτηριστικός ο διπλασιασμός και πλέον των κτήσεών της στον αμέσως επόμενο αιώνα (14^ο). Ο 15^{ος} αιώνας έχει να επιδείξει μια μικρή αύξηση κατά μερικές κτήσεις, στοιχείο σημαντικό, αν λάβει κανείς υπόψη την ιδιαιτερότητα της περιόδου, που, μεταξύ άλλων, οδηγεί σε ύφεση μεγάλο αριθμό μονών.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 03.04-05.

- **Πίνακας 09.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (35), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν δέκα(10) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Κεντρική Χαλκιδική, Μελένικο, Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 09.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομής, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Το ένα τρίτο περίπου των κτήσεων (10) συγκεντρώνεται στην περιοχή του Στρυμόνα, ενώ ακολουθούν τα Περίχωρα Άθω με επτά (7) κτήσεις. Οι υπόλοιπες περιοχές εκπροσωπούνται με λιγότερες των πέντε κτήσεων η καθεμία: Ανατολική Χαλκιδική (3), Δυτική Χαλκιδική (3), Θεσσαλονίκη (4), Κασσάνδρα (1), Κεντρική Χαλκιδική (2), Μελένικο (2), Περιοχή Λιμνών (1), Σιθωνία (2).

- **Πίνακας 09.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω δέκα μείζονες περιοχές. Εξετάζοντας τη

διακύμανση των κτήσεων στη χρονική τους εξέλιξη (πέρα από το συνολικό αριθμό ανά περιοχή), ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δύο περιοχές με το μεγαλύτερο αριθμό κτήσεων. Στη μεν περιοχή του Στρυμόνα παρατηρείται μαζική εμφάνιση του συνόλου των κτήσεων κατά το 14^ο αιώνα (που συνεχίζουν και κατά τον επόμενο), ενώ στα Περίχωρα του Άθω είναι χαρακτηριστική η βαθμιαία αύξηση των κτήσεων από το 12^ο αιώνα και ώς το 14^ο (οι κτήσεις επίσης παραμένουν και κατά το 15^ο). Στις υπόλοιπες περιοχές, η οπτικοποίηση των δεδομένων δεν παρουσιάζει κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

- **Πίνακας 09.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Με μια πρώτη ματιά καθίσταται σαφής η μαζική εμφάνιση κτήσεων από το 13^ο αιώνα. Μία μόνο κτήση στα Περίχωρα του Άθω αναφέρεται στον προηγούμενο, ενώ ο 13^{ος} συγκεντρώνει διά μιάς το ήμισυ σχεδόν των κτήσεων της μονής (14 από 35). Και εδώ, φαίνεται καθαρά αυτό που περιγράφηκε στον πίνακα 11 για τις δύο περιοχές με το μεγαλύτερο αριθμό κτήσεων, δηλαδή το Στρυμόνα και τα Περίχωρα του Άθω (μαζική εμφάνιση όλων των κτήσεων στην πρώτη και βαθμιαία αύξηση στη δεύτερη περιοχή).

- **Πίνακας 09.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Ζωγράφου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά δέκα γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού

τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Στο σύνολο της περιόδου μελέτης, διακρίνονται τρεις περιπτώσεις: α) περιοχές με σταθερή πορεία κτήσεων μετά την εμφάνισή τους (Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Μελένικο, Περιοχή Λιμνών, Στρυμόνας), β) περιοχές με μικρή, σύντομη αύξηση (Ανατολική και Κεντρική Χαλκιδική), γ) περιοχές με σημαντική ποσοστιαία αύξηση (Περίχωρα Άθω), και δ) περιοχές με κάποια αυξομείωση (Σιθωνία, όπου οι 3 κτήσεις του 13^{ου} αιώνα δε μαρτυρούνται το 14^ο, για να αναφερθούν 2 άλλες τον επόμενο).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 09.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ζωγράφου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων, με εκπροσώπηση των έξι από τους εννέα τύπους. Είναι χαρακτηριστική η ποσοτική υπεροχή των *Μονυδρίων/Ναών* (11) έναντι των υπολοίπων, με τον αμέσως επόμενο τύπο (*Γαίες*) να ακολουθεί με μικρή διαφορά (8), ενώ όλοι οι υπόλοιποι τύποι εκπροσωπούνται με μικρότερους αριθμούς (2 και 6 ανά δύο). Τέλος, σε τρεις τύπους δεν αναλογούν καθόλου κτήσεις: *Αδιάγνωστα, Αστικές κτήσεις, Άλλα.*

- **Πίνακας 09.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν συγκεκριμένοι τύποι, ως προς την εξελικτική τους πορεία. Συγκεκριμένα: α) τα *Μονύδρια/Ναοί* σημειώνουν σημαντική αύξηση, όταν

η μοναδική κτήση του 12^{ου} αιώνα αυξάνει διαδοχικά σε 8 και 11 κτήσεις του ίδιου τύπου - β) Οι *Γαίες* από τις 2 κτήσεις του 13^{ου} αιώνα αυξάνουν σε 8 τον επόμενο (για να παραμείνουν αμετάβλητες το μεθεπόμενο) – γ) οι *Εγκαταστάσεις*, από 1 κτήση το 13^ο αυξάνουν διαδοχικά σε 4 και 6 στους επόμενους δύο αιώνες – δ) οι *Συνδυασμοί χρήσεων* διπλασιάζονται από τον 13^ο στον 14^ο αιώνα (από 3 σε 6), για να παραμείνουν σταθεροί αριθμητικά τον επόμενο. Οι εναπομείναντες δύο τύποι (*Αυτούργια* και *Χωριά*) δεν παρουσιάζουν μεταβολές.

- **Πίνακας 09.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ζωγράφου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις δέκα (10) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Πέραν των γενικών παρατηρήσεων που αφορούν σύνολα ανά τύπο (βλ. πίνακα 14), διαπιστώνουμε ότι γενικά υπάρχει μία ισορροπία στις κατανομές, καθώς οι κτήσεις ανά τύπο και περιοχή κυμαίνονται από 1 έως 3, με μόνη εξαίρεση τις 4 κτήσεις τύπου *Μονύδρια/Ναοί* στην περιοχή του Στρυμόνα. Πέραν αυτού, διαφαίνεται μια κάποια συγκέντρωση τύπων σε συγκεκριμένες περιοχές. Συγκεκριμένα: Με εξαίρεση τον τύπο *Μονύδρια/Ναοί* που κατανέμεται αρμονικότερα στις μείζονες περιοχές κτήσεων, παρατηρείται ένα «κενό» στις περιοχές Κασσάνδρα - Κεντρική Χαλκιδική – Μελένικο – Περιοχή Λιμνών, ως προς τους υπόλοιπους σχεδόν τύπους. Στην αλφαβητική κατάταξη των περιοχών, οι *Γαίες* έχουν κενό στο ενδιάμεσο, Τα *Αυτούργια* στο κάτω τμήμα, οι *Εγκαταστάσεις* και οι *Συνδυασμοί χρήσεων* στο άνω τμήμα, ενώ τα *Χωριά* απουσιάζουν από παντού πλην του Στρυμόνα.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 09.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 09.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Ζωγράφου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.**

Από το σύνολο των κτήσεων της μονής, οι μισές σχεδόν (18 από 35) χαρακτηρίζονται αδιάγνωστες, ως προς το μέγεθος, ενώ οι υπόλοιπες κτήσεις μοιράζονται ισόποσα σχεδόν στις άλλες κατηγορίες. Συγκεκριμένα: κάτω των 100 μοδίων: 4 κτήσεις – μεταξύ 100 και 500 μοδίων: 5 κτήσεις–μεταξύ 500 και 2.000 μοδίων: 5 κτήσεις – άνω των 2.000 μοδίων 3 κτήσεις.

Όσον αφορά τις κατανομές ανά χρονική τομή, διαπιστώνουμε ότι ο διπλασιασμός του αριθμού των κτήσεων από το 13^ο στο 14^ο αιώνα αφορά τόσο τις συγκεκριμένες κατηγορίες όσο και την κατηγορία *Αδιάγνωστα*, ενώ τότε εμφανίζονται και οι 3 μεγάλες κτήσεις (άνω των 2.000 μοδίων), αριθμός που παραμένει και τον επόμενο αιώνα.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 09.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Ζωγράφου μαρτυρούνται από το 12^ο αιώνα (βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία), με μία κτήση στην περιοχή της Ιερισσού, αλλά ουσιαστικά ξεκινούν μετά τα μέσα του 13^{ου} και την παλινόρθωση.

Χρονικά, στην περίοδο μελέτης, ο αριθμός των κτήσεών της θα διπλασιαστεί από το 13^ο στο 14^ο αιώνα (1-14-31 και 35 κτήσεις αντίστοιχα, για το διάστημα των τεσσάρων αιώνων μελέτης. Το σύνολο και η πορεία των κτήσεων μαρτυρεί μια «μικρομεσαία» μονή, εύρωστη ωστόσο για την κατηγορία και το μέγεθός της.

Ο γεωγραφικός χώρος των κτήσεων είναι σχετικά «παραδοσιακός», καλύπτοντας το βορειοδυτικό τμήμα του τυπικού αθωνικού ζωτικού χώρου, δηλαδή έναν κύκλο με περίμετρο σε χαρακτηριστικά σημεία όπως τα Περίχωρα του Άθω, το Μελένικο στα βόρεια, η ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης στα δυτικά και ο Στρυμόνας στα ανατολικά (αφήνοντας εκτός, άλλες χαρακτηριστικές περιοχές όπως το βόρειο Αιγαίο, το Παγγαίο κ.λπ.).

Ως προς τους κύριους τύπους, οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αφορούν τα *Μονύδρια/Ναούσπου* αφορούν το 1/3 περίπου του συνόλου (11 από 35), ενώ οι αμέσως επόμενοι από άποψη ποσοτήτων τύποι είναι οι *Γαίες* (8). Οι υπόλοιποι τύποι σημειώνουν μικρότερους αριθμούς.

Όσον αφορά τα μεγέθη, οι μισές κτήσεις χαρακτηρίζονται ως αδιάγνωστες (18 από 35), ενώ στις υπόλοιπες παρατηρείται μια αρκετά ισορροπημένη κατανομή (μεταξύ 3 και 5 κτήσεων).

Πέραν των ιστορικών στοιχείων που αφορούν τις απαρχές της, η γενική εικόνα, μαρτυρεί μία μικρομεσαία μονή με μικρή αλλά σταθερή εξέλιξη από την Παλινόρθωση κι εξής, με έναν υπολογίσιμο αριθμό κτήσεων, ισόρροπα κατανεμημένων στον τυπικό ζωτικό χώρο του Άθω.

ΜΟΝΗ ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Δοχειαρίου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Αναφέρεται ως: α) Μονή του Αγίου Νικολάου, β) του Δοχειαρίου (ιδιότητα του κτίτορα, όσο ήταν μαζί με τον Άγ. Αθανάσιο), γ) της Δάφνης (όσο κατείχε την αρχική της θέση)

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Αρχάγγελοι (μετά το 1083 και πριν το 1108). Προηγουμένως ήταν αφιερωμένη στον Άγιο Νικόλαο.

ΚΤΙΤΩΡ: Κατά την παράδοση: Όσιος Ευθύμιος, συνασκητής του Αγίου Αθανασίου του Αθωνίτου

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Δέκατη (10η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ:

Ιδρύθηκε πριν το 1013, σε θέση διαφορετική από τη σημερινή, και με αφιέρωση στον Άγιο Νικόλαο.

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Αν και ιδρυτής φέρεται ο Όσιος Ευθύμιος, πρώτος ηγούμενος που τεκμηριώνεται (έγγραφο του 1020), είναι ο Θεόδουλος (ο οποίος υπογράφει ξανά στο Τυπικό του Μονομάχου, στα 1045).

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο μέσο της αθωνικής χερσονήσου, στην εσωτερική πλευρά, προς τον Σιγγιτικό κόλπο. Βρίσκεται χαμηλά, στην παραλία, χτισμένη βαθμιδωτά στην επικλινή πλαγιά.

Βοηθητικοί χώροι εκτείνονται αμέσως έξω από το κτιριακό συγκρότημα: αμπελώνες, ελαιώνες, κοιμητήριο, αρσανάς μεγάλος και μικρός, λεμβοστάσιο, εργατόσπιτα.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτεια της μονής συνορεύει προς την ενδοχώρα με εκείνες των Μονών (από Δ προς Α): Κωνσταμονίτου, Βατοπεδίου, Παντοκράτορος και Ξενοφώντος

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Ιδρύθηκε πριν το 1013, πιθανότατα από τον Ιωάννη Δοχειάριο, και αφιερώθηκε στον Άγιο Νικόλαο.¹

Στα 1013 γίνεται η πρώτη μνεία, και ξανά, σε έγγραφα των επόμενων ετών, ενώ στα 1037, άλλο έγγραφο την τοποθετεί σε σημείο διαφορετικό από το σημερινό: πάνω από το λιμάνι της Δάφνης, προς Σιμωνόπετρα.²

Μεταξύ 1037 και 1045 (και πιθανότατα μεταξύ 1051 και 1056), μεταφέρεται σε άλλη θέση, μετά από πειρατική επιδρομή: στην ενδοχώρα της σημερινής περιοχής, πάντα όμως με την ίδια αφιέρωση.³ Πιθανόν εκεί τοποθετείται ο κτίτωρ Ευθύμιος.

Μετά τα 1083 (και πιθανότατα μεταξύ 1083 και 1108) μεταφέρεται στη σημερινή της θέση, στην παραλία, και αφιερώνεται πλέον στους Αρχαγγέλους.⁴ Με αυτή τη θέση συνδέεται ο κτίτωρ Νεόφυτος.⁵

¹ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 1.

² Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, σ. 5.

³ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, σ. 6.

⁴ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 4, 6.

⁵ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, Επίσης, *LAVRA I*, αρ. 57.

Από τα 1311 κι έπειτα, αναφέρεται ως βασιλική μονή.⁶

Η μονή ευεργετήθηκε οικονομικά από την αυτοκράτειρα Ευδοκία, σύζυγο του Κωνσταντίνου Ι' Δούκα, από τους γιους της, Ανδρόνικο και Μιχαήλ Ζ' (1071-1078), καθώς και από τον Ρωμανό Δ' Διογένη.⁷

Γνώρισε ιδιαίτερη ακμή κατά τους τρεις πρώτους αιώνες της ιστορίας της, ιδίως στην αρχή, επί ηγουμενίας Ευθυμίου και Νεοφύτου.

Ευεργετήθηκε από τον αυτοκράτορα Μιχαήλ Η' (1267 ή 1282), ο οποίος επικύρωσε την κατοχή κτήσεων που κατείχε προ της Λατινοκρατίας (και οι οποίες είχαν στο μεταξύ απωλεσθεί).⁸

Στα προβλήματα των αρχών του 14ου αιώνα, ενισχύθηκε οικονομικά από τον Ιωάννη Ε' Παλαιολόγο και τον Στέφανο Δουσάν.⁹

Στα 1300-1304 της παραχωρούνται δημόσιες γαίες στη Δυτική Χαλκιδική.¹⁰

Προσάρτησε τον 14^ο αιώνα τη Μονή (μονύδριο) του Καλλιγράφου στην ενδοχώρα της.¹¹

Στο α' τέταρτο ήδη του 14^{ου} αιώνα, φέρεται να κατέχει σημαντικές εκτάσεις στη Δυτική Χαλκιδική και αλλού.¹²

Στα μέσα του ίδιου αιώνα, κατέχει εκτάσεις σε: Άτουβλα, Περιγαρδίκεια, Λογγό (Σιθωνία), Ροσαίον, Ερμούλεια,¹³ αλλά και

⁶ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 11.

⁷ Σμυρνάκης, σ. 566.

⁸ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 8, 23.

⁹ Πεντζίκης, σ. 27.

¹⁰ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 18.

¹¹ Πεντζίκης, όπ.π.

¹² Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 23 αλλά και 11, 13.

¹³ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 20.

στην περιοχή του Διαβολόκαμπου (Δυτική Χαλκιδική), στην Κασσάνδρα,¹⁴ και στην πόλη της Θεσσαλονίκης.¹⁵

Στο α' τέταρτο του 15ου αιώνα είναι ένατη στην ιεραρχία, ενώ αναφέρονται κτήσεις της και στη Λήμνο.¹⁶

Τον υπόλοιπο 15^ο αιώνα και τον 16^ο, ως τη δήμευση των μοναστηριακών γαιών επί Σελήμ Β', δεν υπάρχει κινητικότητα.¹⁷ Ανακαινίζεται στα 1568, με πρωτοβουλία του ιερέα Γεωργίου από τη Θεσσαλονίκη, μετέπειτα μοναχού Γερμανού, δαπάνη του Μολδαβού ηγεμόνα Αλεξάνδρου Λαπουσνεάνου και της συζύγου του Ρωξάνδρας, οι οποίοι και εξαγόρασαν μέρος των δημευθέντων μετοχίων της Μονής.¹⁸

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Κοιμητήριο: Άγιος Νικόλαος. Εκ βάθρων στα 1894, στη θέση παλαιότερου που είχε καταστραφεί.

Πύργος εισόδου: Αρχές 17ου αιώνα.

Καθολικό: Εκ βάθρων το 16ο αιώνα, στη θέση του αρχικού, του 11ου. - Τοιχογραφίες Κρητικής Σχολής (Τζώρτζης), σύγχρονες με το κτίσμα

Τέμπλο: 1783

Παρεκκλήσιο Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων (Καθολικό): 1636

Φιάλη: Ανακαίνιση εκ βάθρων στα 1765 (μαρτυρείται το Αγίασμα από τα 1300)

¹⁴ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 22, 32, 40.

¹⁵ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 34, 45.

¹⁶ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 60.

¹⁷ Σμυρνάκης, σ. 567.

¹⁸ Πεντζίκης, σ. 28.

Τράπεζα: Οικοδομήθηκε στα 1547 (από τον Αρχιεπίσκοπο Αχρίδος, Πρόχορο), στη θέση παλαιότερης, του 12ου αιώνα - Τοιχογραφίες του 1676 και 1700

Καμπαναριό: 1704

ΚΤΗΣΕΙΣ: Κύρια μετόχια της Μονής αναφέρονται σήμερα στις περιοχές: Πυργαδίκια (αναφέρεται ήδη ως κτήση στα 1037!), Κασσάνδρα, Ορμύλεια, Σιθωνία, Έδεσσα, Γαστούνη, Σωχός

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

Προ του 1013: Ίδρυση της μονής

1013: Πρώτη επίσημη μνεία

1037: Αναφορά της αρχικής μονής σε θέση πάνω από το σημερινό λιμάνι της Δάφνης, και με διαφορετική αφιέρωση (Άγ. Νικόλαος)

1051-1056: Μεταφορά της μονής στην ενδοχώρα της σημερινής της επικράτειας

1083-1108: Μεταφορά της μονής στη σημερινή της θέση, και αλλαγή της αφιέρωσης (Αρχάγγελιοι)

1112-1117: Σημαντικές κτήσεις στη Δυτική Χαλκιδική

προ του 1195: Επέκταση της επικράτειας της μονής εντός Άθω (προς Β)

1204 κ.ε.: Απώλεια κτήσεων στη Δυτική Χαλκιδική

1267 (ή 1282): Χρυσόβουλλο Μιχαήλ Η' για επικύρωση παλαιών κτήσεων της μονής

1294/95: Ανέγερση του Ναού του Τιμίου Προδρόμου από το μοναχό Νείλο, στην ενδοχώρα της επικράτειας της μονής

περ. 1300: Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β' για επικύρωση κτήσεων της μονής

1304: Κτήσεις στη Δυτική Χαλκιδική

- 1310: Διένεξη με την Κουτλουμουσίου για την περιοχή του Σκαμανδρηνού - Απόφαση του Πρώτου υπέρ της δεύτερης μονής
- 1311-1316: Κτήσεις από δωρεές στην Ερμούλεια
- 1311: Ανακήρυξη της μονής σε βασιλική
- 1330: Ορισμός της μονής ως κοινοβιακής
- 1341: *Πρακτικόν* για όλες τις κτήσεις της μονής στη Μακεδονία
- 1343-1344: Κτήσεις στην Κασσάνδρα
- 1350-1353: Διενέξεις με την Ξηροποτάμου για κτήσεις στην Ερμούλεια
- 1355: Επικύρωση των κτήσεων της μονής στη Δυτική Χαλκιδική από τον Ιωάννη Ε' Παλαιολόγο
- 1361: Απόφαση Άννας της Σαβοΐας για μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων τρίτου (Ισβή) στη μονή, στην περιοχή της Θεσσαλονίκης
- 1375: Απόφαση του πατριάρχη Φιλόθεου Κόκκινου υπέρ της Δοχειαρίου, στη διαμάχη της με τη Μονή Ακαπνίου για κτήσεις στα Μαριανά
- 1376-1389: Δωρεές κτήσεων στην Ερμούλεια από τον Μανουήλ Δεβλιτζηνό προς τη μονή, και έναρξη διαμάχη με κληρονόμους
- 1404: Πρόσταγμα Μανουήλ Β' για κατοχύρωση κτήσεων της μονής στα Μαριανά
- 1409: Επικύρωση των κτήσεων της μονής στη Δυτική Χαλκιδική
- 1418-1422: Αναφορά της μονής στην ένατη θέση της αθωνικής ιεραρχίας
- 1424: Παραχώρηση της (εγκατελειμμένης) παλαιάς θέσης της μονής περί τη Δάφνη, στη Μονή Διονυσίου, έναντι μέρους προσόδου
- 1430: Αναφορά υφιστάμενων κτήσεων στη Λήμνο
- 1547: Ανέγερση Τράπεζας
- 16ος αι.: Ανοικοδόμηση Καθολικού

- 1568: Ανακαινίσεις, δαπάνη του Μολδαβού ηγεμόνα Αλεξάνδρου
Λαπουσνεάνου και της συζύγου του Ρωξάνδρας
- αρχές 17ου: Ανέγερση πύργου εισόδου
- 1636: Ανέγερση Παρεκκλησίου Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων
(Καθολικού)
- 1704: Ανέγερση Καμπαναριού
- 1783: Κατασκευή Τέμπλου
- 1894: Ανοικοδόμηση Κοιμητηριακού Ναού Αγίου Νικολάου

Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

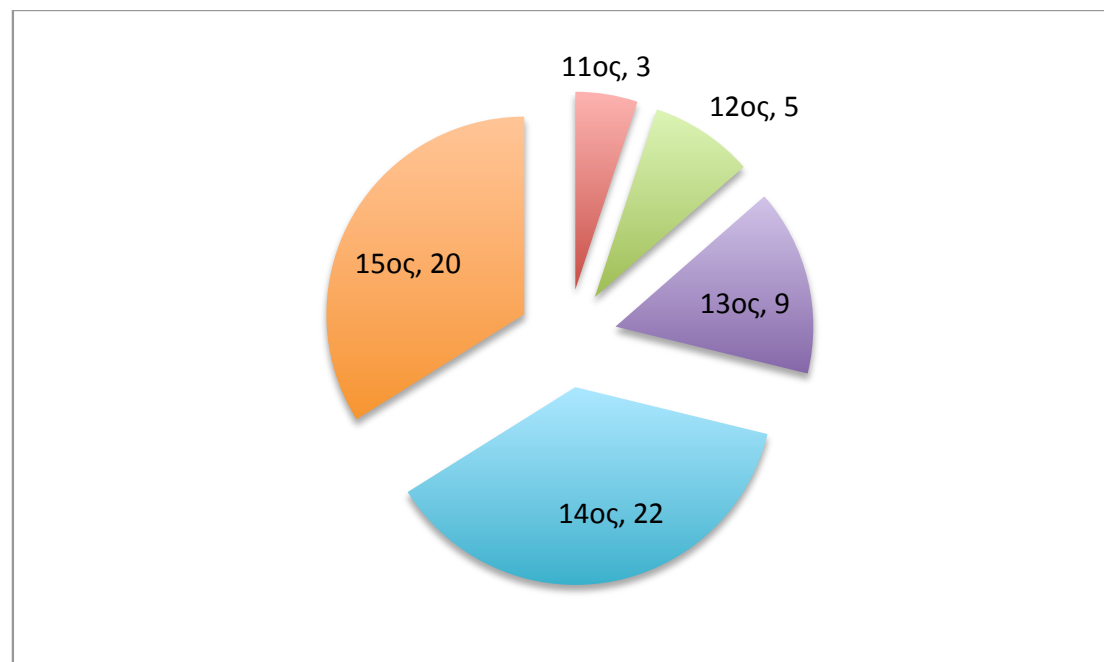
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.01: Οι κτήσεις της Μονής Δοχειαρίου συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent Installations
10.1	1	Ατουβλα	Σάτουβλα	ΑΤΟΥΒΛΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ρεβενίικα	Κεντρική Χαλκιδική	40.40972	23.70278	Χωριό	4	7	1089	1500	χωριό
10.2	2	Βερνάρους		ΒΕΡΝΑΡΟΥΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Σέρρες	Στρυμόνας	40.98361	23.66972	Χωριό	4	7	1346	1349	χωριό
10.3	3	Καλόκαμπος	Διαβολόκαμπος	ΔΙΑΒΟΛΟΚΑΜΠΟΣ		Δυτική Χαλκιδική	40.27694	23.19472	Χωριό	4	7	1299	1500	χωριό, γαίες, ψαροτόπιο
10.4	4	Άγιος Ηλίας	Ερμούλεια	ΕΡΜΥΛΕΙΑ - ΑΓΙΟΣ ΗΛΙΑΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.28889	23.56889	Χωράφι	2	3	1315	1500	γαίες
10.5	5	Άγιος Νικόλαος Ερμούλειας		ΕΡΜΥΛΕΙΑ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29778	23.53306	Χωριό	4	7	1376	1500	χωριό, αμπέλια, μύλος, περιβόλια
10.6	6	Άγιος Νικόλαος		ΕΡΜΥΛΕΙΑ - ΜΕΣΑΜΠΕΛΑ	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.28583	23.54611	Μονή	0	2	1299	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
10.7	7	Ερμήλεια	Ορμούλεια	ΕΡΜΥΛΕΙΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29389	23.54167	Χωριό	4	7	1311	1930	χωριό, γαίες, αμπέλια, περιβόλια, μύλοι
10.8	8	Θεσσαλονίκη 1 (Δοχειαρίου)		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1 (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)		Θεσσαλονίκη	40.62501	22.95333	Οικία - κατάστημα	0	1	1099	1117	οικίες, καταστήματα
10.9	9	Θεσσαλονίκη 2		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63111	22.94778	Μονή	1	2	1299	1500	μονύδριο, αμπέλια, οικίες
10.10	10	Ισωνός	των Βρύων, του Πλασταρά, του Βουρίωνος	ΙΣΩΝΟΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Βρύαι	Δυτική Χαλκιδική	40.28333	23.20528	Χωράφι	0	6	1112	1500	γαίες, αμπέλια, νσός
10.11	11	Καπρινίκαια	Καπτερνίκαια	ΚΑΠΕΡΝΙΚΕΙΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.30722	23.56251	εγκατάσταση	0	5	1311	1400	μύλος
10.12	12	Κάτω Βάρος		ΚΑΤΩ ΒΑΡΟΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Λήμνος	Λήμνος	39.92028	25.25751	Χωράφι	3	6	1399	1500	γαίες, αμπέλια, εσωθύρια
10.13	13	Λιγέας		ΛΙΓΕΑΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)		Δυτική Χαλκιδική	40.31722	23.21611	χωριό	4	7	1299	1500	χωριό
10.14	14	Άγιοι Απόστολοι Λογγού		ΛΟΓΓΟΣ - ΑΓΙΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Λογγός	Σιθωνία	40.04889	23.98751	Μονή	0	2	1341	1500	μονύδριο
10.15	15	Άγιος Νικόλαος Λογγού	Θεοτόκος Γοεργοεπήκοος, Βαλή	ΛΟΓΓΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Λογγός	Σιθωνία	40.05167	23.99722	Μονή	0	2	1341	1500	μονύδριο, γαίες
10.16	16	Λύχνα		ΛΥΧΝΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Λήμνος	Λήμνος	39.91639	25.26528	Χωράφι	3	6	1399	1500	γαίες, αμπέλια, εσωθύρια
10.17	17	Μαριανά		ΜΑΡΙΑΝΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Όλυθος	Κεντρική Χαλκιδική	40.31306	23.39389	Χωριό	4	7	1373	1500	χωριό, γαίες, αμπέλια,
10.18	18	Πατρικωνά		ΠΑΤΡΙΚΩΝΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Βρύαι	Δυτική Χαλκιδική	40.27139	23.23306	Χωράφι	4	6	1299	1500	γαίες
10.19	19	Περιγαρδίκαια	Πυργαδίκαια	ΠΥΡΓΑΔΙΚΙΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ρεβενίικα	Κεντρική Χαλκιδική	40.33417	23.72389	Χωριό	4	7	1037	1930	χωριό
10.20	20	Ραβενίικα		ΡΑΒΕΝΙΚΕΙΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ραβενίικα	Ανατολική Χαλκιδική	40.44333	23.67972	Χωριό	4	7	1349	1500	χωριό, γαίες, αμπέλια, πύργος
10.21	21	Ροσίου	Ροσαίον, Ρωσαίου, Ρουσαίου	ΡΟΥΣΑΙΟΥ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Βρύαι	Δυτική Χαλκιδική	40.30278	23.20472	Χωράφι	4	6	1117	1500	γαίες, προάσσιο, βοσκότοποι, δάση,
10.22	22	Σίγηρ		ΣΙΓΗΡ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.14444	23.34611	Βοσκότοπος	0	3	1343	1500	βοσκότοπος
10.23	23	Σφέστιανη		ΣΦΕΣΤΙΑΝΗ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Σλάνιτζα	Κεντρική Μακεδονία	40.78056	22.37222	Χωριό	4	7	1346	1349	χωριό

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	3
12ος	5
13ος	9
14ος	22
15ος	20

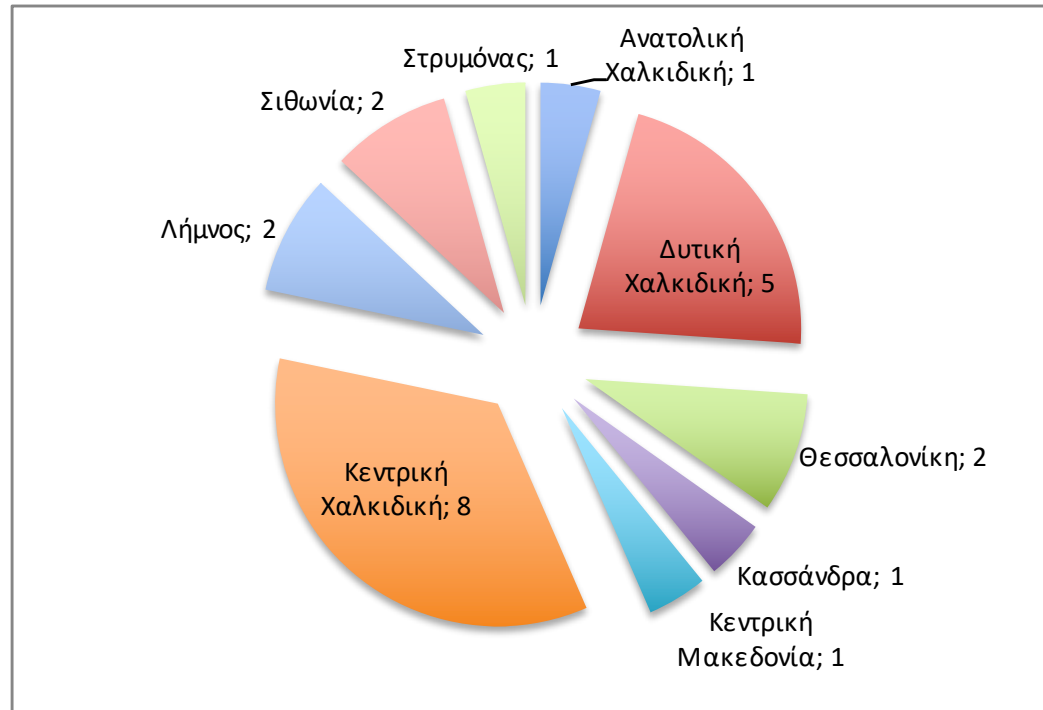
ΠΙΝΑΚΑΣ 10.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά μείζονα περιοχή

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
10.20		Ραβενίκεια		ΡΑΒΕΝΙΚΕΙΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ραβενίκεια	Ανατολική Χαλκιδική	40.44333	23.67972	Χωριό	4	7	1349	1500	χωριό, γαίες, αμπέλια, πύργος
10.3		Καλόκαμπος	Διαβολόκαμπος	ΔΙΑΒΟΛΟΚΑΜΠΟΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)		Δυτική Χαλκιδική	40.27694	23.19472	Χωριό	4	7	1299	1500	χωριό, γαίες, ψαροτόπιο
10.10		Ισωνος	των Βρύων, του Πλασταρά, του	ΙΣΩΝΟΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Βρύαι	Δυτική Χαλκιδική	40.28333	23.20528	Χωράφι	0	6	1112	1500	γαίες, αμπέλια, ναός
10.13		Λιγέας		ΛΙΓΕΑΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)		Δυτική Χαλκιδική	40.31722	23.21611	χωριό	4	7	1299	1500	χωριό
10.18		Πατρικωνά		ΠΑΤΡΙΚΩΝΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Βρύαι	Δυτική Χαλκιδική	40.27139	23.23306	Χωράφι	4	6	1299	1500	γαίες
10.21		Ροσάου	Ροσαίον, Ρωσαίου, Ρουσαίου	ΡΟΥΣΑΙΟΥ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Βρύαι	Δυτική Χαλκιδική	40.30278	23.20472	Χωράφι	4	6	1117	1500	γαίες, προάστειο,
10.8		Θεσσαλονίκη 1 (Δοχειαρίου)		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1 (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)		Θεσσαλονίκη	40.62501	22.95333	Οικία - κατάστημα	0	1	1099	1117	οικίες, καταστήματα
10.9		Θεσσαλονίκη 2 (Δοχειαρίου)		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2 (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63111	22.94778	Μονή	1	2	1299	1500	μονύδριο, αμπέλια, οικίες
10.22		Σίγρη		ΣΙΓΡΗ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.14444	23.34611	Βοσκότοπος	0	3	1343	1500	βοσκότοπος
10.23		Σφέστιανη		ΣΦΕΣΤΙΑΝΗ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Σλάντζα	Κεντρική Μακεδονία	40.78056	22.37222	Χωριό	4	7	1346	1349	χωριό
10.1		Άτουβλα	Σάτουβλα	ΑΤΟΥΒΛΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ρεβενίκεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.40972	23.70278	Χωριό	4	7	1089	1500	χωριό
10.4		Άγιος Ηλίας	Ερμούλεια	ΕΡΜΥΛΕΙΑ - ΑΓΙΟΣ ΗΛΙΑΣ	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.28889	23.56889	Χωράφι	2	3	1315	1500	γαίες
10.5		Άγιος Νικόλαος		ΕΡΜΥΛΕΙΑ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29778	23.53306	Χωριό	4	7	1376	1500	χωριό, αμπέλια, μύλος,
10.6		Άγιος Νικόλαος Μεσάμπελων		ΕΡΜΥΛΕΙΑ - ΜΕΣΑΜΠΕΛΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.28583	23.54611	Μονή	0	2	1299	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
10.7		Ερμήλεια	Ορμούλεια	ΕΡΜΥΛΕΙΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29389	23.54167	Χωριό	4	7	1311	1930	χωριό, γαίες, αμπέλια, περιβόλια, μύλοι
10.11		Καπρινίκεια	Καπρινίκεια	ΚΑΠΕΡΝΙΚΕΙΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ορμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.30722	23.56251	εγκατάσταση	0	5	1311	1400	μύλος
10.17		Μαριανά		ΜΑΡΙΑΝΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Όλυθος	Κεντρική Χαλκιδική	40.31306	23.39389	Χωριό	4	7	1373	1500	χωριό, γαίες, αμπέλια,
10.19		Περιγαρδίκεια	Πυργαδίκεια	ΠΥΡΓΑΔΙΚΙΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Ρεβενίκεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.33417	23.72389	Χωριό	4	7	1037	1930	χωριό
10.12		Κάτω Βάρος		ΚΑΤΩ ΒΑΡΟΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Λήμνος	Λήμνος	39.92028	25.25751	Χωράφι	3	6	1399	1500	γαίες, αμπέλια, εσωθύρια
10.16		Λύχνα		ΛΥΧΝΑ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Λήμνος	Λήμνος	39.91639	25.26528	Χωράφι	3	6	1399	1500	γαίες, αμπέλια, εσωθύρια
10.14		Άγιοι Απόστολοι Λογγού		ΛΟΓΓΟΣ - ΑΓΙΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Λογγός	Σιθωνία	40.04889	23.98751	Μονή	0	2	1341	1500	μονύδριο
10.15		Άγιος Νικόλαος Λογγού	Θεοτόκος Γεφυροεπήκοος, Βαλιτή	ΛΟΓΓΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Λογγός	Σιθωνία	40.05167	23.99722	Μονή	0	2	1341	1500	μονύδριο, γαίες
10.2		Βερνάρους		ΒΕΡΝΑΡΟΥΣ (ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ)	Σέρρες	Στρυμόνας	40.98361	23.66972	Χωριό	4	7	1346	1349	χωριό

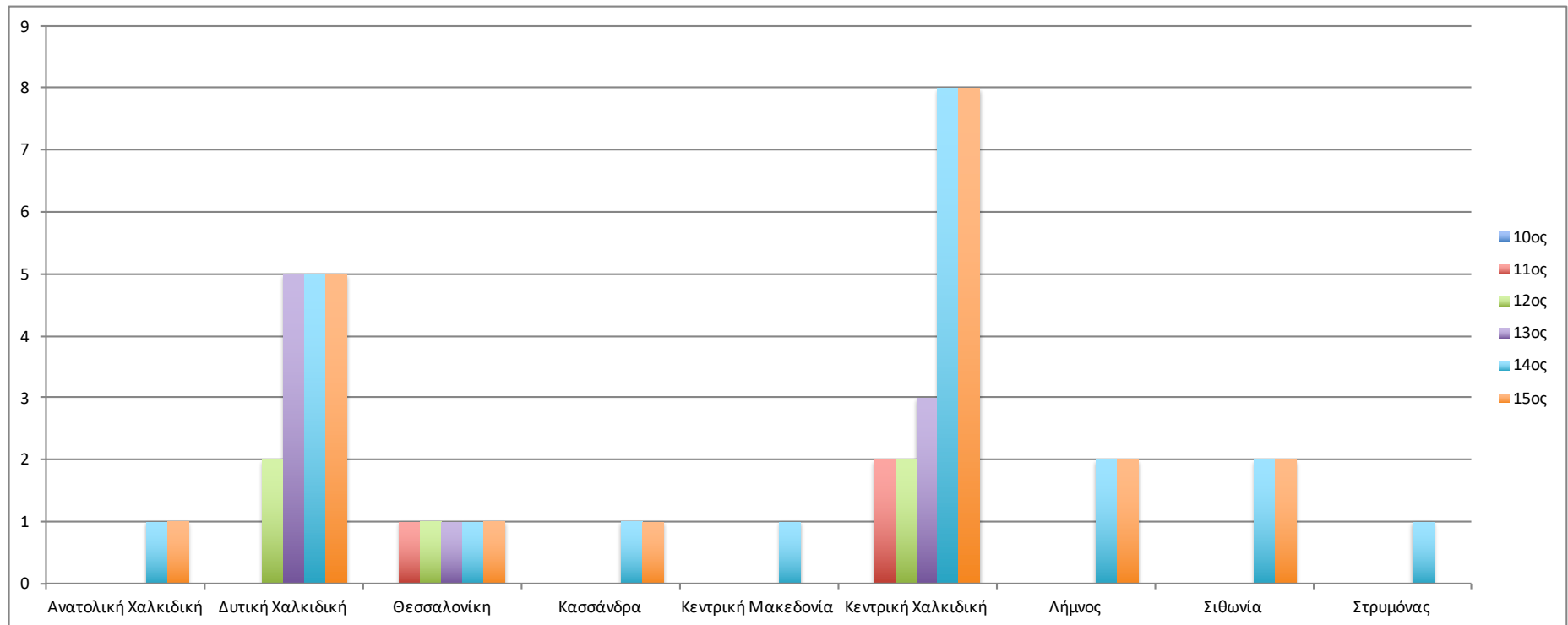
ΠΙΝΑΚΑΣ 10.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά μείζονα περιοχή

Ανατολική Χαλκιδική	1
Δυτική Χαλκιδική	5
Θεσσαλονίκη	2
Κασσάνδρα	1
Κεντρική Μακεδονία	1
Κεντρική Χαλκιδική	8
Λήμνος	2
Σιθωνία	2
Στρυμόνας	1

23

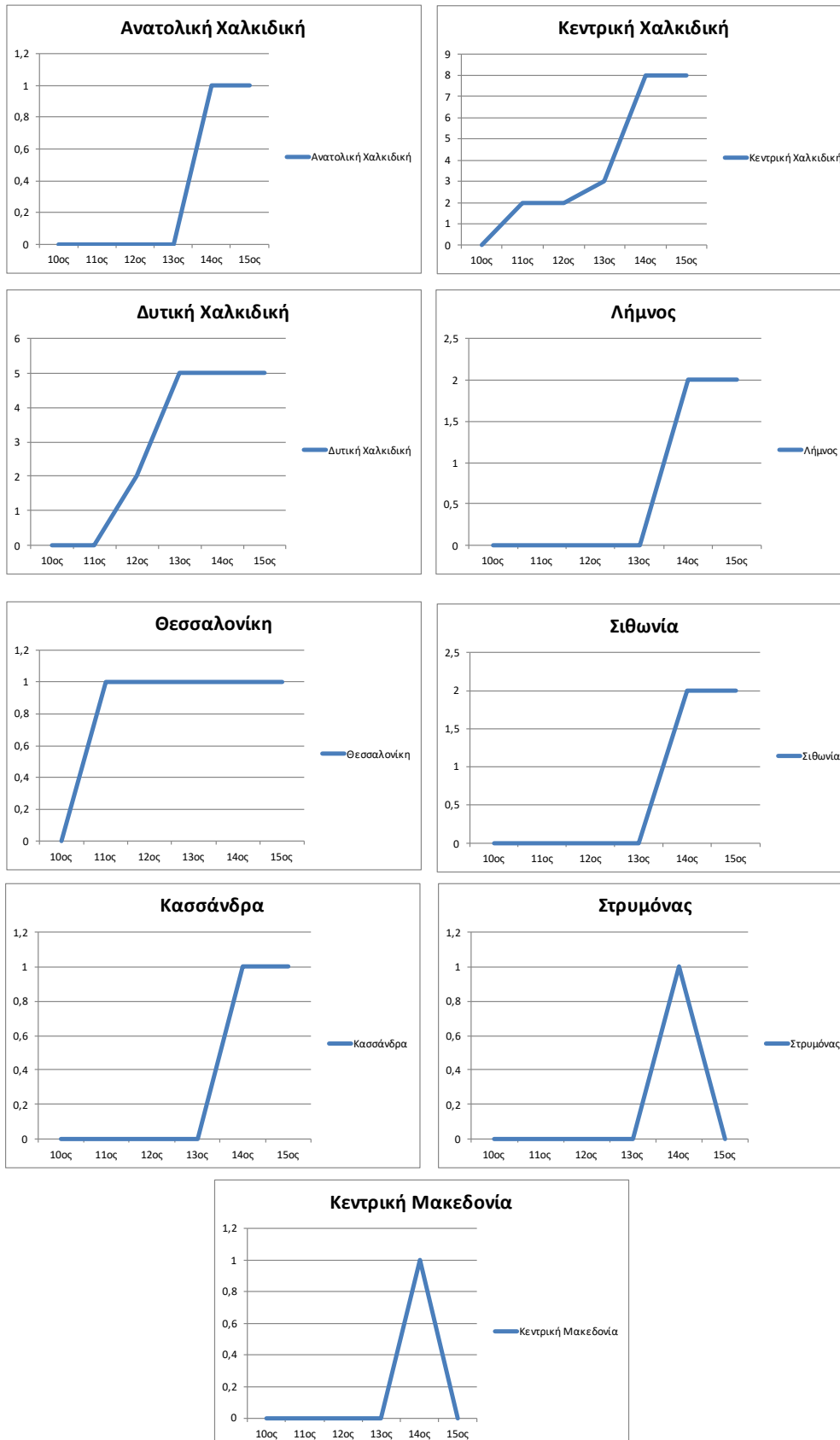
ΠΙΝΑΚΑΣ 10.05: Κατανομή των κήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.06: Κατανομή των κήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Χαλκιδική					1	1
Δυτική Χαλκιδική			2	5	5	5
Θεσσαλονίκη		1	1	1	1	1
Κασσάνδρα					1	1
Κεντρική Μακεδονία					1	
Κεντρική Χαλκιδική		2	2	3	8	8
Λήμνος					2	2
Σιθωνία					2	2
Στρυμόνας					1	
		3	5	9	22	20

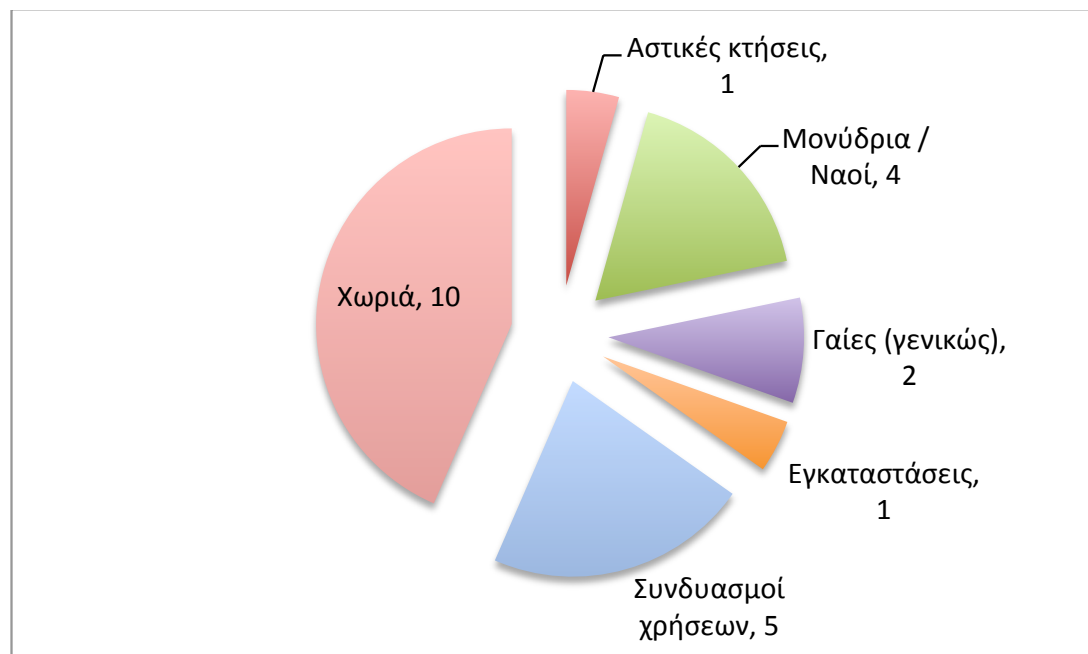
ΠΙΝΑΚΑΣ 10.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου, συνολικά

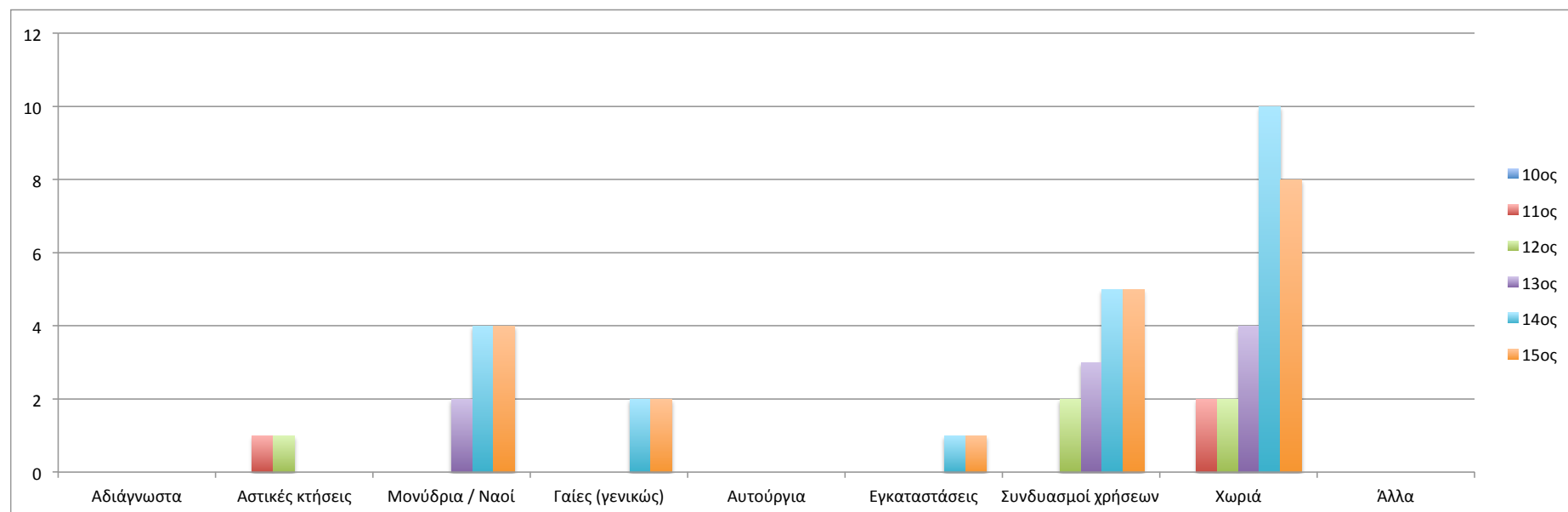
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	1
Μονύδρια / Ναοί	4
Γαίες (γενικώς)	2
Αυτούργια	
Εγκαταστάσεις	1
Συνδυασμοί χρήσεων	5
Χωριά	10
Άλλα	

23

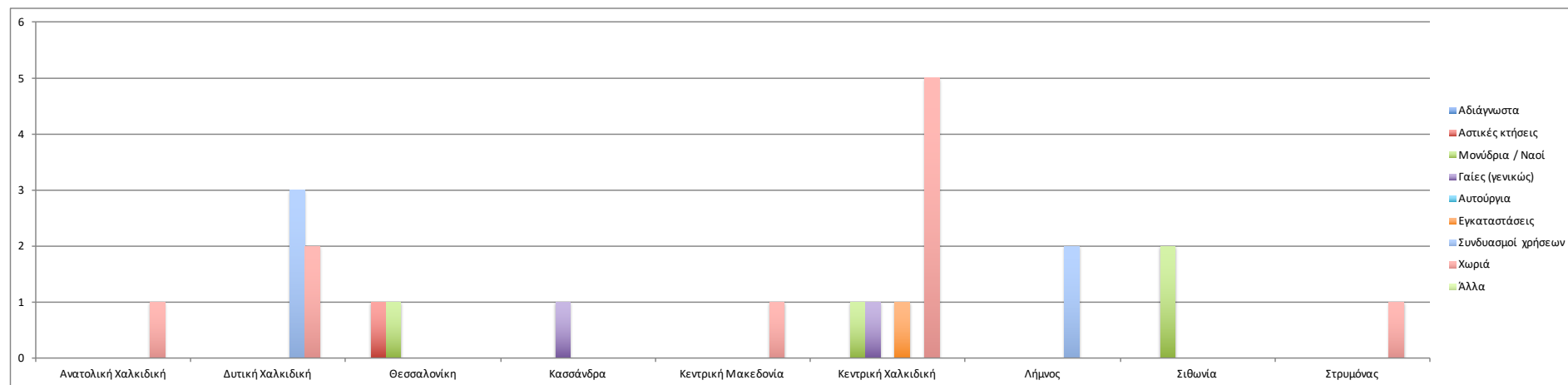
ΠΙΝΑΚΑΣ 10.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά χρονική τομή

ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάνγνωστα						
Αστικές κτήσεις		1	1			
Μονύδρια / Ναοί				2	4	4
Γαίες (γενικώς)					2	2
Αυτούργια						
Εγκαταστάσεις					1	1
Συνδυασμοί χρήσεων			2	3	5	5
Χωριά		2	2	4	10	8
Άλλα						
		3	5	9	22	20

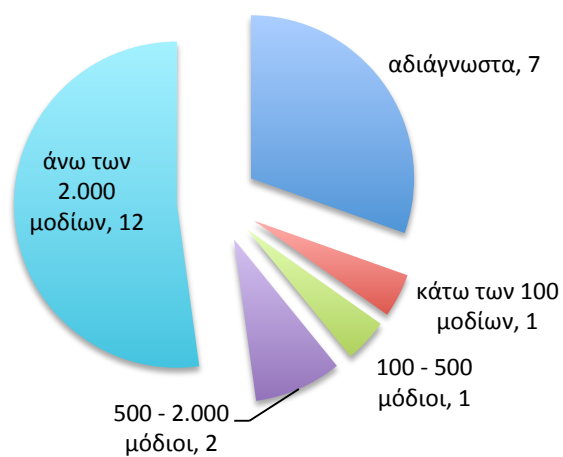

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου
ανά μείζονα περιοχή

ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάνγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Χαλκιδική								1		1
Δυτική Χαλκιδική							3	2		5
Θεσσαλονίκη		1	1							2
Κασσάνδρα				1						1
Κεντρική Μακεδονία								1		1
Κεντρική Χαλκιδική			1	1		1		5		8
Λήμνος							2			2
Σίθωνια			2							2
Στρυμόνας								1		1
		1	4	2	0	1	5	10		23

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου

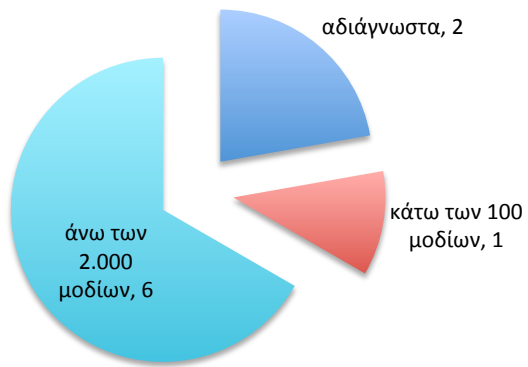
11ος αιώνας

12ος αιώνας

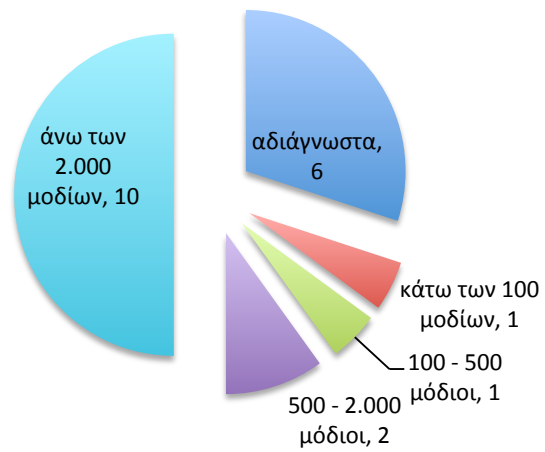
13ος αιώνας

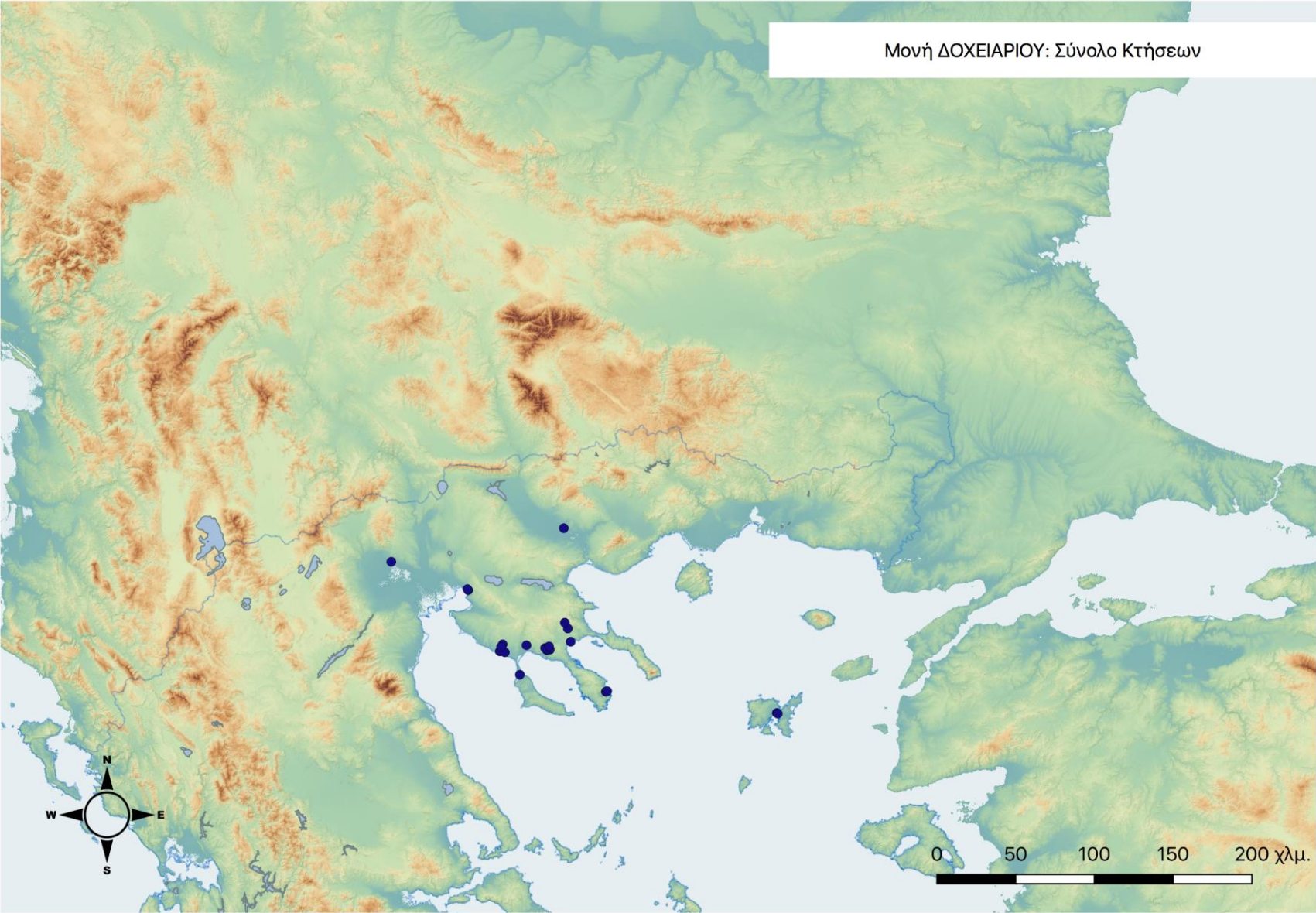
14ος αιώνας

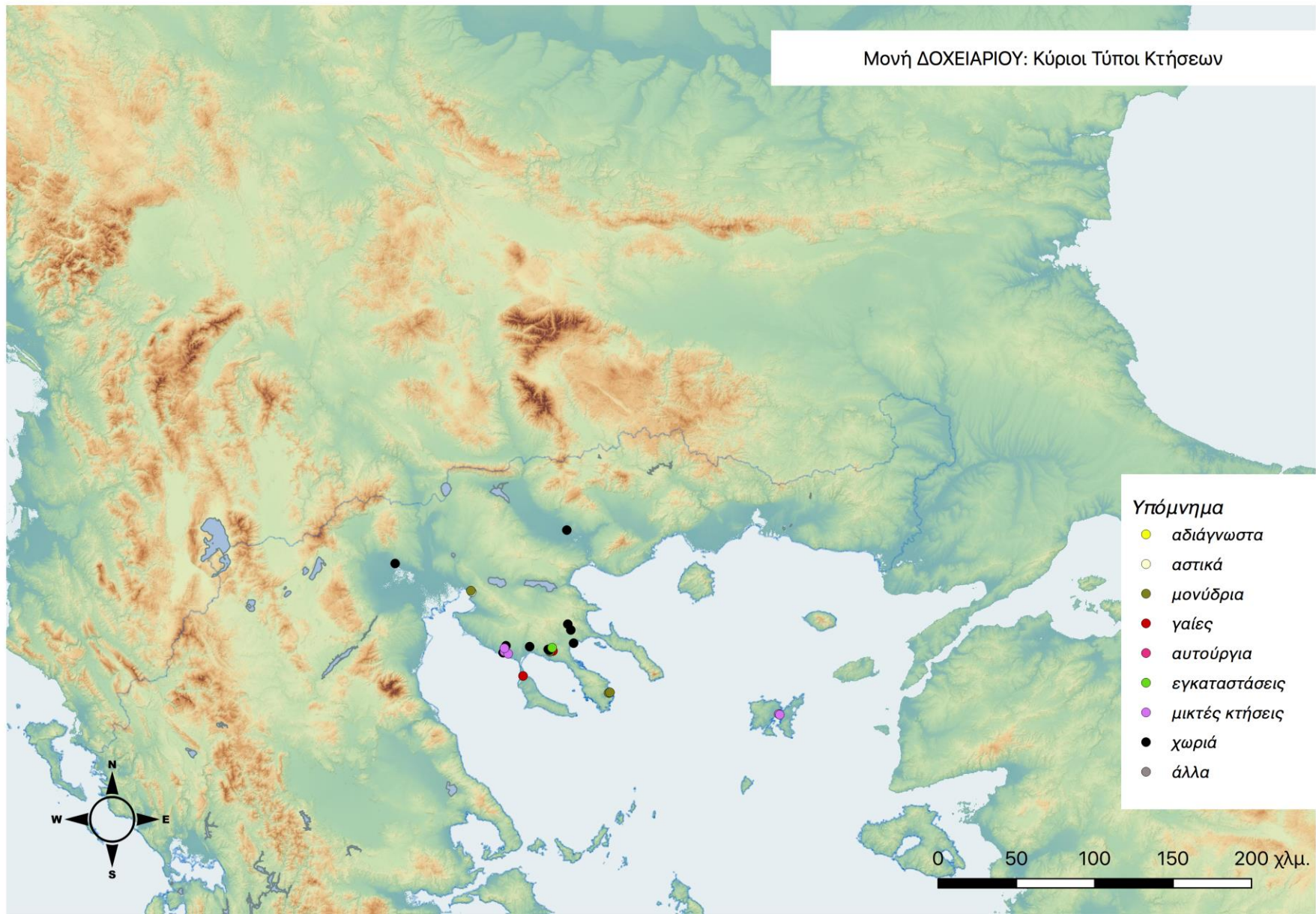
15ος αιώνας

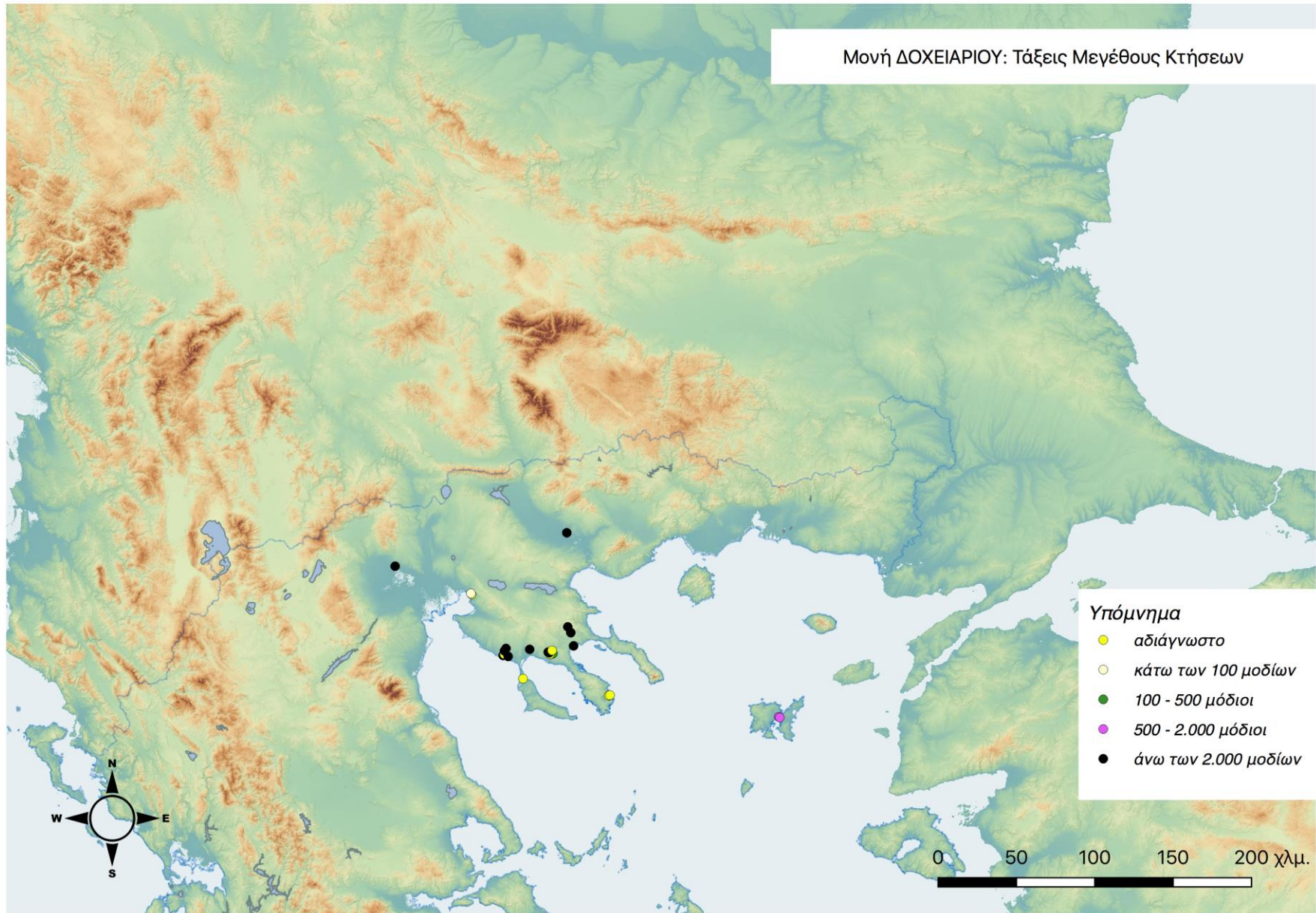
ΧΑΡΤΗΣ 10.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου

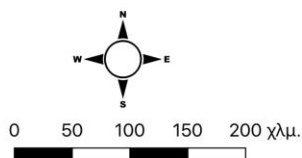
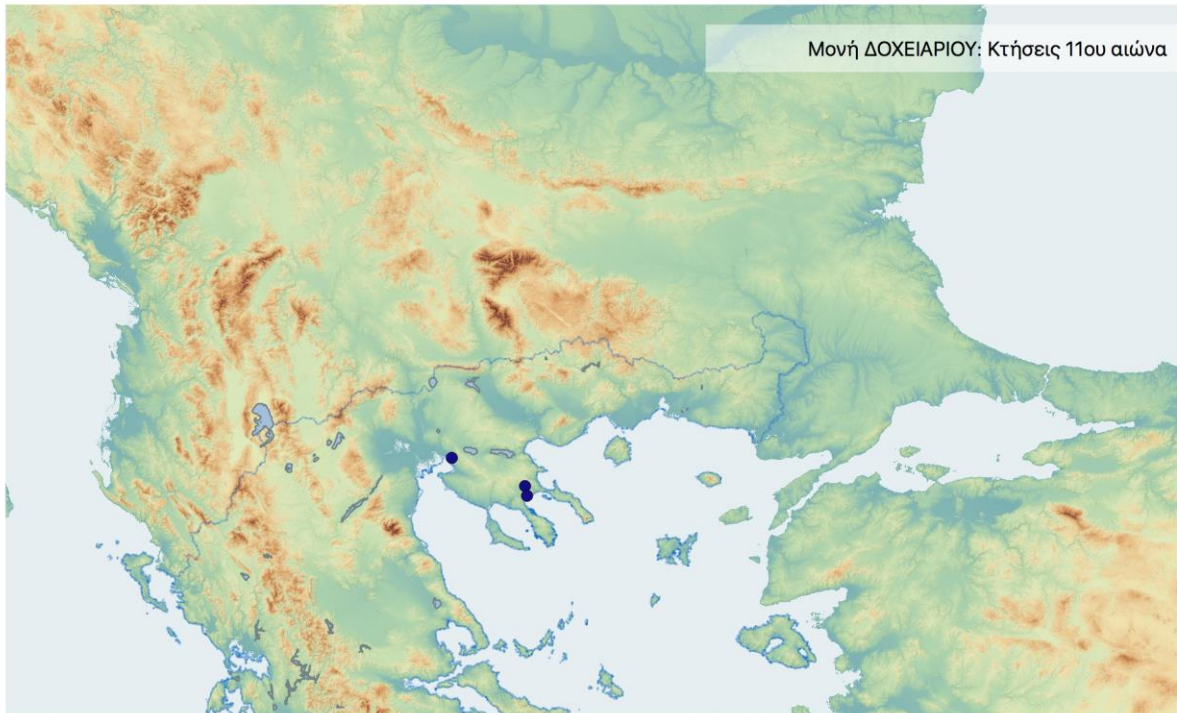
ΧΑΡΤΗΣ 10.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου

ΧΑΡΤΗΣ 10.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου

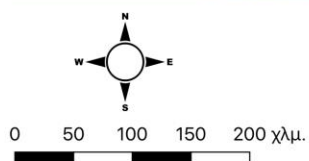
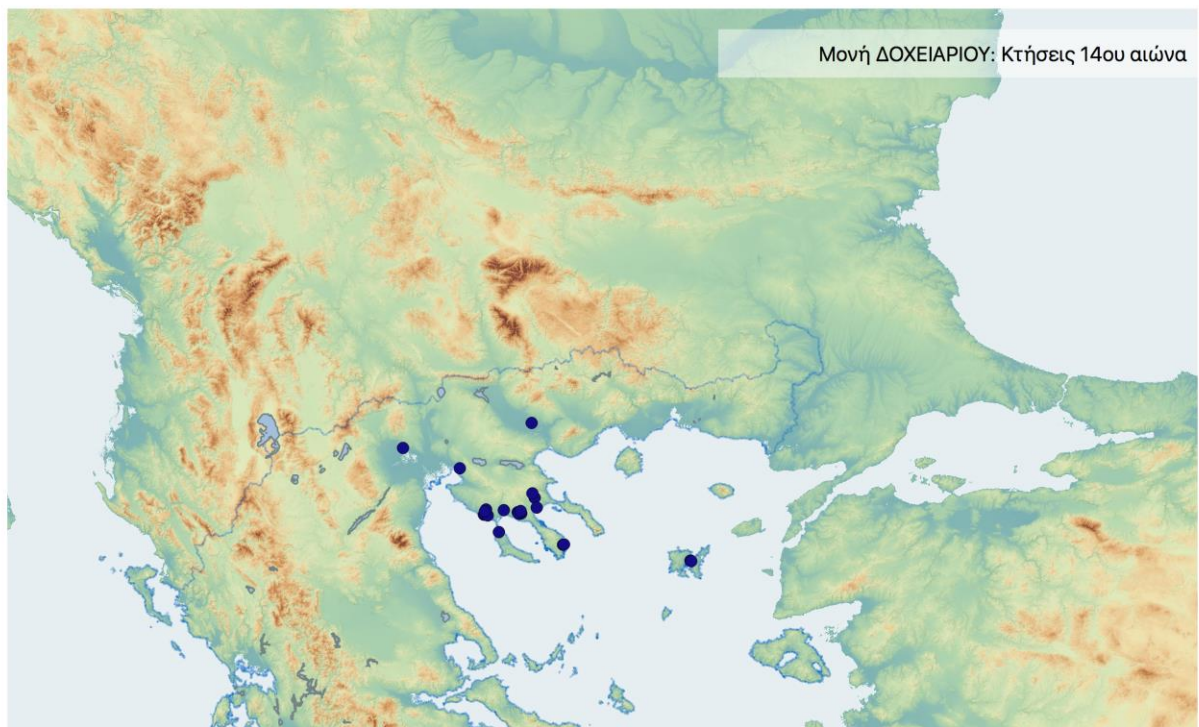
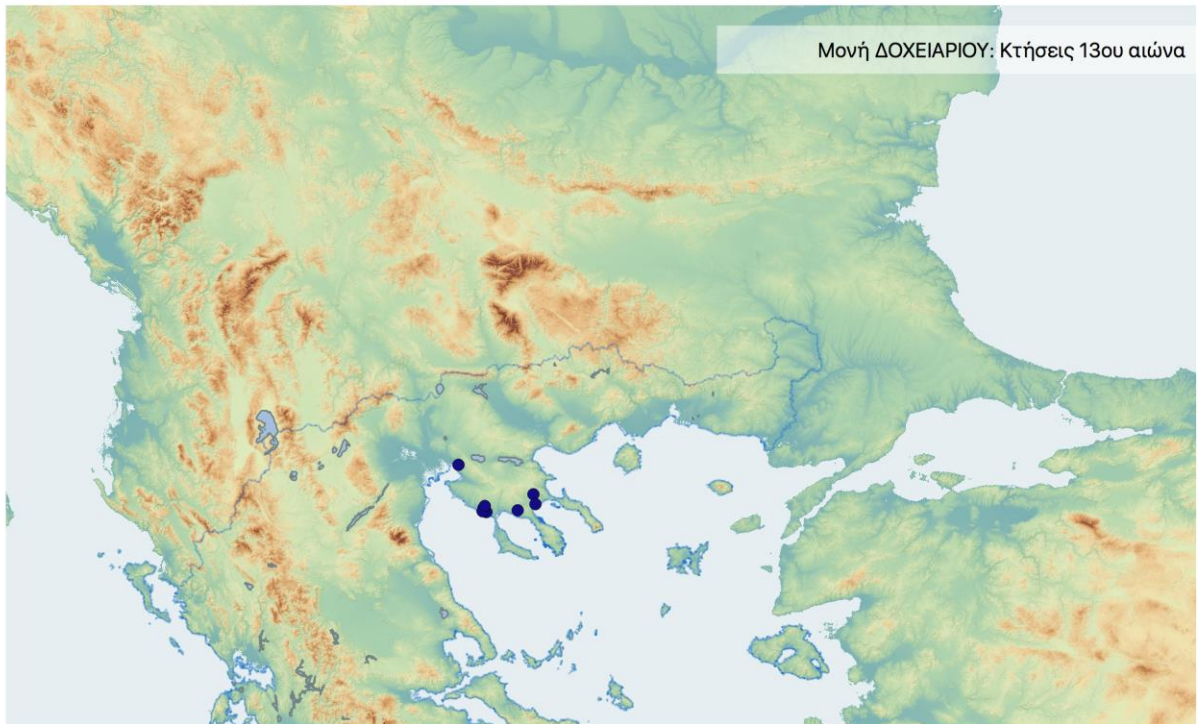
ΧΑΡΤΗΣ 10.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου
11^{ος} και 12^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ:
11ος και 12ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

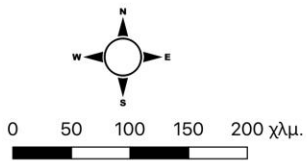
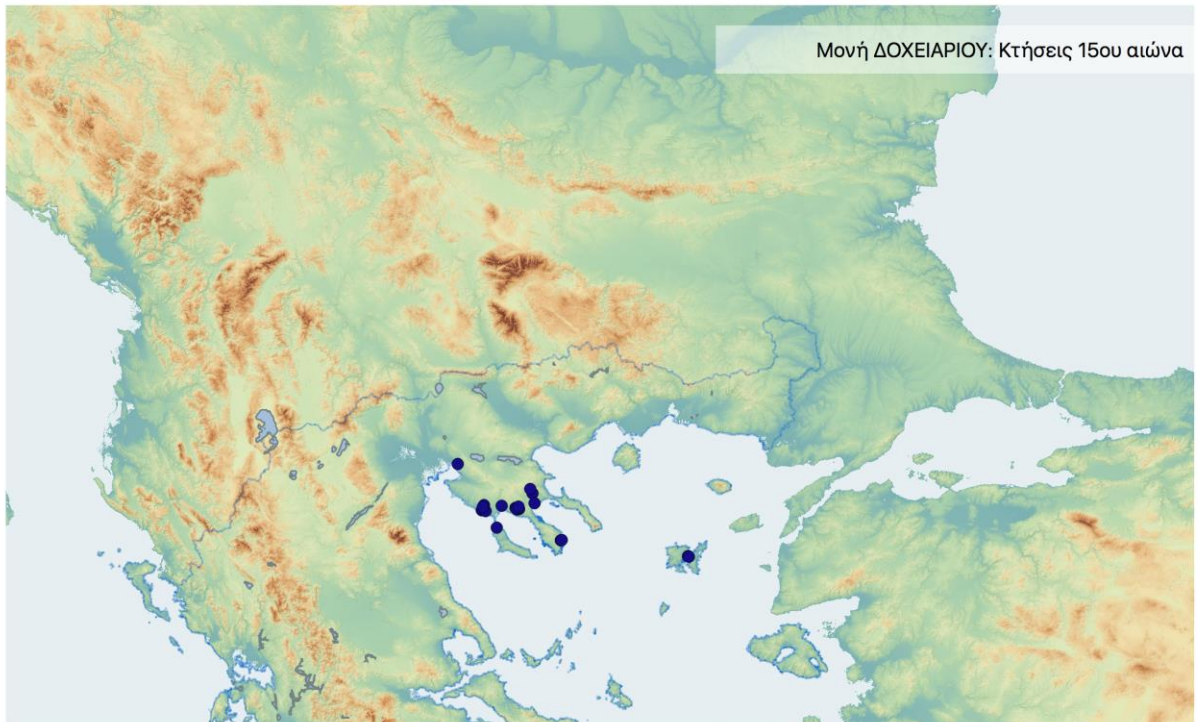
ΧΑΡΤΗΣ 10.03: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου
13^{ος} και 14^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ:
13ος και 14ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 10.06: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου
15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ:
15ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Δοχειαρίου, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.¹⁹

Οι πρώτη μνεία της μονής γίνεται στα 1013,²⁰ ενώ λίγο αργότερα (1037) γίνεται και η πρώτη αναφορά για κτήσεις της εκτός αθωνικής επικράτειας.²¹ Πρόκειται για έκταση στην ευρύτερη περιοχή των αθωνικών περιχώρων (Περιγαρδίκεια). Δύο άλλα έγγραφα του ίδιου αιώνα αφορούν υφιστάμενες κτήσεις της μονής στην Κεντρική Χαλκιδική²² και τη Θεσσαλονίκη,²³ ενώ κινητικότητα υπάρχει επίσης και στα πρώτα έτη του επόμενου αιώνα.²⁴

Για το επόμενο διάστημα δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία, μέχρι την Παλινόρθωση, οπότε και επικυρώνονται οι παλιότερες κτήσεις της μονής με *Χρυσόβουλλο* του Μιχαήλ Η΄.²⁵ Από τότε κι έπειτα, και καθόλη τη διάρκεια

¹⁹ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*. Επίσης, βλ. ιστορικό διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία.

²⁰ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, σ. 5, όπου η μονή αναφέρεται ως «της Δάφνης». Επίσης, σαφέστερη αναφορά γίνεται στο *LAVRAI*, αρ. 19 (1016).

²¹ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 1.

²² Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 2. *Πιττάκιον* Αλεξίου Α΄ Κομνηνού (1089), όπου η κτήση (Άτουβλα) αναφέρεται ως ήδη υφιστάμενη.

²³ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 4. Πρόκειται για έγγραφο του 1117 που όμως αφορά ανταλλαγή ήδη υφιστάμενων αστικών κτήσεων της Μονής στη Θεσσαλονίκη, με άλλες στη Δυτική Χαλκιδική

²⁴ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 3 (Αγορές γαιών στη Δυτική Χαλκιδική). Βλ. και παραπάνω σημείωση.

²⁵ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 8 (1267 ή 1282).

του 14^{ου} αιώνα, παρατηρείται έντονη κινητικότητα, η οποία αποτυπώνεται σε μια εκτεταμένη σειρά εγγράφων που αφορούν κτήσεις σε μια περιοχή από τη Θεσσαλονίκη και την Κεντρική Χαλκιδική μέχρι την Κασσάνδρα και τη Σιθωνία. Ενδεικτικά αναφέρονται *Χρυσόβουλλα* των Ανδρονίκου Γ',²⁶ Ιωάννου Ε',²⁷ Δουσάν,²⁸ και Ιωάννου ΣΤ' Καντακουζηνού.²⁹ επίσης, *Προστάγματα* και *Ορισμοί*,³⁰ καθώς και πολυάριθμες είναι οι ποικίλες διοικητικές Πράξεις αξιωματούχων και έγγραφα ιδιωτών που αφορούν κτήσεις της μονής (Συμφωνητικά, Πωλητήρια, Δωρητήρια κ.λπ.).³¹

Τα τεκμήρια λιγοστεύουν κατά τον επόμενο αιώνα. Περί τα δέκα μόλις έγγραφα αναφέρονται σε κτήσεις της μονής, και αφορούν κυρίως διαφορές, συμφωνίες και διευθετήσεις ζητημάτων για ήδη υφιστάμενες κτήσεις.³² Ουσιαστική εξαίρεση αποτελεί ένα έγγραφο του α' τρίτου του 15^{ου} αιώνα, το οποίο αφορά κτήσεις στη Λήμνο.³³

Οι χρονικές τομές είναι πέντε, ακολουθώντας το κοινό πρότυπο: μία τομή ανά αιώνα (10ος - 15ος αι.), ξεκινώντας από τον 11^ο αιώνα, οπότε και μαρτυρούνται για πρώτη φορά οι εκτός Άθω κτήσεις της μονής.

²⁶ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 16.

²⁷ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 21, 33.

²⁸ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 25.

²⁹ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 26.

³⁰ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 35 (*Ορισμός Άνας της Σαβοΐας*), 44 (*Πρόσταγμα Ιωάννου Ε' Παλαιολόγου*).

³¹ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, 11 (1311), 13 (1313), 18 (1337), 19 (1338), 20 (1341), 22 (1344), 23 (1344), 28 (1354 ή 1369), 29 (1355), 36 (1361), 38 (1366), 40 (1370 και 1371), 41 (1373), 42 (1373), 47 (1381), 48 (1381), 50 (1389).

³² Ενδεικτικά: Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 51-58 (1404 έως 1419). Αφορούν υποθέσεις κτήσεων στη Θεσσαλονίκη και την Κεντρική και Δυτική Χαλκιδική.

³³ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 60. Πρόκειται για *Πρακτικόν*, που αφορά παροικιακές γαίες στα χωριά Λύχνα και κάτω Βάρος στη Λήμνο.

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 10.01:** Οι κτήσεις της Μονής Δοχειαρίου συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 23 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 10.01.

- **Πίνακας 10.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή, ξεκινώντας από τον 11^ο αιώνα: 11ος αι.:

3 κτήσεις-12^{ος} αι.: 5 κτήσεις - 13ος αι.: 9 κτήσεις - 14ος αι.: 22 κτήσεις - 15ος αι.: 20 κτήσεις.

Στις κατανομές αυτές ξεχωρίζει ο υπερδιπλασιασμός των κτήσεων κατά το 14^ο αιώνα (από 9 σε 22). Από την άλλη, δε διαφεύγει της προσοχής η κάμψη -αν και μικρή- κατά το 15^ο αιώνα, στοιχείο που ωστόσο είναι σύνηθες για την περίοδο αυτή.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 10.04-06.

- **Πίνακας 10.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (23), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν εννέα (9) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Κεντρική Μακεδονία, Κεντρική Χαλκιδική, Λήμνος, Σιθωνία, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 10.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομή, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Το ένα τρίτο περίπου των κτήσεων (8) συγκεντρώνεται στην Κεντρική Χαλκιδική, ενώ ακολουθεί η Δυτική Χαλκιδική με τις μισές περίπου κτήσεις (5). Οι υπόλοιπες έξι περιοχές εκπροσωπούνται με 1 (Ανατολική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Κεντρική Μακεδονία, Στρυμόνας) έως 2 κτήσεις (Θεσσαλονίκη, Λήμνος, Σιθωνία).

- **Πίνακας 10.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω οκτώ μείζονες περιοχές. Εξετάζοντας τη διακύμανση των κτήσεων στη χρονική τους εξέλιξη (πέρα από το συνολικό αριθμό ανά περιοχή), ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δύο περιοχές με το μεγαλύτερο αριθμό κτήσεων. Στη Κεντρική Χαλκιδική παρατηρείται σταθερός αριθμός κτήσεων σε χαμηλά επίπεδα (2 κτήσεις) στους πρώτους δύο αιώνες (11^ο-12^ο), μικρή αύξηση τον επόμενο (3 κτήσεις), και κατακόρυφη αύξηση αμέσως μετά (14^ο) σε 8 κτήσεις, που θα παραμείνουν σταθερές κατά το 15^οαιώνα. Στη Δυτική Χαλκιδική η διακύμανση είναι λιγότερο δραματική: μικρός αριθμός κτήσεων το 12^ο αιώνα (2 κτήσεις) και αύξηση τον επόμενο σε 5 κτήσεις, αριθμός που θα παραμείνει σταθερός μέχρι και το 15^ο. Στις υπόλοιπες περιοχές, η οπτικοποίηση των δεδομένων δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, με τον αριθμό των κτήσεων να μένει αμετάβλητος, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις οι κτήσεις εμφανίζονται μόλις το 14^ο αιώνα. Εξαιρεση αποτελεί η Θεσσαλονίκη, με πρώτη αναφορά από τον 11^ο.

- **Πίνακας 10.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Καθίσταται σαφής η έκταση του φαινομένου κατά το 14^ο αιώνα, όπου εκπροσωπούνται όλες οι περιοχές κτήσεων, και μάλιστα με τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις. Ανάλογη εικόνα παρουσιάζει και ο επόμενος αιώνας, κατά τον οποίον η παρατηρούμενη ύφεση (κατά δύο μόλις

κτήσεις) αφορά τις μοναδικές κτήσεις στην Κεντρική Μακεδονία και στο Στρυμόνα. Στις υπόλοιπες τομές, τα στοιχεία δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, με εξαίρεση τη μετάβαση από το 12^ο στο 13^ο αιώνα στη Δυτική Χαλκιδική, όπου παρατηρείται μια σημαντική (ποσοστιαία) αύξηση των κτήσεων (από 2 σε 5).

- **Πίνακας 10.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά δέκα γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Στο σύνολο της περιόδου μελέτης, διακρίνονται τρεις περιπτώσεις: α) περιοχές με σταθερή πορεία κτήσεων μετά την εμφάνισή τους (Ανατολική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Λήμνος, Σιθωνία), β) περιοχές με εμφάνιση και πτώση (Κεντρική Μακεδονία, Στρυμόνας), γ) περιοχές με βαθμιαία αύξηση και σταθερή πορεία (Δυτική Χαλκιδική και Κεντρική Χαλκιδική).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 10.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων, με εκπροσώπηση των έξι από τους εννέα τύπους. Είναι χαρακτηριστική η ποσοτική υπεροχή των *Χωριών* (10) έναντι των υπολοίπων, με τους αμέσως επόμενους τύπους (*Συνδυασμένες Χρήσεις και Μονύδρια/Ναοί*)

να ακολουθούν με διαφορά (5 και 4 κτήσεις αντίστοιχα). Οι υπόλοιποι τρεις τύποι εκπροσωπούνται με μικρότερους αριθμούς: *Αστικές Κτήσεις* και *Εγκαταστάσεις*: 1 – *Γαίες*: 2). Τέλος, σε τρεις τύπους δεν αναλογούν καθόλου κτήσεις: *Αδιάγνωστα*, *Αυτούργια*, *Άλλα*.

- **Πίνακας 10.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τρεις τύποι με το μεγαλύτερο αριθμό κτήσεων (βλ. παραπάνω), ως προς την εξελικτική τους πορεία. Συγκεκριμένα: α) Οι *Συνδυασμοί Χρήσεων* και τα *Μονύδρια/Ναοί* σημειώνουν μια παρόμοια πορεία με βαθμιαία αύξηση έως το 14^ο και σταθερή πορεία κατά το 15^ο αιώνα (διαφέρουν ως προς τους αριθμούς συνόλων και ως προς το γεγονός ότι ο πρώτος τύπος ξεκινά από το 12^ο αιώνα έναντι του 13ου) - β) Τα *Χωριά* παρουσιάζουν εικόνα διακύμανσης παρόμοια με εκείνη της χωρικής κατανομής των κτήσεων σε μείζονες περιοχές, και ειδικότερα την απεικόνιση των κτήσεων στην Κεντρική Χαλκιδική: σταθερή πορεία τους δύο πρώτους αιώνες, διπλασιασμός στη συνέχεια, μεγαλύτερη αύξηση αμέσως μετά, κι έπειτα μικρή πτώση. Οι εναπομείναντες τρεις τύποι (*Αστικές Κτήσεις*, *Γαίες* και *Εγκαταστάσεις*) δεν παρουσιάζουν μεταβολές.

- **Πίνακας 10.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις εννέα (9) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Πέραν των γενικών παρατηρήσεων που αφορούν σύνολα ανά τύπο (βλ. πίνακα 14), αυτό που γίνεται σαφές με την πρώτη ματιά είναι η υπεροχή -με μεγάλη ποσοστιαία διαφορά- του τύπου *Χωριά* στην Κεντρική Χαλκιδική (5 κτήσεις) αλλά και συνολικά (10 από τις 23 κτήσεις).

Ακολουθούν οι *Συνδυασμοί Χρήσεων* στη Δυτική Χαλκιδική με 3 κτήσεις και στη Λήμνο με 2, και τα *Μονύδρια/Ναοί* στη Σιθωνία με 2 κτήσεις. Όλοι οι υπόλοιποι τύποι που απαντώνται, εκπροσωπούνται με μία κτήση, με εξαίρεση 2 *Χωριά* στη Δυτική Χαλκιδική.

Περιπτώσεις με μία μόνο κτήση είναι, ως προς τους τύπους, οι *Αστικές Κτήσεις* και οι *Εγκαταστάσεις*, ενώ ως προς τις περιοχές, η Ανατολική Χαλκιδική, η Κεντρική Μακεδονία και ο Στρυμόνας με 1 *Χωριό*, και η Κασσάνδρα με 1 κτήση τύπου *Γαίες*.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 10.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 10.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Δοχειαρίου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.**

Από το σύνολο των κτήσεων της μονής, οι μισές (12 από 23) είναι έκτασης άνω των 2.000 μοδίων, ενώ, πέραν των 7 αδιάγνωστων, οι υπόλοιπες κατηγορίες μεγέθους αριθμούν ελάχιστες κτήσεις (κάτω των 100 μοδίων: 1 κτήση – μεταξύ 100 και 500 μοδίων: 1 κτήση – μεταξύ 500 και 2.000 μοδίων: 2 κτήσεις).

Όσον αφορά τις κατανομές ανά χρονική τομή, διαπιστώνουμε μία μικρή αλλά σταθερή αύξηση στις κτήσεις μεγάλης έκτασης, οι οποίες ξεκινούν ήδη από τον 11^ο αιώνα, για να διπλασιαστούν κατά τη μετάβαση από το 13^ο στο 14^ο αιώνα (2-3-6-12!) και να μειωθούν ελαφρώς κατά τον επόμενο (από 12 σε 10). Η σημαντική αυτή αύξηση ακολουθεί ασφαλώς και τις αδιάγνωστου μεγέθους κτήσεις, οι οποίες από 2 αυξάνουν σε 6, μεταξύ

13^{ου} και 14^{ου} αιώνα, για να παραμείνουν σ' αυτό τον αριθμό και κατά τον επόμενο αιώνα.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 10.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Δοχειαρίου ξεκινούν από τον 11^ο αιώνα (βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία), με μία αστική κτήση και δύο χωριά, όπου τα δεύτερα κατατάσσονται αυτομάτως στις μεγάλες κτήσεις.

Χρονικά, στην περίοδο μελέτης, ο αριθμός των κτήσεων της παρουσιάζει διαδοχικούς διπλασιασμούς σε κάθε χρονική τομή: από 3 σε 5, από 5 σε 9, από 9 σε 22, ενώ η μετάβαση στον προβληματικό 15^ο αιώνα θα έχει ως αποτέλεσμα μια οριακή μείωση, από 22 σε 20 κτήσεις.

Ο γεωγραφικός χώρος των κτήσεων είναι αρκετά «παραδοσιακός», καλύπτοντας το τμήμα στην περιοχή δυτικά του Άθω, με έμφαση στην Κεντρική και Δυτική Χαλκιδική, ενώ στοιχειωδώς εκπροσωπούνται και ορισμένες ακόμη περιοχές του τυπικού αθωνικού ζωτικού χώρου, όπως η Θεσσαλονίκη, η Σιθωνία και η Λήμνος. Μικρή εξαίρεση αποτελεί η βραχύβια κτήση στην Κεντρική Μακεδονία (Σφέστιανη), ενώ δεν περνά απαρατήρητη η απουσία κτήσεων στα Περίχωρα του Άθω (στην περιοχή δηλαδή γύρω από την Ιερισσό· η εγγύτερη είναι η παλιά κτήση στα Πυργαδίκια).

Ως προς τους κύριους τύπους, οι μισές σχεδόν κτήσεις (10) είναι *Χωριά*, ενώ ακολουθούν οι *Συνδυασμοί* Χρήσεων (5) και τα *Μονύδρια/Ναοί* (4), με τους υπόλοιπους τύπους στοιχειωδώς εκπροσωπούμενους.

Όσον αφορά τα μεγέθη, εξαιρώντας τα *Αδιάγνωστα* (7), οι μισές κτήσεις (12) είναι της ανώτερης κατηγορίας, δηλαδή άνω των 2.000 μοδίων. Τούτο

οφείλεται ασφαλώς στην αναλόγως μεγάλη συγκέντρωση κτήσεων του τύπου *Χωριά*.

Τα συνολικά στοιχεία συνηγορούν στη γενική εικόνα μιας μικρής μονής, που όμως ξεκινά την επέκταση του ζωτικού της χώρου από νωρίς (11^{ος}), αν και μόλις στις «παραδοσιακές» περιοχές. Οι κτήσεις της λίγες, σε σύγκριση με άλλες μονές, ωστόσο μεγάλης έκτασης, με σταθερά αυξητική πορεία ως το 14^ο αιώνα, και αντοχή στις πιέσεις του 15^{ου} (μόλις δύο απώλειες).

ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Καρακάλλου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Καρακάλλου, Καρακάλλα, Καρακαλλά

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Πρωτοκορυφαίοι Απόστολοι

ΚΤΙΤΩΡ: Άγνωστος

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Ενδέκατη (11η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Πρώτη μνεία σε έγγραφο του 1018. Ίδρυση (υποθετικά) περί τα τέλη του 10ου αιώνα.

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Άγνωστος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο νοτιοανατολικό τμήμα της αθωνικής χερσονήσου, προς την ενδοχώρα, σε υψόμετρο 200 μ. από την επιφάνεια της θάλασσας. Βρίσκεται μεταξύ των μονών Φιλοθέου και Μεγίστης Λαύρας στην ανατολική ακτή.

Ο περίβολος είναι ακανόνιστο τετράπλευρο (ήπιο πεντάγωνο) σε κάτοψη, με έντονα φρουριακό χαρακτήρα, τον οποίο ενισχύει το ενιαίο καθ' ύψος επίπεδο και ο ψηλός και συμπαγής πύργος δίπλα στην είσοδο.

Το συγκρότημα περιλαμβάνει ένα πλήθος βοηθητικών κτιρίων που εκτείνονται εκτός του περιβόλου, κυρίως δυτικά και νότια,

στα πλατώματα γύρω από τη μονή και προς το βουνό. Η μονή διαθέτει αρσανά με ψαρόσπιτο και βοηθητικά κτίρια, δίπλα στο στην παλιά οχυρή εγκατάσταση του 16ου αιώνα.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτεια της Μονής είναι από τις μικρότερες στον Άθω. Αναπτύσσεται κάθετα στον άξονα της χερσονήσου, από την ακτογραμμή προς το κέντρο, και περικλείεται (από Δ προς Α) από τις περιοχές των Μονών Φιλοθέου, Αγίου Παύλου και Μεγίστης Λαύρας.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η ίδρυση της Μονής ανάγεται ανεπισήμως στα τέλη του 10ου αιώνα, καθώς σε έγγραφο του Πρώτου, του έτους 1018, ρυθμίζονται συνοριακές διαφορές μεταξύ τριών ήδη υφιστάμενων μονών, μία εκ των οποίων είναι η Μονή Καρακάλλου.¹ Το έγγραφο αυτό αποτελεί την πρώτη μνεία και λειτουργεί ως terminus.

Οι απαρχές της καθώς και οι συνθήκες ίδρυσής της είναι άγνωστες, παρά το γεγονός ότι έχουν προταθεί διάφορες ερμηνείες για την ετυμολογία της ονομασίας της.²

Στο *Τυπικό του Μονομάχου* (Β' Τυπικό του Άθω)³ η μονή δεν αναφέρεται, γεγονός που σημαίνει πως πιθανότατα δεν αποτελούσε ένα από τα σημαντικά καθιδρύματα του Άθω την εποχή εκείνη.

¹ Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 23. - Βλ. Επίσης, Χρυσοχοϊδης, *Ιστορία Καρακάλλου*, σ. 18. - Βλ. επίσης, Pavlikianon, *KARAKALLOU*, 23.

² Σμυρνάκης, σ. 575, 578. Επίσης, Πεντζίκης, σ. 278.

³ Parachryssanthou, *PRÓTATON*, αρ. 8 και 9.

Ωστόσο, συνεχίζει να υφίσταται κανονικά, όπως προκύπτει και από την υπογραφή ηγουμένων της σε έγγραφα του Πρώτου, των ετών 1076,⁴ και 1081,⁵ και αλλού.⁶

Η μονή μνημονεύει παραδοσιακά μεταξύ των κτητόρων και ευεργετών της τον αυτοκράτορα Ρωμανό Δ' Διογένη (1068-1071), αν και δεν έχουν διασωθεί στοιχεία που να τεκμηριώνουν μια τέτοια σχέση.⁷

Η μονή συνεχίζει την πορεία της διακριτικά, όπως τεκμηριώνεται από έμμεσες και πάλι μαρτυρίες, όπως η υπογραφή ηγουμένου της σε έγγραφο των αρχών του 12ου αιώνα (1108),⁸ ή σε άλλο του 1142.⁹

Λίγο αργότερα, στα 1162, μεταξύ των υπογραφών στο έγγραφο της συγχώνευσης των Μονών Ξυλουργού και Θεσσαλονικέως (των Ρώσων), απαντάται και πάλι υπογραφή Καρακαλλινού προεστώτος.¹⁰

Στα μέσα του 13ου αιώνα (1257) η μονή μνημονεύεται σε έγγραφο ως έχουσα ανάγκη γης για φύτευση αμπελώνων εντός Άθω.¹¹

⁴ Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 2.

⁵ Bompaire, *XEROPOTAMOU*, αρ. 6.

⁶ Karavari, *PHILOTHEOU*, αρ. 1.

⁷ Η μαρτυρία παραδίδεται από τον Νικόδημο τον Αγιορείτη, ο οποίος, σε σημείωση στην έκδοση του Πηδαλίου του 1800, αναφέρει ότι εντόπισε στη μονή φθαρμένο έγγραφο του Ρωμανού Διογένη, με το οποίο ο ίδιος επικύρωνε το ιδιοκτησιακό καθεστώς για «τόπους τινάς αφιερωμένους πρό χρόνων εις αὐτὴν τὴν Μονήν»· Σμυρνάκης, σ. 576.

⁸ Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 57.

⁹ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 3. Βλ. Επίσης, Πάρδος, αρ. 5.

¹⁰ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 8.

¹¹ Lemerle, *KUTLUMUS (2)*, αρ. 2.

Η πρώτη κανονική αναφορά στη μονή γίνεται στο χρυσόβουλλο του Ανδρονίκου Β' προς αυτήν (1294),¹² με το οποίο, πέρα από τα προνόμια που της εξασφαλιζόνταν -προκειμένου να ανακάμψει από την κρίση της προηγούμενης περιόδου (είχαν μεσολαβήσει τα ταραγμένα χρόνια του 13ου αιώνα και οι επιδρομές πειρατών, μαζί με τις θρυλούμενες καταστροφές από τους Λατινοφρόνους του Μιχαήλ Η')- κατοχυρώνονταν μια σειρά κτήσεων σε περιοχές όπως: Θεσσαλονίκη, Θάσος, Λήμνος και Κοιλιάδα Στρυμόνα.

Λίγο αργότερα (ώς τα 1320) η μονή μαρτυρείται να κατέχει γαίες και στην περιοχή της Ιερισσού, κτήσεις που απαντούν επίσης και σε μεταγενέστερα έγγραφα.¹³

Την ίδια εποχή, η μονή φαίνεται να αυξάνει αργά αλλά σταθερά τις εκτός Άθω κτήσεις της στις ήδη γνωστές περιοχές, με δωρεές ή αγορές.¹⁴ Παράλληλα, στα 1324, της παραχωρείται από τον Πρώτο Ισαάκ το γεινιάζον μονύδριο του Εξυπολύτου, προκειμένου να εξασφαλίσει την ύδρευσή της.¹⁵

Στα χρόνια που ακολουθούν, οι μαρτυρίες πληθαίνουν, κυρίως λόγω της συχνούς παρουσίας του τότε ηγουμένου της, Ισαάκ Κίναμου, σε διάφορα έγγραφα (1338-1348), αλλά και άλλων, στο επόμενο διάστημα. Στα μέσα του αιώνα, μαρτυρούνται ήσσονες κτήσεις στη Λήμνο (1355),¹⁶ στην Καισαρόπολη κοντά στη λίμνη του Αχινού (1357) και στο Στρυμόνα

¹² Χρυσοχοϊδης, *Αρχείο Καρακάλλου*, αρ. 1 – βλ. επίσης, Λάμπρος, σ. 359-361 – βλ. επίσης Lemerle, *Karakalla*, σ. 431-433.

¹³ Papachryssanthou, *XENOPHON*, αρ. 14 και 25.

¹⁴ Pavlikianov, *KARAKALLOU*, αρ. 3. – Επίσης, ΖΟΓΡΑΦΟΥ, αρ. 25. - βλ. επίσης, Χρυσοχοϊδης, *Ιστορία Καρακάλλου*, σ. 21, 24.

¹⁵ Pavlikianov, *KARAKALLOU*, αρ. 2.

¹⁶ Lemerle, *LAVRA III*, αρ. 136.

(1358).¹⁷ Μετοχιακές διαφορές της Μονής με την Παντοκράτορος αφορά και ένα άλλο έγγραφο, του τέλους του 14ου αιώνα.¹⁸

Στο 15ο αιώνα οι πληροφορίες λιγοστεύουν, με κυριότερη αυτή του Κυριακού του Αγκωνίτη (1444), ο οποίος ανέφερε πως η μονή κατοικείτο τότε από Σλαβόφωνους).¹⁹

Λίγο αργότερα, στα 1471, η Σύναξη των Καρυών προχωρά σε πώληση του εγκατελειμμένου Κελλίου του Αγίου Υπατίου, που αποτελούσε παλαιόθεν κτήση της μονής, προς τη Μονή Κωνσταμονίτου.²⁰

Στα τέλη του 15ου αιώνα (1489), άλλη πηγή αναφέρει την Καρακάλλου κατοικημένη από Αλβανόφωνους,²¹ ενώ σε έγγραφα του 1503²² και 1504-5²³ οι ηγούμενοί της υπογράφουν στα Σλαβικά.

Το β' τέταρτο του 16ου αιώνα, ιδιαίτερα σημαντική είναι η συνδρομή των ηγεμόνων της Βλαχίας και Μολδαβίας, οι οποίοι ανέλαβαν ένα κολοσσιαίο έργο ανοικοδόμησης της μονής.²⁴ Τότε χτίστηκε ο μπαρμπακάς στον αρσανά που σώζει επιγραφή του 1534.²⁵ Την ίδια περίοδο ανακαινίστηκε και το Καθολικό (1548).²⁶

¹⁷ Pavlikianov, *ZOGRAFU*, αρ. 41.

¹⁸ Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 13.

¹⁹ Bodnar, v. 941-944).

²⁰ Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, αρ. 7.

²¹ Pavlikianov, *KARAKALLOU*, σ. 35.

²² Oikonomidès, *DIONYSIOU*, αρ. 42.

²³ Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, αρ. 72.

²⁴ Σμυρνάκης, σ. 575.

²⁵ Papangelos, *Karakallou*. Επίσης, Χελιάς.

²⁶ Σμυρνάκης, σ. 575.

Στα 1568 η μονή διεκδικεί το Κελλίον του Αγίου Υπατίου που είχε πωληθεί από τον Πρώτο στην Κωνσταντινούπολη έναν αιώνα πριν.²⁷

Την ίδια περίοδο, σε οθωμανικές καταγραφές, η μονή φαίνεται να διατηρεί (πέραν των υπολοίπων;) κτήσεις στην Ιερισσό και τη Σιθωνία.²⁸

Αμέσως μετά τη γενική δήμευση των γαιών από τον Σελήμ Β' (1568), η χήρα του Μολδαβού βοεβόδα Ιωάννου Αλεξάνδρου Λαπουσνεάνου, Ρωξάνδρα, ενισχύει οικονομικά τη μονή με το ποσό των 35.000 άσπρων (1569-1570) προκειμένου για την εξαγορά τους.²⁹

Στα χρόνια που ακολουθούν, η μονή αναφέρεται άμεσα και έμμεσα σε έγγραφα που αφορούν ήσσονες υποθέσεις του Άθω.

Στα 1640 της επιστρέφεται τελικά το παλαιό Κελλίον του Αγίου Υπατίου από την Κωνσταντινούπολη.³⁰ Παράλληλα, αποκτά το Κελλίον των Αγίων Πάντων στις Καρυές (ήδη στα 1659).

Όσον αφορά τις εκτός Άθω κτήσεις την περίοδο αυτή (1648), η μονή φέρεται να επισκευάζει τον ερειπωμένο ήδη Ναό του Αγίου Νικολάου στο Ισμαήλιο, κτήση που θα διατηρήσει μέχρι τουλάχιστον το 1778.³¹ Κάπου στο γ' τέταρτο του 17ου αιώνα (μετά το 1661) φαίνεται να ξεκινούν με κάποιον τρόπο οι σχέσεις με το μονύδριο της Μεταμορφώσεως στον Άγιο

²⁷ Χρυσοχοϊδης, *Αρχείο Καρακάλλου*, αρ. 18.

²⁸ Κολοβός, *Χωρικοί και μοναχοί*, σ. 176. – Επίσης, Fotic, *Hilandar*, σ. 282.

²⁹ Pavlikianov, *KARAKALLOU*, αρ. 8.

³⁰ Χρυσοχοϊδης, *Αρχείο Καρακάλλου*, αρ. 26α. – Επίσης, Pavlikianov, *KARAKALLOU*, αρ. 12.

³¹ Χρυσοχοϊδης, *Αρχείο Καρακάλλου*, αρ. 10.

Ευστράτιο (του Φωτεινού), το οποίο, ωστόσο, δεν περνά στην κατοχή της πριν το 1703.³²

Το 17ο αιώνα η μονή ευεργετήθηκε επίσης από τον ηγεμόνα της Γεωργίας Αρτχίλ και τον αδελφό του, Βαχτάνγκ.³³

Σημαντική περίοδος ακμής θεωρείται ο 18ος αιώνας, όπως προκύπτει και από το αρχαιακό υλικό που μαρτυρεί μια μεγάλη κινητικότητα, τόσο εντός όσο και εκτός αθωνικής χερσονήσου. Είναι η εποχή κατά την οποία τοιχογραφείται και το Καθολικό της μονής σε διάφορες φάσεις εντός μερικών δεκαετιών.³⁴

Το 19ο αιώνα, δοκιμάστηκε, όπως και άλλες αθωνικές μονές, με την εγκατάσταση τουρκικών στρατευμάτων, επακόλουθο της στάσης του Άθω στην Ελληνική Επανάσταση.³⁵

Πριν το τέλος του 19ου αιώνα, η μονή θα υποστεί σημαντικές καταστροφές από πυρκαϊά (1874/1875).³⁶ Την ίδια περίοδο παρατηρείται στα εξαρτήματά της μια συστηματική "ρωσική διείσδυση", η οποία ωστόσο δεν είχε συνέχεια μετά τις αρχές του 20ού αιώνα.³⁷

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Κοιμητήριο: 1768

Άνω Κρήνη: 1818

Κρήνη εισόδου: 1801

³² Pavlikianov, *KARAKALLOU*, σ. 42-43.

³³ Χρυσοχοϊδης, *Αρχείο Καρακάλλου*, αρ. 5. – Επίσης, Pavlikianov, *KARAKALLOU*, αρ. 21.

³⁴ Σμυρνάκης, σ. 578.

³⁵ Πεντζίκης, σ. 279.

³⁶ Σμυρνάκης, όπ.π. – Επίσης, Πεντζίκης, όπ.π.

³⁷ Σμυρνάκης, σ. 579. – Επίσης, Πεντζίκης, όπ.π.

Νότια πτέρυγα: 1875
Καθολικό: 1548-1563
Καμπαναριό: 1710
Εξωνάρθηκας: 1714
Τράπεζα: 1876 (παλαιά: 1687)

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Κασσάνδρα, Ιερισσό, Στρυμόνα, Λήμνο, Θάσο, Άγιο Ευστράτιο, Σκόπελο, Ισμαήλιο, Καλλίπολη, Κίο.
Εντός της επικράτειάς της βρίσκονται διάσπαρτα πολυάριθμα Κελλία, ένα από τα χαρακτηριστικά της μονής (παλαιότερα διέθετε άνω των είκοσι), κάποια από τα οποία είναι ιδιαίτερα μεγάλα (π.χ. Τίμιος Σταυρός).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

τέλη 10ου: Πιθανή ίδρυση της μονής
1018/19: Πρώτη μνεία της μονής σε έγγραφο του Πρώτου Νικηφόρου, για διενέξεις με Μονές Αμαλφηνών και Λαύρας
1076-1087: Έμμεσες μνείες της μονής μέσω υπογραφών ηγουμένων της σε έγγραφα τρίτων
12ος αιώνας: Έμμεσες μνείες της μονής μέσω υπογραφών ηγουμένων της σε έγγραφα τρίτων
1190-1220: Ανακαίνιση της μονής με πρωτοβουλία του Αγίου Σάββα του Σέρβου, σύμφωνα με αγιορειτική παράδοση
1257: Μνεία της μονής σε Πράξη του Πρώτου Νικηφόρου, σχετικά με την άμεση ανάγκη αυτής για γαίες κατάλληλες για φύτευση αμπελιών - Απόδοση στη μονή της περιοχής του Αγιοπατήτου γι' αυτό το σκοπό (πρώην κτήση της Μονής Αλυπίου)

- 1294: Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β' για επικύρωση κτήσεων στις περιοχές: Κοιλιάδα Στρυμόνα, Θάσος, Λήμνος, Θεσσαλονίκη
- 1320: Μνεία υφιστάμενων κτήσεων στην περιοχή της Ιερισσού
- β' τέταρτο 14ου: Απόκτηση γαιών από αγορά στα ανατολικά της Θεσσαλονίκης
- 14ος αι.: Επέκταση του ζωτικού χώρου της μονής στις ήδη γνωστές περιοχές
- 1348: Μνεία μετοχίου στην Κομήτισσα
- 1357: Μνεία μισθωμένων μονυδρίων κτήσεων στην Κοιλιάδα του Στρυμόνα, ιδιοκτησίας της τοπικής μητρόπολης
- 1389: Επίλυση εδαφικών διαφορών με Μονή Βατοπεδίου
- 1392: Διενέξεις με τη Μονή Παντοκράτορος για κτήσεις στην Κοιλιάδα του Στρυμόνα
- 1421-1451: Μνεία καταστροφών στη μονή από τουρκικά στρατεύματα (μέσω έμμεσης πηγής)
- 1444: Αναφορές του Κυριακού του Αγκωνίτη στη μονή, κατά τον οποίο αυτή κατοικούνταν από Σέρβους
- 1471: Πώληση από τον Πρώτο στη Μονή Κωνσταμονίτου, του (εγκατελειμμένου) Κελλίου του Αγίου Υπατίου, το οποίο ανήκε κανονικά στην Καρακάλλου
- 1476: Διχογνωμία στη Σύναξη σχετικά με μια σκήτη της Καρακάλλου, και τις προοπτικές της (με αφορμή κακές φήμες)
- 1489: Αναφορά της μονής σε έγγραφο τρίτου, ως κατοικημένης από Αλβανούς
- 1503: Σλαβόφωνη υπογραφή ηγουμένου της μονής σε έγγραφο της Μονής Διονυσίου
- 1535: Έκδοση σουλτανικού φερμανιού (από το Σουλεϊμάν το Μεγαλοπρεπή) για άδεια εργασιών ανακαίνισης της μονής από τους ηγεμόνες της Μολδοβλαχίας

- 16ος αι.: - Συνδρομή των ηγεμόνων της Μολδοβλαχίας Νεαγκόε Μπασαράμπ και Πέτρου Δ' Ράρες
 - Μνείες της μονής μέσω υπογραφών ηγουμένων της σε έγγραφα της Συνάξεως ή τρίτων
- 1568: Διεκδίκηση από τη μονή του Κελλίου του Αγίου Υπατίου που είχε πωληθεί από τον Πρώτο στη Μονή Κωνσταμονίτου έναν αιώνα νωρίτερα
- 1527-1568: Αναφορές κτήσεων (χειμαδιών) στη Σιθωνία και ιχθυοτοπιών στην Κομήτισσα
- 1569-1570: Χρηματική ενίσχυση της μονής (35.000 άσπρων) από τη χήρα του Μολδαβού ηγεμόνα Αλεξάνδρου Λαπουσενάνου, Ρωξάνδρα, για την ανάκτηση των δημευθέντων κτημάτων επί Σελήμ Β'
- 1584: Χρηματική ενίσχυση των μοναχών της μονής από τον απεσταλμένο του τσάρου, Ιβάν Μεσενίνωφ
- 1600: Αγορά γαιών στην Ερμούλεια
- 1638: Σοβαρές διενέξεις με κατοίκους στις Μαριές Θάσου, όπου η μονή διατηρούσε μετόχι
- 1640: Επίσημη αναγνώριση της κυριότητας, από τη μονή, του Κελλίου του Αγίου Υπατίου και υποχρέωση καταβολής ετήσιας αποζημίωσης σε είδος προς αυτήν
- 1648: Ανακαίνιση του ερειπωμένου Ναού του Αγίου Νικολάου στο Ισμαήλιο, που κατείχε η μονή ως σταυροπήγιο
- 1659: Αναφορά του Κελλίου των Αγίων Πάντων ως ήδη υφιστάμενης κτήσης της μονής
- 1661: Αγορά από τη Σύναξη του Κελλίου της Θεοτόκου στην Ψωραρέα
- 1667: Πατριαρχικό σιγίλλιο ανακήρυξης του Μονυδρίου της Μεταμορφώσεως στον Άγιο Ευστράτιο (του Φωτεινού) σε σταυροπήγιο - Μετέπειτα καρακαλλινό μετόχι

- 1674: Χρηματική δωρεά του Γεωργιανού ηγεμόνα Βακτάνγκ Δ' προς τη μονή, για τη μολυβδοστέγαση του Καθολικού
- 1687: Ανέγερση (παλαιάς) Τράπεζας
- 1703-1732: Απόκτηση από τη μονή, του Μονυδρίου της Μεταμορφώσεως στον Άγιο Ευστράτιο (του Φωτεινού)
- 1707: Χρηματοδότηση οικοδόμησης νέας πτέρυγας της μονής από τον Ιβηρίτη προηγούμενο Διονύσιο και τον Καρακαλλινό Χριστόφορο
- 1714: Ανακαίνιση νάρθηκα
- 1717: Τοιχογράφηση κυρίως ναού του Καθολικού
- 1750: Τοιχογράφηση νάρθηκα
- 1754: Κτήσεις στη Στερεά Ελλάδα
- 1757: Απόπειρα της Μονής Κωνσταμονίτου για ακύρωση της υποχρέωσής της προς την Καρακάλλου, σε σχέση με το Κελλίο του Αγίου Υπατίου
- 1760: Διενέξεις με τη Μεγίστη Λαύρα για την περιοχή της Προβάτας
- 1764: Κτήσεις στη Μ. Ασία (Βαϊνδήρι)
- 1778: Πατριαρχική επικύρωση της κατοχής από τη μονή, του Μονυδρίου του Αγίου Νικολάου στο Ισμαήλιο
- 1803: Οριστική επικύρωση της πώλησης του Κελλίου του Αγίου Υπατίου στη Μονή Κωνσταμονίτου, από τον πατριάρχη Καλλίνικο Δ'
- 1813: Κοινοβιοποίηση της μονής
- 1875: Ανέγερση νότιας πτέρυγας
- 1876: Ανέγερση (νέας) Τράπεζας

B. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

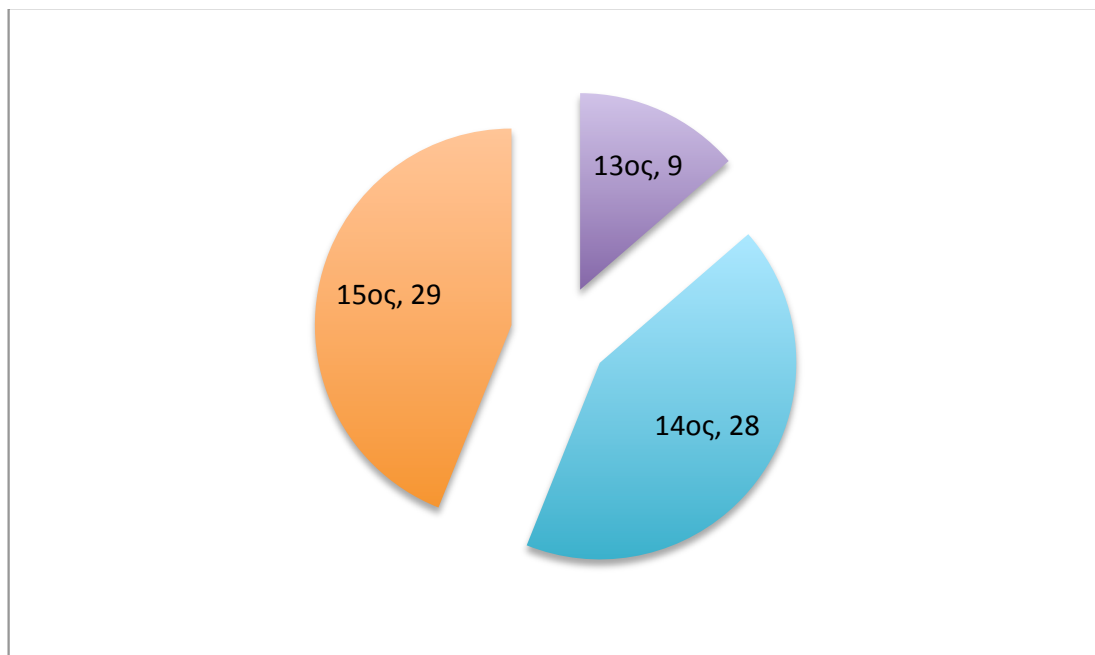
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.01: Οι κτήσεις της Μονής Καρακάλλου, συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
11.1		Άγιος Αθανάσιος Κασσάνδρας		ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.15472	23.32917	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο
11.2		Άγιος Γεώργιος του Καλλινίκου	Άγιος Γεώργιος του Καλλινίκου, Μετόχιον του Καλλινίκου	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Λήμνος	39.92667	25.22222	Μονή	2	2	1294	1400	μονυδριο, γαίες, αμπέλια, περιβόλια
11.3		Άγιος Γεώργιος Καστροβουνίου		ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΣΤΡΟΒΟΥΝΙΟΥ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Λήμνος	39.95056	25.31444	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο, γαίες, αμπέλια
11.4		Καστούχου		ΑΓΙΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ - ΚΑΛΟΥΤΥΧΟΥ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Άγιος Ευστράτιος	Εποράδες	39.531389	25.025000	Χωράφι	0	6	1294	1400	γαίες, δάσος
11.5		Άγιος Θωμάς	Λοιμοιούαννης	ΑΓΙΟΣ ΘΩΜΑΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Θεσσαλονίκη	40.55139	23.01251	Χωράφι	2	3	1320	1400	γαίες
11.6		Άγιος Νικόλαος	Κρύον Νερόν	ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΡΥΟΝ ΝΕΡΟΝ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.83833	23.82917	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο, γαίες, μύλοι, ψαροτόπιο
11.7		Καλλιστή	Δεκάστα, Κάλιτζα	ΔΕΚΑΣΤΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.89667	23.87472	Χωράφι	4	7	1294	1400	χωράφι, γαίες
11.8		Άγιος Γεώργιος Δράμας	Αμπλενα	ΔΡΑΜΑ - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΜΠΛΕΝΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	41.14306	24.13611	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο
11.9		Άγιος Γεώργιος της Ιουβάδας		ΔΡΑΜΑ - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΟΥΒΑΔΑΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	41.14556	24.18889	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο, γαίες, σκάλα
11.10		Άγιος Νικόλαος Λάψης		ΔΡΑΜΑ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΑΨΗΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	41.13889	24.15028	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο
11.11		Θεοτόκος Ακανθιώτισσα Δράμας		ΔΡΑΜΑ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΑΚΑΝΘΙΩΤΙΣΣΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	41.14333	24.16001	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο
11.12		Θεοτόκος Κανουριώτισσα		ΔΡΑΜΑ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΙΩΤΙΣΣΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	41.15001	24.12917	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο
11.13		Χριστός Σωτήρ Δράμας		ΔΡΑΜΑ - ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΩΤΗΡ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	40.15417	24.14861	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο
11.14		Άγιος Παντελεήμων Θάσου	Άγιος Παντελεήμων	ΘΑΣΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Θάσος	40.69167	24.62222	Μονή	0	2	1294	1930	μονυδριο, γαίες
11.15		Άγιος Σισίνος Θάσου		ΘΑΣΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΣΙΣΙΝΟΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Θάσος	40.69001	24.62083	Μονή	0	2	1294	1500	μονυδριο, ελαιώνες, περιβόλια
11.16		Άγιος Τρύφων Θάσου		ΘΑΣΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΤΡΥΦΩΝ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Θάσος	40.69139	24.61944	Μονή	0	2	1294	1500	μονυδριο, ελαιώνες, περιβόλια
11.17		Θεοτόκος Ελεούσα		ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΕΛΕΟΥΣΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Λήμνος	39.93528	25.24194	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο, γαίες, αμπέλια
11.18		Θεοτόκος Παγκαλιώτισσα		ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΠΑΓΚΑΛΙΩΤΙΣΣΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.89222	23.87028	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο
11.19		Χριστός Σωτήρ Αγιομαυρίτης	Μονή Σωτήρος Χριστού Αγιομαυρίτου	ΧΡΗΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΩΤΗΡ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Θεσσαλονίκη	40.63208	22.95086	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο
11.20		Περίσσος	Χωρικός, Άγιος Νικόλαος	ΠΕΡΙΣΣΟΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Περίχωρα Αθω	40.39944	23.87083	Μονή	0	2	1320	1800	μονυδριο, γαίες, αμπέλια, πύργος
11.21		Αγία Φωτεινή Καισαρουπόλεως	Αγία Φωτεινή Μαρμαρίου	ΚΑΙΣΑΡΟΠΟΛΙΣ - ΑΓΙΑ ΦΩΤΕΙΝΗ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.94361	23.88833	Μονή	0	2	1348	1400	μονυδριο
11.22		Άγιος Γεώργιος Καισαρουπόλεως	Άγιος Γεώργιος Ευζεινός	ΚΑΙΣΑΡΟΠΟΛΙΣ - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.94456	23.88508	Μονή	0	2	1348	1400	μονυδριο
11.23		Άγιος Νικόλαος Καισαρουπόλεως		ΚΑΙΣΑΡΟΠΟΛΙΣ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.94583	23.88889	Μονή	0	2	1348	1357	μονυδριο
11.24		Κομητίσσα		ΚΟΜΗΤΙΣΣΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Περίχωρα Αθω	40.37806	23.98333	Χωράφι	0	6	1348	1400	γαίες, ψαροτόπιο
11.25		Κυταρσίασιον		ΚΥΤΑΡΣΙΑΣΙΟΝ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Λήμνος	39.93333	25.23139	Χωράφι	2	3	1355	1400	γαίες
11.26		Λογάς		ΛΟΓΙΟΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.20389	23.72806	Βοσκότοπος	0	3	1499	1600	βοσκότοπος
11.27		Θεοτόκος Λιβαδιώτισσα	Θεοτόκος Εκφισιανής	ΝΙΚΗΣΙΑΝΗ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΛΙΒΑΔΙΩΤΙΣΣΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Νικήσιανη	Παγγαίο - Σύμβολο	40.95139	24.14222	Μονή	0	2	1294	1400	μονυδριο, γαίες
11.28		Παλαίον Πηγάδιον		ΠΑΛΑΙΟΝ ΠΗΓΑΔΙΟΝ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.83083	23.93001	Χωράφι	0	4	1320	1400	αμπέλια
11.29		Άγιος Νικόλαος Σκοπού	Σκοπός, Σκοκός	ΣΚΟΠΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΟΠΟΥ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.02083	23.60889	Μονή	0	2	1299	1400	μονυδριο, γαίες

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	
12ος	
13ος	9
14ος	28
15ος	29

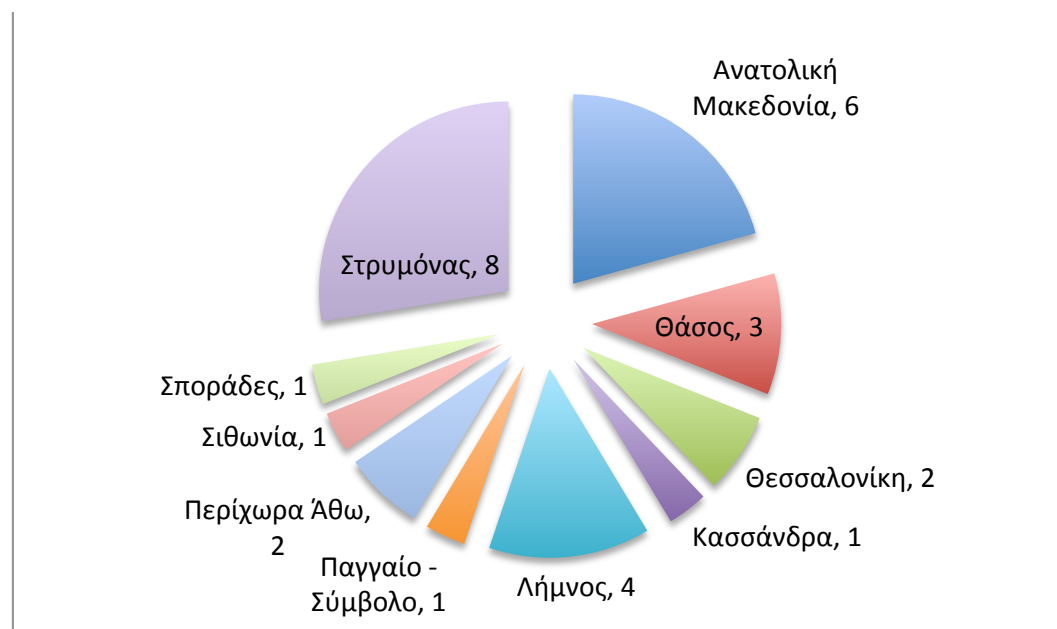
ΠΙΝΑΚΑΣ 11.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά μείζονα περιοχή

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
11.8		Άγιος Γεώργιος Δράμας	Αμπλενα	ΔΡΑΜΑ - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΜΠΛΕΝΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	41.14306	24.13611	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο
11.9		Άγιος Γεώργιος της Ιουσαλάς		ΔΡΑΜΑ - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΟΥΣΑΛΑΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	41.14556	24.18889	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο, γαίες, σκάλα
11.10		Άγιος Νικόλαος Λάψης		ΔΡΑΜΑ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΑΨΗΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	41.13889	24.15028	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο
11.11		Θεοτόκος Ακανθιώτισσα Δράμας		ΔΡΑΜΑ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΑΚΑΝΘΙΩΤΙΣΣΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	41.14333	24.16001	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο
11.12		Θεοτόκος		ΔΡΑΜΑ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΩΤΙΣΣΑ	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	41.15001	24.12917	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο
11.13		Χριστός Σωτήρ Δράμας		ΔΡΑΜΑ - ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΩΤΗΡ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Δράμα	Ανατολική Μακεδονία	40.15417	24.14861	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο
11.14		Άγιος Παντελεήμων	Άγιος Παντελεήμων	ΘΑΣΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ		Θάσος	40.69167	24.62222	Μονή	0	2	1294	1930	μονύδριο, γαίες
11.15		Άγιος Σισίνος Θάσου		ΘΑΣΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΣΙΣΙΝΟΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Θάσος	40.69001	24.62083	Μονή	0	2	1294	1500	μονύδριο, ελαιώνες, περιβόλια
11.16		Άγιος Τρύφων Θάσου		ΘΑΣΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΤΡΥΦΩΝ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Θάσος	40.69139	24.61944	Μονή	0	2	1294	1500	μονύδριο, ελαιώνες, περιβόλια
11.5		Άγιος Θωμάς	Λοιμοιώωνης	ΑΓΙΟΣ ΘΩΜΑΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Θεσσαλονίκη	40.55139	23.01251	Χωράφι	2	3	1320	1400	γαίες
11.19		Χριστός Σωτήρ Αγιομαυρίτης	Μονή Σωτήρος Χριστού Αγιομαυρίτης	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΩΤΗΡ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Θεσσαλονίκη	40.63208	22.95086	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο
11.1		Άγιος Αθανάσιος Κασσάνδρας		ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.15472	23.32917	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο
11.2		Άγιος Γεώργιος του Καλλινίκου	Άγιος Γεώργιος του Καλλινίκου, Μετόχιον του	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Λήμνος	39.92867	25.22222	Μονή	2	2	1294	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, περιβόλια
11.3		Άγιος Γεώργιος Καστροβουνίου		ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΣΤΡΟΒΟΥΝΙΟΥ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Λήμνος	39.95056	25.31444	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
11.17		Θεοτόκος Ελεούσα		ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΕΛΕΟΥΣΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Λήμνος	39.93528	25.24194	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
11.25		Κυπαρισσιον		ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΟΝ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Λήμνος	39.93333	25.23139	Χωράφι	2	3	1355	1400	γαίες
11.27		Θεοτόκος Λιβαδιώτισσα	Θεοτόκος Εκπαινης	ΝΙΚΗΣΙΑΝΗ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΛΙΒΑΔΙΩΤΙΣΣΑ	Νικήσιανη	Παγγαίο - Συμβολο	40.95139	24.14222	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο, γαίες
11.20		Ιερισσός	Χωρικός, Άγιος Νικόλαος	ΙΕΡΙΣΣΟΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Περιχώρα Άθω	40.39944	23.87083	Μονή	0	2	1320	1800	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, πύργος
11.24		Κομήτισσα		ΚΟΜΗΤΙΣΣΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Περιχώρα Άθω	40.37806	23.98333	Χωράφι	0	6	1348	1400	γαίες, ψαροτόπιο
11.26		Λογγός		ΛΟΓΓΟΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.20389	23.72806	Βοσκότοπος	0	3	1499	1600	βοσκότοπος
11.4		Καλοτύχοι		ΑΓΙΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ - ΚΑΛΟΤΥΧΟΥ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)	Άγιος Ευστράτιος	Σποράδες	39.531389	25.025000	Χωράφι	0	6	1294	1400	γαίες, θάσος
11.6		Άγιος Νικόλαος	Κρύον Νερόν	ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΡΥΟΝ ΝΕΡΟΝ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.83833	23.82917	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο, γαίες, μύλοι, ψαροτόπιο
11.7		Καλλιστή	Δεκάλιστα, Κάλιτζα	ΔΕΚΑΛΙΣΤΑ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.89667	23.87472	Χωριό	4	7	1294	1400	χωριό, γαίες
11.18		Θεοτόκος Παγκαλιώτισσα		ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΠΑΓΚΑΛΙΩΤΙΣΣΑ		Στρυμόνας	40.89222	23.87028	Μονή	0	2	1294	1400	μονύδριο
11.21		Άγια Φωτεινή	Άγια Φωτεινή Μαρμαρίου	ΚΑΙΣΑΡΟΠΟΛΙΣ - ΑΓΙΑ ΦΩΤΕΙΝΗ		Στρυμόνας	40.94361	23.88833	Μονή	0	2	1348	1400	μονύδριο
11.22		Άγιος Γεώργιος	Άγιος Γεώργιος Εύξεινος	ΚΑΙΣΑΡΟΠΟΛΙΣ - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ		Στρυμόνας	40.94456	23.88508	Μονή	0	2	1348	1400	μονύδριο
11.23		Άγιος Νικόλαος Κασαρουπόλεως		ΚΑΙΣΑΡΟΠΟΛΙΣ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.94583	23.88889	Μονή	0	2	1348	1357	μονύδριο
11.28		Παλαίον Πηγάδι		ΠΑΛΑΙΟΝ ΠΗΓΑΔΙΝ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.83083	23.93001	Χωράφι	0	4	1320	1400	αμπέλια
11.29		Άγιος Νικόλαος Σκοπού	Σκοπός, Σκοκός	ΣΚΟΠΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΟΠΙΟΥ (ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ)		Στρυμόνας	40.02083	23.60889	Μονή	0	2	1299	1400	μονύδριο, γαίες

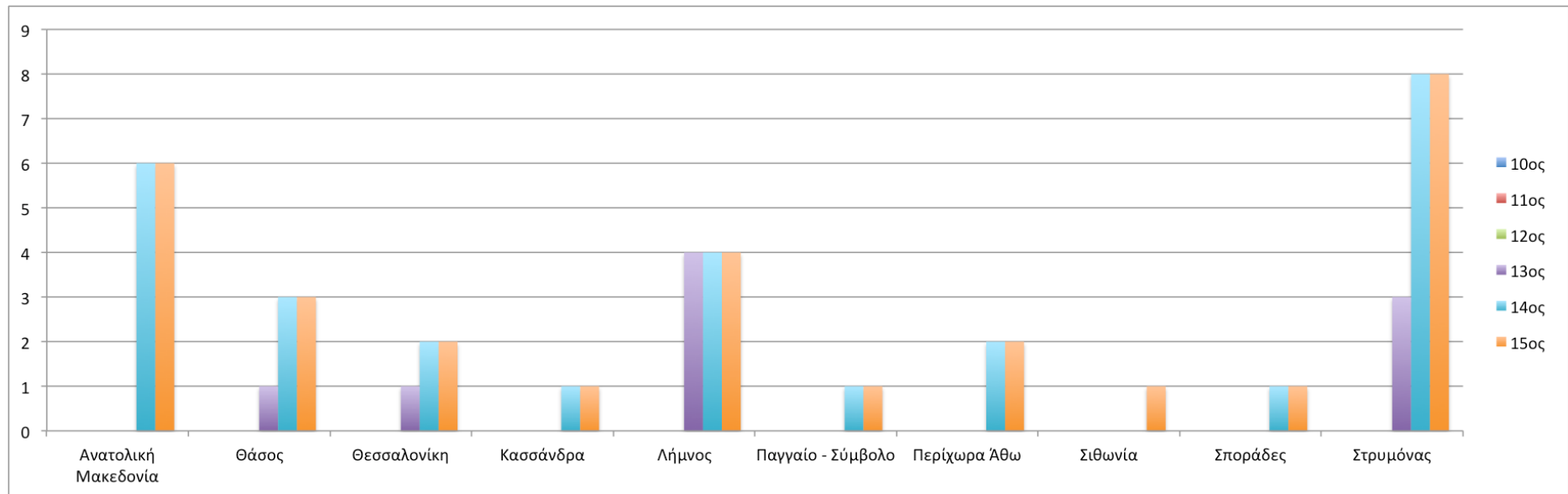
ΠΙΝΑΚΑΣ 11.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά μείζονα περιοχή

Ανατολική Μακεδονία	6
Θάσος	3
Θεσσαλονίκη	2
Κασσάνδρα	1
Λήμνος	4
Παγγαίο - Σύμβολο	1
Περίχωρα Άθω	2
Σιθωνία	1
Σποράδες	1
Στρυμόνας	8

29

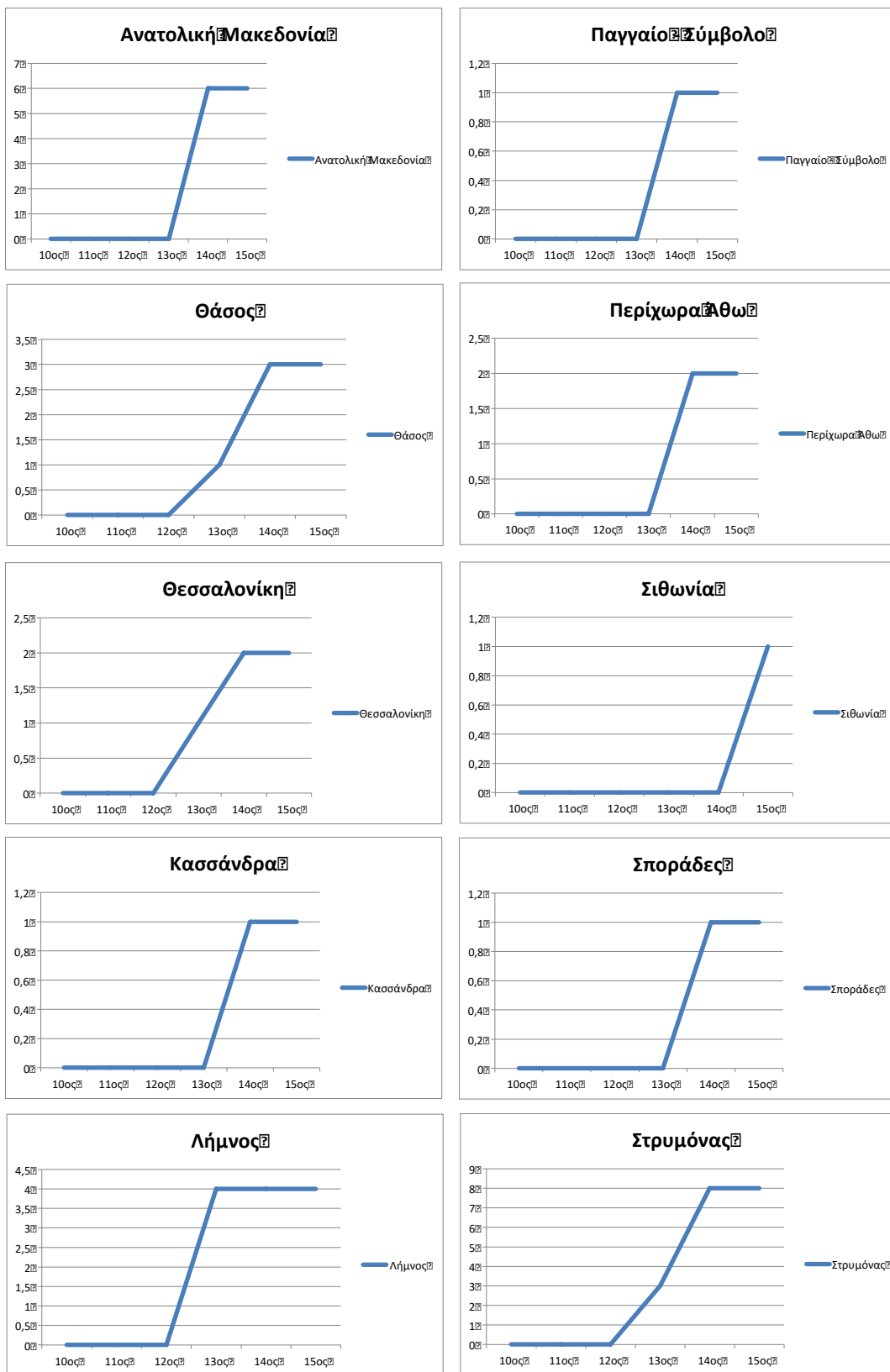
ΠΙΝΑΚΑΣ 11.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Μακεδονία					6	6
Θάσος				1	3	3
Θεσσαλονίκη				1	2	2
Κασσάνδρα					1	1
Λήμνος				4	4	4
Παγγαίο - Σύμβολο					1	1
Περίχωρα Αθω					2	2
Σιθωνία						1
Σποράδες					1	1
Στρυμόνας				3	8	8
				9	28	29

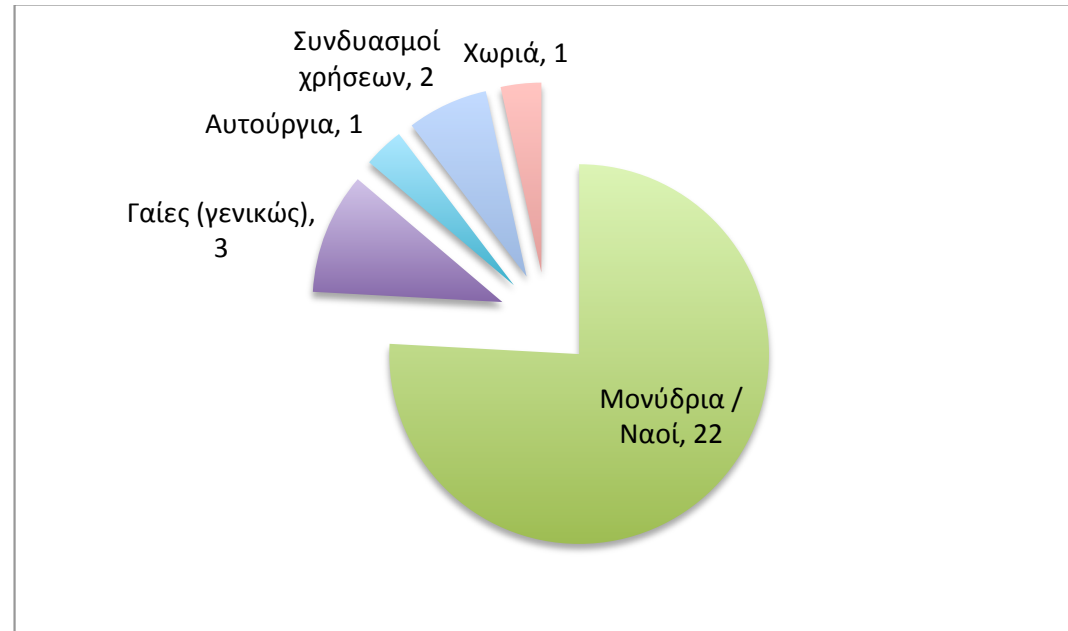
ΠΙΝΑΚΑΣ 11.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Καρακάλλου, συνολικά

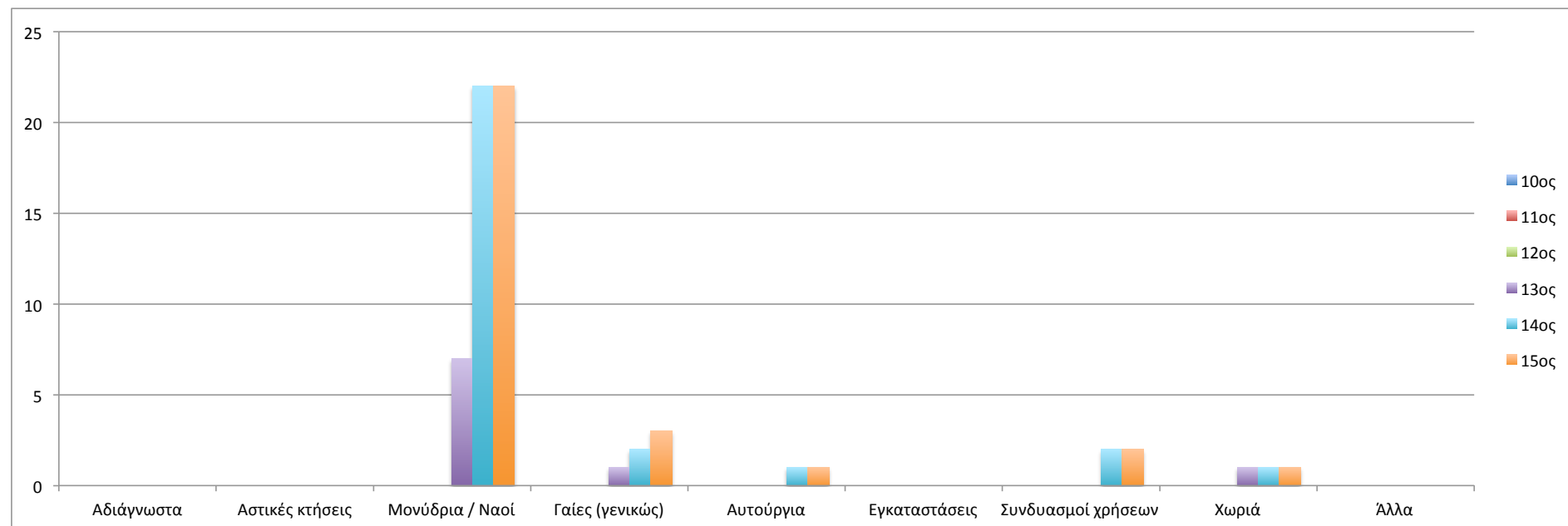
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	
Μονύδρια / Ναοί	22
Γαίες (γενικώς)	3
Αυτούργια	1
Εγκαταστάσεις	
Συνδυασμοί χρήσεων	2
Χωριά	1
Άλλα	

29

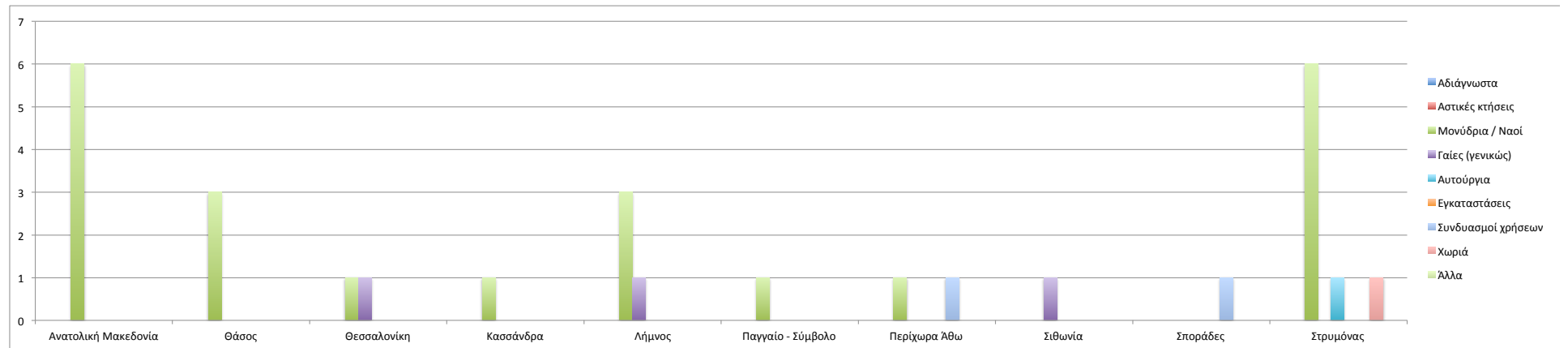
ΠΙΝΑΚΑΣ 11.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά χρονική τομή

ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάγνωστα						
Αστικές κτήσεις						
Μονύδρια / Ναοί				7	22	22
Γαίες (γενικώς)				1	2	3
Αυτούργια					1	1
Εγκαταστάσεις						
Συνδυασμοί χρήσεων					2	2
Χωριά				1	1	1
Άλλα						
		0	0	9	28	29

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά μείζονα περιοχή

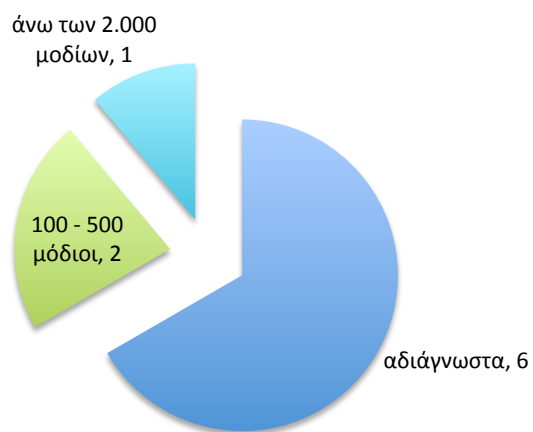
ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Μακεδονία			6							6
Θάσος			3							3
Θεσσαλονίκη			1	1						2
Κασσάνδρα			1							1
Λήμνος			3	1						4
Παγγαίο - Σύμβολο			1							1
Περίχωρα Άθω			1				1			2
Σιθωνία				1						1
Σποράδες							1			1
Στρυμόνας			6		1			1		8
			22	3	1	0	2	1		29

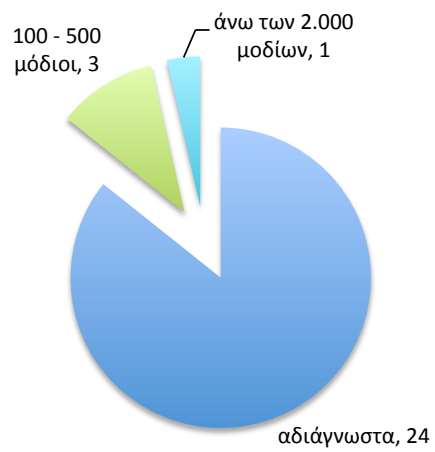
ΠΙΝΑΚΑΣ 11.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Καρακάλλου

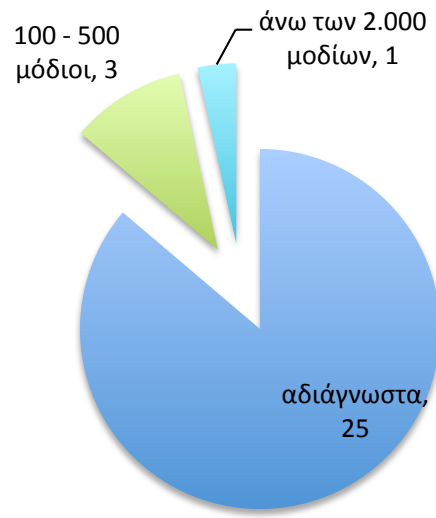
13ος αιώνας

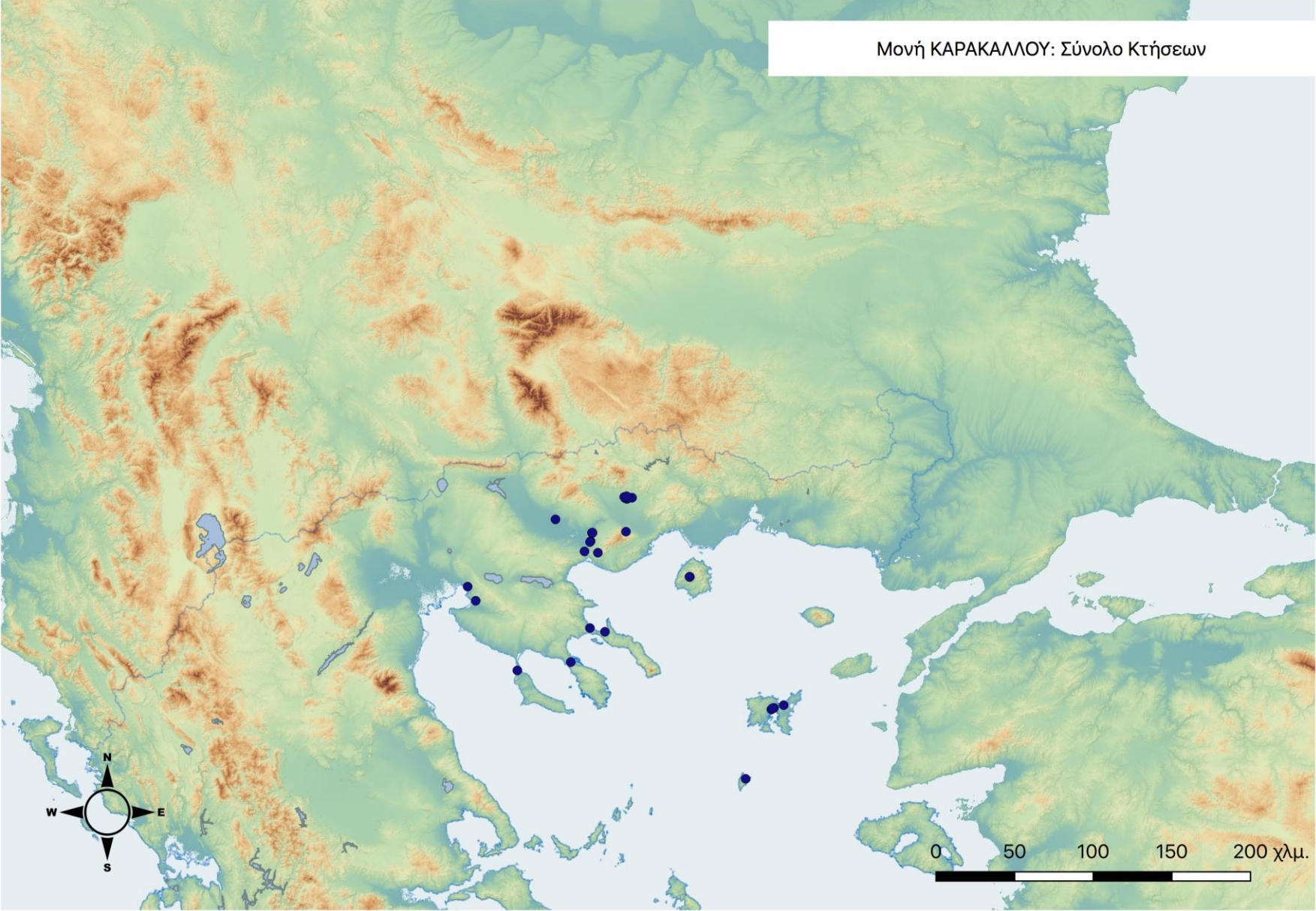
14ος αιώνας

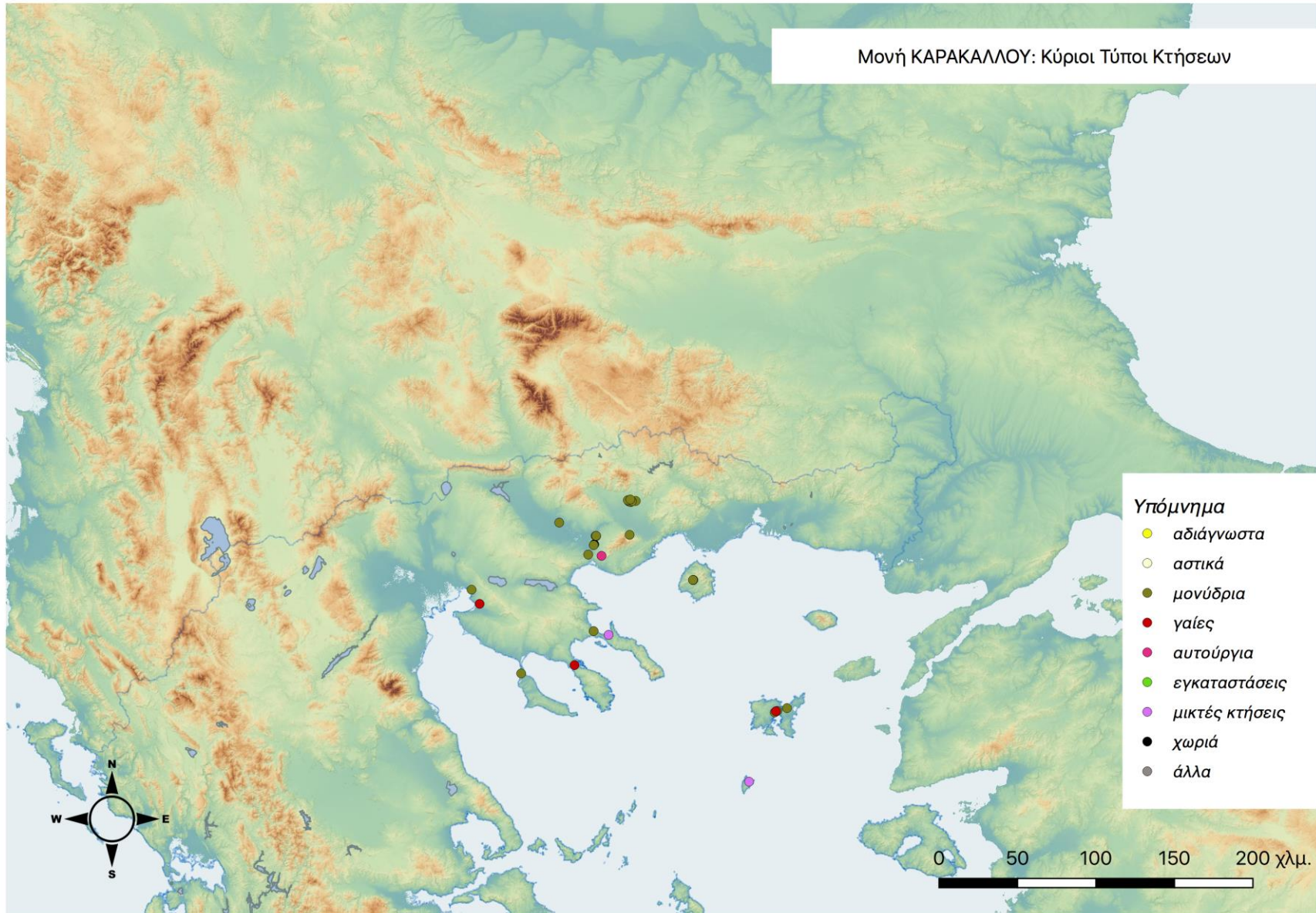
15ος αιώνας

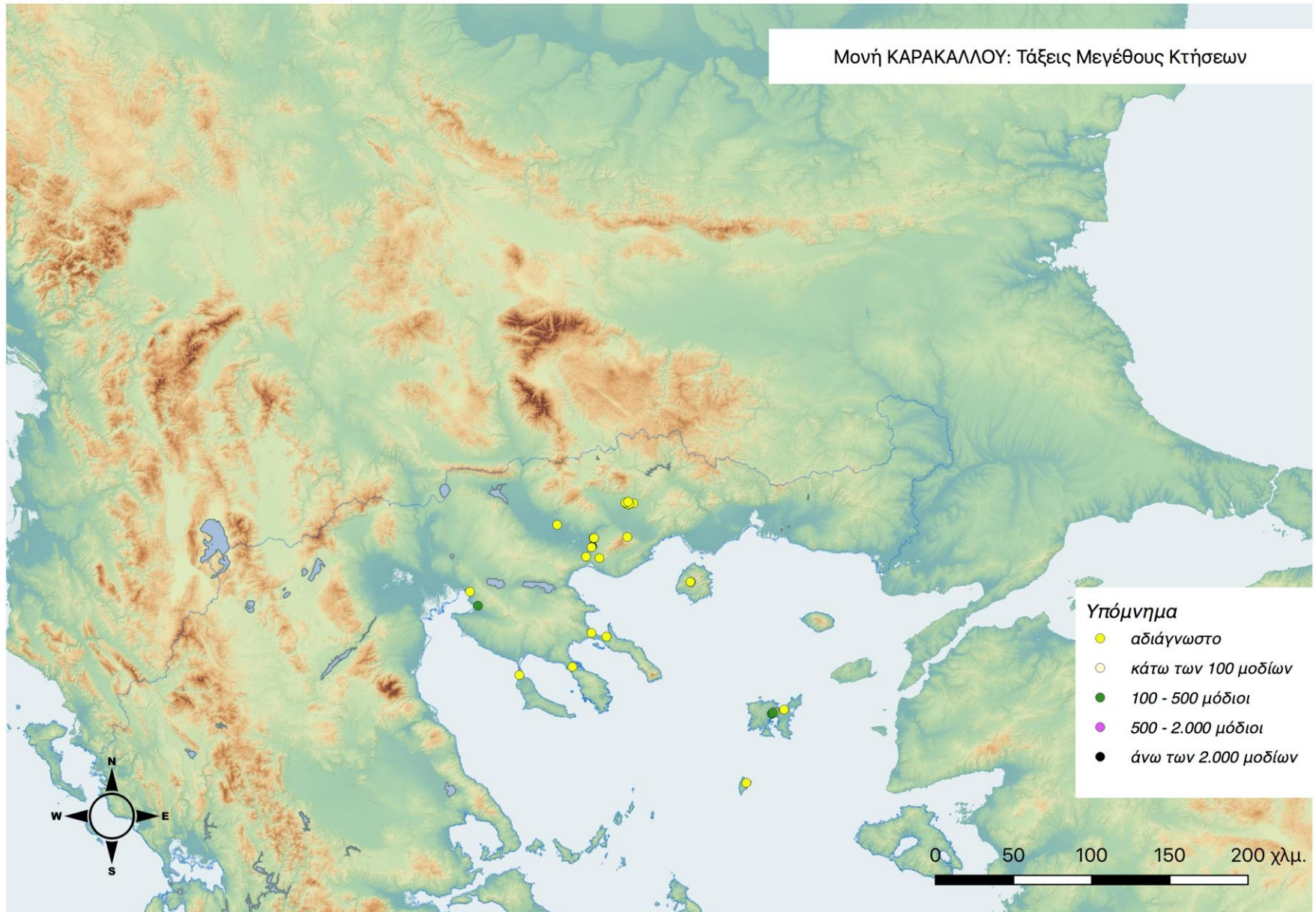
ΧΑΡΤΗΣ 11.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Καρακάλλου

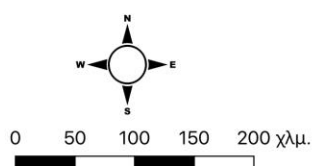
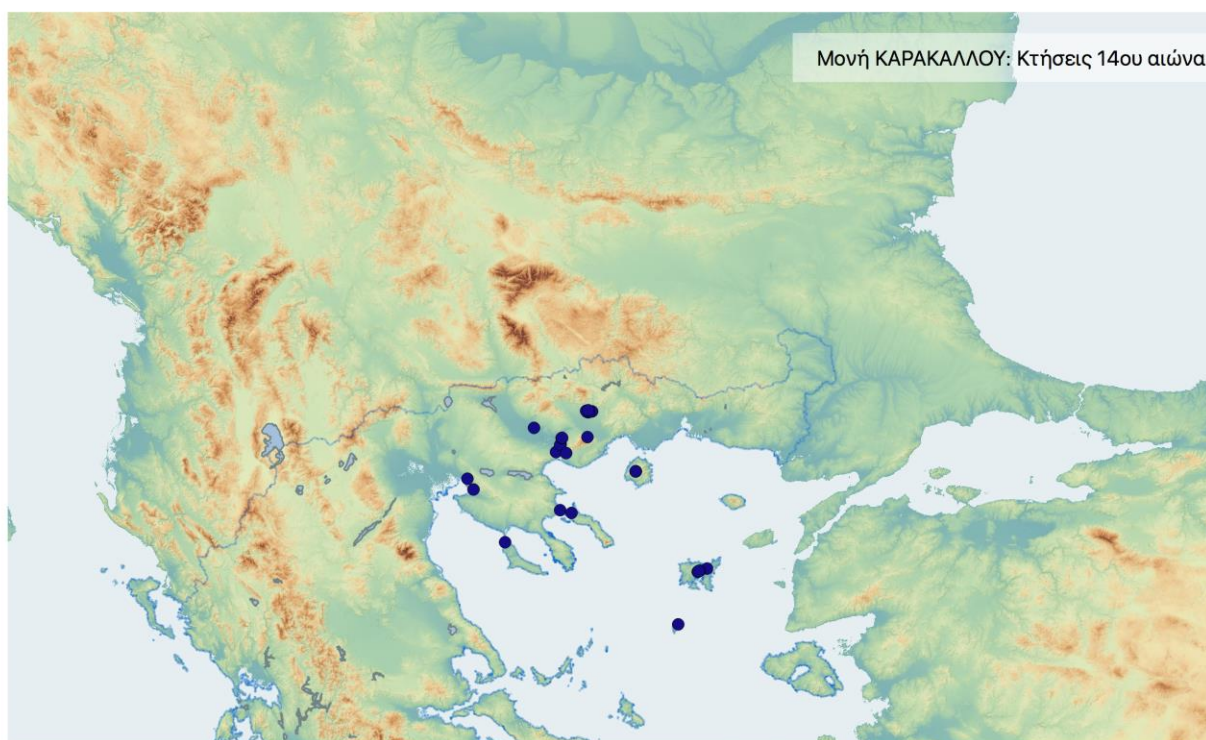
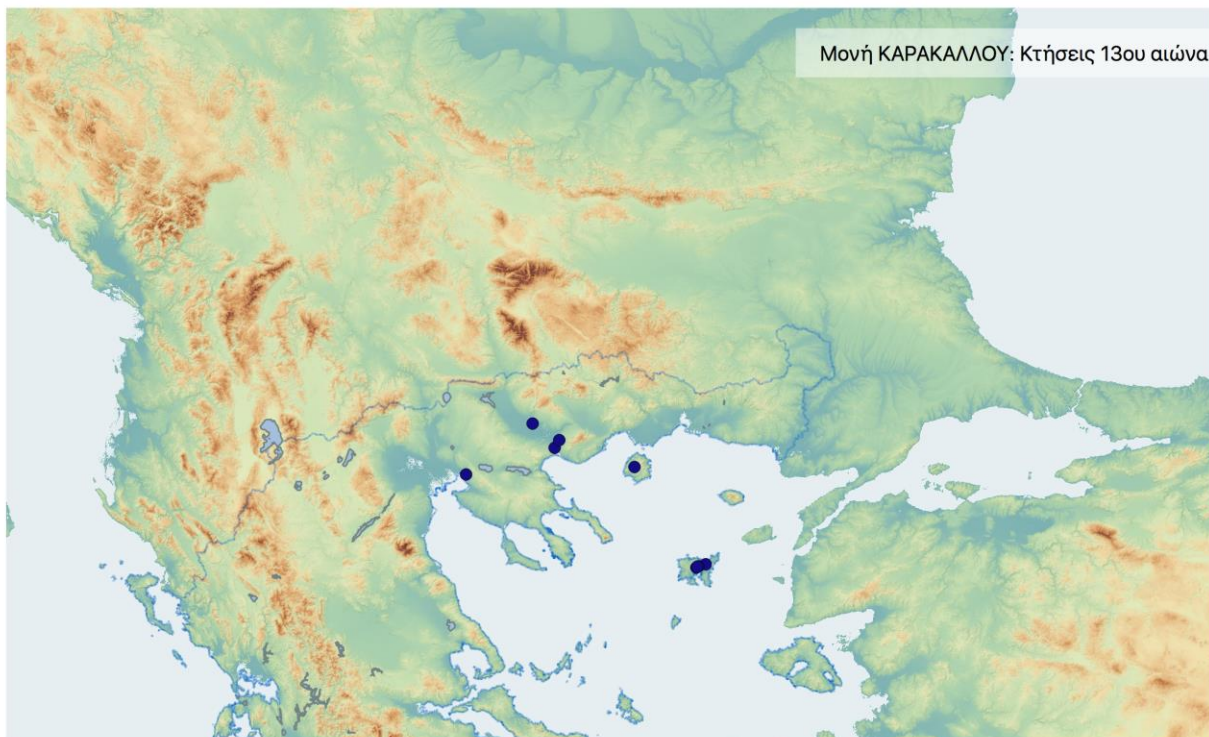
ΧΑΡΤΗΣ 11.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Καρακάλλου

ΧΑΡΤΗΣ 11.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Καρακάλλου

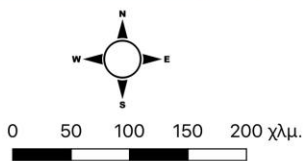
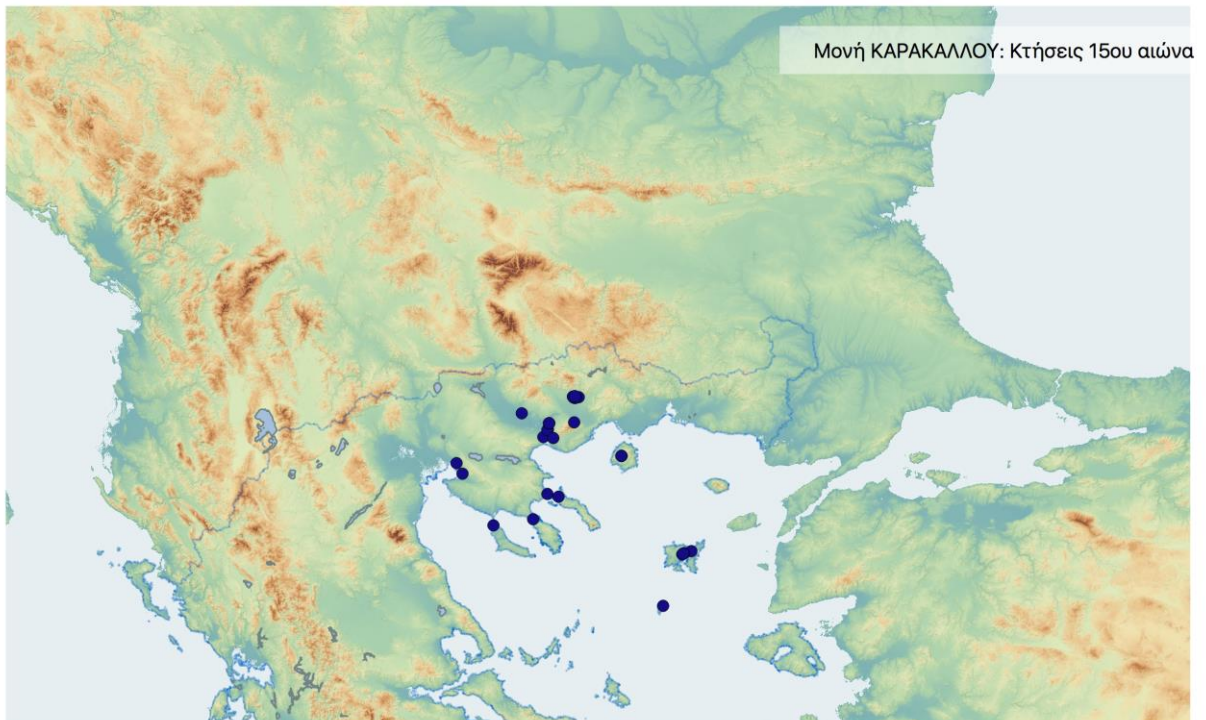
ΧΑΡΤΗΣ 11.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Καρακάλλου
13^{ος} και 14^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ:
13ος και 14ος αιώνες

(Δ. Καλπάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 11.05: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Καρακάλλου
15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ:
15ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Καρακάλλου, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.³⁸

Οι πρώτη μνεία της μονής γίνεται στα 1018,³⁹ ενώ στο β' μισό του αιώνα (1068-1071) χρονολογείται έμμεση μαρτυρία εγγράφου που αναφερόταν σε παλαιές (;) κτήσεις της.⁴⁰ Παρότι η ιστορική διαδρομή της μονής τεκμηριώνεται ως αδιάσπαστη,⁴¹ στοιχεία για κτήσεις της δε σώζονται πριν το Χρυσόβουλλο του Ανδρονίκου Β' (1294), με το οποίο επικυρώνεται η κυριότητα παλαιότερων κτήσεων σε Θεσσαλονίκη, Θάσο, Λήμνο, Στρυμόνα.⁴² Δύο *Πρακτικά* της Μονής Ξενοφώντος για την περιοχή της Ιερισσού⁴³ των ετών 1320 και 1338 παρέχουν μαρτυρίες για γειτνιάζουσες εκεί κτήσεις της Μονής Καρακάλλου. Την ίδια περίοδο (1320-1325), ένα άλλο έγγραφο δίνει έμμεσες πληροφορίες για μια κτήση της Μονής στην περιοχή του Στρυμόνα,⁴⁴ ενώ ένα πωλητήριο από το αρχείο της μονής της ίδιας επίσης εποχής (1322 ή 1337) αναφέρεται σε εκτάσεις της ανατολικά της Θεσσαλονίκης.⁴⁵

³⁸ Papangelos, *Karakallou* -- Χρυσοχοϊδης, *Αρχείο Καρακάλλου* -- Επίσης, βλ. ιστορικό διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία.

³⁹ Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 23. Βλ. υποσημείωση 1.

⁴⁰ Βλ. υποσημείωση 7.

⁴¹ Βλ. αναφορές σε έγγραφα, στις υποσημειώσεις αρ. 4-6, 8-11.

⁴² Για το Χρυσόβουλλο, βλ. υποσημείωση 12.

⁴³ Parachryssanthou, *XENOPHON*, αρ. 14 και 25.

⁴⁴ Regel, *ZOGRAFOU*, αρ. 25. Βλ. επίσης υποσημείωση 14.

⁴⁵ Χρυσοχοϊδης, *Αρχείο Καρακάλλου*, αρ. 22. – Επίσης, PAVLIKIANOV, *Karakallou*, αρ. 3.

Ο 14^{ος} αιώνας φαίνεται να είναι και για την Καρακάλλου μια σχετικά δραστήρια περίοδος και ως προς τις εκτός Άθω κτήσεις της, όπως προκύπτει εμμέσως από έγγραφα άλλων μονών.⁴⁶

Κατά το 15^ο αιώνα, παρόλο που -αν και λιγοστές- οι πληροφορίες για τη διαδρομή της μονής δεν παύουν, δε δίνονται στοιχεία για τις κτήσεις της. Ενδείξεις για αυτές αντλούνται εμμέσως, από έγγραφα του 16^{ου} αιώνα,⁴⁷ τα οποία αναφέρονται σε κτήσεις που φαίνονται ήδη υφιστάμενες, οπότε και υποθέτουμε πως προϋπήρχαν της κρίσιμης περιόδου του 15^{ου} αιώνα.

Παρόλο που υπάρχουν ενδείξεις για κτήσεις ήδη από τον 11^ο αιώνα, οι βεβαιωμένες κτήσεις χρονολογούνται από το 13^ο αιώνα, οπότε και οι αντίστοιχες χρονικές τομές είναι τρεις: 13^{ος}- 15^{ος}.

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

⁴⁶ Lemerle, *LAVRA III*, αρ. 136, για κτήσεις στη Λήμνο (1355). – Επίσης, Pavlikianov, *ZOGRAFOU*, αρ. 41, για κτήσεις στο Στρυμόνα (1358). – Αλλά και Kravari, *PANTOCRATOR*, αρ. 13, για κτήσεις στην περιοχή Χρυσουπόλεως στα τέλη του αιώνα (1392).

⁴⁷ Πρόκειται για στοιχεία από καταγραφές της Οθωμανικής περιόδου. Βλ. σχετικά, υποσημείωση 28.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 11.01:** Οι κτήσεις της Μονής Καρακάλλου συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 29 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 11.01.

- **Πίνακας 11.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή, ξεκινώντας από το 13^ο αιώνα: 13ος αι.: 9 κτήσεις - 14ος αι.: 28 κτήσεις - 15ος αι.: 29 κτήσεις.

Από τα στοιχεία αυτά, είναι αξιοσημείωτος ο τριπλασιασμός των κτήσεων από το 13^ο στο 14^ο αιώνα (από 9 σε 28), καθώς επίσης και η διατήρησή τους (και οριακή αύξηση κατά μία κτήση) κατά το 15^ο, περίοδο προβληματική, τόσο γενικότερα όσο και ειδικότερα για τη μονή, αν κρίνουμε από τα παράλληλα στοιχεία της ιστορικής της διαδρομής.⁴⁸

⁴⁸ Βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 11.04-05.

- **Πίνακας 11.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (29), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν δέκα (10) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Μακεδονία, Θάσος, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Λήμνος, Παγγαίο – Σύμβολο, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία, Σποράδες, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 11.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομής, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Το ήμισυ των κτήσεων (14 από 29) συγκεντρώνεται στο Στρυμόνα (8) και την Ανατολική Μακεδονία (6), ενώ το άλλο μισό κατανέμεται σχετικά ομοιόμορφα στις υπόλοιπες 8 περιοχές. Με φθίνουσα σειρά, οι κατανομές έχουν ως εξής: Λήμνος: 4 – Θάσος: 3 – Θεσσαλονίκη και Περίχωρα Άθω: από 2 – και οι υπόλοιπες τέσσερις περιοχές από 1 κτήση (Κασσάνδρα, Παγγαίο – Σύμβολο, Σιθωνία, Σποράδες).

- **Πίνακας 11.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω δέκα μείζονες περιοχές. Εξετάζοντας τη

διακύμανση των κτήσεων στη χρονική τους εξέλιξη, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν δύο ομάδες κτήσεων: αυτές που σημειώνουν εξαρχής μια κάποια συγκέντρωση, την οποία και διατηρούν, και εκείνες στις οποίες είναι εμφανής μια λιγότερο ή περισσότερο έντονη αυξητική πορεία. Χωρίς να υπολογιστούν οι κτήσεις με μικρό αριθμό κτήσεων, στην πρώτη ομάδα συγκαταλέγονται οι: Ανατολική Μακεδονία (6 κτήσεις κατά το 14^ο και 15^ο αιώνα) και η Λήμνος (4 κτήσεις εξαρχής, από το 13^ο ως το 15^ο αιώνα), ενώ στη δεύτερη ομάδα ο Στρυμόνας, όπου οι 3 αρχικές κτήσεις (13^ο) γίνονται 8 κατά το 14^ο και διατηρούνται και στον επόμενο αιώνα. Στην ίδια ομάδα θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν επίσης η Θάσος και η Θεσσαλονίκη, με σχήματα: 1-3-3 και 1-2-2 αντίστοιχα, για το διάστημα 13^ο-15^ο αιώνας.

- **Πίνακας 11.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Καθίσταται σαφής η έξαρση του φαινομένου κατά το 14^ο αιώνα, και η έκτασή του κατά το 15^ο, όπου εκπροσωπούνται όλες οι περιοχές κτήσεων (προστίθεται η Σιθωνία, με μία κτήση). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατανομή κατά το 13^ο αιώνα, καθώς δεν αποδίδει την τυπική εικόνα του ζωτικού αθωνικού χώρου για την περίοδο αυτή. Απουσιάζει δηλαδή ο παραδοσιακός αθωνικός χώρος, που ορίζεται συνήθως από τα Περίχωρα του Άθω και δυτικά, προς την Κεντρική και κυρίως τη Δυτική Χαλκιδική, ενώ αντίθετα παρατηρούνται συγκεντρώσεις σε Στρυμόνα και Λήμνο που, για το μέσον όρο των αθωνικών μονών, απαντώνται συνήθως αργότερα.

- **Πίνακας 11.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Καρακάλλου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά δέκα γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Παρατηρείται εδώ αυτό που εντοπίστηκε και παραπάνω· δύο κύριες περιπτώσεις: μία ομάδα με εξαρχής εμφάνιση και διατήρηση ενός συγκεκριμένου αριθμού κτήσεων (Ανατολική Μακεδονία, Κασσάνδρα, Λήμνος, Παγγαίο-Σύμβολο, Περίχωρα Άθω, Σποράδες), και μία άλλη όπου παρατηρείται μία βαθμιαία αύξηση, από το 13^ο στο 14^ο αιώνα (Θάσος, Θεσσαλονίκη, Στρώμνας). Σε αυτές θα προστεθεί και μία τρίτη ομάδα, εκπροσωπούμενη μόνο από μία κτήση στη Σιθωνία, η οποία εμφανίζεται μόλις από το 15^ο αιώνα, οπότε εντός της περιόδου μελέτης δεν μπορεί να αποτυπωθεί κάποια περαιτέρω εξέλιξή της

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 11.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Καρακάλλου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων, με εκπροσώπηση των πέντε από τους εννέα τύπους. Ήδη με μια πρώτη ματιά, είναι σαφής η ποσοτική υπεροχή των *Μονυδρίων/Ναών* (22 από 29) έναντι των υπολοίπων, οι οποίοι αριθμούν μόλις από 1 έως 3 κτήσεις: *Αυτούργια*, *Χωριά*: 1 – *Συνδυασμοί χρήσεων*: 2 – *Γαίες*: 3. Δεν εκπροσωπούνται καθόλου οι τύποι: *Αδιάγνωστα*, *Αστικές κτήσεις*, *Εγκαταστάσεις* και *Άλλα*.

- **Πίνακας 11.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τρεις τύποι με το μεγαλύτερο αριθμό κτήσεων (βλ. παραπάνω), ως προς την εξελικτική τους πορεία. Τα *Μονύδρια/Ναοί* μονοπωλούν το ενδιαφέρον, με ποσοτικά μεγέθη που επισκιάζουν όλα τα υπόλοιπα. Ο υπολογίσιμος αριθμός των 7 αρχικών κτήσεων αυτού του τύπου κατά το 13^ο αιώνα, τριπλασιάζεται (22) στον αμέσως επόμενο, και παραμένει σταθερός το 15^ο. Από τους υπόλοιπους τύπους, μόνο οι *Γαίες* παρουσιάζουν κάποιο ενδιαφέρον, όχι ποσοτικά από αλλά ως προς τη διακύμανση. Συγκεκριμένα, η 1 κτήση του 13^{ου} αυξάνει βαθμιαία κατά μία, στους επόμενους δύο αιώνες, ενώ οι υπόλοιποι τύποι δεν παρουσιάζουν αυξομείωση.

- **Πίνακας 11.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Καρακάλλου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις δέκα (10) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Πέραν των γενικών παρατηρήσεων που αφορούν σύνολα ανά τύπο (βλ. πίνακα 14), στη σχηματική ιδίως απόδοση των ποσοτικών δεδομένων, διακρίνονται τέσσερις περιοχές, εκ των οποίων οι δύο ξεχωρίζουν. Οι υπόλοιπες έξι περιοχές μένουν σε χαμηλά επίπεδα, με μία μόλις κτήση η καθεμία. Ενδιαφέρον είναι ότι και οι τέσσερις αυτές περιοχές παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις τους σε κοινό τύπο (*Μονύδρια/Ναοί*), ως εξής:

Ανατολική Μακεδονία: 6 – Στρυμόνας: 6 (συν 1 *Χωριό* και 1 *Αυτούργιο*) –
Θάσος: 3 – Λήμνος: 3 (συν 1 τύπου *Γαίες*). Στις υπόλοιπες έξι περιοχές,

απαντάται από μία μόνο κτήση και έναν τύπο, με εξαίρεση τη Θεσσαλονίκη και τα Περίχωρα του Άθω, που απαντάται και δεύτερος.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 11.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 11.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Καρακάλλου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.**

Στη συντριπτική τους πλειονότητα, οι κτήσεις της μονής είναι άγνωστης έκτασης, τόσο στην αρχή, όσο και στο τέλος, όπου σημειώνεται η μεγαλύτερη συγκέντρωση.

Από τις 29 κτήσεις, οι 25 είναι *Αδιάγνωστες*, 1 άνω των 2.000 μοδίων, ενώ μια οριακή διακύμανση παρατηρείται στη μέση κατηγορία μεταξύ 100 και 500 μοδίων: από 2 σε 3 κτήσεις. Ο συνολικός αριθμός των αδιάγνωστων κτήσεων είναι ανάλογος του αριθμού εκείνων που ανήκουν στον τύπο *Μονύδρια/Ναοί*, για τα οποία δεν είναι διαθέσιμες τέτοιες πληροφορίες.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 11.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Αν και υπάρχουν ενδείξεις για επέκταση του ζωτικού χώρου της μονής εκτός Άθω ήδη από τον 11^ο αιώνα, οι βεβαιωμένες κτήσεις της ξεκινούν μόλις από το 13^ο (βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία), και μια σημαντική αύξησή τους στους επόμενους δύο αιώνες, από 9 σε 29. Ο συνολικός αυτός αριθμός κατατάσσει συμβατικά τη μονή σε μια μεσαία κατηγορία, ως προς τις κτήσεις της.

Χρονικά, στην περίοδο μελέτης, ο αριθμός των κτήσεών της παρουσιάζει, όπως αναφέρθηκε, αξιόλογη αύξηση, με έναν εντυπωσιακό τριπλασιασμό από το 13^ο στο 14^ο αιώνα: από 9 σε 28, ενώ κατά το 15^ο, που κατά κανόνα θεωρείται εποχή κρίσης, η μονή θα καταφέρει όχι μόνο να διατηρήσει τις κτήσεις της αλλά και να τις αυξήσει οριακά κατά μία.

Ο γεωγραφικός χώρος των κτήσεων είναι μια παραλλαγή του τυπικού ζωτικού χώρου του Άθω, όπου εκπροσωπούνται ενδεικτικά οι περισσότερες κύριες περιοχές του (Περίχωρα Άθω, Σιθωνία, Κασσάνδρα, Θεσσαλονίκη). Παράλληλα δε, παρατηρείται μια τάση προς ανατολάς, στην περιοχή του Στρυμόνα αλλά και ακόμη ανατολικότερα στην Ανατολική Μακεδονία, περιοχές που συγκεντρώνουν από κοινού σχεδόν το ήμισυ των κτήσεων. Επίσης, σημαντική είναι η επέκταση στην περιοχή του Βορείου Αιγαίου όπου, πέραν της Λήμνου, που θεωρείται κι αυτή μέρος του τυπικού αθωνικού χώρου, σημειώνονται κτήσεις στη Θάσο και τις Σποράδες.

Ως προς τους κύριους τύπους, το μεγαλύτερο μέρος (22 από 29) είναι *Μονύδρια/Ναοί*, με τέσσερις άλλους τύπους εκπροσωπούμενους στοιχειωδώς.

Όσον αφορά τα μεγέθη των κτήσεων, σχεδόν όλες ανήκουν στην κατηγορία *Αδιάγνωστα* (25 από 29), ενώ μόλις δύο άλλες κατηγορίες εκπροσωπούνται στοιχειωδώς με 1 και 3 κτήσεις αντίστοιχα.

Τα συνολικά στοιχεία συνηγορούν στη γενική εικόνα μιας μέσης κατηγορίας μονής (προς μικρομεσαίας) ως προς τον αριθμό των κτήσεων, οι οποίες φαίνεται να έχουν μακρά ιστορία, ακόμη και πριν την τεκμηρίωσή τους. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η υπεροχή του τύπου *Μονύδρια/Ναοί*, καθώς, δημιουργεί μια εντύπωση ελαφρώς διαφορετική από εκείνη της συμπαγούς και αυστηρής γαιοκτησίας που απαντάται σε άλλες μονές. Σ' αυτό συνηγορεί προφανώς και η έλλειψη στοιχείων για τα μεγέθη των κτήσεων, προκειμένου να διαπιστωθούν οι σχέσεις τύπου-έκτασης, και άρα χρήσεων και λειτουργιών. Ωστόσο είναι ενδιαφέρον το στοιχείο της ποσοτικής συνάφειας των δύο αυτών παραμέτρων.

ΜΟΝΗ ΦΙΛΟΘΕΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Φιλοθέου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Φιλοθέου, Μονή της Φτέρης, Μονή της Πτέρης, Μονή της Θεοτόκου

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Ευαγγελισμός Θεοτόκου

ΚΤΙΤΩΡ: Όσιος Φιλόθεος

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Δωδέκατη (12η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Τέλη 10ου αιώνα

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Όσιος Φιλόθεος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στην ενδοχώρα του νότιου τμήματος της αθωνικής χερσονήσου, σε υψόμετρο 330 μ. από την επιφάνεια της θάλασσας. Βρίσκεται μεταξύ των μονών Ιβήρων και Καρακάλλου, στην ανατολική ακτή, όπου και διατηρεί αρσανά.

Ο περίβολος έχει τετράγωνη σχεδόν κάτοψη (ή ακανόνιστο πεντάγωνο, με κενό στη ΒΑ γωνία), με τις πτέρυγες να χρονολογούνται σε διακριτές φάσεις, από τις αρχές του 16ου ως τα τέλη του 19ου αιώνα. Το κενό στη ΒΑ γωνία κάλυπτε άλλοτε πύργος που καταστράφηκε στην πυρκαϊά του 1871.

Το συγκρότημα περιλαμβάνει ένα πλήθος βοηθητικών κτιρίων που εκτείνονται από το βορρά προς το δάσος, μέχρι νοτιότερα και ανατολικά, όπου βρίσκεται και ο αρσανάς της Μονής.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτεια της Μονής είναι σε έκταση μικρότερη του μέσου όρου των αθωνικών μονών. Εκτείνεται κάθετα στον άξονα της χερσονήσου, από την παραλία ως τον κεντρικό (μπεηλίδικο) δασικό δρόμο στο μέσον της. Περιβάλλεται (από Δ προς Α) από τις περιοχές των Μονών: Ιβήρων, Σίμωνος Πέτρας, Γρηγορίου, Αγίου Παύλου, Καρακάλλου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η ίδρυση της Μονής ανάγεται στα τέλη του 10ου αιώνα και αποδίδεται στον Όσιο Φιλόθεο, σύγχρονο του Αγίου Αθανασίου του Αθωνίτου.¹

Κατά την παράδοση, στα όρια της Μονής είχε μονάσει προηγουμένως (έναν αιώνα νωρίτερα) κάποιος μοναχός από τη Θάσο, ονόματι Ξενοφών.²

Σε Κώδικα της Μεγίστης Λαύρας (992) παραδίδεται για τη Μονή την παράλληλη ονομασία "της Φτέρης",³ σε σχέση με κάποια μονύδρια που υφίσταντο ήδη στα όρια της επικράτειάς της.⁴

Στις αρχές του 11ου αιώνα (1015) παραδίδεται σε έγγραφο του Πρώτου η υπογραφή του τότε ηγουμένου της, Γεωργίου,⁵ ενώ

¹ Πεντζίκης, σ. 270.

² Σμυρνάκης, σ. 583.

³ Φαίνεται ότι πρόκειται για την παλαιότερη ονομασία της μονής. Η επικράτηση της ονομασίας «Φιλοθέου» πρέπει να σημειώθηκε αργότερα, προς το 13^ο αιώνα. Βλ. σχετικά, Kravari, *PHILOTHEOU*, σσ. 261-356, 273-274, και Παπαχρυσάνθου, *Μοναχισμός*, σ. 246.

⁴ Uspenskij, σ. 65-66.

⁵ Lefort, *IVIRON I*, αρ. 20 και 21.

λίγα χρόνια αργότερα (1021) η Μονή αναφέρεται εκ νέου σε σχέση με συνοριακές διαφορές με τις όμορες μονές, Κραββάτου (ανήκε στη Μεγίστη Λαύρα) και Μαγουλά.⁶

Στο Τυπικό του Μονομάχου (Β' Τυπικό του Άθω), η Μονή Φιλοθέου αναφέρεται 19η στην ιεραρχία, ενώ ένα χρόνο μετά (1046) προχώρησε σε πώληση προς τη Μεγίστη Λαύρα του μονυδρίου του Ατζιπάνου, που ως τότε βρισκόταν στη δικαιοδοσία της (κοντά στο Μυλοπόταμο).⁷

Λίγο αργότερα, αναφέρεται ανακαίνισή της από το Νικηφόρο Βοτανειάτη (1078-1081).⁸

Στο μεταξύ, στα 1141, η Μονή απέκτησε το παλαιό μονύδριο του Καλύκα (κοντά στην επικράτεια της Μονής Χιλανδαρίου) που ήταν πλέον έρημο.⁹ Μαζί με αυτό, απέκτησε και κάποιες από τις εκτός Άθω κτήσεις του, κυρίως μεταξύ Άθω και Στρυμόνα.¹⁰

Στα 1154 ωστόσο, πιθανότατα λόγω δυσχερειών διαχείρισης, η Φιλοθέου παραχώρησε το μονύδριο του Καλύκα στη Μεγίστη Λαύρα, η οποία είχε ήδη κτήματα στην περιοχή εκείνη, έναντι του μονυδρίου του Χάλδου, που βρισκόταν πιο κοντά σ' αυτήν.¹¹

Για ένα διάστημα οι πηγές σιωπούν, ωστόσο λίγο μετά το ξεκίνημα του 14ου αιώνα (1322) η Μονή αναφέρεται πλέον ως βασιλική, χάρη στη μέριμνα των γονέων της Θεοδώρας

⁶ Πεντζίκης, σ. 270.

⁷ Regel, *PHILOTHÈE*, αρ. 1. Βλ. επίσης, Kravari, *PHILOTHEOU*, σ. 276.

⁸ Σμυρνάκης, σ. 583. Βλ. επίσης, Kravari, *PHILOTHEOU*, σ. 278.

⁹ Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 61. Επίσης, συμπληρωματικά στοιχεία για τις κτήσεις του Μονυδρίου του Καλυκά, στα: Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 62 και 71.

¹⁰ Kravari, *PHILOTHEOU*, σ. 278.

¹¹ Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 63.

Παλαιολογίνας Φιλανθρωπηνής και του ανηψιού του Ανδρονίκου Β', Πρωτοβεστιάριου Ανδρονίκου. Με πρωτοβουλία τους, ο Ανδρόνικος Β' εξέδωσε χρυσόβουλλο στα 1326,¹² επικυρώνοντας όλες τις πρόσφατες κτήσεις της, η πλειονότητα των οποίων βρισκόταν στην κοιλάδα του Στρυμόνα, αλλά και στην περιοχή των Λιμνών, στην Καλαμαριά και τη Χαλκιδική.¹³

Στα μέσα του 14ου αιώνα (1346), ο Δουσάν εξέδωσε χρυσόβουλλο προς τη Μονή,¹⁴ το οποίο, πέρα από την επικύρωση των νέων κτήσεων της Μονής (στο Στρυμόνα κυρίως) στο διάστημα που μεσολάβησε, μεταξύ άλλων, ενθάρρυνε την προσέλευση Σέρβων και Βουλγάρων μοναχών σ' αυτήν.

Στο τέλος του 14ου αιώνα, κατείχε τη 13η θέση στην ιεραρχία, ενώ οι νέες κτήσεις της αφορούν το Στρυμόνα και τη Λήμνο, που εγκαινιάζει το χρυσόβουλλο του Ιωάννου Ε' στα 1354.¹⁵

Γύρω στις αρχές του 15ου αιώνα η Μονή επεκτάθηκε και στη Θάσο,¹⁶ ενώ μετά το 1480 άρχισε να παρακμάζει.

Στα 1533, προκειμένου να βρει διέξοδο στα μεγάλα χρέη της, πούλησε το Κάθισμα του Σταυρονικήτα (που σύντομα προβιβάστηκε σε μονή),¹⁷ ενώ στα 1574 κατείχε πλέον τη δωδέκατη θέση στην ιεραρχία.¹⁸

¹² Regel, *PHILOTHÈE*, αρ. 6.

¹³ Kravari, *PHILOTHEOU*, σ. 280-284.

¹⁴ Regel, *PHILOTHÈE*, αρ. 9.

¹⁵ Regel, *PHILOTHÈE*, αρ. 10.

¹⁶ Kravari, *PHILOTHEOU*, Appendice I, σσ. 333-336.

¹⁷ Γιαννακόπουλος αρ. 1-3. Βλ. επίσης, Kravari, *PHILOTHEOU*, σ. 285. Βλ. επίσης, Σμυρνάκης, σ. 585.

¹⁸ Πεντζίκης, σ. 271.

Το 18ο αιώνα ευεργετήθηκε από τους ηγεμόνες της Βλαχίας, Γκίκα και Μαυροκορδάτο, οι οποίοι, μεταξύ άλλων, ανέλαβαν την ανοικοδόμηση του Καθολικού, μετά την κατάρρευσή του στα 1746.¹⁹

Τον επόμενο αιώνα (1871), μια μεγάλης κλίμακας πυρκαϊά κατέστρεψε το μεγαλύτερο μέρος της, πλην του Καθολικού και της Τράπεζας,²⁰ φέρνοντάς την στα πρόθυρα της χρεοκοπίας, οπότε και παρενέβη η Κοινότητα με διακανονισμό.²¹

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Κρήνη: 1884

Καθολικό: 1746 (στη θέση παλαιότερου, των αρχών του 16ου αιώνα)

Καμπαναριό: 1764

Κοιμητήριο: 1809

Τράπεζα: 1540

Πτέρυγες: μετά την πυρκαϊά του 1871

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Σέρρες, Στρυμόνα, Λήμνο, Θάσο, Ορμούλεια, Δυτική Χαλκιδική, Αδριανούπολη, Τιφλίδα και αλλού.

Εντός της επικράτειάς της βρίσκονται διάσπαρτα Κελλία.

¹⁹ Σμυρνάκης, σ. 584. Βλ. επίσης, Πεντζίκης, σ. 271.

²⁰ Σμυρνάκης, σ. 585.

²¹ Πεντζίκης, σ. 271.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

- τέλη 10ου: Πιθανή ίδρυση της μονής
- 1013: Πρώτη μνεία της μονής σε έγγραφο
- 11ος αι.: - Επέκταση της επικράτειας της μονής προς την ενδοχώρα της χερσονήσου
- Θρυλούμενες δωρεές του Νικηφόρου Βοτανειάτη προς τη μονή (ώστε να θεωρείται δεύτερος κτίτωρ)
- 1141: Απόκτηση από τη μονή, του εγκατελειμμένου Μονυδρίου του Καλύκα ως μετοχίου, μαζί με τις κτήσεις του (μεταξύ Άθω και Στρυμόνα)
- 1154: Ανταλλαγή του Μονυδρίου του Καλύκα με τη Λαύρα, έναντι του Μονυδρίου του Χάλδου, εγγύτερα στην περιοχή της
- 13ος αι.: [Πληροφοριακό κενό]
- 1322: Πρώτη μνεία της Μονής Φιλοθέου ως βασιλικής
- 1322-1326: Έναρξη περιόδου ακμής, με τη συνδρομή των γονέων της Θεοδώρας Φιλανθρωπηνής Παλαιολογίνας και κυρίως του Πρωτοβεστιάριου Ανδρονίκου Παλαιολόγου, ανηψιού του αυτοκράτορα, προς τη μονή, με δωρεές και υποστήριξη
- 1326: Πρόσταγμα Ανδρονίκου Β' για πρόσφατες κτήσεις της μονής (κυρίως στην Κοιλιάδα του Στρυμόνα)
- 1342: Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ε' Παλαιολόγου για κτήσεις στη Δυτική Χαλκιδική
- 1346: Χρυσόβουλλο Δουσάν για επικύρωση παλαιών κτήσεων και χορηγία νέων προς τη μονή
- 1354: Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ε' για κτήσεις σε Στρυμόνα και Λήμνο
- 14ος αι.: Απόκτηση του Μονυδρίου του Σταυρονικήτα (ώς τότε ανεξάρτητης αρχαίας μονής)
- αρχές 15ου: Κτήσεις σε Θάσο

μετά το 1480: Περίοδος ύφεσης

αρχές 16ου: Ανέγερση (παλαιού) Καθολικού

1533: Πώληση του Μονυδρίου του Σταυρονικήτα (λόγω χρεών),
προκειμένου να συσταθεί ανεξάρτητη μονή

1540: Ανέγερση Τράπεζας

18ος αι.: Χορηγίες Βλάχων ηγεμόνων Γκίκα και Μαυροκορδάτου

1746: Ανέγερση (νέου) Καθολικού

1764: Ανέγερση Καμπαναριού

1871: Καταστροφές από πυρκαϊά

τέλος 19ου: Ανοικοδόμηση πτερύγων, μετά την πυρκαϊά

Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

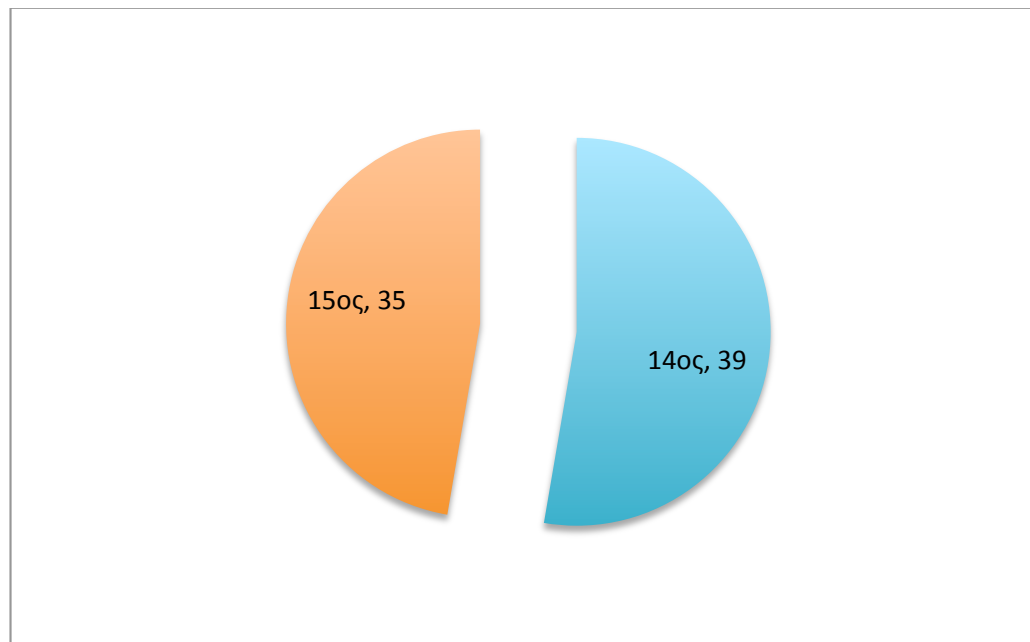
ΠΙΝΑΚΑΣ 12.01: Οι κτήσεις της Μονής Φιλοθέου, συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	START-DATE	END-DATE	Subjacent_Installations
12.1		Άγιος Ανδρέας	Άγιος Ανδρέας Καλαμαριάς	Άγιος Ανδρέας Καλαμαριάς (Φιλοθέου)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.547065	23.176941	Μονύδριο	1	2	1326	1400	μονύδριο, αμπέλι, μύλος, άλλα
12.2		Άγιος Γεώργιος Κρουονερίτης	Άγιος Γεώργιος	Άγιος Γεώργιος Κρουονερίτης (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.096360	23.566680	Μονύδριο	0	2	1346	1400	μονύδριο
12.3		Άγιος Γεώργιος Λαγκαδίνου	Άγιος Γεώργιος	Άγιος Γεώργιος Λαγκαδίνου (Φιλοθέου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.640063	22.944419	Μονύδριο	1	2	1326	1430	μονύδριο, αμπέλι, σπαρώνες, οικίες, έκταση για πανήγυρη
12.4		Άγιος Νικόλαος Ποροβίκου	Άγιος Νικόλαος	Άγιος Νικόλαος Ποροβίκου (Φιλοθέου)	Ρεντίνα, Στεφανιανά	Περιοχή Λιμνών	40.688830	23.569038	Μονύδριο	2	2	1326	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλι, περιβόλια, μύλοι
12.5		Βαθεία Ποταμία	Βαθυποταμία	Βαθυποταμία (Φιλοθέου)	Θάσος	Θάσος	40.670427	24.711863	Γαίες	0	3	1400	1541	αδιάγνωστο
12.6		Άγιος Γεώργιος του Βοβάση	Άγιος Γεώργιος	Βοβάση (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.085956	23.541380	Μονύδριο	3	2	1326	1346	μονύδριο, γαίες, μύλοι, περιβόλι
12.7		Γαλλικός		Γαλλικός (Φιλοθέου)	Κιλκίς	Κεντρική Μακεδονία	40.981389	22.861389	Γαίες	1	6	1346	1400	γαίες, οικίες
12.8		Γουρίτζαι		Γουρίτζαι (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.950000	23.750000	Γαίες	0	3	1326	1346	γαίες
12.9		Δοβριστίκεια		Δοβριστίκεια (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.953056	23.833333	Γαίες	0	4	1326	1400	αμπέλι
12.10		Έλος Κρημινών		Έλος Κρημινών (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.952222	23.827222	Έλος	0	3	1355	1400	έλος
12.11		Θεοτόκος Ζερχιωπίσσα	Θεοτόκος Ζελίχωβας	Ζελίχωβα - Θεοτόκος (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.978624	23.893808	Μονύδριο	0	2	1346	1400	μονύδριο
12.12		Τίμος Σταυρός Ζελίχωβας	Τίμος Σταυρός	Ζελίχωβα - Σταυρός (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.978624	23.893808	Μονύδριο	1	2	1326	1400	μονύδριο, αμπέλι
12.13		Αρχάγγελος Μιχαήλ	Αρχάγγελος Μιχαήλ Ζίχνας	Ζίχνα - Αρχάγγελος (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	41.016944	23.827778	Μονύδριο	0	2	1346	1400	μονύδριο
12.14		Ζίχνα 1		Ζίχνα 1 (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.986389	23.801111	Γαίες	1	4	1326	1400	αμπέλι
12.15		Ζίχνα 2		Ζίχνα 2 (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.986389	23.801111	Γαίες	1	3	1326	1400	γαίες
12.16		Ζίχνα 3		Ζίχνα 3 (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	41.077778	23.550000	Μύλος	1	5	1326	1400	μύλοι
12.17		Αρχάγγελος Μιχαήλ	Αρχάγγελος Θάσου	Θάσος - Αρχάγγελος (Φιλοθέου)	Θάσος	Θάσος	40.601389	24.701389	Μονύδριο	0	2	1400	1500	μονύδριο
12.18		Θεολόγος	Θεολόγος Θάσου	Θάσος - Θεολόγος (Φιλοθέου)	Θάσος	Θάσος	40.683799	24.693878	Μονύδριο	0	2	1399	Σήμερα	μονύδριο
12.19		Νεόκαστρον		Θάσος - Νεόκαστρο (Φιλοθέου)	Θάσος	Θάσος	40.670278	24.655278	Οικίες	0	1	1400	1500	οικίες
12.20		Άγιος Βλάσιος Θόλου	Άγιος Βλάσιος	Θόλος (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.997778	23.784167	Μονύδριο	0	2	1346	1400	μονύδριο, χωράφια
12.21		Καλά Δένδρα	Καλά Δένδρα	Καλά Δέντρα (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.098611	23.425000	Γαίες	2	3	1326	1400	γαίες
12.22		Ζευγολατεϊον του Κρανιάρη	Κρανιάρη	Κρανιάρη (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.958333	23.822222	Ζευγολατεϊό	0	3	1347	1400	γαίες
12.23		Αγία Παρασκευή - Λακτοβοϊδιν		Λακτοβοϊδιν (Φιλοθέου)	Λήμνος	Λήμνος	39.915881	25.164203	Γαίες	3	6	1354	1400	γαίες, χέρσα γη, ναός, παλαισχώριο
12.24		Λεστιανή		Λεστιανή (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.066667	23.522222	Γαίες	2	3	1326	1400	γαίες
12.25		Άγιος Δημήτριος - Παλαιόκαστρον		Λήμνος - Παλαιόκαστρο (Φιλοθέου)	Λήμνος	Λήμνος	39.873656	25.062914	Μονύδριο	1	2	1354	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλι, οικήματα, μύλος
12.26		Άγιος Γεώργιος Μπερτζιτζικον	Μπερτζιτζικον	Μπερτζιτζικον (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.034882	23.403981	Μονύδριο	0	2	1376	1400	μονύδριο, γαίες, λίμνη, δάσος
12.27		Ευλοργήγιον		Ευλοργήγιον (Φιλοθέου)	Χαλκιδική	Δυτική Χαλκιδική	40.507723	23.157443	Γαίες	1	6	1326	1346	γαίες, αμπέλι, περιβόλι
12.28		Κτήμα Πεντακκλησιώτισσας		Πεντακκλησιώτισσα (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.978624	23.893808	Γαίες	0	3	1355	1400	γαίες
12.29		Άγιοι Πέτρος και Παύλος	Άγιοι Πέτρος και Παύλος Θεσσαλονίκης	Πέτρος και Παύλος Θεσσαλονίκης (Φιλοθέου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.640063	22.944419	Μονύδριο	0	2	1326	1430	μονύδριο, αμπέλι, σπαρώνες, οικίες
12.30		Πηλορήγια		Πηλορήγια (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.973333	23.883333	Γαίες	0	3	1326		αδιάγνωστο
12.31		Πριλλάτεια		Πριλλάτεια (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.047222	23.494444	Μύλος	1	5	1346	1400	Μύλος

12.32	Προάστειον Θόλου	Θόλος	Προάστειο Θόλου (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στριμόνας	40.997778	23.784167	Γαίες	0	3	1346	1400	γαίες, προάστειον
12.33	Προυναία		Προυναία (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στριμόνας	40.966667	23.841111	Γαίες	0	3	1355	1400	γαίες
12.34	Άγιος Δημήτριος Ρακίστιανης	Άγιος Δημήτριος	Ρακίστιανη (Φιλοθέου)	Μελένικο	Μελένικο	41.524604	23.391510	Μονύδριο	0	2	1346	1400	μονύδριο, χωράφι, αμπέλι
12.35	Ρεντίνα		Ρεντίνα (Φιλοθέου)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.666667	23.611111	Οικίες	1	1	1346	1400	οικίες
12.36	Ρογκοζίν		Ρογκοζίν (Φιλοθέου)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.633356	23.694741	Γαίες	0	3	1346	1400	γαίες
12.37	Άγιος Βλάσιος	Καλά Δένδρα	Σέρρες - Άγιος Βλάσιος (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στριμόνας	41.098611	23.425000	Μονύδριο	2	2	1326	1400	μονύδριο, γαίες
12.38	Σέρρες		Σέρρες (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στριμόνας	41.083333	23.550000	Οικίες	1	1	1326	1400	οικίες
12.39	Κρήμα		Τζαίνου - Κρήμα (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στριμόνας	40.915000	23.816111	Γαίες	0	0	1355	1400	γαίες
12.40	Τζαίνου		Τζαίνου (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στριμόνας	40.966479	23.804144	Γαίες	4	6	1326	1400	γαίες
12.41	Λινοβρόχι Τζαίνου		Τζαίνου Λινοβρόχι (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στριμόνας	40.952222	23.850278	Λινοβρόχι	0	5	1355	1400	λινοβρόχι
12.42	Φακός		Φακός (Φιλοθέου)	Λήμος	Λήμος	39.822773	25.164203	Βοσκότοπος	0	5	1354	1400	χειμαδιά, μανδρότοπο

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	
12ος	
13ος	
14ος	39
15ος	35

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά μείζονα περιοχή

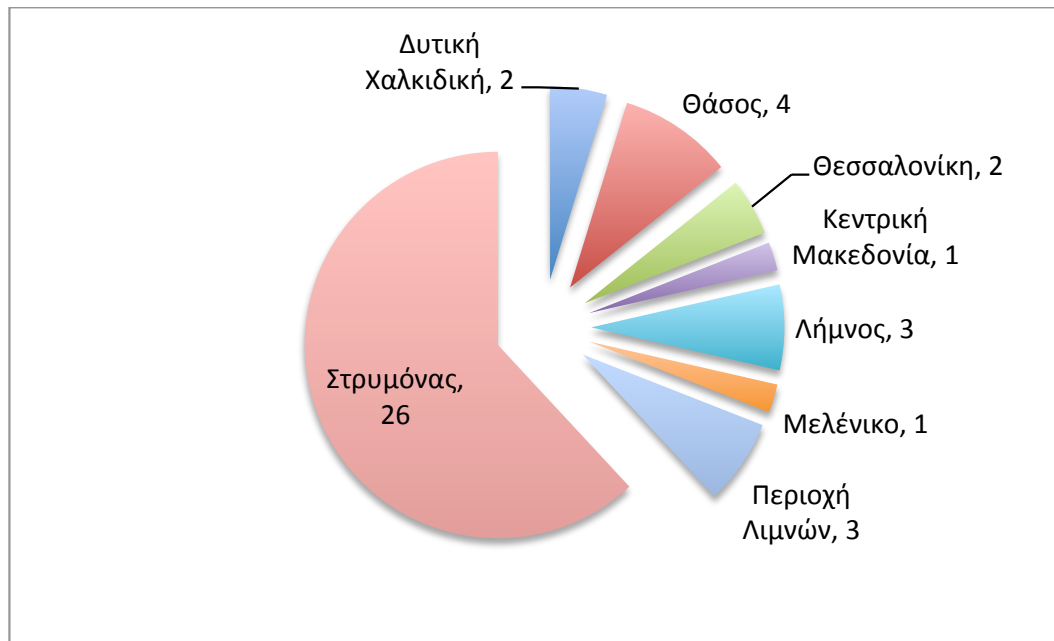
MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	START-DATE	END-DATE	Subjacent_Installations
12.1		Άγιος Ανδρέας	Άγιος Ανδρέας Καλαμαριάς	Άγιος Ανδρέας Καλαμαριάς (Φιλοθέου)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.547065	23.176941	Μονύδριο	1	2	1326	1400	μονύδριο, αμπέλι, μύλος, άλλα
12.27		Ευλορήγιον		Ευλορήγιον (Φιλοθέου)	Χαλκιδική	Δυτική Χαλκιδική	40.507723	23.157443	Γαίες	1	6	1326	1346	γαίες, αμπέλι, περιβόλι
12.5		Βαθεία Ποταμία	Βαθυποταμία	Βαθυποταμία (Φιλοθέου)	Θάσος	Θάσος	40.670427	24.711863	Γαίες	0	3	1400	1541	αδιάγνωστο
12.17		Αρχάγγελος Μιχαήλ	Αρχάγγελος Θάσου	Θάσος - Αρχάγγελος (Φιλοθέου)	Θάσος	Θάσος	40.601389	24.701389	Μονύδριο	0	2	1400	1500	μονύδριο
12.18		Θεολόγος	Θεολόγος Θάσου	Θάσος - Θεολόγος (Φιλοθέου)	Θάσος	Θάσος	40.683799	24.693878	Μονύδριο	0	2	1399	Σήμερα	μονύδριο
12.19		Νεόκαστρον		Θάσος - Νεόκαστρο (Φιλοθέου)	Θάσος	Θάσος	40.670278	24.655278	Οικίες	0	1	1400	1500	οικίες
12.3		Άγιος Γεώργιος	Άγιος Γεώργιος	Άγιος Γεώργιος	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.640063	22.944419	Μονύδριο	1	2	1326	1430	μονύδριο, αμπέλια,
12.29		Άγιοι Πέτρος και Παύλος	Άγιοι Πέτρος και	Πέτρος και Παύλος	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.640063	22.944419	Μονύδριο	0	2	1326	1430	μονύδριο, αμπέλι,
12.7		Γαλλικός		Γαλλικός (Φιλοθέου)	Κυκλίκι	Κεντρική Μακεδονία	40.981389	22.861389	Γαίες	1	6	1346	1400	γαίες, οικίες
12.23		Αγία Παρασκευή - Λακτοβοΐδιν		Λακτοβοΐδιν (Φιλοθέου)	Λήμνος	Λήμνος	39.915881	25.164203	Γαίες	3	6	1354	1400	γαίες, χέρσα γη, ναός, παλαιοχώριο
12.25		Άγιος Δημήτριος - Παλαιόκαστρον		Λήμνος - Παλαιόκαστρο (Φιλοθέου)	Λήμνος	Λήμνος	39.873656	25.062914	Μονύδριο	1	2	1354	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, οικήματα,
12.42		Φακός		Φακός (Φιλοθέου)	Λήμνος	Λήμνος	39.822773	25.164203	Βοσκότοπος	0	5	1354	1400	χειμαδιά, μανδρόστιο
12.34		Άγιος Δημήτριος Ρακιστιανής	Άγιος Δημήτριος	Ρακιστιανή (Φιλοθέου)	Μελένικο	Μελένικο	41.524604	23.391510	Μονύδριο	0	2	1346	1400	μονύδριο, χωράφι, αμπέλι
12.4		Άγιος Νικόλαος	Άγιος Νικόλαος	Άγιος Νικόλαος	Ρεντίνα,	Περιοχή Λιμνών	40.688830	23.569038	Μονύδριο	2	2	1326	1400	μονύδριο, γαίες,
12.35		Ρεντίνα		Ρεντίνα (Φιλοθέου)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.666667	23.611111	Οικίες	1	1	1346	1400	οικίες
12.36		Ρογκοζίν		Ρογκοζίν (Φιλοθέου)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.633356	23.694741	Γαίες	0	3	1346	1400	γαίες
12.2		Άγιος Γεώργιος Κρουονερίτης	Άγιος Γεώργιος	Άγιος Γεώργιος Κρουονερίτης (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.096360	23.566680	Μονύδριο	0	2	1346	1400	μονύδριο
12.6		Άγιος Γεώργιος του Βοβάση	Άγιος Γεώργιος	Βοβάση (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.085956	23.541380	Μονύδριο	3	2	1326	1346	μονύδριο, γαίες, μύλοι, περιβόλι
12.8		Γουρίτζαι		Γουρίτζαι (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.950000	23.750000	Γαίες	0	3	1326	1346	γαίες
12.9		Δοβριστικήα		Δοβριστικήα (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.953056	23.833333	Γαίες	0	4	1326	1400	αμπέλι
12.10		Έλος Κρημνών		Έλος Κρημνών (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.952222	23.827222	Έλος	0	3	1355	1400	έλος
12.11		Θεοτόκος Ζεριχωτίσσα	Θεοτόκος Ζελίχωβας	Ζελίχωβας - Θεοτόκος (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.978624	23.893808	Μονύδριο	0	2	1346	1400	μονύδριο
12.12		Τίμιος Σταυρός Ζελίχωβας	Τίμιος Σταυρός	Ζελίχωβας - Σταυρός (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.978624	23.893808	Μονύδριο	1	2	1326	1400	μονύδριο, αμπέλι
12.13		Αρχάγγελος Μιχαήλ	Αρχάγγελος Μιχαήλ	Ζίχνα - Αρχάγγελος	Ζίχνα	Στρυμόνας	41.016944	23.827778	Μονύδριο	0	2	1346	1400	μονύδριο
12.14		Ζίχνα 1		Ζίχνα 1 (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.986389	23.801111	Γαίες	1	4	1326	1400	αμπέλι
12.15		Ζίχνα 2		Ζίχνα 2 (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.986389	23.801111	Γαίες	1	3	1326	1400	γαίες
12.16		Ζίχνα 3		Ζίχνα 3 (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	41.077778	23.550000	Μύλος	1	5	1326	1400	μύλοι
12.20		Άγιος Βλάσιος Θόλου	Άγιος Βλάσιος	Θόλος (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.997778	23.784167	Μονύδριο	0	2	1346	1400	μονύδριο, χωράφια
12.21		Καλά Δένδρα	Καλά Δένδρα	Καλά Δέντρα (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.098611	23.425000	Γαίες	2	3	1326	1400	γαίες
12.22		Ζευγολατείον του Λεστιανή	Κρανιαρή	Κρανιαρή (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.958333	23.822222	Ζευγολατείο	0	3	1347	1400	γαίες
12.24		Λεστιανή		Λεστιανή (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.066667	23.522222	Γαίες	2	3	1326	1400	γαίες

12.26	Άγιος Πέτρος Μπερζιζικον	Μπερζιζικον	Μπερζιζικον (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.034882	23.403981	Μονύδριο	0	2	1376	1400	μονύδριο, Ψαίες, λιμνη, δάσος
12.28	Κτήμα		Πεντακκλησιάσσια	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.978624	23.893808	Γαίες	0	3	1355	1400	γαίες
12.30	Πηλορήγια		Πηλορήγια (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.973333	23.883333	Γαίες	0	3	1326		αδιάγνωστο
12.31	Πριλλάπεια		Πριλλάπεια (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.047222	23.494444	Μύλος	1	5	1346	1400	Μύλος
12.32	Προάστειο Θόλου	Θόλος	Προάστειο Θόλου	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.997778	23.784167	Γαίες	0	3	1346	1400	γαίες, Προάστειο
12.33	Προυναία		Προυναία (Φιλοθέου)	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.966667	23.841111	Γαίες	0	3	1355	1400	γαίες
12.37	Άγιος Βλάσιος	Καλά Ενδρα	Σέρρες Άγιος Βλάσιος	Σέρρες	Στρυμόνας	41.098611	23.425000	Μονύδριο	2	2	1326	1400	μονύδριο, Ψαίες
12.38	Σέρρες		Σέρρες (Φιλοθέου)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.083333	23.550000	Οικίες	1	1	1326	1400	οικίες
12.39	Κρήμα		Τζαίνου Κρήμα	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.915000	23.816111	Γαίες	0	0	1355	1400	γαίες
12.40	Τζαίνου		Τζαίνου (Φιλοθέου)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.966479	23.804144	Γαίες	4	6	1326	1400	γαίες
12.41	Λινοβρόχι Τζαίνου		Τζαίνου Λινοβρόχι	Τζαίνου	Στρυμόνας	40.952222	23.850278	Λινοβρόχι	0	5	1355	1400	λινοβρόχι

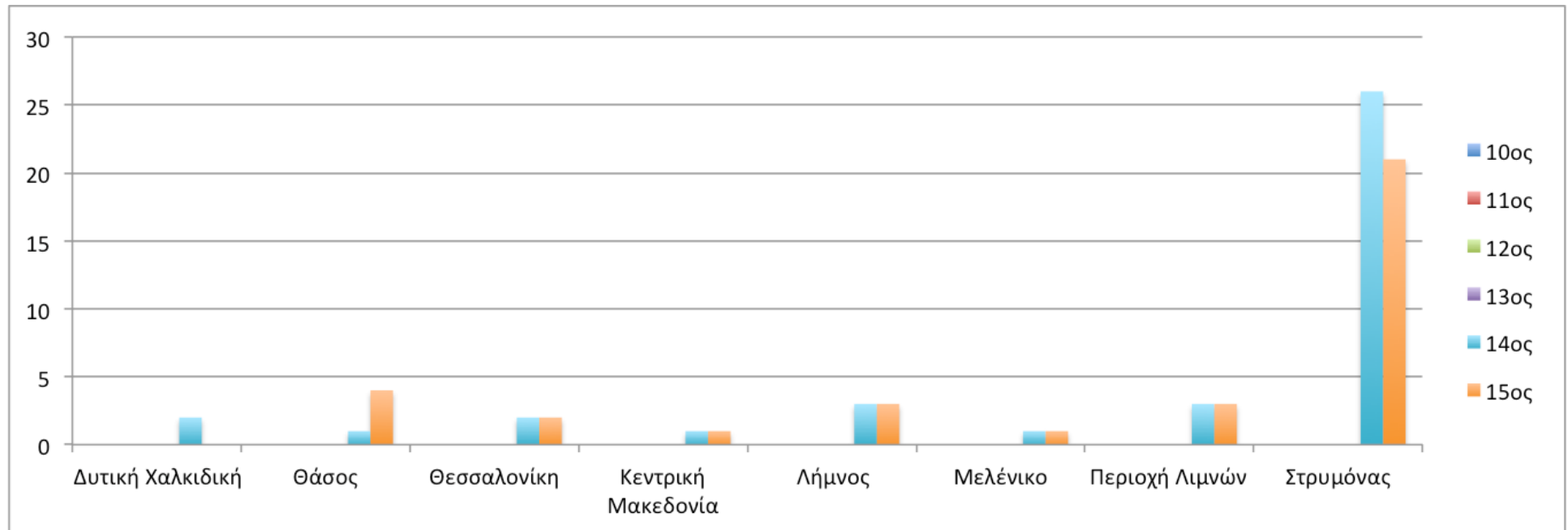
ΠΙΝΑΚΑΣ 12.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά μείζονα περιοχή

Δυτική Χαλκιδική	2
Θάσος	4
Θεσσαλονίκη	2
Κεντρική Μακεδονία	1
Λήμνος	3
Μελένικο	1
Περιοχή Λιμνών	3
Στρυμόνας	26

42

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

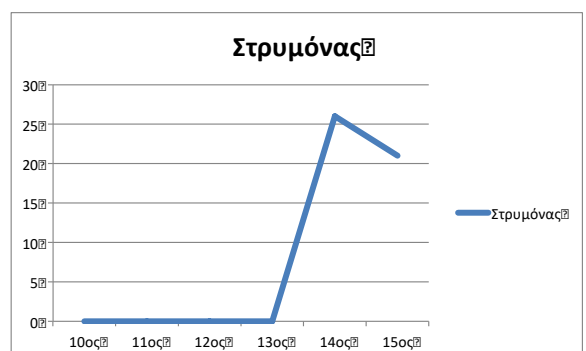
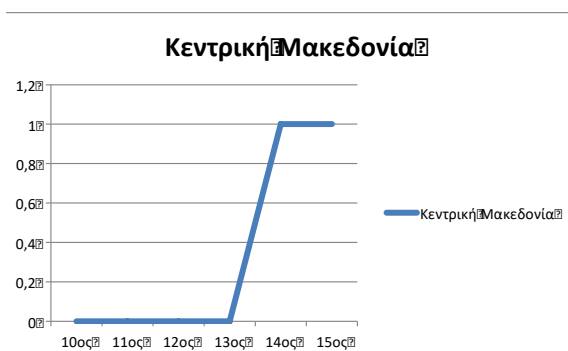
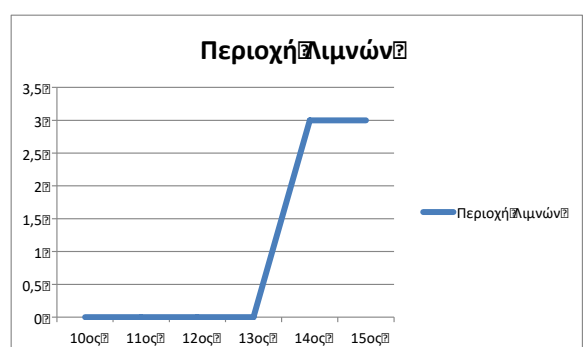
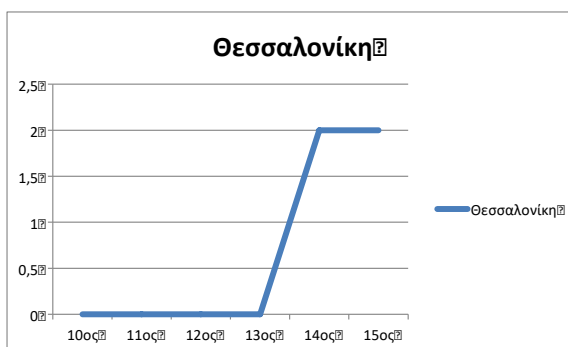
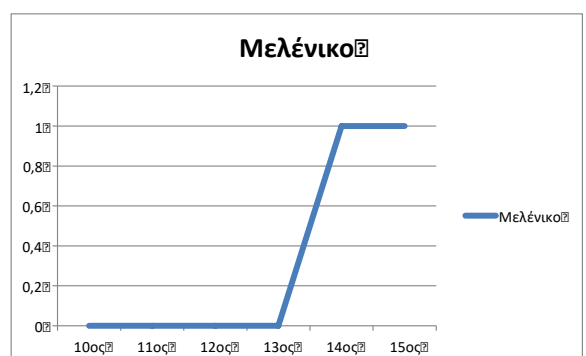
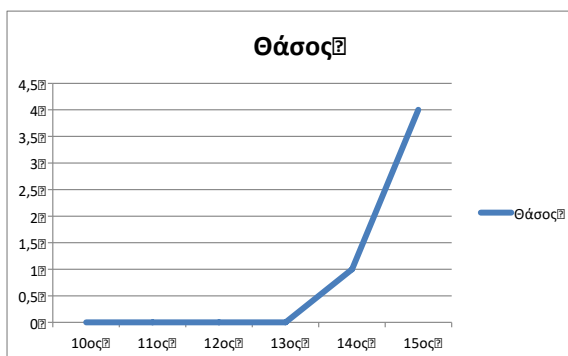
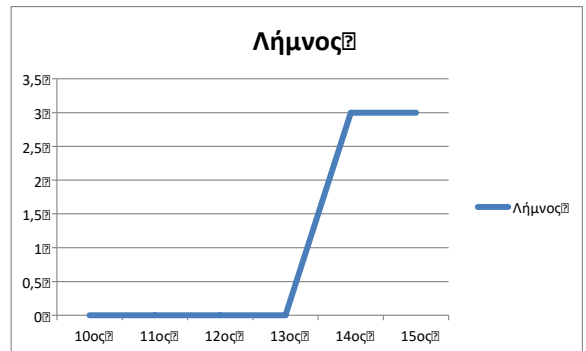
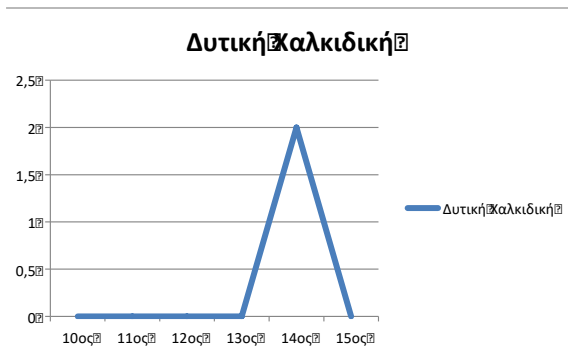

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΦΙΛΟΘΕΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ

	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Δυτική Χαλκιδική					2	
Θάσος					1	4
Θεσσαλονίκη					2	2
Κεντρική Μακεδονία					1	1
Λήμνος					3	3
Μελένικο					1	1
Περιοχή Λιμνών					3	3
Στρυμόνας					26	21
					39	35

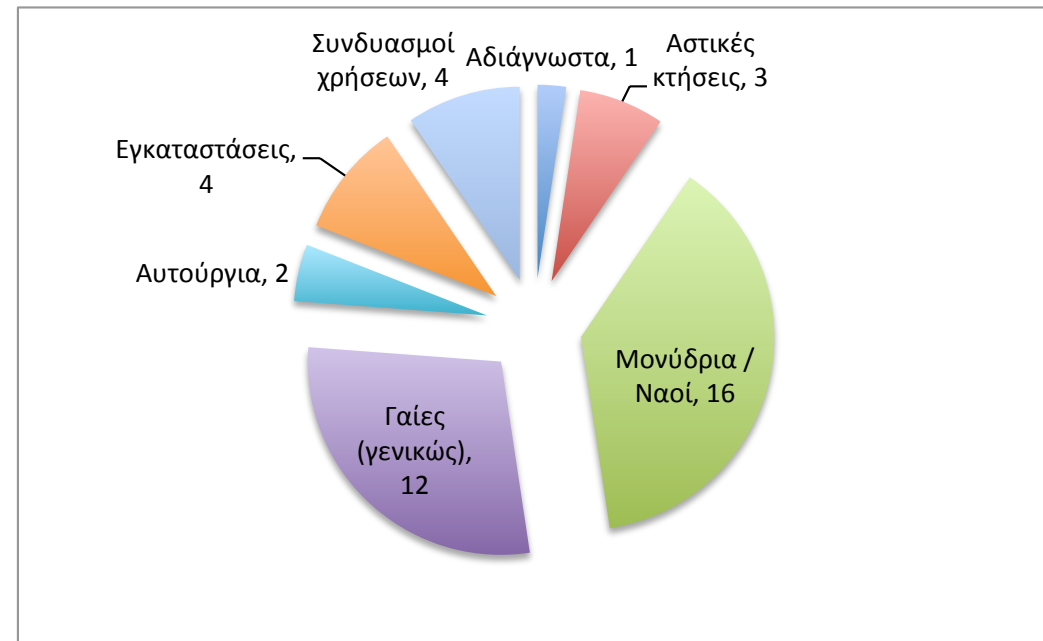
ΠΙΝΑΚΑΣ 12.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Φιλοθέου, συνολικά

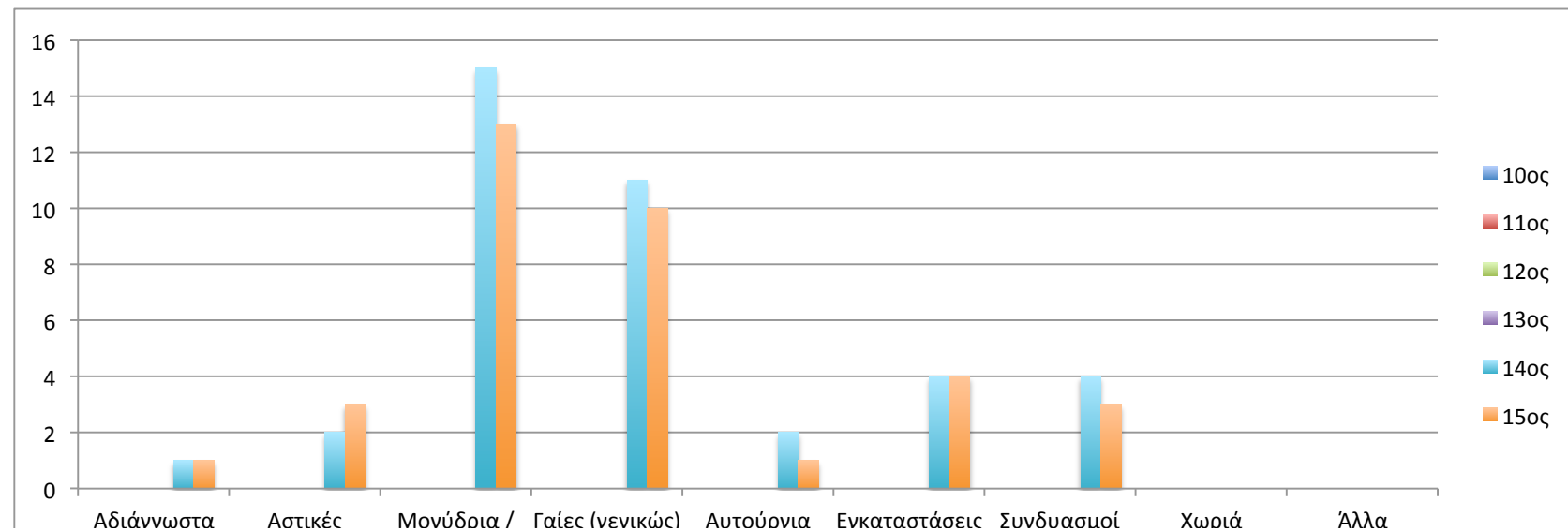
Αδιάγνωστα	1
Αστικές κτήσεις	3
Μονύδρια / Ναοί	16
Γαίες (γενικώς)	12
Αυτούργια	2
Εγκαταστάσεις	4
Συνδυασμοί χρήσεων	4
Χωριά	
Άλλα	

42

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.09: Κύριοι τύποι κήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά χρονική τομή

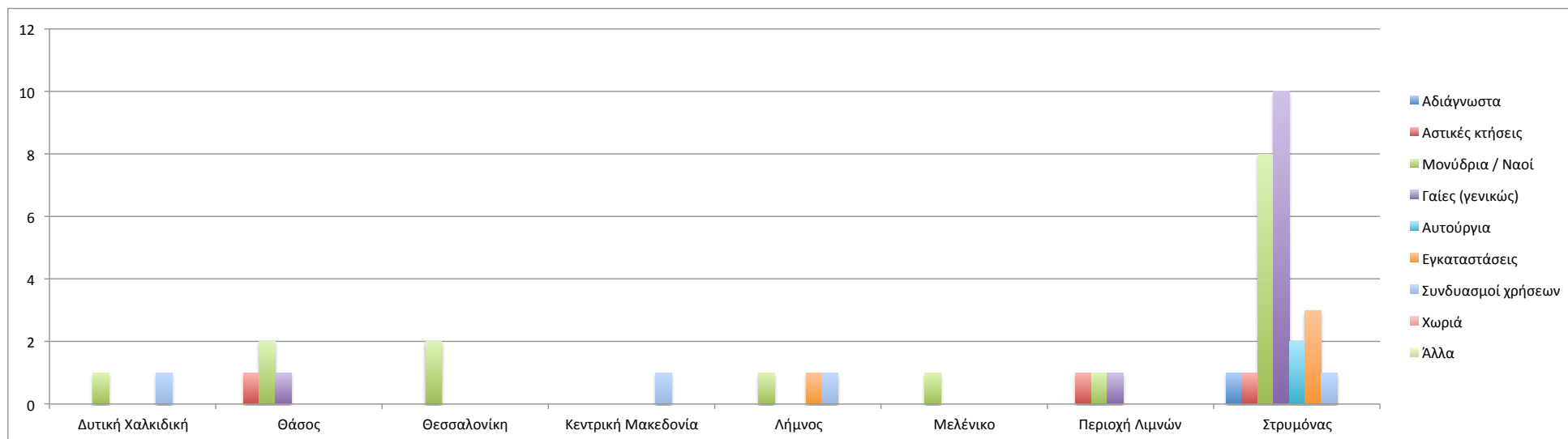
ΦΙΛΟΘΕΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάνγνωστα					1	1
Αστικές κτήσεις					2	3
Μονύδρια / Ναοί					15	13
Γαίες (γενικώς)					11	10
Αυτούργια					2	1
Εγκαταστάσεις					4	4
Συνδυασμοί χρήσεων					4	3
Χωριά						
Άλλα						
		0	0	0	39	35

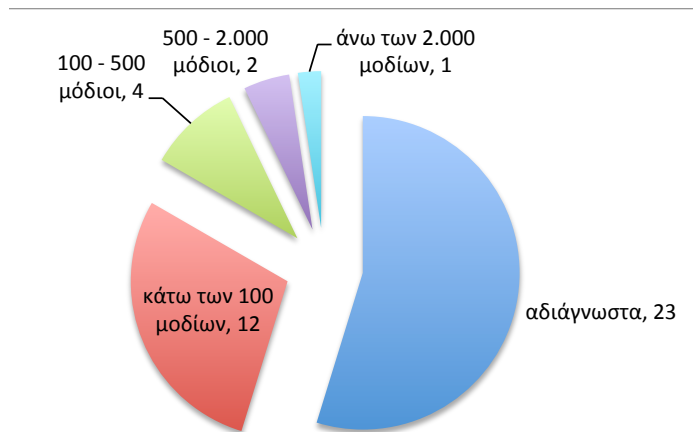
ΠΙΝΑΚΑΣ 12.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Φιλοθέου
ανά μείζονα περιοχή

ΦΙΛΟΘΕΟΥ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ

	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Δυτική Χαλκιδική			1				1			2
Θάσος		1	2	1						4
Θεσσαλονίκη			2							2
Κεντρική Μακεδονία							1			1
Λήμνος			1			1	1			3
Μελένικο			1							1
Περιοχή Λιμνών		1	1	1						3
Στρυμόνας	1	1	8	10	2	3	1			26
			16	12	2	4	4	0		42

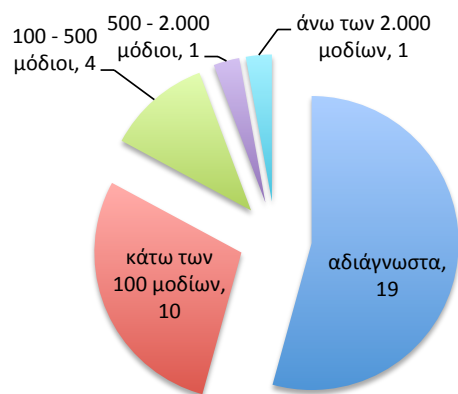
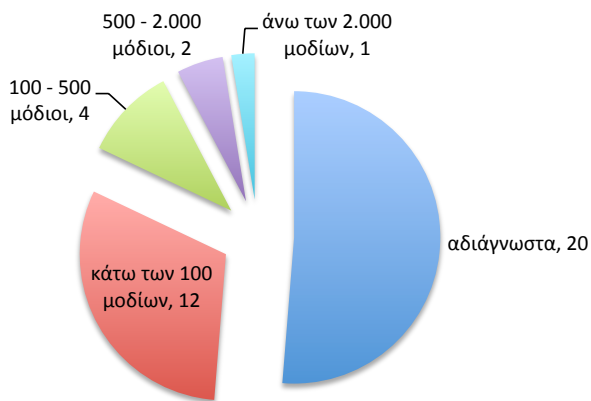

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Φιλοθέου

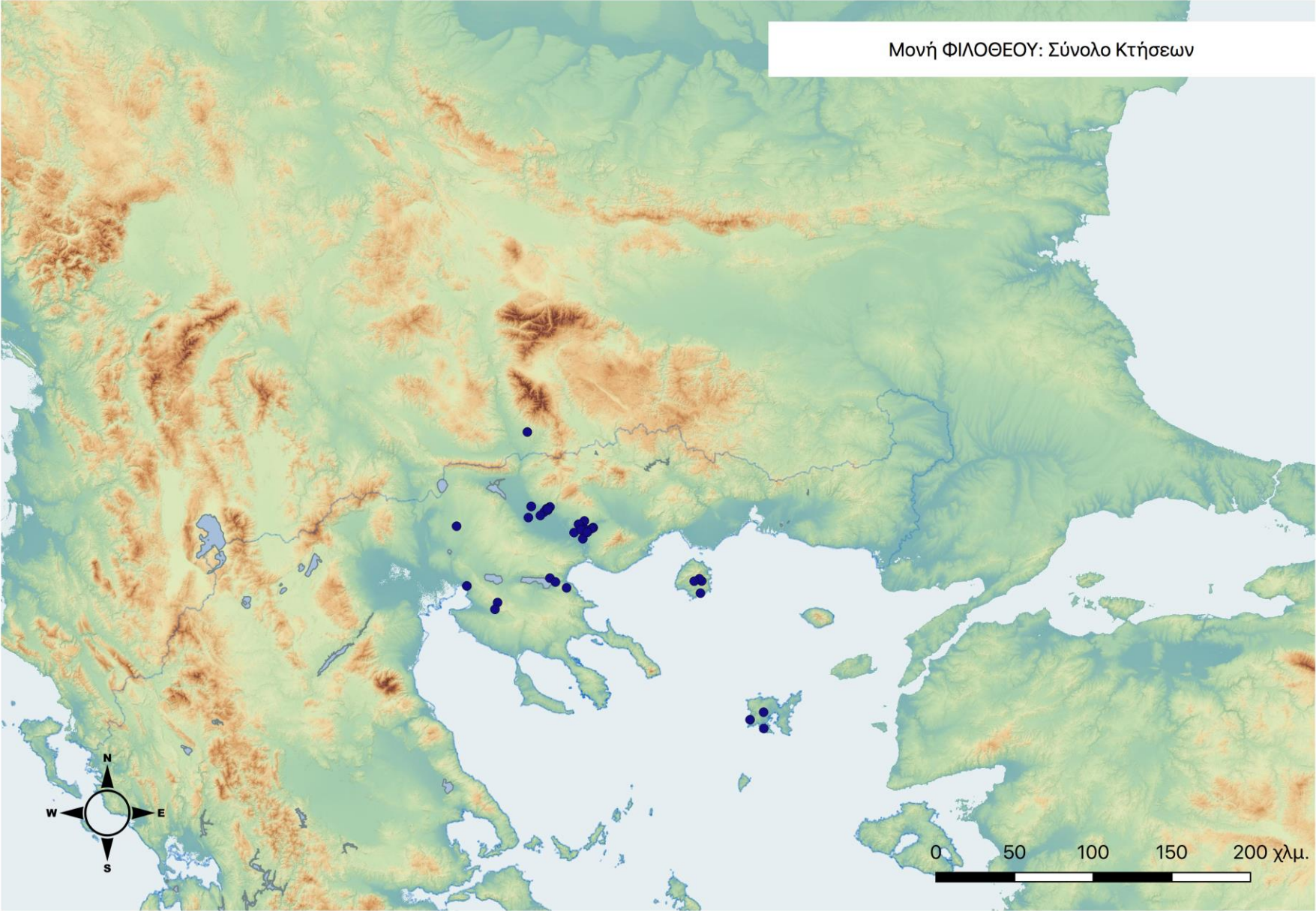

14ος αιώνας

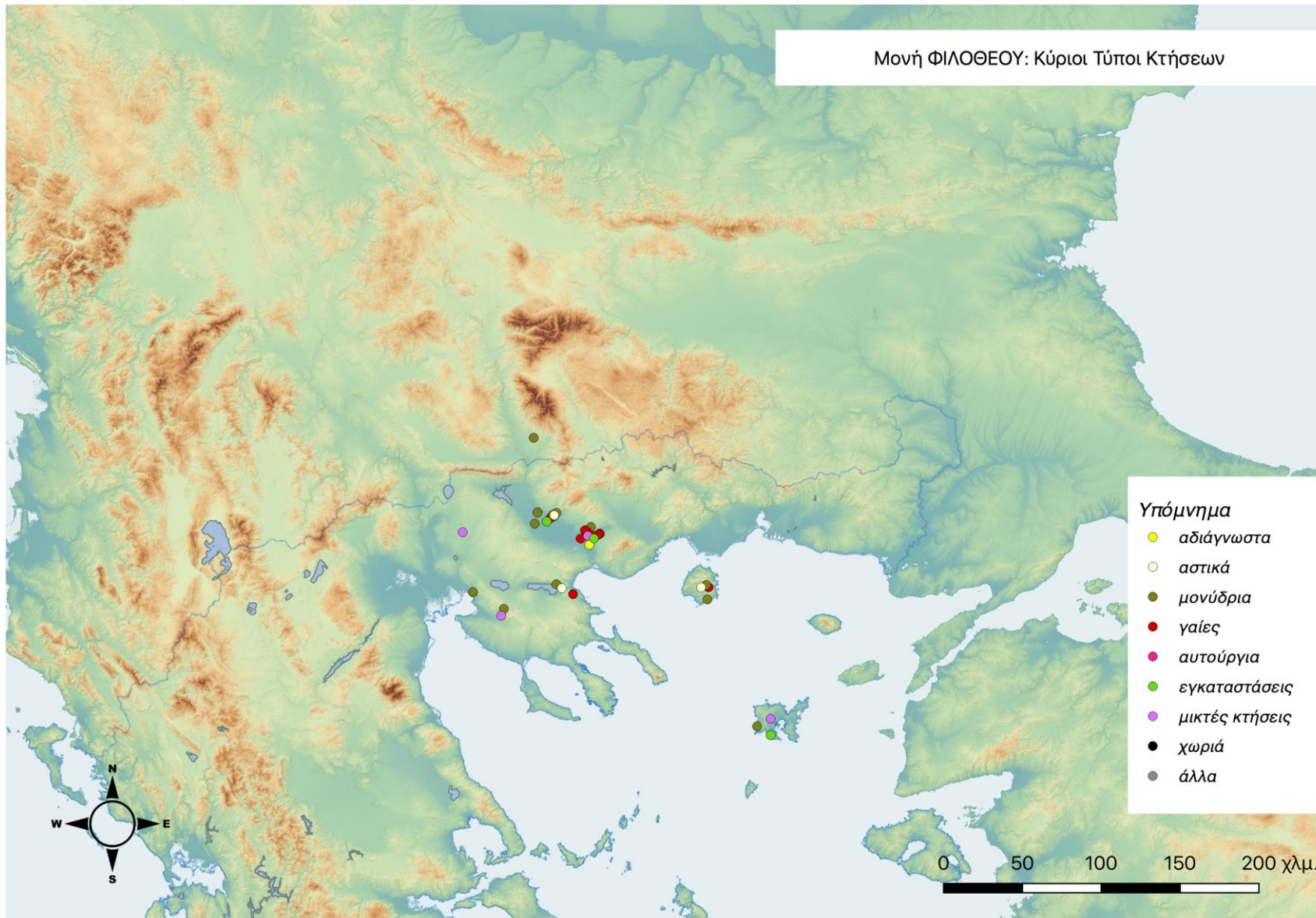
15ος αιώνας

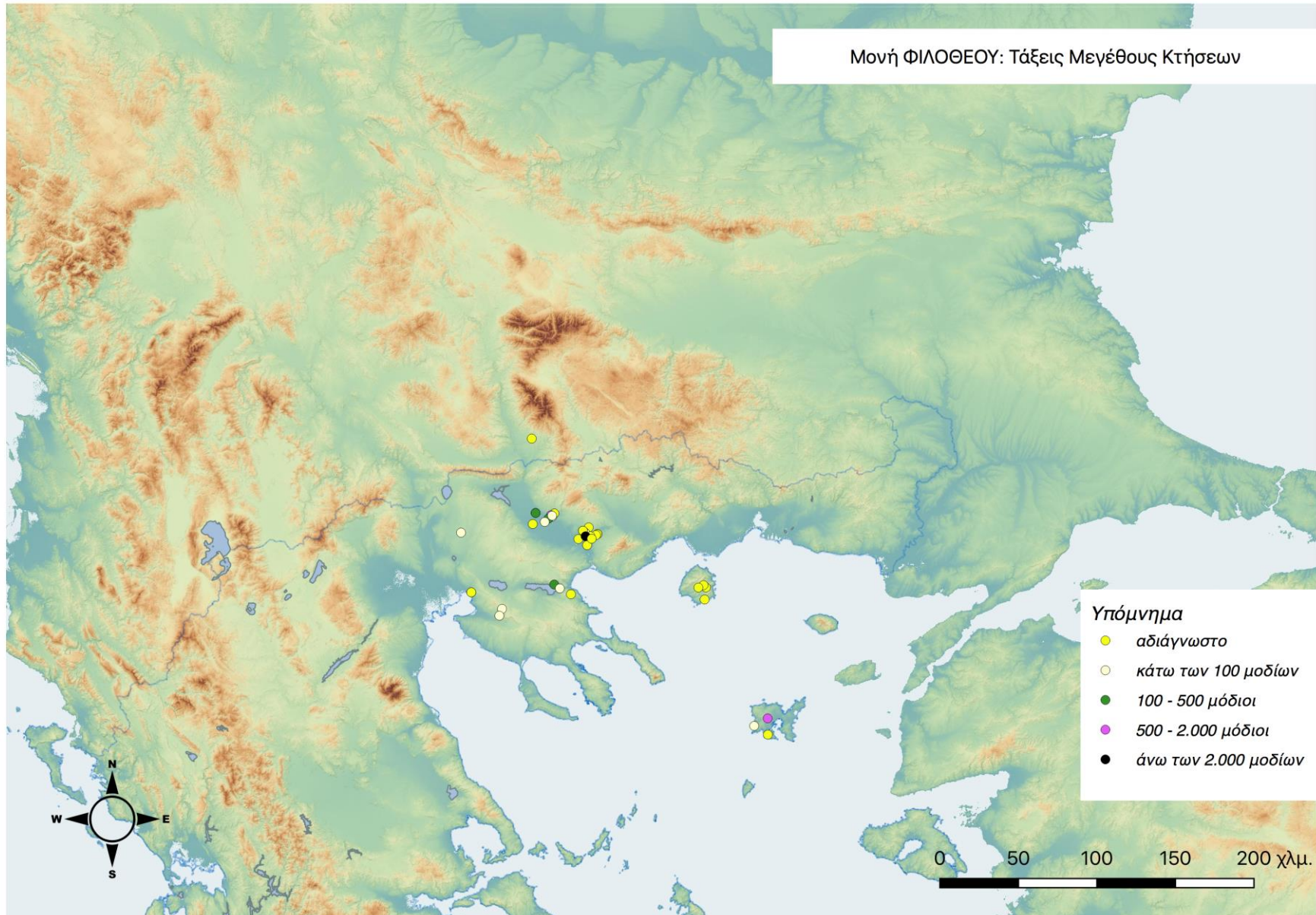
ΧΑΡΤΗΣ 12.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Φιλοθέου

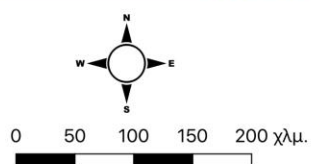
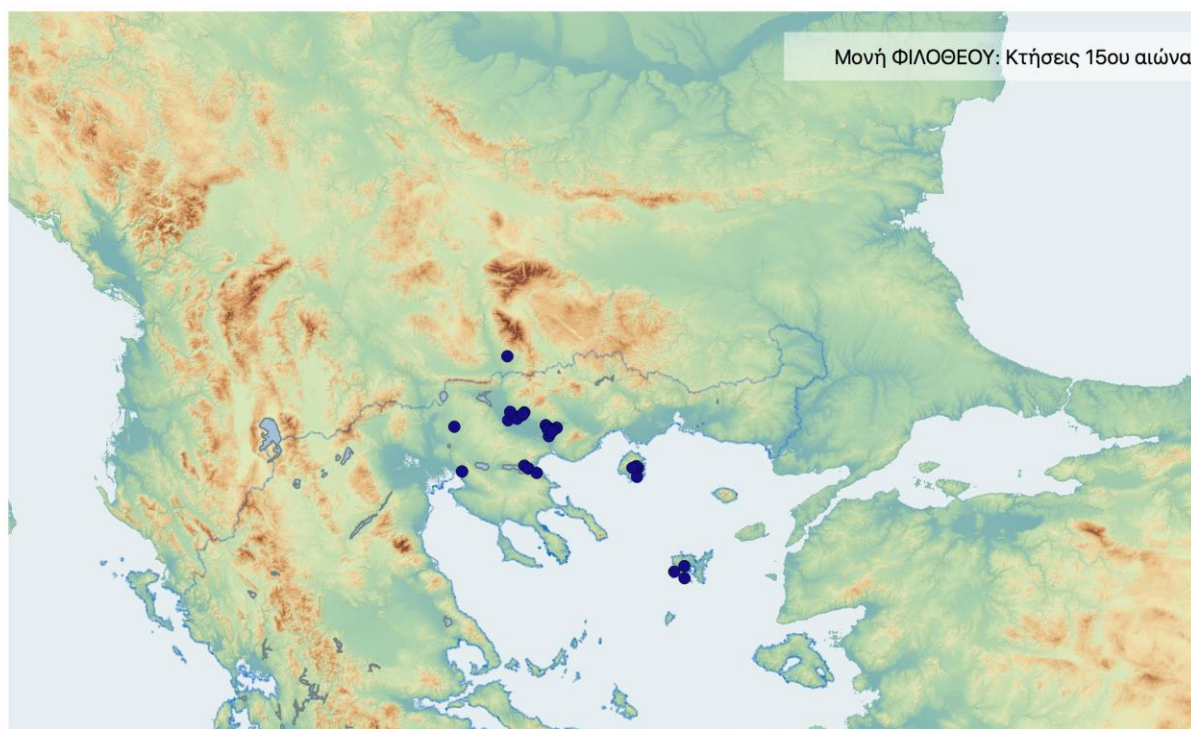
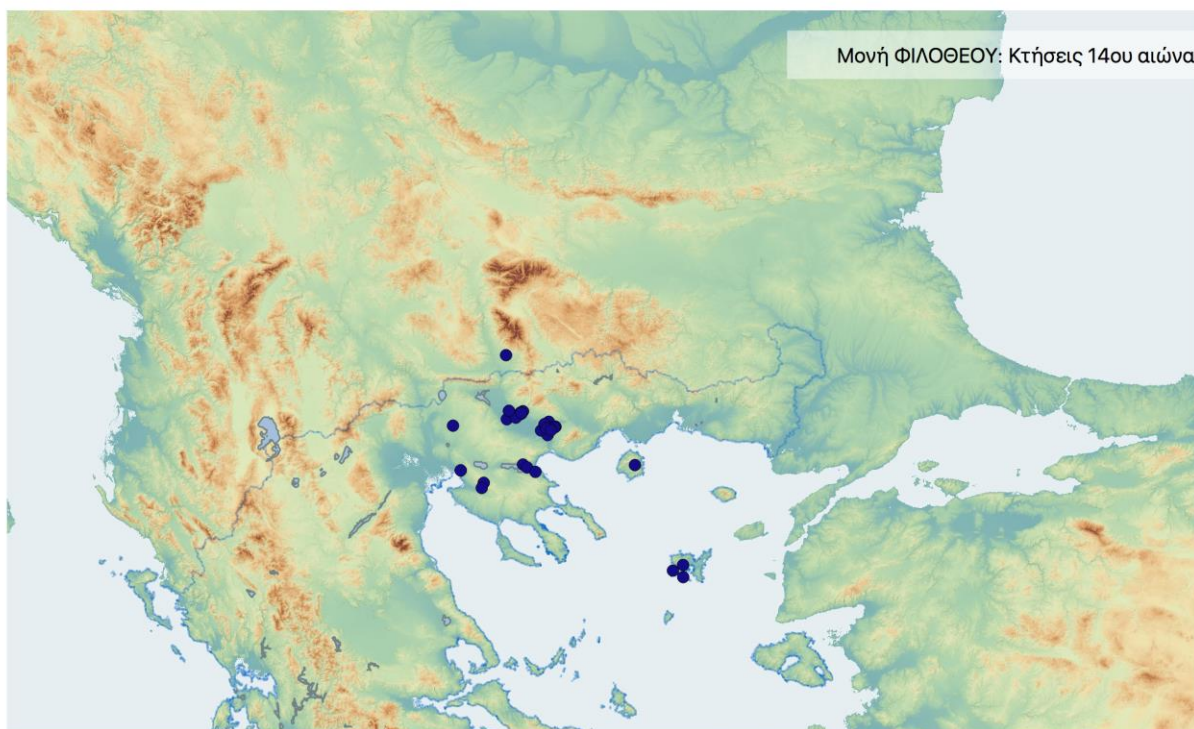
ΧΑΡΤΗΣ 12.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Φιλοθέου

ΧΑΡΤΗΣ 12.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Φιλοθέου

ΧΑΡΤΗΣ 12.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Φιλοθέου
14^{ος}-15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΦΙΛΟΘΕΟΥ:
14ος και 15ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Φιλοθέου, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία,²² ενώ έχει ληφθεί υπόψη και μεταγενέστερη τεκμηρίωση, προκειμένου για τη διασταύρωσή τους. Ειδικά για την περίπτωση των κτήσεων της μονής στη νήσο Θάσο, οι μαρτυρίες είναι έμμεσες, καθώς προκύπτουν κατά βάση από ένα πλαστό *Χρυσόβουλλο* και από ένα αυθεντικό έγγραφο που όμως χρονολογείται στο 16ο αιώνα (1541), αλλά αναφέρεται σε ήδη υφιστάμενες κτήσεις.²³

Οι βασικές μνείες για εκτός Άθω κτήσεις της Μονής προέρχονται από έγγραφα του 14^{ου} αιώνα: το *Πρόσταγμα* και το *Χρυσόβουλλο* του Ανδρονίκου Β' (1326),²⁴ ενώ ακολουθεί το *Χρυσόβουλλο* του Δουσάν (1346),²⁵ έγγραφο του Μητροπολίτου Σερρών (1355),²⁶ Αφιερωτήριο της Θεοδώρας Παλαιολογίνας Φιλανθρωπηνής (1376),²⁷ Πρακτικό Απογραφής των μετοχίων της Λήμνου (τέλος 14^{ου}-αρχές 15^{ου} αιώνα),²⁸ καθώς και τα δύο έγγραφα που προαναφέρθηκαν: το Πλαστό Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β' και το Έγγραφο αντιπροσωπείας της Μ. Φιλοθέου στη Θάσο, σχετικά με τις εκεί κτήσεις της

²² Regel, *PHILOTHÈE* -- Kravari, *PHILOTHEOU* -- Moustakas, *Transition* -- Kondyli, Lemnos -- Κωνσταντέλλης – Βλ. επίσης, συνολική βιβλιογραφία.

²³ Kravari, *PHILOTHEOU*, Appendices I & II, σσ. 333-341.

²⁴ Regel, *PHILOTHÈE*, αρ. 6.

²⁵ Regel, *PHILOTHÈE*, αρ. 9.

²⁶ Kravari, *PHILOTHEOU*, αρ. 5.

²⁷ Kravari, *PHILOTHEOU*, αρ. 6.

²⁸ Kravari, *PHILOTHEOU*, αρ. 7.

(1541). Από τα δύο τελευταία, το πρώτο λαμβάνεται υπόψη με τη δέουσα επιφύλαξη, και σε συνδυασμό με το δεύτερο, απλώς για να στηρίξει τη θεωρία ότι η μονή κατείχε εδάφη στο νησί πριν την έλευση των Οθωμανών.

Οι πληροφορίες για την ιστορική διαδρομή και την αλληλουχία των κτήσεων της μονής προκύπτουν επαγωγικά, μέσω των παραπάνω βασικών εγγράφων, τα οποία, κατά κανόνα αποτυπώνουν το υφιστάμενο ιδιοκτησιακό καθεστώς μιας μονής, κατά τη στιγμή της έκδοσής τους. Έτσι, το *Χρυσόβουλλο* του Ανδρονίκου Β' κατονομάζει τις πρόσφατα (*άρτι*) αποκτηθείσες κτήσεις της μονής, ενώ το αντίστοιχο του Δουσάν, καταγράφει όσες ήδη βρίσκονται στην κατοχή της μονής στα 1346. Για τις επιπλέον κτήσεις της μονής στην περιοχή, για το διάστημα που τελεί υπό τη σερβική κυριαρχία, παίρνουμε στοιχεία από το έγγραφο του 1355, ενώ επιπλέον πληροφορίες επίσης για την ευρύτερη περιοχή των Σερρών παρέχει το αφιερωτήριο της Θεοδώρας Παλαιολογίνας για το μετόχι του Αγ. Γεωργίου Μπερτζιτζικου (1376).

Δεδομένου ότι τα διαθέσιμα στοιχεία ξεκινούν μόλις από το 14^ο αιώνα, οι χρονικές τομές είναι δύο: 14^{ος} και 15^{ος}.

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 12.01:** Οι κτήσεις της Μονής Φιλοθέου συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 42 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 12.01.

- **Πίνακας 12.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή, ξεκινώντας από το 14^ο αιώνα: 14ος αι.: 39 κτήσεις - 15ος αι.: 35 κτήσεις.

Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι στον ίδιο αιώνα (14^ο) κατά τον οποίο εμφανίζονται για πρώτη φορά βεβαιωμένες κτήσεις της μονής Φιλοθέου, ο αριθμός τους φτάνει τις 39. Η μείωσή τους σε 35 κατά τον επόμενο αιώνα, παρότι προκύπτει από τις διαθέσιμες πηγές, είναι πιθανό να μην ανταποκρίνεται απόλυτα στην πραγματικότητα, καθώς τα στοιχεία προκύπτουν έμμεσα, λαμβανομένης υπόψη μιας μεγάλης σιωπής των πηγών.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 12.04.

- **Πίνακας 12.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (42), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν οκτώ (8) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Δυτική Χαλκιδική, Θάσος, Θεσσαλονίκη, Κεντρική Μακεδονία, Λήμνος, Μελένικο, Περιοχή Λιμνών, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 12.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομής, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι περισσότερες από τις μισές κτήσεις (26 από 42) συγκεντρώνονται στην περιοχή του Στρυμόνα, ενώ με 4 κτήσεις ακολουθεί η Θάσος, και με 3 η Λήμνος και η Περιοχή των Λιμνών. Οι υπόλοιπες περιοχές εκπροσωπούνται με 1 (Κεντρική Μακεδονία, Μελένικο) έως 2 κτήσεις (Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη).

- **Πίνακας 12.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθμία από τις παραπάνω οκτώ μείζονες περιοχές. Παρότι οι κτήσεις εμφανίζονται μόλις στο 14^ο αιώνα, ενδιαφέρον παρουσιάζουν δύο περιοχές: ασφαλώς η περιοχή του Στρυμόνα, που μονοπωλεί την

προσοχή από άποψη τουλάχιστον ποσοτική, αλλά και η Θάσος. Στην πρώτη περίπτωση είναι εντυπωσιακή η εξαρχής κορύφωση εντός του 14^{ου} αιώνα, με μια μικρή πτώση στον αμέσως επόμενο· στη δεύτερη, το ενδιαφέρον εστιάζεται στο γεγονός ότι η 1 κτήση του 14^{ου} αιώνα γίνονται 4 στον «προβληματικό» 15^ο, εποχή που συνήθως διαπιστώνουμε ύφεση (όπως ακριβώς στην παραπάνω περίπτωση του Στρυμόνα). Οι υπόλοιπες περιοχές, δεν εμφανίζουν διακύμανση, αλλά συνεχίζουν και στο 15^ο με τα ίδια ποσοτικά δεδομένα, πλην της Δυτικής Χαλκιδικής, όπου οι 2 κτήσεις του 14^{ου} αιώνα δεν επιβιώνουν μετά.

- **Πίνακας 12.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Καθίσταται σαφής η εμφάνιση και έξαρση του φαινομένου κατά το 14^ο αιώνα, αλλά και η έκτασή του κατά το 15^ο, όπου, τη μείωση στο Στρυμόνα (κατά 5) και την εξάλειψη στη Δυτική Χαλκιδική (2) εξισορροπεί μερικώς η αύξηση στη Θάσο (3). Στο σύνολο των δεδομένων, ωστόσο, το ενδιαφέρον μονοπωλεί ο Στρυμόνας με ένα μέγιστο 26 κτήσεων.

- **Πίνακας 12.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Φιλοθέου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά οκτώ γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Διακρίνονται τέσσερις περιπτώσεις: κορύφωση στην πρώτη περίοδο και σταθερή πορεία (Θεσσαλονίκη, Κεντρική Μακεδονία, Λήμνος, Μελένικο,

Περιοχή Λιμνών), βαθμιαία άνοδος (Θάσος), εμφάνιση και εξάλειψη (Δυτική Χαλκιδική), κορύφωση στην πρώτη περίοδο και μικρή μείωση (Στρυμόνας).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 12.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Φιλοθέου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πέντε οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων, με δείγματα σε επτά από τους εννέα τύπους. Στο σύνολο των δεδομένων, είναι προφανής η υπεροχή δύο τύπων: *Μονύδρια/Ναοί* (16 από 42) και *Γαίες* (12 από 42). Οι δύο τύποι μαζί υπερβαίνουν το ήμισυ των κτήσεων (28 από 42). Με εξαίρεση 1 κτήση τύπου *Αδιάγνωστα*, οι υπόλοιποι τέσσερις εκπροσωπούνται με 2 έως 4 κτήσεις ο καθένας: *Αυτούργια*: 2 - *Αστικές κτήσεις*: 3 - *Εγκαταστάσεις και Συνδυασμοί χρήσεων*: από 4. Δε σημειώνονται καθόλου κτήσεις τύπου *Χωριά ή Άλλα*.

- **Πίνακας 12.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Πέρα από την προφανή επικράτηση των δύο τύπων με το μεγαλύτερο αριθμό κτήσεων (βλ. παραπάνω), όπου τα *Μονύδρια/Ναοί* και οι *Γαίες* εμφανίζονται εξαρχής με μεγάλες συγκεντρώσεις από το 14^ο αιώνα, ενδιαφέρον παρουσιάζει μία λεπτομέρεια: ενώ με το πέρασμα από το 14^ο στο 15^ο αιώνα οι δύο αυτοί τύποι καθώς και οι *Συνδυασμοί χρήσεων* και τα *Αυτούργια* (που εκπροσωπούνται με σαφώς μικρότερο αριθμό κτήσεων)

σημειώνουν μια μικρή μείωση, οι *Αστικές κτήσεις* παρουσιάζουν αύξηση (τα *Αδιάγνωστα* και οι *Εγκαταστάσεις* φαίνονται σταθερά).

- **Πίνακας 12.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Φιλοθέου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις οκτώ (8) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Η κύρια παρατήρηση που προκύπτει από τη διασταύρωση των δεδομένων είναι ότι την προφανή επικράτηση του Στρυμόνα ως κύριας μείζονος περιοχής κτήσεων της μονής, στηρίζουν κατά βάση οι τύποι *Γαίες* και -κυρίως- *Μονύδρια/Ναοί*, με τον δεύτερο να είναι και γενικότερα ο επικρατέστερος τύπος, με δείγματα σε όλες σχεδόν τις περιοχές (πλην της Κεντρικής Μακεδονίας). Οι υπόλοιποι τύποι κατανέμονται με κατά πολύ μικρότερους αριθμούς στις άλλες περιοχές (κατά βάση, 1 και 2).

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 12.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 12.11:** Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Φιλοθέου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.

Περισσότερες από τις μισές κτήσεις της μονής είναι άγνωστης έκτασης, τόσο συνολικά, όσο και σε κάθε αιώνα χωριστά.

Από τις 42 κτήσεις, οι 23 είναι *Αδιάγνωστες*, ενώ άλλες 12 ανήκουν στη μικρότερη κατηγορία (κάτω των 100 μοδίων). Στις υπόλοιπες κατηγορίες, οι κτήσεις κατανέμονται ως εξής: μεταξύ 100 και 500 μοδίων: 4 κτήσεις –

μεταξύ 500 και 2.000 μοδίων: 2 κτήσεις - άνω των 2.000 μοδίων: 1 κτήση. Με επιφύλαξη για τα *Αδιάγνωστα*, η γενική εικόνα δείχνει μια μονή με πολλές μεν, μικρές δε κτήσεις συνολικά.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 12.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Χρονικά, οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Φιλοθέου ξεκινούν ουσιαστικά και κορυφώνονται μέσα στον 14^ο αιώνα, ενώ στον επόμενο (15^ο) παρατηρείται μια μικρή μείωση στους συνολικούς αριθμούς (η οποία αναλύεται ως μεγαλύτερη μείωση σε κάποιες περιοχές, και μικρή αύξηση αλλού). Γενικά, πρόκειται για έναν σημαντικό αριθμό κτήσεων, αν και, όπως φαίνεται, μικρού μεγέθους.

Ο χώρος ενδιαφέροντος, ειδικά για την πρώτη περίοδο, είναι μεγάλες αστικές και αγροτικές περιοχές στην άμεση εμβέλεια του ευρύτερου αθωνικού χώρου: η Θεσσαλονίκη για αστικά και περιαστικά μετόχια, και η κοιλάδα του Στρυμόνα, για τα αγροτικά, ως η κατεξοχήν περιοχή υψηλής απόδοσης, σε λογική ακτίνα από τον Άθω, συνδυάζοντας αγροτικές γαίες και αστικά κέντρα ως αγορές τοπικής διάθεσης αλλά και επεξεργασίας των προϊόντων (Σέρρες, Ζίχνα). Το τελευταίο καθίσταται προφανές από τις συγκεντρώσεις (βλ. χάρτες) των μετοχίων σε δύο διακριτές ζώνες στην ευρύτερη περιοχή του Στρυμόνα: αφενός η ζώνη κοντά στις Σέρρες και αφετέρου η ζώνη κοντά στη συμβολή του Αγγίτη με το Στρυμόνα.

Η εμφανής αύξηση του αριθμού των μετοχίων στα μέσα του 14^{ου} αιώνα εντοπίζεται κυρίως στην παραπάνω περιοχή και σχετίζεται άμεσα με την ευνοϊκή για τον Άθω πολιτική των Σέρβων κατακτητών της. Ενώ δεν παρατηρούνται μεταβολές σε άλλες περιοχές, η ευρύτερη περιοχή του

Στρυμόνα καθίσταται χωρίς υπερβολή ο κύριος ζωτικός χώρος και για τη Μονή Φιλοθέου.

Το μόνο αξιοσημείωτο γεγονός πέραν αυτής της άμεσης επέκτασης, είναι η επικέντρωση του ενδιαφέροντος της μονής και σε μίαν ακόμη περιοχή: αυτή της νήσου Λήμνου, όπου (σύμφωνα με τις πηγές) οι διάσπαρτες και μη αποδοτικές γαίες της μονής συγκεντρώνονται πλέον σε τρία σημεία στα νότια του νησιού, διαμορφώνοντας ισάριθμα μετόχια αξιώσεων. Ο χαρακτήρας του είναι και πάλι κυρίως αγροτικός, συνδυάζοντας ωστόσο, κατά το σύνηθες, και άλλες χρήσεις. Ενώ το ένα αποδίδεται ως μία εκτενής περιοχή γαιών, τα άλλα διαφέρουν: το ένα αποδίδεται ως βοσκοτόπι-χειμαδιό και το άλλο ως μικτή χρήση, συμπεριλαμβάνοντας θρησκευτικά κτίρια (ναό), *παλαιοχώριον* (ερειπωμένες εγκαταστάσεις οικισμού) κ.λπ., ενώ από την παράλληλη πληροφορία της υποχρέωσης καταβολής *βιγλιάτικου* συμπεραίνουμε ότι στην περιοχή (πιθανόν και εντός αυτών των κτήσεων της μονής) λειτουργούσε βίγλα, ως είθισται για περιοχές τόσο εκτεθειμένες σε επιδρομές.

Η ερμηνεία αυτής της παράλληλης (αν και μικρότερης) επέκτασης της μονής, πιθανότατα σχετίζεται με την ήδη εκεί παρουσία μεγάλων μετοχίων των σημαντικότερων αθωνικών μονών. Παράλληλα, φαίνεται πως επρόκειτο για μία περιοχή ακόμη πρόσφορη, δεδομένης μάλιστα της εντεινόμενης συρρίκνωσης της βυζαντινής επικράτειας. Πρόκειται επίσης για περιοχή υψηλής παραγωγικότητας αγροτικών προϊόντων, σε λογική ακτίνα από τον Άθω, ενώ η εκεί παρουσία και άλλων αθωνικών κτήσεων, πέρα από τους τυχόν επιμέρους ανταγωνισμούς, είναι λογικό να δημιουργεί το αίσθημα μιας κάποιας αλληλεγγύης, προϋπόθεσης για την ομαλή εξέλιξη τέτοιων δραστηριοτήτων.

Ο γενικότερος αγροτικός χαρακτήρας ενισχύεται και από τα σχετικά ποσοτικά δεδομένα, καθώς, ως προς τους κύριους τύπους, υπάρχει μια έμφαση στις *Γαίες* και κυρίως στα *Μονύδρια/Ναούς* (κατά κανόνα όχι αστικού τύπου).

Ως προς τα μεγέθη, όπως προαναφέρθηκε, με επιφύλαξη για τις (μισές στο σύνολο) *αδιάγνωστες*, οι κτήσεις είναι κατά κανόνα μικρές.

Η μελέτη των δεδομένων καταγραφής και η απεικόνισή τους, τεκμηριώνει και οπτικά όσα γενικότερα γνωρίζουμε για τη Μονή Φιλοθέου από ιστορική άποψη: πρόκειται για ένα μικρο-μεσαίο αθωνικό καθίδρυμα, με μία «αξιοπρεπή» οικονομική παρουσία, εντός του πλαισίου στο οποίο κινήθηκε η πλειονότητα των μονών. Έχοντας την τύχη να ευνοηθεί από ισχυρές προσωπικότητες σε κρίσιμες χρονικές στιγμές (πρωτοβεστιάριος Ανδρόνικος Παλαιολόγος, Στέφανος Δουσάν, Θεοδώρα Παλαιολογίνα Φιλανθρωπηνή), αξιοποίησε τη δυναμική του 14^{ου} αιώνα με τρόπο επωφελή. Το σύνολο των σαράντα δύο (42) μετοχίων της που καταγράφονται συμβατικά (βλ. εισαγωγικά κεφάλαια, μεθοδολογία και συμβάσεις) για τη Βυζαντινή περίοδο, είναι αριθμός καθόλου ευκαταφρόνητος, αν και απέχει κατά πολύ, ποσοτικά και ποιοτικά, από τους αντίστοιχους άλλων μονών.

Η περιοχή των κτήσεων κινείται στο ανατολικό σκέλος του τυπικού ζωτικού αθωνικού χώρου, δηλαδή στο τμήμα εκείνο που ορίζει ο νοητός άξονας: Λήμνος – Θάσος – Στρυμόνας και Περιοχή Λιμνών. Στο υπόλοιπο τμήμα του τυπικού αυτού χώρου, υπάρχουν διάσπαρτες μόνο κτήσεις, ενώ απουσιάζει η εγγύς του Άθω περιοχή (Περίχωρα Άθω και προς τα δυτικά).

ΜΟΝΗ ΣΙΜΩΝΟΣ ΠΕΤΡΑΣ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Σίμωνος Πέτρας

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Σίμωνος Πέτρας, Σιμωνόπετρα, Σιμόπετρα, Ασημόπετρα, Νέα Βηθλεέμ (ονομασία που δόθηκε από τον κτίτορα αλλά δεν επικράτησε)¹

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Γέννηση του Χριστού

ΚΤΙΤΩΡ: Όσιος Σίμων ο Μυροβλύτης

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Δέκατη τρίτη (13η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Πριν τα μέσα του 13ου αιώνα (κοίμηση κτίτορα στα 1257).

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Όσιος Σίμων

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο νοτιοδυτικό τμήμα της αθωνικής χερσονήσου, στην εσωτερική πλευρά, προς τον Σιγγιτικό κόλπο. Μετά το λιμάνι της Δάφνης και πριν τη Μονή Γρηγορίου.

Βρίσκεται σε κάθετο βράχο, 300 μ. από την επιφάνεια της θάλασσας.

Το οικοδομικό συγκρότημα έχει ακανόνιστη κάτοψη. Στην πραγματικότητα, αποτελείται από μια συστοιχία τριών

¹ Πεντζίκης, σ. 80-81.

πολυώροφων πύργων (επτά υπέργειοι και τρεις υπόγειοι όροφοι, εντός του βράχου).

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτεια της μονής είναι σε έκταση κατά τι μεγαλύτερη του μέσου όρου των αθωνικών μονών. Εκτείνεται σχεδόν ισόποσα κατά μήκος και πλάτος από τη δυτική ακτή προς την ενδοχώρα, όπου συναντά τον κεντρικό δασικό οδικό άξονα (*μπεηλίδικο*) στα ΒΑ. Από Β προς Ν συνορεύει (δεξιόστροφα) με τις περιοχές των Μονών: Ξηροποτάμου, Ιβήρων, Φιλοθέου και Γρηγορίου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η ίδρυσή της ανάγεται πριν τα μέσα του 13ου αιώνα και αποδίδεται στον Όσιο Σίμωνα το Μυροβλύτη, ο οποίος ήδη ασκήτευε στην περιοχή.²

Έναν αιώνα μετά, συντελείται η πρώτη επέκταση της Μονής με τη συνδρομή του Σέρβου Δεσπότη Ιωάννου Ούγγλεση, ο οποίος προχώρησε επίσης στην οικονομική της ενίσχυση και στην προικοδότησή της με κτήσεις εκτός Αγίου Όρους (*Χρυσόβουλλο*, 1368).³ Από την περίοδο εκείνη χρονολογούνται και οι παλαιότερες κτήσεις της μονής, σε περιοχές όπως η Σιθωνία, οι Σέρρες και η Λήμνος.⁴

Στο Γ' Τυπικό του Αγίου Όρους, η Μονή κατέχει την 23η (από 25) θέση στην ιεραρχία.⁵

Στα μέσα του 15ου αιώνα αναφέρεται Πρώτος από τη Μονή αυτή, ενώ στα τέλη του (1489) η Μονή αναφέρεται πλέον ως βουλγαρική.⁶

² Σμυρνάκης, σ. 588.

³ Kašić, σ. 44-50. Βλ. επίσης, αντίγραφο του 1623: Βαμβακάς, αρ. 6.

⁴ Παπάγγελος, *Σιμωνόπετρα*, σ. 112.

⁵ Πεντζίκης, σ. 81.

Στα 1567 οικοδομείται ο πύργος του αρσανά,⁷ ενώ λίγο αργότερα (1580) η Μονή καταστρέφεται ολοσχερώς από πυρκαϊά.⁸

Η εναπομείνασα αδελφότητα μετεγκαταστάθηκε στη Μονή Ξενοφώντος (της οποίας και το χρέος ανέλαβε να αποπληρώσει),⁹ και λίγα χρόνια αργότερα, χάρη και στη βοήθεια από το ρουμανικό μετόχι της (αποκτηθέν με δωρεά στα τέλη του 16^{ου} αιώνα),¹⁰ ολοκληρώθηκε η επανεγκατάσταση στη Μονή. Στο διάστημα αυτό της ανάκαμψης, μαρτυρούνται και αποκτήσεις ή επεκτάσεις μετοχίων, όπως π.χ. της Κασσάνδρας, που επιβίωσε ως τις απαλλοτριώσεις του 20ού αιώνα.¹¹

Οι αρχές του 17^{ου} αιώνα φαίνεται να συνδέονται με νέες κτήσεις της μονής, σε περιοχές όπως η Βουρβουρού¹² και η Θεσσαλονίκη.¹³ Στα 1622 (ή 1625) ξεσπά νέα πυρκαϊά,¹⁴ αλλά καταστρέφει μέρος μόνο της ανοικοδομηθείσας μονής.

Στην περίοδο αυτή (τέλος 16ου - αρχές 17ου αιώνα) χρονολογείται και το αρχαιότερο σωζόμενο πλέον τμήμα της Μονής (ο κεντρικός πύργος), και το Καθολικό (1633).¹⁵

⁶ Πεντζίκης, σ. 81.

⁷ Σμυρνάκης, σ. 594.

⁸ Βαμβακάς, αρ. 21 (Σιγιλλιώδες Γράμμα της Ιεράς Συνάξεως του Αγίου Όρους, 1580). Βλ. επίσης, Σμυρνάκης, σ. 588.

⁹ Βαμβακάς, αρ. 2 (Σιγιλλιώδες γράμμα Πατριάρχου Ιερεμίου Β', 1581).

¹⁰ Βαμβακάς, αρ. 4 (Σιγιλλιώδες γράμμα Πατριάρχου Ιερεμίου Β', 1591). Βλ. επίσης, Σμυρνάκης, σ. 588, 595.

¹¹ Αναφέρεται αγορά μεγάλης έκτασης στα 1589/90 από τον Γαζανφέρ Αγά. Παπάγγελος, *Σιμωνόπετρα*, σ. 113. Βλ. επίσης, Βασδραβέλλης, σ. 290.

¹² Βαμβακάς, αρ. 32 (Συμφωνητικό Γράμμα των Αγιονικολαϊτών, 1614).

¹³ Δημητριάδης, *Θεσσαλονίκη* (Μετόχι Αγίου Χαραλάμπους), σ. 264.

¹⁴ Σμυρνάκης, σ. 588. Βλ. επίσης και Πεντζίκης, σ. 81.

¹⁵ Όπ.π.

Το 18ο αιώνα η Μονή βρίσκεται σε μεγάλη ένδεια και καταφέρνει να ανακάμψει μόλις μετά το 1765, χάρη στις προσπάθειες και τους εράνους του ιερομονάχου Ιωάσαφ που, μεταξύ άλλων, εξαγόρασε τα μετόχια της.¹⁶

Η περίοδος εσωτερικών ερίδων του 19ου αιώνα φαίνεται να τερματίζεται μετά τα μέσα του, οπότε και συντελέστηκε η οικοδόμηση των νεότερων πτερύγων (1862-1864 και αργότερα, 1897-1902).¹⁷

Στα 1891 καταστρέφεται από πυρκαϊά το ανατολικό της τμήμα, συμπεριλαμβανομένου του Καθολικού και της Βιβλιοθήκης. Στη στροφή του αιώνα, θα ανακάμψει χάρη στη συνδρομή των αθωνικών μονών και σε μεγάλο έρανο που διενεργήθηκε τότε στη Ρωσία.¹⁸

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Κεντρικός πύργος: τέλη 16ου - αρχές 17ου αιώνα

Υπόλοιπο συγκρότημα: 1862-1902

Πύργος αρσανά: 1567

Κοιμητήριο: 18ος αιώνας

Υδραγωγείο: 14ος, 16ος, 19ος αιώνας

ΚΤΗΣΕΙΣ: Μεταξύ των παλαιότερων κτήσεων της Μονής, περιλαμβάνονται τα εξής: Πετριώτικο Σιθωνίας, Πλιάκος στις Σέρρες, Τρύγη και Πέτρα στη Λήμνο, Θεσσαλονίκη,

¹⁶ Σχετική εγγραφή υπάρχει σε Κώδικα της μονής. Βλ. Σμυρνάκης, σ. 591. Για τις πωλήσεις των μετοχίων, που είχαν προηγηθεί, βλ. Βαμβακάς, αρ. 49 (Πωλητήριο Γράμμα των δεκαεπτά Ιερών Μονών του Αγίου Όρους, 1763).

¹⁷ Σμυρνάκης, σ. 593. Βλ. επίσης, Πεντζίκης, σ. 82.

¹⁸ Σμυρνάκης, σ. 593-594. Βλ. επίσης, Πεντζίκης, σ. 83.

Βουρβουρού, Κουμουτζιανά, Σίφνο και Καλαμαριά, καθώς και το μετόχι του Μιχαήλ Βόδα στο Βουκουρέστι (1566).

Από τα υφιστάμενα μετόχια της Μονής ξεχωρίζουν αυτά της Αναλήψεως, τη Ορμύλειας, της Θεσσαλονίκης και της Γουμένισσας, ενώ ιδιαίτερα σημαντικά θεωρούνται τα "θυγατρικά" μοναστήρια στη Γαλλία.

Στην ευρύτερη περιοχή της Μονής, πέραν των νεότερων εξαρτημάτων, υπάρχουν ορισμένα άλλα (Καθίσματα και Κελλία) αλλά και σπήλαια - ασκητήρια, που διασώζουν στοιχεία από παλαιότερες εποχές, κοντά στην ίδρυσή της.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

α' μισό 13ου: Ίδρυση της μονής

1257: Κοίμηση κτίτορα, Οσίου Σίμωνος

1368: Χρυσόβουλλο του Ιωάννου Ούγγλεση για κτήσεις της μονής σε Σιθωνία, Στρυμόνα και Λήμνο

1489: Αναφορά της μονής ως βουλγαρικής

1566: Δωρεά από τον Μιχαήλ Βόδα του μετοχίου Βουκουρεστίου

1567: Ανέγερση πύργου αρσανά

1580: Καταστροφή της μονής από πυρκαϊά και μετεγκατάσταση της αδελφότητα στη Μονή Ξενοφώντος

1589: Αγορά γαιών στην Κασσάνδρα

τέλη 16ου-αρχές 17ου: Ανέγερση πύργου μονής

1614: Κτήσεις της μονής στη Βουρβουρού

προ του 1619: Απόκτηση μετοχίου Αγίου Χαραλάμπους στη Θεσσαλονίκη

1622: Καταστροφές από πυρκαϊά

1633: Ανέγερση Καθολικού

1763: Πώληση από την Κοινότητα (για λογαριασμό της μονής που βρισκόταν σε μεγάλη ένδεια) των μετοχίων Θεσσαλονίκης και Βουρβουρούς

μετά το 1765: Έρανοι ιερομονάχου Ιωάσαφ και ανάκτηση μετοχίων

1785: Έναρξη ανάκαμψης της μονής

1862-1864: Έργα ανακαίνισης

1891: Καταστροφές από πυρκαϊά (ανατολικό τμήμα, με Καθολικό και Βιβλιοθήκη)

μετά το 1891: Μεγάλος έρανος για την αποκατάσταση της μονής

1897-1902: Έργα ανοικοδόμησης

B. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

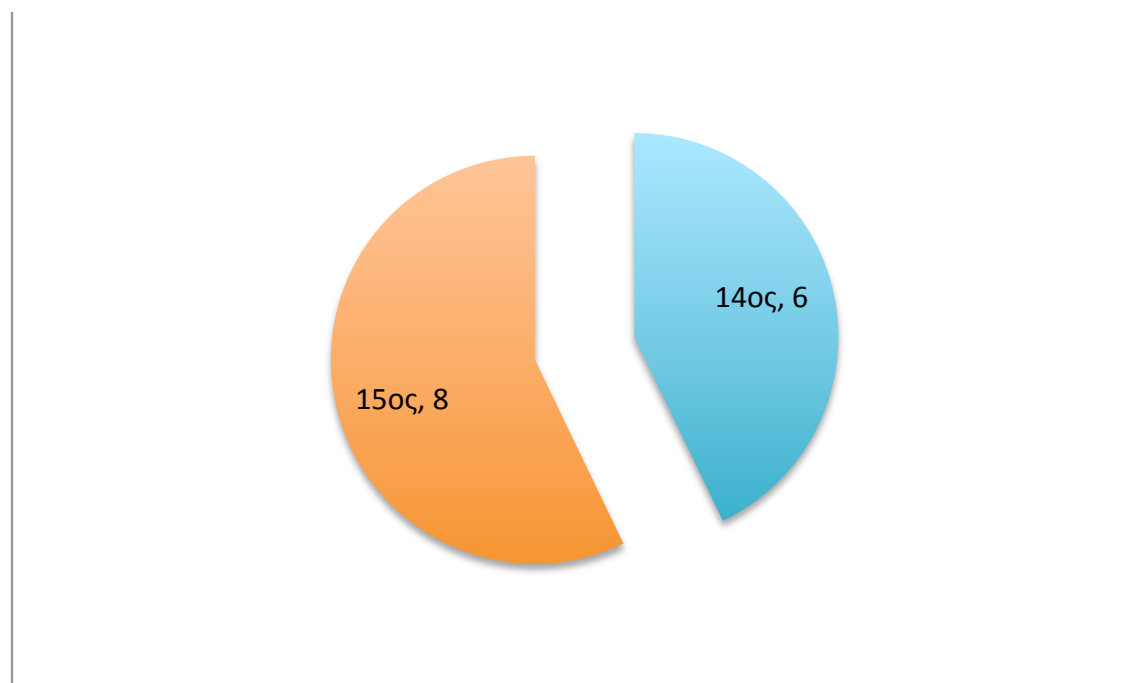
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.01: Οι κτήσεις της Μονής Σίμωνος Πέτρας, συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
13.1		Άγιος Νικόλαος		Άγιος Νικόλαος Σιθωνίας (Σίμωνος Πέτρας)		Σιθωνία	40.18611	23.77222	Χωράφι	0	3	1400	1763	γαίες
13.2		Καλαμαριά		Καλαμαριά (ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.368546	23.083786	Μονή	0	2	1399	1500	γαίες
13.3		Κασσάνδρα		Κασσάνδρα (Σίμωνος Πέτρας)		Κασσάνδρα	40.07083	23.38611	Χωράφι	0	3	1400	1763	γαίες
13.4		Κουμουτζανά	Μετόχι Προδρόμου	Κουμουτζανά (ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.041988	23.465601	Μονή	0	2	1368	1450	μονύδριο, ναός, οικίες, εργαστήρια, γαίες, αμπέλια, βοσκότοποι, μύλοι
13.5		Άγια Ξένη Πέτρας	Ρουσοπούλι	Λήμνος - Πέτρα (Σίμωνος Πέτρας)	Λήμνος	Λήμνος	39.933096	25.338987	Μονή	0	2	1368	1450	μονύδριο, ναοί (4), οικίες, κτίρια, γαίες, αμπέλια, περιβόλια, μύλοι
13.6		Θεοτόκος Τρύγης	Τρύγη, Τρίγη, Κότζινος	Λήμνος - Τρύγη (Σίμωνος Πέτρας)	Λήμνος	Λήμνος	39.95806	25.24528	Μονή	4	2	1368	2015	μονύδριο, οικίες, κτίρια, αχυρώνες, μύλος, πύργος, γαίες, αμπέλια, περιβόλια
13.7		Βάβα	Συκιά, Πετριώτικο Σιθωνίας, Λογγός	Λογγός - Συκιά (Σίμωνος Πέτρας)		Σιθωνία	40.040939	23.931743	Χωράφι	4	6	1369	1932	βοσκότοπος, μανδρότοπος
13.8		Πλιάκος	Μετόχι Γεννήσεως	ΠΛΙΑΚΟΣ (ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	40.999270	23.705806	Μονή	4	2	1368	1500	μονύδριο, ναοί (2), γαίες, έλος, αμπέλια, περιβόλια, φρέαρ

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	
12ος	
13ος	
14ος	6
15ος	8

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά μείζονα περιοχή

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent Installations
13.2		Καλαμαριά		Καλαμαριά (ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΑ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.368546	23.083786	Μονή	0	2	1399	1500	γαίες
13.3		Κασσάνδρα		Κασσάνδρα (Σίμωνος Πέτρας)		Κασσάνδρα	40.07083	23.38611	Χωράφι	0	3	1400	1763	γαίες
13.5		Αγία Ξένη Πέτρας	Ρουσοπούλι	Λήμνος - Πέτρα (Σίμωνος Πέτρας)	Λήμνος	Λήμνος	39.933096	25.338987	Μονή	0	2	1368	1450	μονύδριο, ναοί (4), οικίες,
13.6		Θεοτόκος Τρύνης	Τρύνη, Τρίγη, Κότζινος	Λήμνος - Τρύνη (Σίμωνος Πέτρας)	Λήμνος	Λήμνος	39.95806	25.24528	Μονή	4	2	1368	2015	μονύδριο, οικίες, κτίρια, αγυρώνες, μύλος, πύργος, γαίες, αμπέλια, περιβόλια
13.1		Αγιος Νικόλαος		Αγιος Νικόλαος Σιθωνίας (Σίμωνος Πέτρας)		Σιθωνία	40.18611	23.77222	Χωράφι	0	3	1400	1763	γαίες
13.7		Βάβα	Συκιά, Πετριώτικο Σιθωνίας, Λογγός	Λογγός - Συκιά (Σίμωνος Πέτρας)		Σιθωνία	40.040939	23.931743	Χωράφι	4	6	1369	1932	βοσκότοπος, μανδροτόπιο
13.4		Κουμουτζιανά	Μετόχι Προδρόμου	Κουμουτζιανά (ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.041988	23.465601	Μονή	0	2	1368	1450	μονύδριο, ναός, οικίες, εργαστήρια, γαίες,
13.8		Πλιάκος	Μετόχι Γεννήσεως	ΠΛΙΑΚΟΣ (ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΑ)	Σέρρες	Στρυμόνας	40.999270	23.705806	Μονή	4	2	1368	1500	μονύδριο, ναοί (2), γαίες, έλος, αμπέλια, περιβόλια, κρέατ

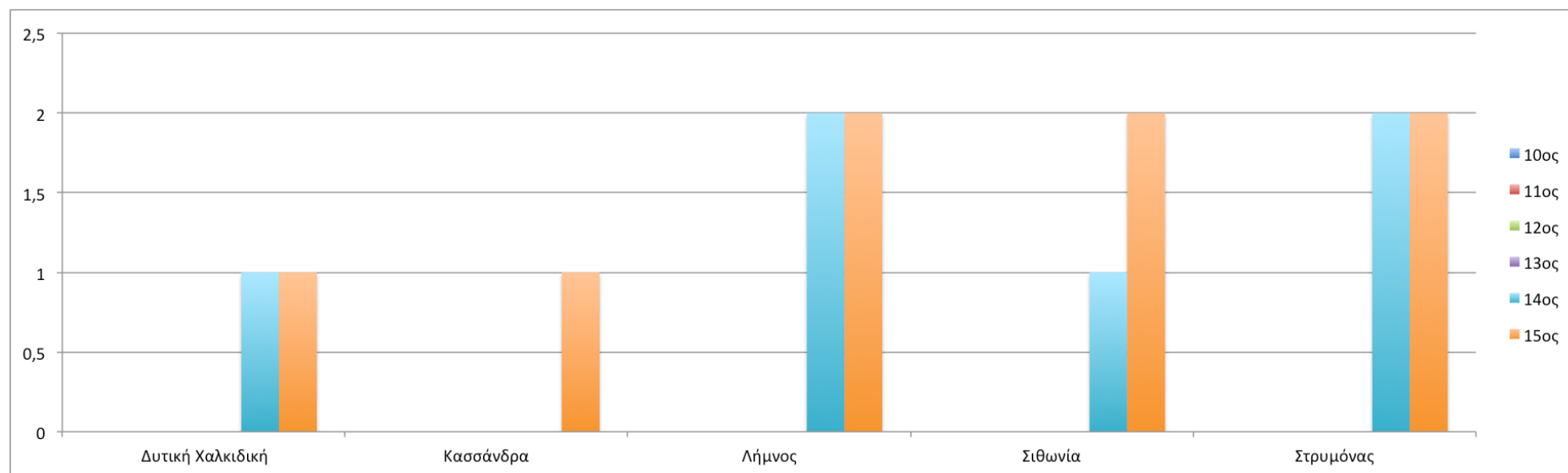
ΠΙΝΑΚΑΣ 13.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά μείζονα περιοχή

Δυτική Χαλκιδική	1
Κασσάνδρα	1
Λήμνος	2
Σιθωνία	2
Στρυμόνας	2

8

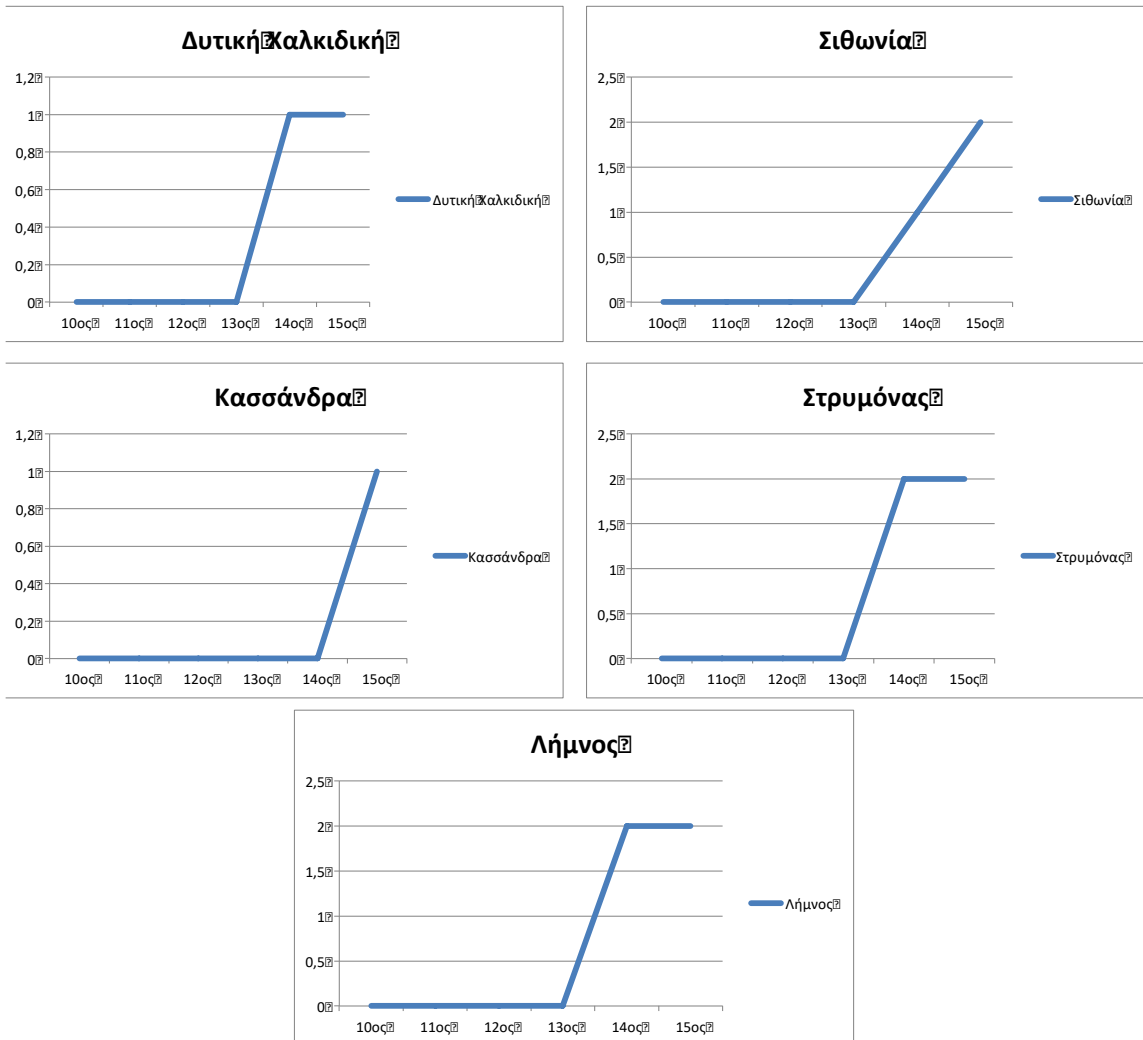
ΠΙΝΑΚΑΣ 13.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.06: Κατανομή των κήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΑ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Δυτική Χαλκιδική					1	1
Κασσάνδρα						1
Λήμνος					2	2
Σιθωνία					1	2
Στρυμόνας					2	2
					6	8

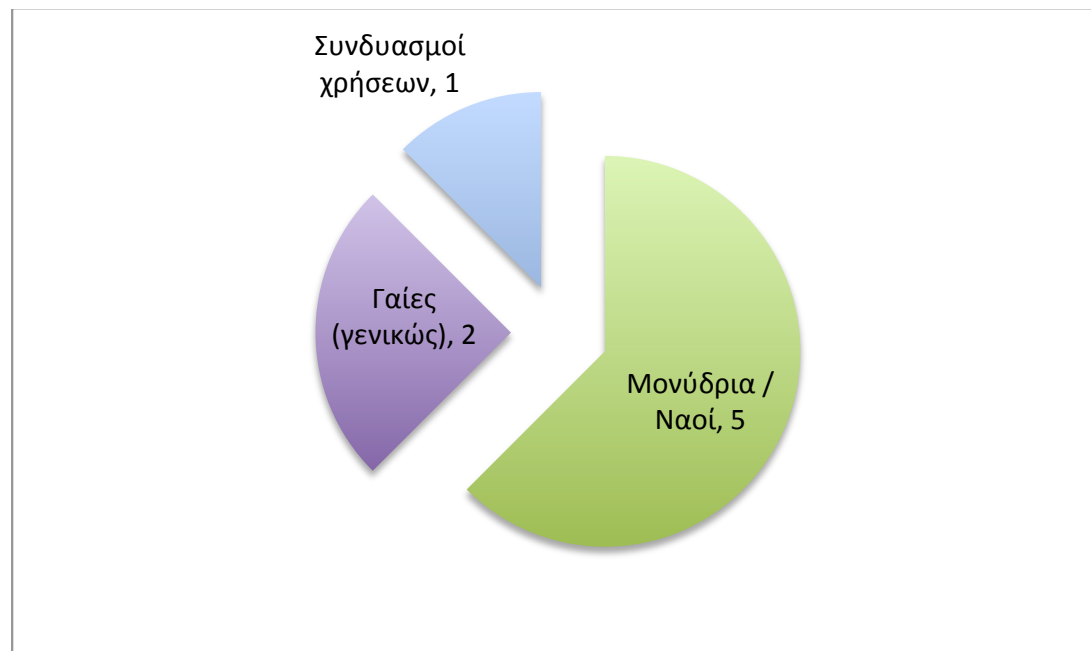
ΠΙΝΑΚΑΣ 13.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας, συνολικά

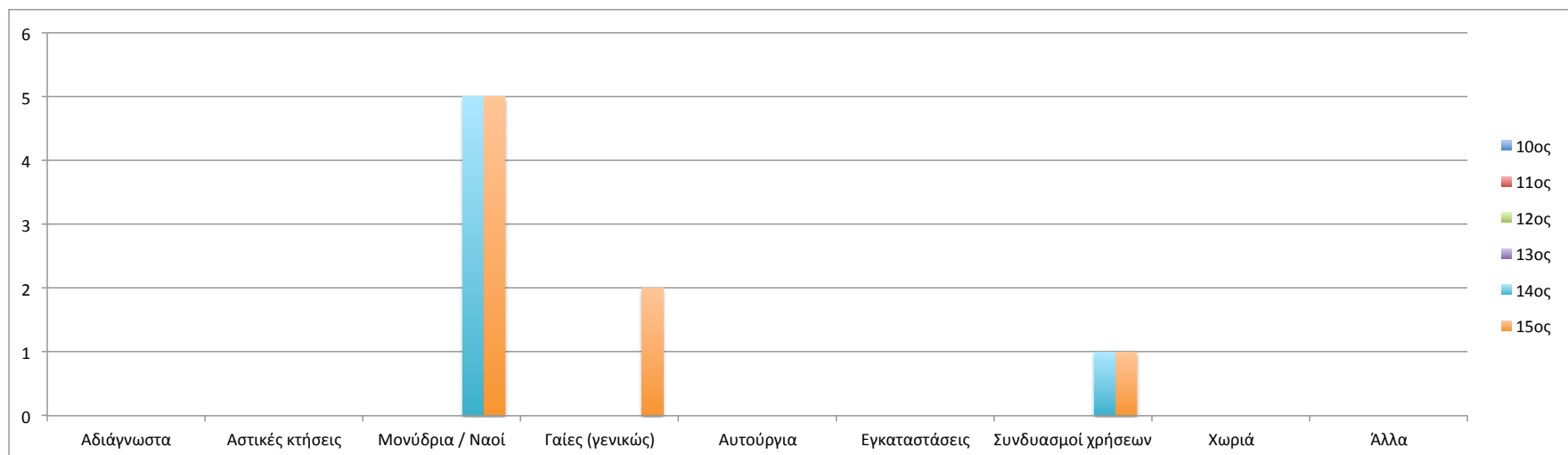
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	
Μονύδρια / Ναοί	5
Γαίες (γενικώς)	2
Αυτούργια	
Εγκαταστάσεις	
Συνδυασμοί χρήσεων	1
Χωριά	
Άλλα	

8

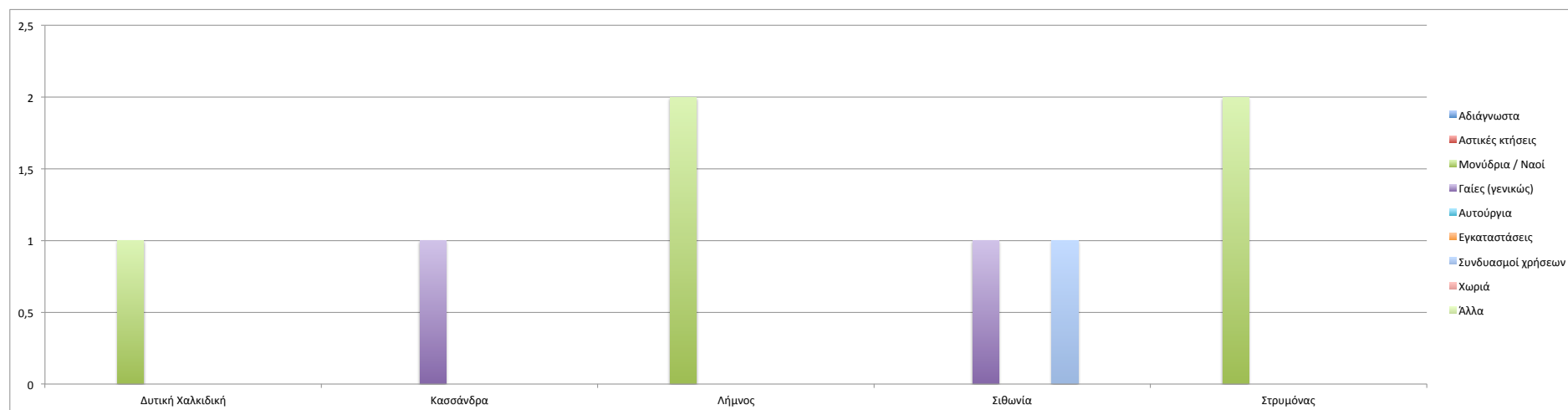
ΠΙΝΑΚΑΣ 13.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά χρονική τομή

ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΑ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάγνωστα						
Αστικές κτήσεις						
Μονύδρια / Ναοί					5	5
Γαίες (γενικώς)						2
Αυτούργια						
Εγκαταστάσεις						
Συνδυασμοί χρήσεων					1	1
Χωριά						
Άλλα						
		0	0	0	6	8

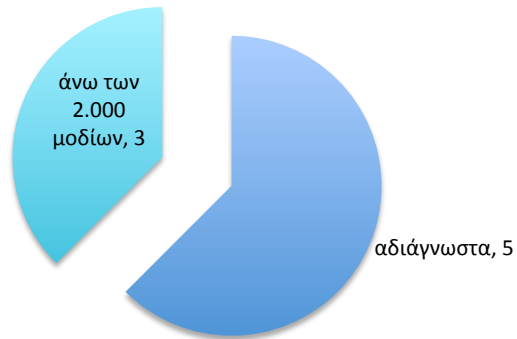

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά μείζονα περιοχή

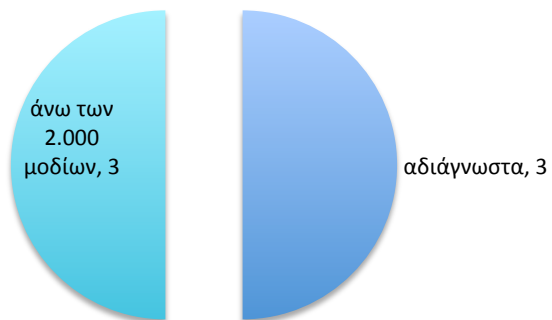
ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΑ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάνγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Δυτική Χαλκιδική			1							1
Κασσάνδρα				1						1
Λήμνος			2							2
Σίθωνια				1			1			2
Στρυμόνας			2							2
			5	2	0	0	1	0		8

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας

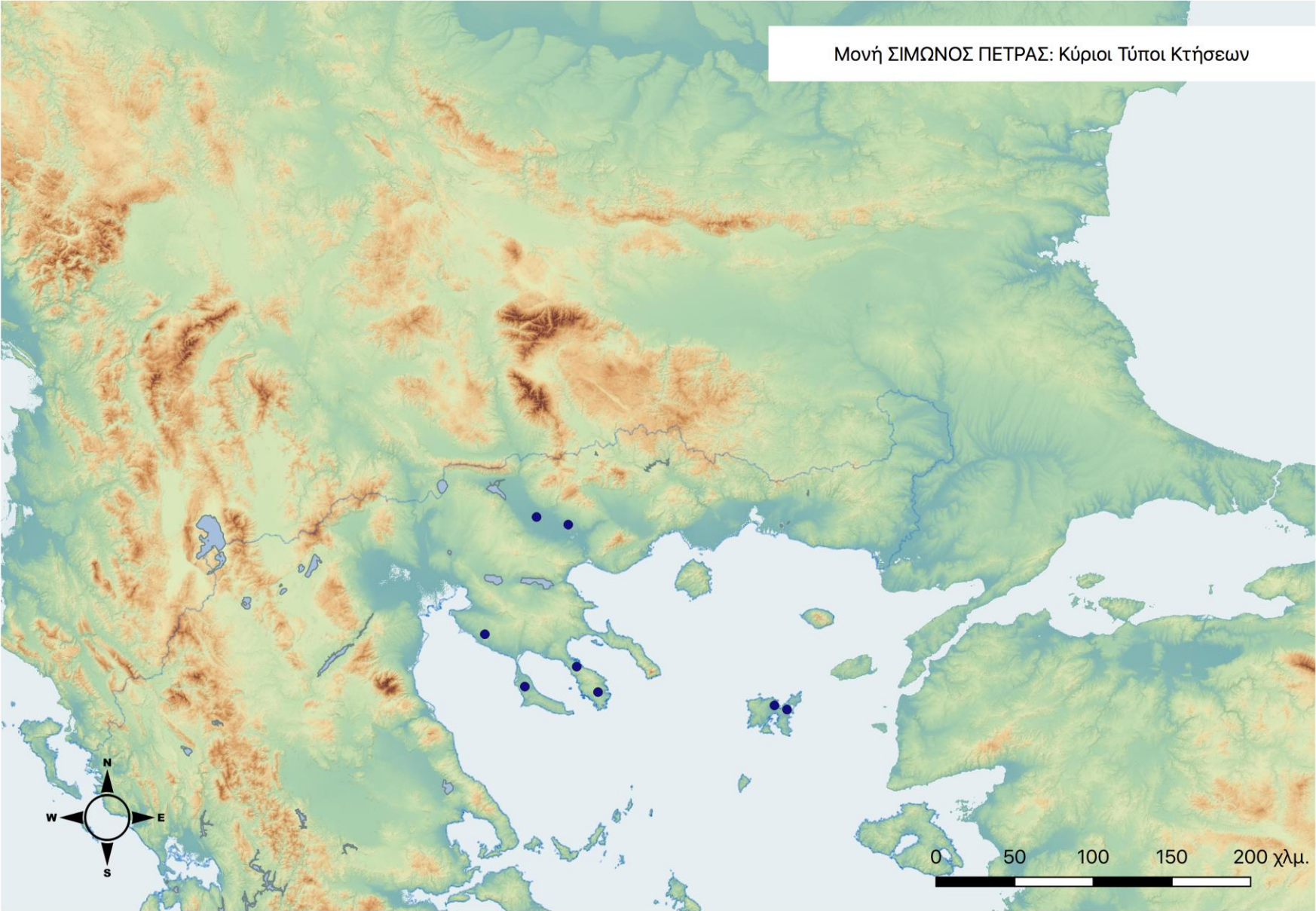
14ος αιώνας

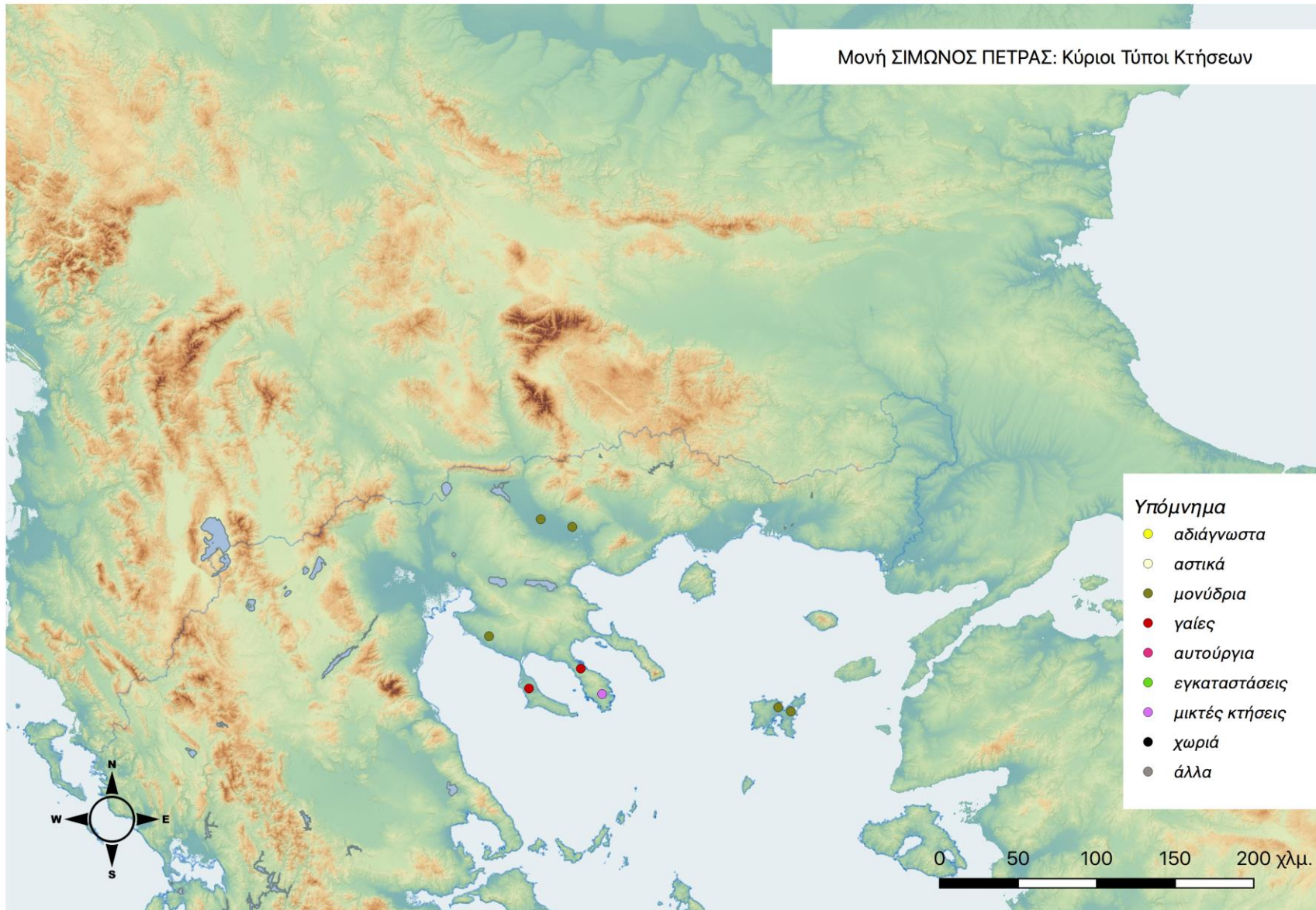
15ος αιώνας

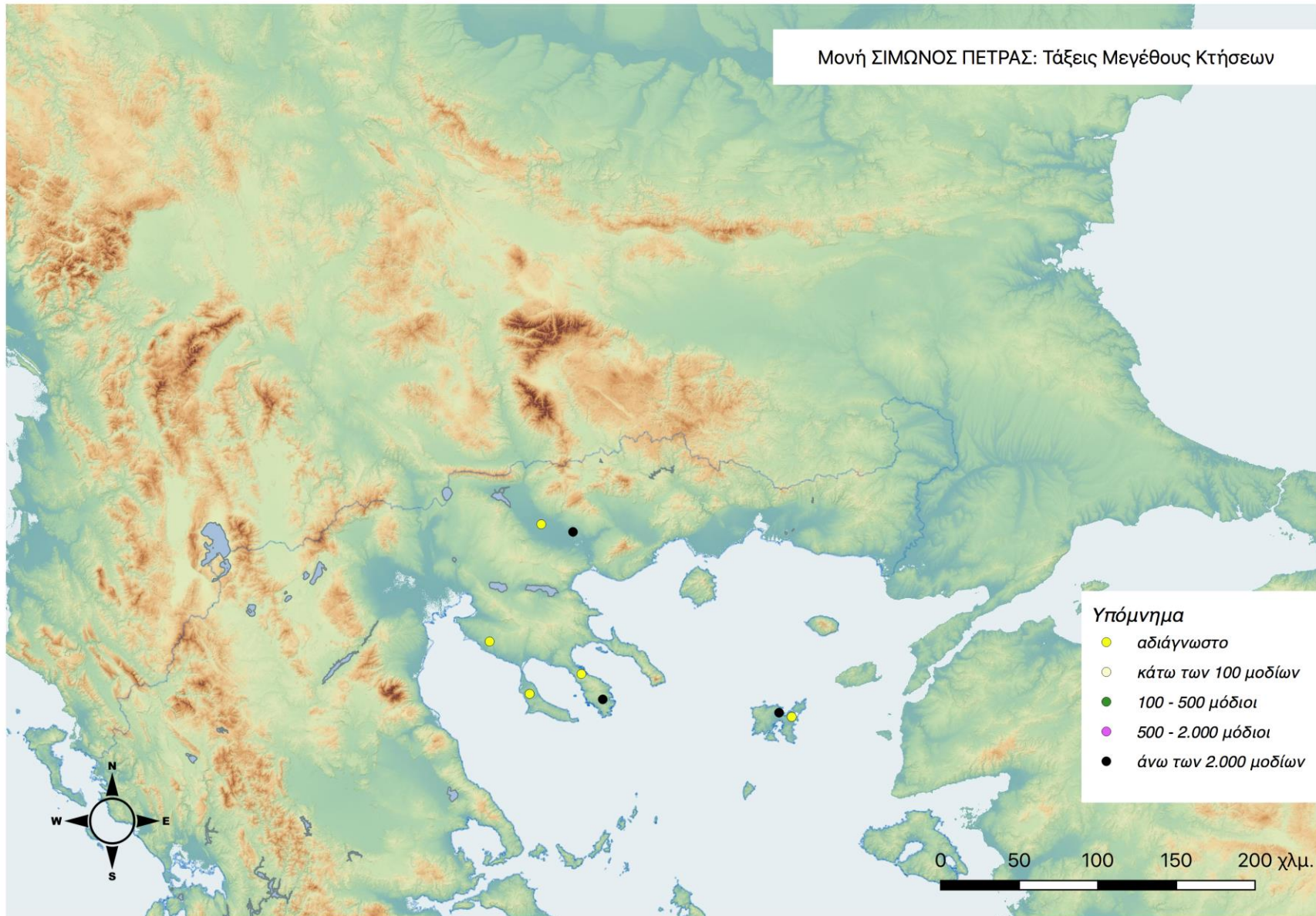
ΧΑΡΤΗΣ 13.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας

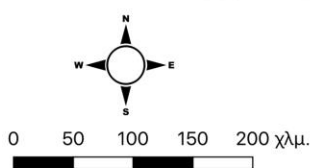
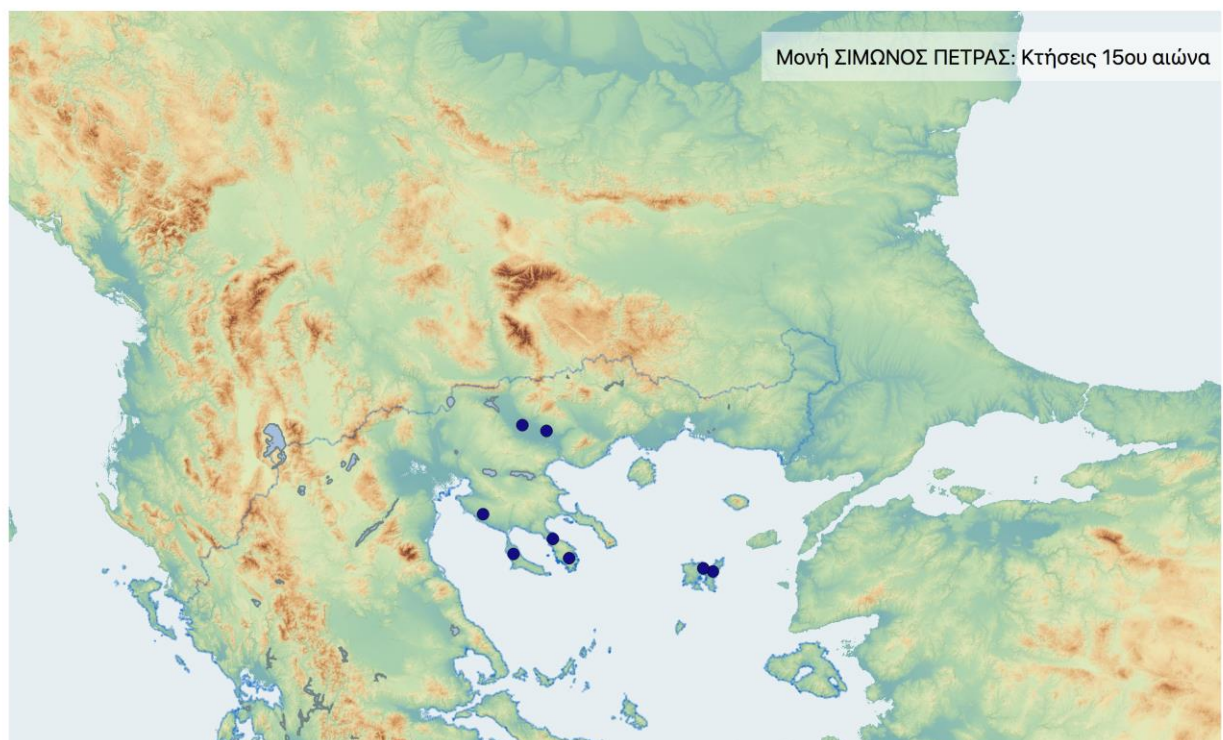
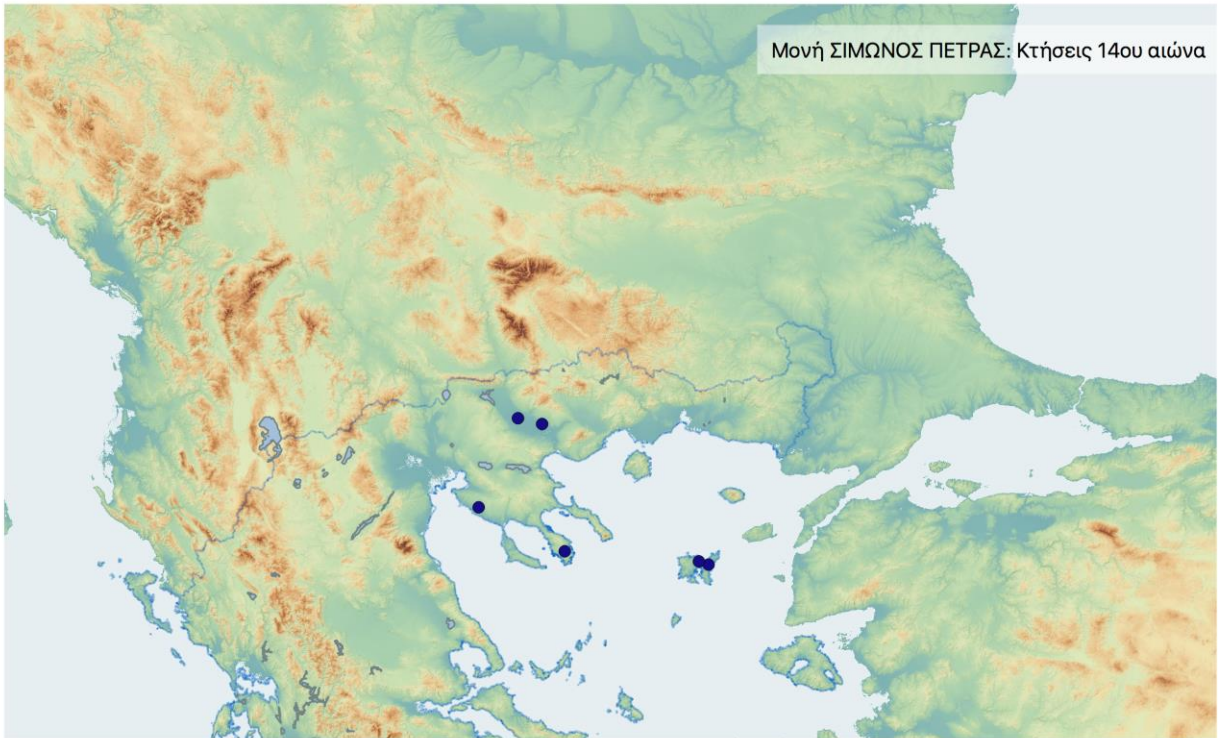
ΧΑΡΤΗΣ 13.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας

ΧΑΡΤΗΣ 13.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας

ΧΑΡΤΗΣ 13.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας
15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΣΙΜΩΝΟΣ ΠΕΤΡΑΣ:
14ος και 15ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται κατά βάση από το μεταβυζαντινό ελληνικό Αρχείο της μονής, και από μελέτες οθωμανικών εγγράφων, καθώς δεν έχουν σωθεί πρωτότυπα έγγραφα Βυζαντινής εποχής.¹⁹ Ακόμη και το κτητορικό έγγραφο της μονής, όπου γίνεται η πρώτη μνεία κτήσεων, έχει σωθεί μέσω επικύρωσης αντιγράφου, του 17^{ου} αιώνα.²⁰

Πέραν των πληροφοριών του εγγράφου αυτού, πληροφορίες για τις λιγοστές προγενέστερες κτήσεις διασταυρώνονται εμμέσως, από μεταγενέστερα έγγραφα, όπως π.χ. το Συμφωνητικό Γράμμα μεταξύ των Μονών Σίμωνος Πέτρας και Κουτλουμουσίου (1516), που αφορά ήδη υφιστάμενη κτήση της πρώτης στο Λογγό (Σιθωνία).²¹

Γενικώς, για την περίοδο μελέτης τεκμηριώνονται -άμεσα ή έμμεσα- ελάχιστες κτήσεις, οι περισσότερες από τις οποίες ανήκουν στην «κτητορική» περίοδο.

Δεδομένου ότι τα διαθέσιμα στοιχεία ξεκινούν μόλις από το 14^ο αιώνα, οι χρονικές τομές είναι δύο: 14^{ος} και 15^{ος}.

¹⁹Βλ. Βιβλιογραφία ενότητας για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία, καθώς και συνολική βιβλιογραφία. Με μία μόνο εξαίρεση, τα σωζόμενα ελληνικά έγγραφα της μονής χρονολογούνται μετά την καταστροφική πυρκαϊά του 1580.

²⁰ Χρυσόβουλλο Ούγγλεση, 1368. Στα 1632, ο Πατριάρχης Κύριλλος Α΄ Λούκαρις επικυρώνει με Γράμμα το περιεχόμενο του αρχικού εγγράφου (Βλ. υποσημείωση 3).

²¹ Βαμβακάς, αρ. 29.

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 13.01:** Οι κτήσεις της Μονής Σίμωνος Πέτρας, συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 8 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 13.01.

- **Πίνακας 13.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή, ξεκινώντας από το 14^ο αιώνα: 14ος αι.: 6 κτήσεις - 15ος αι.: 8 κτήσεις.

Πέραν των αρχικών κτήσεων του 14^{ου} αιώνα, οι άλλες δύο προκύπτουν έμμεσα, καθώς στις μαρτυρίες των αρχών του 16^{ου} φαίνονται ως προ πολλού υφιστάμενες.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 13.04.

- **Πίνακας 13.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (8), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν πέντε (5) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Δυτική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Λήμνος, Σιθωνία, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 13.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομή, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Οι συγκεντρώσεις δεν παρουσιάζουν κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς οι ούτως ή άλλως λιγοστές κτήσεις (8) μοιράζονται σε 5 περιοχές, οπότε οι αριθμοί των κτήσεων κυμαίνονται από 1 (Δυτική Χαλκιδική, Κασσάνδρα) ως 2 (Λήμνος, Σιθωνία, Στρυμόνας) ανά περιοχή.

- **Πίνακας 13.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω πέντε μείζονες περιοχές. Στις τρεις από αυτές, εμφανίζεται ο ίδιος αριθμός κτήσεων και στους δύο αιώνες

(Δυτική Χαλκιδική, Λήμνος, Στρυμόνας), ενώ στις άλλες δύο υπάρχει μια διαφοροποίηση: Στη μεν Κασσάνδρα, η 1 κτήση που καταγράφεται εμφανίζεται μόλις το 15^ο αιώνα, στη δε Σιθωνία παρατηρείται διπλασιασμός (από 1 σε 2) μεταξύ 14^{ου} και 15^{ου} αιώνα.

- **Πίνακας 13.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Καθίσταται σαφής η εμφάνιση του φαινομένου μόλις το 14^ο αιώνα, ενώ φαίνεται πως η μέγιστη έκταση σημειώνεται το 15^ο, όπου εκπροσωπούνται και όλες οι περιοχές.

- **Πίνακας 13.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά πέντε γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Διακρίνονται τρεις περιπτώσεις: κορύφωση στην πρώτη περίοδο και σταθερή πορεία (Δυτική Χαλκιδική, Λήμνος, Στρυμόνας), εμφάνιση μόλις κατά την τελευταία περίοδο (Κασσάνδρα), βαθμιαία αύξηση από τον έναν αιώνα στον άλλον (Σιθωνία).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 13.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων, με δείγματα σε τρεις από τους εννέα τύπους. Στο σύνολο των δεδομένων, είναι προφανής η υπεροχή του τύπου: *Μονύδρια/Ναοί* (5 από 8), ενώ οι άλλοι δύο τύποι εκπροσωπούνται με 1 (*Συνδυασμοί χρήσεων*) και 2 (*Γαίες*) κτήσεις. Οι υπόλοιποι έξι τύποι δεν εμφανίζουν καθόλου κτήσεις.

- **Πίνακας 13.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Από τους τρεις τύπους που εμφανίζουν κτήσεις, πέραν των αριθμών καθαυτών, οι δύο (*Μονύδρια/Ναοί* και *Συνδυασμοί χρήσεων*) εμφανίζονται δίχως διακύμανση στο 14^ο και 15^ο αιώνα (5 και 1 κτήση, αντίστοιχα), ενώ ο τύπος *Γαίες* εμφανίζεται μόλις το 15^ο.

- **Πίνακας 13.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις πέντε (5) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Ο μικρός αριθμός κτήσεων, ασφαλώς, δεν επιτρέπει έντονες διαφοροποιήσεις. Παρόλα αυτά, διαφαίνεται μια αρκετά ισορροπημένη κατανομή, ιδίως στον κυρίαρχο τύπο (*Μονύδρια/Ναοί*), όπου το μεγαλύτερο σύνολο (5) δίνει σαφέστερη εικόνα, καθώς μοιράζεται σε τρεις περιοχές (Δυτική Χαλκιδική: 1 – Λήμνος και Στρυμόνας: από 2). Οι άλλοι δύο τύποι, με μοναδιαίες ενδείξεις, δεν παρουσιάζουν κάποιο ενδιαφέρον.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 13.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 13.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Σίμωνος Πέτρας:**
α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.

Περισσότερες από τις μισές κτήσεις της μονής είναι άγνωστης έκτασης.

Στο σύνολο των κτήσεων, από τις 8, οι 5 είναι *Αδιάγνωστες*, ενώ για τις άλλες 3 γνωρίζουμε πως ανήκουν στη μεγαλύτερη κατηγορία (άνω των 2.000 μοδίων). Η μόνη διαφοροποίηση είναι μεταξύ 14^{ου} και 15^{ου} αιώνα, όπου, για τις δύο κτήσεις που προστίθενται από έμμεσες αναφορές, δεν διαθέτουμε στοιχεία μεγέθους, και άρα αυξάνουν τις 3 αδιάγνωστες του 14^{ου} αιώνα σε 5.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 13.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Σίμωνος Πέτρας ξεκινούν από το 14^ο αιώνα, με το «κτητορικό» *Χρυσόβουλλο* του Ιωάννου Ούγγλεση, το 1368 (βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία). Πρόκειται για έναν μικρό αριθμό κτήσεων που, σε γενικές γραμμές, παραμένει σχεδόν σταθερός σε όλη τη διάρκεια του αιώνα και κατά τον επόμενο,

κατατάσσοντας τη μονή στα μικρότερα αθωνικά καθιδρύματα από την άποψη αυτή.

Χρονικά, στην περίοδο μελέτης, ο αριθμός των κτήσεών της μεταβάλλεται ελάχιστα, από 6 σε 8 κτήσεις, εντός των δύο σχεδόν αιώνων της περιόδου μελέτης.

Ο γεωγραφικός χώρος των κτήσεων αποτυπώνει χονδρικά τα εξωτερικά όρια του τυπικού ζωτικού χώρου του Άθω, με ενδεικτικές κτήσεις στα «ακραία» του σημεία: Δυτική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Σιθωνία, Λήμνος, Στρυμόνας.

Ως προς τους κύριους τύπους, το μεγαλύτερο μέρος (5 από 8) είναι *Μονύδρια/Ναοί*, ενώ εντοπίζονται ακόμη δυο κτήσεις με τύπο *Γαίες* και μία με *Συνδυασμό χρήσεων*.

Όσον αφορά τα μεγέθη των κτήσεων, οι περισσότερες χαρακτηρίζονται ως *Αδιάγνωστες* (5 από 8), ενώ οι υπόλοιπες 3 είναι μεγάλης έκτασης. Δεδομένου ότι οι αρχικές κτήσεις προέρχονται από δεσποτική δωρεά, εικάζουμε ότι θα πρέπει μέρος των αδιάγνωστων κτήσεων να ήταν επίσης μεγάλης έκτασης.

Τα συνολικά στοιχεία συνηγορούν, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στη γενική εικόνα μιας μικρής μονής ως προς τις εκτός Άθω κτήσεις της. Οι κτήσεις αυτές, όπως δείχνουν και τα στοιχεία για την ιστορία της στους κατοπινούς αιώνες, φαίνεται να αποτελούν υπολογίσιμο παράγοντα για την επιβίωση και ευημερία της, ιδίως στα Μεταβυζαντινά χρόνια, με έναν εξαρχής αγροτικό χαρακτήρα, που φαίνεται να παραμένει σταθερός.

ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Αγίου Παύλου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Αγίου Παύλου, Ξηροποτάμου (για μικρό διάστημα)

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Υπαπαντή

ΚΤΙΤΩΡ: Όσιος Παύλος Ξηροποταμηνός

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Δέκατη τέταρτη (14η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: ίδρυση στα τέλη του 10ου αιώνα

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Όσιος Παύλος Ξηροποταμηνός

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στη νοτιοδυτική σχεδόν γωνία της αθωνικής χερσονήσου, πριν τη βραχώδη έρημο και το ακρωτήριο Νυμφαίο. Η τελευταία στη σειρά των μεγάλων μονών της δυτικής πλευράς.

Βρίσκεται προς την ενδοχώρα, σε μικρή απόσταση από την ακτή, σε μικρή κοιλάδα που σχηματίζουν οι πρόποδες του Άθω και η συμβολή δύο χειμάρρων.

Το οικοδομικό συγκρότημα έχει έντονα φρουριακό χαρακτήρα, αναπτυσσόμενο σε επίπεδα, με συμπαγείς πολυώροφους όγκους.

Η βόρεια πτέρυγα με τον πύργο ανήκουν στον αρχικό πυρήνα, ενώ το μεγαλύτερο μέρος της αποτελείται από ανακατασκευές και προσθήκες του 19ου και 20ού κυρίως αιώνα.

Ακανόνιστο πεντάπλευρο στην κάτοψη, με την ανατολική πλευρά να συνίσταται απλώς σε οχυρωματικό περίβολο επί της επικλινούς πλαγιάς.

Στην παραλία σώζεται μέρος του παλαιού αρσανά με πύργο και προσκτίσματα (14ος - 15ος αιώνας), που καταστράφηκε στις αρχές του 19ου (κατά τη διάρκεια μεγάλης θεομηνίας που προκάλεσε εκτεταμένες καταστροφές στα 1820), ενώ ο νέος, χτισμένος σε άλλη θέση, χρονολογείται στα τέλη του 19ου αιώνα (1882).

Εντός του περιβόλου βρίσκονται αρκετά παρεκκλήσια, ένα από τα οποία (Αγ. Γεώργιος) ανήκει στην αρχαιότερη σωζόμενη φάση της Μονής (τοιχογραφίες 16ου αιώνα). Παρεκκλήσια βρίσκονται και στην εγγύς περιοχή εκτός συγκροτήματος.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτειά της είναι κατά πολύ μεγαλύτερη του μέσου όρου, εκτεινόμενη κυρίως στον άξονα Β-Ν. Η πλησιέστερη μονή είναι αυτή του Οσίου Διονυσίου στα δυτικά, ενώ, πέραν αυτής, από Δ προς Α, συνορεύει με τις Μονές: Γρηγορίου, Φιλοθέου, Καρακάλλου, στο σημείο συνάντησης του κεντρικού δασικού οδικού άξονα (μπεηλίδικου), καθώς και με τη Μονή Μεγίστης Λαύρας στα ανατολικά και νότια.

Στην επικράτειά της ανήκει επίσης μία στενή λωρίδα γης προς το δυτικό άκρο της χερσονήσου, μεταξύ ανεξάρτητου τμήματος της Διονυσιάτικης επικράτειας και της περιοχής της Μονής Χιλανδαρίου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η ίδρυση της Μονής ανάγεται στα τέλη του 10ου αιώνα, και αποδίδεται στον Όσιο Παύλο Ξηροποταμηνό, ο οποίος φέρεται να ήταν μεταξύ των ηγουμένων που υπέγραψαν το Τυπικό του Τζιμισκή (972).¹ Πρόκειται δε για δεύτερη ονομασία, καθώς η πρώτη ήταν παραδοσιακά «του Ξηροποτάμου»², από τον ομώνυμο χείμαρρο, δίπλα στην κοίτη του οποίου είναι χτισμένη. Η ονομασία «Αγίου Παύλου» πρωτοεμφανίζεται στο Τυπικό του Μονομάχου (1045)³ αλλά καθιερώνεται μόλις το 1108.⁴

Ο κτίτοράς της, εγκαταβίωσε ήδη στον Άθω, στην περιοχή της Νέας Σκήτης.⁵ Στα χρόνια του αυτοκράτορα Ρωμανού,⁶ ο ίδιος φέρεται να προέβη στην ίδρυση της μονής, στη θέση όπου βρίσκεται σήμερα, αφιερώνοντάς την στον Άγιο Γεώργιο και φροντίζοντας για την προίκισή της με δωρεές από τους αριστοκρατικούς κύκλους της πρωτεύουσας. Στην ίδια θέση η παράδοση θέλει να προϋπάρχει άλλη μονή, αφιερωμένη στα

¹ Για το πρόσωπο του κτίτορα, Παύλου, οι πληροφορίες δεν είναι αρκετά σαφείς. Ο κύριος λόγος είναι πως την ίδια περίοδο μνημονεύονται στις πηγές δύο μοναχοί που, όχι μόνο έχουν το ίδιο όνομα (Παύλος) αλλά έχουν επίσης και οι δύο άμεση σχέση με τη Μονή Ξηροποτάμου (τόσο την Αγίου Νικηφόρου/Ξηροποτάμου, όσο και την Ξηροποτάμου/Αγίου Παύλου). Βλ. σχετικά: Παπαχρυσάνθου, *Μοναχισμός*, σ. 184 κ.ε.

² Σμυρνάκης, σ. 599

³ Parachryssanthou, *PROTATON*, αρ. 8, 9.

⁴ Πεντζίκης, σ. 123

⁵ Πεντζίκης, σ. 123

⁶ Η πληροφορία προέρχεται από τα *Πάτρια* του Αγίου Όρους (Λάμπρος, *Πάτρια*). Το ότι δεν αποσαφηνίζεται σε ποιον Ρωμανό αναφέρεται, οδήγησε στην παράδοση της σύνδεσης της μονής με τον Ρωμανό Α΄ Λεκαπηνό, στο α΄ μισό δηλαδή του 10^{ου} αιώνα, ενώ είναι πιθανότερο να αναφέρεται στο Ρωμανό Β΄ (939-963). Βλ. σχετικά: Παπαχρυσάνθου, *Μοναχισμός*, σ. 183-184.

Εισόδια της Θεοτόκου, ιδρυμένη επίσης από κάποιον Παύλο, περί το 830. Και πάλι, η παράδοση θέλει την παλαιότερη αυτή μονή στη θέση ακόμη παλαιότερου μονυδρίου, για του οποίου μάλιστα την ιστόρηση δίνει και πληροφορίες (Ολύνθιοι και Ρόδιοι ζωγράφοι, διαδοχικά).⁷ Το σημείο στο οποίο ιδρύθηκε η μονή πάντως, φαίνεται ότι φιλοξένησε σε παλαιότερες εποχές αρχαία εγκατάσταση, όπως προκύπτει και από τα διάσπαρτα ευρήματα στη γύρω περιοχή.⁸ Η Μονή φέρεται να ανακαινίζεται, να επεκτείνεται στα 987, και ο ναός της να διακοσμείται με ψηφιδωτά.⁹

Για την περίοδο από τον 11^ο ως τον 14^ο αιώνα, η ιστορία της μονής δεν είναι ιδιαίτερα σαφής και ανιχνεύεται έμμεσα μέσα από λιγοστά έγγραφα ποικίλου περιεχομένου.¹⁰

Από τα 1030 ο κτίτοράς της αναφέρεται ως αποθανών, ενώ στα 1045 ο ηγούμενός της συνυπογράφει το *Τυπικό* του Μονομάχου. Αναφέρεται ξανά στα 1071, όπου απαντάται και η νέα ονομασία της, ενώ αναφέρεται και πάλι στα χρόνια του Ανδρονίκου Β' (1283).¹¹ Στις αρχές του 14^{ου} αιώνα (1303-1309) φαίνεται πως είχε υποστεί σημαντικές καταστροφές από τους Καταλανούς, και περιέπεσε σε τέτοια κατάσταση που υποβαθμίστηκε σε εξάρτημα της Μονής του Ξηροποτάμου.¹² Σε

⁷ Πεντζίκης, σ. 123.

⁸ Σμυρνάκης, σ. 599-600. Η πλειονότητα των αρχαίων καταλοίπων εντοπίζεται λίγο νοτιότερα, προς την περιοχή της Νέας Σκήτης.

⁹ Σμυρνάκης, σ. 601.

¹⁰ Για την περίοδο από την ίδρυση της μονής μέχρι το 1383/4, δε σώζονται παρά τέσσερα έγγραφα, τα οποία μάλιστα δεν την αφορούν άμεσα. Βλ. σχετικά, Κοτζαγεώργης, *Αρχείο Αγίου Παύλου*, σ. 13-14.

¹¹ Σμυρνάκης, σ. 602.

¹² Πεντζίκης, σ. 123.

έγγραφο του 1319, ο ηγούμενός της υπογράφει μόλις 39^{ος}. Η κατάσταση αλλάζει μετά τα μέσα του ίδιου αιώνα, και συγκεκριμένα το 1365, όταν αυτή παραχωρείται από την κυρίαρχη Μονή του Ξηροποτάμου στους Σέρβους μοναχούς Γεράσιμο Ραντόνια και Αντώνιο Παγάση, οι οποίοι και ξεκινούν στη συνέχεια ένα ευρύ ανακαινιστικό πρόγραμμα (1383/84). Στα 1385, ο τοπικός ηγεμόνας στην περιοχή της Έδεσσας, Νικόλαος Βαλδουΐνος Παγάσης, αδελφός του ανακαινιστή της μονής, προέβη σε δωρεά της Μονής της Θεοτόκου Μεσονησιώτισσας, μαζί με όλη την ακίνητη περιουσία της, προς τη Μονή Αγίου Παύλου.¹³ Μαζί με αυτά, φαίνεται πως παραχώρησε και κάποιες ακόμη δευτερεύουσες κτήσεις στην ευρύτερη περιοχή (Όστροβο κ.λπ.). Η ανάκαμψή της αυτό το διάστημα φαίνεται πως ήταν θεαματική, καθώς ήδη στο Τυπικό του Μανουήλ Β', κατέχει πλέον τη 18η θέση μεταξύ των 25 κυρίαρχων μονών του Άθω.¹⁴

Στις αρχές του 15ου αιώνα σημαντική υπήρξε για τη μονή η συνδρομή της οικογένειας του Σέρβου Δεσπότη Μπράνκοβιτς, με την παραχώρηση μιας σειράς κτήσεων στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου (1403),¹⁵ καθώς επίσης και με τη χρηματοδότηση της ανοικοδόμησης του Καθολικού (θεμελίωση 1416).¹⁶ Την ίδια περίοδο, σε μια προσπάθεια επανοίκησης της ερημωμένης από τις επιδρομές Χαλκιδικής, ο Ιωάννης Ζ' και αργότερα ο δεσπότης Ανδρόνικος Β' Παλαιολόγοι,

¹³ Κοτζαγεώργης, *Αρχείο Αγίου Παύλου*, αρ. 7, και σουλτανική επικύρωση: αρ. 8 (1389-1402). Βλ. επίσης, Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου*, σ. 152.

¹⁴ Papachryssanthou, *PROTATON*, αρ. 13.

¹⁵ Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου*, σ. 54 (στο ίδιο, βλ. και σημείωση 116).

¹⁶ Πεντζίκης, σ. 124, 127.

παραχώρησαν στη μονή κτήσεις στην Κασσάνδρα (1407,¹⁷ 1415¹⁸).

Δεδομένου ότι η μονή, μετά την ύφεση των αρχών του 14ου αιώνα, είχε επανοικιστεί από Σέρβους μοναχούς (των οποίων η παρουσία θα παραμείνει έντονη στη μονή μέχρι τον 20ό αιώνα)¹⁹, προσείλκυσε την εύνοια της σερβικής αριστοκρατίας. Έτσι, πέραν των Μπράνκοβιτς, και άλλοι Σέρβοι αφιέρωσαν την ίδια περίοδο κτήσεις στη μονή, τόσο σε κοντινή ακτίνα (Καλαμαριά)²⁰ όσο και μακρύτερα (Σερβία).²¹ Στο ίδιο πνεύμα εντάσσονται και οι δωρεές προς τη μονή εκ μέρους της Μάρας Μπράνκοβιτς, θετής μητέρας του Μωάμεθ Β΄, η οποία εγκαταστάθηκε στην περιοχή των Σερρών (Εζοβα) μετά το 1457.²² Από το 1466 κι εξής, η ίδια, θα προχωρήσει στη δωρεά μιας σειράς κτήσεων της, τόσο στην περιοχή (λίμνη Αχινού)²³ όσο και αλλού (Πρόβλακας, στα όρια του Αγίου Όρους, περιοχή με επίσης μεγάλη συγκέντρωση αγιορείτικων μετοχίων).²⁴

Λίγο νωρίτερα, είχε σημειωθεί το άνοιγμα της μονής προς τη νήσο Λήμνο, που επίσης αποτελούσε από καιρό σημείο έλξης των Αθωνιτών, ως προς τις δυνατότητες επέκτασης του ζωτικού τους χώρου. Στα 1429 και 1431 η μονή λαμβάνει εκτάσεις στο νησί, με την επικύρωση τόσο του αυτοκράτορα Ιωάννη Η΄ όσο

¹⁷ Κοτζαγεώργης, *Αρχείο Αγίου Παύλου*, αρ. 18, αλλά και τα έγγραφα των αμέσως επόμενων ετών: αρ. 19-21.

¹⁸ Κοτζαγεώργης, *Αρχείο Αγίου Παύλου*, αρ. 23-25.

¹⁹ Πεντζίκης, σ. 124.

²⁰ Χρυσοχοϊδης, *Αγίου Παύλου*, σ. 256.

²¹ Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου*, σ. 55-58, 69-75, 96-117.

²² Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου*, σ. 130-131.

²³ Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου*, σ. 130-131.

²⁴ Κοτζαγεώργης, *Αρχείο Αγίου Παύλου*, αρ. 34.

και του δεσπότη Λήμνου Δημητρίου Παλαιολόγου, και μάλιστα με φορολογική ατέλεια.²⁵

Κάποιες ήσσονες δωρεές στα τέλη του 15ου αιώνα αφορούν αστικές κτήσεις (Σιδηροκαύσια),²⁶ όπως κι εκείνες που αποκτήθηκαν στις αρχές του 16ου (Θεσσαλονίκη).²⁷ Την εποχή αυτή, ωστόσο, θα λάβουν χώρα και οι ενισχύσεις από τους ηγεμόνες της Βλαχίας και της Μολδαβίας, ξεκινώντας ήδη με τη χρηματική βοήθεια του Βλάχου Radul στα 1499/1500 (ενώ τον επόμενο αποκτά και ως μετόχι τη Μονή Zitiuanu).²⁸ Στα 1522, με δαπάνες των Neagoe Basarab και του γιου του Θεοδοσίου, ξεκινά η ανέγερση του πύργου της μονής στα ΒΑ,²⁹ για να ολοκληρωθεί με τη βοήθεια του Μολδαβού ηγεμόνα Πέτρου Rareș λίγο αργότερα. Την εποχή αυτή γίνονται και άλλα έργα στη μονή, μεταξύ των οποίων ο οχυρός περίβολος του πύργου. Στα τέλη του επόμενου αιώνα (17^{ου}), οι εργασίες ευρείας κλίμακας που ξεκίνησαν, σηματοδοτούν μια ακόμη περίοδο ακμής. Τόσο τα οικοδομικά έργα στη δυτική πλευρά, με χρηματοδότηση του Βλάχου ηγεμόνα Κωνσταντίνου Brâncoveanu, όσο και κάποιες κτήσεις σε ακτίνα πέραν της άμεσης εμβέλειας της μονής κατά τον επόμενο αιώνα (Κίος, Κωνσταντινούπολη, Φιλιπούπολη, Αθήνα κ.λπ.)³⁰ συνηγορούν στο συμπέρασμα αυτό. Παράλληλα, τεκμηριώνονται και ενισχύσεις από Ρώσους ευγενείς.³¹

²⁵ Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου*, σ. 122.

²⁶ Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου*, σ. 160.

²⁷ Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου*, σ. 155-157.

²⁸ Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου*, σ. 59.

²⁹ Σμυρνάκης, σ. 603.

³⁰ Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου*, σ. 161-163.

³¹ Σμυρνάκης, σ. 603.

Σημαντική τομή στην ιστορία της μονής συνιστά η παρουσία εκεί του Αρχιμανδρίτη Ανθίμου Κομνηνού (που διετέλεσε ηγούμενος των μετοχίων της μονής στη Ρουμανία). Μεταξύ των ετών 1815-1821, χρηματοδότησε ένα εκτεταμένο οικοδομικό πρόγραμμα το οποίο άλλαξε τη φυσιογνωμία της μονής: νότιος περίβολος, καμπαναριό, τράπεζα, μαγειρείο, αρχονταρίκια, παρεκκλήσια και κρήνες, ενώ θεμελιώθηκε και το νέο καθολικό, που ολοκληρώθηκε αργότερα (1839-1844), μαζί με την επάνοδο της μονής στο κοινοβιακό σύστημα.³² Η σημερινή μορφή της μονής, ωστόσο, οφείλεται κυρίως στην εκ βάθρων ανοικοδόμηση μετά την πυρκαϊά του 1902, το σεισμό του 1905 και την πλημμύρα του 1911.³³

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Πύργος: 1365 (θεμέλιο), 1522-1527

Καθολικό: 1816-1844 (πρώτο Καθολικό στις αρχές του 11ου αιώνα, δεύτερο στα 1447, με δαπάνη του Γεωργίου Μπράνκοβιτς της Σερβίας)

Είσοδος: 1902

Κεντρική αυλή: 1816

Κρήνη: 1804

Καμπαναριό: 1819

Τράπεζα 1902 (μετά την πυρκαϊά που κατέστρεψε την παλαιότερη, του 1820)

Κοιμητήριο: 1795

³² Σμυρνάκης, σ. 603.

³³ Πεντζίκης, σ. 124-125. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 605.

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Νέες Φώκαιες, Συκιά Σιθωνίας, Θάσος, Μαριανά, Έδεσσα, Σέρρες, Κοσσυφοπέδιο, Περιοχή Ιερισσού και Ανατολική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Μολδαβία, Κίος, Κωνσταντινούπολη, Φιλιππούπολη, Αθήνα.

Εντός της επικράτειάς της, βρίσκονται διάσπαρτα εξαρτήματα, εκ των οποίων ξεχωρίζουν η Νέα Σκήτη και η Σκήτη Αγίου Δημητρίου (Λακκοσκήτη), καθώς και αρκετά Κελλία, Καθίσματα, ησυχαστήρια και ασκητήρια.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

τέλη 10ου αι.: Ίδρυση της μονής και προίκισή της (κατά την παράδοση) με δωρεές από τους κύκλους της πρωτεύουσας

987: Κατά την παράδοση, μεγάλη οικοδομική φάση της μονής (πιθανόν η κατεξοχήν ίδρυση)

1016: Υπόμνημα του Πρώτου Νικηφόρου για διευθέτηση συνοριακών διαφορών με τη Μονή Βουλευτηρίων

1030: Κοίμηση του κτίτορα της μονής

1045: Τυπικό Μονομάχου (Β' Τυπικό του Άθω): πρώτη μνεία της μονής με την ονομασία "Αγίου Παύλου" (έναντι "του Ξηροποτάμου")

1118: Καθιέρωση της ονομασίας "Αγίου Παύλου"

1259: Χρυσόβουλλο Μιχαήλ Η' για επικύρωση κτήσεων της μονής

1303-1309: Μνεία καταστροφών της μονής από Καταλανούς και υποβάθμισή της σε εξάρτημα της Μονής Ξηροποτάμου

1365: Παραχώρηση της μονής στους Σέρβους μοναχούς Γεράσιμο Ραντόνια και Αντώνιο Μπαγάς, προκειμένου να αναβαθμιστεί από μονύδριο σε κυρίαρχη μονή

1378: Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Δ' Παλαιολόγου για κτήσεις (παλαιοχώρια και πύργο) στη Δυτική Χαλκιδική - Οι κτήσεις

- παραχωρούνται στο Ραδοσλάβο Σάμπια ο οποίος τις αφιερώνει στη συνέχεια τη Μονή Αγίου Παύλου
- 1384: Έναρξη εκτεταμένου ανακαινιστικού προγράμματος από τους Σέρβους κτίτορες
- 1385: Δωρεές του Νικολάου Βαλδουΐνου Παγάση προς τη μονή, στη Δυτική Μακεδονία (Μεσσησιώτισσα κ.ά.)
- 1389-1402: Σουλτανικός Ορισμός Βαγιαζήτ Α' για επικύρωση της κτήσης της Μεσσησιώτισσας
- 1400: Έναρξη διενέξεων με τη γειτονική Μονή Διονυσίου για εδαφικές διαφορές
- 1403: Επίλυση εδαφικών διαφορών με τη Μονή Ξηροποτάμου, με πατριαρχικό σιγίλλιο
- 1403 κ.ε.: Δωρεές οικογένειας του Σέρβου δεσπότη Μπράνκοβιτς προς τη μονή, στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου
- 1405: Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ζ' Παλαιολόγου για επικύρωση της δωρεάς των κτήσεων του Σάμπια στη Δυτική Χαλκιδική, προς τη μονή
- 1408: Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ζ' Παλαιολόγου για κτήσεις της μονής στην Κασσάνδρα
- 1429: Πρόσταγμα Ιωάννου Η' για κτήσεις της μονής στη Λήμνο
- 1431: Ορισμός δεσπότη Λήμνου, Δημητρίου Παλαιολόγου, για κτήσεις της μονής στο νησί (με φορολογική ατέλεια), έναντι δανείου προς τον ίδιο
- 1446: Αποπεράτωση Καθολικού, με χορηγίες των Μπράνκοβιτς της Σερβίας
- 1463: Απογραφή των κτήσεων της μονής στη Λήμνο, μετά από Ορισμό του δεσπότη Δημητρίου Παλαιολόγου

- 1469: Δωρεά της Μάρας Μπράνκοβιτς προς τη μονή, των εκτάσεων που η ίδια αγόρασε από τη Μονή Εσφιγμένου στον Πρόβλακα (μετόχι και πύργο)
- 1495: Ορισμός ετήσιας χορηγίας 26.000 άσπρων (500 χρυσά) προς τη μονή, από τη Σερβίδα δέσποινα του Strem Αγγελίνα και τους γιους της, Γεώργιο και Ιωάννη
- 1499: Δωρεές του Βλάχου ηγεμόνα Radul προς τη μονή
- 1501: - Επιδίκαση του δικαιώματος είσπραξης του φόρου "ston" (με το όνομα τώρα "sneca"), που είχε θεσπιστεί επί Δουσάν για τους κατοίκους της Ραγούσας, στις Μονές Αγίου Παύλου και Χιλανδαρίου
- Ετήσια χορηγία 2.000 άσπρων προς τη μονή, από τους τέσσερις αδελφούς και ηγεμόνες της Ολτενίας
- 1522: Ανέγερση του πύργου στα ΒΑ, με χορηγία του Νεαγκόε Μπασαράμπ (και του Πέτρου Ράρες)
- 1551: Καθορισμός ορίων της μονής στην περιοχή του Μονοξυλίτη με χοτζέτι
- αρχές 17ου: Παραχώρηση στη μονή, της Μονής Zitianu στην Ολτενία, από τους ηγεμόνες της Βλαχίας
- τέλη 17ου: Ανοικοδόμηση δυτικής πτέρυγας, με χρηματοδότηση του Βλάχου ηγεμόνα Κωνσταντίνου Brâncoveanu
- 1767: Διευθέτηση εδαφικών διαφορών της Μονής Αγίου Παύλου με τη Μεγίστη Λαύρα, με αφορμή δάνειο που έλαβε η πρώτη
- 1769: Αναφορά υφιστάμενων κτήσεων της μονής στην Αθήνα
- 1779: Ταξίδι μοναχών της μονής στην Κωνσταντινούπολη, για ζητεία, και *Απανταχούσα* του πατριάρχη Σωφρονίου Β' - περίοδος ένδειας της μονής
- 1783: Κτήσεις στην Κίο
- 1809: Κτήσεις στην Πάνορμο

αρχές 19ου: Κτήσεις στη Φιλιπούπολη

1814: Αναφορά υφιστάμενης κτήσης της μονής στην Άρτα

1815-1821: Οικοδομικό πρόγραμμα αρχιμανδρίτου Ανθίμου Κομνηνού (νότιος περίβολος, καμπαναριό, τράπεζα, μαγειρείο, αρχονταρίκια, παρεκκλήσια και κρήνες, θεμελίωση Καθολικού)

1817-1819: Διαμάχες με τη Μεγίστη Λαύρα σχετικά με την άδεια χρήσης του αρσανά της Μορφονούς

1818: Σουλτανικό φερμάνι για τις φορολογικές υποχρεώσεις της μονής και των κτήσεών της

1839: Αποπεράτωση (νέου) Καθολικού

1902: Καταστροφές από πυρκαϊά

1905: Καταστροφές από σεισμό

1911: Καταστροφές από πλημμύρα

Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

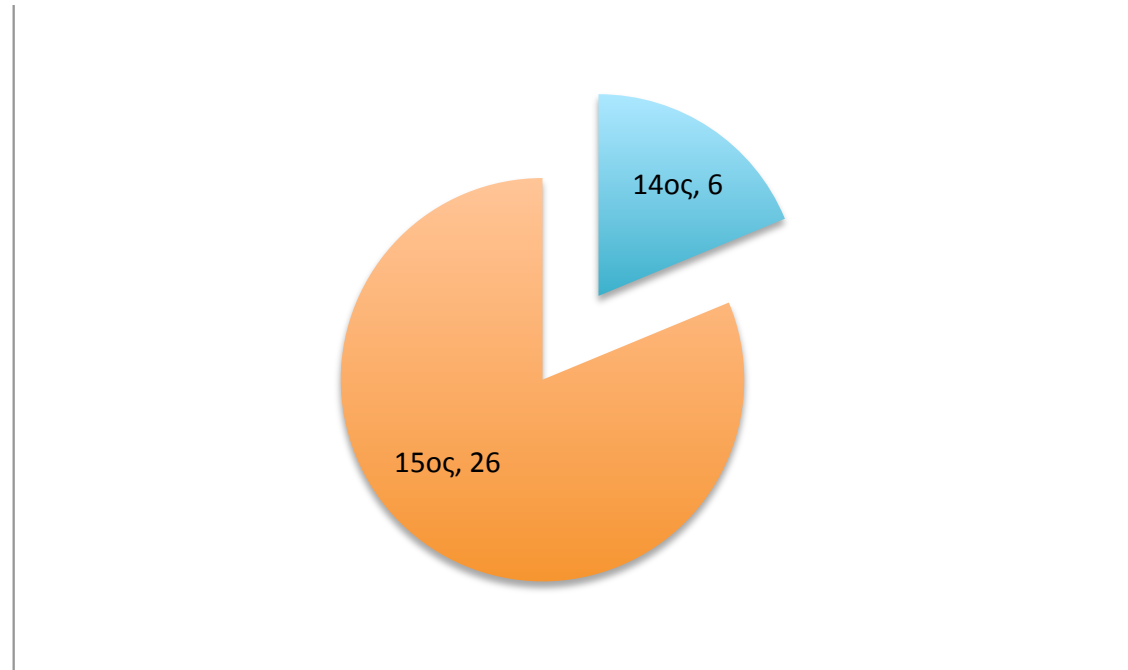
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.01: Οι κτήσεις της Μονής Αγίου Παύλου, συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent Installations
14.1	1	Αβραμίται	Παλαιοχώριον, Αβραμιτών, Αβραμίτι	Αβραμίται (Αγίου Παύλου)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.34194	23.06194	χωριό	4	7	1405	1500	χωριό, Πύργος, Ναός, Ψαλές, Βοσκότοποι, Αμπέλιο, Οικίες, Κελάρι, Σεργατόσιτα, Στάβλου, Ψαυρώνες, Φούρνος, Πηγές, Πηγάδια γαίες, Βοσκότοπος, Ξημεροτόπι, Αμπέλιο, Οικίες
14.2	2	Βουνεάδα	Βουνεάδες	Βουνεάδα (Αγίου Παύλου)	Λήμνος	Λήμνος	39.952167	25.188385	Γαίες	3	6	1429	1590	ναός, Ψηλόπεδο
14.3	3	Ελεούσα	Αγία Ελεούσα, Ναός Ελεούσας	Έδεσσα (Αγίου Παύλου)	Εδεσσα	Κεντρική Μακεδονία	40.80111	22.05111	Ναός	0	2	1399	1500	οικία, Ξημεροτόπι, Αμπέλιο
14.4	4	Θεσσαλονίκη (Αγ. Παύλου)		Θεσσαλονίκη (Αγίου Παύλου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.629816	22.951643	Οικίες	1	1	1499	1586	οικία, Ξημεροτόπι, Αμπέλιο
14.5	5	Κούτρελλο	Kudreno, Παλαιοχώριον, Κουτρέλλου	Κούτρελλο (Αγίου Παύλου)	Εδεσσα	Κεντρική Μακεδονία	40.69167	21.73917	χωριό	4	7	1385	1500	χωριό
14.6	6	Κριαρίται		Κριαρίται (Αγίου Παύλου)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.03708	23.94806	Γαίες	4	6	1385	Σήμερα	Βοσκότοπος, Ξημεροτόπι, Ψάσος
14.7	7	Μαροβίτσα	Πύργος, Μαροβίτσας, Πύργος, Μαροβιντζί, Μαροβιντζί, Μαροβιντζοκκος, Mgravice	Μαροβίτσα (Αγίου Παύλου)	Αχινός	Στρυμόνας	40.894620	23.751072	χωριό	4	7	1466	1922	χωριό
14.8	8	Άγιος Ευέργιος, Μαροβίτσας		Μαροβίτσα, Άγιος Ευέργιος (Αγίου Παύλου)	Αχινός	Στρυμόνας	40.894619	23.751071	Μονούδριο	4	2	1466	1922	μανούδριο, Οικία, Στάβλου, Ψαυρώνες, Κελάρι, Βρύση, Πύργος, Ναός, Ξημεροτόπι, Αμπέλιο, Δάσος, Λόγγος, Ξημεροτόπι
14.9	9	Μεσοησιώτισσα	Παναγία, Μεσοησιώτισσα	Μεσοησιώτισσα (Αγίου Παύλου)	Εδεσσα	Κεντρική Μακεδονία	40.823017	21.932015	Μονή	0	2	1385	1500	μανούδριο, Ψαίες
14.10	10	Νεοχώριον		Νεοχώρι (Καλαμαριάς) (Αγίου Παύλου)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.33806	23.04278	παλαιοχώριον	4	7	1405	1500	χωριό, Πύργος, Ψαίες, Βοσκότοποι, Ξημεροτόπι, Ελαιώνας, Αμπέλιο
14.11	11	Όστροβο		Όστροβο (Αγίου Παύλου)	Λίμνη, Στρόβου	Κεντρική Μακεδονία	40.72556	21.80889	Πρόσοδοι	0	8	1385	1500	πρόσοδοι
14.12	12	Πόντιμος		Πόντιμος (Αγίου Παύλου)	Αχινός	Στρυμόνας	40.92917	23.7100	Γαίες	0	5	1466	1600	Βοσκότοπος, Ξημεροτόπι
14.13	13	Πρόβλακας		Πρόβλακας (Αγίου Παύλου)	Οριά, Άγιος Ξερός	Περίχωρος, Ξερός	40.373061	23.922512	Γαίες	2	6	1469	Σήμερα	Πύργος, Ψαίες, Αμπέλιο, Ξημεροτόπι, Στάβλος, Ναός, Ελαιώνας
14.14	14	Πύργος Κασσάνδρας		Πύργος Κασσάνδρας (Αγίου Παύλου)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.13278	23.39556	Γαίες	4	6	1407	1930	Πύργος, Οικία, Ελαιώνας, Βοσκότοπος, Ψαίες, Ξημεροτόπι
14.15	15	Σάρτη (Αγίου Παύλου)		Σάρτη (Αγίου Παύλου)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.07903	23.96639	Γαίες	4	6	1385	Σήμερα	Βοσκότοπος, Ξημεροτόπι, Αμπέλιο, Ψαίες
14.16	16	Σιδηροκάσια (Αγ. Παύλου)		Σιδηροκάσια (Αγίου Παύλου)	Σιδηροκάσια	Ανατολική Χαλκιδική	40.588156	23.780493	Οικία	0	6	1482	1569	οικία, Ξημεροτόπι, Αμπέλιο
14.17	17	Σουρού		Σουρού (Αγίου Παύλου)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.03889	23.36667	Γαίες	0	6	1415	1500	Λεμιώνας, Ελαιώνας
14.18	18	Φακός, Άγιος Θεόδωρος		Φακός, Άγιος Θεόδωρος (Αγίου Παύλου)	Φακός	Λήμνος	39.836438	25.199473	Βοσκότοπος	0	5	1429	1590	Βοσκότοπος, Ξημεροτόπι
14.19	19	Φακός, Προδακινέα		Φακός, Προδακινέα (Αγίου Παύλου)	Φακός	Λήμνος	39.838278	25.196497	Βοσκότοπος	0	5	1429	1590	Βοσκότοπος, Ξημεροτόπι
14.20	20	Dobraševce		Dobraševce (Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.65889	20.9500	χωριό	4	7	1403	1500	χωριό
14.21	21	Gornja Peščanica		Gornja Peščanica (Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	43.52167	21.59673	χωριό	4	7	1427	1500	χωριό
14.22	22	Kuzmino		Kuzmino (Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.62639	21.05844	χωριό	4	7	1410	1500	χωριό
14.23	23	Patei		Patei (Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.74547	21.1425	χωριό	4	7	1403	1500	χωριό
14.24	24	Trepča		Trepča (Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.93944	20.92397	Οικία	1	1	1438	1500	οικία
14.25	25	Trnava		Trnava (Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.80167	21.20111	χωριό	4	7	1419	1500	χωριό
14.26	26	Vranin		Vranin (Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.77092	21.14675	Γαίες	4	3	1403	1500	Γαίες

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	
12ος	
13ος	
14ος	6
15ος	26

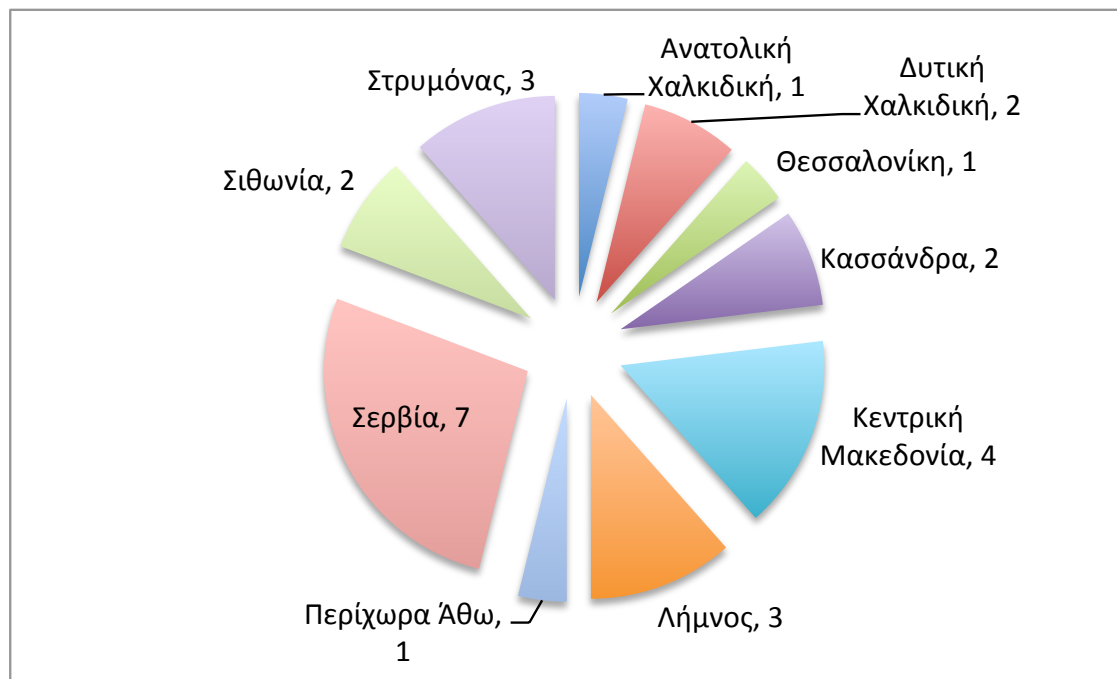
ΠΙΝΑΚΑΣ 14.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά μείζονα περιοχή

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
14.16		Σιδηροκάστρα(Αγ. Παύλου)		Σιδηροκάστρα(Αγίου Παύλου)	Σιδηροκάστρα	Ανατολική(Καλκιδική)	40.588156	23.780493	Οικία	0	6	1482	1569	οικία,Περιβάλλον(Παμπύλι)
14.1		Αβραμίται	Παλαιοχώριον(Αβραμιτών), Αβραμίτι	Αβραμίται(Αγίου Παύλου)	Καλαμαριά	Δυτική(Καλκιδική)	40.34194	23.06194	χωριό	4	7	1405	1500	χωριό,Πύργος,Παός,Πυαίς,Βοσκότοποι,αμπέλια,Γαίες,Κελλάρι,Περγατόσπιτα
14.10		Νεοχώριον		Νεοχώρι(Καλαμαριάς(Αγίου Παύλου)	Καλαμαριά	Δυτική(Καλκιδική)	40.33806	23.04278	παλαιοχώριον	4	7	1405	1500	χωριό,Πύργος,Πυαίς,Βοσκότοποι,Περιβάλλον(ελαιώνες,αμπέλια
14.4		Θεσσαλονίκη(Αγ. Παύλου)		Θεσσαλονίκη(Αγίου Παύλου)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.629816	22.951643	Οικίες	1	1	1499	1586	οικία,Περιβάλλον(κυλή)
14.14		ΠύργοςΚασσάνδρας	Άγιος Παύλος(Παλαιοχώριον), Άγιος Παύλος	ΠύργοςΚασσάνδρας(Αγίου Παύλου)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.13278	23.39556	Γαίες	4	6	1407	1930	πύργος,Πικία,Κελαϊώνας,Περιβάλλον(Βοσκότοπος,Πυαίς,Παρατόπιο
14.17		Σουρού	Λεμιώνας(Σουρού)	Σουρού(Αγίου Παύλου)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.03889	23.36667	Γαίες	0	6	1415	1500	Λεμιώνας,Κελαϊώνας
14.3		Ελεούσα	Άγια(Ελεούσα,Παός(Ελεούσας	Έδεσσα(Ελεούσας(Αγίου Παύλου)	Έδεσσα	Κεντρική(Μακεδονία)	40.80111	22.05111	Ναός	0	2	1399	1500	ναός,Πικίοπεδο
14.5		Κούτρελλο	Kudreno(Παλαιοχώριον), Κουτρέλλου	Κούτρελλο(Αγίου Παύλου)	Έδεσσα	Κεντρική(Μακεδονία)	40.69167	21.73917	χωριό	4	7	1385	1500	χωριό
14.9		Μεσσηνωτίτσα	Παναγία(Μεσσηνωτίτσα	Μεσσηνωτίτσα(Αγίου Παύλου)	Έδεσσα	Κεντρική(Μακεδονία)	40.823017	21.932015	Μονή	0	2	1385	1500	μονύδριο,Πυαίς
14.11		Όστροβο		Όστροβο(Αγίου Παύλου)	Λίμνη(Όστρόβου)	Κεντρική(Μακεδονία)	40.72556	21.80889	Πρόσοδοι	0	8	1385	1500	πρόσοδοι
14.2		Βουνεάδα	Βουνιάδες	Βουνεάδα(Αγίου Παύλου)	Λήμνος	Λήμνος	39.952167	25.188385	Γαίες	3	6	1429	1590	γαίες,Βοσκότοπος,Πανδροτόπιο,αμπέλια
14.18		Φακός(Αγίου Θεόδωρου)		Φακός(Αγίου Θεόδωρου)	Φακός	Λήμνος	39.836438	25.199473	Βοσκότοπος	0	5	1429	1590	βοσκότοπος,Πανδροτόπιο
14.19		Φακός(Ροδοκανέα)		Φακός(Ροδοκανέα(Αγίου Παύλου)	Φακός	Λήμνος	39.838278	25.196497	Βοσκότοπος	0	5	1429	1590	βοσκότοπος,Πανδροτόπιο
14.13		Πρόβλακας		Πρόβλακας(Αγίου Παύλου)	Θρία(Αγίου Πρους)	Περιχωρα(Θω)	40.373061	23.922512	Γαίες	2	6	1469	Σήμερα	πύργος,Πυαίς,αμπέλια,Πύλος,Παχυρώνας,στάβλος,Παός,Κελαϊώνας
14.20		Dobraševce		Dobraševce(Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.65889	20.9500	χωριό	4	7	1403	1500	χωριό
14.21		Gornja Peštanica		Gornja Peštanica(Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	43.52167	21.59673	χωριό	4	7	1427	1500	χωριό
14.22		Kuzmino		Kuzmino(Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.62639	21.05844	χωριό	4	7	1410	1500	χωριό
14.23		Patei		Patei(Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.74547	21.1425	χωριό	4	7	1403	1500	χωριό
14.24		Тгерча		Тгерча(Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.93944	20.92397	Οικία	1	1	1438	1500	οικία
14.25		Trnava		Trnava(Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.80167	21.20111	χωριό	4	7	1419	1500	χωριό
14.26		Vranin		Vranin(Αγίου Παύλου)	Κοσσυφοπέδιο	Σερβία	42.77092	21.14675	Γαίες	4	3	1403	1500	γαίες
14.6		Κριαρίτσι		Κριαρίτσι(Αγίου Παύλου)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.03708	23.94806	Γαίες	4	6	1385	Σήμερα	βοσκότοπος,Πανδροτόπιο,Ιθάσος
14.15		Σάρτη(Αγίου Παύλου)		Σάρτη(Αγίου Παύλου)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.07903	23.96639	Γαίες	4	6	1385	Σήμερα	βοσκότοπος,Πανδροτόπιο,αμπέλι,Πυαίς
14.7		Μαροβίτσα	Πύργος(Μαροβίτσας,Πύργος)	Μαροβίτσα(Αγίου Παύλου)	Αχινός	Στρυμόνας	40.894620	23.751072	χωριό	4	7	1466	1922	χωριό
14.8		Άγιος Γεώργιος(Μαροβίτσας		Μαροβίτσα(Άγιος Γεώργιος)	Αχινός	Στρυμόνας	40.894619	23.751071	Μονύδριο	4	2	1466	1922	μονύδριο,Πικία(στάβλος),Παχυρώνας(Κελλάρι)
14.12		Πόντιμος	Ροδγμ,Ροδγμοζ,Ροδγμγ	Πόντιμος(Αγίου Παύλου)	Αχινός	Στρυμόνας	40.92917	23.7100	Γαίες	0	5	1466	1600	βοσκότοπος,Πανδροτόπιο

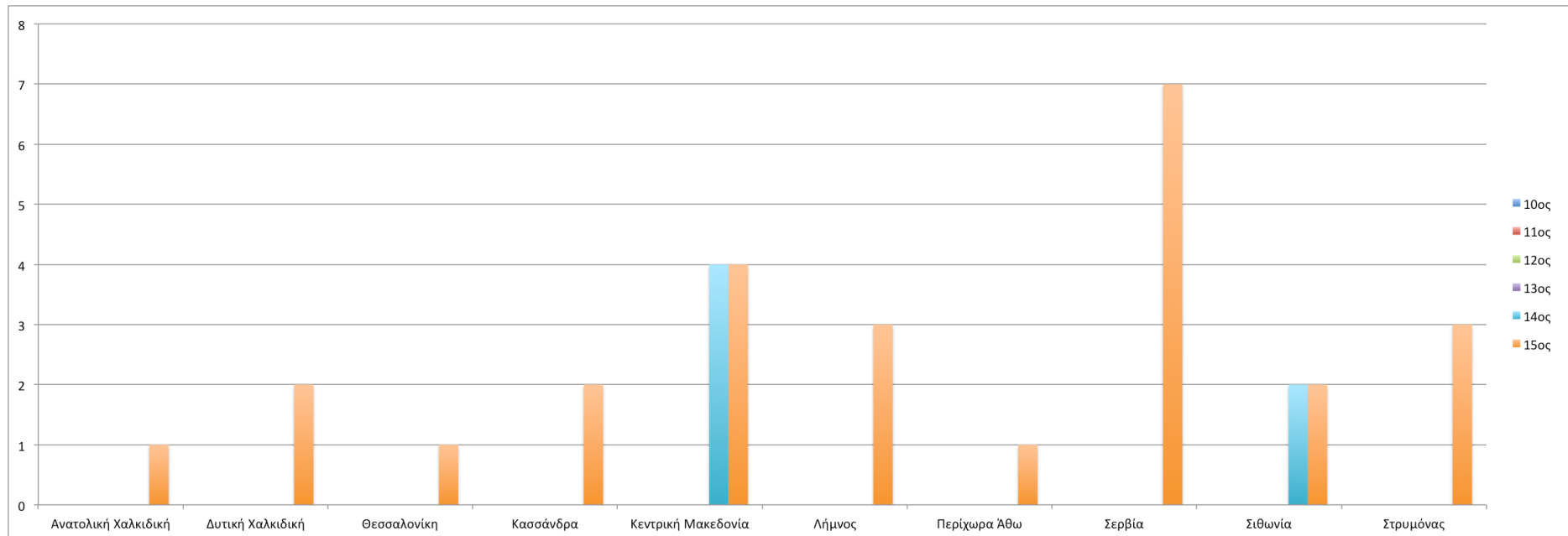
ΠΙΝΑΚΑΣ 14.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά μείζονα περιοχή

Ανατολική Χαλκιδική	1
Δυτική Χαλκιδική	2
Θεσσαλονίκη	1
Κασσάνδρα	2
Κεντρική Μακεδονία	4
Λήμνος	3
Περίχωρα Άθω	1
Σερβία	7
Σιθωνία	2
Στρυμόνας	3

26

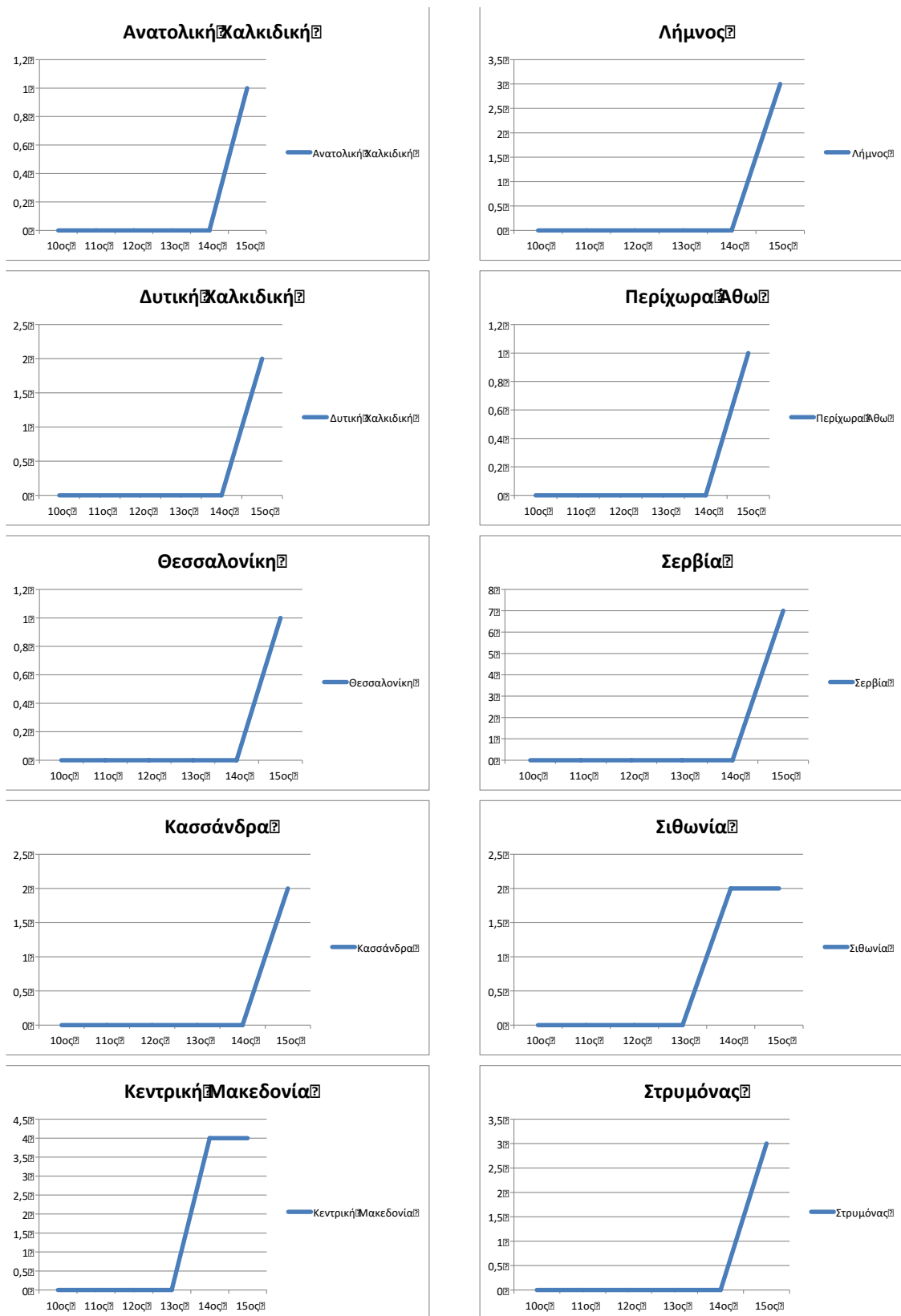
ΠΙΝΑΚΑΣ 14.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ: ΞΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΞΕΕΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Χαλκιδική						1
Δυτική Χαλκιδική						2
Θεσσαλονίκη						1
Κασσάνδρα						2
Κεντρική Μακεδονία					4	4
Λήμνος						3
Περίχωρα Αθω						1
Σερβία						7
Σιθωνία					2	2
Στρυμόνας						3
					6	26

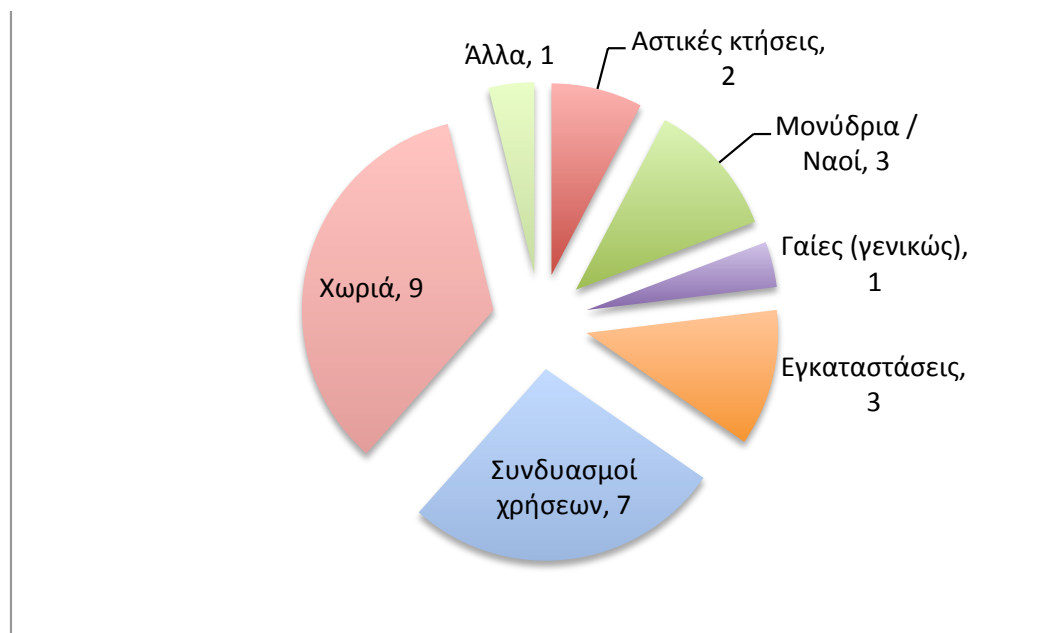
ΠΙΝΑΚΑΣ 14.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου, συνολικά

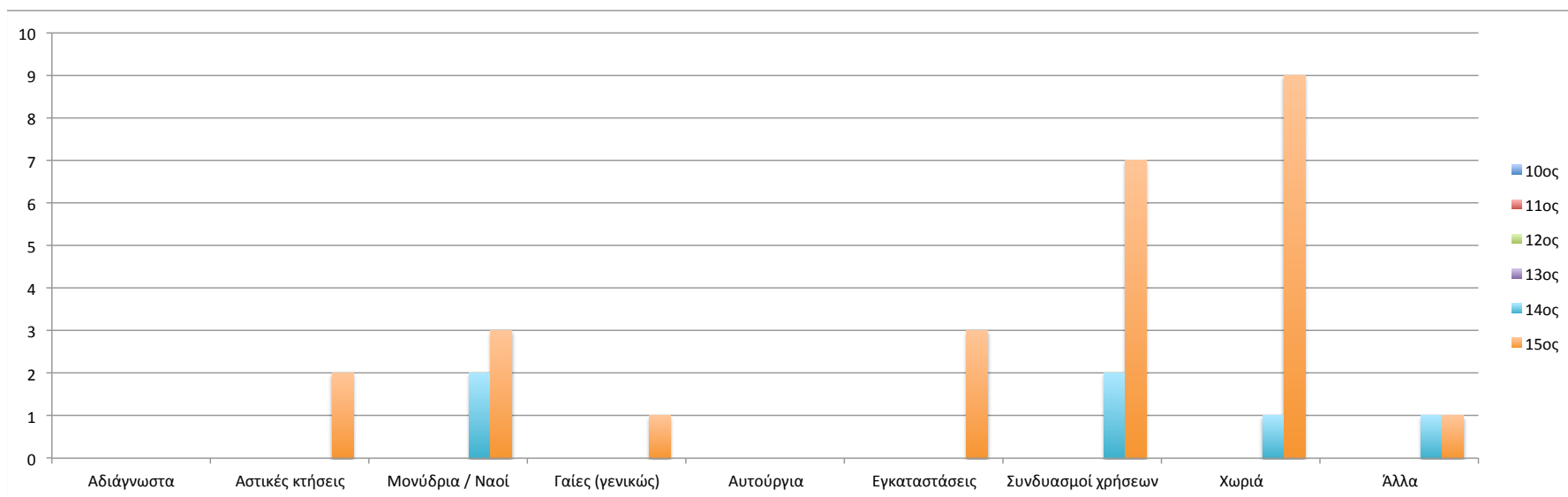
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	2
Μονύδρια / Ναοί	3
Γαίες (γενικώς)	1
Αυτούργια	
Εγκαταστάσεις	3
Συνδυασμοί χρήσεων	7
Χωριά	9
Άλλα	1

26

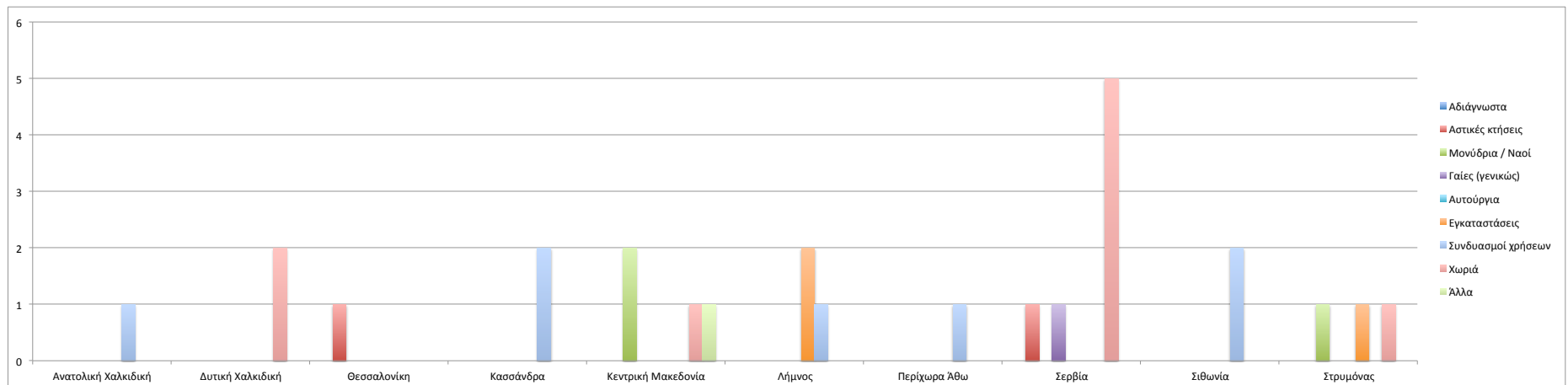
ΠΙΝΑΚΑΣ 14.09: Κύριοι τύποι κήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά χρονική τομή

ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάνγνωστα						
Αστικές κτήσεις						2
Μονύδρια / Ναοί					2	3
Γαίες (γενικώς)						1
Αυτούργια						
Εγκαταστάσεις						3
Συνδυασμοί χρήσεων					2	7
Χωριά					1	9
Άλλα					1	1
		0	0	0	6	26

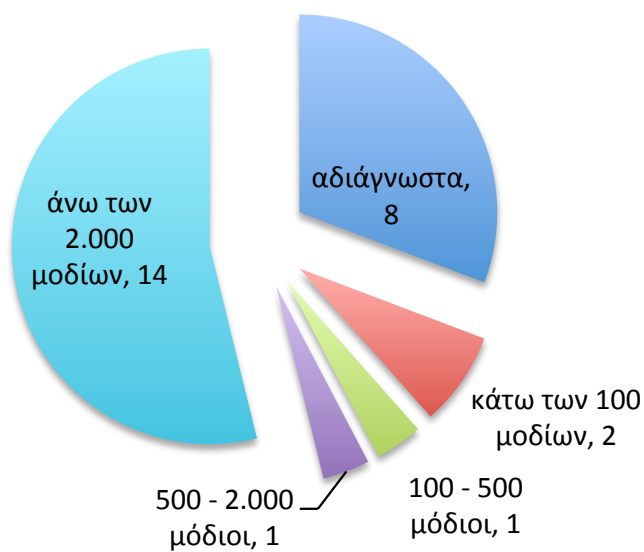

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά μείζονα περιοχή

ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ: ΚΥΡΙΑΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Χαλκιδική							1			1
Δυτική Χαλκιδική								2		2
Θεσσαλονίκη		1								1
Κασσάνδρα							2			2
Κεντρική Μακεδονία			2					1	1	4
Λήμνος						2	1			3
Περίχωρα Άθω							1			1
Σερβία		1		1				5		7
Σιθωνία							2			2
Στρυμόνας			1			1		1		3
			3	1	0	2	7	9		26

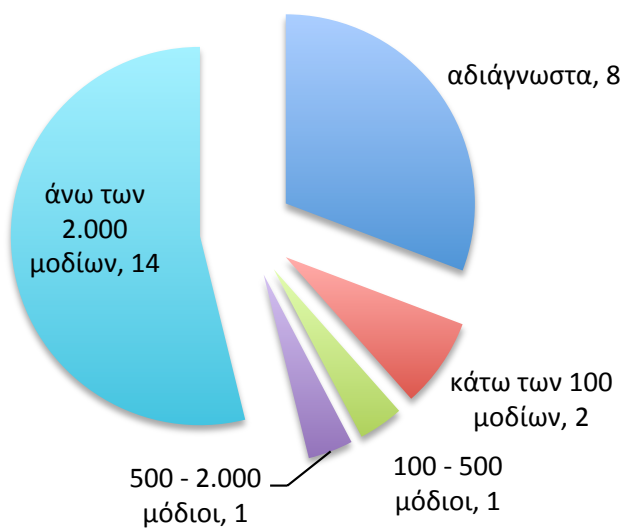
ΠΙΝΑΚΑΣ 14.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου

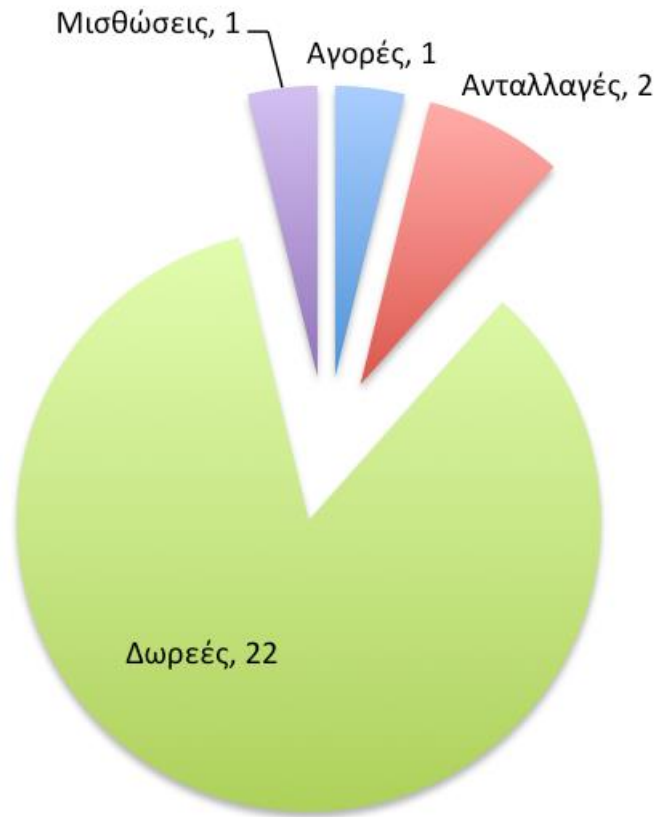
14ος αιώνας

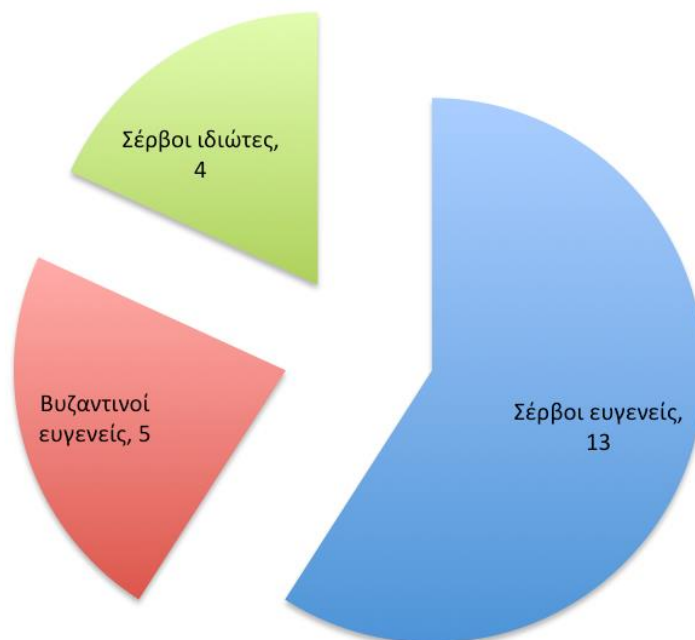
15ος αιώνας

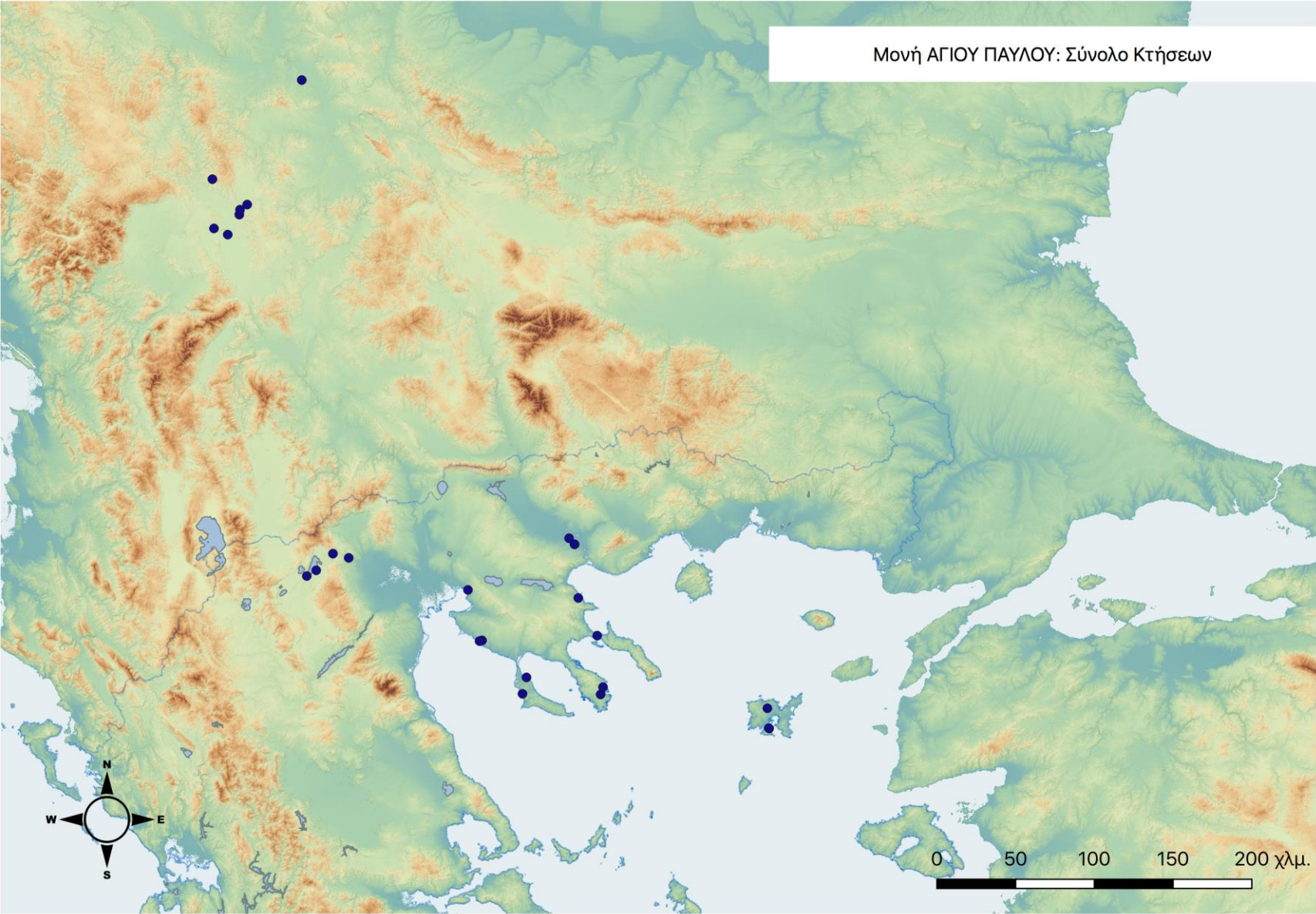
ΠΙΝΑΚΑΣ 14.13: Τρόποι απόκτησης κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου

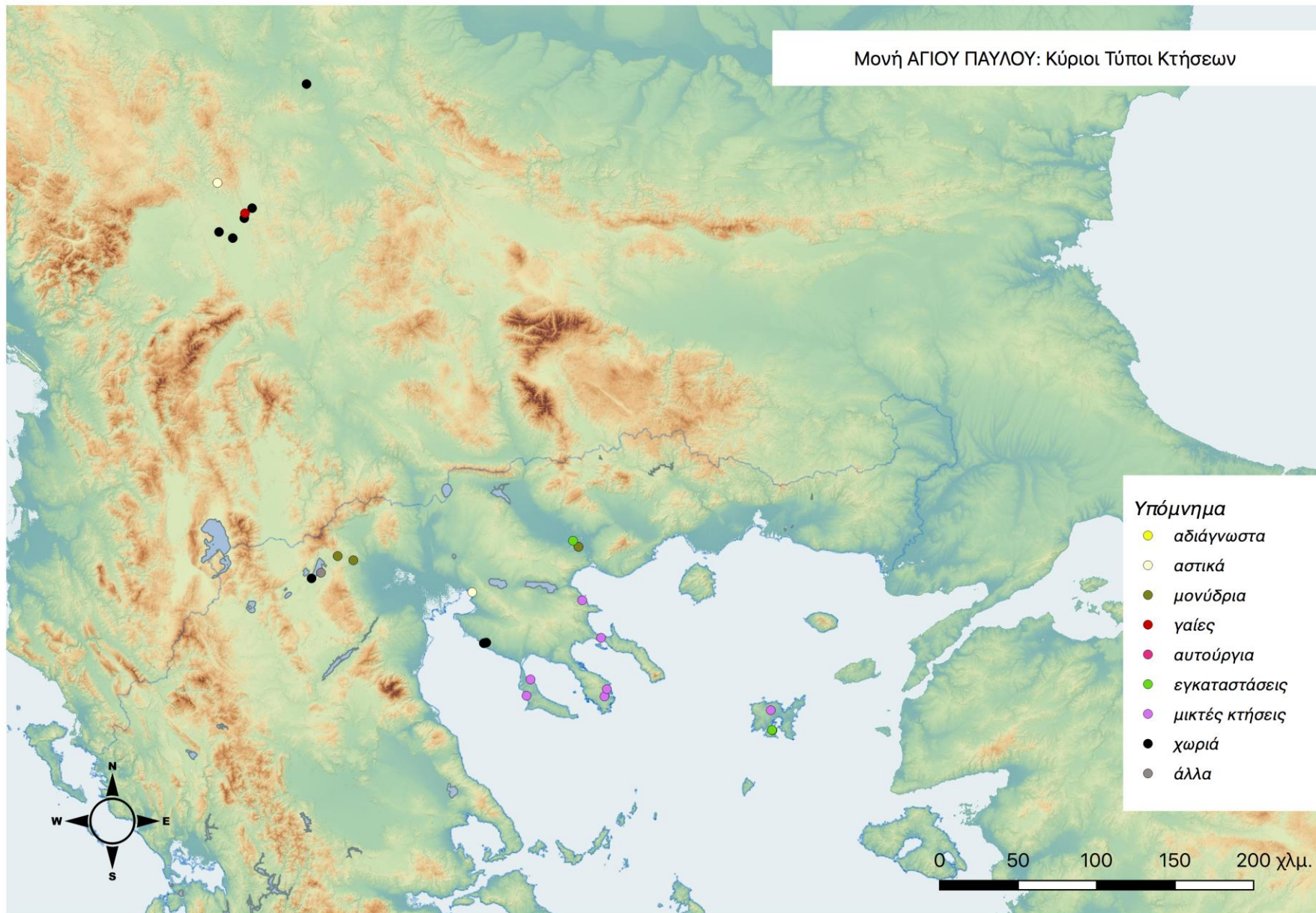
ΠΙΝΑΚΑΣ 14.14: Δωρεές: Προέλευση δωρητών κτήσεων Μονής Αγίου Παύλου

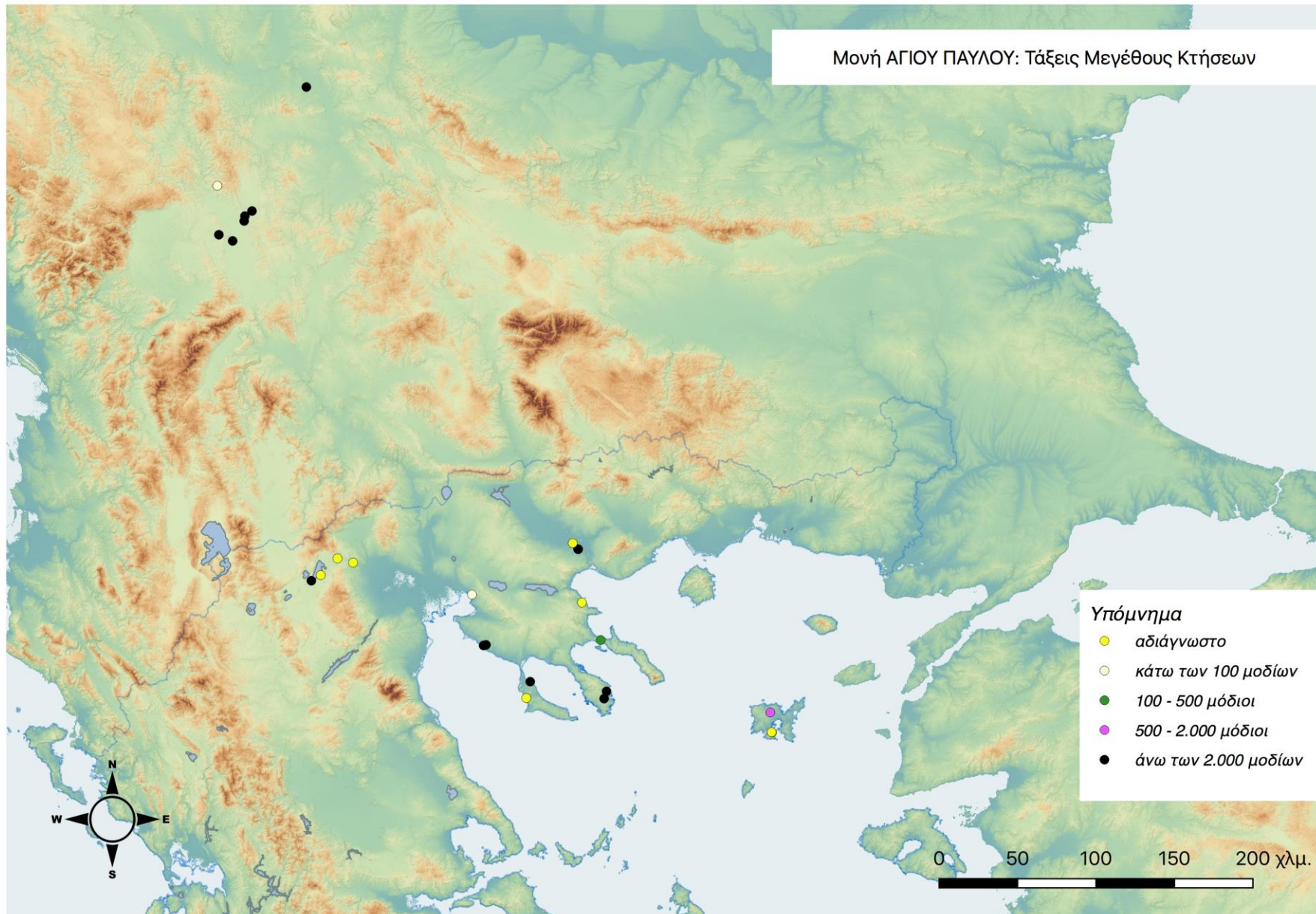
ΧΑΡΤΗΣ 14.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου

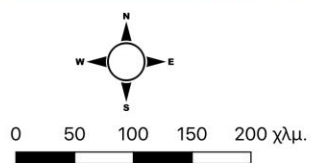
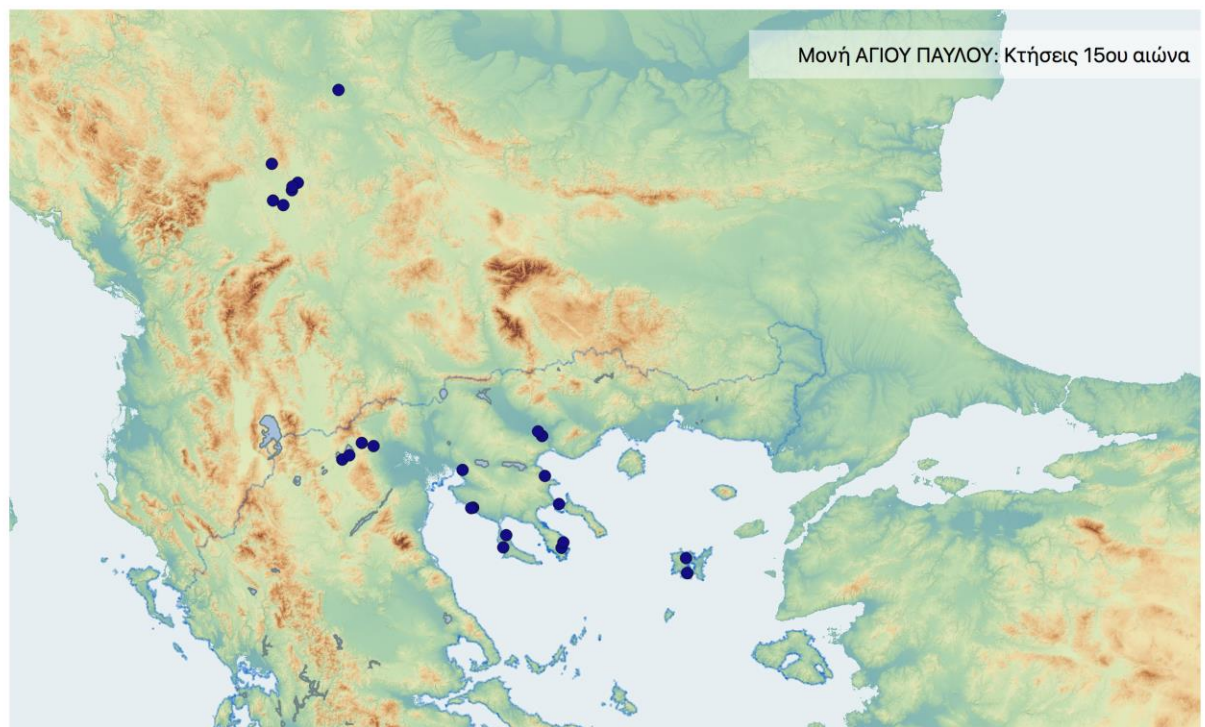
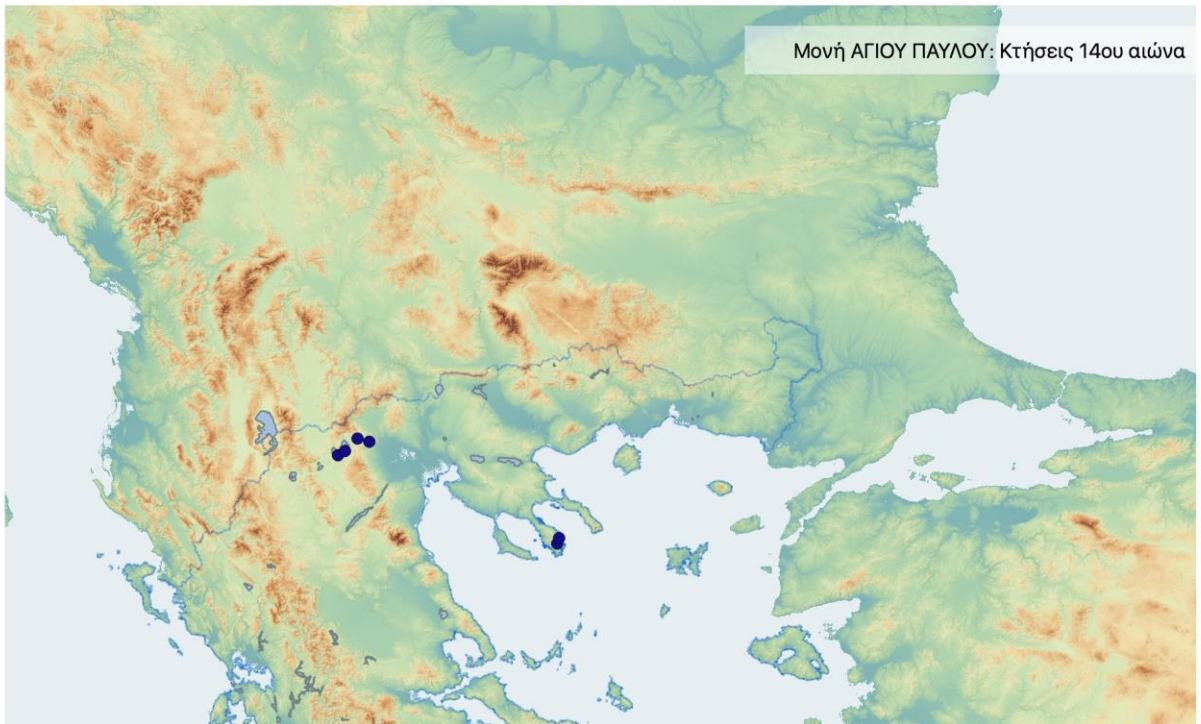
ΧΑΡΤΗΣ 14.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου

ΧΑΡΤΗΣ 14.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου

ΧΑΡΤΗΣ 14.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου
14^{ος}-15^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ:
14ος και 15ος αιώνες

(Δ. Καλπάρης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα σωζόμενα έγγραφα της Μονής Αγίου Παύλου αλλά και άλλων μονών, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.³⁴

Όπως και στις υπόλοιπες μονές, τα χρονικά όρια δεν τηρούνται με απόλυτη αυστηρότητα, δίνοντας μια ελαστικότητα στις μεταβατικές περιόδους, όπως για παράδειγμα η περίπτωση των κτήσεων της μονής στην περιοχή της Μακεδονίας μετά τα μέσα του 15^{ου} αιώνα (δωρεές Μάρας κ.λπ.). Η πλειονότητα μάλιστα των τεκμηρίων για την περίοδο αυτή προέρχεται ή διασταυρώνεται από οθωμανικά αρχεία.

Γενικότερα, παρά το γεγονός ότι η μονή ξεκινά την ιστορική της διαδρομή πολύ νωρίς (ταυτόχρονα δηλαδή με τις μεγάλες αθωνικές μονές του 10^{ου} αιώνα), οι όποιες πληροφορίες αφορούν κτήσεις εκτός αθωνικής επικράτειας, προέρχονται από μεταγενέστερες περιόδους. Στην πραγματικότητα, η μονή φαίνεται από τις πηγές να ακολουθεί διακριτικά τις άλλες αθωνικές μονές στη μετάβαση προς την ύστερη εποχή του Βυζαντίου.

Οι πληροφορίες για ουσιαστικές εκτός Άθω κτήσεις της μονής ξεκινούν μόλις στα τέλη του 14^{ου} αιώνα, και συνδέονται με την παραχώρησή της στους Σέρβους μοναχούς Γεράσιμο Ραντόνια και Αντώνιο Παγάση. Η αλλαγή αυτή στη διαθεσιμότητα των πηγών προφανώς δεν είναι συγκυριακή, αλλά σηματοδοτεί πράγματι μια μείζονα αλλαγή. Επιπλέον, η εγκατάσταση εκεί

³⁴ Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου* -- Κοτζαγεώργης, *Αρχείο Αγίου Παύλου* --

Χρυσοχοΐδης, *Αγίου Παύλου*. Συχνά, όσον αφορά τα ελληνικά έγγραφα, ήταν απαραίτητη και η μελέτη του ίδιου του κειμένου, προκειμένου για αποσαφήνιση λεπτομερειών. Επίσης, βλ. συνολική βιβλιογραφία.

Σέρβων μοναχών, με ερείσματα στους ομοεθνείς πριγκιπικούς κύκλους, ήταν και ο λόγος της ιδιαίτερα ευνοϊκής αντιμετώπισής της από αυτούς, με όρους τουλάχιστον οικονομικούς. Από τα τέλη του 14^{ου} και ιδίως το 15^ο αιώνα, η μονή αποκτά την πλειονότητα των κτήσεων της χάρη σε σερβικές δωρεές, σε περιοχές με μεγάλη συγκέντρωση τέτοιων πληθυσμών (κοιλιάδα Στρυμόνα, Χαλκιδική, Σερβία).

Η χρονολογική εξέλιξη των κτήσεων της μονής για την υπό μελέτη περίοδο, τεκμηριώνει απολύτως την παραπάνω παρατήρηση. Μόνη σχεδόν «παραφωνία» στο παραπάνω σχήμα είναι οι κτήσεις της μονής στο νησί της Λήμνου και ο Πύργος Κασσάνδρας, κτήσεις οι οποίες, παρότι συμβαίνουν την ίδια εποχή (μέσω των Παλαιολόγων της Θεσσαλονίκης και της Λήμνου), εντάσσονται σε διαφορετικό πλαίσιο.

Η καταγραφή των κτήσεων από τις διαθέσιμες πηγές και τη βιβλιογραφία ακολούθησε δίχως ιδιαίτερα προβλήματα τις γενικότερες συμβάσεις. Τα είδη των κτήσεων, όπως θα περιγραφούν παρακάτω, δεν απέκλιναν από το μέσον όρο, ούτε επεφύλασσαν ιδιαίτερες εκπλήξεις, ακόμη και όσον αφορά τις επικαλύψεις χρήσεων και τύπων.

Οι γεωγραφικού τύπου πληροφορίες έχουν σχετικά μεγάλη ακρίβεια, δεδομένου ότι, στις πλείστες των περιπτώσεων, η σχετική βιβλιογραφία περιλάμβανε ταυτίσεις ή, έστω, προτάσεις ταύτισης με σύγχρονα τοπωνύμια, ακόμη και για τις πιο απομακρυσμένες περιοχές (π.χ. Σερβία). Παρόλα αυτά, παραμένει και πάλι ένας αριθμός θέσεων όπου το γεωγραφικό στίγμα δίνεται κατά προσέγγιση.

Δεδομένου ότι τα διαθέσιμα στοιχεία ξεκινούν μόλις από το 14^ο αιώνα, οι χρονικές τομές είναι δύο: 14^{ος} και 15^{ος}.

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 14.01:** Οι κτήσεις της Μονής Αγίου Παύλου, συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 26 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 1.

- **Πίνακας 14.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή, ξεκινώντας από το 14^ο αιώνα: 14ος αι.:

6 κτήσεις - 15ος αι.: 26 κτήσεις (αύξηση που οφείλεται στις μαζικές δωρεές ακινήτων στις σερβοκρατούμενες περιοχές).

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 14.01.

- **Πίνακας 14.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (26), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν δέκα (10) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Κεντρική Μακεδονία, Λήμνος, Περίχωρα Άθω, Σερβία, Σιθωνία Στρυμόνας.

- **Πίνακας 14.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομής, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Γενικώς, παρατηρείται μια αρκετά ισορροπημένη κατανομή, με 1 έως 3 τρεις κτήσεις στις περισσότερες περιοχές, και μόλις δύο άλλες περιοχές να αποκλίνουν ελαφρώς, με 7 (Σερβία) και 4 (Κεντρική Μακεδονία) κτήσεις. Οι υπόλοιπες κατανομές έχουν ως εξής|: από 1 κτήση: Ανατολική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Περίχωρα Άθω – από 2 κτήσεις: Δυτική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Σιθωνία – από 3 κτήσεις: Λήμνος, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 14.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω δέκα μείζονες περιοχές. Με εξαίρεση την Κεντρική Μακεδονία και τη Σιθωνία (που παρουσιάζουν κτήσεις από το 14^ο αιώνα χωρίς μεταβολή στον επόμενο), όλες οι περιοχές εμφανίζουν κτήσεις μόλις κατά το 15^ο αιώνα. Από αυτές ξεχωρίζει στη γραφική απόδοση η Σερβία, καθώς εμφανίζονται μαζικά (7) κτήσεις το 15^ο αιώνα, χωρίς προηγούμενο στην περιοχή αυτή.

- **Πίνακας 14.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Καθίσταται σαφής η εμφάνιση του φαινομένου το 14^ο αιώνα με μόλις 6 κτήσεις, ενώ φαίνεται πως η μέγιστη έκταση σημειώνεται το 15^ο, όπου εκπροσωπούνται και όλες οι περιοχές.

- **Πίνακας 14.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά δέκα γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καρτεσιανές καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Διακρίνονται δύο περιπτώσεις: κορύφωση στην πρώτη περίοδο και σταθερή πορεία στην επόμενη τομή (Κεντρική Μακεδονία, Σιθωνία), και εμφάνιση μόλις κατά την τελευταία περίοδο (Ανατολική και Δυτική

Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Λήμνος, Περίχωρα Άθω, Σερβία, Στρυμόνας).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 14.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων, με δείγματα σε επτά από τους εννέα τύπους. Στο σύνολο των δεδομένων, ξεχωρίζει ο τύπος *Χωριά* (9 από 26), και αμέσως μετά οι *Συνδυασμοί χρήσεων* (7 από 26), ενώ οι υπόλοιποι πέντε τύποι εκπροσωπούνται με μικρότερους αριθμούς (1 έως 3 κτήσεις), ως εξής: *Αστικές κτήσεις*: 2 – *Μονύδρια/Ναοί*: 3 – *Γαίες*: 1 – *Εγκαταστάσεις*: 3 – *Άλλα*: 1. Χωρίς καθόλου κτήσεις εμφανίζονται οι τύποι *Αδιάγνωστα* και *Αυτούργια*.

- **Πίνακας 14.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Διαπιστώνουμε ότι οι δύο τύποι με το μεγαλύτερο αριθμό (*Χωριά*, *Συνδυασμοί χρήσεων*), εμφανίζουν κτήσεις (λιγότερες, ασφαλώς) από το 14^ο αιώνα, στον οποίο άλλωστε εμφανίζουν κτήσεις και οι τύποι: *Μονύδρια/Ναοί* και *Άλλα*. Τέλος, οι τρεις υπόλοιποι τύποι (*Αστικές κτήσεις*, *Γαίες*, *Εγκαταστάσεις*) εμφανίζονται μόλις στο 15^ο αιώνα.

- **Πίνακας 14.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις δέκα (10) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Με μια ματιά διαπιστώνουμε μια αρκετά ισορροπημένη κατανομή και εδώ. Σε καμία περιοχή δεν εμφανίζονται περισσότερες των δύο (2) κτήσεων ανά τύπο, με εξαίρεση τα *Χωριά* στη Σερβία (5). Επίσης, σε καμία περιοχή δεν εμφανίζονται κτήσεις που να αφορούν περισσότερους από τρεις τύπους (Κεντρική Μακεδονία, Σερβία, Στρυμόνας). Στα συγκεντρωτικά, βλέπουμε και πάλι τους μέγιστους αριθμούς να σημειώνονται: για μεν τις περιοχές, στη Σερβία (7), για δε τους τύπους στα *Χωριά* (9) και τους *Συνδυασμούς χρήσεων* (7).

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 14.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 14.11:** Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.

Περισσότερες από τις μισές κτήσεις της μονής (14 από 26) ανήκουν στη μεγαλύτερη κατηγορία, ως προς την έκτασή τους. Στις υπόλοιπες κατηγορίες, οι κατανομές έχουν ως εξής: *κάτω των 100 μοδίων*: 2 – *μεταξύ 100 και 500 μοδίων*: 1 – *μεταξύ 500 και 2.000 μοδίων*: 1. Τέλος, 8 κτήσεις στο σύνολο χαρακτηρίζονται ως *αδιάγνωστες*.

Ως προς τις επιμέρους κατανομές στις χρονικές τομές, ενδιαφέρον παρουσιάζει ο 14^{ος} αιώνας, όπου οι 6 κτήσεις είναι μοιρασμένες σε δύο κατηγορίες: *αδιάγνωστα* και *άνω των 2.000 μοδίων* (από 3).

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 14.03.

- **Πίνακας 14.12:** Τρόποι απόκτησης κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου.

Αποδίδεται ενδεικτικά ο τρόπος κτήσης των μετοχίων. Ειδικά για τη συγκεκριμένη μονή, οι πληροφορίες που παρέχονται στις πηγές και στη βιβλιογραφία επέτρεψαν την ασφαλή οργάνωση και απόδοση τέτοιου είδους δεδομένων. Με αφορμή την περίπτωση αυτή, είναι δυνατή η μελλοντική επέκταση της βάσης καταγραφής προς αυτή την κατεύθυνση.

Στο σύνολο των δεδομένων, διαπιστώνουμε ότι, στη συντριπτική τους πλειονότητα, οι κτήσεις είναι προϊόν δωρεών, σε αναλογία 22 προς 26, ενώ καταγράφονται μόλις 2 Ανταλλαγές, και από μία Μίσθωση και Αγορά.

- **Πίνακας 14.13:** Προέλευση δωρητών κτήσεων της Μονής Αγίου Παύλου.

Σε συνέχεια του παραπάνω πίνακα, αποδίδεται η προέλευση (εθνική και κοινωνική) των δωρητών των κτήσεων της μονής. Διαπιστώνεται ότι οι μισές κτήσεις (13 από 26) και περισσότερες των μισών δωρεών (13 από 22) οφείλονται σε μέλη της σερβικής αριστοκρατίας. Πέραν αυτών, καταγράφονται 4 Σέρβοι ιδιώτες και 5 Βυζαντινοί ευγενείς. Η εικόνα αυτή συνάδει απόλυτα με τη συνολική εικόνα των κτήσεων, τόσο από άποψη χρονική όσο και γεωγραφική. Ασφαλώς, η σχέση 17/5 στο σύνολο των 22 δωρεών, για Σέρβους και Βυζαντινούς δωρητές αντίστοιχα, εξηγείται, σε μεγάλο βαθμό, από το γεγονός ότι η αναβίωση της σχεδόν εγκαταλελειμμένης μονής στα τέλη του 14^{ου} αιώνα έγινε από Σέρβους μοναχούς, και ότι η ίδια παρέμεινε για αιώνες ως ευρύτερα «σερβικού ενδιαφέροντος».

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός αθωνικής επικράτειας κτήσεις της Μονής Αγίου Παύλου ξεκινούν ουσιαστικά από τα τέλη του 14^{ου} αιώνα, όταν δηλαδή η μονή -που είχε στο μεταξύ εκπέσει σε εξάρτημα της Μονής Ξηροποτάμου- παραχωρήθηκε σε Σέρβους μοναχούς για επανοίκηση. Η σερβική αυτή παρουσία προσελκύει άμεσα το ενδιαφέρον της σερβικής αριστοκρατίας –και όχι μόνο– με αποτέλεσμα μια σημαντική προίκιση με ακίνητα, κυρίως κατά την α΄ τριακονταετία του 15^{ου} αιώνα. Η κατάσταση αυτή αποτυπώνεται και στη χρονική κατανομή των κτήσεων, όπου οι 6 κτήσεις του 14^{ου} αιώνα γίνονται 26 τον επόμενο.

Ως προς το γεωγραφικό χώρο, οι περιοχές των μετοχίων, ακριβώς λόγω της αριθμητικής υπερίσχυσης των δωρεών έναντι άλλων τρόπων απόκτησης, είναι όχι αυτές που ενδεχομένως να ενδιέφεραν τη μονή, αλλά εκείνες που ήταν προτιμότερες στους δωρητές. Η πλειονότητα των κτήσεων εντοπίζεται σε σερβοκρατούμενες περιοχές, από τη Σερβία ως την ανατολική Μακεδονία και τη Χαλκιδική, ή σε περιοχές που, ακόμη και μετά την οθωμανική κατάκτηση, διατηρούσαν σημαντική πυκνότητα του σερβικού φυλετικού στοιχείου.

Οι μακρινές ωστόσο κτήσεις αφορούν κατά κανόνα δικαίωμα προσόδου και όχι άμεση εκμετάλλευση, κάτι που, δε θα ήταν άλλωστε εφικτό χωρίς την ύπαρξη μεγάλου μετοχιακού συγκροτήματος μοναστηριακού χαρακτήρα (μονυδρίου, μονής κ.λπ.). Έτσι, όταν οι κτήσεις αυτές (χωριά) εντάσσονται στο τιμαριωτικό σύστημα των Οθωμανών, λογικά παύουν πλέον να υφίστανται για τη μονή, προφανώς επειδή δεν αφορούσαν χρήση γης.³⁵ Στη χαρτογραφική απόδοση του ζωτικού χώρου της μονής, είναι σαφείς τρεις διακριτές περιοχές: α) ο τυπικός ζωτικός αθωνικός χώρος, δηλαδή η περιοχή που ορίζει περιμετρικά τη Θεσσαλονίκη και τη Χαλκιδική ως την κοιλάδα του

³⁵ Κοτζαγεώργης, *Μονή Αγίου Παύλου*, σ. 56.

Στρυμόνα, συμπεριλαμβάνοντας και τη Λήμνο, β) η περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας και γ) η Σερβία.

Ως προς τους κύριους τύπους, περίπου το ένα τρίτο (9 από 26) είναι *Χωριά*, ενώ, με εξαίρεση 2 *Αστικές κτήσεις* και ίσως ακόμη και 3 *Μονύδρια/Ναούς*, οι υπόλοιποι τύποι συνδυαστικά, αποδίδουν έναν πιο αμιγή αγροτικό προσανατολισμό. Ο συνολικός χαρακτήρας των κτήσεων ισορροπεί μεταξύ αγροτικής παραγωγής και είσπραξης προσόδων,

Όσον αφορά τα μεγέθη των κτήσεων, οι περισσότερες από τις μισές είναι μεγάλης έκτασης, κάτι που είναι λογικό αν ληφθεί υπόψη ο αριθμός των χωριών που ανήκουν στη μονή. Στο σύνολο των κτήσεων, δεν είναι επίσης ευκαταφρόνητος ο αριθμός των κτήσεων που χαρακτηρίζονται ως *Αδιάγνωστες* (8 από 26).

Τα συνολικά στοιχεία αποδίδουν την εικόνα μιας μονής που, παρά την πρώιμη ιστορία της, παραμένει μικρή ως το 14^ο αιώνα, οπότε και τίθεται υπό τη φροντίδα της σερβικής αριστοκρατίας. Ο παράγοντας αυτός, πέραν της σημαντικής αύξησης του αριθμού των κτήσεων καθαυτού, θα προσδώσει στην οικονομία της έναν διπλό χαρακτήρα, βασισμένο τόσο στην κατεχοχήν αγροτική παραγωγή όσο και στην είσπραξη φορολογικών δικαιωμάτων από ολόκληρα χωριά, τουλάχιστον μέχρι την υποταγή των σερβικών εδαφών στους Οθωμανούς.

ΜΟΝΗ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Ξενοφώντος

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Ξενοφώντος, Ξενόφου, του Αγίου Γεωργίου (μέχρι την κοίμηση του κτίτορα, το 1018), του κυρ Ξενοφώντος.

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Άγιος Γεώργιος

ΚΤΙΤΩΡ: Όσιος Ξενοφών, σύγχρονος του Αγίου Αθανασίου του Αθωνίτου.

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Δέκατη έκτη (16η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ:

Κατά την παράδοση, ιδρύθηκε στα 988 (σίγουρα πριν το τέλος του 10ου αιώνα). Η Πράξη του Πρώτου Παύλου στα 1089 ενέχει θέση ιδρυτικού Τυπικού.¹

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Όσιος Ξενοφών. Διετέλεσε ηγούμενός της ως το 1018 αφήνοντας στη συνέχεια την ηγουμενία στον αδελφό του Θεόδωρο (και πιθανότατα συνιδρυτή της μονής, ο οποίος παρέμεινε στη θέση αυτή μέχρι το 1035.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο μέσο της αθωνικής χερσονήσου, στην εσωτερική πλευρά, προς τον Σιγγιτικό κόλπο. Μεταξύ των Μονών Δοχειαρίου

¹ Βλ. παρακάτω, υποσημείωση 3.

(βόρεια) και Αγίου Παντελεήμονος (νότια). Η επικράτειά της, εκτεινόμενη προς ΒΑ, συνορεύει με εκείνες των δύο παραπάνω μονών, καθώς και με την επικράτεια των Μονών Παντοκράτορος και Βατοπεδίου στα βόρεια.

Ισχυρός οχυρωματικός περίβολος που αιτιολογείται από το πεδινό του εδάφους όπου είναι χτισμένη η μονή. Στον οχυρωματικό περίβολο είναι ενσωματωμένος και ο παλιός αρσανάς. Ο νέος αρσανάς βρίσκεται στην προβλήτα.

Ο αρχικός πυρήνας είναι στη νότια πλευρά, με το παλαιό Καθολικό.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτεια της μονής εκτείνεται από το μέσον περίπου της απόστασης μεταξύ αυτής και της Δοχειαρίου στα δυτικά, μέχρι σχεδόν την εκβολή του χειμάρρου νοτιότερα, πριν τον όρμο της Μονής Αγίου Παντελεήμονος. Αναπτύσσεται σε βάθος προς τα ΒΑ, κάθετα στον άξονα της χερσονήσου, στενεύοντας προς την ενδοχώρα, όπου συναντά στο στενότερο σημείο της τον κεντρικό δασικό οδικό άξονα (μπεηλίδικο), στο μέσον της χερσονήσου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Ιδρύθηκε στα τέλη του 10^{ου} αιώνα. Επισήμως, ως έτος ίδρυσης αναγνωρίζεται το 998. Παρά το γεγονός ότι το όνομά της απαντά σε διάφορα έγγραφα των αρχών του 11^{ου} αιώνα, η μονή πρέπει να διένυσε περίοδο ύφεσης στα χρόνια που ακολούθησαν. Σε μια τέτοια κατάσταση τη βρήκε ο Μέγας Δρουγγάριος Στέφανος, ο οποίος, με τη συνδρομή του αυτοκράτορα Νικηφόρου Βοτανειάτη, ανέλαβε την ανακαίνισή

της (1078)², εγκαταβιώνοντας ο ίδιος εκεί με το όνομα Συμεών, όπως τεκμηριώνεται και σε έγγραφο του Πρώτου Παύλου, του έτους 1089.³

Εντός του 11ου αιώνα είχε παραχωρηθεί στην Ξενοφώντος η Μονή (μονούδριο) του Φαλακρού ως μετόχι,⁴ ανατολικότερα στην ενδοχώρα, και παρέμεινε στη δικαιοδοσία της για μικρό διάστημα.

Η πρώτη αυτή περίοδος, χάρη στη δυναμική προσωπικότητα του δεύτερου αυτού κτήτορα, ήταν ιδιαίτερα λαμπρή για τη μονή, όπως μαρτυρούν τα σωζόμενα έγγραφα. Πέρα από την κτιριακή ανασυγκρότησή της, μία σειρά κτήσεων, εντός και εκτός Αγίου Όρους, την κατέστησαν σύντομα ως μία από τις ισχυρές μονές του Άθω, όπως τεκμαίρεται και από τη συχνότητα με την οποία απαντάται σε έγγραφα η υπογραφή των ηγουμένων της.⁵

Ήδη στα χρόνια που είχαν μεσολαβήσει, η μονή είχε επιχειρήσει και είχε καταφέρει σε μεγάλο βαθμό να εδραιώσει τη θέση της στην περιοχή, σε σχέση με τις όμορες μονές και τα ήδη υφιστάμενα παλαιότερα μονούδρια. Ενδεικτικά αναφέρονται οι περιπτώσεις των εγγύς μονυδρίων, του Κάντζαρη, του Φαλακρού, του Μαντζούκη, του Σκαμανδρηνού, του Μακρυγένη κ.λπ..⁶

² Parachryssanthou, *XENOPHON*, σ.13 κ.εξ.

³ Parachryssanthou, *XENOPHON*, αρ. 1.

⁴ Όπ.π.

⁵ Parachryssanthou, *XENOPHON*, σ. 14.

⁶ Parachryssanthou, *XENOPHON*, αρ. 1.

Μετά τον Συμεών, οι πηγές σιωπούν όσον αφορά τη μονή, αν και ονόματα ηγουμένων της παραδίδονται σε αρκετά αθωνικά έγγραφα.⁷

Το 13^ο(1285) αιώνα αναφέρεται λεηλασία της από πειρατές.⁸ Στις καταστροφές που υπέστη περιλαμβάνεται και απώλεια επίσημων εγγράφων και τίτλων ιδιοκτησιών, για την αποκατάσταση των οποίων η μονή θα δώσει δυναμικές μάχες στα χρόνια που θα ακολουθήσουν.⁹ Αυτό, ωστόσο, δε σημαίνει σε καμία περίπτωση περίοδο ύφεσης.

Αντίθετα, στο διάστημα 12^{ου} – 14^{ου} αιώνα αναφέρονται νέες κτήσεις για τη μονή, πολλές από τις οποίες μάλιστα είναι ιδιαίτερα εκτεταμένες και σημαντικές, όπως για παράδειγμα εκείνες στην Κασσάνδρα (Σίβρη), στην Καλαμαριά (Στόμιο) αλλά και στην ίδια τη Θεσσαλονίκη.¹⁰

Το 14ο αιώνα αναφέρεται καταστροφή από τους Καταλανούς.¹¹ Εξίσου δυναμική θα είναι η πορεία της μονής τον 14^ο αλλά και το 15^ο αιώνα, τουλάχιστον μέχρι το α' μισό του. Στα τέλη του 14ου αιώνα κατέχει ήδη την όγδοη θέση στην ιεραρχία.¹²

Όπως μαρτυρούν οι σχετικές απογραφές των περιουσιακών στοιχείων της, η μονή επέκτεινε αισθητά το ζωτικό της χώρο σε

⁷ Lemerle, *LAVRA*, αρ. 63 – Oikonomidès, *DOCHEIARIOU*, Appendice III – Lemerle, *KUTLUMUS* (2), αρ. 2 & 3 – Živojinović, *CHILANDAR*, αρ. 9. Τα παραπάνω, στο διάστημα μεταξύ 1154 και 1303.

⁸ Parachryssanthou, *XENOPHON*, αρ. 3. Έμμεση πληροφορία στο εν λόγω Πρακτικό του απογραφώς Θεσσαλονίκης (1300).

⁹ Parachryssanthou, *XENOPHON*, αρ. 3, 5 και 6.

¹⁰ Parachryssanthou, *XENOPHON*, αρ. 1, 2 και 3.

¹¹ Πεντζίκης, σ. 40.

¹² Όπ.π.

μία περιοχή από τη Θεσσαλονίκη¹³ μέχρι και το νησί της Λήμνου, με ορισμένες μάλιστα κτήσεις να είναι της τάξης χιλιάδων μοδίων.¹⁴

Το 16^ο αιώνα σημαντική θα είναι για τη μονή η οικονομική βοήθεια από τις παραδουνάβιες ηγεμονίες, ξεκινώντας από τα 1520.

Ο άρχοντας Κωνσταντίνος Βορνίκος και ο αδελφός του, Ράδουλ, χρηματοδότησαν την τοιχογράφιση του κυρίως ναού στο παλαιό Καθολικό (1544), και λίγο αργότερα (1564) ο άρχοντας της Κάτω Βλαχίας, Νιλκουμάνου, τη Λητή, ενώ με τη συνδρομή του ηγεμόνα της Ουγγροβλαχίας, Ιωάννη Ματθαίου, και της συζύγου του, Ελένης, τοιχογραφήθηκε ο Εξωνάρθηκας, έναν αιώνα αργότερα (1637).¹⁵

Από το 1784 η μονή κατέστη κοινοβιακή, με πατριαρχικό σιγίλλιο,¹⁶ ενώ στα 1817 μεγάλης κλίμακας πυρκαϊά κατέστρεψε σημαντικό μέρος της. Αμέσως μετά ξεκίνησε η οικοδόμηση του νέου Καθολικού, που ολοκληρώθηκε στα 1837¹⁷ και θεωρείται το μεγαλύτερο σε ολόκληρο τον Άθω.¹⁸

¹³ Ενδεικτικά, για την ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης, βλ.: Παπαχρυσάνθου, *ΧΕΝΟΡΗΘΝ*, αρ. 8 (1309), 9 (1310), 10 (1315), 17 (1322), 20 (1324), 26 (1343), 28 (1348) και 32 (1419) – Δυτική Χαλκιδική: αρ. 3, 4, 5, 12, 13, 25, 29 (1300-1352) – Κασσάνδρα: αρ. 4, 12, 22 (1300-1333) – Σιθωνία (Λογγός): αρ. 4, 5, 12, 13, 17, 25 (1300-1338) – Περίχωρα Άθω: αρ. 12, 17, 25 (1318-1338) – Ερμούλεια: αρ. 19 και 21 (1325) – Περιοχή Λιμνών: αρ. 23 και 25 (1335 και 1338) – Στρυμόνας: αρ. 25 (1338). Για τη Λήμνο υπάρχουν έμμεσες αναφορές σε έγγραφα άλλων μονών: Οικονομίδες, *DIONYSIOU*, αρ. 21 (προ του 1425) και Οικονομίδες, *DOCHEIARIOU*, αρ. 60 (α' τρίτο 15^{ου} αι.).

¹⁴ Ενδεικτικά αναφέρονται για 14ο-15ο αιώνα: Ψαλιδοφούρνια 5.600 μόδιοι, Στόμιο 2.400 μόδιοι, Σίβρη 1.000 και 1.700 μόδιοι κ.λπ. Βλ. παραπάνω έγγραφα.

¹⁵ Σμυρνάκης, σ. 622.

¹⁶ Σμυρνάκης, σ. 623.

¹⁷ Σμυρνάκης, σ. 622.

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Παρεκκλήσιο του Αγίου Δημητρίου (τμήμα του παλαιού Καθολικού): 13^{ος} αιώνας, με σπαράγματα τοιχογραφιών του 14^{ου}). Αποτελεί το αρχαιότερο σωζόμενο κτίσμα της μονής).

Τράπεζα: Τοιχογραφημένη στα 1475 (οι συγκεκριμένες τοιχογραφίες θεωρούνται οι παλαιότερες του είδους τους σε ολόκληρο τον Άθω).¹⁹

Παλιό Καθολικό: Τοιχογράφηση 1544 (κυρίως ναός), 1564 (Λητή), 1637 (Εξωνάρθηκας).

Νότια πτέρυγα: Ανοικοδόμηση εκ νέου, μετά την πυρκαϊά του 1817.

Νέο Καθολικό: 1817 (1837 αποπεράτωση)

Τέμπλο: 1840

Κοιμητήριο: 1817

Καμπαναριό: 1864

Φιάλη: 1908

ΚΤΗΣΕΙΣ: Κύρια μετόχια της Μονής αναφέρονται σήμερα στις περιοχές: Κασσάνδρα, Σιθωνία, Σκόπελος, Σέρρες

Ήδη από τα τέλη του 11ου αιώνα, αναφέρονται κτήσεις της Μονής στις περιοχές: Λογγό (Σιθωνία), Κασσάνδρα, Δυτική Χαλκιδική (Καλαμαριά), Θεσσαλονίκη, πολλές από τις οποίες υφίσταντο ήδη από τις αρχές του αιώνα.

Μεταξύ 14ου και 15ου αιώνα, κτήσεις αναφέρονται σε: Λογγό, Κασσάνδρα, Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Περίχωρα Άθω

¹⁸ Πεντζίκης, σ. 43.

¹⁹ Πεντζίκης, σ. 45.

(Ιερισσό και Ανατολική Χαλκιδική, Ερμούλεια, Περιοχή Λιμνών, Στρυμόνα και Λήμνο.²⁰

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

- 988: Πιθανή ίδρυση της μονής
- 1018: Κοίμηση του κτίτορα, Οσίου Ξενοφώντος
- 1025: Δωρεά της Μονής των Ιερομνήμων στη Βουρβουρού, μαζί με όλες τις κτήσεις, από το Βασίλειο Β' προς τη μονή
- 1035: Πρώτη μνεία της μονής με τη σημερινή της ονομασία
- 1050: Οικειοποίηση της Μονής του Φαλακρού από την Ξενοφώντος
- 1078 Άφιξη στον Άθω του Μεγάλου Δρουγγάριου Στεφάνου - Εγκαταβίωσή του στη μονή με το μοναχικό όνομα Συμεών και έναρξη οργάνωσης και ανακαίνισής της
- 1078-1080: Κτήσεις (επί Συμεών) σε Θεσσαλονίκη και Δυτική Χαλκιδική
- 1089: - Πράξη του Πρώτου Παύλου, ως ιδρυτικό Τυπικό της μονής
- Αποκατάσταση της Μονής του Φαλακρού ως ανεξάρτητης μονής
- 1089: Χρυσόβουλλο Αλεξίου Κομνηνού για τις κτήσεις της μονής στο Στόμιο, στη Δυτική Χαλκιδική
- Καθορισμός της επικράτειας της (νέας) Μονής Ξενοφώντος, συμπεριλαμβανομένων των γαιών του Κάντζαρη (απο τις αρχές του 11ου αι.)
- 11ος αι.: Κτήσεις της μονής σε: Λογγό (Σιθωνία), Κασσάνδρα, Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη
- 1285: Αναφορά λεηλασίας της μονής από Γενοβέζους πειρατές
- 13ος αι.: Ανέγερση Παρεκκλησίου Αγίου Δημητρίου
- 1303: Απογραφή κτήσεων της μονής στο Θέμα Θεσσαλονίκης
- α' τέταρτο 14ου: Ηγουμενία Βαρλαάμ και περίοδος ακμής της μονής, με κτήσεις εντός και εκτός Άθω

²⁰ Βλ. υποσημείωση 13, για αντιστοίχιση εγγράφων με κτήσεις σε συγκεκριμένες περιοχές.

- 1332: Αναφορά κτήσεων της μονής στην Ιερισσό
- 14ος αι.: Περίοδος ακμής με επέκταση κτήσεων σε: Θεσσαλονίκη, Δυτική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Σιθωνία, Περίχωρα Άθω (περιοχή Ιερισσού) αλλά και: Ερμούλεια, Περιοχή Λιμνών, Κοιλάδα Στρυμόνα, Λήμνο - Αναφορά της μονής στην όγδοη θέση της ιεραρχίας
- β' δεκαετία 14ου: Απόκτηση του Μονυδρίου του Αγίου Φιλίππου (εντός Άθω)
- 15ος αι.: Αναφορά Σλάβων μοναχών στη μονή, ως τα τέλη του αιώνα
- 1475: Τοιχογράφηση Τράπεζας
- 1520: Χορηγίες ηγεμόνων της Μολδοβλαχίας προς τη μονή
- 1544: Τοιχογράφηση Κυρίως Ναού του Καθολικού, με χορηγία του άρχοντα Κωνσταντίνου Βορνίκου και του αδελφού του, Ράδουλ
- 1564: Τοιχογράφηση Λητής με χορηγία του άρχοντα της Κάτω Βλαχίας, Νιλκουμάνου
- 1637: Τοιχογράφηση Εξωνάρθηκα, με χορηγία του ηγεμόνα της Ουγγροβλαχίας, Ιωάννη Ματθαίου
- 1817: Καταστροφές από πυρκαϊά
- μετά το 1817: Ανοικοδόμηση της νότιας πτέρυγας και του Κοιμητηριακού Ναού
- 1837: Αποπεράτωση νέου Καθολικού
- 1864: Ανέγερση Καμπαναριού

B. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

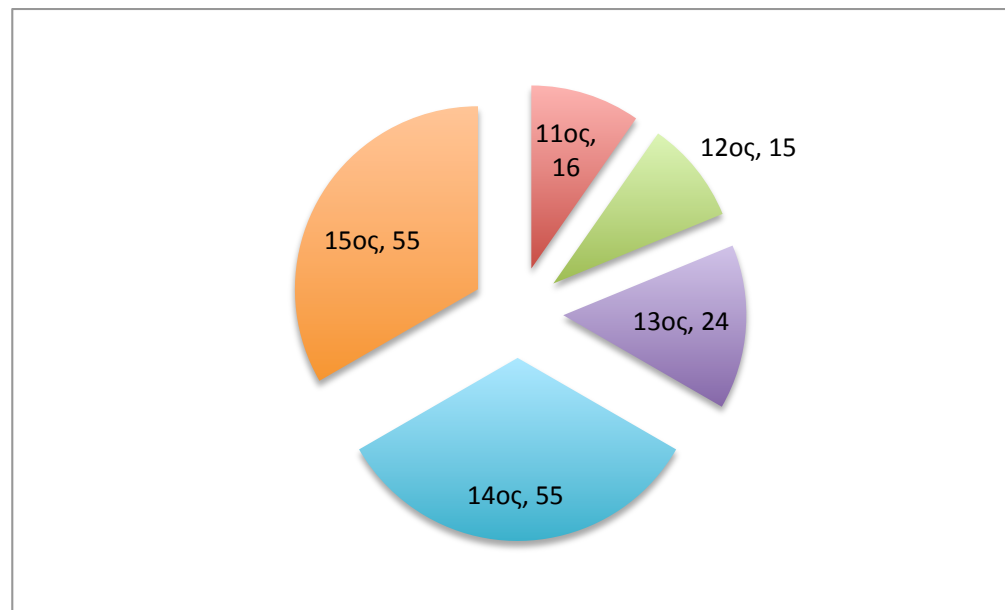
ΠΙΝΑΚΑΣ 16.01: Οι κτήσεις της Μονής Ξενοφώντος, συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
16.	1	Αβραμίται 1		Αβραμίται 1 (Ξενοφώντος)	Στόμιο	Δυτική Χαλκιδική	40.33681	23.06308	Γαίες	3	6	1089	1400	γαίες, αμπέλια
16.	2	Αβραμίται 2		Αβραμίται 2 (Ξενοφώντος)	Στόμιο	Δυτική Χαλκιδική	40.33496	23.05506	Μικτά	3	6	1089	1400	γαίες
16.	3	Αγαλλιανούδια		Αγαλλιανούδια (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.04179	23.96415	Γαίες	0	3	1338	1400	γαίες
16.	4	Αγία Κυριακή		Αγία Κυριακή Στρυμόνα (Ξενοφώντος)	Θερμά Ύδατα	Στρυμόνας	40.90786	23.57637	Μονύδριο	0	2	1338	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, μύλος
16.	5	Άγιος Δημήτριος	Άγιος Δημήτριος Φουρνιά	Άγιος Δημήτριος Φουρνιά (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24657	23.70948	Μονύδριο	1	2	1078	1400	μονύδριο, εσωθύριον, γαίες, αμπέλια
16.	6	Άγιος Νικόλαος		Άγιος Νικόλαος Σιθωνίας (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.25227	23.69796	Μονύδριο	1	2	1322	1400	μονύδριο
16.	7	Στασία Αρμενόπουλου		Αρμενόπουλου (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.12226	23.77054	Μικτά	1	3	1303	1400	γαίες
16.	8	Βαθειά Λαγκάδα		Βαθειά Λαγκάδα (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.05040	23.96024	Γαίες	0	3	1338	1400	γαίες
16.	9	Βουνεάδα (Ξενοφώντος)		Βουνεάδα (Ξενοφώντος)	Λήμιμος	Λήμιμος	39.95369	25.19318	Γαίες	0	6	1399	1500	γαίες
16.	10	Βουρβούρων	Βαλανηφόρος τόπος των Βουρβούρων	Βουρβούρων (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.18148	23.79541	Μικτά	2	6	1025	1400	γαίες, αμπέλια, δάση, βοσκότοποι
16.	11	Γαίες Κέκερη		Γαίες Κέκερη (Ξενοφώντος)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29208	23.53218	Μικτά	2	6	1325	1400	γαίες, οικίες, περιβόλια, αμπέλια, κανναβοτόπια
16.	12	Γαίες Τρυπάνη		Γαίες Τρυπάνη (Ξενοφώντος)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29380	23.52906	Μικτά	2	6	1325	1400	γαίες, οικίες, περιβόλια, αμπέλια, κανναβοτόπια
16.	13	Γυμνού		Γυμνού (Ξενοφώντος)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.10243	23.42233	Γαίες	3	6	1078	1100	γαίες, αμπέλια
16.	14	Διάπορος	Μέγα Νησίον	Διάπορος (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.20724	23.77475	Μονύδριο	0	2	1025	1400	Ήουσαστήρια
16.	15	Άγιος Γεώργιος	Άγιος Γεώργιος Ζαβαρνίκειας	Ζαβαρνίκεια - Άγιος Γεώργιος (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Περιοχή Λιμνών	40.63096	23.18948	Μονύδριο	3	2	1315	1400	μονύδριο, γαίες, πανδοχείο, μύλος, περιβόλι, αμπέλι
16.	16	Ασωμάτων Θεσσαλονίκης		Θεσσαλονίκη - Ασωμάτων (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.62841	22.95247	Οικίες	0	1	1309	1400	οικίες, αυλή, εργαστήρια
16.	17	Καβάσιλα	Κατοικίες του Καβάσιλα	Θεσσαλονίκη - Καβάσιλα (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63658	22.94980	Οικίες	0	1	1322	1400	οικίες, αυλή
16.	18	Παναγία Θεσσαλονίκης	Μετόχι Παναγίας	Θεσσαλονίκη - Παναγία (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63619	22.95323	Μονύδριο	0	2	1322	1400	μονύδριο, οικίες, καταστήματα
16.	19	Θεσσαλονίκη 1		Θεσσαλονίκη 1 (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63690	22.93869	Οικίες	0	1	1078	1099	οικίες, αυλή
16.	20	Θεσσαλονίκη 2		Θεσσαλονίκη 2 (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63583	22.94071	Οικίες	0	1	1078	1299	οικίες
16.	21	Θεσσαλονίκη 3		Θεσσαλονίκη 3 (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63748	22.94740	Οικίες	0	1	1315	1400	οικίες, αυλή
16.	22	Θεσσαλονίκη 4		Θεσσαλονίκη 4 (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.59532	22.99455	Αμπέλια	1	4	1348	1400	αμπέλια
16.	23	Άγιος Γεώργιος Ιερισσού		Ιερισσός - Άγιος Γεώργιος (Ξενοφώντος)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.39851	23.86066	Μονύδριο	2	2	1320	1400	μονύδριο, γαίες
16.	24	Ιερισσός		Ιερισσός (Ξενοφώντος)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.39439	23.86437	Μικτά	2	6	1322	1400	γαίες, αμπέλια, περιβόλια
16.	25	Ιερομήμων	Βουρβουρού	Ιερομήμων (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.18438	23.78848	Μονύδριο	0	2	1025	1400	μονύδριο, γαίες, βιβάριο, αλυκή, ηουσαστήρια
16.	26	Κανταμονίτου		Κανταμονίτου (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.22429	23.65748	Γαίες	2	3	1299	1400	γαίες
16.	27	Κεκαυμένων	Πρόσπειον των Κεκαυμένων, Μονή των Κεκαυμένων και του Λατζήρη	Κεκαυμένων (Ξενοφώντος)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.06730	23.36096	Μονύδριο	0	2	1078	1100	μονύδριο, γαίες
16.	28	Κομαρέα		Κομαρέα (Ξενοφώντος)	Τριτόταμον, Σιθωνία	Σιθωνία	40.125400	23.767797	Γαίες	1	3	1299	1400	γαίες
16.	29	Κορνιλόγγος		Κορνιλόγγος (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24482	23.70551	Γαίες	1	3	1299	1400	γαίες
16.	30	Κότσινας (Ξενοφώντος)		Κότσινας (Ξενοφώντος)	Λήμιμος	Λήμιμος	39.93972	25.28129	Μονύδριο	0	2	1399	1450	μονύδριο
16.	31	Λιβάρι		Λιβάρι (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.19742	23.76841	Διβάρι	0	5	1025	1400	βιβάριο, αλυκή
16.	32	Λύχνα (Ξενοφώντος)		Λύχνα (Ξενοφώντος)	Λήμιμος	Λήμιμος	39.91238	25.26909	Γαίες	0	3	1399	1450	γαίες
16.	33	Μονοδένδρι		Μονοδένδρι (Ξενοφώντος)		Θεσσαλονίκη	40.5880	23.01555	Αμπέλια	1	4	1348	1400	αμπέλια

16.	34	Μυριόφυτο		Μυριόφυτο (Ξενοφώντος)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.30668	23.34132	Γαίες	0	3	1352	1400	γαίες
16.	35	Νεακίτου		Νεακίτου (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.22127	23.67386	Μικτά	2	6	1078	1400	γαίες, αμπέλια
16.	36	Οδηγήτρια		Οδηγήτρια Σιθωνίας (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24979	23.70746	Μονύδριο	1	2	1322	1400	μονύδριο
16.	37	Παλασχωρίτισσα		Παλασχωρίτισσα (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.04630	23.96860	Μονύδριο	0	2	1338	1400	μονύδριο
16.	38	Άγιος Βλάσιος	Άγιος Βλάσιος στα Παλιάμπελα	Παλιάμπελα - Άγιος Βλάσιος (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.23756	23.70907	Μονύδριο	1	2	1320	1400	μονύδριο, γαίες
16.	39	Παλιάμπελα	Αγριάμπελα	Παλιάμπελα (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.23893	23.70959	Αμπέλια	2	4	1299	1400	αμπέλια
16.	40	Πάλιρος		Πάλιρος (Ξενοφώντος)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.37560	22.99797	Αμπέλια	1	4	1322	1400	αμπέλια
16.	41	Παναγία του Κλάδων	Μονύδριο Παναγίας του Κλάδων	Παναγία του Κλάδων (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.62751	22.94966	Μονύδριο	1	2	1324	1400	μονύδριο, οικίες, αυλή, περιβόλι, αμπέλια, γαίες
16.	42	Άγιος Θεόδωρος	Πηγαδίτσα	Πηγαδίτσα - Άγιος Θεόδωρος (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24160	23.70102	Μονύδριο	0	2	1078	1400	μονύδριο
16.	43	Πηγαδίτσα Θεσσαλονίκης		Πηγαδίτσα (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.68309	22.89927	Αμπέλια	1	4	1322	1400	αμπέλια
16.	44	Σίβρη		Σίβρη (Ξενοφώντος)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.04176	32.36289	Μικτά	3	6	1078	1400	γαίες, αμπέλια
16.	45	Στόμιο 1		Στόμιο 1 (Ξενοφώντος)	Στόμιο	Δυτική Χαλκιδική	40.32673	23.04893	Μικτά	2	6	1089	1400	γαίες
16.	46	Στόμιο 2		Στόμιο 2 (Ξενοφώντος)	Στόμιο	Δυτική Χαλκιδική	40.32979	23.04055	Μικτά	3	6	1299	1400	γαίες
16.	47	Τριεμίσι		Τριεμίσι (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.04605	23.96316	Γαίες	0	3	1338	1400	γαίες
16.	48	Άγιος Παντελεήμων	Λιμνήν, Άγιος Παντελεήμων Τριπόταμον	Τριπόταμον - Άγιος Παντελεήμων (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.12868	23.77085	Μονύδριο	2	2	1299	1400	μονύδριο, γαίες, βοσκότοπος, δάσος
16.	49	Τριπόταμον 1		Τριπόταμον (Ξενοφώντος)	Τριπόταμον, Σιθωνία	Σιθωνία	40.129112	23.764821	Γαίες	1	3	1299	1400	γαίες
16.	50	Τριπόταμον 2		Τριπόταμον (Ξενοφώντος)	Τριπόταμον, Σιθωνία	Σιθωνία	40.127005	23.766088	Γαίες	1	3	1299	1400	γαίες
16.	51	Φερεντίου	Φυτεία του Φερεντίου	Φερεντίου (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24696	23.71676	Βοσκοτόπι	0	5	1320	1400	βοσκότοπος
16.	52	Φουσκούλου		Φουσκούλου (Ξενοφώντος)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.50657	23.04915	Γαίες	4	6	1338	1400	γαίες, αμπέλια
16.	53	Μετόχιον του Χαρτοφύλακος		Χαρτοφύλακος (Ξενοφώντος)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.39242	22.97451	Γαίες	2	6	1078	1400	γαίες
16.	54	Άγιος Νικόλαος Χρυσοκαμάρης	Χρυσοκαμάρου	Χρυσοκαμάρου (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24518	23.69475	Μονύδριο	0	2	1078	1400	μονύδριο
16.	55	Ψαλίσ 1		Ψαλίσ 1 (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.21543	23.69371	Μικτά	3	6	1299	1400	γαίες, αμπέλια
16.	56	Ψαλίσ 2		Ψαλίσ 2 (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.21161	23.69580	Γαίες	2	3	1364	1400	γαίες
16.	57	Σίβρη 2			Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.04401	23.36798	Βοσκοτόπι	3	5	1322	1400	βοσκότοπος, μανδρότοπι

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	16
12ος	15
13ος	24
14ος	55
15ος	55

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά μείζονα περιοχή

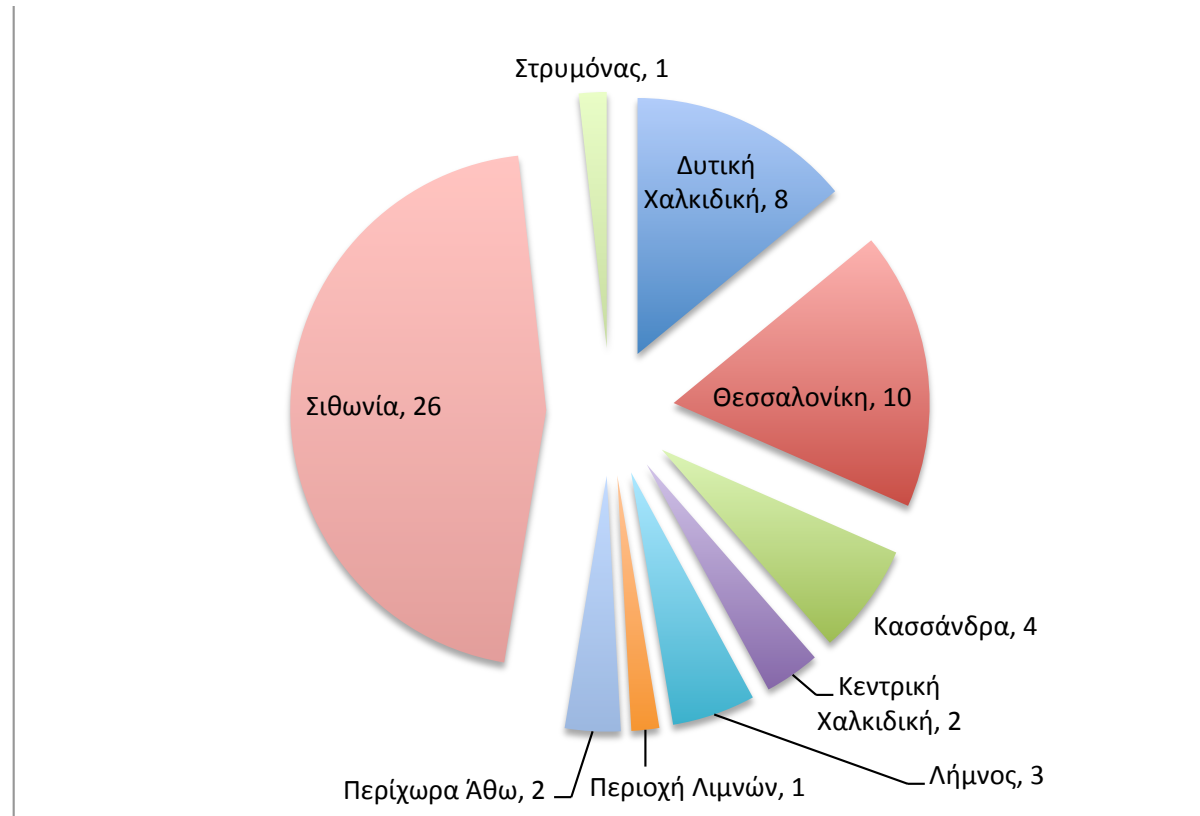
MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
16.	1	Αβραμίται 1		Αβραμίται 1 (Ξενοφώντος)	Στόμο	Δυτική Χαλκιδική	40.33681	23.06308	Γαίες	3	6	1089	1400	γαίες, αμπέλια
16.	2	Αβραμίται 2		Αβραμίται 2 (Ξενοφώντος)	Στόμο	Δυτική Χαλκιδική	40.33496	23.05506	Μικτά	3	6	1089	1400	γαίες
16.	34	Μυριάφωτο		Μυριάφωτο (Ξενοφώντος)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.30668	23.34132	Γαίες	0	3	1352	1400	γαίες
16.	40	Πάλιρος		Πάλιρος (Ξενοφώντος)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.37560	22.99797	Αμπέλια	1	4	1322	1400	αμπέλια
16.	45	Στόμο 1		Στόμο 1 (Ξενοφώντος)	Στόμο	Δυτική Χαλκιδική	40.32673	23.04893	Μικτά	2	6	1089	1400	γαίες
16.	46	Στόμο 2		Στόμο 2 (Ξενοφώντος)	Στόμο	Δυτική Χαλκιδική	40.32979	23.04055	Μικτά	3	6	1299	1400	γαίες
16.	52	Φουσκούλου		Φουσκούλου (Ξενοφώντος)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.50657	23.04915	Γαίες	4	6	1338	1400	γαίες, αμπέλια
16.	53	Μετόχιον του		Χαρτοφύλακος (Ξενοφώντος)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.39242	22.97451	Γαίες	2	6	1078	1400	γαίες
16.	16	Ασωμάτων Θεσσαλονίκης		Θεσσαλονίκη - Ασωμάτων (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.62841	22.95247	Οικίες	0	1	1309	1400	οικίες, αυλή, εργαστήρια
16.	17	Καβάσιλα	Κατοικίες του Καβάσιλα	Θεσσαλονίκη - Καβάσιλα (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63658	22.94980	Οικίες	0	1	1322	1400	οικίες, αυλή
16.	18	Παναγία Θεσσαλονίκης	Μετόχι Παναγίας	Θεσσαλονίκη - Παναγία (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63619	22.95323	Μονύδριο	0	2	1322	1400	μονύδριο, οικίες, καταστήματα
16.	19	Θεσσαλονίκη 1		Θεσσαλονίκη 1 (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63690	22.93869	Οικίες	0	1	1078	1099	οικίες, αυλή
16.	20	Θεσσαλονίκη 2		Θεσσαλονίκη 2 (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63583	22.94071	Οικίες	0	1	1078	1299	οικίες
16.	21	Θεσσαλονίκη 3		Θεσσαλονίκη 3 (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63748	22.94740	Οικίες	0	1	1315	1400	οικίες, αυλή
16.	22	Θεσσαλονίκη 4		Θεσσαλονίκη 4 (Ξενοφώντος)		Θεσσαλονίκη	40.59532	22.99455	Αμπέλια	1	4	1348	1400	αμπέλια
16.	33	Μονοδένδρι		Μονοδένδρι (Ξενοφώντος)		Θεσσαλονίκη	40.5880	23.01555	Αμπέλια	1	4	1348	1400	αμπέλια
16.	41	Παναγία του Κλάδων	Μονύδριο Παναγίας του Κλάδων	Παναγία του Κλάδων (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.62751	22.94966	Μονύδριο	1	2	1324	1400	μονύδριο, οικίες, αυλή, περιβόλι, αμπέλια, γαίες
16.	43	Πηγαδίτσα Θεσσαλονίκης		Πηγαδίτσα (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.68309	22.89927	Αμπέλια	1	4	1322	1400	αμπέλια
16.	13	Γυμνού		Γυμνού (Ξενοφώντος)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.10243	23.42233	Γαίες	3	6	1078	1100	γαίες, αμπέλια
16.	27	Κεκαυμένων	Προάστειον των	Κεκαυμένων (Ξενοφώντος)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.06730	23.36096	Μονύδριο	0	2	1078	1100	μονύδριο, γαίες
16.	44	Σίβρη		Σίβρη (Ξενοφώντος)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.04176	32.36289	Μικτά	3	6	1078	1400	γαίες, αμπέλια
16.	57	Σίβρη 2		Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.04401	23.36798	Βοσκότοπι	3	5	1322	1400	βοσκότοπος, μανδρωτόπιο
16.	11	Γαίες Κέκερη		Γαίες Κέκερη (Ξενοφώντος)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29208	23.53218	Μικτά	2	6	1325	1400	γαίες, οικίες, περιβόλια, αμπέλια, κανναβοτόπια
16.	12	Γαίες Τρυπάνη		Γαίες Τρυπάνη (Ξενοφώντος)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29380	23.52906	Μικτά	2	6	1325	1400	γαίες, οικίες, περιβόλια,
16.	9	Βουνεάδα (Ξενοφώντος)		Βουνεάδα (Ξενοφώντος)	Λήμνος	Λήμνος	39.95369	25.19318	Γαίες	0	6	1399	1500	γαίες
16.	30	Κότζινας		Κότζινος (Ξενοφώντος)	Λήμνος	Λήμνος	39.93972	25.28129	Μονύδριο	0	2	1399	1450	μονύδριο
16.	32	Λύχνα (Ξενοφώντος)		Λύχνα (Ξενοφώντος)	Λήμνος	Λήμνος	39.91238	25.26909	Γαίες	0	3	1399	1450	γαίες
16.	15	Άγιος Γεώργιος	Άγιος Γεώργιος Ζαβαρνίκειας	Ζαβαρνίκεια - Άγιος Γεώργιος (Ξενοφώντος)	Θεσσαλονίκη	Περιοχή Λιμνών	40.63096	23.18948	Μονύδριο	3	2	1315	1400	μονύδριο, γαίες, πανδοχείο, μύλος, περιβόλι, αμπέλι
16.	23	Άγιος Γεώργιος		Ιερισσός - Άγιος Γεώργιος	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.39851	23.86066	Μονύδριο	2	2	1320	1400	μονύδριο, γαίες
16.	24	Ιερισσός		Ιερισσός (Ξενοφώντος)	Ιερισσός	Περίχωρα Άθω	40.39439	23.86437	Μικτά	2	6	1322	1400	γαίες, αμπέλια, περιβόλια
16.	3	Αγαλλιανούδια		Αγαλλιανούδια (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.04179	23.96415	Γαίες	0	3	1338	1400	γαίες
16.	5	Άγιος Δημήτριος	Άγιος Δημήτριος Φουρνιά	Άγιος Δημήτριος Φουρνιά (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24657	23.70948	Μονύδριο	1	2	1078	1400	μονύδριο, εσωθύριον, γαίες, αμπέλια
16.	6	Άγιος Νικόλαος		Άγιος Νικόλαος Σιθωνίας	Σιθωνία	Σιθωνία	40.25227	23.69796	Μονύδριο	1	2	1322	1400	μονύδριο

16.	7	Στασία		Αρμενόπουλου (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.12226	23.77054	Μικτά	1	3	1303	1400	γαίες
16.	8	Βαθειά Λαγκάδα		Βαθειά Λαγκάδα (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.05040	23.96024	Γαίες	0	3	1338	1400	γαίες
16.	10	Βουρβούρων	Βαλανηφόρος τόπος των Βουρβούρων	Βουρβούρων (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.18148	23.79541	Μικτά	2	6	1025	1400	γαίες, αμπέλια, δάση, βοσκότοποι
16.	14	Διάπορος	Μέγα Νησίον	Διάπορος (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.20724	23.77475	Μονύδριο	0	2	1025	1400	Ήσυχαστήρια
16.	25	Ιερομημίων	Βουρβουρού	Ιερομημίων (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.18438	23.78848	Μονύδριο	0	2	1025	1400	μονύδριο, γαίες, βιβάριο, αλική, ησυχαστήρια
16.	26	Κανσταμονίου		Κανσταμονίου (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.22429	23.65748	Γαίες	2	3	1299	1400	γαίες
16.	28	Κομαρέα		Κομαρέα (Ξενοφώντος)	Τριπόταμον,	Σιθωνία	40.125400	23.767797	Γαίες	1	3	1299	1400	γαίες
16.	29	Κορνιλόγγος		Κορνιλόγγος (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24482	23.70551	Γαίες	1	3	1299	1400	γαίες
16.	31	Λιβάρι		Λιβάρι (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.19742	23.76841	Διβάρι	0	5	1025	1400	βιβάριο, αλική
16.	35	Νεακίτου		Νεακίτου (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.22127	23.67386	Μικτά	2	6	1078	1400	γαίες, αμπέλια
16.	36	Οδηγήτρια		Οδηγήτρια Σιθωνίας	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24979	23.70746	Μονύδριο	1	2	1322	1400	μονύδριο
16.	37	Παλαιοχωρίτισσα		Παλαιοχωρίτισσα (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.04630	23.96860	Μονύδριο	0	2	1338	1400	μονύδριο
16.	38	Άγιος Βλάσιος	Άγιος Βλάσιος στα	Παλιάμπελα - Άγιος Βλάσιος	Σιθωνία	Σιθωνία	40.23756	23.70907	Μονύδριο	1	2	1320	1400	μονύδριο, γαίες
16.	39	Παλιάμπελα	Αγριάμπελα	Παλιάμπελα (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.23893	23.70959	Αμπέλια	2	4	1299	1400	αμπέλια
16.	42	Άγιος Θεόδωρος	Πηγαδίτζια	Πηγαδίτζια - Άγιος Θεόδωρος (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24160	23.70102	Μονύδριο	0	2	1078	1400	μονύδριο
16.	47	Τριεμίσιαι		Τριεμίσιαι (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.04605	23.96316	Γαίες	0	3	1338	1400	γαίες
16.	48	Άγιος Παντελεήμων	Λιμήν, Άγιος Παντελεήμων	Τριπόταμον - Άγιος Παντελεήμων (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.12868	23.77085	Μονύδριο	2	2	1299	1400	μονύδριο, γαίες, βοσκότοπος, δάσος
16.	49	Τριπόταμον 1		Τριπόταμον (Ξενοφώντος)	Τριπόταμον, Σιθωνία	Σιθωνία	40.129112	23.764821	Γαίες	1	3	1299	1400	γαίες
16.	50	Τριπόταμον 2		Τριπόταμον (Ξενοφώντος)	Τριπόταμον,	Σιθωνία	40.127005	23.766088	Γαίες	1	3	1299	1400	γαίες
16.	51	Φερεντίου	Φυτεία του Φερεντίου	Φερεντίου (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24696	23.71676	Βοσκότοπι	0	5	1320	1400	βοσκότοπος
16.	54	Άγιος Νικόλαος Χρυσοκαμάρης	Χρυσοκαμάρου	Χρυσοκαμάρου (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.24518	23.69475	Μονύδριο	0	2	1078	1400	μονύδριο
16.	55	Ψαλίσ 1		Ψαλίσ 1 (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.21543	23.69371	Μικτά	3	6	1299	1400	γαίες, αμπέλια
16.	56	Ψαλίσ 2		Ψαλίσ 2 (Ξενοφώντος)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.21161	23.69580	Γαίες	2	3	1364	1400	γαίες
16.	4	Αγία Κυριακή		Αγία Κυριακή Στρυμόνα	Θερμά Ύδατα	Στρυμόνας	40.90786	23.57637	Μονύδριο	0	2	1338	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια,

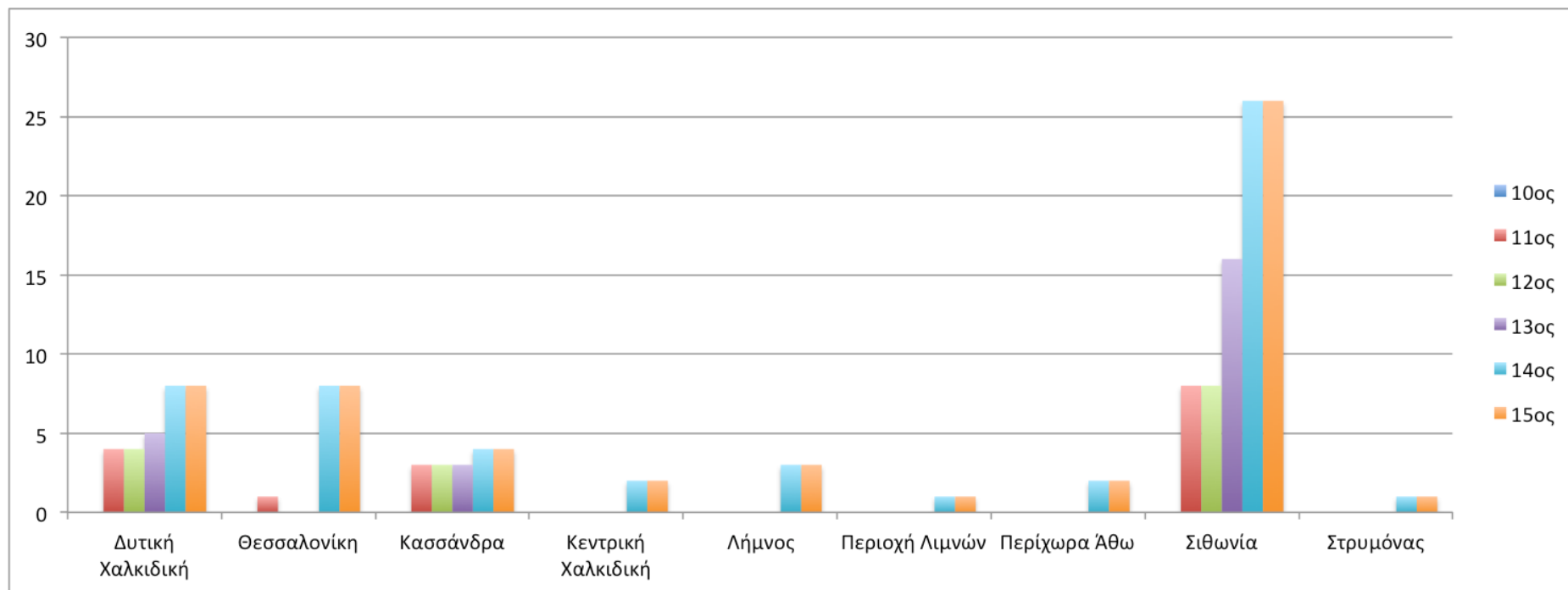
ΠΙΝΑΚΑΣ 16.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά μείζονα περιοχή

Δυτική Χαλκιδική	8
Θεσσαλονίκη	10
Κασσάνδρα	4
Κεντρική Χαλκιδική	2
Λήμνος	3
Περιοχή Λιμνών	1
Περίχωρα Άθω	2
Σιθωνία	26
Στρυμόνας	1

57

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

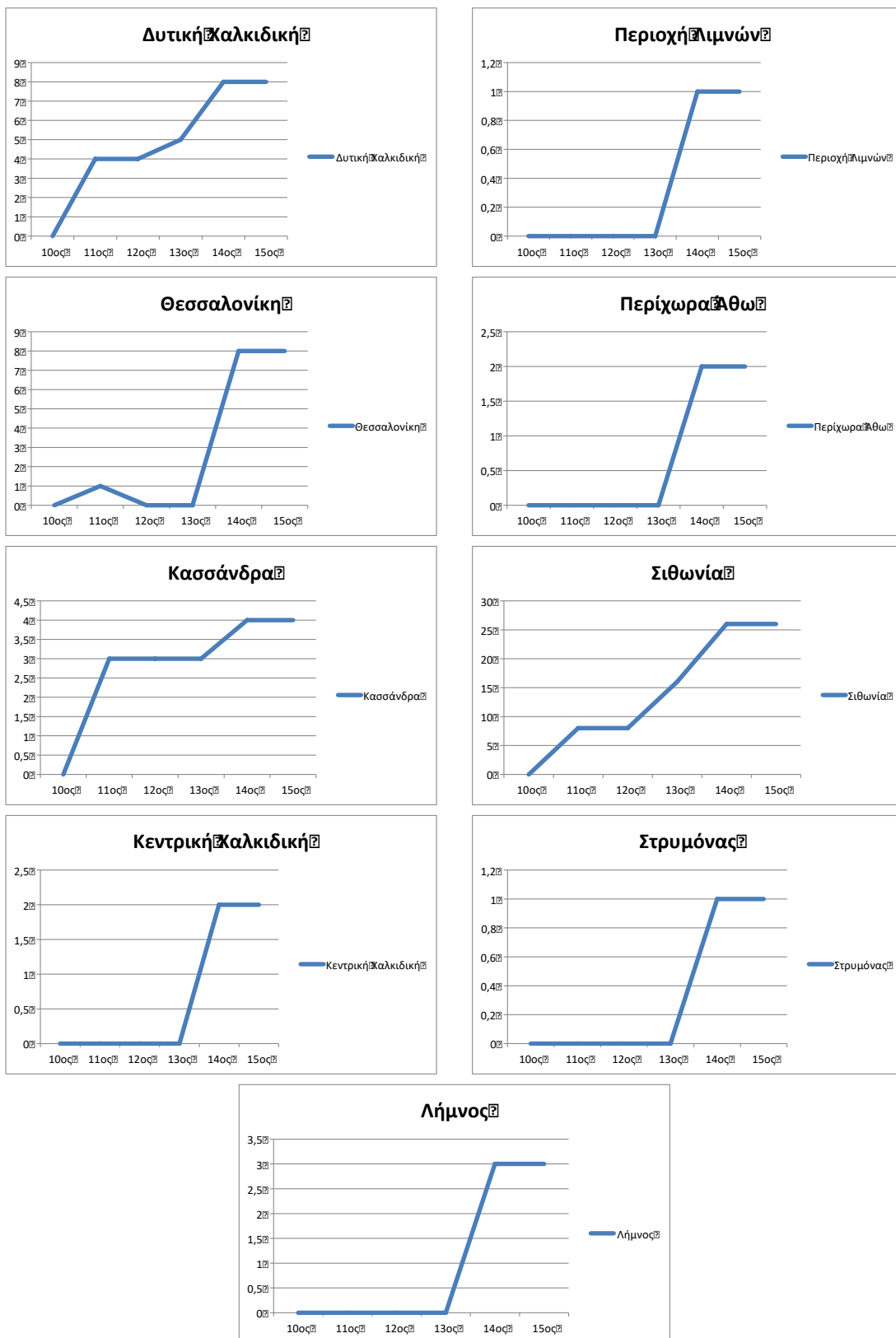

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ

	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Δυτική Χαλκιδική		4	4	5	8	8
Θεσσαλονίκη		1			8	8
Κασσάνδρα		3	3	3	4	4
Κεντρική Χαλκιδική					2	2
Λήμνος					3	3
Περιοχή Λιμνών					1	1
Περίχωρα Αθω					2	2
Σιθωνία		8	8	16	26	26
Στρυμόνας					1	1
		16	15	24	55	55

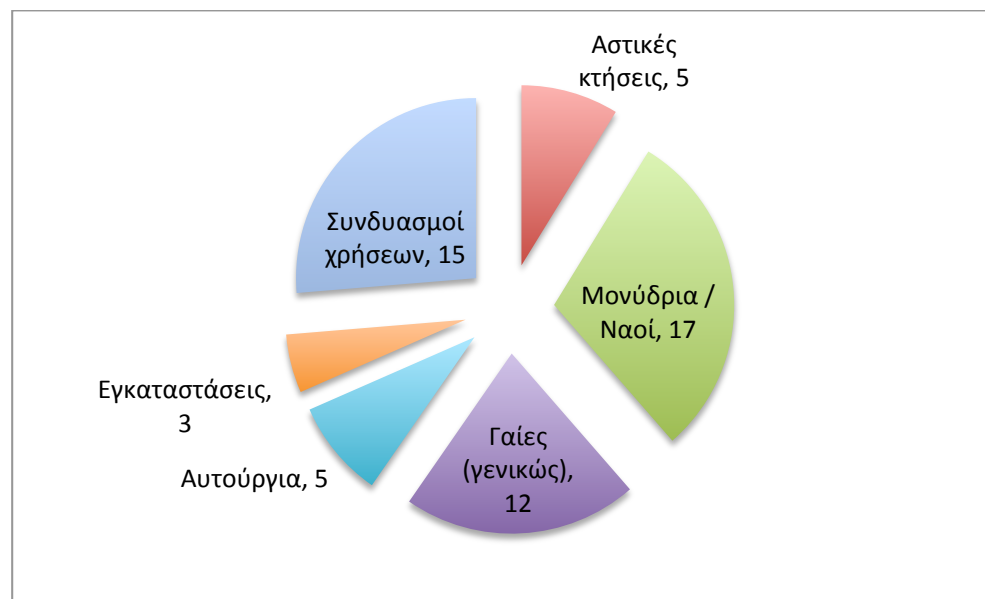
ΠΙΝΑΚΑΣ 16.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος, συνολικά

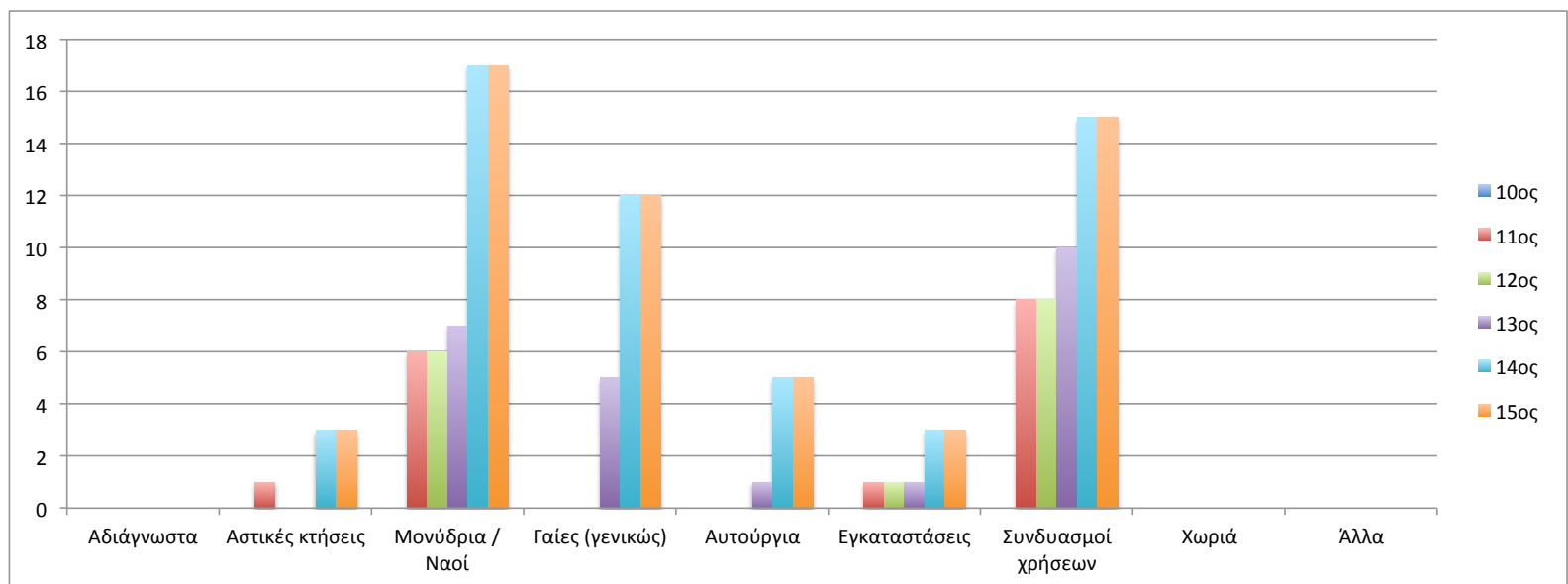
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	5
Μονύδρια / Ναοί	17
Γαίες (γενικώς)	12
Αυτούργια	5
Εγκαταστάσεις	3
Συνδυασμοί χρήσεων	15
Χωριά	
Άλλα	

57

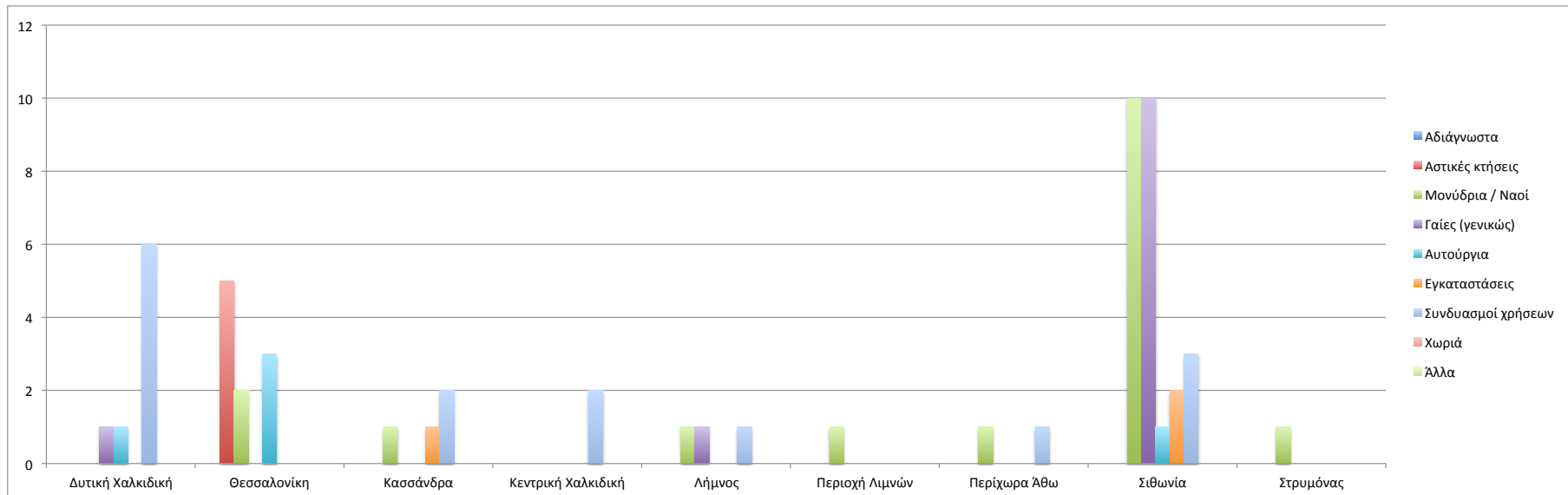
ΠΙΝΑΚΑΣ 16.09: Κύριοι τύποι κήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά χρονική τομή

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάγνωστα						
Αστικές κτήσεις		1			3	3
Μονύδρια / Ναοί		6	6	7	17	17
Γαίες (γενικώς)				5	12	12
Αυτούργια				1	5	5
Εγκαταστάσεις		1	1	1	3	3
Συνδυασμοί χρήσεων		8	8	10	15	15
Χωριά						
Άλλα						
		16	15	24	55	55

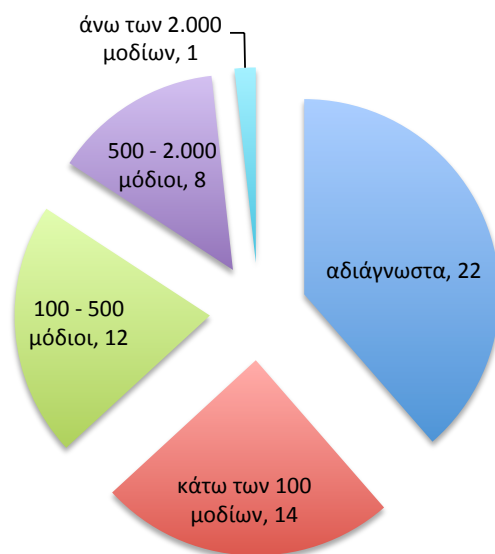

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά μείζονα περιοχή

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Δυτική Χαλκιδική				1	1		6			8
Θεσσαλονίκη		5	2		3					10
Κασσάνδρα			1			1	2			4
Κεντρική Χαλκιδική							2			2
Λήμνος			1	1			1			3
Περιοχή Λιμνών			1							1
Περίχωρα Αθω			1				1			2
Σιθωνία			10	10	1	2	3			26
Στρυμόνας			1							1
		5	17	12	5	3	15			57

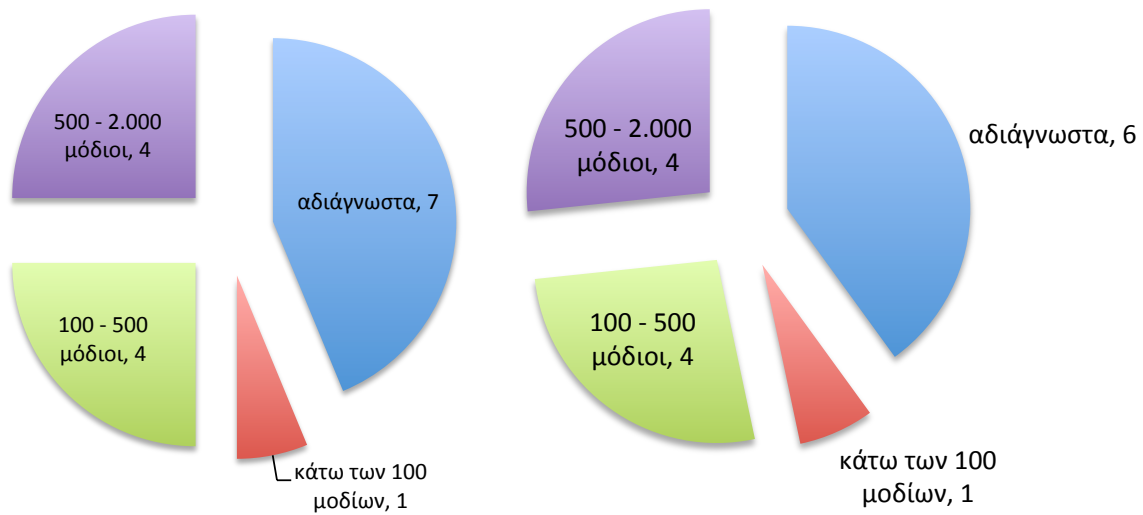

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος

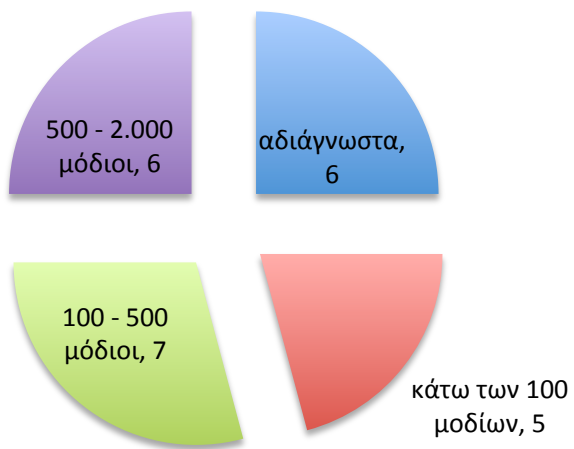

11ος αιώνας

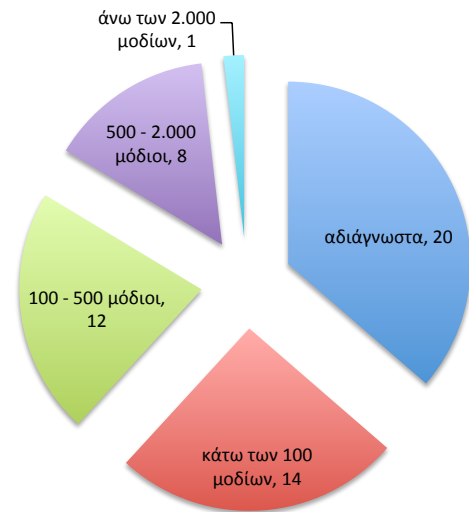
12ος αιώνας

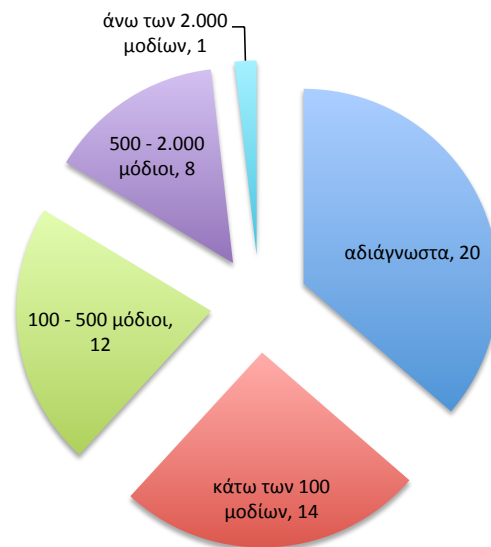
13ος αιώνας

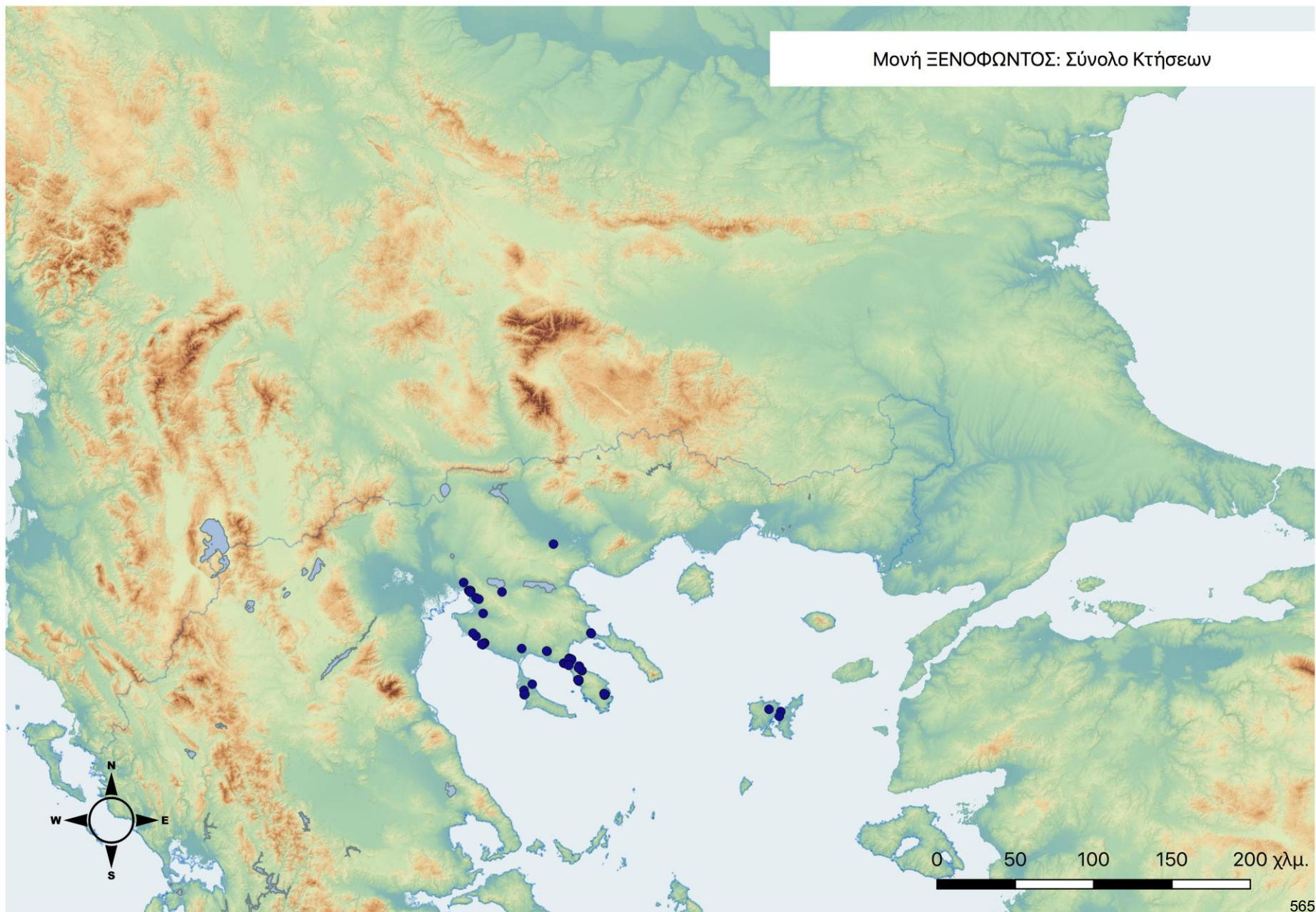
14ος αιώνας

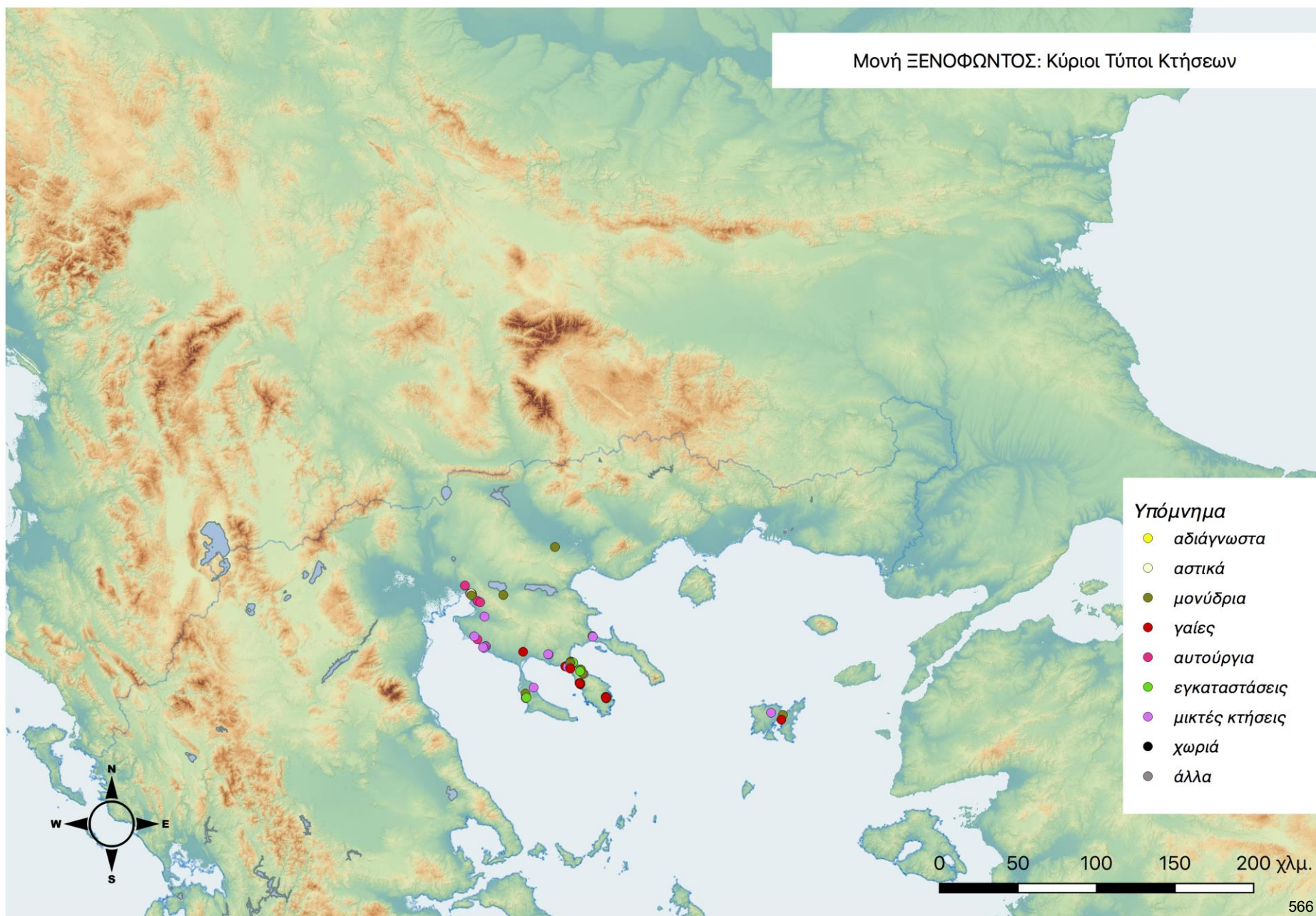
15ος αιώνας

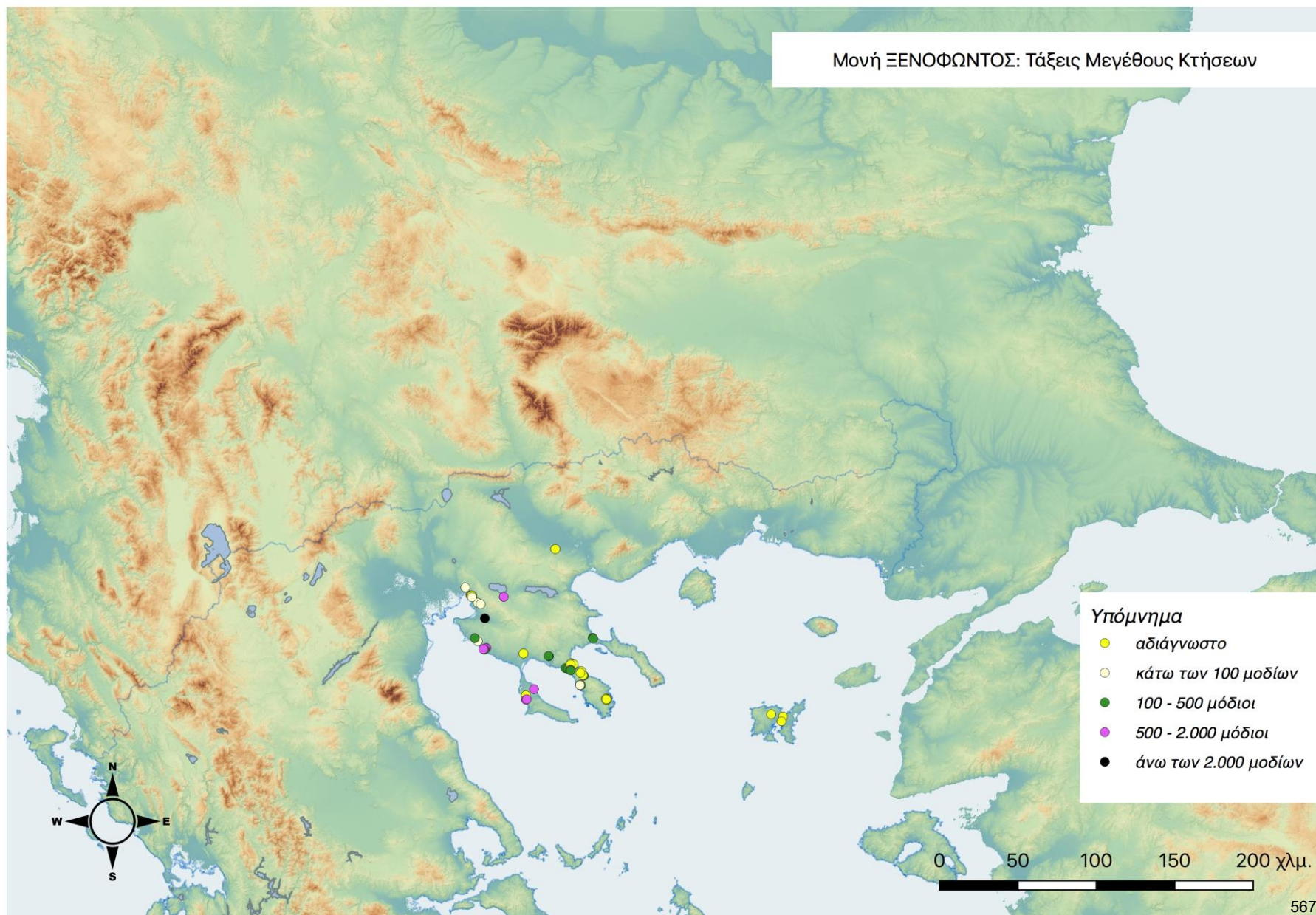
ΧΑΡΤΗΣ 16.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος

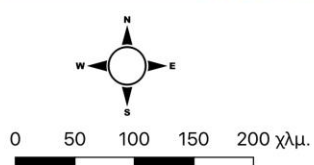
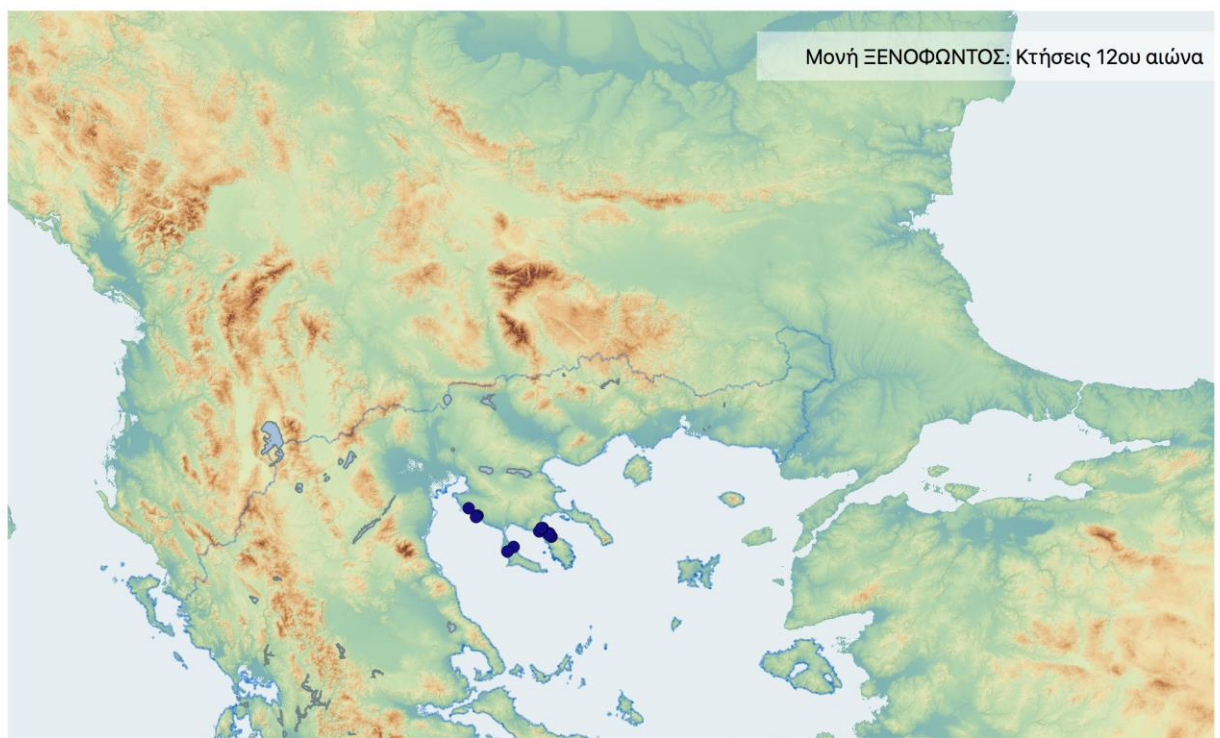
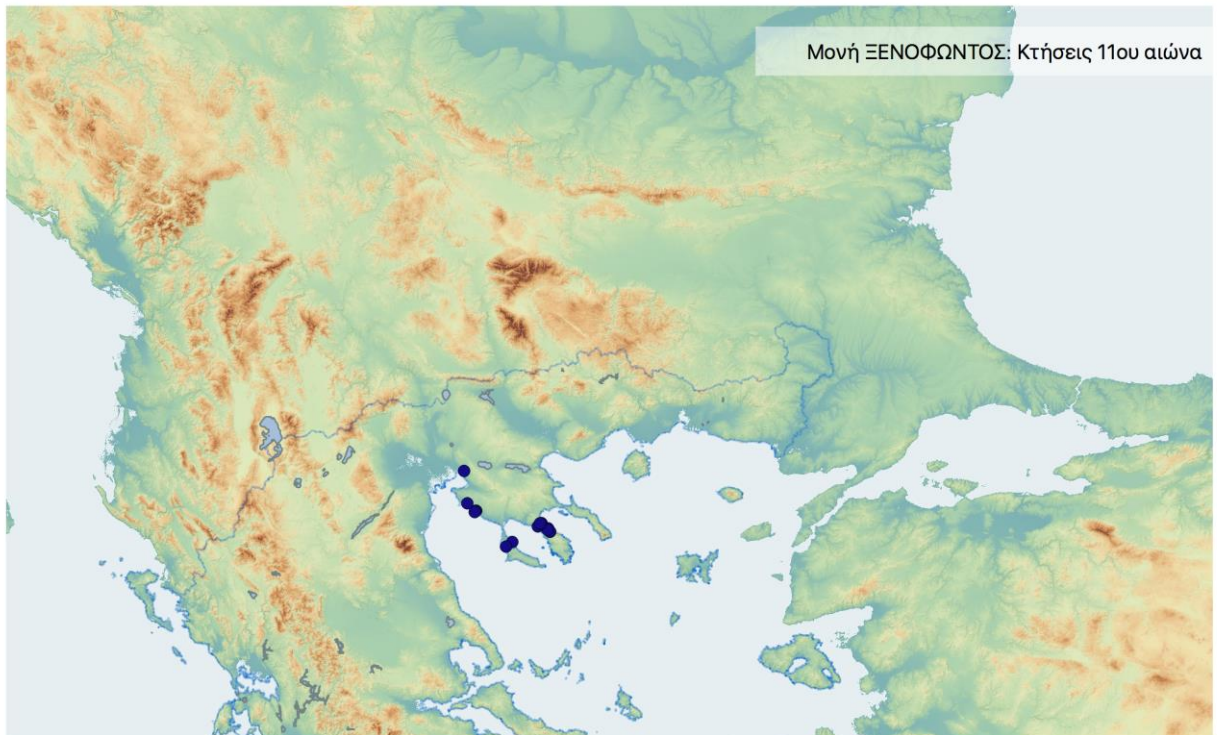
ΧΑΡΤΗΣ 16.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος

ΧΑΡΤΗΣ 16.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος

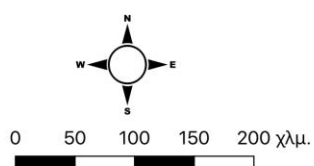
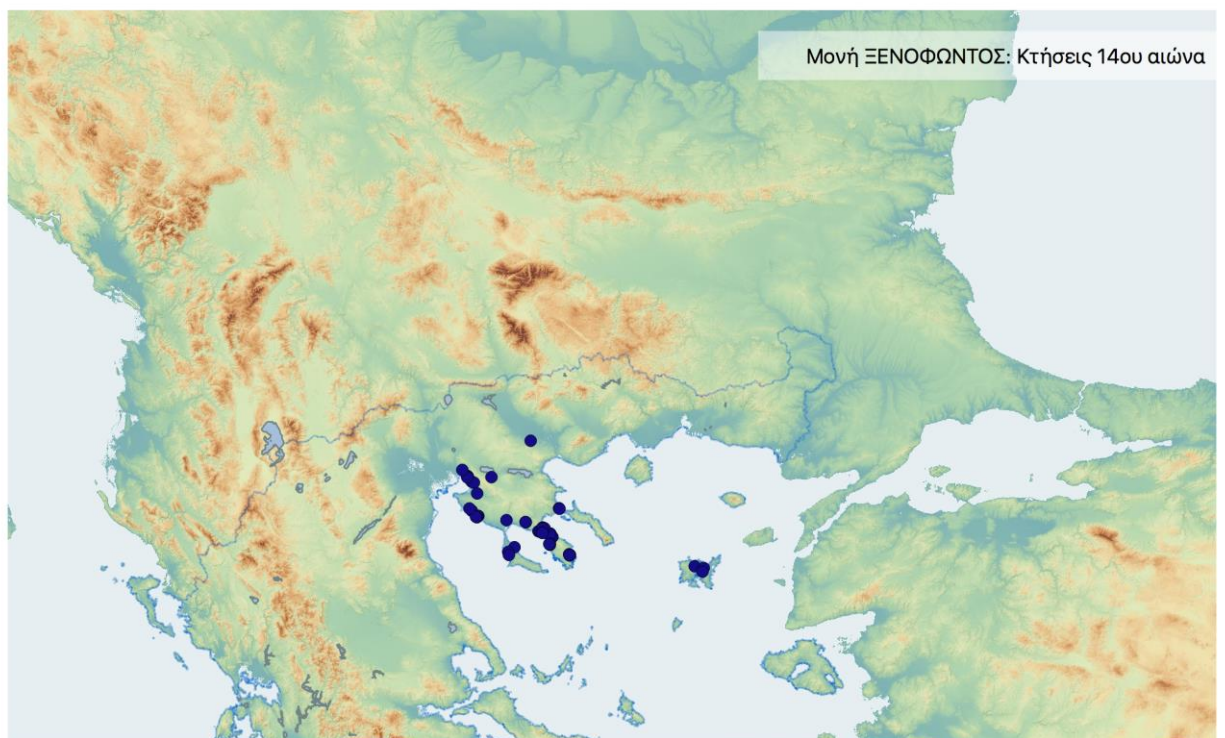
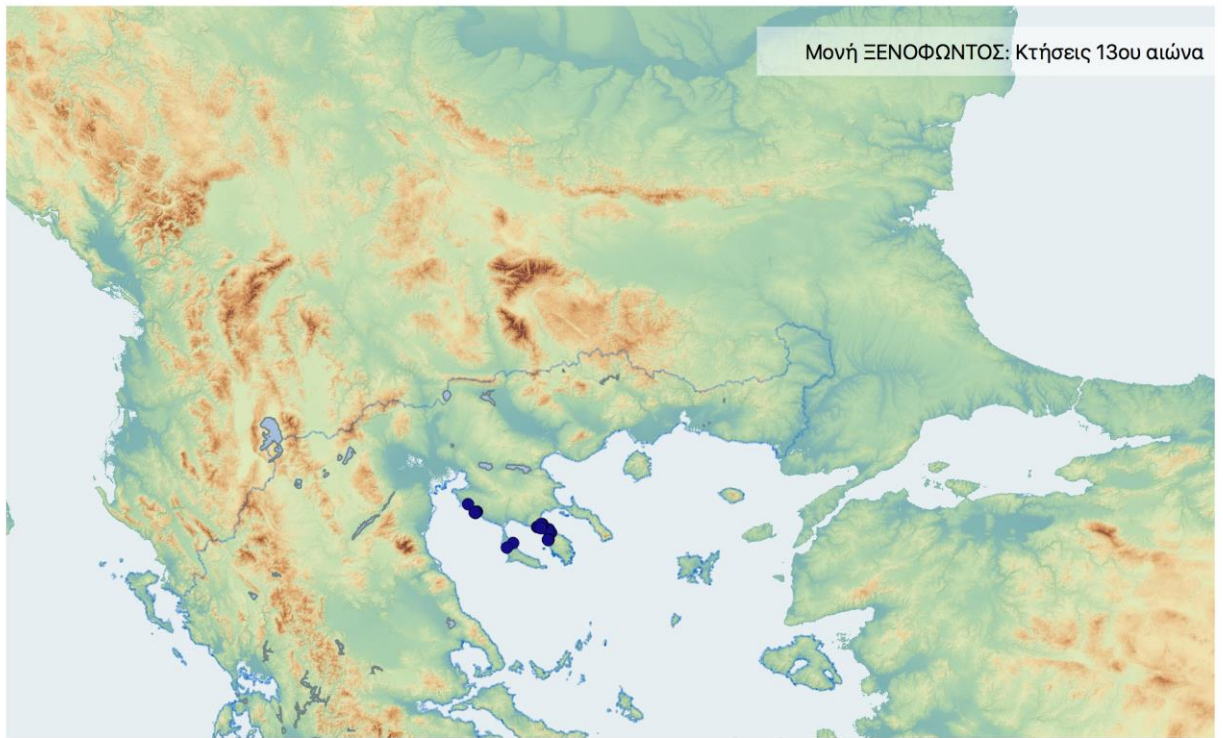
ΧΑΡΤΗΣ 16.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος
11^{ος}-12^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ:
11ος και 12ος αιώνες

(Δ. Καλπάκης, 2019)

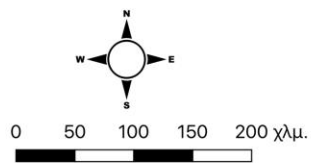
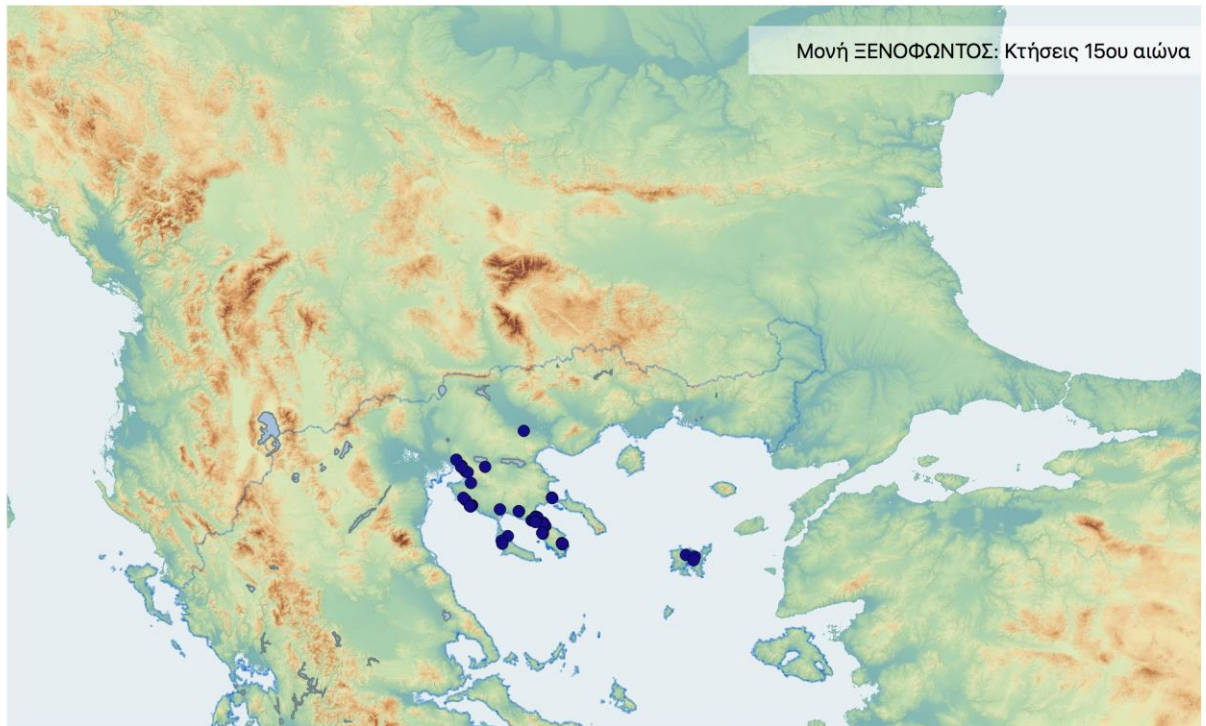
ΧΑΡΤΗΣ 16.05: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος
13^{ος}-14^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ:
13ος και 14ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 16.06: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος
15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ:
15ος αιώνας

(Δ. Καλπάρης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Τα στοιχεία των απεικονίσεων προέρχονται από τα εκδεδομένα έγγραφα της Μονής Ξενοφώντος, όπως αυτά έχουν μελετηθεί και σχολιαστεί στην ειδική βιβλιογραφία.²¹

Παρότι η μονή ιδρύθηκε στα τέλη του 10^{ου} αιώνα, ιδρυτικό *Τυπικό* θεωρείται το έγγραφο του Πρώτου Παύλου (1089), με το οποίο η μονή παραχωρείται στον μοναχό Συμεών, και όπου, μεταξύ άλλων, γίνεται και αναφορά των ήδη υφισταμένων τότε περιουσιακών του στοιχείων, εκ των οποίων τα εκτός Άθω συνίσταντο σε αρκετές ήδη κτήσεις, σε μια περιοχή από τη Σιθωνία και την Κασσάνδρα μέχρι τη Δυτική Χαλκιδική και τη Θεσσαλονίκη.²²

Η κρίση του 13^{ου} αιώνα από πειρατικές επιδρομές δε διέσωσε έγγραφα προ του 1300, οπότε και εμφανίζεται το πρώτο μιας μακράς σειράς εγγράφων που αναφέρονται σε κτήσεις της μονής εντός του 14^{ου} αιώνα.²³ Από το χρονικό αυτό σημείο και ιδίως κατά το α' μισό του αιώνα, τριάντα περίπου έγγραφα τεκμηριώνουν ένα ιδιαίτερα αξιόλογο σύνολο κτήσεων, σε έναν χώρο από την πόλη και την ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης προς νότο, ακολουθώντας τα δυτικά παράλια της Χαλκιδικής μέχρι την Κασσάνδρα και τη Σιθωνία, ενώ επίσης μαρτυρούνται κτήσεις στα Περίχωρα του Άθω, το

²¹ Parachryssanthou, *XENOPHON* -- Επίσης, βλ. ιστορικό διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία.

²² Parachryssanthou, *XENOPHON*, αρ. 1.

²³ Parachryssanthou, *XENOPHON*, αρ. 3. Πρόκειται για *Πρακτικόν* του απογραφέως Θεσσαλονίκης, Δημητρίου Απαλμενέ.

Στρυμόνα και τη Λήμνο.²⁴ Πρόκειται για έγγραφα με μεγάλο εύρος περιεχομένου, που συνίστανται κυρίως σε: ποικίλες Πράξεις απογραφών, Πρακτικά Απογραφής, Χρυσόβουλλα επικύρωσης κτήσεων, Δωρητήρια, Πωλητήρια και Μισθωτήρια.²⁵

Μετά το Χρυσόβουλλο του Δουσάν (1352), με το οποίο επικυρώνονται οι κτήσεις της μονής στη Χαλκιδική (Δυτική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Σιθωνία, Περίχωρα Άθω),²⁶ τα στοιχεία λιγοστεύουν εμφανώς. Από τα μόλις τέσσερα σωζόμενα έγγραφα που καλύπτουν το διάστημα 1364-1452, μόλις δύο αφορούν κτήσεις της μονής εκτός Άθω.²⁷ Από το τέλος της περιόδου αυτής (α' τρίτο 15^{ου} αιώνα) προέρχονται και δύο έμμεσες αναφορές για κτήσεις της μονής στη Λήμνο.²⁸

Οι χρονικές τομές είναι τέσσερις, ξεκινώντας από τον 11^ο αιώνα(11^{ος} - 15^{ος}).

Κατανομές

Οι χρονικές τομές που επιλέχθηκαν, αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις, σύμφωνα πάντα με τις γενικότερες συμβάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

²⁴ Βλ. παραπάνω, ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία, καθώς και υποσημείωση 13 για παραπομπές στα σχετικά έγγραφα.

²⁵ Parachryssanthou, *XENOPHON*, σ. 55-56 (Κατάλογος εγγράφων).

²⁶ Parachryssanthou, *XENOPHON*, αρ. 29.

²⁷ Parachryssanthou, *XENOPHON*, αρ. 30 και 32. Πρόκειται το μεν πρώτο (1364) για ιδιωτική δωρεά, το δε δεύτερο (1419) για διαφορά σχετικά με ήδη υφιστάμενη κτήση.

²⁸ Βλ. υποσημείωση 13.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 16.01:** Οι κτήσεις της Μονής Ξενοφώντος, συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 57 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 16.01.

- **Πίνακας 16.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα ανά χρονική τομή, ξεκινώντας από τον 11^ο αιώνα. Αναλυτικά: 11^{ος} αι.: 16 κτήσεις – 12^{ος} αι.: 15 κτήσεις – 13^{ος} αι.: 24 κτήσεις – 14^{ος} αι.: 55 κτήσεις - 15^{ος} αι.: 55 κτήσεις.

Από τα παραπάνω στοιχεία αυτά, είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι η μονή ξεκινά από τον 11^ο αιώνα απευθείας με 16 κτήσεις, αριθμός καθόλου ευκαταφρόνητος, ιδίως για τόσο πρώιμη περίοδο. Ο αριθμός αυτός ελάχιστα διαφοροποιείται στα χρόνια που ακολουθούν, ενώ είναι αξιοσημείωτος ο διπλασιασμός των κτήσεων από το 13^ο στο 14^ο αιώνα (από 24 σε 55), καθώς επίσης και η διατήρησή τους κατά το 15^ο.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 13.04-06.

- **Πίνακας 16.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (57), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν εννέα (9) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Κεντρική Χαλκιδική, Λήμνος, Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 16.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομής, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Το ήμισυ σχεδόν των κτήσεων (26 από 57) συγκεντρώνεται στη Σιθωνία, ενώ ακολουθεί η Θεσσαλονίκη με 10 κτήσεις και η Δυτική Χαλκιδική με 8. Όλες οι υπόλοιπες περιοχές εκπροσωπούνται με μικρότερους αριθμούς κτήσεων, ως εξής: Κασσάνδρα: 4 – Λήμνος: 3 – Κεντρική Χαλκιδική και Περίχωρα Άθω: από 2 - Περιοχή Λιμνών και Στρυμόνας: από 1.

- **Πίνακας 16.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθμία από τις παραπάνω εννέα μείζονες περιοχές. Περισσότερες από τις μισές (5 από 9) εμφανίζουν κτήσεις μόλις από το 14^ο αιώνα, και αυτές παραμένουν σε χαμηλούς αριθμούς (Κεντρική Χαλκιδική, Λήμνος,

Περιοχή Λιμνών Περίχωρα Άθω, Στρυμόνας). Οι περιοχές ωστόσο που αποτέλεσαν το ζωτικό χώρο της μονής κατά την πρώτη περίοδο (από τον 11^ο δηλαδή αιώνα), είναι κατά βάση εκείνες που αφενός παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις και αφετέρου εμφανίζουν μια κάποια βαθμιαία εξέλιξη. Η εξέλιξη αυτή είναι ιδιαίτερα εμφανής στην περίπτωση της Σιθωνίας όπου σημειώνονται οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις και σε απόλυτους αριθμούς (26). Πέραν αυτού, παρατηρούμε ότι οι περιοχές που εμφανίζουν κτήσεις από τον 11^ο αιώνα, τις διατηρούν σε σταθερούς αριθμούς και στο 12^ο, με εξαίρεση τη Θεσσαλονίκη, όπου η 1 κτήση του 11^{ου} αιώνα εξαφανίζεται αμέσως μετά, για να εμφανιστούν πλέον 8 κτήσεις τον 14^ο.

- **Πίνακας 16.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Χωρίς να είναι ευκαταφρόνητοι οι αριθμοί των κτήσεων στον 11^ο και (σταθερά σχεδόν) στο 12^ο αιώνα, με ένα ενδιάμεσο βήμα στο 13^ο (αύξηση από 15 σε 24), είναι σαφής η έξαρση του φαινομένου κατά το 14^ο αιώνα, που συνεχίζεται και κατά το 15^ο. Κατά την αύξηση αυτή, εκπροσωπούνται όλες οι περιοχές κτήσεων της μονής (9). Η αύξηση αυτή ωστόσο (κατά 5 περιοχές) δεν αφορά ιδιαίτερα μεγάλους αριθμούς κτήσεων, αλλά αντίθετα οι νέες αυτές περιοχές (Κεντρική Χαλκιδική, Λήμνος, Περιοχή Λιμνών Περίχωρα Άθω, Στρυμόνας) εκπροσωπούνται υποτυπωδώς. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατανομή των κτήσεων κατά το ξεκίνημα (11^ο αιώνα), με μια σαφή εξάπλωση προς τα δυτικά της αθωνικής χερσονήσου: Σιθωνία, Κασσάνδρα, Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη. Η επέκταση του 14^{ου} αιώνα αφορά και εδώ τον «τυπικό»

αθωνικό χώρο της εποχής, καθώς η πρόσθεση των παραπάνω περιοχών εντάσσεται στον κύκλο που οριοθετείται από σημεία όπως η Θεσσαλονίκη, ο Στρυμόνας και η Λήμνος.

- **Πίνακας 16.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά εννέα γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις αυξομειώσεις του αριθμού τους στο χρόνο (με κομβικά σημεία τις δεδομένες χρονικές τομές). Εντοπίζονται οι εξής περιπτώσεις: α) Περιοχές με εξαρχής εμφάνιση και διατήρηση ενός συγκεκριμένου αριθμού κτήσεων (Κεντρική Χαλκιδική, Λήμνος, Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Στρυμόνας): πρόκειται για τις περιοχές που εμφανίζονται μόλις κατά το 14^ο αιώνα και διατηρούν τις κτήσεις και στο 15^ο. β) Περιοχές με βαθμιαία αλλά σταθερή αυξητική πορεία (Δυτική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Σιθωνία). Πρόκειται για περιοχές κτήσεων από την πρώτη περίοδο επέκτασης της μονής εκτός Άθω, στις οποίες παρατηρείται σταθερή προτίμηση. γ) Περιοχές με θετική και αρνητική πορεία (Θεσσαλονίκη): Όπως αναφέρθηκε, ενώ πρόκειται για μία από τις αρχικές περιοχές κτήσεων, εντοπίζεται ένα κενό μετά τον 11^ο αιώνα, με τις κτήσεις να επανεμφανίζονται στις πηγές στο 14^ο.

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 16.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων, με εκπροσώπηση των έξη από τους εννέα τύπους. Με βάση τις συγκεντρώσεις, στο σύνολο των 57 κτήσεων, ξεχωρίζουν οι μισοί τύποι (12-17 κτήσεις), με διψήφιο αριθμό κτήσεων και μικρές μεταξύ τους διαφορές, σε αντίθεση με τους άλλους 3 που κυμαίνονται μεταξύ 3 και 5. Αναλυτικότερα, ξεχωρίζουν τα *Μονύδρια/Ναοί* με 17 κτήσεις, και ακολουθούν οι *Συνδυασμοί χρήσεων* με 15, και οι *Γαίες* με 12 κτήσεις. Στους τρεις άλλους τύπους, οι κατανομές έχουν ως εξής: *Αστικές κτήσεις* και *Αυτούργια* από 5 κτήσεις, και *Εγκαταστάσεις* 3.

Δεν εκπροσωπούνται καθόλου οι τύποι: *Αδιάγνωστα*, *Χωριά* και *Άλλα*.

- **Πίνακας 16.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι ίδιοι σχεδόν τύποι εκπροσωπούνται σε όλη τη διάρκεια της περιόδου μελέτης, με εξαίρεση τις *Γαίες* και τα *Αυτούργια* που απαντώνται μόλις από το 13^ο αιώνα. Επίσης εύκολα εντοπίζεται στη γραφική απόδοση και το κενό στις *Αστικές κτήσεις* της μονής μετά τον 11^ο και ως το 14^ο αιώνα. Ως προς την εξελικτική πορεία, φαίνεται μια πρώτη αυξητική τάση κατά το 13^ο αιώνα, στο σύνολο σχεδόν των υφιστάμενων τύπων (ενώ επίσης τότε εμφανίζονται και οι δύο νέοι τύποι, όπως αναφέρθηκε), για να κορυφωθούν στον επόμενο. Τέλος, ως προς τις

συγκεντρώσεις, ξεχωρίζουν εύκολα όσα επισημάνθηκαν στον προηγούμενο πίνακα.

Στο β' μέρος του γραφήματος (μπάρες) αποδίδεται σχηματικά και πλέον εύγλωττα η εξέλιξη των τύπων στο χρόνο, όπου βεβαίως ξεχωρίζουν οι τρεις τύποι με τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις: *Μονύδρια/Ναοί*, *Γαίες*, *Συνδυασμοί χρήσεων*. Με εξαίρεση το δεύτερο τύπο, οι άλλοι δύο παρουσιάζουν μόνιμα αυξητική πορεία από τον 11^ο αιώνα και ώς το 14^ο (με σταθερό το 15^ο), όπου και κορυφώνονται με σημαντικούς αριθμούς ο καθένας (17 και 15, αντίστοιχα). Από τον 11^ο αιώνα ξεκινούν και άλλοι δύο τύποι, με λιγότερο εντυπωσιακή ωστόσο διακύμανση: οι *Αστικές κτήσεις* (όπου ωστόσο εντοπίζεται κενό μετά τον 11^ο και ώς το 14^ο αιώνα) και οι *Εγκαταστάσεις*. Τέλος, τα *Αυτούργια*, όπως και οι *Γαίες*, ξεκινούν από το 13^ο αιώνα, με τα πρώτα βέβαια να μένουν σε χαμηλά σχετικά επίπεδα, παρότι σημειώνουν σημαντική ποσοστιαία αύξηση μεταξύ 13^{ου} και 14^{ου} αιώνα (από 1 σε 5).

- **Πίνακας 16.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις εννέα (9) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Πέραν των γενικών παρατηρήσεων που αφορούν σύνολα ανά τύπο (βλ. πίνακα 14), στη σχηματική απόδοση των δεδομένων, ξεχωρίζουν οι τρεις περιοχές που προαναφέρθηκαν (Σιθωνία, Θεσσαλονίκη, Δυτική Χαλκιδική), οι οποίες συγκεντρώνουν τις 42 από τις 57 συνολικά κτήσεις. Σ' αυτές τις συγκεκριμένες περιοχές σημειώνονται και οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις κτήσεων ανά τύπο. Συγκεκριμένα: α) Στη Σιθωνία, από τις 26 συνολικά κτήσεις, οι 20 μοιράζονται ισόποσα σε *Μονύδρια/Ναούς* και *Γαίες*. β) Στη Δυτική Χαλκιδική, από τις 8 συνολικά κτήσεις, οι 6 ανήκουν στον τύπο *Συνδυασμοί χρήσεων*. γ) Τέλος, στη Θεσσαλονίκη, από τις 10 συνολικά

κτήσεις, οι 5 αναφέρονται ως *Αστικές*. Με εξαίρεση 3 κτήσεις τύπου *Αυτούργια* στη Θεσσαλονίκη και 3 *Συνδυασμούς χρήσεων* στη Σιθωνία, όλοι οι υπόλοιποι τύποι εκπροσωπούνται ανά περιοχή με 1 έως 2 κτήσεις.

Πέραν των παραπάνω ποσοτικών κατανομών, στη γραφική απόδοση, ξεχωρίζει με διαφορά η Σιθωνία, με σαφή προτίμηση σε *Μονύδρια/Ναούς* και *Γαίες*.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 16.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 16.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Ξενοφώντος: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.**

Στο σύνολο των δεδομένων, κάτι λιγότερο από τις μισές κτήσεις (22 από 56) χαρακτηρίζονται ως *Αδιάγνωστες*, ενώ στις τρεις μικρότερες κατηγορίες οι κατανομές είναι αρκετά ισορροπημένες: κάτω των 100 μοδίων: 14 κτήσεις – 100 ως 500 μόδιοι: 12 κτήσεις – μεταξύ 500 και 2.000 μοδίων: 8 κτήσεις, και άνω των 2.000 μοδίων: 1 μόλις κτήση.

Παρατηρούμε επομένως ότι, στο σύνολο των κτήσεων, και με εξαίρεση τις *Αδιάγνωστες* κτήσεις, υπάρχει σαφής υπεροχή της μικρομεσαίας κατηγορίας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ωστόσο η διακύμανση στη χρονική αλληλουχία, όπου ενισχύεται η παραπάνω παρατήρηση. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε στην πρώτη περίοδο της ιστορίας της μονής, μία κατανομή 4-4-1 στις

μικρές κατηγορίες συν 7 αδιάγνωστες κτήσεις. Η σχέση αυτή μεταξύ των μικρότερων κατηγοριών θα διατηρηθεί περίπου κατά την πρώτη αυξητική τάση, δηλαδή στο 13^ο αιώνα (6-7-5), ενώ θα μείνουν σταθερές οι αδιάγνωστες (6, όπως είχαν μειωθεί κατά το 12^ο). Η μεγάλη αύξηση του 14^{ου} αιώνα θα αφορά κυρίως τις μικρότερες κτήσεις και τις *Αδιάγνωστες*, όπου θα σημειωθούν οι εξής κατανομές: 8-12-14 και 20, αντίστοιχα. Σε σχέση δηλαδή με την αρχική κατανομή, έχουν τριπλασιαστεί σχεδόν οι κτήσεις μεταξύ 500 και 2.000 μοδίων, 100 ως 500 μοδίων και οι *Αδιάγνωστες*, ενώ έχουν αυξηθεί κατά πολύ περισσότερο οι κτήσεις της μικρότερης κατηγορίας, δηλαδή κάτω των 100 μοδίων (από 1 σε 14). Η 1 κτήση της ανώτατης κατηγορίας (άνω των 2.000 μοδίων) δεν αλλοιώνει ασφαλώς τη γενική εικόνα.

Στο σύνολο δηλαδή, πρόκειται για σημαντικό αριθμό κτήσεων αλλά μικρού έως μεσαίου μεγέθους.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 16.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι εκτός Άθω κτήσεις της μονής ξεκινούν από πολύ νωρίς, ήδη από τον 11^ο αιώνα. Πρόκειται μάλιστα για έναν υπολογίσιμο αριθμό (16), ιδίως για μια τόσο πρώιμη περίοδο.

Χρονικά, παρατηρείται μια πρώτη αύξηση κατά το 13^ο αιώνα (24), για να ακολουθήσει η γνώριμη και από τις υπόλοιπες αθωνικές μονές έντονη αύξηση του 14^{ου} (55), με ένα σημαντικό αριθμό κτήσεων που θα παραμείνει σταθερός και τον επόμενο αιώνα. Στο σύνολο, καταμετρώνται 57 κτήσεις.

Γεωγραφικά, οι κτήσεις στο σύνολό τους χωροθετούνται εντός των ορίων του «τυπικού» αθωνικού χώρου, αν και με συγκεκριμένες τοπικά προτιμήσεις.

Περικλείοντας τα Περίχωρα του Άθω, οριοθετείται μια «κυκλική» περιοχή από τη Σιθωνία και την Κασσάνδρα ως τη Θεσσαλονίκη, και από την περιοχή των Λιμνών μέχρι το Στρυμόνα και τη Λήμνο. Η μεγάλη πυκνότητα κτήσεων στη Σιθωνία και τη Δυτική Χαλκιδική δεν επηρεάζει τη συνολική εικόνα, αν και τεκμηριώνει μια σαφή γεωγραφική προτίμηση.

Ως προς τους κύριους τύπους, το μεγαλύτερο μέρος (44 από 57) είναι μοιρασμένο σχεδόν ισόποσα μεταξύ *Μονυδρίων/Ναών*, *Γαίων* και *Συνδυασμού χρήσεων*, με μικρότερες συγκεντρώσεις στους υπόλοιπους, στοιχείο που υποδηλώνει έναν τυπικότερο χαρακτήρα «μετοχίου», με συνδυασμό χρήσεων και λειτουργική/εκκλησιαστική χρήση, έναντι π.χ. ενός σαφώς αγροτικού χαρακτήρα πρωτογενούς ή δευτερογενούς τομέα.

Όσον αφορά τα μεγέθη των κτήσεων, παρατηρείται μια έμφαση στη μικρομεσαία ιδιοκτησία, που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος τού, ούτως ή άλλως, αξιόλογου αριθμού κτήσεων (14-12-8), ενώ δεν είναι ευκαταφρόνητος και ο αριθμός των *Αδιάγνωστων* (22 από 56).

Το σύνολο των στοιχείων που αφορά τις κτήσεις, σε συνδυασμό με τα ευρύτερο ιστορικό υπόβαθρο, υποστηρίζει την εικόνα μιας μονής που, αν και δεν ανήκει στην «ηγετική» ομάδα των μεγάλων αθωνικών μονών, εμφανίζεται δυναμική και με αδιάσπαστο ιστορικό βίο. Οι κτήσεις της ξεκινούν από πολύ νωρίς και φτάνουν σε αριθμούς σημαντικούς για τα αθωνικά δεδομένα, με έμφαση ωστόσο στη μικρομεσαία ιδιοκτησία, ενώ οι τύποι των κτήσεων και η «σφιχτή» γεωγραφική τους κατανομή ενισχύει μια εικόνα περισσότερο παραδοσιακή σε σχέση με άλλες μονές.

ΜΟΝΗ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Γρηγορίου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Οσίου Γρηγορίου

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Άγιος Νικόλαος

ΚΤΙΤΩΡ: Όσιος Γρηγόριος ο Νέος

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Δέκατη έβδομη (17η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Ίδρυση περί το 1310

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Όσιος Γρηγόριος ο Νέος (μαθητής του Αγίου Γρηγορίου του Σιναΐτη)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο νοτιοδυτικό τμήμα της αθωνικής χερσονήσου, στην εσωτερική πλευρά, προς τον Σιγγιτικό κόλπο. Μεταξύ των Μονών Σίμωνος Πέτρας και Διονυσίου.

Βρίσκεται σε βράχο, δίπλα στη θάλασσα, σε σημείο με φυσικό όρμο.

Το οικοδομικό συγκρότημα έχει πολυγωνική κάτοψη, με το Καθολικό να εφάπτεται στο νότιο τμήμα του περιβόλου, ενώ το υπόλοιπο συγκρότημα αναπτύσσεται ακανόνιστα προς βορρά.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτεια της μονής είναι κατά τι μικρότερη του μέσου όρου των αθωνικών μονών. Αναπτύσσεται κυρίως σε βάθος, από την

ακτή προς την αθωνική ενδοχώρα, συνορεύοντας (δεξιόστροφα, από Β προς Ν) με τις περιοχές των Μονών: Σίμωνος Πέτρας, Φιλοθέου, Αγίου Παύλου και Διονυσίου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η ίδρυση της Μονής ανάγεται στα 1310 περίπου και αποδίδεται στον Όσιο Γρηγόριο το Νέο, μαθητή του Αγίου Γρηγορίου του Σιναΐτη, ο οποίος ασκήτευε από νωρίτερα στην περιοχή.¹

Μνείες της Μονής κατά την πρώτη αυτή περίοδο απαντώνται σποραδικά σε έγγραφα άλλων μονών (1347, 1348),² ενώ στα τέλη του αιώνα, στο Γ' Τυπικό του Άθω,³ φαίνεται να κατέχει την 22η (από 25) θέση στην ιεραρχία.

Στα τέλη του 15ου αιώνα φαίνεται να έχει ερημωθεί,⁴ οπότε και ανακαινίζεται εκ βάθρων στα 1500 από τον Μολδαβό βοεβόδα, Ιωάννη Στέφανο,⁵ ενώ λίγο νωρίτερα (1497) είχε ήδη ευεργετηθεί από τον Οσποδάρο Αλέξανδρο.⁶

Στα 1574 η Μονή έχει ήδη ενισχύσει την παρουσία της, κατέχοντας τώρα τη 17η θέση στην ιεραρχία.⁷

¹ Πεντζίκης, σ. 94. Κατ' άλλους, ιδρυτής ήταν ο ίδιος ο Γρηγόριος Σιναΐτης. Βλ. σχετικά: Σμυρνάκης, σ. 629.

² Αγγελάκος σ. 44. Πρόκειται για δύο έγγραφα της Μονής Χιλανδαρίου: α) έγγραφο του Πρώτου (1347) και β) *Χρυσόβουλλο* του Στεφάνου Δουσάν (1348). Το τμήμα αυτό του αρχείου της Μονής Χιλανδαρίου είναι υπό έκδοση.

³ Parachryssanthou, *PRÔTATON* αρ. 13.

⁴ Αγγελάκος, σ. 47.

⁵ Αγγελάκος, όπ.π. Βλ. επίσης, Σμυρνάκης, σ. 629.

⁶ Σμυρνάκης, σ. 630.

⁷ Πεντζίκης, σ. 94.

Η Μονή ακμάζει κατά την περίοδο αυτή, και μέχρι τα μέσα σχεδόν του 18ου αιώνα, χάρη και στις γενναίες χορηγίες των Μολδαβών ηγεμόνων.⁸

Στα 1761 καταστρέφεται ολοσχερώς από πυρκαϊά και εγκαταλείπεται για μικρό διάστημα.⁹

Ανακάμπτει χάρη στη δυναμική παρουσία του σκευοφύλακα Ιωακείμ λίγα χρόνια μετά (ο οποίος λέγεται πως έλαβε χρηματική ενίσχυση και από τον ίδιο το σουλτάνο)¹⁰ αποκτώντας, μεταξύ άλλων, και μετόχια στη Βλαχία.¹¹

Κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης, και την εγκατάσταση τουρκικών στρατευμάτων στον Άθω, αναφέρονται σημαντικές καταστροφές στη Μονή, η οποία εγκαταλείπεται και πάλι για μικρό διάστημα. Γίνεται κοινόβιο στα 1840, ενώ δοκιμάζεται ξανά από φυσικές καταστροφές (πλημμύρες, πυρκαϊά) στα μέσα και στα τέλη του 19ου αιώνα,¹² περίοδο που, ωστόσο, άκμαζε και πάλι, επί ηγουμενίας Συμεών, οπότε και συντελέστηκαν εκτεταμένες οικοδομικές εργασίες (βόρεια πτέρυγα).¹³

⁸ Σμυρνάκης, σ. 630.

⁸ Πεντζίκης, σ. 94.

⁹ Αγελάκος, σ. 49-50.

¹⁰ Αγελάκος, σ. 49-51. Αναφορά σε χειρόγραφο Κώδικα της Μονής (αρ. 34, φφ. 8-13): «Υπόμνημα περι τοῦ πότε ἐπυρπολήθη ἡ Ἱερὰ Μονή τοῦ Γρηγορίου, καὶ πῶς ἀνεκαινίσθη συνδρομῇ τοῦ ἀοιδίου Ἰωακείμ ὁσίου τοῦ νέου κτίτορος ἀληθῶς ἀναφανέντος».

¹¹ Ὁ Αγελάκος σ. 52-53 (πληροφορίες ἀπὸ τὸ ἴδιο ὑπόμνημα).

¹² Πεντζίκης, σ. 95.

¹³ Σμυρνάκης, σ. 630.

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Είσοδος: 1896
Καθολικό: 1761-1775
Βόρεια πτέρυγα (επέκταση): 1892
Μεσαία πτέρυγα: 1500 και 1770
Νότια πτέρυγα: 1783
Δυτική πτέρυγα: 1785
Πύργος: 1792
Κοιμητήριο: 1728

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Σιθωνία, Βλαχία, Κολινδρό, Αττική, Αυλίδα, Χαλκίδα, Άρτα, Θεσσαλονίκη.

Εντός και γύρω από τη Μονή βρίσκονται διάσπαρτα παρεκκλήσια και Καθίσματα, τα περισσότερα των οποίων χρονολογούνται μεταξύ 18ου και 19ου αιώνα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

1310: Ίδρυση της μονής
1347: Μνεία της μονής μέσω υπογραφής του ηγουμένου της σε έγγραφο του Πρώτου
προ του 1500: Ερήμωση της μονής
1500: - Χορηγίες από το βοεβόδα της Μολδοβλαχίας Ιωάννη Στέφανο
- Ανέγερση βόρειας πτέρυγας
1574: Αναφορά της μονής στη 17η θέση της αθωνικής ιεραρχίας
1728: Ανέγερση Κοιμητηριακού Ναού Αγίων Πάντων
1761: Καταστροφές από πυρκαϊά και συγκέντρωση χρημάτων από την Κωνσταντινούπολη και τη Μολδοβλαχία επί Ιωακείμ

- 1761-1775: Ανέγερση (νέου) Καθολικού
- 1783: Ανέγερση νότιας πτέρυγας
- 1785: Ανέγερση δυτικής πτέρυγας
- 1792: Ανέγερση πύργου μονής
- 1820: Καταστροφές από πλημμύρα στην ευρύτερη περιοχή της μονής, συμπεριλαμβανομένου του μύλου, του αρσανά (και σκαφών)
- 1840: - Κοινοβιοποίηση της μονής
- Ανέγερση Νάρθηκα
- 1851: Παρεκκλήσιο Αγίου Γρηγορίου
- 1853: Καταστροφές από πλημμύρα στην ευρύτερη περιοχή της μονής, συμπεριλαμβανομένου του μύλου, του αρσανά (και σκαφών)
- 1892: Ανακαίνιση βόρειας πτέρυγας

Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

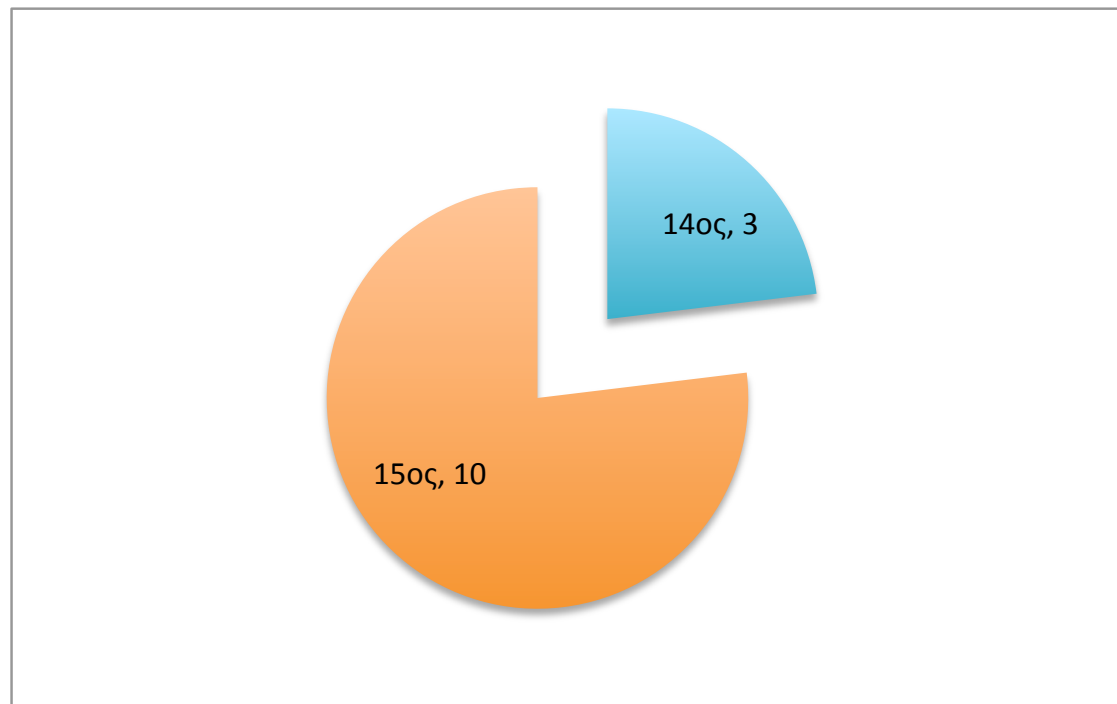
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 17.01: Οι κτήσεις της Μονής Γρηγορίου, συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
17.1		Αγία Μαρίνα		ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Ελευθερούπολη	Παγγαίο - Σύμβολο	40.88778	24.22917	Χωράφι	0	3	1499	1600	γαίες
17.2		Αγία Βαρβάρα	Ζίχνα	ΖΙΧΝΑ - ΑΓΙΑ ΒΑΡΒΑΡΑ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Ζίχνα	Στρυμόνας	41.02722	23.82944	Μονή	0	2	1499	1600	μονύδριο
17.3		Άγιος Νικόλαος	Σοχός	ΖΟΧΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Σοχός	Περιοχή Λιμνών	40.81861	23.35833	Μονή	0	2	1499	1600	μονύδριο, εργαστήρια
17.4		Ορφανού		ΟΡΦΑΝΟΥ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)		Στρυμόνας	40.775314	23.950414	Χωράφι	4	6	1499	1821	γαίες, αμπέλια
17.5		Παλιούριον	Παλιούρι, Γρηγοριάτικον	ΠΑΛΙΟΥΡΙ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	39.941886	23.663453	Χωράφι	4	6	1399	1930	γαίες, αμπέλια, περιβόλια, οικίες, αλώνια, αχυρώνες
17.6		Παρθενών	Γρηγοριάτικον	ΠΑΡΘΕΝΩΝ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.120666	23.812487	Χωριό	4	7	1399	1914	χωριό, γαίες, αμπέλια, περιβόλια, οικίες, μύλοι, δάσος, βοσκότοπος, σκάλα
17.7		Πράβι		ΠΡΑΒΙ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Ελευθερούπολη	Παγγαίο - Σύμβολο	40.91222	24.25278	Χωράφι	0	1	1499	1600	γαίες, οικίες
17.8		Σιδηροκάυσια	Μετανκίτζ	ΣΙΔΗΡΟΚΑΥΣΙΑ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Σιδηροκάυσια	Ανατολική Χαλκιδική	40.324974	23.653026	Χωράφι	4	6	1399	1930	γαίες, αμπέλια, περιβόλια, μύλος, οικίες, βοσκότοποι
17.9		Συκιά		ΣΥΚΙΑ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Σίθωνια	Σίθωνια	40.038504	23.939502	Χωράφι	2	6	1499	1930	γαίες, αμπέλια, βοσκότοπος
17.10		Χαντακάς	Χάνδακας	ΧΑΝΤΑΚΑΣ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Σέρρες	Στρυμόνας	40.83417	23.82778	Χωράφι	1	6	1499	1600	αμπέλια, μύλοι

ΠΙΝΑΚΑΣ 17.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	
12ος	
13ος	
14ος	3
15ος	10

ΠΙΝΑΚΑΣ 17.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά μείζονα περιοχή

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent Installations
17.8		Σιδηροκαύσια	Μετανκίτζ	ΣΙΔΗΡΟΚΑΥΣΙΑ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Σιδηροκαύσια	Ανατολική Χαλκιδική	40.324974	23.653026	Χωράφι	4	6	1399	1930	γαίες, αμπέλια, περιβόλια,
17.5		Παληούριον	Παλιούρι, Γρηγοριάτικον	ΠΑΛΙΟΥΡΙ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	39.941886	23.663453	Χωράφι	4	6	1399	1930	γαίες, αμπέλια, περιβόλια, οικίες, αλώνια, αχυρώνες
17.1		Αγία Μαρίνα		ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Ελευθερούπολη	Παγγαίο - Σύμβολο	40.88778	24.22917	Χωράφι	0	3	1499	1600	γαίες
17.7		Πράβι		ΠΡΑΒΙ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Ελευθερούπολη	Παγγαίο - Σύμβολο	40.91222	24.25278	Χωράφι	0	1	1499	1600	γαίες, οικίες
17.3		Άγιος Νικόλαος	Ζοχός	ΖΟΧΟΣ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Σοχός	Περιοχή Λιμνών	40.81861	23.35833	Μονή	0	2	1499	1600	μονύδριο, εργαστήρια
17.6		Παρθενών	Γρηγοριάτικον	ΠΑΡΘΕΝΩΝ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.120666	23.812487	Χωριό	4	7	1399	1914	χωριό, γαίες, αμπέλια, περιβόλια, οικίες, μύλοι, δάσος, βοσκότοπος, σκάλα
17.9		Συκιά		ΣΥΚΙΑ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Σιθωνία	Σιθωνία	40.038504	23.939502	Χωράφι	2	6	1499	1930	γαίες, αμπέλια,
17.2		Αγία Βαρβάρα	Ζίχνα	ΖΙΧΝΑ - ΑΓΙΑ ΒΑΡΒΑΡΑ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Ζίχνα	Στρυμόνας	41.02722	23.82944	Μονή	0	2	1499	1600	μονύδριο
17.4		Ορφανού		ΟΡΦΑΝΟΥ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)		Στρυμόνας	40.775314	23.950414	Χωράφι	4	6	1499	1821	γαίες, αμπέλια
17.10		Χαντακάς	Χάνδακας	ΧΑΝΤΑΚΑΣ (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ)	Σέρρες	Στρυμόνας	40.83417	23.82778	Χωράφι	1	6	1499	1600	αμπέλια, μύλοι

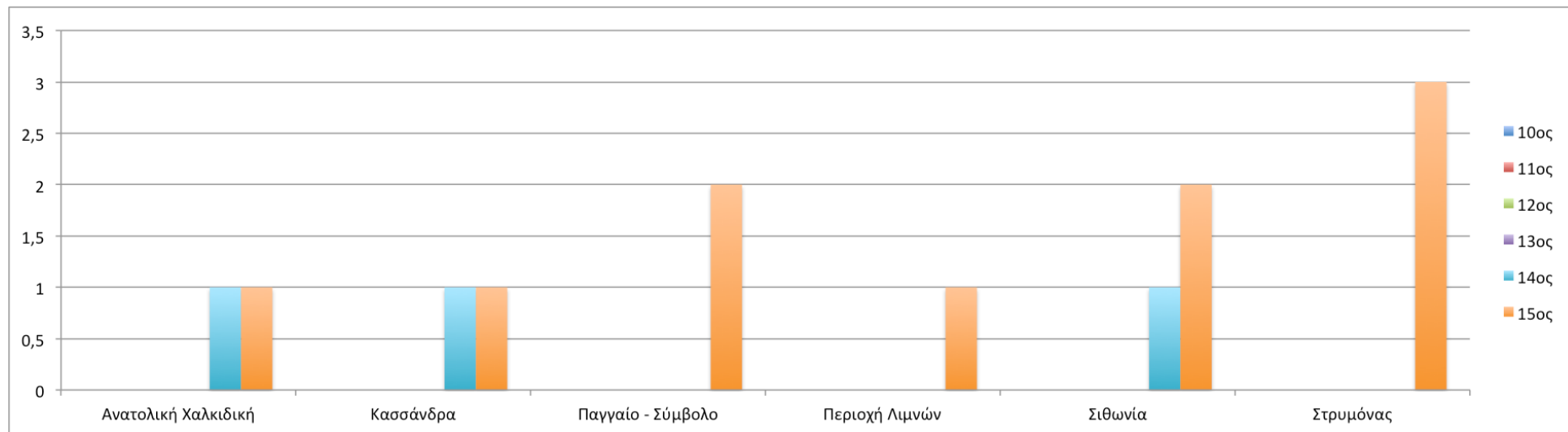
ΠΙΝΑΚΑΣ 17.04: Κατανομή των κήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά μείζονα περιοχή

Ανατολική Χαλκιδική	1
Κασσάνδρα	1
Παγγαίο - Σύμβολο	2
Περιοχή Λιμνών	1
Σιθωνία	2
Στρυμόνας	3

10

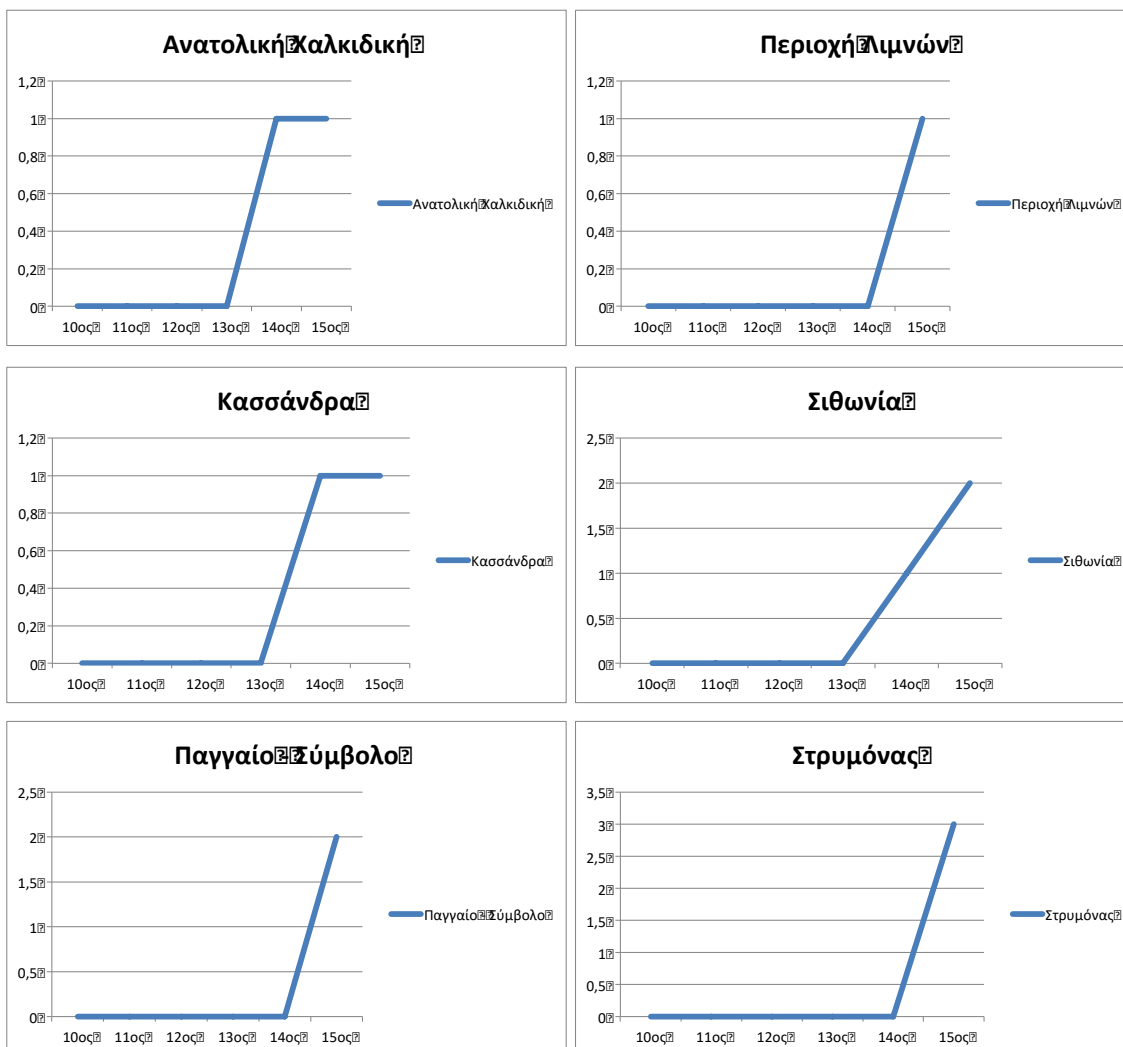
ΠΙΝΑΚΑΣ 17.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 17.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Χαλκιδική					1	1
Κασσάνδρα					1	1
Παγγαίο - Σύμβολο						2
Περιοχή Λιμνών						1
Σιθωνία					1	2
Στρυμόνας						3
					3	10

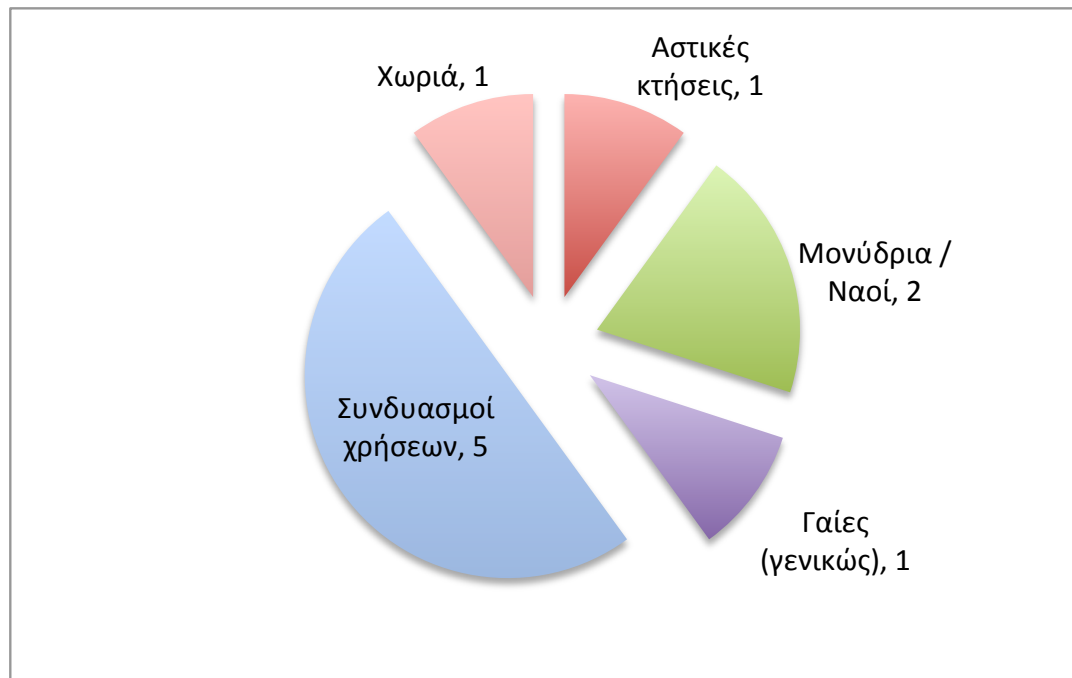
ΠΙΝΑΚΑΣ 17.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Γρηγορίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 17.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Γρηγορίου, συνολικά

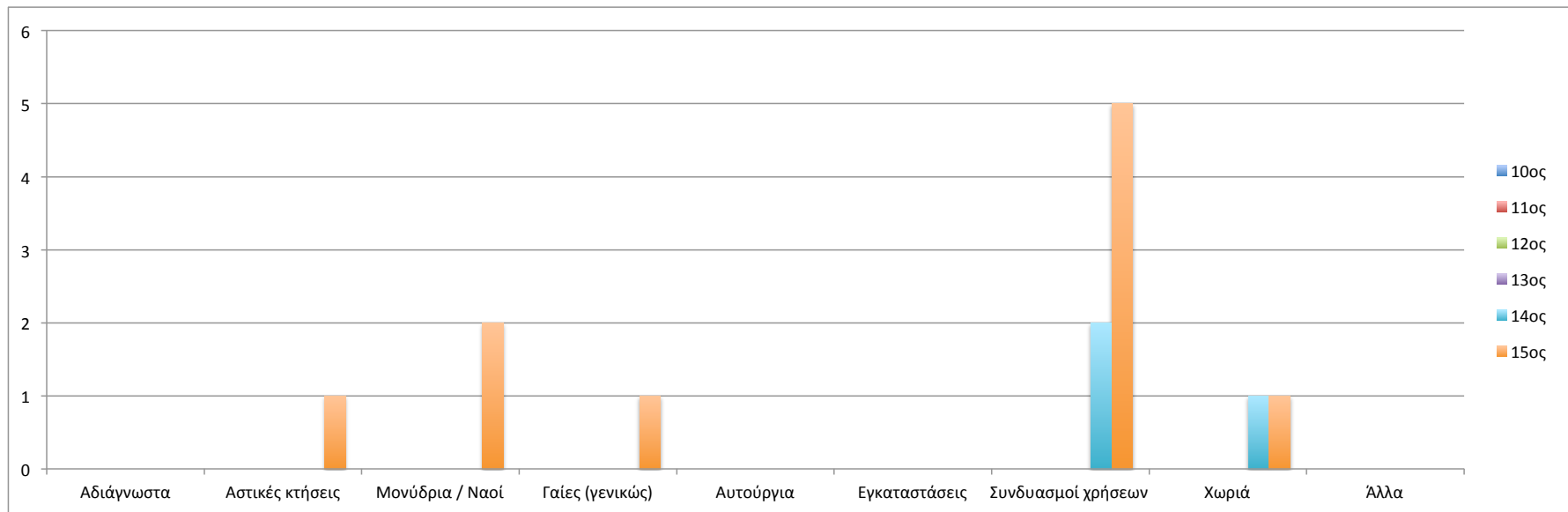
Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	1
Μονύδρια / Ναοί	2
Γαίες (γενικώς)	1
Αυτούργια	
Εγκαταστάσεις	
Συνδυασμοί χρήσεων	5
Χωριά	1
Άλλα	

10

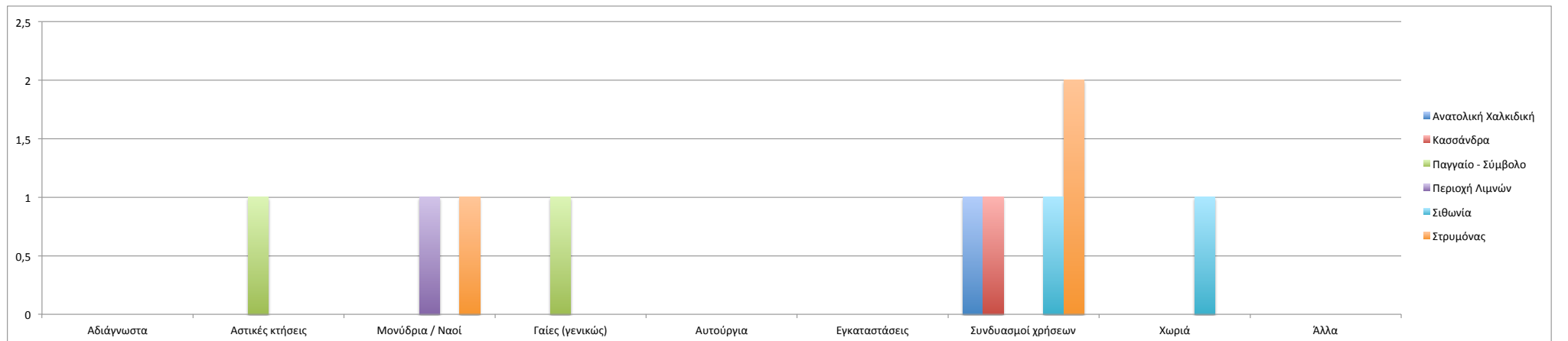
ΠΙΝΑΚΑΣ 17.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά χρονική τομή

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάνγνωστα						
Αστικές κτήσεις						1
Μονύδρια / Ναοί						2
Γαίες (γενικώς)						1
Αυτούργια						
Εγκαταστάσεις						
Συνδυασμοί χρήσεων					2	5
Χωριά					1	1
Άλλα						
					3	10

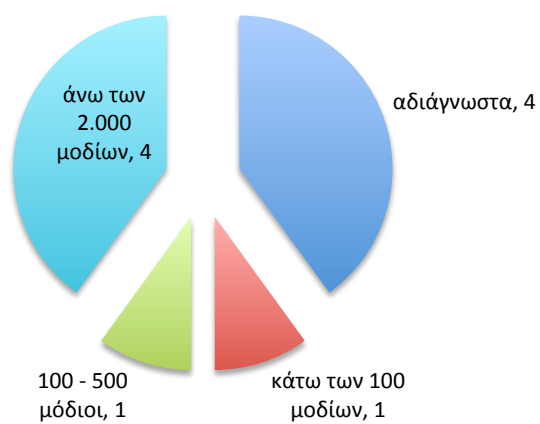

ΠΙΝΑΚΑΣ 17.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά μείζονα περιοχή

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάνγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Χαλκιδική							1			1
Κασσάνδρα							1			1
Παγγαίο - Σύμβολο		1		1						2
Περιοχή Λιμνών			1							1
Σιθωνία							1	1		2
Στρυμόνας			1				2			3
			2	1	0	0	5	1		10

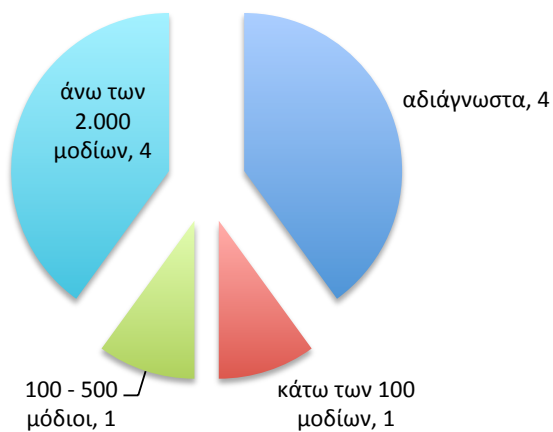
ΠΙΝΑΚΑΣ 17.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Γρηγορίου

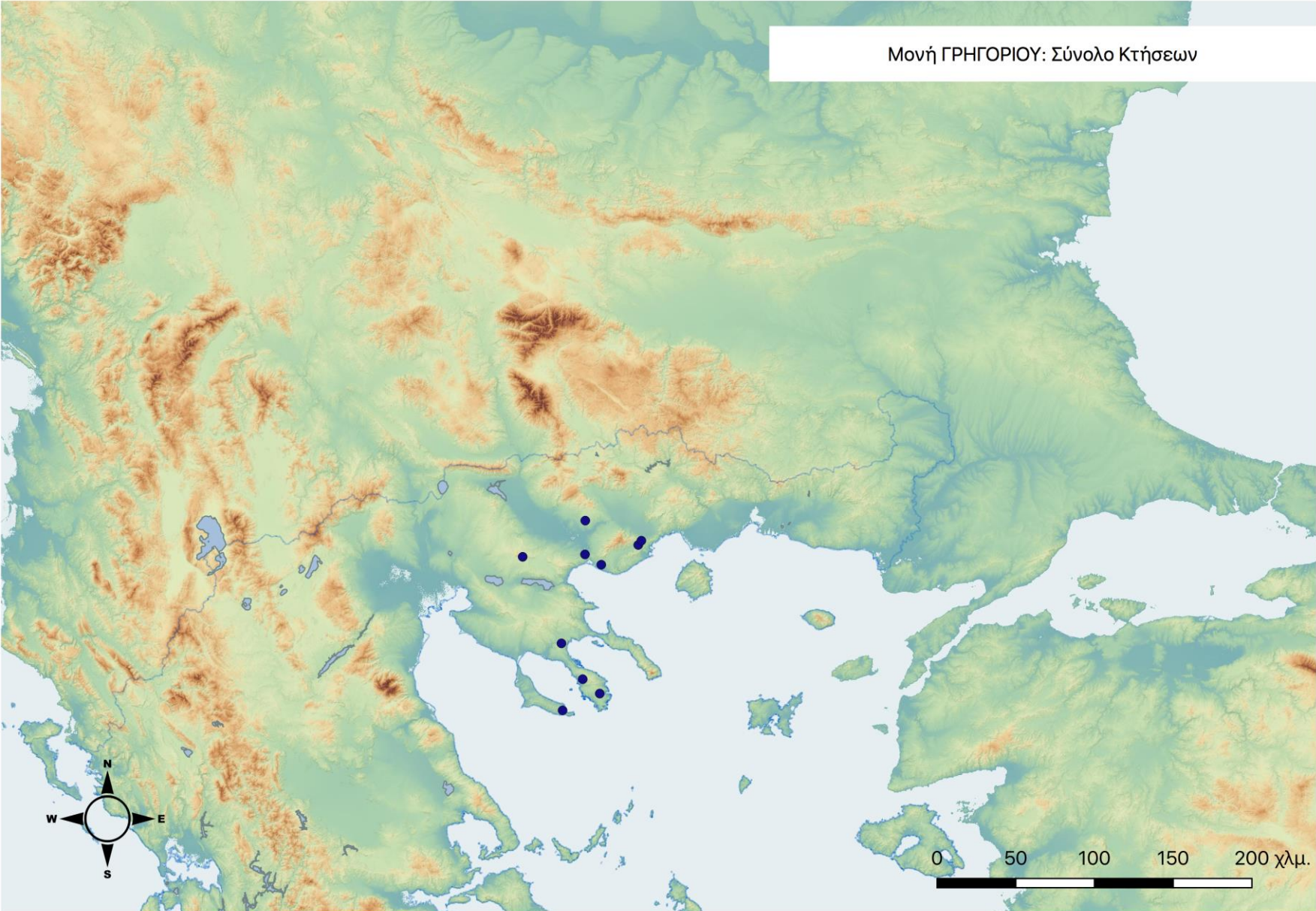
14ος αιώνας

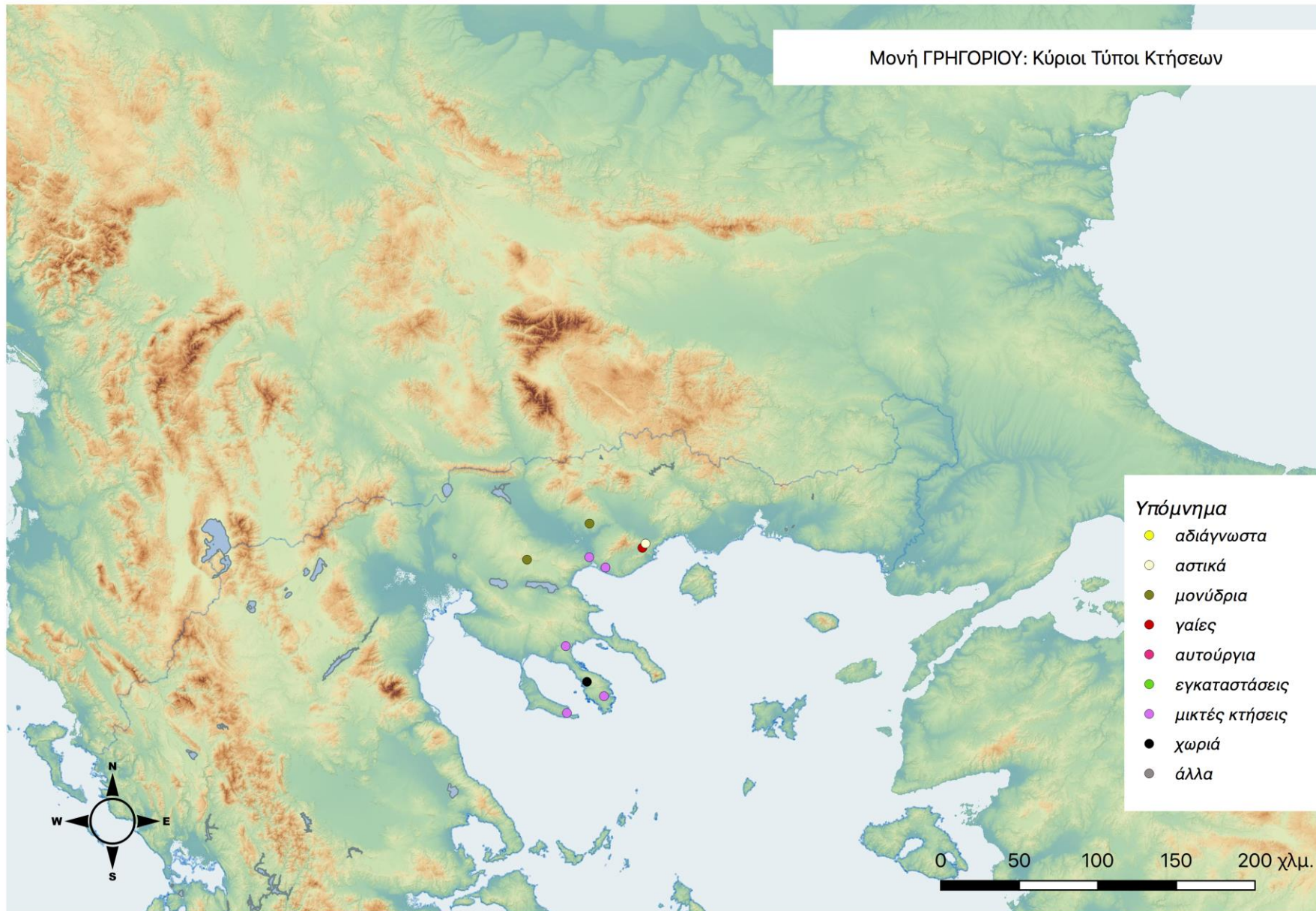
15ος αιώνας

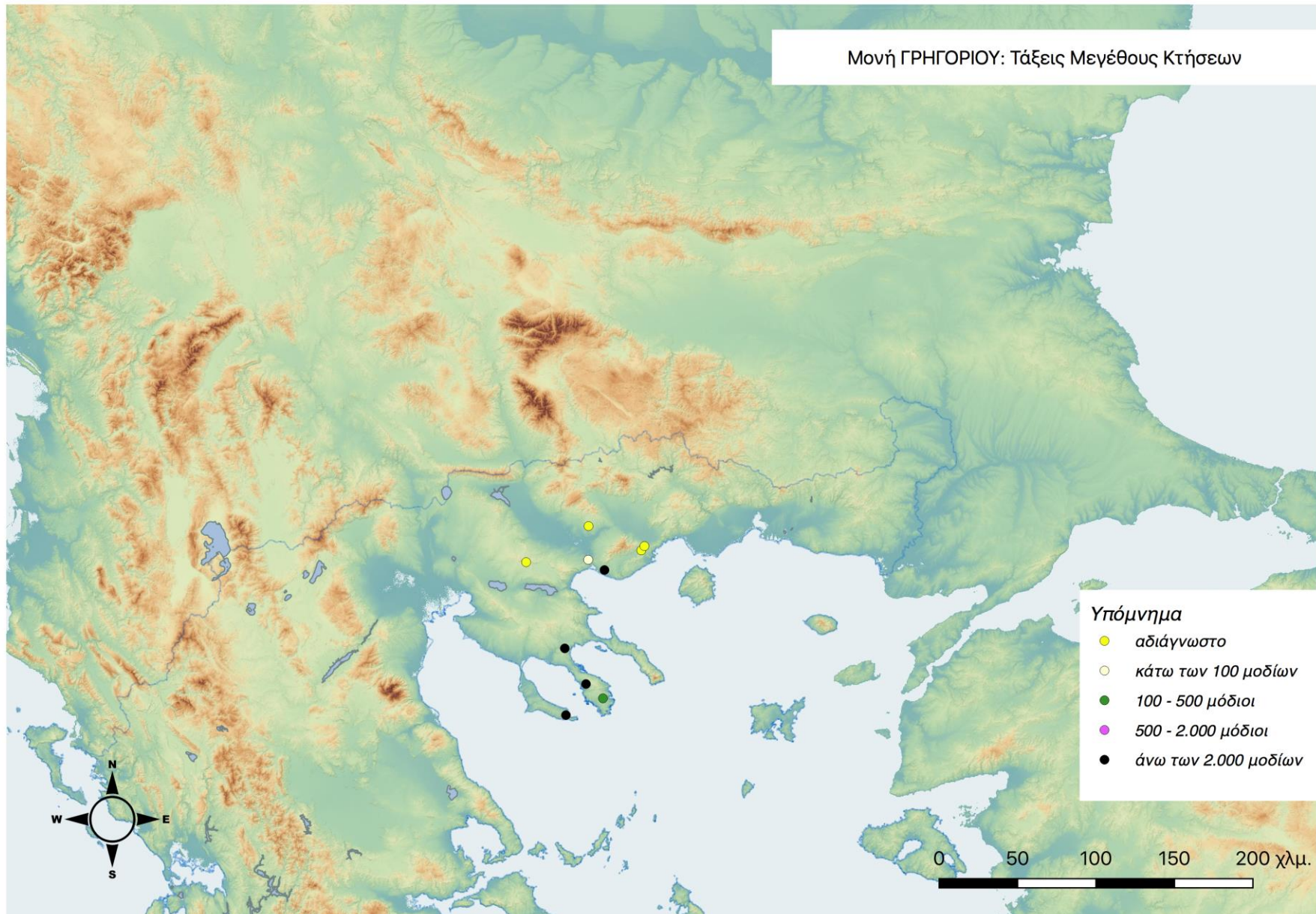
ΧΑΡΤΗΣ 17.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Γρηγορίου

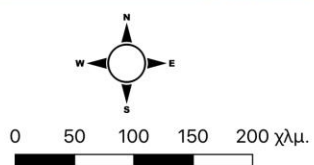
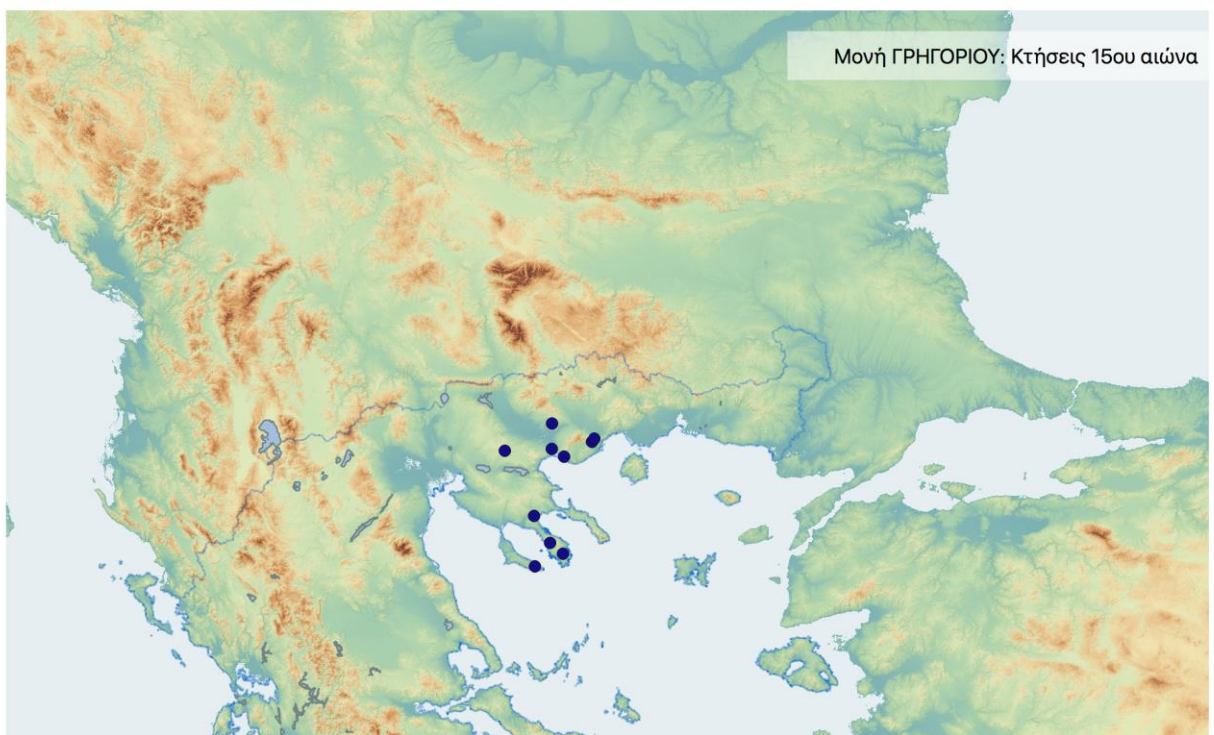
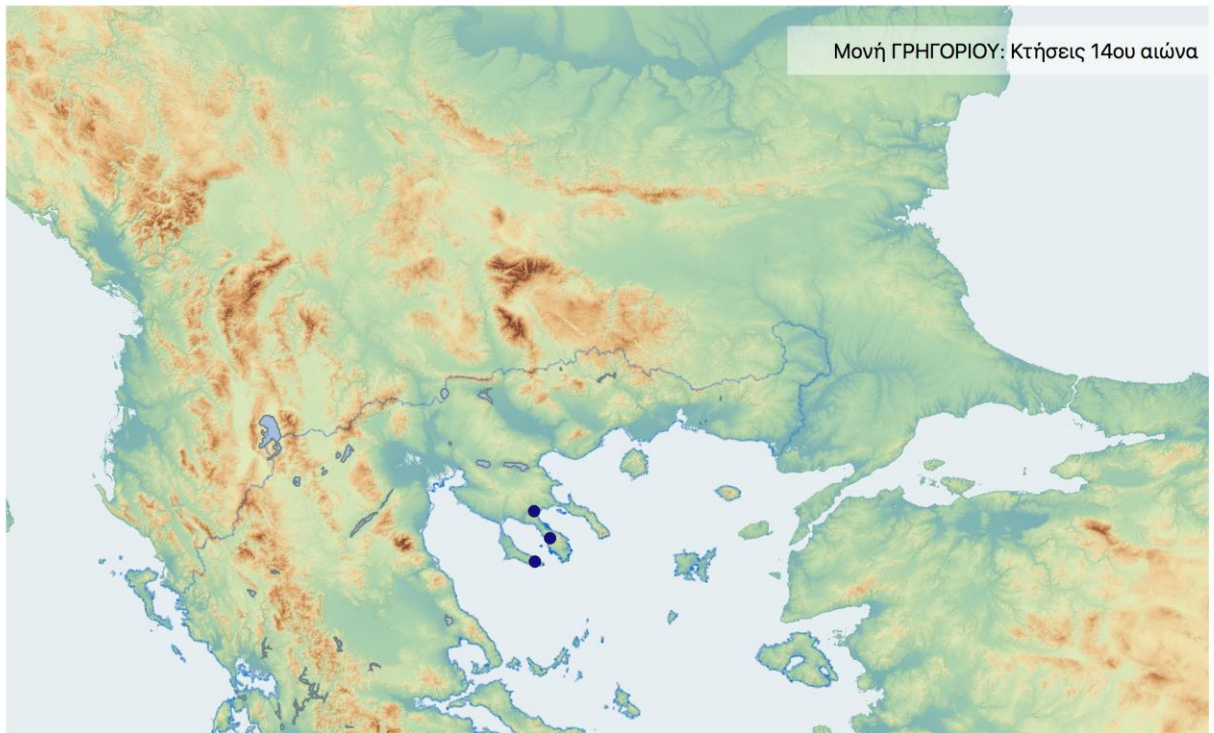
ΧΑΡΤΗΣ 17.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Γρηγορίου

ΧΑΡΤΗΣ 17.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Γρηγορίου

ΧΑΡΤΗΣ 17.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Γρηγορίου
14^{ος}-15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ:
14ος και 15ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Ελλείπει άλλων στοιχείων, δεδομένης της ολοκληρωτικής καταστροφής της μονής το 18^ο αιώνα από πυρκαϊά, οι πληροφορίες αντλούνται από έμμεσες πηγές και βιβλιογραφία των αρχών του 20ού αιώνα.¹⁴

Το πρώτο έγγραφο που παρέχει στοιχεία για τις κτήσεις της μονής είναι το οθωμανικό σουρέτ του έτους 1429.¹⁵ Πρόκειται για κτήσεις στα Σιδηροκάυσια (Ανατολική Χαλκιδική), στο Λογγό (Σιθωνία), και στην Κασσάνδρα.

Πληροφορίες για άλλες κτήσεις παρέχει ένα ακόμη σουρέτ, του 1542, καθώς και ο βακουφναμές του 1561. Στο δεύτερο ειδικά, αναφέρονται όλες οι κτήσεις της μονής στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, οι οποίες κρίνεται ότι υφίστανται τουλάχιστον από την καμπή του αιώνα, οπότε και καταχωρήθηκαν συμβατικά, με χρονολογική ένδειξη στη βάση το έτος 1499.

Κατόπιν των παραπάνω, οι χρονικές τομές είναι δύο, ξεκινώντας από το 14^ο αιώνα (14^{ος} - 15^{ος}).

Κατανομές

Οι χρονικές τομές αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές -

¹⁴ Βλ. υποσημειώσεις στο Ιστορικό Διάγραμμα μονής και συνολική βιβλιογραφία.

¹⁵ Αγγελάκος, σ. 172. Παρατίθεται σε μετάφραση. Αναφέρει τις ήδη υφιστάμενες τότε κτήσεις της μονής, οπότε και από τα συμφραζόμενα εκτιμώνται ως υφιστάμενα ήδη στο τέλος του προηγούμενου αιώνα, οπότε και καταγράφονται ως τέτοια.

ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 17.01:** Οι κτήσεις της Μονής Γρηγορίου συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 10 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, συμβατικές ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 17.01.

- **Πίνακας 17.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα στις δύο χρονικές τομές, δηλαδή στο 14^ο και 15^ο αιώνα. Συγκεκριμένα: 14^{ος} αι.: 3 κτήσεις - 15ος αι.: 10 κτήσεις.

Υπενθυμίζεται ότι, λόγω έλλειψης αρχαιακού υλικού, οι πληροφορίες είναι ελάχιστες και προέρχονται από μεταγενέστερες πηγές, οι οποίες επιτρέπουν την ανασύσταση μέρους μόνο της όλης εικόνας. Έτσι, προκύπτει εδώ ένα σχήμα διαφορετικό από το σύνηθες: ενώ για τις περισσότερες μονές η περίοδος ακμής -ως προς τις κτήσεις- ήταν κυρίως ο 14^{ος} αιώνας και στο 15^ο υπήρχε στασιμότητα ή ύφεση, εδώ αντίθετα φαίνεται αύξηση των κτήσεων κατά το 15^ο (από 3 σε 10 κτήσεις). Αυτό

βεβαίως είναι πιθανό να οφείλεται στο γεγονός ότι η νεοϊδρυθείσα μονή δεν είχε ακόμη κινηθεί δυναμικά στο χώρο κατά την περίοδο αυτή της ακμής του Άθω. Παρότι αυτό συνιστά ιδιαίτερα ενδιαφέρον στοιχείο, παραθέτουμε τα στοιχεία αυτά με κάθε επιφύλαξη, ακριβώς για το λόγο που αναφέρθηκε.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 17.04.

- **Πίνακας 17.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (10), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν έξη (6) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Παγγαίο - Σύμβολο, Περιοχή Λιμνών, Σιθωνία, Στρυμόνας. Από τα στοιχεία αυτά, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η μεγάλη διασπορά των κτήσεων –παρότι σε γειτνιάζουσες περιοχές–, δεδομένου του μικρού αριθμού τους (10 κτήσεις σε 6 περιοχές).

- **Πίνακας 17.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομή, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Με εξαίρεση το Στρυμόνα όπου υπάρχει μια συγκέντρωση 3 κτήσεων, στις υπόλοιπες περιοχές οι κτήσεις κυμαίνονται μεταξύ 1 και 2, πράγμα ασφαλώς λογικό, δεδομένου του μικρού αριθμού τους. Αναλυτικά: Σιθωνία και Παγγαίο –

Σύμβολο: από 2, και οι υπόλοιπες (Ανατολική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Περιοχή Λιμνών) από 1 κτήση.

- **Πίνακας 17.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω έξη μείζονες περιοχές. Παρατηρούμε ότι οι μισές (Ανατολική Χαλκιδική, Κασσάνδρα, Σιθωνία) παρουσιάζουν κτήσεις ήδη κατά το 14^ο αιώνα, ενώ άλλες τόσες (Παγγαίο – Σύμβολο, Περιοχή Λιμνών, Στρυμόνας) εμφανίζονται μόλις το 15^ο. Από τις πρώτες, οι δύο (Ανατολική Χαλκιδική, Κασσάνδρα) παραμένουν με αμετάβλητη τη 1 αρχική κτήση και στους δύο αιώνες, ενώ η Σιθωνία τις αυξάνει σε 2. Από τη δεύτερη ομάδα, τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζουν το Παγγαίο και ο Στρυμόνας, που εμφανίζονται μεν το 15^ο αλλά συγκεντρώνουν μαζί το ήμισυ των κτήσεων της μονής (2 και 3 κτήσεις αντίστοιχα).

- **Πίνακας 17.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Πέρα από το μικρό αριθμό του συνόλου των κτήσεων που είναι σαφής ήδη με την πρώτη ματιά, αυτό που επίσης παρατηρούμε είναι η «μετακίνηση» της ακμής στο 15ο αιώνα έναντι του 14ου. Στο 15ο εκπροσωπούνται όλες οι περιοχές κτήσεων της μονής, ενώ στο 14ο μόλις οι μισές (βλ. παραπάνω).

- **Πίνακας 17.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Γρηγορίου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά έξη γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, με τις όποιες καταγεγραμμένες διακυμάνσεις στο χρόνο. Εντοπίζονται δύο περιπτώσεις: α) Περιοχές με εξαρχής εμφάνιση και διατήρηση ενός συγκεκριμένου αριθμού κτήσεων (Ανατολική Χαλκιδική, Κασσάνδρα), και β) β) Περιοχές με εξαρχής ή βαθμιαία αυξητική πορεία (Παγγαίο – Σύμβολο, Περιοχή Λιμνών, Σιθωνία, Στρυμόνας). Από αυτές, βαθμιαία αύξηση σημειώνει μόνον η Σιθωνία.

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 17.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Γρηγορίου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων, με εκπροσώπηση των πέντε από τους εννέα τύπους. Από το σύνολο των τύπων, μεγαλύτερη συγκέντρωση σημειώνουν οι *Συνδυασμοί χρήσεων*, με 5 από τις 10 κτήσεις της μονής. Ακολουθούν τα *Μονύδρια/Ναοί* (2) και τρεις τύποι με μία μόλις κτήση ο καθένας: *Αστικές κτήσεις, Γαίες, Χωριά*. Δεν εκπροσωπούνται καθόλου οι τύποι: *Αδιάγνωστα, Αυτούργια, Εγκαταστάσεις και Άλλα*.

- **Πίνακας 17.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ο 14^{ος} αιώνας εκπροσωπείται με μόλις δύο τύπους (*Συνδυασμούς χρήσεων* και *Χωριά*), ενώ τρεις ακόμη τύποι προστίθενται στον επόμενο αιώνα (*Αστικές κτήσεις*, *Μονύδρια/Ναοί*, *Γαίες*).

Στη γραφική τους απόδοση, τα στοιχεία αυτά αποκτούν περισσότερο ενδιαφέρον ιδίως στο σημείο όπου καθίσταται σαφής η αύξηση των κτήσεων στον τύπο *Συνδυασμοί χρήσεων*, από 2 σε 5, μεταξύ 14^{ου} και 15^{ου} αιώνα.

- **Πίνακας 17.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Γρηγορίου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις έξη (6) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Πέραν των γενικών παρατηρήσεων που αφορούν σύνολα ανά τύπο (βλ. πίνακα 14), αυτό που παρατηρούμε εξ αρχής είναι ότι, με εξαίρεση τους *Συνδυασμούς χρήσεων*, όλοι οι υπόλοιποι τύποι εκπροσωπούνται σε κάθε μείζονα περιοχή με μία μόλις κτήση. Συγκεκριμένα, από τις 5 κτήσεις τύπου *Συνδυασμοί χρήσεων*, οι δύο βρίσκονται στο Στρυμόνα και οι άλλες τρεις μοιράζονται σε Ανατολική Χαλκιδική, Κασσάνδρα και Σιθωνία, ενώ από 2 *Μονύδρια/Ναοί* μοιράζονται στο Στρυμόνα και την Περιοχή των Λιμνών. Οι υπόλοιπες κτήσεις κατανέμονται ως εξής: Παγγαίο – Σύμβολο: 1 *Αστική κτήση* και 1 κτήση τύπου *Γαίες* – Σιθωνία: 1 *Χωριό*.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 17.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 17.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Γρηγορίου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.**

Στο σύνολο μόλις 10 καταγεγραμμένων κτήσεων, οι μισές σχεδόν (4) χαρακτηρίζονται ως *Αδιάγνωστες*, άλλες τόσες ανήκουν στη μεγαλύτερη κατηγορία, άνω των 2.000 μοδίων. Οι υπόλοιπες δύο κτήσεις μοιράζονται στις δύο μικρότερες κατηγορίες.

Η εικόνα αφορά το σύνολο και είναι εν προκειμένω η εικόνα του 15^{ου} αιώνα για τη μονή. Στην προηγούμενη χρονική τομή (14^{ος}) η εικόνα είναι αρκετά διαφορετική. Αφενός μεν καταγράφονται μόλις 3 κτήσεις, αφετέρου δε και οι 3 ανήκουν στη μεγαλύτερη κατηγορία, άνω των 2.000 μοδίων. Αυτό που αλλάζει στη χρονική εξέλιξη, είναι 1 επιπλέον μεγάλη κτήση, οι 2 μικρές και οι 4 *αδιάγνωστες*.

Η εικόνα αυτή του 14^{ου} αιώνα για τη μονή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον που, ωστόσο, δεν είναι δυνατό να ερευνηθεί περαιτέρω, λόγω έλλειψης ικανών τεκμηρίων για την πρώτη περίοδο της ιστορίας της μονής.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 17.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Η τεκμηρίωση για τις εκτός Άθω κτήσεις της μονής είναι, όπως αναφέρθηκε, προβληματική, δεδομένης της απώλειας των τεκμηρίων προ της μεγάλης πυρκαϊάς του 18^{ου} αιώνα. Με βάση έμμεσες πληροφορίες, η εικόνα που

μερικώς ανασυντίθεται παρέχει λίγα στοιχεία για τους δύο τελευταίους αιώνες της περιόδου μελέτης. Χωρίς να αποκλείεται το ενδεχόμενο η πραγματική εικόνα να μην απέχει πολύ από αυτήν, διατυπώνεται απλώς μια επιφύλαξη, που ενισχύεται από την αντιστροφή της συνήθους εικόνας: ενώ για την πλειονότητα των μονών η κορύφωση εντοπίζεται στο 14^ο αιώνα και ακολουθεί στασιμότητα ή ελεγχόμενη ύφεση τον επόμενο, εδώ τα πράγματα είναι εντελώς διαφορετικά. Ωστόσο, ακόμη και έτσι, η σιωπή των πηγών είναι μια παράμετρος που επίσης καταγράφεται και λαμβάνεται σοβαρά υπόψη. Η υπόθεση αυτή ενισχύεται και από την άποψη ότι κατά την πρώτη περίοδο που ακολουθεί την ίδρυση μιας μονής, παρατηρείται και κάποια έντονη κινητικότητα στο ιδιοκτησιακό, ως μέρος της μέριμνας συνήθως του κτίτορα.

Χρονικά, λοιπόν, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι κτήσεις «ξεκινούν» με μικρό αριθμό (3) στο 14^ο αιώνα για να αυξηθούν αισθητά στον επόμενο (10).

Γεωγραφικά, οι κτήσεις στο σύνολό τους χωροθετούνται στο ανατολικό τμήμα του «τυπικού» αθωνικού χώρου, με έμφαση στις περιοχές Στρυμόνα, Παγγαίου και Σιθωνίας. Παρά το μικρό συνολικά αριθμό κτήσεων, είναι ενδιαφέρουσα η γεωγραφική διασπορά τους, η οποία ωστόσο, ελλείψει άλλων στοιχείων, δεν είναι εύκολο να ερμηνευθεί.

Ως προς τους κύριους τύπους, αν και ο μικρός αριθμός κτήσεων δεν επιτρέπει ασφαλή συμπεράσματα, παρατηρείται μια συγκέντρωση (5 από 10) στους *Συνδυασμούς χρήσεων*, που αποτελεί το τυπικότερο δείγμα που προσιδιάζει είτε σε μεγάλες κτήσεις, είτε εκεί όπου δεν υπάρχει σαφές και στοχευμένο υπόβαθρο.

Όσον αφορά τα μεγέθη των κτήσεων, αν και το δείγμα είναι μικρό, παρατηρείται μια κάποια έμφαση στη μεγάλη γαιοκτησία, καθώς οι μισές σχεδόν (4 από 10) είναι της ανώτατης κατηγορίας, με άλλες τόσες *αδιάγνωστες*.

Ξεκινώντας από το γεγονός ότι η μονή ιδρύεται μόλις το 14^ο αιώνα και πως μνεία της παρουσίας της υπάρχει σε λιγοστά διάσπαρτα έγγραφα τρίτων (βλ.

ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία), ενώ στα τέλη του αιώνα είναι μεταξύ των τελευταίων ιεραρχικά, δε δυσκολευόμαστε να συμπεράνουμε ότι πρόκειται για μια μικρή από πολλές απόψεις μονή. Στη διαπίστωση αυτή συνηγορεί και η εικόνα που σχηματίζεται από τη μελέτη των ποσοτικών δεδομένων των κτήσεών της. Παρά το γεγονός ότι οι σχετικές πληροφορίες είναι έμμεσες, η πραγματικότητα δε θα πρέπει να διαφέρει πολύ. Οποιοσδήποτε τυχόν επιπλέον κτήσεις κατά την προβληματική πρώτη περίοδο μετά την ίδρυσή της, υποθέτουμε πως δε θα αλλοίωσαν ιδιαίτερα τη γενική εικόνα. Πρόκειται για μια μικρή μονή που φαίνεται να ακολουθεί σε δεύτερο χρόνο τις γενικότερες εξελίξεις στον Άθω (όπως προκύπτει και από τις μεταγενέστερες κτήσεις της στη Βλαχία, που τοποθετούνται στο δεύτερο μεγάλο «άνοιγμα» του Άθω προς τα εκεί, μετά δηλαδή την κρίση του 16^{ου} αιώνα).

ΜΟΝΗ ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Εσφιγμένου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Εσφιγμένου, Εσφαγμένου, Σημένου

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Ανάληψη του Κυρίου

ΚΤΙΤΩΡ: Άγνωστος

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Δέκατη όγδοη (18η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Ίδρυση στα τέλη του 10ου αιώνα. Πρώτη μνεία σε έγγραφο της Μονής Βατοπεδίου του 998

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Άγνωστος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο βόρειο τμήμα της αθωνικής χερσονήσου, στην "ανατολική" (βόρεια) ακτή, μεταξύ των Μονών Βατοπεδίου (Α) και Χιλανδαρίου (Δ).

Είναι χτισμένη ακριβώς στην παραλία, στην οποία προτάσσει την επιμήκη και συμπαγή βόρεια πλευρά του περιβόλου της, ενισχυμένη με οχυρωματικούς πύργους. Οι πύργοι αυτοί, όπως και άλλοι, ενσωματωμένοι στο όλο συγκρότημα, διακόπτουν κατά τόπους την ενιαία κατά τα άλλα εντύπωση της οριζόντιας διάταξης που δίνουν οι τετραώροφες πτέρυγες.

Σε κάτοψη, το συγκρότημα είναι ένα ελαφρώς ακανόνιστο τετράπλευρο, με τις μακρές πλευρές του σε Βορρά και Νότο.

Έντονα φρουριακός χαρακτήρας, με εμφανή τάση συγκέντρωσης γύρω από έναν πυρήνα. Ενωμένος με τον περίβολο ήταν και ο μέχρι πρόσφατα αρσανά της μονής, πριν αντικατασταθεί από νεότερη κατασκευή, λίγο μακρύτερα.

Κοντά στη μονή, ένας μικρός αριθμός κτιρίων ολοκληρώνει το συγκρότημα: Κοιμητήριο, βοηθητικοί χώροι και Καθίσματα.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτειά της είναι πολύ μικρή, περιορισμένη σε μια στενή ζώνη στα βόρεια της αθωνικής χερσονήσου, γύρω από τον ομώνυμον όρμο που πλαισιώνεται από τα ακρωτήρια Άγιοι Θεόδωροι (Α) και Σαμάρεια (Δ).

Σε παλαιότερες εποχές (16ος-18ος αιώνας) η μονή κατείχε και την περιοχή της Γιοβάνιτσας στη δυτική (νότια) παραλία των Άθω, την οποία πούλησε τελικά στη Μονή Ζωγράφου (1746).

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η προέλευση του ονόματος της Μονής Εσφιγμένου δεν είναι σαφής. Στην πρώτη σωζόμενη αναφορά, που χρονολογείται στα 998 (έγγραφο Μονής Βατοπεδίου)¹ η εκφορά είναι "Εσφαγμένου" (αντί Εσφιγμένου), που πιστεύεται πως απηχεί την αρχική ονομασία.

Αρκετές άλλες έμμεσες μαρτυρίες των αμέσως επομένων ετών,² παγιώνουν την ύπαρξη και λειτουργία της μονής, της οποίας η θέση στην ιεραρχία ποικίλει από έκτη ως ενδέκατη.³

¹ Lefort, *ESPHIGMENOY*, σ. 18.

² Bompaire, *XEROPOTAMOU*, αρ. 3 (1016) – Bompaire, *VATOPEDI I*, αρ. 4 και 5 (1018) - Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 25 – Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 1 (1030).

³ Lefort, *ESPHIGMENOY*, σ. 18.

Η αρχική της επικράτεια εντός Άθω φαίνεται πως ήταν αρκετά εκτεταμένη.⁴ Όσον αφορά τις εκτός Άθω κτήσεις, φαίνεται ότι οι πρώτες έρχονται στην κατοχή της από νωρίς, ήδη από τον 11ο αιώνα, και δη προ του 1060.⁵

Προς τα τέλη του αιώνα, επί Αλεξίου Α', κάποιες κτήσεις της στη Δυτική Χαλκιδική απαλλοτριώνονται υπέρ τρίτων, και η μονή αποζημιώνεται με νέες, στην περιοχή του Στρυμόνα.⁶

Στο διάστημα που μεσολαβεί μέχρι τη Λατινοκρατία και την Παλινόρθωση των μέσων του 13ου αιώνα, ο πηγές σιωπούν, με μια εξαίρεση, όπου γίνεται αναφορά σε νέες γαίες, στη Δυτική Χαλκιδική και στην Κοιλιάδα του Στρυμόνα.⁷ Παρόλα αυτά, η μονή ευημερεί, όπως φαίνεται πλέον στα μέσα του 13ου αιώνα: στα δύο χρυσόβουλλα του Μιχαήλ Η' του 1258-59,⁸ στο διάστημα αυτό η μονή είχε αυξήσει το ζωτικό της χώρο, που πλέον εκτεινόταν στις περιοχές: Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Περιοχή Λιμνών, Κοιλιάδα Στρυμόνα, Ανατολική Χαλκιδική και Περίχωρα Άθω. Η αυξητική αυτή πορεία θα συνεχιστεί, ώστε στις αρχές του 14ου αιώνα (1318), οι κύριες κτήσεις της (Στρυμόνας και Δυτική Χαλκιδική) θα καλύπτουν έκταση άνω των 12.000 μοδίων.⁹ Η περίοδος από τα μέσα του 13ου ως τα μέσα του 14ου αιώνα ήταν αυτή της μέγιστης

⁴ Lefort, *ESPHIGMENOY*, αρ. 1 και 2.

⁵ Lefort, *ESPHIGMENOY*, αρ. 4 και 5.

⁶ Lefort, *ESPHIGMENOY*, αρ. 5. (1095).

⁷ Lefort, *ESPHIGMENOY*, σ. 20. Η δεύτερη προφανώς ταυτίζεται με τη αντίστοιχη αναφορά του εγγράφου αρ. 16 (1321).

⁸ Lefort, *ESPHIGMENOY*, αρ. 6 και Appendice A.

⁹ Lefort, *ESPHIGMENOY*, αρ. 18.

επέκτασής της. Την εποχή εκείνη, η μονή αναφέρεται πλέον ως βασιλική.¹⁰

Το 14ο αιώνα θα υπάρξουν αυξομειώσεις, με απαλλοτριώσεις και μερικές αποκαταστάσεις κτήσεων, στις οποίες θα συμβάλει και ο Δουσάν, ο οποίος, μεταξύ άλλων, θα επικυρώσει υφιστάμενες κτήσεις και θα προσθέσει νέες.¹¹ Πρόκειται για περίοδο γενικότερης ακμής της μονής, στην οποία θα ηγουμενεύσει τότε για κάποιο διάστημα και ο Γρηγόριος Παλαμάς.¹² Κάποιες καταστροφές από επιδρομές και πυρκαϊές που μαρτυρούνται για εκείνη την περίοδο, φαίνεται πως ήταν ήσσονος σημασίας.¹³

Μετά τα 1371 και την επάνοδο των Βυζαντινών στην περιοχή, η περίοδος συνεχούς ακμής θα διακοπεί, ιδίως μετά τη δήμευση του μισού των μοναστηριακών κτήσεων για απόδοσή τους σε στρατιώτες.¹⁴

Αμέσως μετά, κατά την περίοδο της τουρκικής κατάκτησης ως τα 1403, η μονή θα ανακτήσει μέρος της περιουσίας της.¹⁵

Λίγα χρόνια αργότερα (1429), ο Σέρβος δεσπότης Μπράνκοβιτς θα ορίσει ετήσια χορηγία 50 λίτρων αργύρου προς τη μονή, με πράξη που θα επικυρωθεί ξανά στα 1499.¹⁶

Μετά τις αλλαγές των μέσων του 16ου αιώνα, η μονή θα διατηρήσει ελάχιστες από τις παλαιές κτήσεις της, κυρίως στην περιοχή του Στρυμόνα και στη Δυτική Χαλκιδική. Είχαν ήδη

¹⁰ Lefort, *ESPHIGMENOU*, αρ. 8.

¹¹ Lefort, *ESPHIGMENOU*, αρ. 22 και 23.

¹² Lefort, *ESPHIGMENOU*, σ. 25. Επίσης, Σμυρνάκης, σ. 651, 654.

¹³ Πεντζίκης, σ. 409.

¹⁴ Lefort, *ESPHIGMENOU*, σ. 26.

¹⁵ Lefort, *ESPHIGMENOU*, σ. 27.

¹⁶ Petit, *ESPHIGMENOU*, αρ. XXIII, XXIV.

προηγηθεί καταστροφές κατά την πυρπόλησή της από τους Τούρκους (1533),¹⁷ ενώ μαρτυρούνται και διαμάχες με άλλες μονές για θέματα καταπάτησης εκτάσεων.¹⁸

Εντός του 17ου αιώνα η μονή αναφέρεται καταχρεωμένη,¹⁹ ενώ φαίνεται να ανακάμπτει σύντομα, χάρη στη συνδρομή των παραδουνάβιων ηγεμονιών και τους εράνους που διενεργήθηκαν στη Ρωσία,²⁰ ενώ σημαντική ήταν αργότερα και η συνεισφορά του πατριάρχη Γρηγορίου Ε'.²¹

Λίγα χρόνια αργότερα, η ενεργός συμμετοχή της στην Επανάσταση του Εμμανουήλ Παππά είχε ως συνέπεια να υποστεί σημαντικές καταστροφές από τους Τούρκους.²²

Ωστόσο, στη διάρκεια του 19ου αιώνα θα ανακάμψει, όπως φαίνεται και από τα κτίρια της περιόδου, μέρος της μεγάλης ανακαίνισης των ετών 1854-1858.²³ Στα τέλη του αιώνα μαρτυρείται στην κατοχή της ιστιοφόρο, ναυπηγημένο

¹⁷ Petit, *ESPHIGMENOU*, σ. 27. Την πληροφορία παραδίδουν δύο σημειώσεις χειρογράφων, όπου αναφέρονται δύο διαφορετικές ημερομηνίες για το ίδιο γεγονός: 27 Ιουνίου 1534 και 26 Ιουνίου 1533. Βλ. σχετικά, Λάμπρος, *Κατάλογος*, αρ. 2017 και 2027.

¹⁸ Μελισσάκης, αρ. 1-5. Βλ. επίσης, Πεντζίκης, σ. 409.

¹⁹ Σμυρνάκης, σ. 640.

²⁰ Σμυρνάκης, σ. 652. Αναφέρεται Χρυσόβουλλο του Τσάρου Αλεξίου Μιχαήλοβιτς (1655) με το οποίο χορηγείται στο μονή άδεια επίσημης μετάβασης στη Ρωσία σε τακτά διαστήματα, για είσπραξη ελεών. – Βλ. επίσης, Σμυρνάκης, σ. 649-650 για οικονομική ενίσχυση της μονής κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα.

²¹ Μελισσάκης, αρ. 61, 65, 66, 68, 69-72. Πρόκειται για πατριαρχικά έγγραφα του Γρηγορίου Ε', των ετών 1797-1798, στο γενικότερο πνεύμα αναδιοργάνωσης της Μονής Εσφιγμένου και αποκατάστασης της περιουσίας της. Βλ. επίσης, Σμυρνάκης, σ. 640, όπου αναφέρεται και οικονομική συνδρομή του πατριάρχη για την ανοικοδόμηση της νότιας πτέρυγας.

²² Πεντζίκης, σ. 410.

²³ Σμυρνάκης, σ. 640.

επιτόπου,²⁴ ενώ στις αρχές του 20ού αναφέρονται επιπλέον δύο φορτηγίδες για τη μεταφορά της εσοδείας των μετοχίων.²⁵

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

- Πύργος εισόδου: 1854
- Τοιχογραφίες προστώου: 1861
- Φιάλη: 1815
- Καθολικό: 1808 (Τοιχογράφηση στα 1811 - Τέμπλο στα 1813)
- Παρεκκλήσια Καθολικού: 1845
- Τράπεζα: Τοιχογράφηση στα 1810
- Κοιμητήριο: πριν τα μέσα του 18ου αιώνα

Εντός του συγκροτήματος υπάρχουν αρκετά παρεκκλήσια χρονολογούμενα στη νεότερη κυρίως φάση της μονής.

Στη εγγύς περιοχή και στην επικράτειά της εν γένει υπάρχουν ορισμένα εξαρτήματα (παρεκκλήσια και Καθίσματα), από τα οποία ξεχωρίζει το Κάθισμα της Ζωοδόχου Πηγής και οι ναοί των Αγίων Αναργύρων και του Αγίου Αντωνίου.

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Στρυμόνας, Περιοχή Λιμνών, Δυτική Χαλκιδική, Περίχωρα Άθω, Κασσάνδρα, Σιθωνία, Θάσος.

²⁴ Σμυρνάκης, σ. 657.

²⁵ Πεντζίκης, σ. 415.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

προ του 998: Ίδρυση της μονής

προ του 1060: Πρώτες κτήσεις εκτός Άθω

1095: Δωρεές εκτάσεων στην περιοχή του Στρυμόνα, ως αποζημίωση της μονής για απαλλοτρίωση κτήσεων στη Δυτική Χαλκιδική (επί Αλεξίου Α')

1258-1259: Χρυσόβουλλα Μιχαήλ Η'

αρχές 14ου: Αναφορά της μονής ως βασιλικής

1318: *Πρακτικόν* για τις κτήσεις τη μονής

1328: Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β' για επικύρωση κτήσεων στην Περιοχή των Λιμνών

1346: Χρυσόβουλλο Δουσάν για κτήσεις στις περιοχές Στρυμόνα, Χαλκιδικής, Θεσσαλονίκης και στα περίχωρα του Άθω

1393: Νέες κτήσεις στην Κοιλιάδα του Στρυμόνα

1429: Θέσπιση ετήσιας χορηγίας 50 λίτρων αργύρου από το Σέρβο δεσπότη Μπράνκοβιτς

1499: Επικύρωση της χορηγίας του Μπράνκοβιτς σε ασήμι

1528: Απόκτηση (;) περιοχής Γιοβάνιτσας

1533: Πυρπόληση της μονής από τους Τούρκους

1568-1569: Τουρκική καταγραφή των κτήσεων της μονής

μέσα 17ου: Χορηγίες ηγεμόνων και ανασυγκρότηση της μονής

μέσα 18ου: Ανέγερση Κοιμητηριακού ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου

1746: Πώληση της Γιοβάνιτσας στη Μονή Ζωγράφου

1797: Κοινοβιοποίηση της μονής με σιγίλλιο του Γρηγορίου Ε'

1808-1811: Ανέγερση Καθολικού

1810: Τοιχογράφηση Τράπεζας

1811: Τοιχογράφηση Καθολικού

1818-1819: Ναυπήγηση γολέτας της μονής

- 1821: Κήρυξη της Επανάστασης από τον ίδιο τον Εμμανουήλ Παππά
στη μονή
- 1845: Προσθήκη Παρεκκλησίων Καθολικού
- 1854-1858: Μεγάλη ανακαίνιση της μονής

B. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

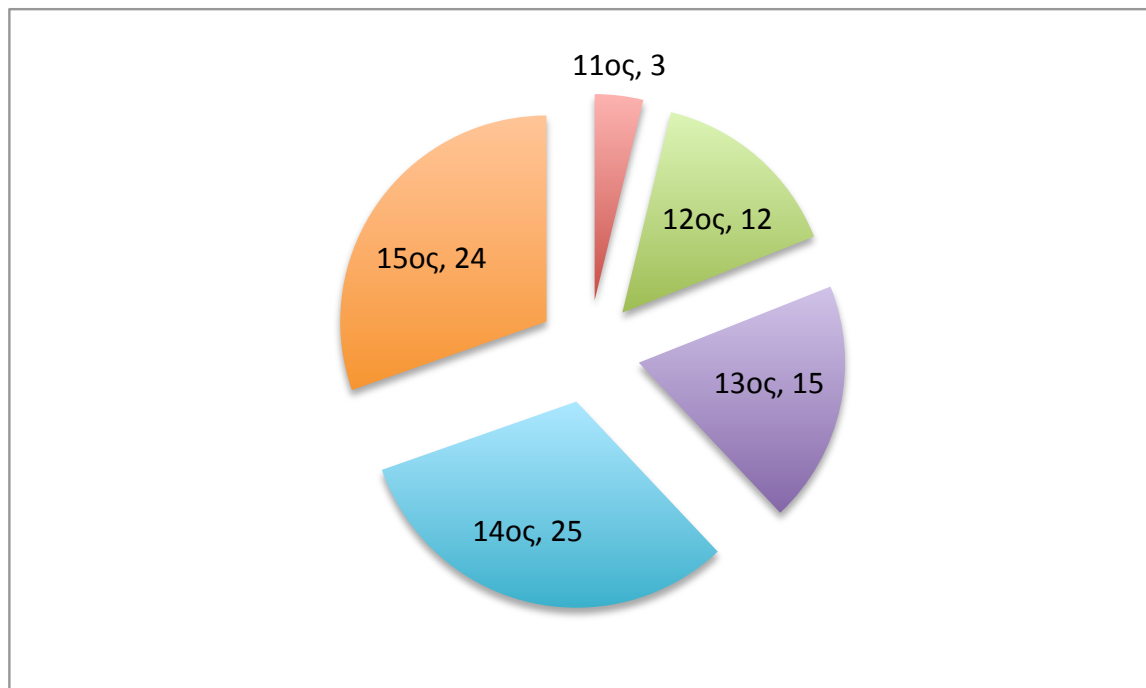
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 18.01: Οι κτήσεις της Μονής Εσφιγμένου, συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
18.1		Άγιος Γεώργιος Ζιτζου	Ζιτζος	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΙΤΖΟΥ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Αχινός	Στρυμόνας	40.88194	23.62083	Μονή	0	2	1347	1400	μονύδριο, γαίες
18.2		Άγιος Γεώργιος Παρύακος		ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΡΥΑΚΟΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Αχινός	Στρυμόνας	40.91833	23.69472	Μονή	2	2	1290	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
18.3		Άγιος Μάμας		ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)		Δυτική Χαλκιδική	40.26139	23.33722	Χωράφι	1	4	1346	1400	αμπέλια
18.4		Άγιος Νικόλαος Σκουταρά		ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΟΥΤΑΡΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.66944	23.68889	Μονή	0	2	1199	1400	μονύδριο, γαίες, μύλος
18.5		Αχινός		ΑΧΙΝΟΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Αχινός	Στρυμόνας	40.92028	23.65751	Χωράφι	4	6	1199	1792	γαίες
18.6		Βραστά		ΒΡΑΣΤΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.69222	23.67667	Χωριό	4	7	1199	1400	χωριό, γαίες, αμπέλια
18.7		Εζόβα		ΕΖΟΒΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)		Στρυμόνας	40.85611	23.65806	Εγκατάσταση	0	5	1318	1400	μύλος
18.8		Θεοτόκος Αχριδινή	Αχριδινή	ΕΡΜΥΛΕΙΑ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΑΧΡΙΑΔΗΝΗ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ερμούλεια	Κεντρική Χαλκιδική	40.29501	23.54778	Μονή	1	2	1317	1400	μονύδριο, αμπέλι, περιβόλι
18.9		Πρόδρομος Θεσσαλονίκης	Μετόχι Θεσσαλονίκης	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63278	22.95444	Μονή	0	2	1199	2015	μονύδριο, αμπέλια, οικίες
18.10		Περισσός		ΠΕΡΙΣΣΟΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Περισσός	Περίχωρα Αθω	40.39167	23.87778	Χωράφι	1	3	1299	1400	γαίες
18.11		Άγιοι Ανάργυροι Κρούσσοβο		ΚΡΟΥΣΣΟΒΟ - ΑΓΙΟΙ ΑΝΑΡΓΥΡΟΙ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Κερδύλλια	Στρυμόνας	40.79889	23.83139	Μονή	0	2	1199	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, μύλος
18.12		Κρούσσοβο	Κάτω Κρούσσοβος	ΚΡΟΥΣΣΟΒΟ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Κερδύλλια	Στρυμόνας	40.79583	23.83751	Χωριό	4	7	1258	1400	χωριό, γαίες, αμπέλια, μύλος
18.13		Θεομήτωρ Λαιμίου	Λαιμίν, Λεμίν	ΛΑΙΜΙΝ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Αχινός	Στρυμόνας	40.91528	23.65833	Μονή	0	2	1199	1500	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, μύλος
18.14		Μηλέαι		ΜΗΛΕΑΙ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.66417	23.70139	Βοσκότοπος	0	5	1321	1400	βοσκότοπος
18.15		Μουνζιάνης		ΜΟΥΝΖΙΑΝΗΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Εζόβα	Στρυμόνας	40.84501	23.81167	Χωράφι	2	3	1089	1094	γαίες
18.16		Μώρουσα	Μουρσά	ΜΩΡΟΥΣΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Εζόβα	Στρυμόνας	40.87833	23.80722	Χωράφι	2	3	1094	1300	γαίες
18.17		Πεφλεγμένου		ΠΕΦΛΕΓΜΕΝΟΥ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.26167	23.29361	Χωράφι	2	3	1346	1400	γαίες
18.18		Πορταρία	Πορταρέα	ΠΟΡΤΑΡΕΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.28361	23.29889	Χωριό	4	7	1060	1930	χωριό, γαίες, οικία, αποθήκες
18.19		Άγιος Γεώργιος Πρόβλακος	Πρόβλακος, Προσάλας	ΠΡΟΒΛΑΚΑΣ - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Περισσός	Περίχωρα Αθω	40.37722	23.92806	Μονή	0	2	1199	1487	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, μύλος
18.20		Πρόβλακος		ΠΡΟΒΛΑΚΑΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Περισσός	Περίχωρα Αθω	40.37444	23.92583	Χωράφι	2	3	1318	1400	γαίες
18.21		Πύργος		ΠΥΡΓΟΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΑΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Κασσάνδρα	Κασσάδρα	40.13389	23.38251	Βοσκότοπος	0	5	1346	1400	βοσκότοπος, μανδρότοπιο
18.22		Ρεντίνα		ΡΕΝΤΙΝΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.66251	23.61111	Οικία - κατάστημα	0	1	1346	1400	οικίες
18.23		Σιδηροκάυσια		ΣΙΔΗΡΟΚΑΥΣΙΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)		Ανατολική Χαλκιδική	40.52306	23.78694	Χωράφι	1	6	1199	1400	γαίες, αμπέλια
18.24		Άγιος Γεώργιος Στεφανιανών	Στεφανιανά, Στεφανινά	ΣΤΕΦΑΝΙΑΝΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Στεφανινά	Περιοχή Λιμνών	40.76056	23.59028	Μονή	2	2	1199	1500	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, μύλος, πανηγύρι, οικία
18.25		Στρυμών		ΣΤΡΥΜΟΝΑΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Στρυμόνας	Στρυμόνας	40.88001	23.83389	Χωράφι	2	6	1199	1400	γαίες, μύλος
18.26		Λογγός	Πορώνη	ΠΟΡΩΝΗ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Πορώνη	Σιβωνία	39.98889	23.90528	Βοσκότοπος	0	5	1346	1930	βοσκότοπος

ΠΙΝΑΚΑΣ 18.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	3
12ος	12
13ος	15
14ος	25
15ος	24

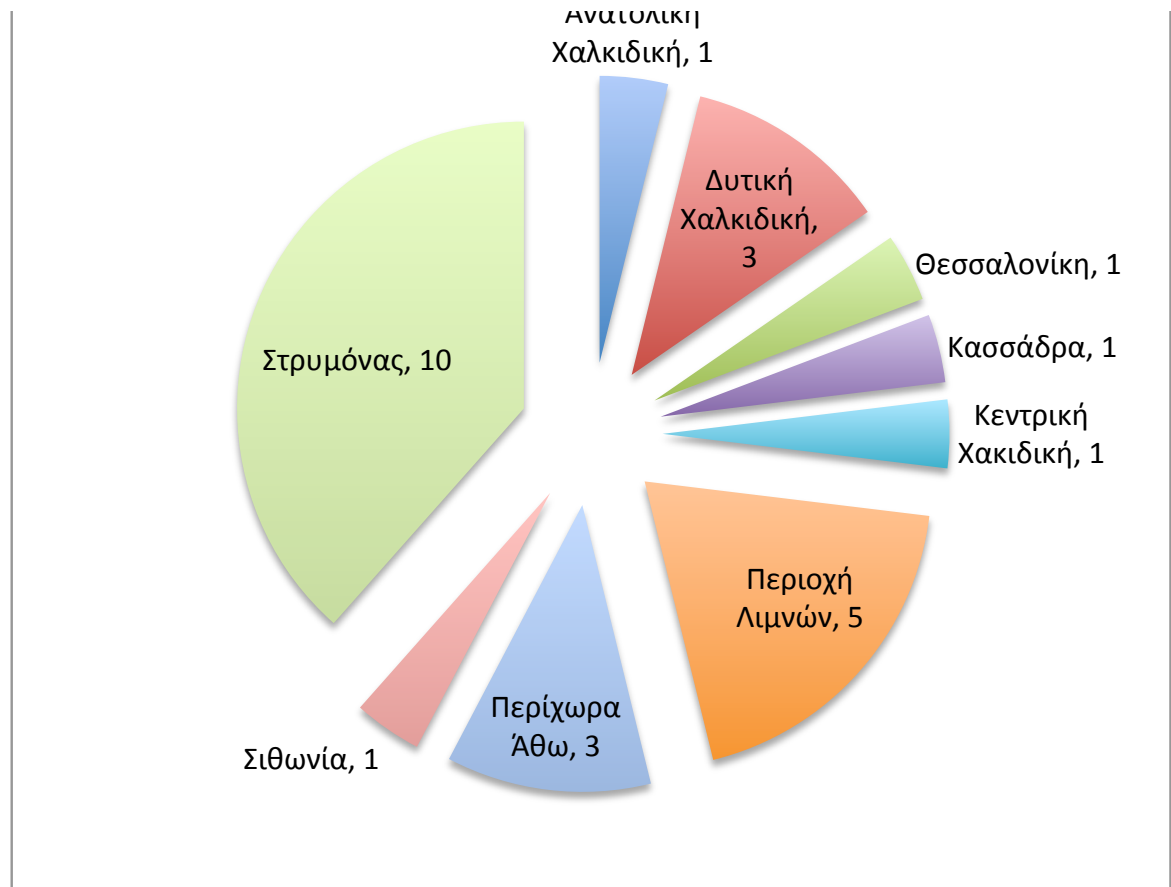
ΠΙΝΑΚΑΣ 18.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά μείζονα περιοχή

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
18.23		Σιδηροκάουσια		ΣΙΔΗΡΟΚΑΥΣΙΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)		Ανατολική Χαλκιδική	40.52306	23.78694	Χωράφι	1	6	1199	1400	γαίες, αμπέλια
18.3		Άγιος Μάμας		ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)		Δυτική Χαλκιδική	40.26139	23.33722	Χωράφι	1	4	1346	1400	αμπέλια
18.17		Πεφλεγμένου		ΠΕΦΛΕΓΜΕΝΟΥ	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.26167	23.29361	Χωράφι	2	3	1346	1400	γαίες
18.18		Πορταρία	Πορταρέα	ΠΟΡΤΑΡΕΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.28361	23.29889	Χωριό	4	7	1060	1930	χωριό, γαίες, οικία, αποθήκες
18.9		Πρόδρομος Θεσσαλονίκης	Μετόχι Θεσσαλονίκης	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.63278	22.95444	Μονή	0	2	1199	2015	μονύδριο, αμπέλια, οικίες
18.21		Πύργος		ΠΥΡΓΟΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΑΣ	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.13389	23.38251	Βοσκότοπος	0	5	1346	1400	βοσκότοπος
18.8		Θεοτόκος Αχριδινή	Αχριδινή	ΕΡΜΥΛΕΙΑ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ	Ερμούλεια	Κεντρική Χακιδική	40.29501	23.54778	Μονή	1	2	1317	1400	μονύδριο, αμπέλι,
18.4		Άγιος Νικόλαος Σκουταρά		ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΟΥΤΑΡΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.66944	23.68889	Μονή	0	2	1199	1400	μονύδριο, γαίες, μύλος
18.6		Βραστά		ΒΡΑΣΤΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.69222	23.67667	Χωριό	4	7	1199	1400	χωριό, γαίες, αμπέλια
18.14		Μηλέα		ΜΗΛΕΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.66417	23.70139	Βοσκότοπος	0	5	1321	1400	βοσκότοπος
18.22		Ρεντίνα		ΡΕΝΤΙΝΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ρεντίνα	Περιοχή Λιμνών	40.66251	23.61111	Οικία - κατάσταση	0	1	1346	1400	οικίες
18.24		Άγιος Γεώργιος Στεφανιανών	Στεφανιανά, Στεφανινά	ΣΤΕΦΑΝΙΑΝΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Στεφανινά	Περιοχή Λιμνών	40.76056	23.59028	Μονή	2	2	1199	1500	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, μύλος, πανηγύρι,
18.10		Ιερισσός		ΙΕΡΙΣΣΟΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.39167	23.87778	Χωράφι	1	3	1299	1400	γαίες
18.19		Άγιος Γεώργιος Πρόβλακος	Πρόβλακος, Προαύλας	ΠΡΟΒΛΑΚΑΣ - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.37722	23.92806	Μονή	0	2	1199	1487	μονύδριο, γαίες, αμπέλια,
18.20		Πρόβλακος		ΠΡΟΒΛΑΚΑΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ιερισσός	Περίχωρα Αθω	40.37444	23.92583	Χωράφι	2	3	1318	1400	γαίες
18.26		Λογγός	Ιορώνη	ΙΟΡΩΝΗ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Ιορώνη	Σίθωνια	39.98889	23.90528	Βοσκότοπος	0	5	1346	1930	βοσκότοπος
18.1		Άγιος Γεώργιος Ζιτζού	Ζιτζός	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΙΤΖΟΥ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Αχινός	Στρυμόνας	40.88194	23.62083	Μονή	0	2	1347	1400	μονύδριο, γαίες
18.2		Άγιος Γεώργιος Παρύακος		ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΡΥΑΚΟΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Αχινός	Στρυμόνας	40.91833	23.69472	Μονή	2	2	1290	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια
18.5		Αχινός		ΑΧΙΝΟΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Αχινός	Στρυμόνας	40.92028	23.65751	Χωράφι	4	6	1199	1792	γαίες
18.7		Εζόβα		ΕΖΟΒΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)		Στρυμόνας	40.85611	23.65806	Εγκατάσταση	0	5	1318	1400	μύλος
18.11		Άγιοι Ανάργυροι Κρουσάβου		ΚΡΟΥΣΟΒΟ - ΑΓΙΟΙ ΑΝΑΡΓΥΡΟΙ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Κερδύλλια	Στρυμόνας	40.79889	23.83139	Μονή	0	2	1199	1400	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, μύλος
18.12		Κρούσσοβο	Κάτω Κρούσσοβος	ΚΡΟΥΣΟΒΟ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Κερδύλλια	Στρυμόνας	40.79583	23.83751	Χωριό	4	7	1258	1400	χωριό, γαίες, αμπέλια, μύλος
18.13		Θεομήτωρ Λαιμίου	Λαιμίν, Λεμίν	ΛΑΙΜΙΝ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Αχινός	Στρυμόνας	40.91528	23.65833	Μονή	0	2	1199	1500	μονύδριο, γαίες, αμπέλια, μύλος
18.15		Μουνζιάνης		ΜΟΥΝΖΙΑΝΗΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Εζόβα	Στρυμόνας	40.84501	23.81167	Χωράφι	2	3	1089	1094	γαίες
18.16		Μώρουσα	Μουρσά	ΜΩΡΟΥΣΑ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Εζόβα	Στρυμόνας	40.87833	23.80722	Χωράφι	2	3	1094	1300	γαίες
18.25		Στρυμών		ΣΤΡΥΜΟΝΑΣ (ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ)	Στρυμόνας	Στρυμόνας	40.88001	23.83389	Χωράφι	2	6	1199	1400	γαίες, μύλος

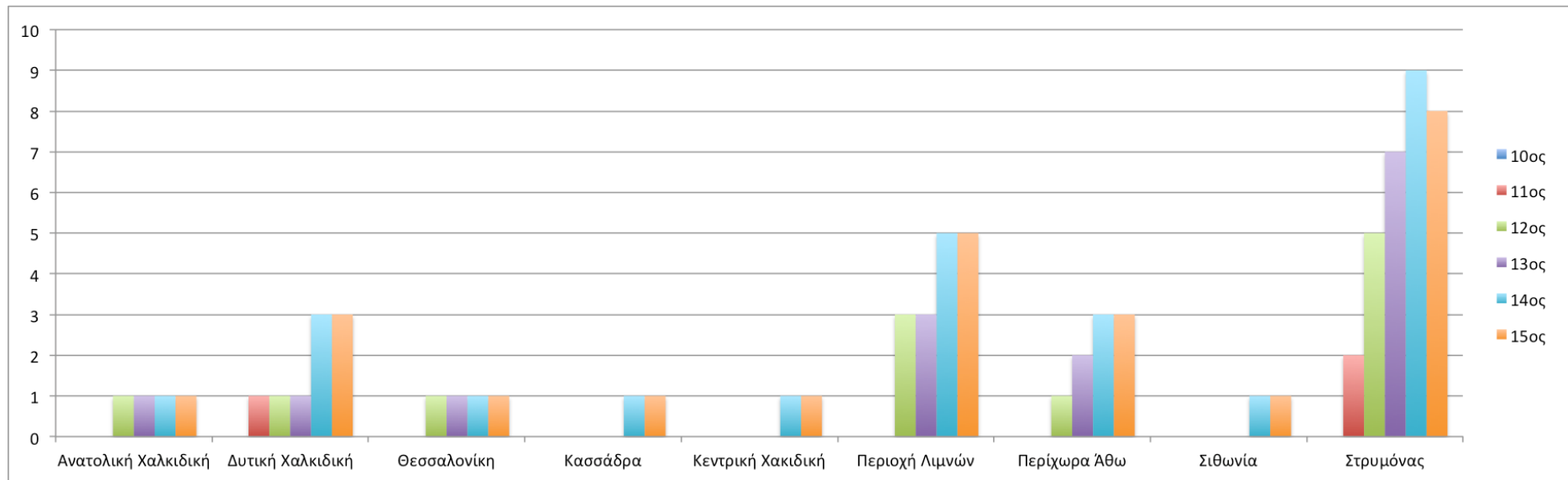
ΠΙΝΑΚΑΣ 18.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά μείζονα περιοχή

Ανατολική Χαλκιδική	1
Δυτική Χαλκιδική	3
Θεσσαλονίκη	1
Κασσάδρα	1
Κεντρική Χακιδική	1
Περιοχή Λιμνών	5
Περίχωρα Άθω	3
Σιθωνία	1
Στρυμόνας	10

26

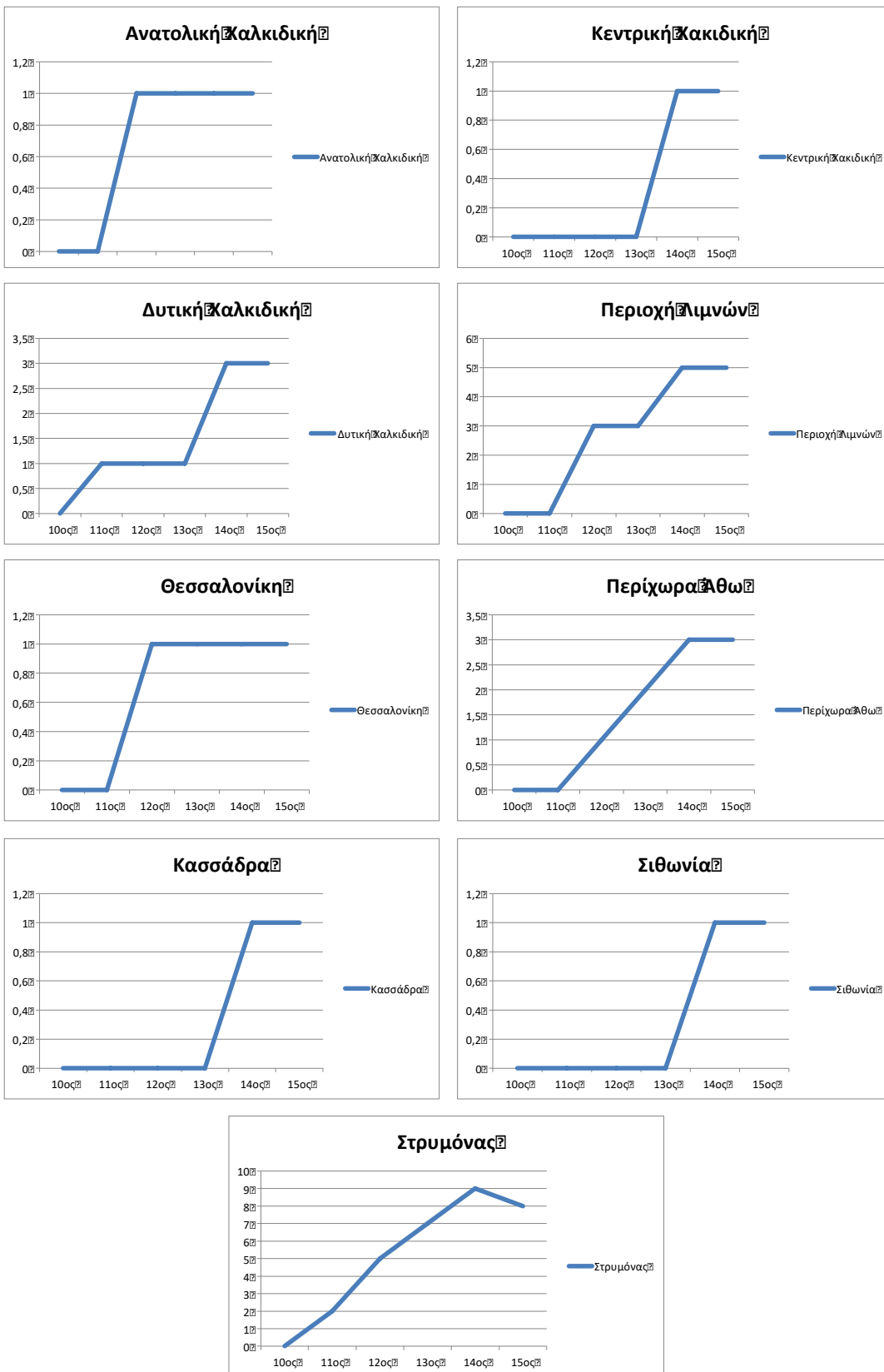
ΠΙΝΑΚΑΣ 18.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 18.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΕΣΦΙΓΜΜΕΝΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Χαλκιδική			1	1	1	1
Δυτική Χαλκιδική		1	1	1	3	3
Θεσσαλονίκη			1	1	1	1
Κασσάδρα					1	1
Κεντρική Χακιδική					1	1
Περιοχή Λιμνών			3	3	5	5
Περίχωρα Άθω			1	2	3	3
Σιθωνία					1	1
Στρυμόνας		2	5	7	9	8
		3	12	15	25	24

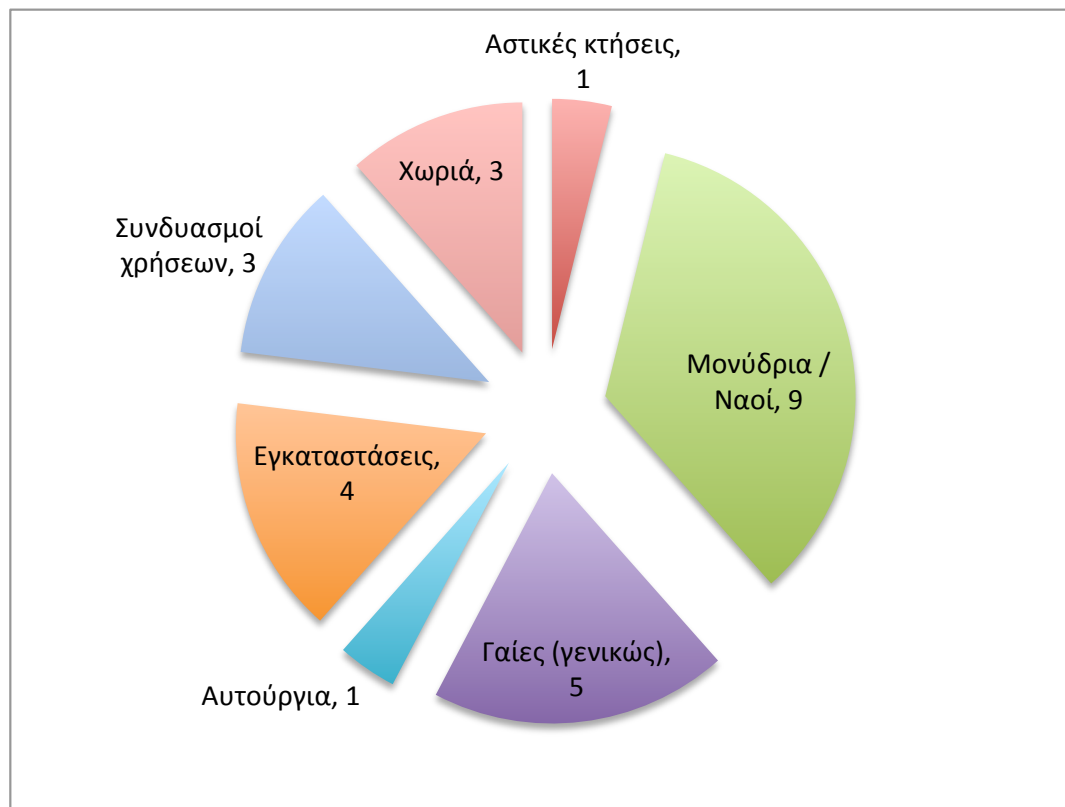
ΠΙΝΑΚΑΣ 18.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 18.08: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου, συνολικά

Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	1
Μονύδρια / Ναοί	9
Γαίες (γενικώς)	5
Αυτούργια	1
Εγκαταστάσεις	4
Συνδυασμοί χρήσεων	3
Χωριά	3
Άλλα	

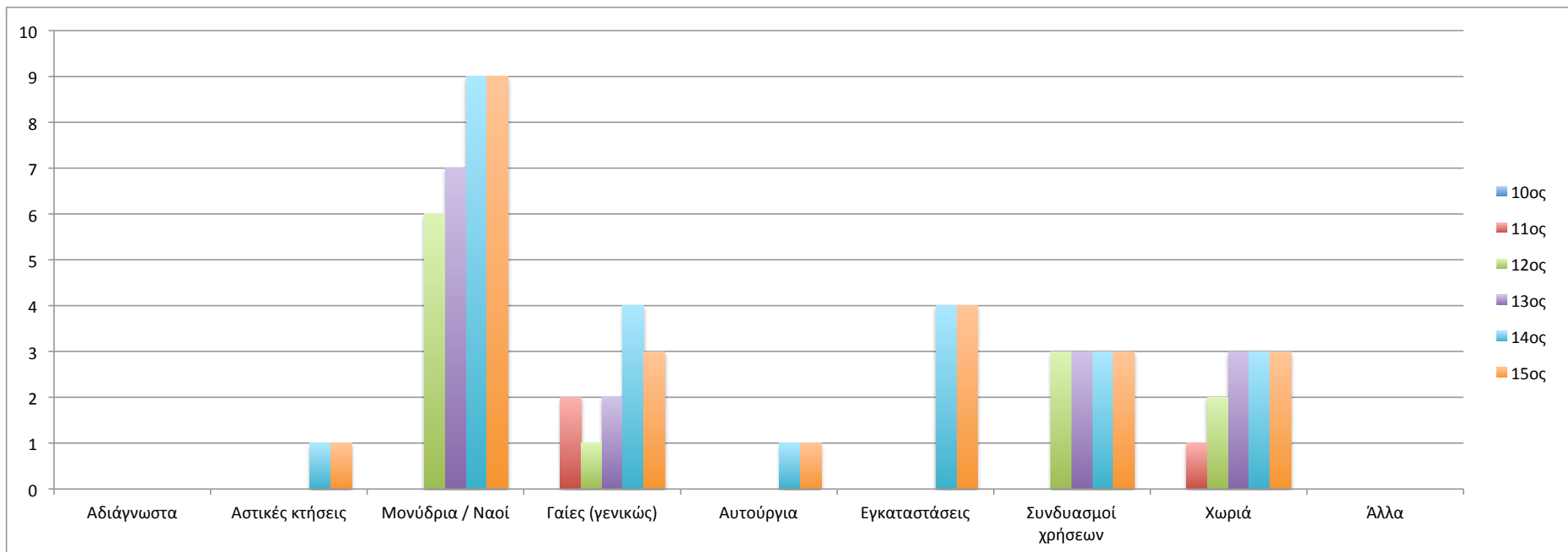
26

ΠΙΝΑΚΑΣ 18.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά χρονική τομή

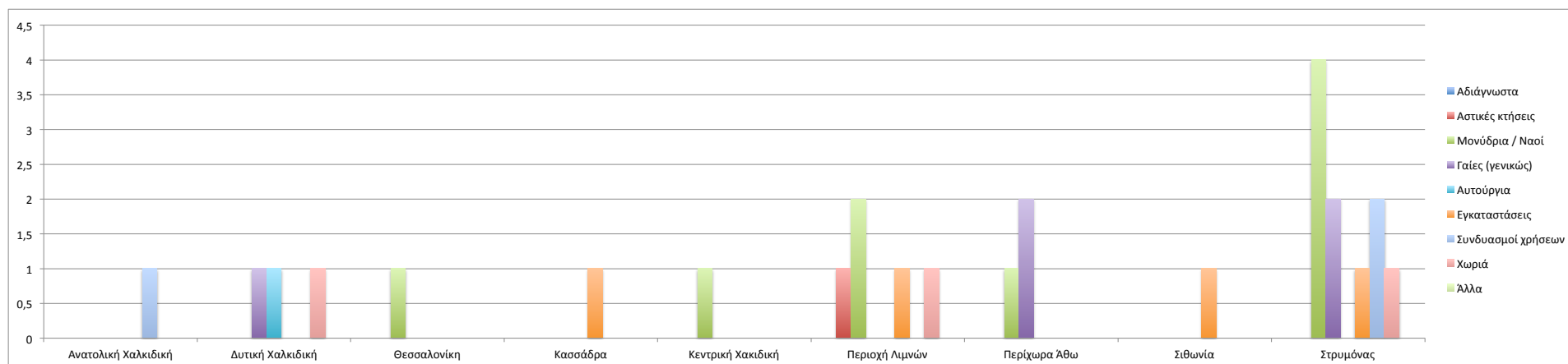
ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ

	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάγνωστα						
Αστικές κτήσεις					1	1
Μονύδρια / Ναοί			6	7	9	9
Γαίες (γενικώς)		2	1	2	4	3
Αυτούργια					1	1
Εγκαταστάσεις					4	4
Συνδυασμοί χρήσεων			3	3	3	3
Χωριά		1	2	3	3	3
Άλλα						
		3	12	15	25	24

ΠΙΝΑΚΑΣ 18.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά μείζονα περιοχή

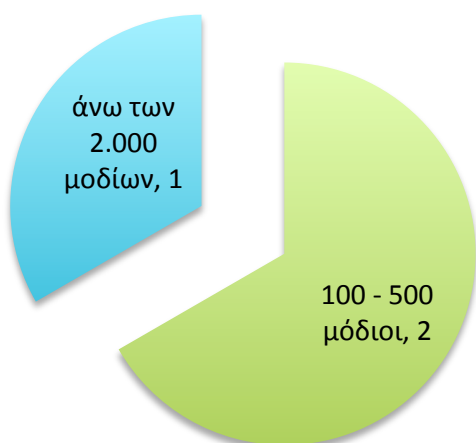
ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Χαλκιδική							1			1
Δυτική Χαλκιδική				1	1			1		3
Θεσσαλονίκη			1							1
Κασσάδρα						1				1
Κεντρική Χαλκιδική			1							1
Περιοχή Λιμνών		1	2			1		1		5
Περίχωρα Άθω			1	2						3
Σίθωνια						1				1
Στρυμόνας			4	2		1	2	1		10
		1	9	5	1	4	3	3		26

ΠΙΝΑΚΑΣ 18.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου

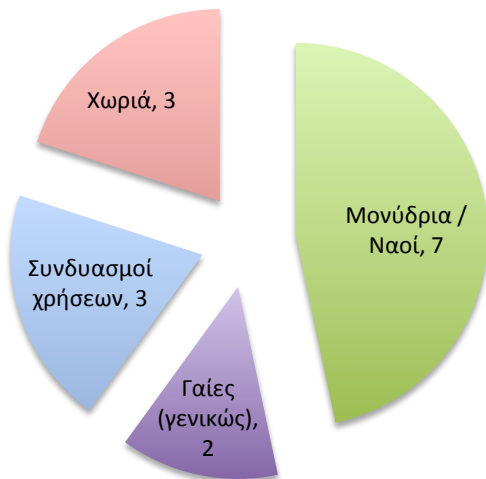
11ος αιώνας

12ος αιώνας

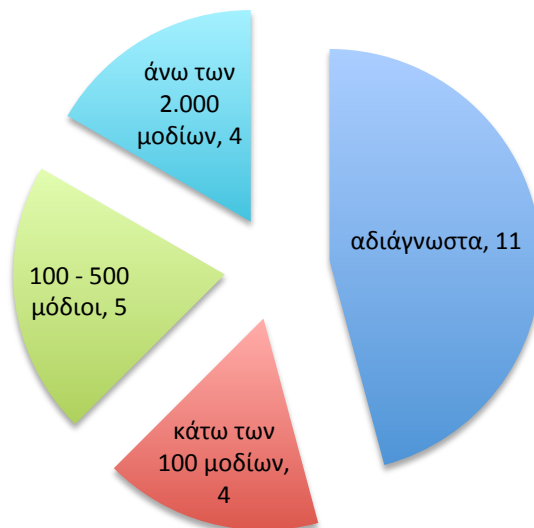
13ος αιώνας

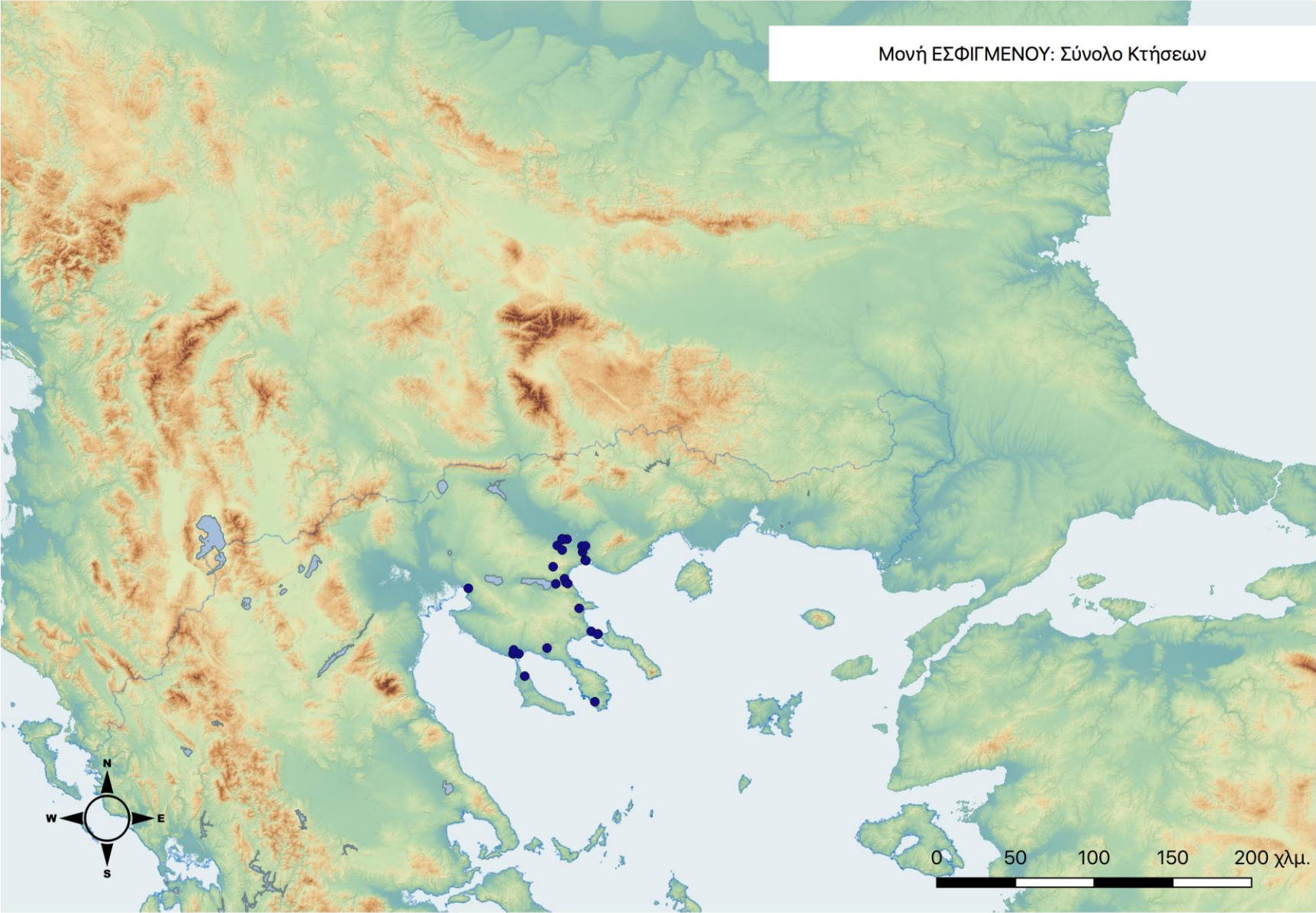
14ος αιώνας

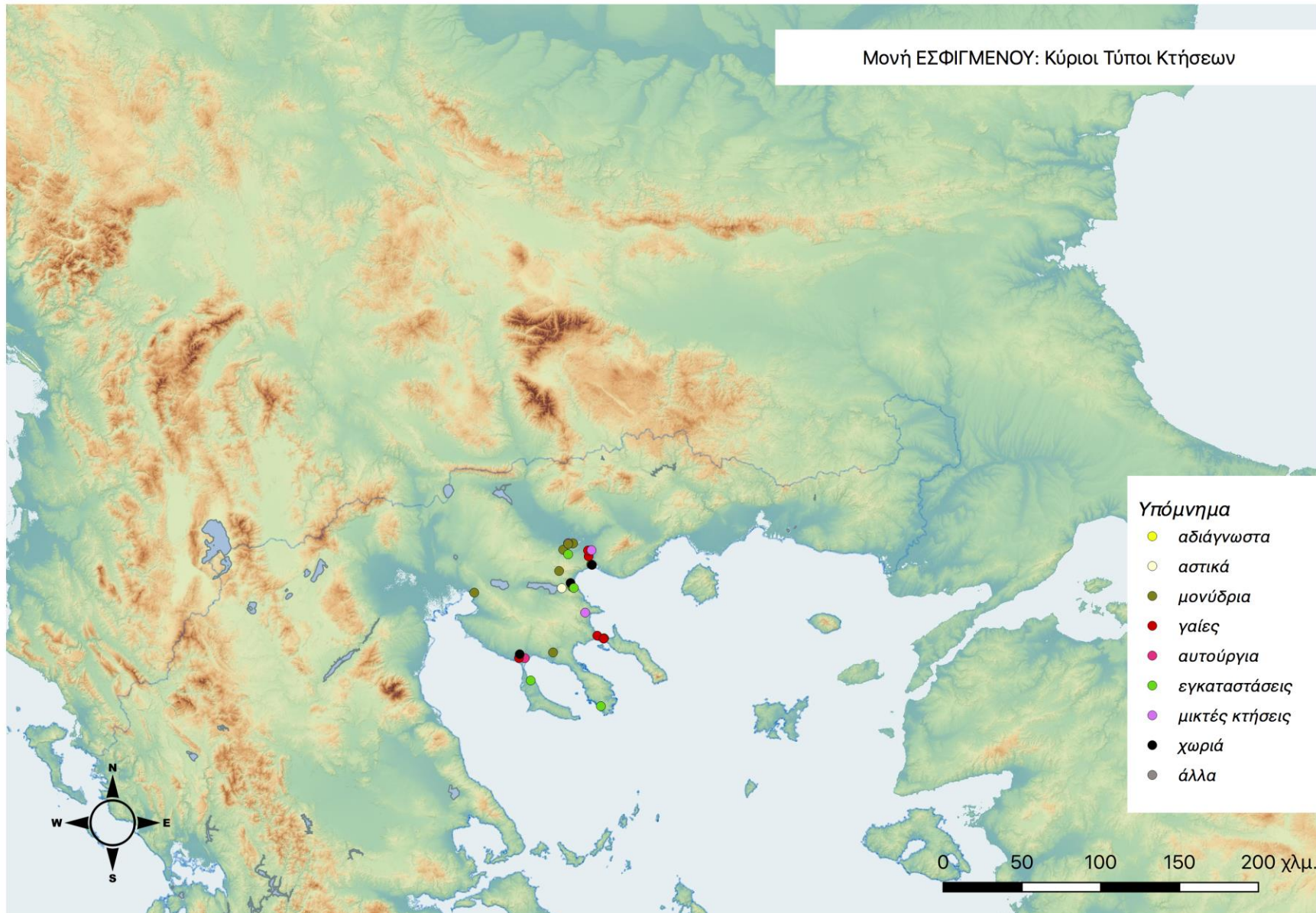
15ος αιώνας

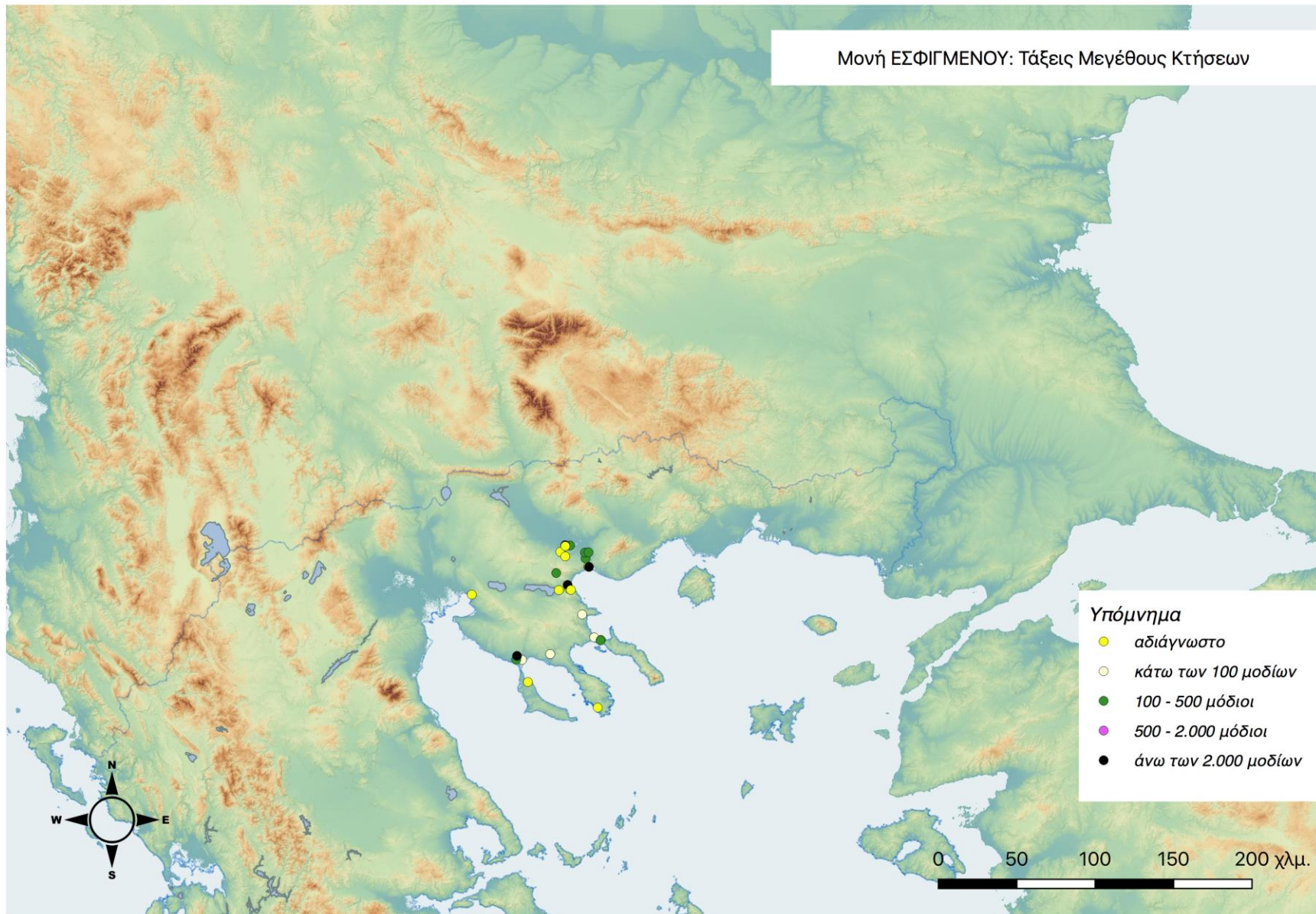
ΧΑΡΤΗΣ 18.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου

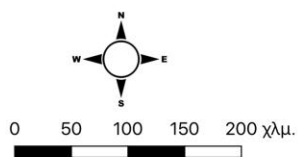
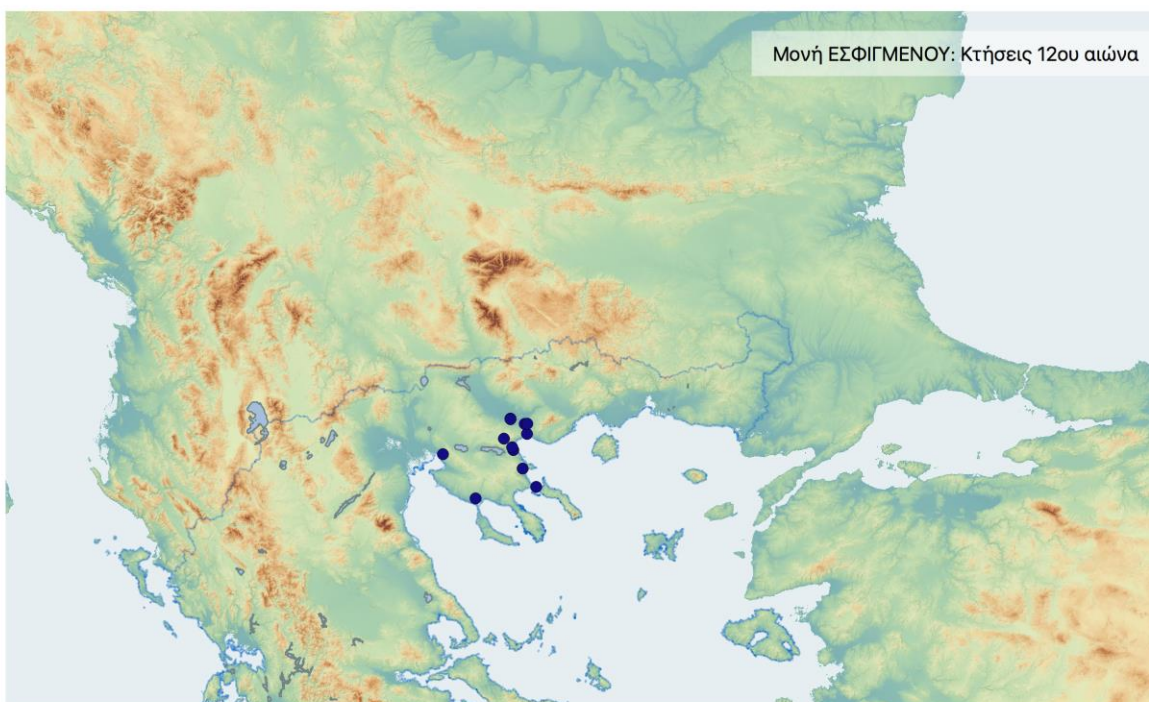
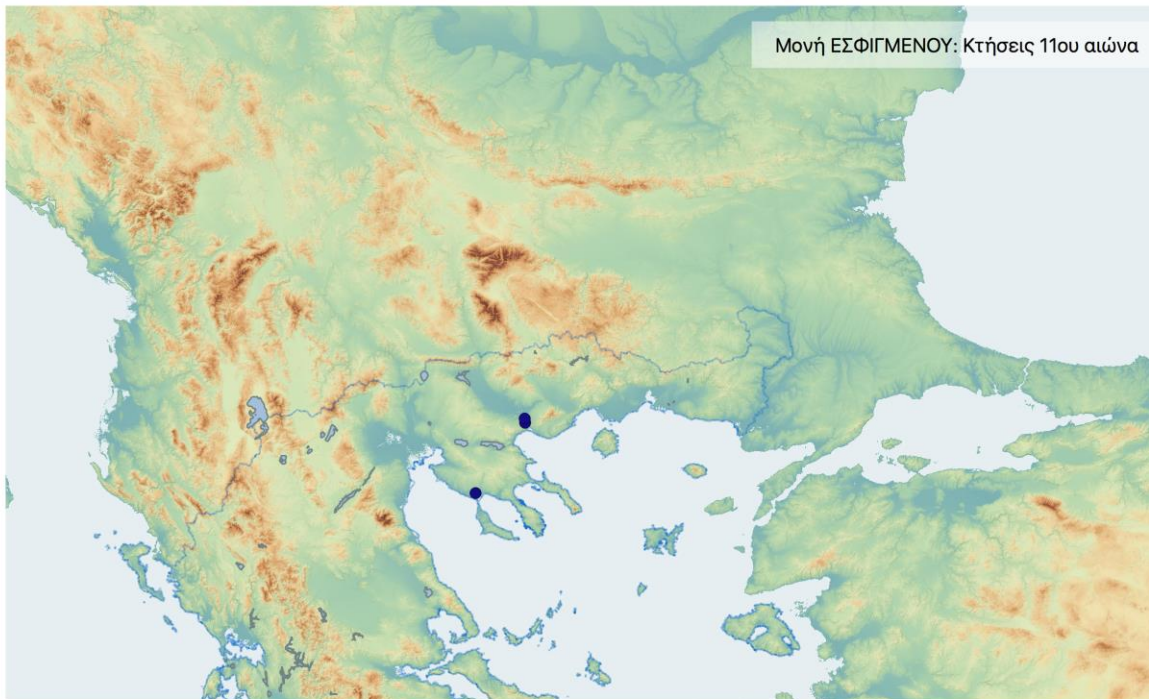
ΧΑΡΤΗΣ 18.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου

ΧΑΡΤΗΣ 18.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου

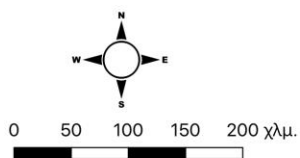
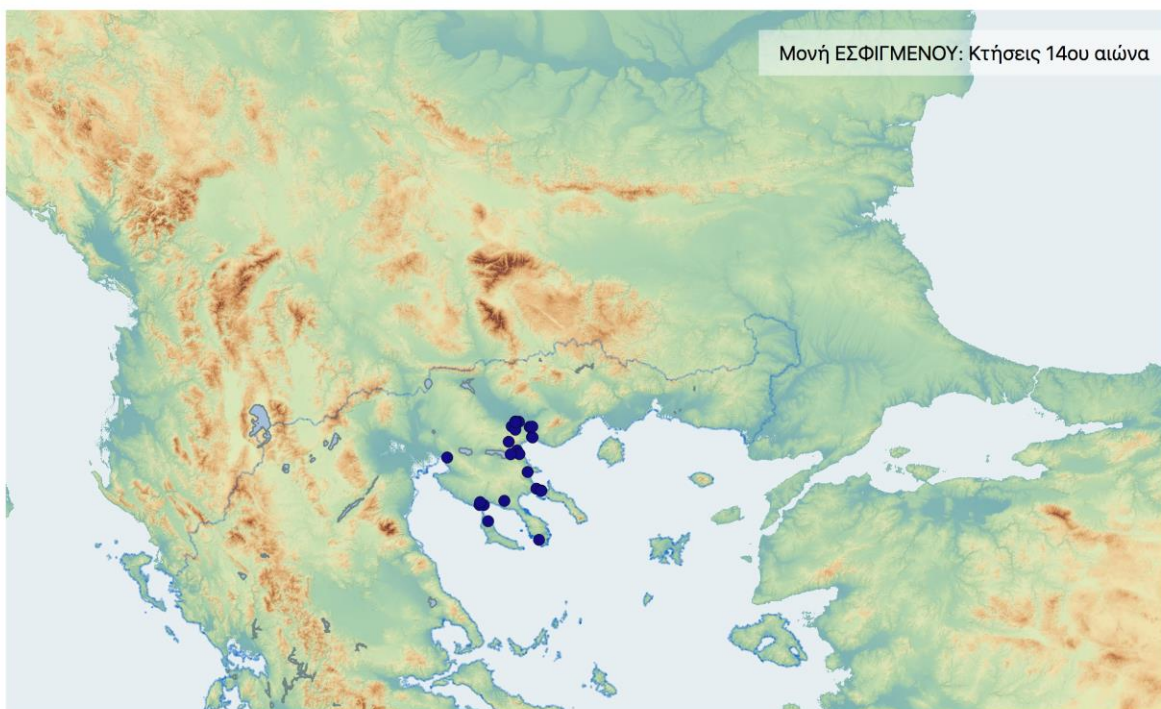
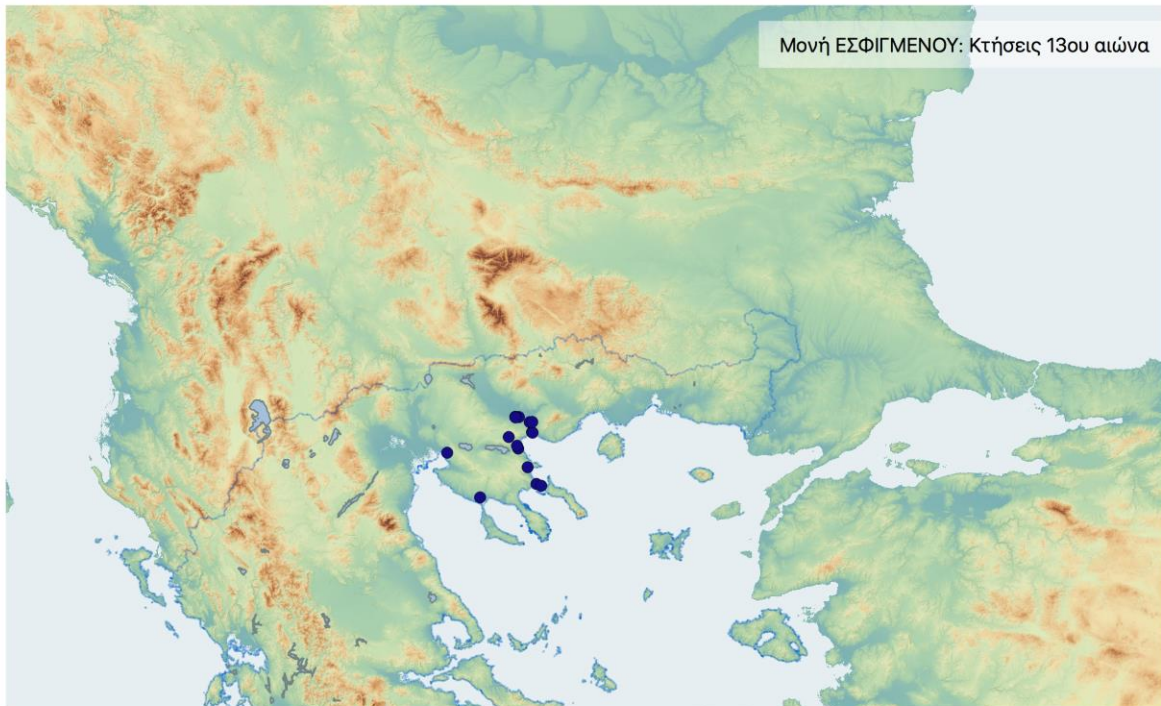
ΧΑΡΤΗΣ 18.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου:
11^{ος} και 12^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ:
11ος και 12ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

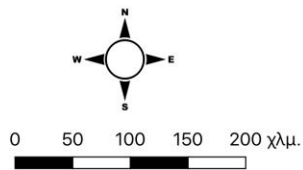
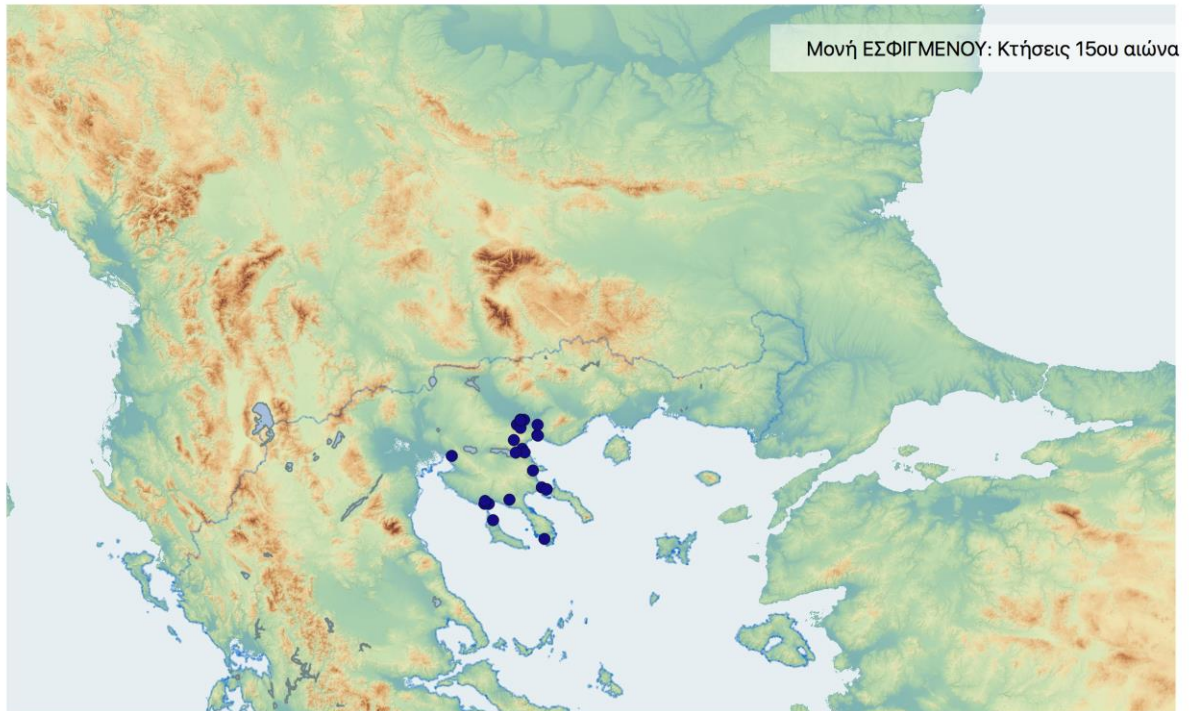
ΧΑΡΤΗΣ 18.05: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου:
13^{ος} και 14^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ:
13ος και 14ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 18.06: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου:
15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ:
15ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Οι πρώτη τεκμηριωμένη μνεία του ιδιοκτησιακού καθεστώτος της μονής εκτός Άθω χρονολογείται στο 1078, και αφορά ήδη υφιστάμενες κτήσεις στη Δυτική Χαλκιδική, στην Πορταρέα.²⁶ Στην ίδια περίοδο (1095) χρονολογείται και ένα άλλο έγγραφο που τεκμηριώνει κτήσεις της μονής στην περιοχή του Στρυμόνα, στη λίμνη του Αχινού.²⁷

Οι επόμενες τεκμηριωμένες πληροφορίες χρονολογούνται στο 13^ο αιώνα (1258-59) και αφορούν μια σειρά κτήσεων που, εκτός από τα Περίχωρα του Άθω, τοποθετούνται στο Στρυμόνα, την Περιοχή των Λιμνών, τη Θεσσαλονίκη και τη Δυτική Χαλκιδική.²⁸ Πρόκειται δηλαδή για μια περιοχή αρκετά διευρυμένη σε σχέση με εκείνη που προκύπτει από τις πρώτες μαρτυρίες.

Ο 14^{ος} αιώνας είναι ιδιαίτερα πλούσιος σε πληροφορίες που αφορούν κτήσεις της μονής. Ήδη από το ξεκίνημα του 14^{ου} και μέχρι περίπου τα μέσα του αιώνα, ένα σημαντικός αριθμός εγγράφων²⁹ τεκμηριώνει το ζωτικό χώρο

²⁶ Lefort, *ESPHIGMENOU*, αρ. 4. Πρόκειται για έγγραφο του Πρωτοσπαθαρίου Νικολάου, με το οποίο αποδίδονται και πάλι στη μονή, εκτάσεις που της είχαν αποσπαστεί από το Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης.

²⁷ Lefort, *ESPHIGMENOU*, αρ. 5: *Περιορισμός Μωρουσά*.

²⁸ Lefort, *ESPHIGMENOU*, αρ. 6. Πρόκειται για Χρυσόβουλλο του Μανουήλ Η' με το οποίο επικυρώνονται παλαιότερες κτήσεις της μονής στις περιοχές: Πρόβλακας, Σκουταρά, Κρούσοβο (Κερδύλλια), Λαιμίν (στη λίμνη του Αχινού), Μουρσά, Στεφανιανά, πόλη Θεσσαλονίκης και Πορταρέα.

²⁹ Τουλάχιστον 14 έγγραφα παρέχουν πληροφορίες για κτήσεις της μονής κατά την περίοδο αυτή. Πρόκειται κυρίως για Πρακτικά απογραφών (1300, 1318, 1321), αυτοκρατορικά Προιστάγματα (1328, 1330, 1334) και Χρυσόβουλλα (1346, 1347), έγγραφα Μητροπολιτών

της μονής, που δείχνει να έχει σχεδόν παγιωθεί στις παραπάνω περιοχές, με μικρές μόνο διαφοροποιήσεις.³⁰

Οι πηγές μειώνονται στο β' μισό του 14^{ου} αιώνα. Τα μετρημένα έγγραφα αφορούν κατά κανόνα υποθέσεις ήδη γνωστών κτήσεων ή κτήσεων εντός των δεδομένων περιοχών.³¹ Τα στοιχεία για τον επόμενο αιώνα είναι ελάχιστα.³² συμπληρώνονται έμμεσα, από έγγραφα του 16^{ου}, τα οποία αναφέρονται σε κτήσεις ήδη υφιστάμενες: δύο έγγραφα των ετών 1527 και 1528 για κτήσεις στη Σιθωνία (Λογγό),³³ και κυρίως ο βακουφναμές του 1568/69, όπου φαίνεται ωστόσο μια αναμενόμενη πλέον συρρίκνωση του ζωτικού χώρου της μονής³⁴

Κατόπιν των παραπάνω, οι χρονικές τομές είναι πέντε, ξεκινώντας από τον 11^ο αιώνα (11^{ος} - 15^{ος}).

Κατανομές

Οι χρονικές τομές αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές -

(1358, 1359) και μεμονωμένα έγγραφα, σε μια περίοδο από το 1300 ως το 1365. Ενδεικτικά, οι αρ. 4, 5, 6, 8, 10, 14-23, 25-27.

³⁰ Πέραν της αριθμητικής αύξησης των κτήσεων καθαυτών, σε επίπεδο μειζόνων περιοχών, οι προσθήκες αφορούν την Ανατολική και την Κεντρική Χαλκιδική, την Κασσάνδρα και τη Σιθωνία.

³¹ Τρία έγγραφα (αρ. 28-30) στο τελευταίο τέταρτο του αιώνα (1387, 1388, 1393), αναφέρονται στο Στρυμόνα (Παρύακος, Αχινός) και τη Δυτική Χαλκιδική (Πορταρέα), ενώ ένα έγγραφο του 1409 (αρ. 31) που αφορά φοροαλλαγές και λοιπές εξαιρέσεις, αναφέρεται και πάλι σε γνωστές περιοχές: Περιοχή Λιμνών (Ρεντίνα) και Κασσάνδρα.

³² Βλ. Ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία.

³³ Μελισσάκης, αρ. 1 και 2..

³⁴ Αρχείο Εσφιγμένου, Φάκελος Γ, αρ. 9. Βλ. σχετικά, Lefort, *ESPHIGMENOU*, σ. 7 και 28.

ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 18.01:** Οι κτήσεις της Μονής Εσφιγμένου, συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 26 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, συμβατικές ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 18.01.

- **Πίνακας 18.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα στις πέντε χρονικές τομές. Συγκεκριμένα: 11^{ος} αι.: 3 κτήσεις – 12^{ος} αι.: 12 κτήσεις – 13^{ος} αι.: 15 κτήσεις - 14^{ος} αι.: 25 κτήσεις - 15^{ος} αι.: 24 κτήσεις.

Με αφετηρία τις αρχικές 3 κτήσεις που μαρτυρούνται στα πρώιμα τεκμήρια, είναι σαφής η αυξητική τάση των κτήσεων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, παρουσιάζει σαφείς βαθμίδες, οπότε η συνήθης αύξηση που

παρατηρείται γενικότερα κατά το 14^ο αιώνα είναι εδώ ηπιότερη (από 15 σε 25).

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 18.04-06.

- **Πίνακας 18.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (26), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν εννέα (9) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Κεντρική Χαλκιδική, Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 18.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομής τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Παρατηρείται μια σαφής «ροπή» προς τα ανατολικά, όπου συγκεντρώνονται περισσότερες από τις μισές κτήσεις της μονής: 10 στο Στρυμόνα και 5 στην περιοχή των Λιμνών. Με εξαίρεση τα Περίχωρα του Άθω και τη Δυτική Χαλκιδική όπου συγκεντρώνονται από 3 κτήσεις, οι υπόλοιπες περιοχές εκπροσωπούνται με μόλις 1 κτήση καθεμιά.

- **Πίνακας 18.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω εννέα μείζονες περιοχές. Το ενδιαφέρον προσελκύουν ασφαλώς οι περιοχές με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση κτήσεων, δηλαδή πρωτίστως ο Στρυμόνας και η Περιοχή των Λιμνών, και δευτερευόντως η Δυτική Χαλκιδική και τα Περίχωρα του Άθω. Από τις παραπάνω περιοχές, ο Στρυμόνας και η Δυτική Χαλκιδική εμφανίζουν κτήσεις πρώτες, δηλαδή ήδη από τον 11^ο αιώνα. Η πορεία ωστόσο του Στρυμόνα είναι σαφώς πιο εντυπωσιακή. Η 2 αρχικές κτήσεις αυξάνουν βαθμιαία (2-5-7-9) ως το 14^ο αιώνα, για να μειωθούν κατά 1 κτήση το 15^ο. Στην Περιοχή των Λιμνών η ποσοστιαία μεταβολή δεν είναι το ίδιο εντυπωσιακή, αν και η συγκέντρωση δεν είναι αμελητέα (5 κτήσεις, από 3 το 12^ο αιώνα). Στη Δυτική Χαλκιδική η παλαιά εκείνη κτήση δεν παρουσίασε μεταβολές παρά μόνο μέσα στη γενικότερη ακμή του 14^{ου} αιώνα, όπου αυξήθηκε από 1 σε 3. Στον ίδιο αριθμό έφτασε και η 1 κτήση που εμφανίζεται το 12^ο αιώνα στα Περίχωρα του Άθω, αν και στην περιοχή αυτή η αύξηση είναι βαθμιαία. Οι υπόλοιπες πέντε περιοχές μένουν στη 1 κτήση. Από αυτές, οι δύο (Ανατολική Χαλκιδική και Θεσσαλονίκη) ξεκινούν από το 12^ο αιώνα, ενώ οι υπόλοιπες μόλις το 14^ο.

- **Πίνακας 18.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Με μια πρώτη ματιά, φαίνεται η μετάβαση, από την αρχική κατάσταση των 3 κτήσεων του 11^{ου} αιώνα στη διασπορά που σημειώνεται κατά τη φάση ακμής του 14^{ου} αιώνα. Αυτό που προσέχει κανείς ωστόσο είναι

πως, πέρα από την επέκταση του ζωτικού χώρου της μονής σε αισθητά περισσότερες περιοχές, φαίνεται να υπάρχει μια σαφής προτίμηση σε ορισμένες από αυτές. Δηλαδή, οι τέσσερις από τις εννέα περιοχές, οι δύο αρχικές του 11^{ου} αιώνα (Δυτικά Χαλκιδική, Στρυμόνας) και δύο του 12^{ου} (Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω), σημειώνουν αύξηση των κτήσεων στις επόμενες χρονικές τομές, έναντι των άλλων που μένουν αμετάβλητες.

- **Πίνακας 18.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά εννέα γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, στις χρονικές τομές. Εντοπίζονται δύο περιπτώσεις: α) Περιοχές με εξαρχής εμφάνιση και διατήρηση ενός συγκεκριμένου αριθμού κτήσεων (Ανατολική Χαλκιδική, Κεντρική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Σιθωνία), β) Περιοχές με σταθερή βαθμιαία αύξηση (Δυτική Χαλκιδική, Περιοχή Λιμνών, Περίχωρα Άθω), και γ) Περιοχές με αύξηση αλλά και μείωση (Στρυμόνας). Στις τελευταίες δύο περιοχές (Περίχωρα Άθω, Στρυμόνας) είναι επίσης χαρακτηριστικός ο ιδιαίτερα ομαλός ρυθμός αύξησης, σε αντίθεση με τις δύο προηγούμενες, όπου η αύξηση γίνεται με διακριτά επίπεδα.

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 18.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων, με εκπροσώπηση των επτά από τους εννέα τύπους. Με εξαίρεση τις *Αστικές κτήσεις* και τα *Αυτούργια*, που εκπροσωπούνται με 1 μόλις κτήση ο καθένας, οι υπόλοιποι τύποι έχουν ικανοποιητικές κατανομές. Μάλιστα, οι περισσότεροι εξ αυτών κυμαίνονται στα ίδια περίπου επίπεδα, με εξαίρεση μόνο τον τύπο *Μονύδρια/Ναοί* που συγκεντρώνει διπλάσιο αριθμό κτήσεων.

Αναλυτικά:

Συνδυασμοί χρήσεων και *Χωριά*: από 3 κτήσεις– *Εγκαταστάσεις*: 4 κτήσεις
- *Γαίες*: 5 κτήσεις - *Μονύδρια/Ναοί*: 9 κτήσεις. Με εξαίρεση τον τελευταίο τύπο, όπου φαίνεται μια κάποια προτίμηση, οι υπόλοιποι δείχνουν ιδιαίτερα ισορροπημένοι, στοιχείο που με τη σειρά του υποδηλώνει μια διαφορετική οικονομική δυναμική, πέρα από το παραδοσιακό «σφιχτό» αγροτικό μοντέλο.

Δεν εκπροσωπούνται καθόλου οι τύποι: *Αδιάγνωστα* και *Άλλα*.

- **Πίνακας 18.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Παρατηρούμε καταρχάς ότι πρώτοι δύο χρονικά τύποι (*Γαίες* και *Χωριά*) σημειώνουν διαφορετική εξέλιξη: Από τη μια οι *Γαίες* ξεκινούν με τις περισσότερες κτήσεις (2) αλλά θα παραμείνουν σ' αυτό περίπου το επίπεδο κατά μέσον όρο (2-1-2-4-3), ενώ τα *Χωριά* θα σημειώσουν μια μικρή αλλά σταθερή

αύξηση (από 1 σε 3). Αργή και σταθερή αύξηση σημειώνουν επίσης τα *Μονύδρια/Ναοί*, που έχουν εμφανώς την πιο εντυπωσιακή παρουσία από όλους τους τύπους: ξεκινούν με 6 κτήσεις το 12^ο αιώνα, για να φτάσουν τις 7 και 9 στους επόμενους δύο. Πέραν αυτών, άλλα σημεία στα οποία αξίζει να σταθεί κανείς, είναι η συνολική εικόνα που σχηματίζεται κατά το 14^ο αιώνα. Δεδομένου ότι πρόκειται για μια περίοδο γενικότερης ακμής, είναι αναμενόμενη η ποσοτική αύξηση. Ωστόσο, πέραν των αριθμών καθαυτών, αυτό που παρατηρείται επίσης είναι η επέκταση των κύριων τύπων: χωρίς να εγκαταλείπονται οι φορείς πιο «παραδοσιακών» σχημάτων, οι νέοι τύποι κτήσεων την περίοδο αυτή υποδηλώνουν μια μετακίνηση σε πιο δυναμικές οικονομικές πρακτικές. Από τις *Γαίες* και τα *Χωριά* της αρχικής φάσης, εμφανίζονται οι *Αστικές κτήσεις*, τα *Αυτούργια* και οι *Εγκαταστάσεις*, ενώ αυξάνουν σημαντικά και τα *Μονύδρια/Ναοί*. Στη γραφική απόδοση ωστόσο, το ενδιαφέρον φαίνεται να εστιάζεται κυρίως στα *Μονύδρια/Ναούς*, των οποίων οι συνολικοί αριθμοί εκτινάσσονται σε επίπεδα διπλάσια του μέσου όρου.

- **Πίνακας 18.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις εννέα (9) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Σύμφωνα και με τις κατανομές που αφορούν σύνολα ανά τύπο ή/και ανά μείζονα περιοχή (βλ. πίνακες 14 αλλά και πίνακες 10-13, αντίστοιχα), επικρατέστερη περιοχή είναι ο Στρυμόνας και τύπος τα *Μονύδρια/Ναοί*, με 10 και 9 κτήσεις αντίστοιχα.

Ως προς το συνδυασμό των δύο αυτών παραμέτρων που εκφράζεται με το συγκεκριμένο γράφημα, παρατηρούμε τα εξής: Καταρχάς, με εξαίρεση τον τύπο *Μονύδρια/Ναοί*, σε καμία περιοχή δεν εμφανίζονται άνω των δύο κτήσεων ίδιου τύπου. Οι συγκεντρώσεις κυμαίνονται μεταξύ 1 και 2

κτήσεων. Δύο κτήσεις σημειώνονται στα παρακάτω: Περιοχή Λιμνών (Μονύδρια/Ναοί), Περίχωρα Άθω (Γαίες), Στρυμόνας (Γαίες και Συνδυασμοί χρήσεων). Η εικόνα αυτή υποδηλώνει μια απουσία σαφών προτιμήσεων ως προς το συνδυασμό μιας περιοχής με συγκεκριμένο τύπο. Οι όποιες προτιμήσεις εκφράζονται χωριστά, όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 18.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 18.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Εσφιγμένου: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.**

Στο σύνολο των στοιχείων για τις 26 καταγεγραμμένες κτήσεις, κάτι λιγότερο από τις μισές (11) χαρακτηρίζονται ως *Αδιάγνωστες*. Οι υπόλοιπες κατανέμονται ισόποσα σχεδόν μεταξύ α) των δύο ακραίων κατηγοριών (4 κτήσεις άνω των 2.000 μοδίων, και 4 κάτω των 100 μοδίων) και β) της κατηγορίας από 100 ως 500 μοδίου (7 κτήσεις).

Στη χρονική τους εξέλιξη, οι κτήσεις αποτυπώνουν διαφορετικές τάσεις. Ανιχνεύεται ωστόσο μια κάποια προτίμηση προς τις μικρομεσαίες κατηγορίες, όπου η αύξηση είναι βαθμιαία και σταθερή. Αύξηση παρατηρείται και στις άλλες δύο κατηγορίες που αναφέρθηκαν (άνω των 2.000 μοδίων και *Αδιάγνωστα*), ωστόσο στις περιπτώσεις αυτές δεν είναι βαθμιαία: στη μεν πρώτη, από 1 κτήση σε 3 κι έπειτα σε 4, στη δε δεύτερη ακόμη πιο έντονα, από 5 σε 11 κτήσεις. Αυτή η μεγάλη διακύμανση στα *Αδιάγνωστα* αποτυπώνει και το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης του 14^{ου}

αιώνα. Η κατηγορία αυτή, μαζί με τις δύο μικρότερες, συγκεντρώνουν τη συντριπτική πλειονότητα των κτήσεων της μονής.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 18.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι πληροφορίες για τις εκτός Άθω κτήσεις της μονής ξεκινούν από νωρίς (3 κτήσεις τον 11^ο αιώνα), σε μια εποχή όπου λίγες αθωνικές μονές έχουν περάσει τα όρια της χερσονήσου. Χωρίς να σημειώνεται κάποια θεαματική εξέλιξη στη χρονική αλληλουχία, παρατηρείται γενικώς μια μικρή αλλά σταθερή αυξητική πορεία, μέχρι ασφαλώς τη χαρακτηριστική γενικότερα έξαρση του 14^{ου} αιώνα. Ο επόμενος (15^{ος}) δίνει εικόνα σταθερότητας, με μία μόλις απώλεια, από 26 σε 25 κτήσεις.

Γεωγραφικά, οι κτήσεις στο σύνολό τους χωροθετούνται στο ανατολικό τμήμα του «τυπικού» αθωνικού χώρου, με έμφαση στο Στρυμόνα και την περιοχή των Λιμνών. Με εξαίρεση μια ακόμα συγκέντρωση στη Δυτική Χαλκιδική, οι γύρω περιοχές εκπροσωπούνται υποτυπωδώς.

Ως προς τους κύριους τύπους, παρόλο που υπερτερούν σαφώς τα *Μονύδρια/Ναοί*, παρατηρούνται ενδιαφέρουσες συγκεντρώσεις ή/και στοιχειώδης εκπροσώπηση και άλλων τύπων, σε σημείο που να υποδηλώνονται πιθανές τάσεις υπέρβασης των αυστηρών, παραδοσιακών μοντέλων αγροτικής παραγωγής.

Όσον αφορά τα μεγέθη των κτήσεων, λαμβανομένων ασφαλώς υπόψη των πολυάριθμων *Αδιάγνωστων*, διαφαίνεται μια τάση συγκέντρωσης στις μικρομεσαίες μάλλον κτήσεις.

Η γενική εικόνα περιγράφει μία μονή που, παρά τις όποιες διακυμάνσεις στην ιστορική συγκυρία, παρουσιάζει πρώιμη παρουσία ως προς τα

ιδιοκτησιακά, και διακριτική αλλά σταθερή διαδρομή. Ο ζωτικός της χώρος αυξάνει σταθερά και προσεκτικά, χωρίς μεγάλα ανοίγματα και διακυμάνσεις, από άποψη γεωγραφική και ποσοτική. Την παραδοσιακή ωστόσο εικόνα που υπαινίσσεται ο «τυπικός» αθωνικός χώρος κτήσεων, και μάλιστα σε ένα μόλις τμήμα του (ανατολικό), ισοσταθμίζουν οι τύποι των κτήσεων, των οποίων η πολυφωνία και οι συγκεντρώσεις υποδηλώνουν οικονομικές τάσεις περισσότερο δυναμικές.

ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Αγίου Παντελεήμονος

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Αγίου Παντελεήμονος, Ρωσικό, Κοινόβιο των Καλλιμάχηδων
(19ος αιώνας)

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Άγιος Παντελεήμων

ΚΤΙΤΩΡ: Λεόντιος Θεσσαλονικεύς

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Δέκατη ένατη (19η) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ:

10ος αιώνας: (πρώτη μνεία το 998) Ίδρυση Μονής του Θεσσαλονικέως

Αρχές 11ου αιώνα: Ίδρυση Μονής του Ξυλουργού (μνείες σε έγγραφα του 1016 και 1030)

1143: Παραχώρηση από τον Πρώτο της Μονής (μονυδρίου) του Ξυλουργού (Μονής του Ρως / των Ρουσών, Σκήτη Βογορόδιτσα) σε Σέρβους μοναχούς από το Μαυροβούνιο.

1169: Παραχώρηση από τον Πρώτο της Μονής του Θεσσαλονικέως στους Σέρβους μοναχούς που είχαν στο μεταξύ αυξηθεί. Η Μονή του Ξυλουργού παρέμεινε στην κατοχή τους ως σκήτη.

1765: Μετεγκατάσταση της Μονής στη σημερινή της θέση (όπου ήδη βρισκόταν ο αρσανάς της Μονής του Θεσσαλονικέως)

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Λεόντιος Θεσσαλονικεύς (Μονή Θεσσαλονικέως),
Γεράσιμος (Μονή του Ξυλουργού)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Λίγο νοτιότερα από το μέσο της αθωνικής χερσονήσου, στην εσωτερική πλευρά, προς τον Σιγγιτικό κόλπο. Μεταξύ της Μονής Ξενοφώντος (βόρεια) και του αρσανά της Μονής Ξηροποτάμου (νότια).

Το οικοδομικό συγκρότημα του 19ου αιώνα είναι κολοσσιαίο, με πλήθος μεγάλης κλίμακας βοηθητικών κτισμάτων εκτός του περιβόλου και ως την παραλία. Ο αρχικός πυρήνας ήταν ένα απλό ορθογώνιο γύρω από το Καθολικό, που σύντομα επεκτάθηκε και εμπλουτίστηκε, για να στεγάσει τους περίπου 2.000 μοναχούς στις αρχές του 20ού αιώνα.

Εντός και πέριξ της μονής βρίσκονται διάσπαρτα δεκάδες παρεκκλήσια, με χαρακτηριστικότερα αυτά του Αγίου Αλεξάνδρου Νέφσκι και της Αγίας Σκέπης.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτεια της μονής είναι από τις μεγαλύτερες στον Άθω, απαρτιζόμενη από δύο τμήματα: ένα στην ευρύτερη περιοχή της και ένα στα δυτικά όρια της αθωνικής πολιτείας.

Το πρώτο τμήμα που περιλαμβάνει τον άμεσο ζωτικό χώρο της, έχει μικρό σχετικά μέτωπο στη δυτική παραλία, και εκτείνεται σε βάθος στην αθωνική ενδοχώρα, προς τον κεντρικό δασικό οδικό άξονα (μπεηλίδικο) στο μέσον της. Συνορεύει με τις περιοχές των Μονών (δεξιόστροφα, από Δ προς Α): Ξενοφώντος, παντοκράτορος, Κουτλουμουσίου και Ξηροποτάμου, καθώς και με την περιοχή των Καρυών στα ανατολικά.

Το δεύτερο τμήμα βρίσκεται ακριβώς στο δυτικό χερσαίο σύνορο του Άθω, και συνορεύει με τμήματα επικρατειών των Μονών: Βατοπεδίου και Διονυσίου, καθώς και με την κατεχοχήν επικράτεια της Μονής Χιλανδαρίου,

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Μονή του Ξυλουργού

Σε έγγραφο του 1016,¹ υπογράφει κάποιος Γεράσιμος ηγούμενος της "Μονής του Ρως", ενώ σε άλλο έγγραφο του 1030² αναφέρεται η "Μονή της Θεοτόκου του Ξυλουργού". Αργότερα, καθίσταται σαφέστερο πως οι δύο αυτές ταυτίζονται.³

Μονή του Θεσσαλονικέως (Παλαιομονάστηρο)

Πρώτη μνεία στα 998 (Έγγραφο του Πρώτου Νικηφόρου. Στις υπογραφές αναφέρεται και ο Λεόντιος μοναχός και ηγούμενος της Μονής του Αγίου Παντελεήμονος),⁴ και σε άλλα έγγραφα της ίδιας περιόδου (πρώτα έτη 11ου αιώνα). Ήδη στα 1044⁵ η Μονή κατέχει ακίνητη περιουσία εκτός Άθω (προάστειον Φουσκούλου).

¹ Lemerle, *LAVRA I*, αρ. 19.

² Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 1.

³ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 7, 8.

⁴ Lefort, *VATOPEDI II*, αρ. 2. Συνοπογράφει κάποιος Λεόντιος, μοναχός και ηγούμενος της Μονής του Αγίου Παντελεήμονος. Ταυτίζεται ωστόσο με τον Λεόντιο Θεσσαλονικέα που αναφέρεται σε έγγραφο του 1009 (*CHILANDARI*, αρ. 1). Πέραν αυτών, ωστόσο, υπάρχει έγγραφο του 1057 (αρ. 3) το οποίο παρέχει terminus εβδομήντα ετών (δηλαδή, έτος 987), για ήδη ύπαρξη της μονής. Βλ. επίσης, *PROTATON*, σ. 89.

⁵ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 3.

Δεν είναι απολύτως σαφές, αν η Μονή "των Ρουσών" και "του Ξυλουργού" ήταν εξ αρχής μία ή αν ήταν δύο χωριστές και ενώθηκαν μετά τα 1142. Πάντως, από τότε κι έπειτα, αναφέρονται ως μία: "του Ξυλουργού ήτοι των Ρουσών".⁶

Στα 1169 ο ηγούμενος του Ξυλουργού, Λαυρέντιος, ζητά από τον Πρώτο να του παραχωρηθεί ένα μοναστήρι, για να στεγαστεί η προφανώς πολυάριθμη πλέον αδελφότητα.⁷ Του παραχωρείται η Μονή του Θεσσαλονικέως με όλες της τις κτήσεις, η οποία, εκείνη την περίοδο, αναφέρεται ως εγκατελειμμένη.

Στα 1271 η Μονή αναφέρεται πλέον ως "του Αγίου Παντελεήμονος",⁸ χωρίς ωστόσο να εκλείπουν και οι παλαιότερες ονομασίες.

Σαράντα χρόνια αργότερα (1311), ο Ανδρόνικος Β' επικυρώνει παλαιότερες κτήσεις της Μονής, οι τίτλοι των οποίων είχαν στο μεταξύ απωλεσθεί. Πρόκειται για κτήσεις στις περιοχές: Θεσσαλονίκη, Βολβός, Αραβενίικια και αλλού.⁹

Στα μέσα του 14ου αιώνα αναφέρονται κτήσεις και σε άλλες περιοχές: Δυτική Χαλκιδική, Στρυμόνα, Αραβενίικια, Σέρρες και αλλού,¹⁰ ενώ λίγο αργότερα αναφέρονται και άλλες περιοχές στη Μακεδονία, καθώς και η Στρούμιτσα.¹¹

⁶ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 7.

⁷ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 8.

⁸ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 9.

⁹ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 10.

¹⁰ Lemerle, *LAVRA III*, αρ. 129 και Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 10, 11, 12.

¹¹ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, σ. 13.

Η επέκταση των κτήσεων της περιόδου αυτής σχετίζεται και με την γενναιόδωρη πολιτική του Δουσάν προς τη Μονή (1349).¹² Στο γ' τέταρτο και ως το τέλος του αιώνα, θα ακολουθήσουν και άλλες σερβικές δωρεές, κυρίως από τις οικογένειες των Dragaš, που συνίστανται κυρίως σε μια σειρά ναών και πολυάριθμων χωριών στην ευρύτερη περιοχή της Στρούμιτσα και βορειότερα, κτήσεις που όμως θα απωλεσθούν λίγο αργότερα με την οθωμανική κατάκτηση.

Μετά από αυτή τη βυζαντινο-σερβική περίοδο της Μονής, που θα τερματιστεί με την τελική πτώση των Σέρβων, την προστασία της θα αναλάβουν οι Ρώσοι, με πρώτο τον πρίγκηπα Βασίλειο Γιοβάνοβιτς, στις αρχές του 16ου αιώνα. Ωστόσο, η περίοδος ύφεσης, μετά τα μέσα του αιώνα, ήταν αργά να αποφευχθεί.¹³ Από τα τέλη του 16ου και κατά το α' μισό του 17ου αιώνα η μονή βρίσκεται σε μεγάλη ένδεια, ενώ στις αρχές του 18ου αιώνα φαίνεται να κατοικείται μόνον από λιγοστούς Έλληνες.

Στα 1765 πραγματοποιήθηκε η μετεγκατάστασή της από το "Παλαιομονάστηρο" στη σημερινή της θέση στην παραλία, όπου βρισκόταν ήδη ο αρσανάς της παλαιάς Μονής του Θεσσαλονικέως.¹⁴ Με τη συνδρομή της οικογένειας των Καλλιμάχηδων της Μολδαβίας, η Μονή γνώρισε νέα, σύντομη περίοδο ακμής μετά τα μέσα του 18ου αιώνα και ως τις αρχές του 19ου, οπότε και περιήλθε εκ νέου σε περίοδο κρίσης.¹⁵ Προς τόνωση του δυναμικού της, δέχτηκε Ρώσους μοναχούς οι

¹² Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, σερβ. αρ. 1.

¹³ Σμυρνάκης, σ. 661-662.

¹⁴ Σμυρνάκης, σ. 662.

¹⁵ Σμυρνάκης, σ. 663.

οποίοι τελικά υπερίσχυσαν αριθμητικά, οπότε και η Μονή, με πατριαρχική πράξη, αναγνωρίστηκε ως ρωσικό κοινόβιο.¹⁶

Την ανοδική της πορεία (2.000 μοναχοί) ανέκοψε στις αρχές του 20ού αιώνα η Επανάσταση του 1917. Υπέστη μεγάλες καταστροφές από πυρκαϊά το 1968.¹⁷

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Καθολικό: 1812 (αποπεράτωση 1821)

Τοιχογραφίες Καθολικού: 1855

Παρεκκλήσιο Αγίας Σκέπης: 1888

Τράπεζα: 1893

Καμπαναριό: 1893

Παλαιό Κοιμητήριο: 1820

ΚΤΗΣΕΙΣ: Κύρια μετόχια της Μονής αναφέρονται στις περιοχές: Ανατολική και Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Στρυμόνας, Λήμνος, καθώς και σε πολλές περιοχές της Σερβίας.

Στα εξαρτήματα της μονής περιλαμβάνονται: η Σκήτη της Θεοτόκου (Βογορόδιτσα), η Νέα Θηβαΐδα (Γουρνοσκήτη) και η Χρωμίτσα, καθώς επίσης Κελλία και Καθίσματα, συμπεριλαμβανομένου και του *Παλαιομονάστηρου*.

¹⁶ Σμυρνάκης, σ. 665.

¹⁷ Πεντζίκης, σ. 53-54.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

τέλη 10ου αι.: -Ίδρυση Μονής του Ξυλουργού

-Ίδρυση Μονής του Θεσσαλονικέως

1142: Παραχώρηση της Μονής του Ξυλουργού σε Σέρβους μοναχούς από το Ρούσιο

1169: Παραχώρηση της εγκατελειμμένης Μονής του Θεσσαλονικέως στη Μονή του Ξυλουργού

1271: Μνεία της Μονής του Θεσσαλονικέως ως "του Αγίου Παντελεήμονος"

1311: Χρυσόβουλλο Ανδρονίκου Β' για επικύρωση παλαιότερων κτήσεων στη Θεσσαλονίκη και τη Δυτική Χαλκιδική

1348: Παραχώρηση από τον Πρώτο Αντώνιο, του παλαιού Μονυδρίου του Κάντζαρη προς τη μονή

1349: Χρυσόβουλλο του Δουσάν για παραχώρηση κτήσεων στην Κοιλιάδα του Στρυμόνα

1353: Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ε' Παλαιολόγου για κτήσεις στην Κοιλιάδα του Στρυμόνα

1374: Δωρεές κτήσεων στη Στρούμιτσα από τον Κωνσταντίνο Λάσκαρη

1366-1380: Δωρεές Σέρβων προς τη μονή, σε περιοχές της Σερβίας: Στρούμιτσα, Πετς, Πρίστινα και αλλού

1406: Πρόσταγμα Μανουήλ Β' για παραχώρηση γαιών στη Λήμνο, με μεσολάβηση του Στέφανου Λαζάρεβιτς

1505-1533: Δωρεές προς τη μονή από το Μέγα Πρίγκηπα της Ρωσίας, Βασίλειο Γιοβάνοβιτς, με μεσολάβηση της Αγγελίνας, χήρας του Στέφανου Νεμάνια

μέσα 16ου αι.: Εγκατάλειψη της μονής, λόγω χρεών

1667: Ανέγερση Ναού Αναστάσεως από τον επίσκοπο Ιερισσού, στην παραλία, στη θέση όπου αργότερα μετεγκαταστάθηκε η μονή

1765: Μετεγκατάσταση της μονής στη σημερινή της θέση

τέλη 18ου αι.: Δωρεές προς τη μονή από τους Καλλιμάχηδες της Μολδαβίας

1803: Κοινοβιοποίηση της μονής με πατριαρχικό σιγίλλιο του Καλλινίκου Ε'

1806: Απόδοση της προσωνυμίας "Αυθεντικό Κοινόβιο των Καλλιμάχηδων" για τη μονή

1812-1821: Ανέγερση Καθολικού

1820: Ανέγερση παλαιού Κοιμητηριακού Ναού των Πρωτοκορυφαίων Αποστόλων

β' τέταρτο 19ου αι.: Περίοδος ένδειας και κρίσης

1838: Εγκαταβίωση στη μονή Ρώσων μοναχών από την Καψάλα

1875: Εκλογή Ρώσου ηγουμένου, μετά από μακρά παρεμβολή ελληνικής παρουσίας

1888 Ανέγερση Παρεκκλησίου της Αγίας Σκέπης

1893: Ανέγερση Τράπεζας και Καμπαναριού

1913: Προστριβές με το ρωσικό κράτος και παρέμβαση του τσάρου στις υποθέσεις της μονής

1917: Οκτωβριανή Επανάσταση και διακοπή της ακμής της μονής

B. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

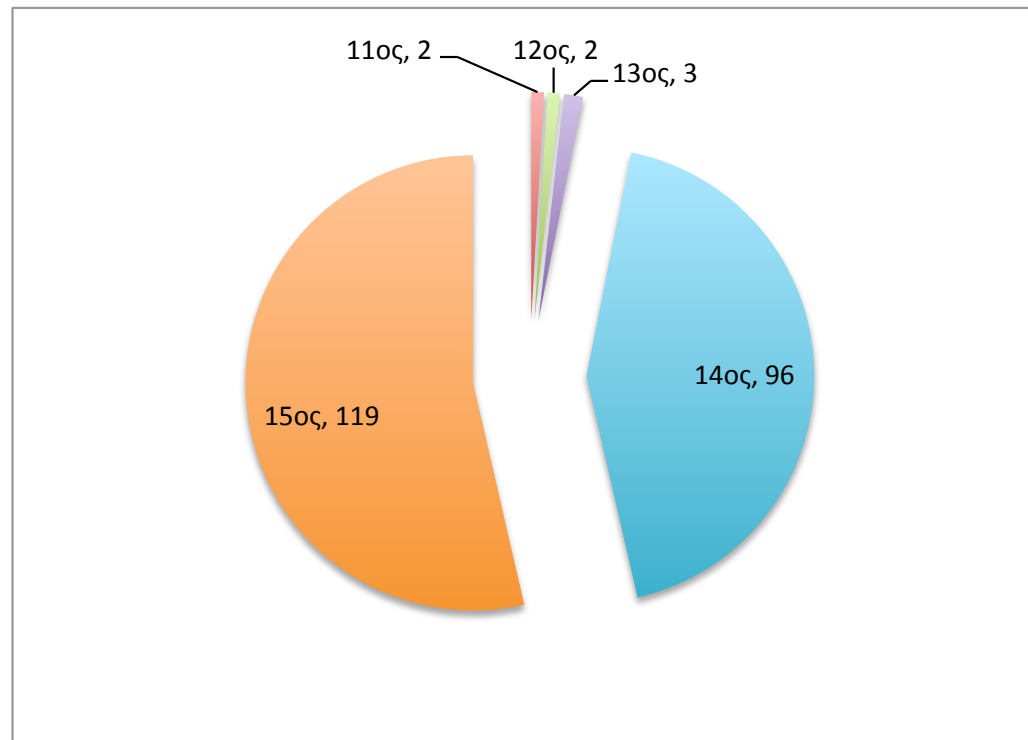
ΠΙΝΑΚΑΣ 19.01: Οι κτήσεις της Μονής Αγίου Παντελεήμονος, συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
19_1	1	Άγιος Μάμας		ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Δυτική Χωλκιδική	40.25858	23.31891	Χωράφι	0	3	1350	1401	
19_2	2	Αγιόμισια		ΑΓΙΟΜΙΣΙΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	40.94543	24.00105	Χωριό	4	7	1353	1401	
19_3	3	Αμόλυτος του Ξένου		ΑΜΟΛΥΤΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.40182	22.81387	Μονή	0	2	1372	1450	
19_4	4	Αντζιστα		ΑΝΤΖΙΣΤΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	40.97567	23.96258	Χωριό	4	7	1353	1401	
19_5	5	Βαϊμή		ΒΑΙΜΗ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	40.94779	23.74212	Χωράφι	0	3	1353	1401	
19_6	6	Βενίκεια		ΒΕΝΙΚΕΙΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	40.93578	23.84199	Χωριό	4	7	1353	1401	
19_7	7	Τούμβα Βόρβου		ΒΟΛΒΟΣ - ΤΟΥΜΠΑ (ΡΩΣΙΚΟ)	Καλαμαριά	Δυτική Χωλκιδική	40.27434	23.22163	Χωράφι	0	3	1311	1400	
19_8	8	Γαίες Μασγιά		ΓΑΙΕΣ ΜΑΓΙΔΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	40.97583	23.75717	Χωράφι	0	6	1349	1401	
19_9	9	Άγιος Γεωργιος Γαμπρόβου		ΓΑΜΠΡΟΒΟ - Άγιος Γεώργιος (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.38021	22.79421	Μονή	0	2	1372	1450	
19_10	10	Αρχάγγελος Γαμπρόβου		ΓΑΜΠΡΟΒΟ - Αρχάγγελος (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.37884	22.80119	Μονή	0	2	1372	1450	
19_11	11	Δοβνίκεια		ΔΟΒΝΙΚΕΙΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	40.94447	23.79198	Χωριό	4	7	1353	1401	
19_12	12	Δράγασια		ΔΡΑΓΟΣΤΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	40.98086	23.75624	Χωριό	4	7	1353	1401	
19_13	13	Άγιοι Ζηνοίς		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΑΓΙΑ ΖΗΝΑΙΔΑ (ΡΩΣΙΚΟ)	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.64006	22.94442	Μονή	0	2	1311	1400	
19_14	14	Κασσάνδρα 2		ΚΑΣΣΑΝΔΡΑ 2 (ΡΩΣΙΚΟ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.07832	23.44617	Χωράφι	1	3	1044	1401	
19_15	15	Λήμνος		ΛΗΜΝΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Λήμνος	39.89583	25.08222	Χωράφι	3	3	1406	1500	
19_16	16	Νεβοσέλου		ΝΟΒΟΣΕΛΟΥ (ΡΩΣΙΚΟ)	Ζίχνα	Στρυμόνας	40.58938	23.57101	Χωριό	4	7	1349	1401	
19_17	17	Πρόκρητος		ΠΡΟΚΡΗΤΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)	Ραβενίκεια	Ανατολική Χωλκιδική	40.45814	23.86629	Χωράφι	0	3	1271	1400	
19_18	18	Αραβνίκεια		ΡΑΒΕΝΙΚΕΙΑ (ΡΩΣΙΚΟ)	Ραβενίκεια	Ανατολική Χωλκιδική	40.39167	23.70222	Χωράφι	0	3	1311	1401	
19_19	19	Άγιος Γεωργιος Σάμπρου		ΣΕΡΡΕΣ - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΑΜΠΡΟΥ (ΡΩΣΙΚΟ)	Σέρρες	Στρυμόνας	41.07482	23.80531	Μονή	0	2	1353	1401	
19_20	20	Τρίλισιον		ΤΡΙΛΙΣΙΟΝ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.29569	23.88558	Μεταλλείο	0	8	1349	1401	
19_21	21	Άγιος Δημήτριος του Φουσκούλου		ΦΟΥΣΚΟΥΛΟΥ - ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.08705	23.40908	Χωριό	4	7	1044	1500	
19_22	22	Χρυσούπολις		ΧΡΥΣΟΥΠΟΛΙΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	40.77974	23.87281	Αλυκή	0	8	1349	1401	
19_23	23	Άγιοι Ανάργυροι της Βανια		ΒΑΝΙΑ - Άγιοι Ανάργυροι (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.39325	22.75372	Μονή	0	2	1372	1450	
19_24	24	Banjska		ΒΑΝΙΣΚΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.38644	22.79942	Μονή	4	2	1372	1450	
19_25	25	Biserka		ΒΙΣΕΡΚΑ (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.20442	21.346564	Χωριό	4	7	1399	1450	
19_26	26	Bogoslav Brgbala		ΒΟΓΟΣΛΑΒ ΒΡΓΒΑΛΑ (ΡΩΣΙΚΟ)	Dubravnica	Σερβία	43.343684	21.350367	Χωριό	4	7	1400	1450	
19_27	27	Borisovo		ΒΟΡΙΣΟΒΟ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.41377	22.88067	Χωριό	4	7	1376	1450	
19_28	28	Θεοτόκος Αμόλυτος της Βραϊνσκα		ΒΡΑΪΝΣΚΑ - Θεοτόκος Αμόλυτος (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.83867	21.58889	Μονή	2	2	1372	1450	
19_29	29	Μπρέσνιτσα		ΒΡΕΣΝΙΚΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.616253	22.569477	Χωριό	4	7	1374	1401	
19_30	30	Θεοτόκος Βυζιέ		ΒΥΖΙΕ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.547589	21.049885	Μονή	0	2	1380	1450	
19_31	31	Βυζιέ		ΒΥΖΙΕ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.547590	21.049888	Χωριό	4	7	1380	1450	
19_32	32	Βυθκνας		ΒΥΘΚΝΑΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.74278	20.89972	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_33	33	Πρόδρομος Σκόλεζ		ΣΚΟΛΕΖ - ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.819551	20.624583	Μονή	0	2	1399	1450	
19_34	34	Σκόλεζ		ΣΚΟΛΕΖ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.819552	20.624584	Χωριό	4	7	1399	1450	
19_35	35	Σρκνιάτα		ΣΡΚΝΙΑΤΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.38611	22.84791	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_36	36	Durdjevo		ΔΟΥΡΔΙΕΒΟ (ΡΩΣΙΚΟ)		Cma Reka	41.42304	21.92917	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_37	37	Donja Okruglica		ΔΟΝΤΣΙΑ ΟΚΡΟΥΓΛΙΚΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.556051	21.089164	Χωριό	4	7	1380	1450	
19_38	38	Θεοτόκος Dragobilja		ΔΡΑΓΟΒΙΛΙΑ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.457557	20.725759	Μονή	0	2	1399	1450	
19_39	39	Άγιος Νικόλαος του Draguš		ΔΡΑΓΟΥΣ - Άγιος Νικόλαος (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.43471	22.89856	Μονή	0	2	1372	1450	
19_40	40	Draželja		ΔΡΑΖΕΛΙΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Cma Reka	41.36298	21.94768	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_41	41	Ντρένοβο		ΔΡΕΝΟΒΟ (ΡΩΣΙΚΟ)		Cma Reka	41.42106	21.89329	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_42	42	Θεομήτωρ Ντρένοβου		ΔΡΕΝΟΒΟ - ΘΕΟΜΗΤΩΡ (ΡΩΣΙΚΟ)		Cma Reka	41.41751	21.89083	Μονή	4	2	1372	1450	
19_43	43	Dubovo		ΔΟΥΒΟΒΟ (ΡΩΣΙΚΟ)	Podgora	Σερβία	43.009382	20.340528	Χωριό	4	7	1399	1450	
19_44	44	Gabrvo		ΓΑΒΡΟΒΟ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.37611	22.79222	Χωριό	4	7	1376	1450	
19_45	45	Θεοτόκος Αμόλυτος Γαμπρόβου	Θεοτόκος Γαμπρόβου	ΓΑΜΠΡΟΒΟ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.37783	22.79464	Μονή	0	2	1376	1450	
19_46	46	Gačice		ΓΑΤΣΙΤΣΕ (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.297861	21.358041	Χωριό	4	7	1400	1450	
19_47	47	Gavrilov		ΓΑΒΡΙΛΟΒ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.66389	21.76389	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_48	48	Gorin		ΓΟΡΙΝ (ΡΩΣΙΚΟ)	Glubočica	Στρυμόνας	41.496062	22.579889	Χωριό	4	7	1399	1450	
19_49	49	Gornji Zakut		ΓΟΡΝΤΣΙ ΖΑΚΟΥΤ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.81596	21.19447	Χωριό	4	7	1380	1450	
19_50	50	Grbavci		ΓΡΒΑΒΤΣΙ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.69201	21.75254	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_51	51	Hajevno		ΧΑΪΕΒΝΟ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.39009	22.88992	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_52	52	Halapatono		ΧΑΛΑΠΑΤΟΝΟ (ΡΩΣΙΚΟ)		Cma Reka	41.41427	21.92581	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_53	53	Hlapova poljana		ΧΑΛΑΠΟΒΑ ΠΟΛΙΑΝΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	44.182353	21.095167	Χωριό	4	7	1399	1450	
19_54	54	Θεοτόκος Ηολιόστα		ΧΟΛΙΟΣΤΑ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.624142	21.649815	Μονή	0	2	1400	1450	
19_55	55	Χριστός Σ'ωιτήρ Ηβνσνο	Ηβνσνο	ΧΡΗΣΤΟΣ Σ'ΟΥΙΤΗΡ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	44.87037	20.29356	Μονή	0	2	1380	1450	
19_56	56	Jasikovica		ΙΑΣΙΚΟΒΙΤΣΑ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.555681	21.037807	Χωριό	4	7	1380	1450	
19_57	57	Jelašnica		ΙΕΛΑΣΝΙΚΑ (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.288840	22.051548	Χωριό	4	7	1400	1450	
19_58	58	Jeišci		ΙΕΪΣΤΣΙ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.139687	20.863183	Χωριό	4	7	1400	1450	
19_59	59	Άγιος Νικόλαος του Juzinovo		ΙΟΥΣΙΝΟΒΟ - Άγιος Νικόλαος (ΡΩΣΙΚΟ)		Cma Reka	41.41001	21.93001	Μονή	0	2	1372	1450	
19_60	60	Kamen		ΚΑΜΕΝ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.62531	21.81988	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_61	61	Άγιος Νικόλαος του Koleša		ΚΟΛΕΣΑ - Άγιος Νικόλαος (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρυμόνας	41.41533	22.74988	Μονή	0	2	1372	1450	
19_62	62	Koropci		ΚΟΡΟΠΤΣΙ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.141597	20.864879	αγορά	0	1	1400	1450	
19_63	63	Košane		ΚΟΣΑΝΕ (ΡΩΣΙΚΟ)		Cma Reka	41.37681	21.97565	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_64	64	Kruševac		ΚΡΟΥΣΕΒΑΤΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.574081	21.332248	Οικία	1	1	1400	1450	
19_65	65	Kumanicevo		ΚΟΥΜΑΝΙΤΣΕΒΟ (ΡΩΣΙΚΟ)		Cma Reka	41.41222	21.98488	Χωριό	4	7	1372	1450	
19_66	66	Άγιος Νικόλαος Lab		ΛΑΒ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)	Lab	Σερβία	42.789079	21.239191	Μονή	0	2	1380	1450	

19.67	Lešak	Lešak (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.165662	20.745365	Χωριό	4	7	1400	1450
19.68	Leskovac	Leskovac (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.998065	21.947161	Οικία	1	1	1400	1450
19.69	Lukovac	Lukovac (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.792415	21.211426	Χωριό	4	7	1380	1450
19.70	Makrijevo	Makrijevo (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.37497	22.84191	Χωριό	4	7	1376	1450
19.71	Medijuni	Medijuni (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.211347	21.409430	Χωριό	4	7	1400	1450
19.72	Mihailova	Mihailova (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.551667	21.082797	Χωριό	4	7	1380	1450
19.73	Miroševci	Miroševci (ΡΩΣΙΚΟ)	Glubočica	Σερβία	42.866145	21.838930	Χωριό	4	7	1400	1450
19.74	Mokrani	Mokrani (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.37811	22.85558	Χωριό	4	7	1376	1450
19.75	Napodu	Napodu (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.43455	22.93316	Χωριό	4	7	1372	1450
19.76	Novo Brdo	Novo Brdo (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.608242	21.439095	Οικία	1	1	1400	1450
19.77	Obstranica	Obstranica (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.34893	21.95401	Χωριό	4	7	1372	1450
19.78	Okruglica	Okruglica (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.556332	21.096925	Χωριό	4	7	1380	1450
19.79	Ostrača	Ostrača (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.162193	20.753166	Χωριό	4	7	1400	1450
19.80	Peštera	Peštera (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.80222	21.72333	Χωριό	4	7	1372	1450
19.81	Πανιόνασσα Αμόλυνιος στο Petrić	Petrić - Πανιόνασσα Αμόλυνιος (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.39417	23.19556	Μονή	0	2	1372	1450
19.82	Platorešci	Platorešci (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.38324	21.93641	Χωριό	4	7	1372	1450
19.83	Pogradje	Pogradje (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.613558	21.654293	Χωριό	4	7	1400	1450
19.84	Άγιος Γεώργιος του Pološki	Pološki - Άγιος Γεώργιος (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.34343	21.93472	Μονή	0	7	1372	1450
19.85	Pološko	Pološko (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.34102	21.93564	Χωριό	4	7	1372	1450
19.86	Precrešnja	Precrešnja (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.344832	21.600075	Χωριό	4	7	1400	1450
19.87	Άγια Παρασκευή του Prodan	Prodan - Άγια Παρασκευή (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.42333	22.78896	Μονή	0	2	1372	1450
19.88	Prokuplje	Prokuplje (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.236494	21.591383	Οικία	1	1	1400	1450
19.89	Pululovo	Pululovo (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.41916	21.91713	Χωριό	4	7	1372	1450
19.90	Πρόδρομος του Roban	Roban - Πρόδρομος (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.43796	22.81291	Μονή	0	2	1372	1450
19.91	Ρόμποβο	ROBOVO (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.42977	21.89567	Χωριό	4	7	1372	1450
19.92	Robovo	Robovo στο Zabrdje (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.42977	21.89567	Χωριό	4	7	1372	1450
19.93	Sedlarci	Sedlarci (ΡΩΣΙΚΟ)	Glubočica	Στρούμιτς	41.490467	22.584351	Χωριό	4	7	1399	1450
19.94	Seškovo	Seškovo (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.37111	21.91056	Χωριό	4	7	1372	1450
19.95	Stanko	Stanko (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.866145	21.838930	Χωριό	4	7	1400	1450
19.96	Αρχάγγελος Glavat στο Štip	Štip - Αρχάγγελος Glavat (ΡΩΣΙΚΟ)	Stalač	Σκόπια	41.74306	22.19611	Μονή	0	2	1372	1450
19.97	Stroislavci	Stroislavci (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.72389	20.83778	Χωριό	4	7	1372	1450
19.98	Άγιος Στέφανος Στρούμιτς	STRUJICA - Άγιος Στέφανος (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.44583	22.64306	Μονή	0	2	1372	1450
19.99	Stržjies	Stržjies (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.170194	20.760499	Χωριό	4	7	1400	1450
19.100	Sušica	Sušica (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.44028	22.83917	Χωριό	4	7	1372	1450
19.101	Sutac	Sutac (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.42583	22.04181	Χωριό	4	7	1372	1450
19.102	Svarča	Svarča (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.344832	21.600075	Χωριό	4	7	1400	1450
19.103	Sveti Petar	Sveti Petar (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.844295	21.199591	Χωριό	4	7	1380	1450
19.104	Topnjevo	Topnjevo (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.38001	22.83028	Χωριό	4	7	1372	1450
19.105	Topljanci	Topljanci (ΡΩΣΙΚΟ)	Glubočica	Σερβία	42.876543	21.883037	Χωριό	4	7	1400	1450
19.106	Trnava	Trnava (ΡΩΣΙΚΟ)	Belica	Σερβία	42.853086	21.253458	Χωριό	4	7	1400	1450
19.107	Trstenik	Trstenik (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.47639	21.91944	Χωριό	4	7	1372	1450
19.108	Άγιος Γεώργιος Βοϊμίας	Αβελάντοβο, Βαλάντοβο VALANDOVO - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.31927	22.56065	Μονή	4	2	1349	1401
19.109	Αρχάγγελος της Vataša	Vataša - ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.56791	22.01021	Μονή	0	2	1372	1450
19.110	Vina	Vina (ΡΩΣΙΚΟ)	Glubočica	Σερβία	42.846155	21.817272	Χωριό	4	7	1400	1450
19.111	Vinarci	Vinarci (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.032864	21.916773	Χωριό	4	7	1399	1450
19.112	Vozarci	Vozarci (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.43089	21.82527	Χωριό	4	7	1372	1450
19.113	Άγιος Αθανάσιος του Vozarci	Vozarci - Άγιος Αθανάσιος (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.42851	21.92466	Μονή	0	2	1372	1450
19.114	Zelišta	Zelišta (ΡΩΣΙΚΟ)		Crna Reka	41.33014	21.96341	Χωριό	4	7	1372	1450
19.115	Zlešovo	Zlešovo (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.44988	22.78979	Χωριό	4	7	1372	1450
19.116	Άγιος Δημήτριος του Zletovo	Zletovo - Άγιος Δημήτριος (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.98861	22.23556	Μονή	0	2	1372	1450
19.117	Άγιος Νικόλαος του Zletovo	Zletovo - Άγιος Νικόλαος (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.98528	22.23472	Μονή	0	2	1372	1450
19.118	Zubanci	Zubanci (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.57167	22.58528	Χωριό	4	7	1376	1450
19.119	Zubovo	Zubovo (ΡΩΣΙΚΟ)		Στρούμιτς	41.40775	22.84193	Χωριό	4	7	1372	1450

ΠΙΝΑΚΑΣ 19.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	2
12ος	2
13ος	3
14ος	96
15ος	119

ΠΙΝΑΚΑΣ 19.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά μείζονα περιοχή

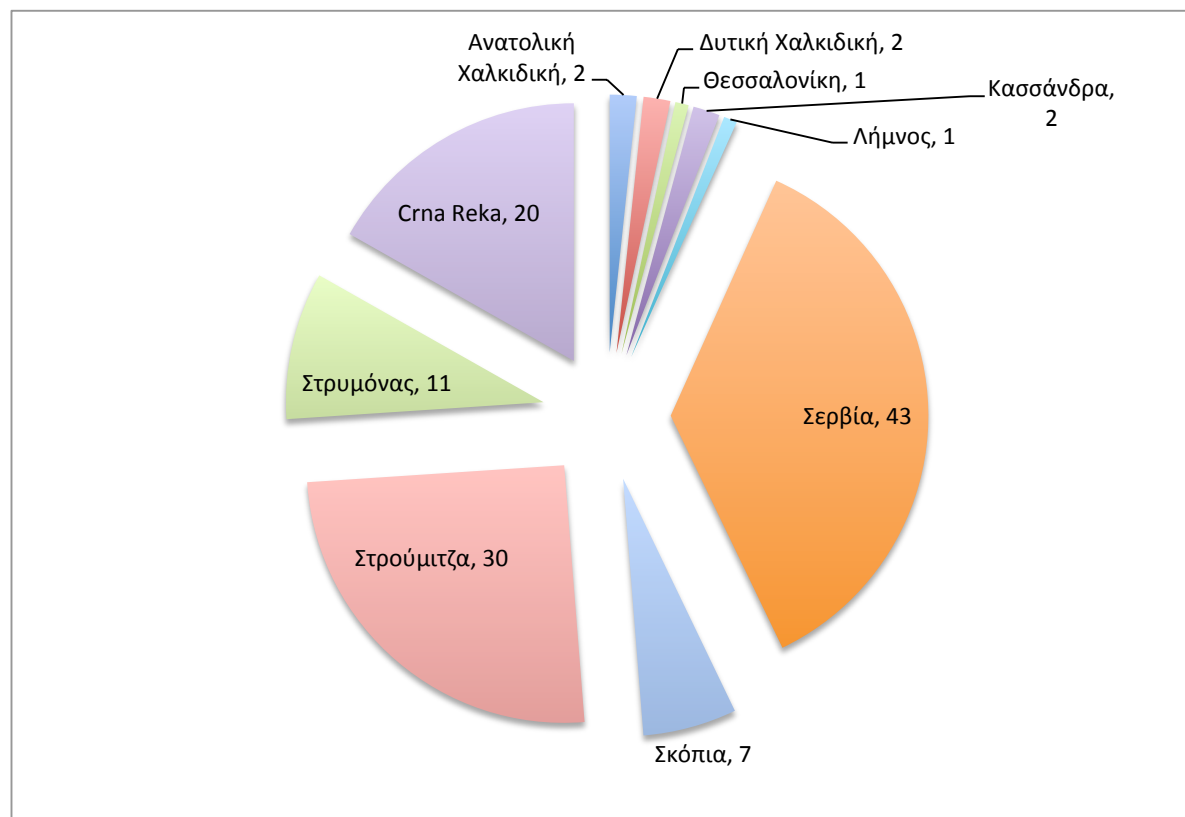
MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
19_17		Πρόκρητος		ΠΡΟΚΡΗΤΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)	Ραβενίκαια	Ανατολική	40.45814	23.86828	Χωράφι	0	3	1271	1400	
19_18		Ραβενίκαια		ΡΑΒΕΝΙΚΕΙΑ (ΡΩΣΙΚΟ)	Ραβενίκαια	Ανατολική	40.39187	23.70222	Χωράφι	0	3	1311	1401	
19_1		Άγιος Μάμας		ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Δυτική Χαλκιδική	40.25858	23.31891	Χωράφι	0	3	1350	1401	
19_7		Τουμβα Βόρβου		ΒΟΛΒΟΣ - ΤΟΥΜΒΙΑ (ΡΩΣΙΚΟ)	Καλαμαριά	Δυτική Χαλκιδική	40.27434	23.22183	Χωράφι	0	3	1311	1400	
19_13		Άγια Ζηναΐς		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΑΓΙΑ ΖΗΝΑΪΔΑ	Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	40.84006	22.84442	Μονή	0	2	1311	1400	
19_14		Κασσάνδρα 2		ΚΑΣΣΑΝΔΡΑ 2 (ΡΩΣΙΚΟ)	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.07832	23.44817	Χωράφι	1	3	1044	1401	
19_21		Άγιος Δημήτριος του Φουσκούλου		ΦΟΥΣΚΟΥΛΟΥ - ΑΓΙΟΣ	Κασσάνδρα	Κασσάνδρα	40.08705	23.40908	Χωράφι	4	7	1044	1500	
19_15		Λήμονας		ΛΗΜΝΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Λήμονας	39.89583	25.08222	Χωράφι	3	3	1408	1500	
19_25		Biserka		Biserka (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.204424	21.348564	Χωράφι	4	7	1399	1450	
19_26		Boroslav Brjbala		Boroslav Brjbala (ΡΩΣΙΚΟ)	Dubravnica	Σερβία	43.343684	21.350367	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_28		Θεοτόκος Αμόλυντος της Brainska		Brainska - Θεοτόκος Αμόλυντος		Σερβία	42.83867	21.58889	Μονή	2	2	1372	1450	
19_30		Θεοτόκος Буђе		Буђе - ΘΕΟΤΟΚΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.547599	21.049885	Μονή	0	2	1380	1450	
19_31		Буђе		Буђе (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.547590	21.049886	Χωράφι	4	7	1380	1450	
19_32		Буќковач		Буќковач (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.74278	20.89972	Χωράφι	4	7	1372	1450	
19_33		Πρόδρομος Crkolez		Crkolez - ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.819551	20.624563	Μονή	0	2	1399	1450	
19_34		Crkolez		Crkolez (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.819552	20.624564	Χωράφι	4	7	1399	1450	
19_37		Donja Okruglica		Donja Okruglica (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.556051	21.089164	Χωράφι	4	7	1380	1450	
19_38		Θεοτόκος Dragobilja		Dragobilja - ΘΕΟΤΟΚΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.457557	20.725759	Μονή	0	2	1399	1450	
19_43		Dubovo		Dubovo (ΡΩΣΙΚΟ)	Podgora	Σερβία	43.009382	20.340528	Χωράφι	4	7	1399	1450	
19_46		Gačice		Gačice (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.297981	21.358041	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_49		Gornji Zakut		Gornji Zakut (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.81595	21.19447	Χωράφι	4	7	1380	1450	
19_53		Hlapova poljana		Hlapova poljana (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	44.182353	21.085167	Χωράφι	4	7	1399	1450	
19_54		Θεοτόκος Hološta		Hološta - ΘΕΟΤΟΚΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.624142	21.649815	Μονή	0	2	1400	1450	
19_55		Χριστός Ζωτήρι Hvosno	Hvosno	Hvosno - ΣΩΤΗΡ (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	44.87037	20.29356	Μονή	0	2	1380	1450	
19_56		Jasikovica		Jasikovica (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.555681	21.037807	Χωράφι	4	7	1380	1450	
19_57		Jelašnica		Jelašnica (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.288840	22.051546	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_58		Jelšci		Jelšci (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.138667	20.863163	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_62		Koronići		Koronići (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.141597	20.864878	οργανά	0	1	1400	1450	
19_64		Kruševac		Kruševac (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.574081	21.332248	Οικόα	1	1	1400	1450	
19_66		Άγιος Νικόλαος Lab		Lab - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)	Lab	Σερβία	42.789079	21.239191	Μονή	0	2	1380	1450	
19_67		Lešak		Lešak (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.165682	20.745365	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_68		Leskovac		Leskovac (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.998065	21.947161	Οικόα	1	1	1400	1450	
19_69		Lukovac		Lukovac (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.792416	21.211426	Χωράφι	4	7	1380	1450	
19_71		Međujani		Međujani (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.211347	21.409430	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_72		Mihailova		Mihailova (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.551687	21.082797	Χωράφι	4	7	1380	1450	
19_73		Miroševci		Miroševci (ΡΩΣΙΚΟ)	Glubočica	Σερβία	42.865145	21.838930	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_76		Novo Brdo		Novo Brdo (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.808242	21.439095	Οικόα	1	1	1400	1450	
19_78		Okruglica		Okruglica (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.556332	21.096825	Χωράφι	4	7	1380	1450	
19_79		Ostrača		Ostrača (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.162193	20.753168	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_83		Pogradje		Pogradje (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.613558	21.654293	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_86		Precrešnja		Precrešnja (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.344832	21.600075	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_88		Prokuplje		Prokuplje (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.236494	21.581363	Οικόα	1	1	1400	1450	
19_95		Stanko		Stanko (ΡΩΣΙΚΟ)	Stalać	Σερβία	42.865145	21.838930	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_97		Stroislavci		Stroislavci (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.723899	20.83778	Χωράφι	4	7	1372	1450	
19_99		Stržijes		Stržijes (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.170194	20.760499	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_102		Svarca		Svarca (ΡΩΣΙΚΟ)	Toplica	Σερβία	43.344832	21.600075	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_103		Sveti Petar		Sveti Petar (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	42.844295	21.199591	Χωράφι	4	7	1380	1450	
19_105		Tovrljanci		Tovrljanci (ΡΩΣΙΚΟ)	Glubočica	Σερβία	42.876543	21.883037	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_106		Trnava		Trnava (ΡΩΣΙΚΟ)	Belica	Σερβία	42.853086	21.253458	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_110		Vina		Vina (ΡΩΣΙΚΟ)	Glubočica	Σερβία	42.846155	21.817272	Χωράφι	4	7	1400	1450	
19_111		Vinarci		Vinarci (ΡΩΣΙΚΟ)		Σερβία	43.032864	21.916773	Χωράφι	4	7	1399	1450	
19_47		Gavrilov		Gavrilov (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.66389	21.76389	Χωράφι	4	7	1372	1450	
19_50		Grbavci		Grbavci (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.69201	21.75254	Χωράφι	4	7	1372	1450	
19_60		Kamen		Kamen (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.62531	21.81988	Χωράφι	4	7	1372	1450	
19_80		Peštera		Peštera (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.80222	21.72333	Χωράφι	4	7	1372	1450	
19_86		Αρχάγγελος Glavat στο Štip		Štip - Αρχάγγελος Glavat (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.74306	22.19611	Μονή	0	2	1372	1450	
19_116		Άγιος Δημήτριος του Zletovo		Zletovo - Άγιος Δημήτριος (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.98881	22.23558	Μονή	0	2	1372	1450	
19_117		Άγιος Νικόλαος του Zletovo		Zletovo - Άγιος Νικόλαος (ΡΩΣΙΚΟ)		Σκόπια	41.98528	22.23472	Μονή	0	2	1372	1450	
19_3		Αμόλυντος του ξένου		Αμόλυντος του ξένου (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα		41.40182	22.81387	Μονή	0	2	1372	1450	
19_9		Άγιος Γεώργιος Γουμπρόβου		ΓΑΜΠΡΟΒΟ - Άγιος Γεώργιος (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα		41.38021	22.79421	Μονή	0	2	1372	1450	
19_10		Αρχάγγελος Γουμπρόβου		ΓΑΜΠΡΟΒΟ - Αρχάγγελος (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα		41.37884	22.80118	Μονή	0	2	1372	1450	
19_23		Άγιοι Ανάργυροι της Banja		Banja - Άγιοι Ανάργυροι (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα		41.39325	22.75372	Μονή	0	2	1372	1450	
19_24		Banjska		Banjska (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα		41.38644	22.79942	Μονή	4	2	1372	1450	
19_27		Borisovo		Borisovo (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα		41.41377	22.88067	Χωράφι	4	7	1376	1450	
19_29		Μπρέσνιτσα		BRESNICA (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα		41.616253	22.569477	Χωράφι	4	7	1374	1401	
19_35		Crkvišta		Crkvišta (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα		41.38611	22.84791	Χωράφι	4	7	1372	1450	

19.39	Άγιος Νικόλαος του Draguš		Draguš - Άγιος Νικόλαος (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.43471	22.69856	Μονή	0	2	1372	1450
19.44	Gabrono		Gabrono (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.37611	22.79222	Χωριό	4	7	1376	1450
19.45	Θεοτόκος Αμόλνιως Γαμπρόβου	Θεοτόκος Γαμπρόβου	Gabrono - ΘΕΟΤΟΚΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.37783	22.79464	Μονή	0	2	1376	1450
19.48	Gorin		Gorin (ΡΩΣΙΚΟ)	Glubočica	41.496062	22.579889	Χωριό	4	7	1399	1450
19.51	Hajeno		Hajeno (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.39009	22.88992	Χωριό	4	7	1372	1450
19.61	Άγιος Νικόλαος του Koleča		Koleča - Άγιος Νικόλαος (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.41533	22.74988	Μονή	0	2	1372	1450
19.70	Makljevo		Makljevo (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.37497	22.84191	Χωριό	4	7	1376	1450
19.74	Mokrani		Mokrani (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.37811	22.85558	Χωριό	4	7	1376	1450
19.75	Narodu		Narodu (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.43455	22.93316	Χωριό	4	7	1372	1450
19.81	Πανιόνασσα Αμόλνιως στο Petrič		Petrič - Πανιόνασσα Αμόλνιως (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.39417	23.19556	Μονή	0	2	1372	1450
19.87	Άγια Παρασκευή του Prodan		Prodan - Άγια Παρασκευή (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.42333	22.78896	Μονή	0	2	1372	1450
19.90	Πρόδρομος του Roban		Roban - Πρόδρομος (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.43796	22.81291	Μονή	0	2	1372	1450
19.91	Rómpovo		ROBOVO (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.42977	21.88567	Χωριό	4	7	1372	1450
19.93	Sedlarci		Sedlarci (ΡΩΣΙΚΟ)	Glubočica	41.490467	22.584351	Χωριό	4	7	1399	1450
19.98	Άγιος Στέφανος Στρούμιτζας		STRUMICA - Άγιος Στέφανος	Στρούμιτσα	41.44563	22.64306	Μονή	0	2	1372	1450
19.100	Sušica		Sušica (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.44028	22.83917	Χωριό	4	7	1372	1450
19.104	Tarjevo		Tarjevo (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.38001	22.83028	Χωριό	4	7	1372	1450
19.107	Trstenik		Trstenik (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.47639	21.91944	Χωριό	4	7	1372	1450
19.108	Άγιος Γεώργιος Βοϊμίας	Αβλάντοβο, Βαλάντοβο	VALANDOVO - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Στρούμιτσα	41.31927	22.56065	Μονή	4	2	1348	1401
19.115	Zlešovo		Zlešovo (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.44988	22.78979	Χωριό	4	7	1372	1450
19.118	Zubovci		Zubovci (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.57167	22.58528	Χωριό	4	7	1376	1450
19.119	Zubovo		Zubovo (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.40775	22.84193	Χωριό	4	7	1372	1450
19.2	Αιγιδόμισα		AIGIDOMISTA (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	40.94543	24.00105	Χωριό	4	7	1353	1401
19.4	Αντζίστα		ANZIŠTA (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	40.97567	23.96258	Χωριό	4	7	1353	1401
19.5	Βοϊμή		BOIMH (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	40.94779	23.74212	Χωριό	0	3	1353	1401
19.6	Βενίκια		VENIKIJA (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	40.93578	23.84199	Χωριό	4	7	1353	1401
19.8	Γοίες Μοσιγιά		GOIES MOŠIJA (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	40.97583	23.75717	Χωριό	0	6	1349	1401
19.11	Δοβνίκια		DOBNIKIJA (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	40.94447	23.79198	Χωριό	4	7	1353	1401
19.12	Δρόντσα		DROŃTA (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	40.96086	23.75624	Χωριό	4	7	1353	1401
19.16	Νεβοσέλου		NOBOSILOU (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	40.58938	23.57101	Χωριό	4	7	1349	1401
19.19	Άγιος Γεώργιος Σόμπρου		SOPRES - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Στρούμιτσα	41.07482	23.60531	Μονή	0	2	1353	1401
19.20	Τριλίσιον		TRILISON (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	41.29569	23.88556	Μεταλλείο	0	8	1349	1401
19.22	Χρυσούπολις		ΧΡΥΣΟΥΠΟΛΙΣ (ΡΩΣΙΚΟ)	Στρούμιτσα	40.77974	23.87281	Αλυκή	0	8	1349	1401
19.36	Djurdjevo		Durdjevo (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.42304	21.92917	Χωριό	4	7	1372	1450
19.40	Draželja		Draželja (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.36298	21.94766	Χωριό	4	7	1372	1450
19.41	Νιρένοβο		DRENOVO (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.42106	21.89329	Χωριό	4	7	1372	1450
19.42	Θεομήτωρ Νιρένοβου		DRENOVO - ΘΕΟΤΟΚΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.41751	21.89083	Μονή	4	2	1372	1450
19.52	Halapatovo		Halapatovo (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.41427	21.92581	Χωριό	4	7	1372	1450
19.59	Άγιος Νικόλαος του Juzino		Juino - Άγιος Νικόλαος (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.41001	21.93001	Μονή	0	2	1372	1450
19.63	Košane		Košane (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.37681	21.97565	Χωριό	4	7	1372	1450
19.65	Kumanicevo		Kumanicevo (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.41222	21.98488	Χωριό	4	7	1372	1450
19.77	Obstranica		Obstranica (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.34893	21.95401	Χωριό	4	7	1372	1450
19.82	Plotorešci		Plotorešci (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.38324	21.93641	Χωριό	4	7	1372	1450
19.84	Άγιος Γεώργιος του Pološki		Pološki - Άγιος Γεώργιος (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.34343	21.93472	Μονή	0	7	1372	1450
19.85	Pološko		Pološko (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.34102	21.93564	Χωριό	4	7	1372	1450
19.89	Pululiano		Pululiano (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.41916	21.91713	Χωριό	4	7	1372	1450
19.92	Rubovo		Rubovo στο Zabrdje (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.42977	21.88567	Χωριό	4	7	1372	1450
19.94	Seškovo		Seškovo (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.37111	21.91056	Χωριό	4	7	1372	1450
19.101	Sutac		Sutac (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.42583	22.04181	Χωριό	4	7	1372	1450
19.108	Αρχάγγελος της Vataša		Vataša - ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΣ (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.56791	22.01021	Μονή	0	2	1372	1450
19.112	Vozarci		Vozarci (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.43089	21.82537	Χωριό	4	7	1372	1450
19.113	Άγιος Αθανάσιος του Vozarci		Vozarci - Άγιος Αθανάσιος (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.42951	21.82466	Μονή	0	2	1372	1450
19.114	Zeišta		Zeišta (ΡΩΣΙΚΟ)	Crna Reka	41.33014	21.96341	Χωριό	4	7	1372	1450

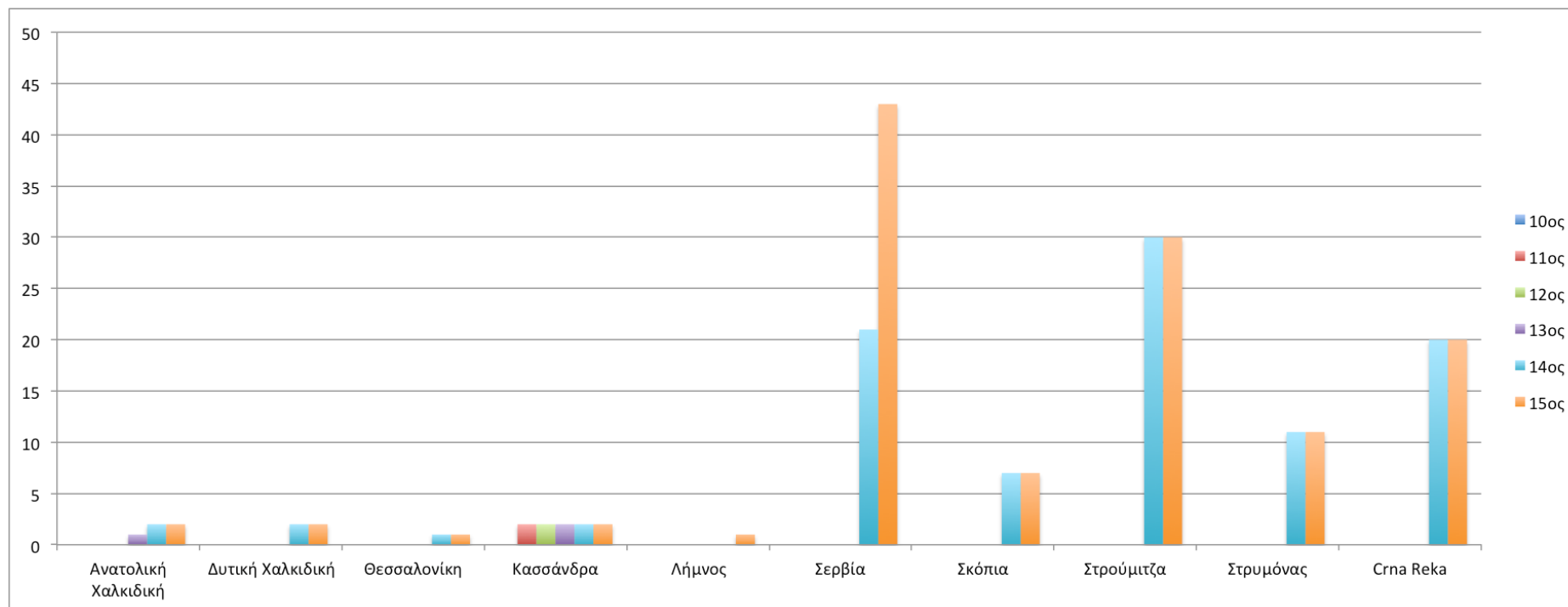
ΠΙΝΑΚΑΣ 19.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά μείζονα περιοχή

Ανατολική Χαλκιδική	2
Δυτική Χαλκιδική	2
Θεσσαλονίκη	1
Κασσάνδρα	2
Λήμνος	1
Σερβία	43
Σκόπια	7
Στρούμιτσα	30
Στρυμόνας	11
Crna Reka	20

119

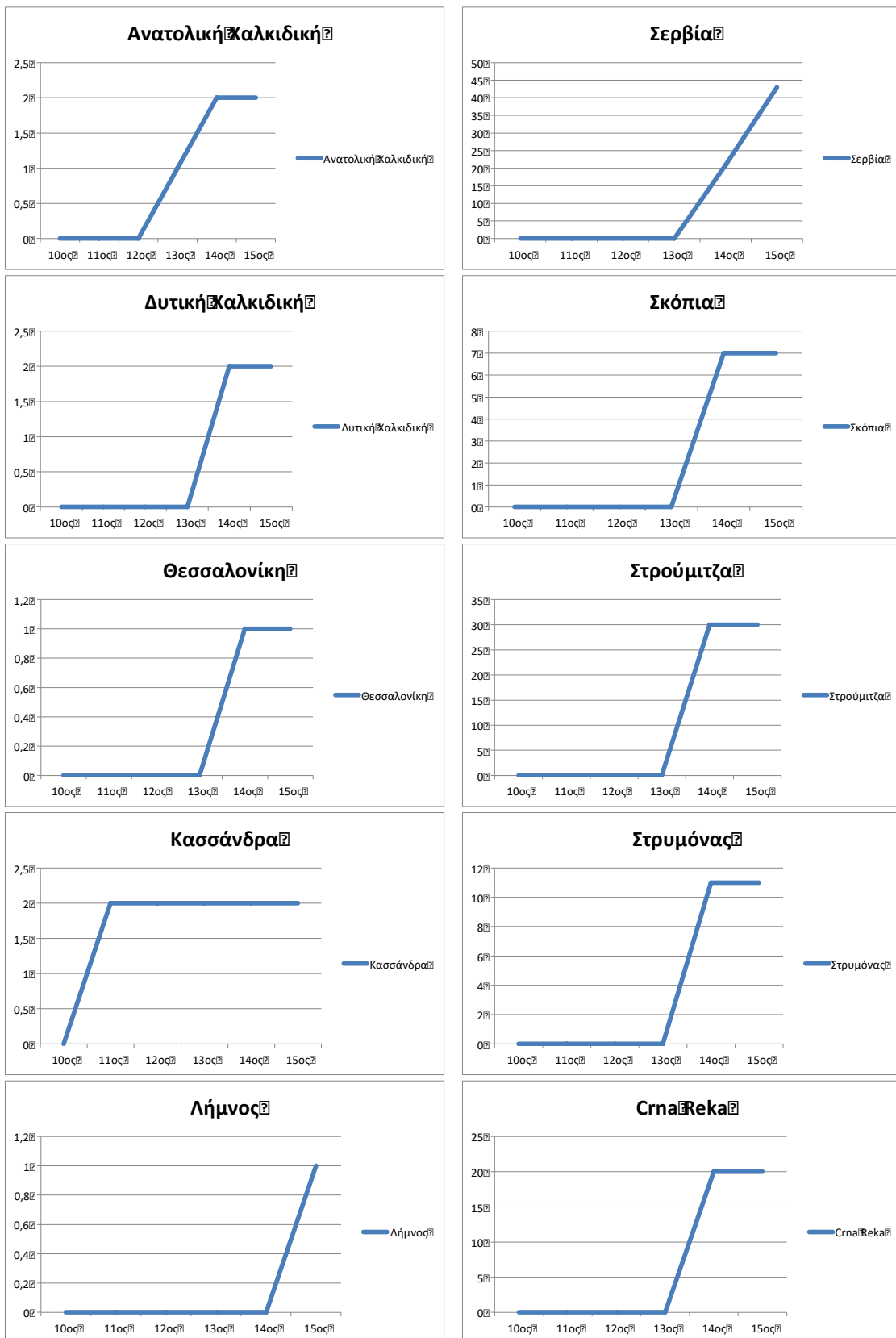
ΠΙΝΑΚΑΣ 19.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 19.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Χαλκιδική				1	2	2
Δυτική Χαλκιδική					2	2
Θεσσαλονίκη					1	1
Κασσάνδρα		2	2	2	2	2
Λήμνος						1
Σερβία					21	43
Σκόπια					7	7
Στρούμιτσα					30	30
Στριμόνας					11	11
Crna Reka					20	20
		2	2	3	96	119

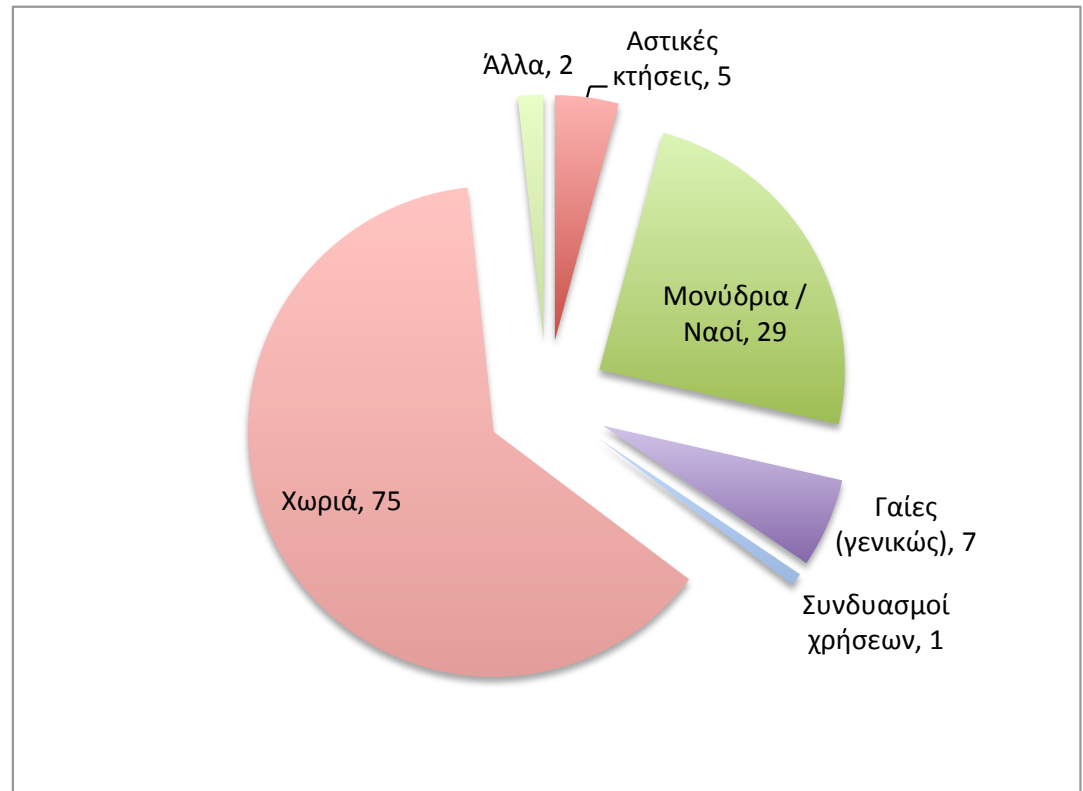
ΠΙΝΑΚΑΣ 19.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 19.08: Κύριοι τύποι κήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος, συνολικά

Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	5
Μονύδρια / Ναοί	29
Γαίες (γενικώς)	7
Αυτούργια	
Εγκαταστάσεις	
Συνδυασμοί χρήσεων	1
Χωριά	75
Άλλα	2

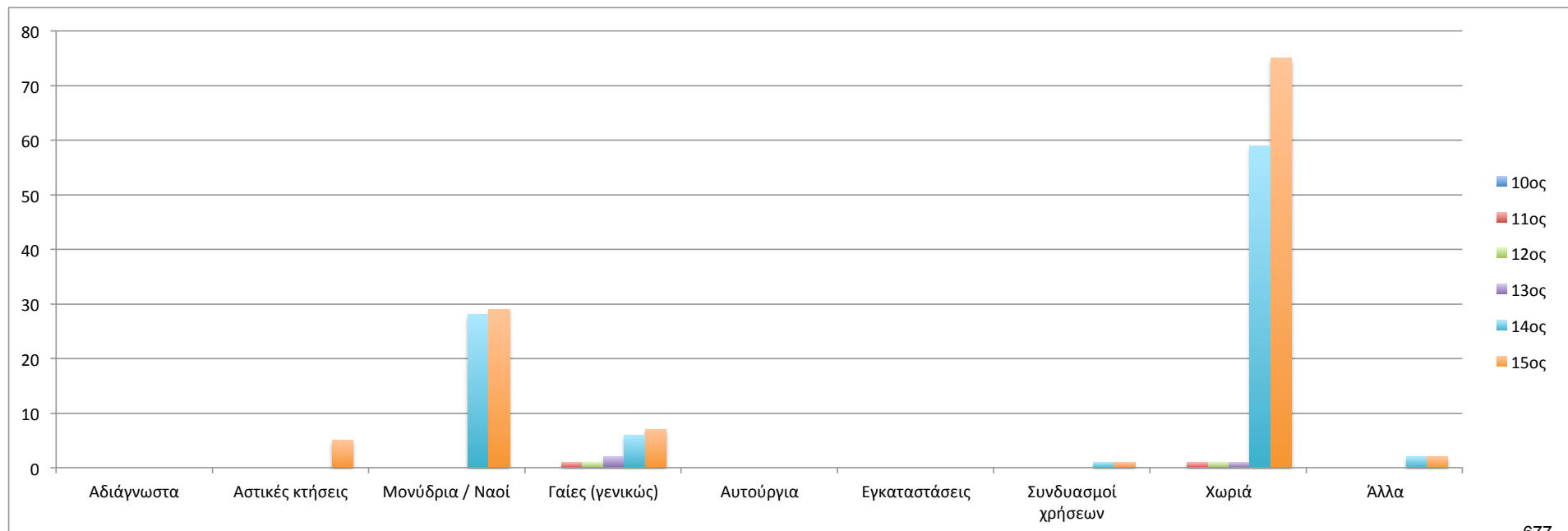
119

ΠΙΝΑΚΑΣ 19.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά χρονική τομή

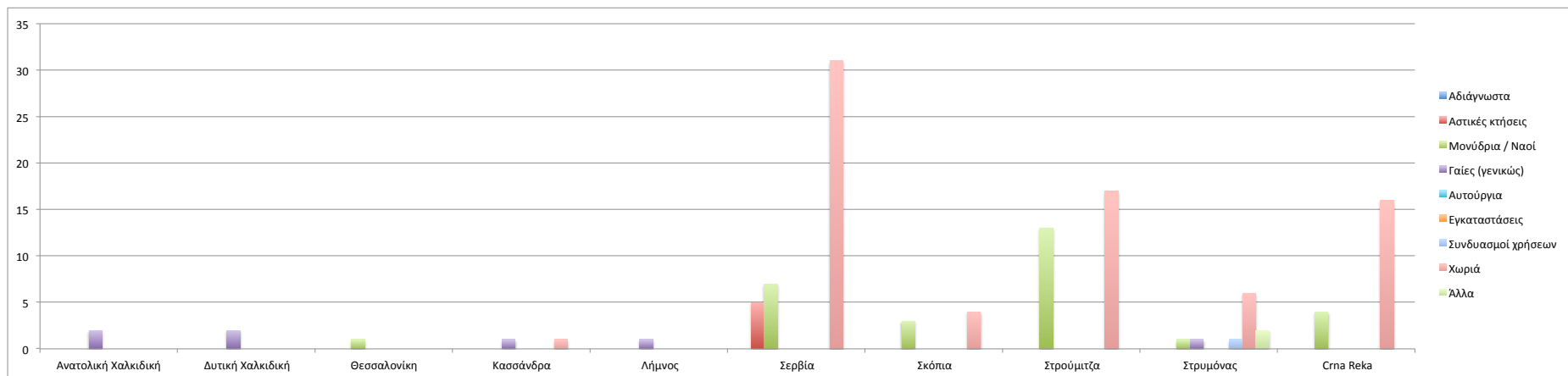
ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ

	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάνγνωστα						
Αστικές κτήσεις						5
Μονύδρια / Ναοί					28	29
Γαίες (γενικώς)		1	1	2	6	7
Αυτούργια						
Εγκαταστάσεις						
Συνδυασμοί χρήσεων					1	1
Χωριά		1	1	1	59	75
Άλλα					2	2
		2	2	3	96	119

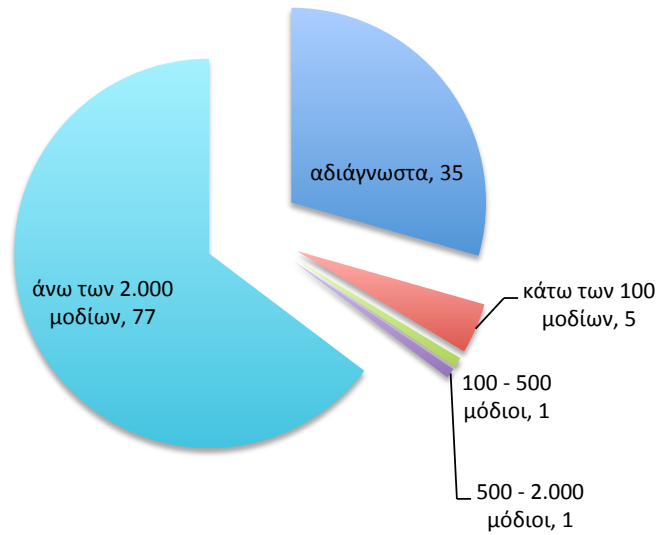

ΠΙΝΑΚΑΣ 19.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά μείζονα περιοχή

ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάνγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονύδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Χαλκιδική				2						2
Δυτική Χαλκιδική				2						2
Θεσσαλονίκη			1							1
Κασσάνδρα				1				1		2
Λήμνος				1						1
Σερβία		5	7					31		43
Σκόπια			3					4		7
Στρούμιτσα			13					17		30
Στριμόνας			1	1			1	6	2	11
Crna Reka			4					16		20
			29	7	0	0	1	75		119

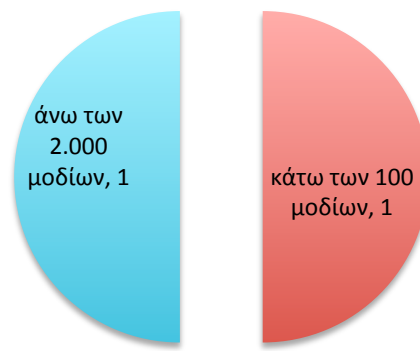
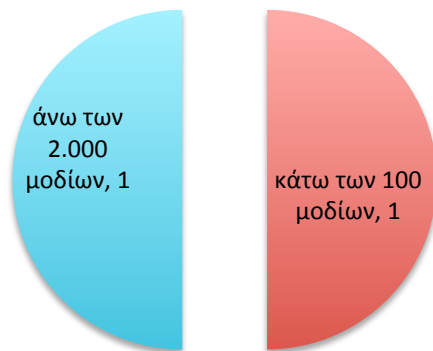

ΠΙΝΑΚΑΣ 19.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος

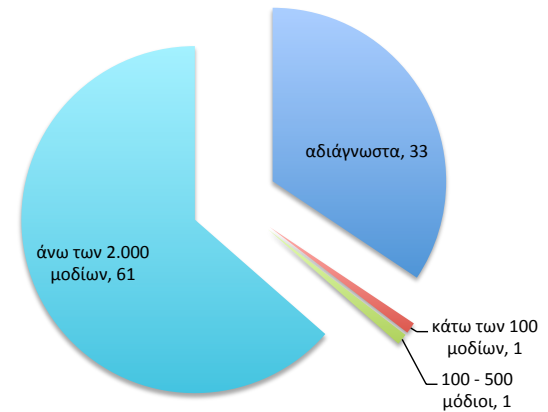
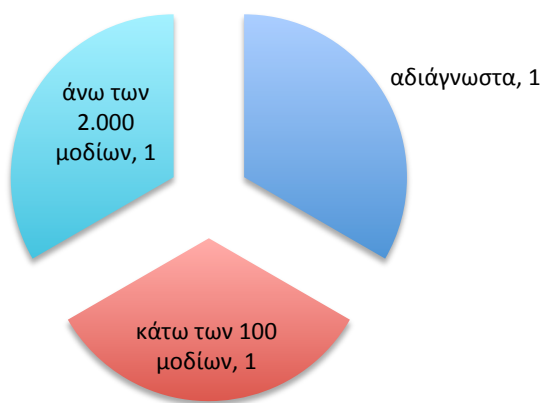
11ος αιώνας

12ος αιώνας

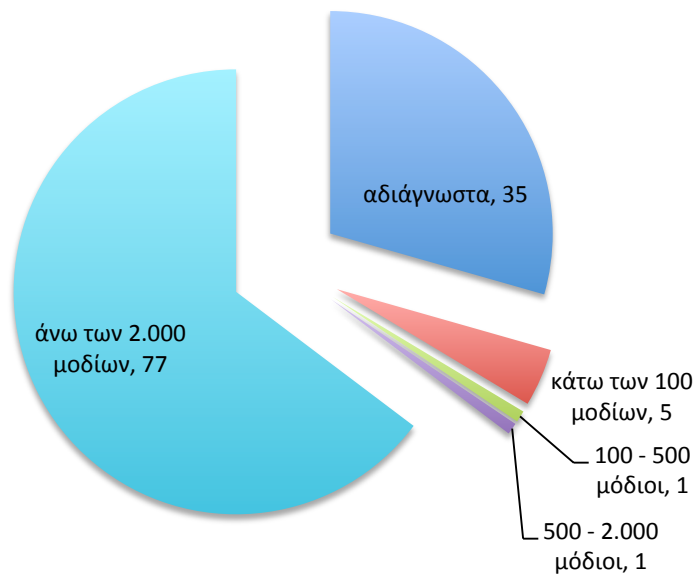

13ος αιώνας

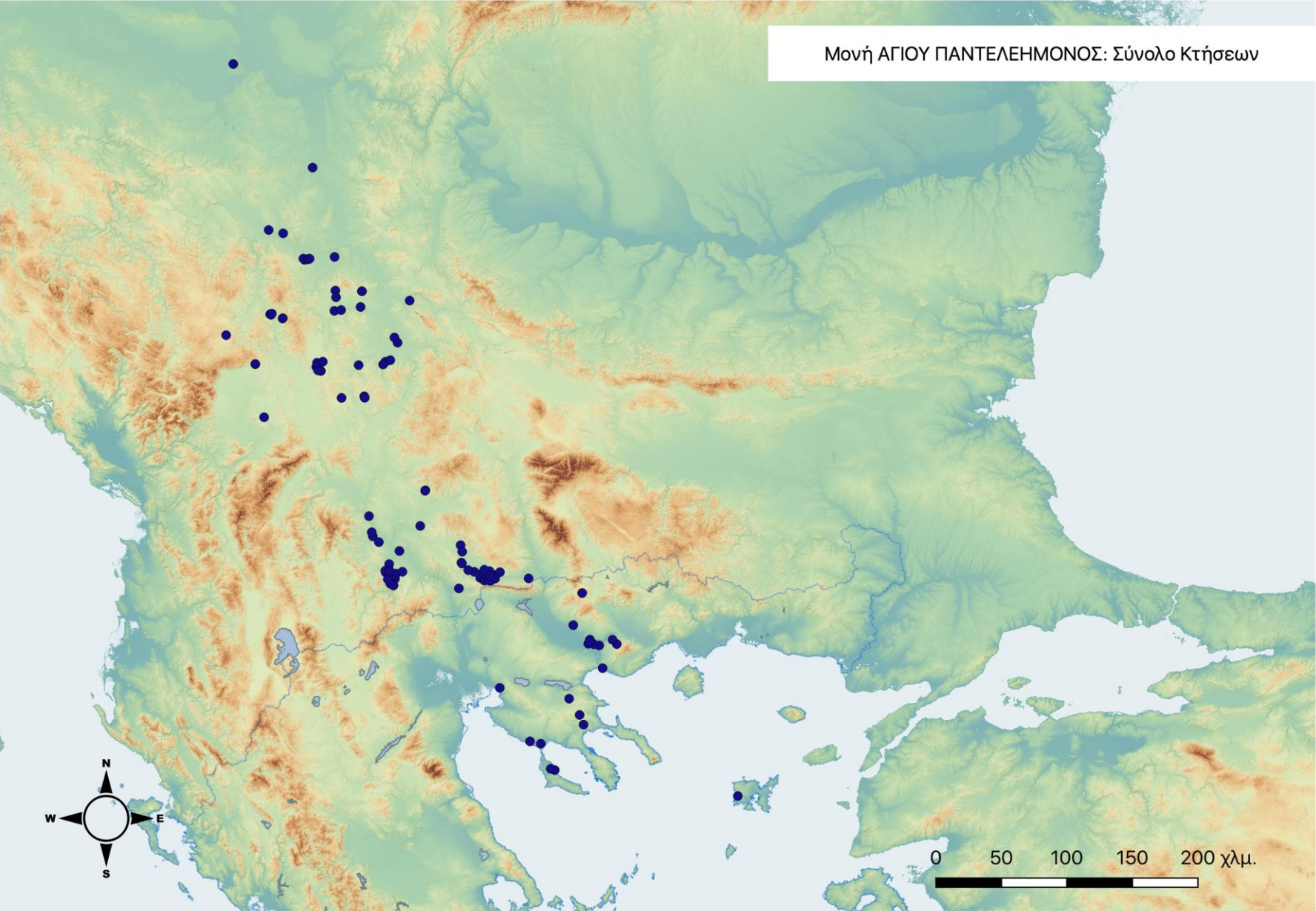
14ος αιώνας

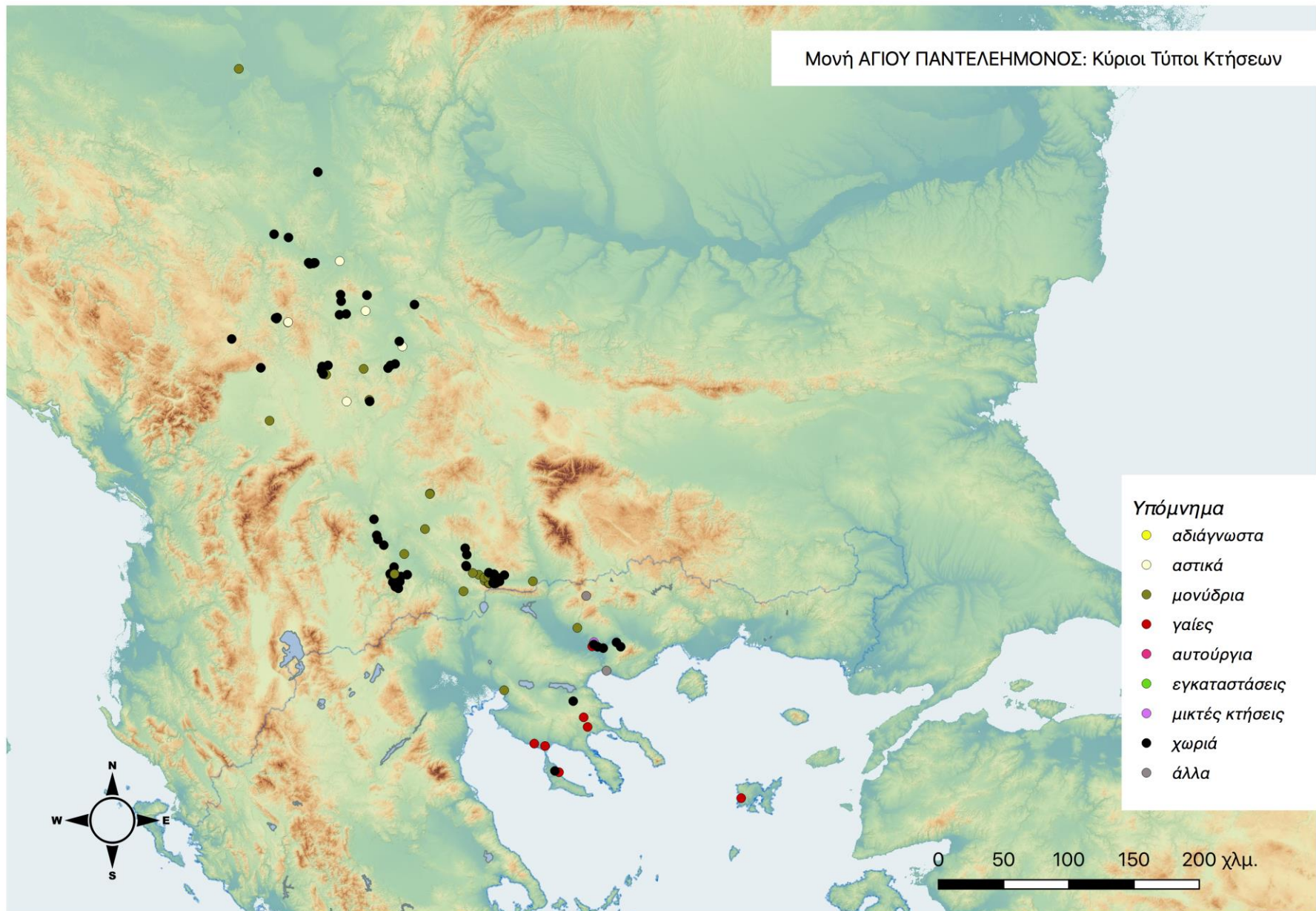
15ος αιώνας

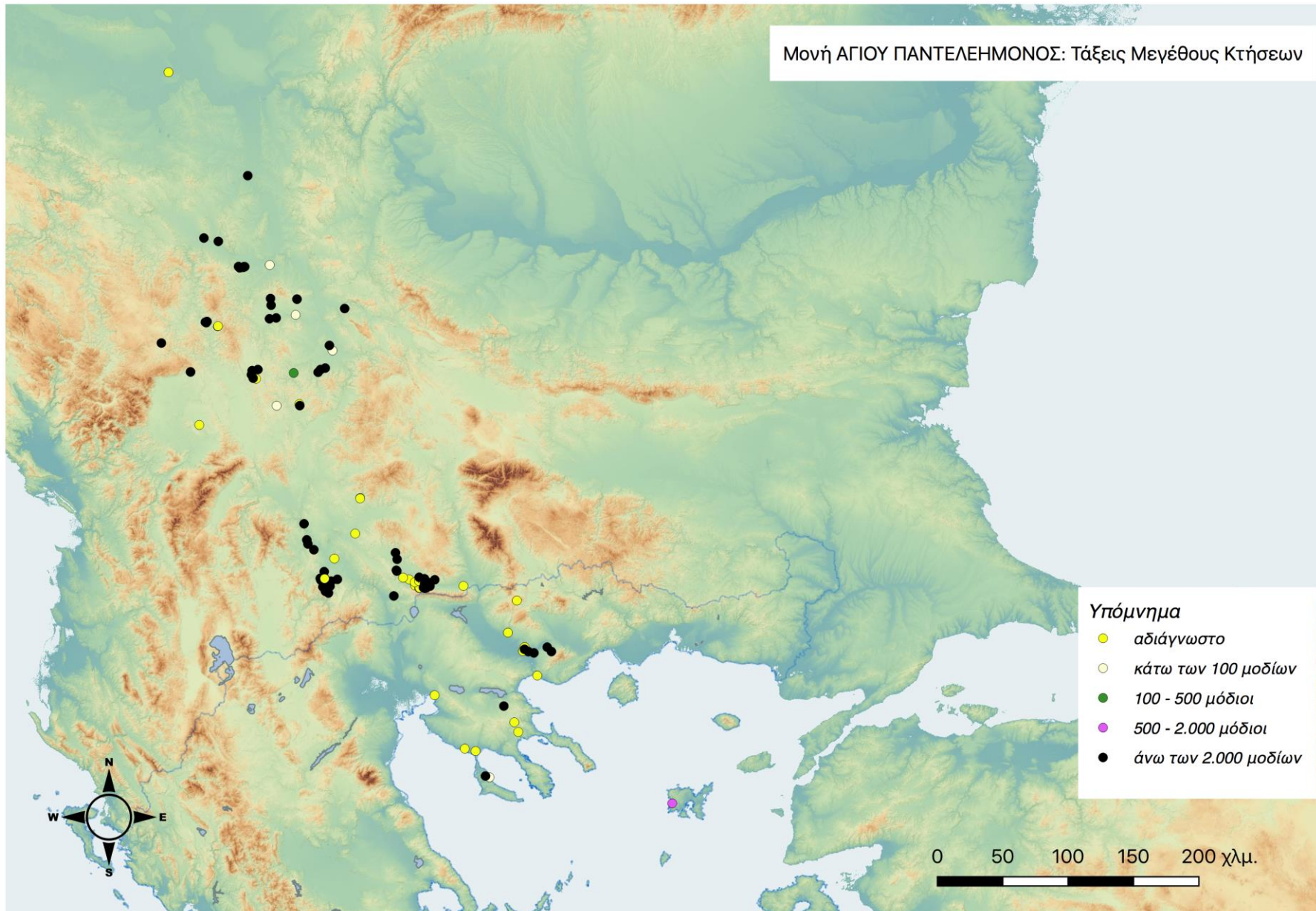
ΧΑΡΤΗΣ 19.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος

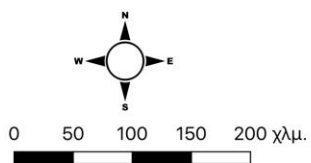
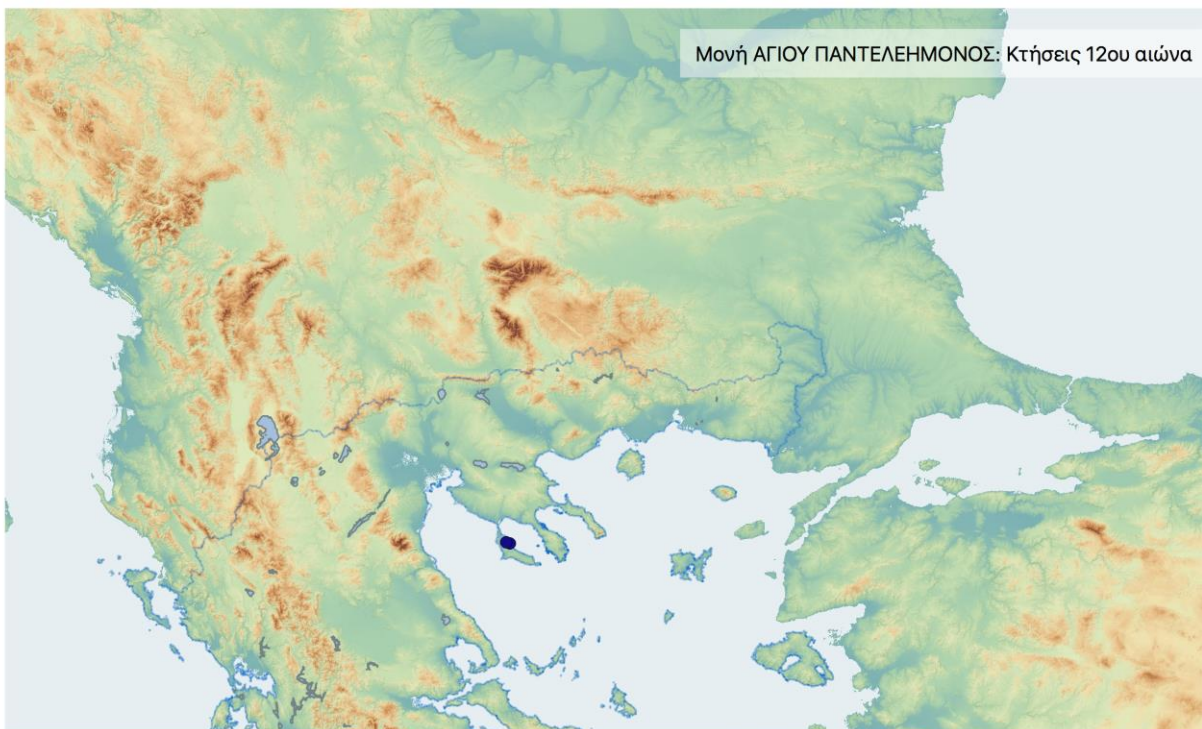
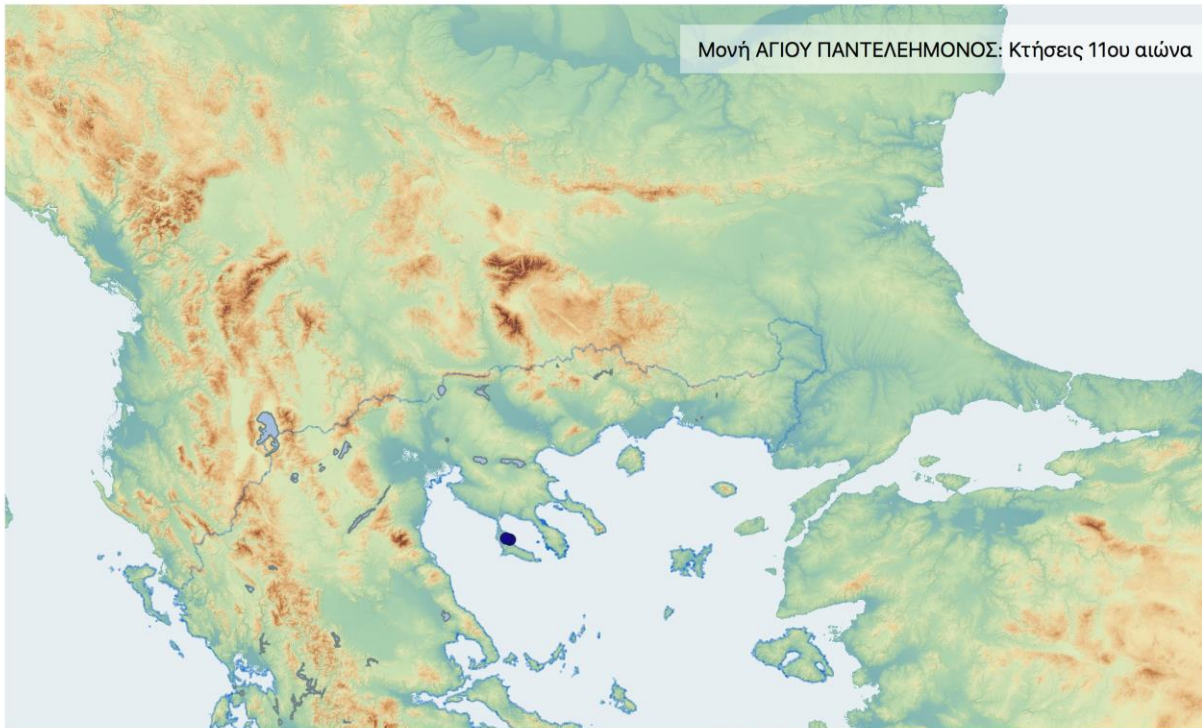
ΧΑΡΤΗΣ 19.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος

ΧΑΡΤΗΣ 19.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος

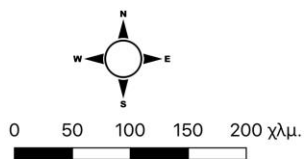
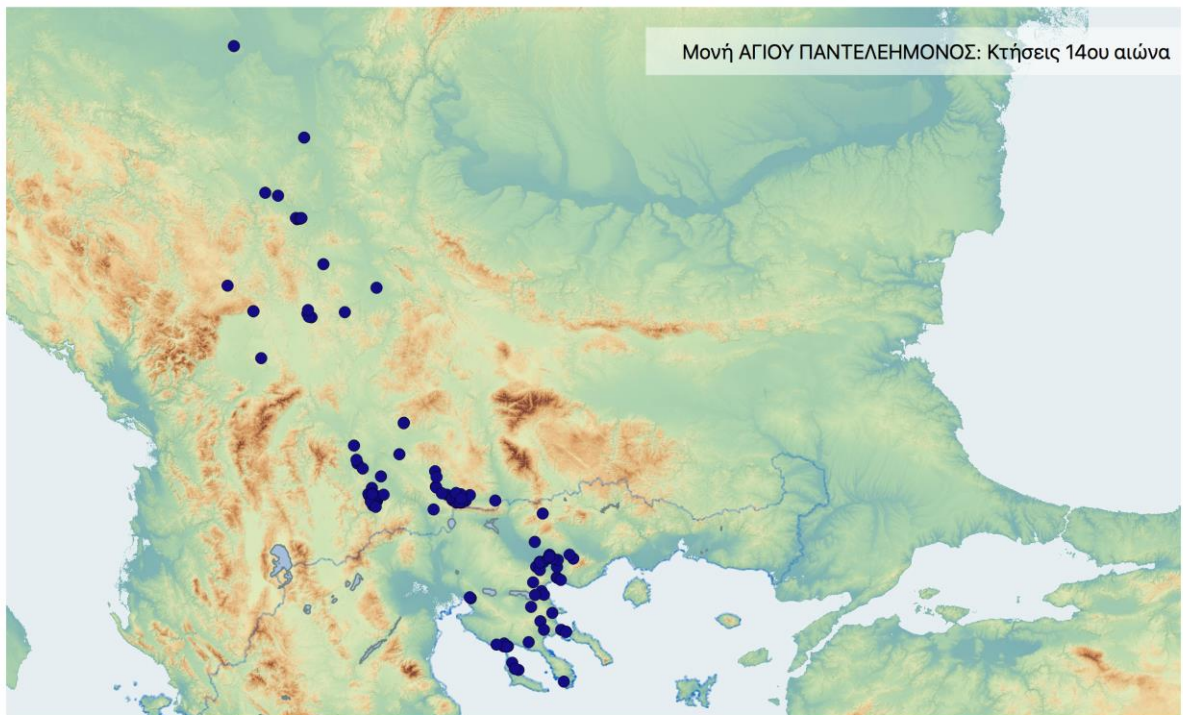
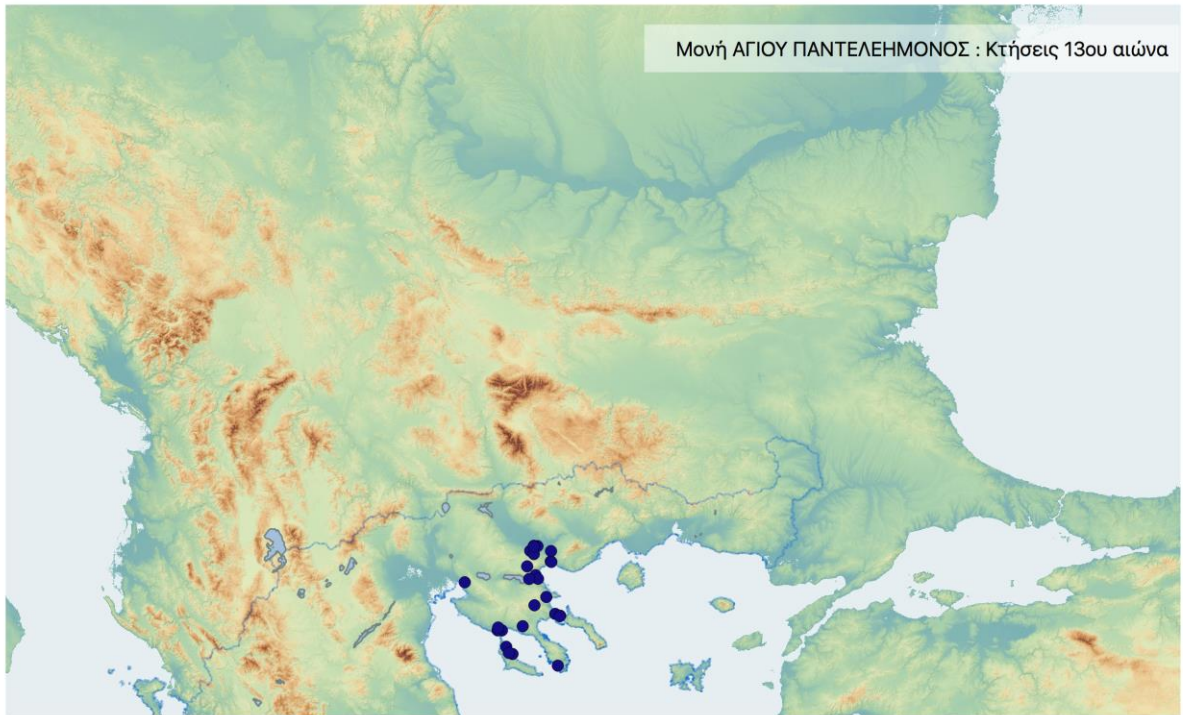

ΧΑΡΤΗΣ 19.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος:
11^{ος} και 12^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ:
11ος και 12ος αιώνες
(Δ. Καλπάκης, 2019)

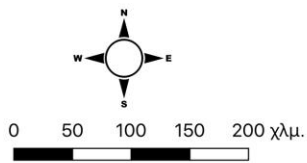
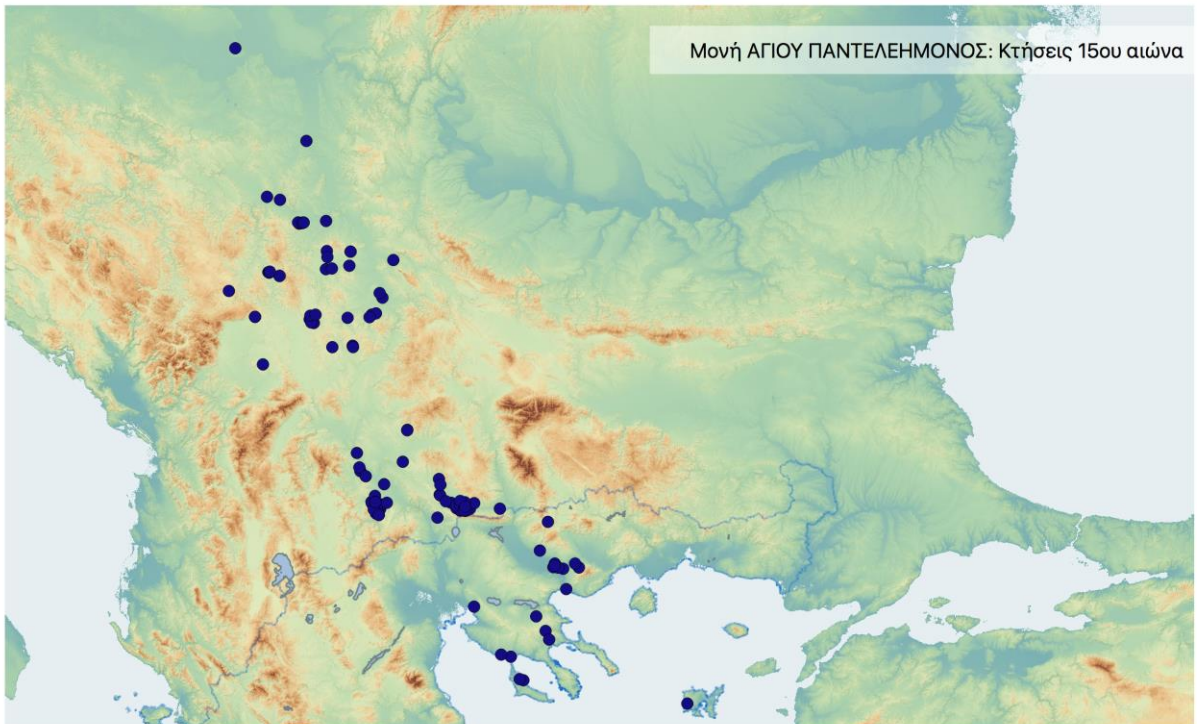
ΧΑΡΤΗΣ 19.05: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος:
13^{ος} και 14^{ος} αιώνες

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ:
13ος και 14ος αιώνες

(Δ. Καλπάκης, 2019)

ΧΑΡΤΗΣ 19.06: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος:
15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ:
15ος αιώνας

(Δ. Καλπάρης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Αν και η μονή ιδρύεται στο τελευταίο τέταρτο του 10^{ου} αιώνα, οι πρώτες μνείες για εκτός Άθω κτήσεις χρονολογούνται στα 1044, σε Πράξη Απογραφέως.¹⁸ Στη Μονή Θεσσαλονικέως, πριν ακόμη ενωθεί με τη Μονή του Ξυλουργού, θα πρέπει να ανήκε και μια ακόμη κτήση στον Άγιο Μάμαντα, όπως προκύπτει από μεταγενέστερο έγγραφο της Μεγίστης Λαύρας (1350),¹⁹ ωστόσο, επειδή αυτό δεν επιβεβαιώνεται, καταγράφεται ως μεταγενέστερη.

Οι πρώτη μνεία κτήσεων μετά την ένωση πλέον των δύο μονών (1169) είναι σε έγγραφο του 1271 και αφορά εκτάσεις στην Ανατολική Χαλκιδική.²⁰ Σαραντα χρόνια αργότερα (1311), αναφέρεται ένα σύνολο κτήσεων της μονής σε *Χρυσόβουλλο* του Ανδρονίκου Β΄· πρόκειται για γαίες στη Θεσσαλονίκη, το Βολβό, τη Ραβενίκεια (Αραβενίκεια) και αλλού.²¹ Σε κτήσεις στην περιοχή του Στρυμόνα αναφέρεται το *Χρυσόβουλλο* του Ιωάννου Ε΄, λίγα χρόνια αργότερα (1353),²² ενώ έμμεση πηγή του 1370 δίνει πληροφορίες για κτήσεις στη Στρούμιτσα.²³ Ήδη όμως έχει προηγηθεί το *Χρυσόβουλλο* του Στεφάνου

¹⁸ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 3.

¹⁹ Lemerle, *LAVRA III*, αρ. 129 (Πρόσταγμα Ιωάννου Ε΄ Παλαιολόγου).

²⁰ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 9 (Δωρεά γαιών στη Ραβενίκεια από το Νικόλαο Προμουντηνό).

²¹ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 10.

²² Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 11.

²³ Petit, *CHILANDAR*, αρ. 155. Βλ. επίσης, Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, σ. 13.

Δουσάν (1349), με το οποίο δίνονται κτήσεις στην περιοχή του Στρυμόνα και του Αξιού.²⁴

Μεταξύ των ετών 1372 και 1375 πραγματοποιείται με *Χρυσόβουλλο* η μεγάλη δωρεά του Σέρβου Δεσπότη Ιωάννου Dragaš και του αδελφού του, Κωνσταντίνου, μιας σειράς χωριών στην περιοχή της Στρούμιτσα.²⁵ Η ίδια οικογένεια παραχωρεί νέες κτήσεις αμέσως μετά (1376-1377), στην ίδια περιοχή.²⁶ Λίγα χρόνια αργότερα (1380-1381), δύο έγγραφα του Σέρβου πρίγκηπα Λαζάρου παρέχουν μερικές ακόμη κτήσεις στη μονή, στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου.²⁷ Επικύρωση των σερβικών αυτών κτήσεων γίνεται αργότερα, στα 1400, από τους πρίγκηπες Στέφανο και Βουκ,²⁸ καθώς και στα 1427 από το Δεσπότη Τζούρατζ Μπράνκοβιτς.²⁹ Λίγο νωρίτερα, με *Πρόσταγμα* του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου (1406),³⁰ η μονή αποκτά σημαντικές εκτάσεις στη Λήμνο, οι οποίες ορίζονται ακριβέστερα σε Πράξη Απογραφών αμέσως μετά (1407).³¹ Τέλος, στα 1419, με εντολή του Δεσπότη Θεσσαλονίκης, Ανδρονίκου Παλαιολόγου, αποδίδεται στη μονή το σύνολο της παλαιάς κτήσης του Φουσκούλου.³²

Οι χρονικές τομές για τις κτήσεις της μονής είναι πέντε, ξεκινώντας από τον 11^ο αιώνα (11^{ος} - 15^{ος}).

²⁴ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, σερβ. αρ. 1.

²⁵ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, σερβ. αρ. 6.

²⁶ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, σερβ. αρ. 7.

²⁷ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, σερβ. αρ. 8, 9.

²⁸ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, σερβ. αρ. 13.

²⁹ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, σερβ. αρ. 15.

³⁰ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 16.

³¹ Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 17.

³² Lemerle, *SAINT-PANTELEEMON*, αρ. 18.

Κατανομές

Οι χρονικές τομές αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 19.01:** Οι κτήσεις της Μονής Αγίου Παντελεήμονος συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 119 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, συμβατικές ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 19.01.

- **Πίνακας 19.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα στις πέντε χρονικές τομές. Συγκεκριμένα: 11^{ος} αι.: 2 κτήσεις

– 12^{ος} αι.: 2 κτήσεις – 13^{ος} αι.: 3 κτήσεις - 14^{ος} αι.: 96 κτήσεις - 15ος αι.: 119 κτήσεις.

Ήδη με μια πρώτη ματιά γίνεται σαφής η εκτόξευση του φαινομένου κατά το 14^ο αιώνα, αλλά και η συνέχιση της ανοδικής πορείας (παρότι με μικρότερο ρυθμό) κατά το 15^ο. Όπως αναφέρθηκε στη σχετική ενότητα (Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία), το φαινόμενο αυτό οφείλεται ασφαλώς στη μαζική παραχώρηση χωριών στα σερβικά εδάφη από μέλη της τοπικής αριστοκρατίας, κατά το 14^ο και 15^ο αιώνα, πριν την οριστική Οθωμανική κατάκτηση.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με τους Χάρτες 19.04-06.

- **Πίνακας 19.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (119), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν δέκα (10) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Λήμνος, Σερβία, Σκόπια, Στρούμιτσα, Στρυμόνας, CrnaReka. Η κατάτμηση της σερβικής επικράτειας σε «μείζονες περιοχές» ακολουθεί και εδώ τα ίδια μεθοδολογικά κριτήρια και συμβάσεις που τηρήθηκαν και για τον ελλαδικό χώρο.

- **Πίνακας 19.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομή, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Με

δεδομένη τη συντριπτική πλειονότητα των κτήσεων σε σερβική επικράτεια (100 από 119), επιχειρείται ένας επιμέρους διαχωρισμός, όπου παρατηρούνται τα εξής: αυξημένες συγκεντρώσεις στη σερβική ενδοχώρα(Σερβία), με τις νοτιότερες επαρχίες να ακολουθούν ωστόσο από κοντά(Σκόπια, Στρούμιτσα, CrnaReka). Στις υπόλοιπες περιοχές, εντός του ελλαδικού χώρου, απαντώνται σαφέστατα λιγότερες κτήσεις (1 έως 2), με μόνη την περιοχή του Στρυμόνα -πάλι με έντονη σερβική παρουσία τη συγκεκριμένη περίοδο- να ξεχωρίζει, με διψήφιο νούμερο (11).

- **Πίνακας 19.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθεμία από τις παραπάνω δέκα μείζονες περιοχές. Με όλες τις υπόλοιπες περιοχές να κυμαίνονται σε επίπεδα μάλλον αδιάφορα, ξεχωρίζουν οι τέσσερις περιοχές του σερβικού χώρου μαζί με το Στρυμόνα, λόγω όγκου κτήσεων. Προσπερνώντας τα κατεχοχην αριθμητικά δεδομένα που αναφέρθηκαν παραπάνω, παρατηρούμε ότι, ενώ σε τρεις από τις τέσσερις αυτές περιοχές συν το Στρυμόνα, οι κτήσεις που εμφανίζονται το 14^ο αιώνα παραμένουν αμετάβλητες και τον επόμενο, στη Σερβία αυτές διπλασιάζονται. Όσον αφορά τις περιοχές του ελλαδικού χώρου, διακύμανση παρατηρείται μόνο στην Ανατολική Χαλκιδική μεταξύ 13^{ου} και 14^{ου} αιώνα (από 1 σε 2 κτήσεις), ενώ οι δύο «αρχαίες» κτήσεις της Κασσάνδρας (11^{ος} αιώνας) παραμένουν αμετάβλητες ως το τέλος. Αμετάβλητες παραμένουν και οι λιγοστές κτήσεις στις υπόλοιπες περιοχές, ενώ, τέλος, στη Λήμνο, κτήση σημειώνεται μόλις το 15^ο αιώνα.

- **Πίνακας 19.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Η εικόνα μέχρι το 13^ο αιώνα είναι εξαιρετικά φτωχή: ελάχιστες κτήσεις (3) σε δύο μόλις περιοχές. Η έξαρση του 14^{ου} αιώνα καλύπτει όλο σχεδόν το γεωγραφικό φάσμα της μονής, που θα συμπληρωθεί τον επόμενο, με την κτήση στη Λήμνο. Είναι χαρακτηριστικές οι μεγάλες συγκεντρώσεις στο τέλος της λίστας με τις περιοχές κυρίως του σερβικού χώρου, αλλά και το Στρυμόνα να ακολουθεί με αξιόλογο αριθμό. Στη σύγκριση των δύο στηλών του πίνακα φαίνεται ευκρινώς ο διπλασιασμός των κτήσεων στη σερβική ενδοχώρα το 15^ο αιώνα (από 21 σε 43 κτήσεις).

- **Πίνακας 19.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Πρόκειται για σειρά δέκα γραφημάτων, ένα για καθεμία από τις μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Αποδίδεται σε καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, στις χρονικές τομές. Διακρίνονται τρεις περιπτώσεις: α) Περιοχές με εξαρχής εμφάνιση και διατήρηση ενός συγκεκριμένου αριθμού κτήσεων (Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Σκόπια, Στρούμιτσα, Στρυμόνας, Crna Reka), β) Περιοχές με βαθμιαία αύξηση και σταθερή έκτοτε πορεία (Ανατολική Χαλκιδική), και γ) Περιοχές με σταθερή ανοδική πορεία, πάντα στην περίοδο μελέτης (Λήμνος, Σερβία).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 19.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων, με εκπροσώπηση των έξι από τους εννέα τύπους. Από αυτούς, τέσσερις εκπροσωπούνται με μονοψήφιο αριθμό (*Αστικές κτήσεις: 5 – Γαίες: 7 – Συνδυασμοί χρήσεων: 1 – Άλλα: 2*), ενώ οι υπόλοιποι δύο συγκεντρώνουν τη συντριπτική πλειονότητα των κτήσεων: *Μονύδρια/Ναοί: 29 – Χωριά: 75*.

Οι συγκεντρώσεις αυτές ασφαλώς δικαιολογούνται, αν ληφθεί υπόψη το ιστορικό υπόβαθρο των κτήσεων αυτών· το γεγονός δηλαδή ότι αποτελούν δωρεές της τοπικής αριστοκρατίας κατά κύριο λόγο εντός της σερβικής επικράτειας. Η όλη εικόνα αντικατοπτρίζει εμφανώς το μοντέλο της μεσαιωνικής αριστοκρατικής γαιοκτησίας, με εξαρτημένα χωριά και πολυάριθμους λατρευτικούς χώρους.

Δεν εκπροσωπούνται καθόλου οι τύποι: *Αδιάγνωστα, Αυτούργια και Εγκαταστάσεις.*

- **Πίνακας 19.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Παρατηρούμε ότι ως το 13^ο αιώνα παραμένουν σχεδόν αμετάβλητες οι λιγοστές αρχικές κτήσεις, για να σημειωθεί η μεγάλη «έκρηξη» το 14^ο, με τα *Μονύδρια/Ναούς* και τα *Χωριά*, σημειώνοντας εκ του μηδενός 28 και 59 κτήσεις αντίστοιχα. Από τους τύπους αυτούς, τον επόμενο αιώνα μόνο τα *Χωριά* θα σημειώσουν μεταβολή (από 59 σε 75), ενώ χαρακτηριστική

είναι και η εμφάνιση 5 *Αστικών κτήσεων*. Από τους υπόλοιπους τύπους, οι 2 Άλλες κτήσεις του 14^{ου} αιώνα παραμένουν ως έχουν, ενώ οι 2 *Γαίες* του 13^{ου} αιώνα, αυξάνουν διαδοχικά σε 6 και 7.

Στη γραφική απόδοση, το ενδιαφέρον μονοπωλούν οι δύο πολυπληθέστεροι τύποι, *Μονύδρια/Ναοί* και *Χωριά*, με τα δεύτερα να ξεχωρίζουν και για τη σημαντική τους αύξηση κατά το 15^ο αιώνα.

- **Πίνακας 19.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις δέκα (10) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Σύμφωνα και με όλα τα παραπάνω στοιχεία, το ενδιαφέρον μονοπωλούν οι τέσσερις σερβικές περιοχές και ο Στρυμόνας. Από αυτές, στην πρώτη ομάδα (σερβική επικράτεια) παρατηρείται ενιαίο μοντέλο κατανομής: οι κτήσεις συνίστανται σε *Χωριά* και *Μονύδρια/Ναούς*, με μόνη εξαίρεση τη σερβική ενδοχώρα όπου σημειώνονται και 5 *Αστικές κτήσεις*. Αντίθετα, στο Στρυμόνα, παρότι κυριαρχούν τα *Χωριά*, απαντώνται και άλλοι τύποι (σε αναλογία 6 προς 5), που διαφοροποιούν εν τέλει την περιοχή από το φεουδαρχικό μοντέλο για το οποίο έγινε λόγος παραπάνω. Στις υπόλοιπες περιοχές του ελλαδικού χώρου, αν και δεν παρατηρείται ποικιλία τύπων (άλλωστε οι συνολικοί αριθμοί κτήσεων είναι πολύ μικροί), απαντώνται αρκετές *Γαίες* (7), προοριζόμενες, προφανώς, για άμεση εκμετάλλευση, δεδομένης της εγγύτητας στον Άθω, σε σχέση με τις παραπάνω κτήσεις.

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 19.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 19.11:** Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.

Στο σύνολο των στοιχείων για τις 119 καταγεγραμμένες κτήσεις, η συντριπτική πλειονότητα (77) είναι άνω των 2.000 μοδίων, ενώ ένας σημαντικός ακόμη αριθμός (35) χαρακτηρίζονται ως *Αδιάγνωστες*. Οι υπόλοιπες κατηγορίες σημειώνουν μονοψήφιους αριθμούς: κάτω των 100 μοδίων: 5 κτήσεις - από 100 ως 500 μοδίου: 1 κτήση - από 500 ως 2.000 μοδίου: 1 κτήση.

Στη χρονική τους εξέλιξη, οι κατανομές των κτήσεων αποτυπώνονται διαφορετικά, δεδομένου ασφαλώς ότι μέχρι το 13^ο αιώνα οι αριθμοί παραμένουν εξαιρετικά χαμηλοί: 3 κτήσεις, που αναλύονται ως εξής: άνω των 2.000 μοδίων: 1 κτήση - κάτω των 100 μοδίων: 1 κτήση – Αδιάγνωστα: 1 κτήση.

Στην ξαφνική έξαρση του 14^{ου} αιώνα, θα παραμείνει η 1 κτήση της μικρότερης κατηγορίας, ενώ στις άλλες δύο θα προστεθεί ένας μεγάλος αριθμός, διαμορφώνοντας το σύνολο ως εξής: άνω των 2.000 μοδίων: 61 κτήσεις - κάτω των 100 μοδίων: 1 κτήση – Αδιάγνωστα: 33 κτήσεις - από 100 ως 500 μοδίου: 1 κτήση.

Ο 15^{ος} αιώνας θα παρουσιάσει ακόμη πιο αυξημένα σύνολα, διαμορφώνοντας ως τελική εικόνα αυτή που δόθηκε στην αρχή της παραγράφου για το σύνολο των κτήσεων.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 19.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Μαρτυρίες για εκτός Άθω κτήσεις της μονής διαθέτουμε από πολύ νωρίς (2 κτήσεις τον 11^ο αιώνα για τη *Μονή του Θεσσαλονικέως*). Ωστόσο, δεδομένης της ιδιαίτερης ιστορίας της μονής μέχρι μετά τα μέσα του 12^{ου} αιώνα, οπότε και συντελείται η συνένωση των δύο μονών, δε σημειώνεται καμία εξέλιξη. Χρονικά, οι πρώτες -υποτυπώδεις- μεταβολές παρατηρούνται το 13^ο αιώνα (3 κτήσεις), για να συντελεστεί μια μεγάλη έξαρση το 14^ο (96 κτήσεις), και να συνεχιστεί τον αμέσως επόμενο (119 κτήσεις).

Γεωγραφικά, εκπροσωπείται -έστω στοιχειωδώς- το μεγαλύτερο μέρος του «τυπικού» ζωτικού χώρου του Άθω (Θεσσαλονίκη, Κασσάνδρα, Δυτική και Ανατολική Χαλκιδική, Λήμνος και Στρυμόνας), ενώ οι πολυάριθμες κτήσεις στις σερβικές περιοχές αποτυπώνουν μεγάλες συγκεντρώσεις προς τα βορειοδυτικά, από τη Στρούμιτσα μέχρι ψηλά στη σερβική ενδοχώρα.

Ως προς τους κύριους τύπους, οι μαζικές δωρεές, από τη σερβική αριστοκρατία, *Χωριών* και -δευτερευόντως- *Μονυδρίων/Ναών*, οδηγεί σε κυριαρχία των δύο αυτών τύπων, η οποία, όπως αναφέρθηκε, αντανακλά το κυρίαρχο στην περιοχή φεουδαρχικό μοντέλο, με τα χωριά πλήρως εξαρτημένα από την τοπική γαιοκτησία.³³ Αντίθετα, οι σαφώς λιγότερες κτήσεις στον ελλαδικό χώρο ανήκουν σε τύπους που τείνουν να διαφοροποιηθούν από τόσο συμβατικά μοντέλα.

³³ Κατά την Μ. Ζινόβινοβιτς, παρότι οι διαθέσιμες πληροφορίες δεν είναι απόλυτα σαφείς, το συγκεκριμένο μοντέλο εξάρτησης των χωριών από το γαιοκτήμονα στις σερβικές περιοχές κατά την περίοδο αυτή, διαφέρει από το αντίστοιχο Βυζαντινό. Φαίνεται ότι, ενώ στο δεύτερο η «κατοχή» αφορά κυρίως δικαίωμα προσόδου, στο πρώτο η εξάρτηση πρέπει να είναι πλήρης. Η διευκρίνιση αυτή αποτελεί προϊόν συνεννόησης με την καθηγήτρια, την οποία και ευχαριστώ.

Όσον αφορά τα μεγέθη των κτήσεων, λαμβανομένης ασφαλώς υπόψη της πληθώρας των *χωριών*, υπερτερεί με διαφορά η πολύ μεγάλη γαιοκτησία.³⁴

Στην πράξη, το μοντέλο αυτό, δεδομένης ασφαλώς της μεγάλης απόστασης από την κυρίαρχη μονή, μεταφράζεται σε είσπραξη προσόδων από ιδιοκτησιακό δικαίωμα και όχι σε κέρδη από απευθείας εκμετάλλευση των κτήσεων, έστω δι' αντιπροσώπων. Αυτή η ιδιοκτησιακή σχέση είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια των κτήσεων πολύ σύντομα, με την επικράτηση των Οθωμανών και τη θεώρηση των οικισμών ως κρατικών γαιών.

Γενικώς, πρόκειται για μια μονή της οποίας η ιδιάζουσα ιστορία αντανακλάται άμεσα στο ιδιοκτησιακό καθεστώς της. Ενώ επρόκειτο για μονή με ιδιαίτερα περιορισμένους ως τότε πόρους, η ιστορική συγκυρία του 14^{ου} αιώνα την κατέστησε ως μία από τις πλουσιότερες στον Άθω κατά τη συγκεκριμένη περίοδο. Η τεράστια επέκταση του ζωτικού της χώρου προς τα βορειοδυτικά, χάρη στους ιδιαίτερους δεσμούς με τη σερβική Αυλή, μετατόπισε το βάρος από τις παραδοσιακές περιοχές κτήσεων, όπου, παρόλα αυτά, η μονή συνέχιζε να είναι παρούσα. Η εξάρτησή της όμως αυτή από το συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο και τα οικονομικά μοντέλα, απέβησαν τελικά μοιραία, με την Οθωμανική κατάκτηση και την απώλεια των σερβικών κτήσεων, στοιχείο άμεσα αντιληπτό ήδη από τις αρχές του 16^{ου} αιώνα.

³⁴ Κατά τον Μ. Ρορονιό (τον οποίο και ευχαριστώ για τις πολύτιμες διευκρινίσεις του), δεδομένης της έλλειψης Περιορισμών ή άλλων σαφών στοιχείων για το ζωτικό χώρο ενός τυπικού χωριού της περιόδου αυτής στην ευρύτερη περιοχή, αυτός υπολογίζεται με διάφορα εργαλεία χωρικής ανάλυσης. Σύμφωνα με αυτά, ο μέσος χώρος ενός χωριού υπολογίζεται σε έναν κύκλο με κέντρο τον οικισμό και ακτίνα τα 2 χιλιόμετρα, συνολικής έκτασης περίπου 12.500 στρεμμάτων.

ΜΟΝΗ ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ

Α. ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Μονή Κωνσταμονίτου

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: Κωνσταμονίτου, Κασταμονίτου

ΑΦΙΕΡΩΣΗ: Πρωτομάρτυς Στέφανος

ΚΤΙΤΩΡ: Άγνωστος

ΙΕΡΑΡΧΙΑ: Εικοστή (20ή) στη σημερινή σειρά των μονών

ΙΔΡΥΣΗ ή ΠΡΩΤΗ ΜΝΕΙΑ: Πρώτες μνείες στα μέσα του 11ου αιώνα

ΠΡΩΤΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ: Άγνωστος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ και ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ:

Στο μέσον της αθωνικής χερσονήσου, στο σημείο καμπής της προς Νότο, πλησιέστερα προς τη δυτική (νότια) ακτή, όπου διατηρεί αρσανά.

Βρίσκεται σε πλάτωμα, στην περιοχή του Κρειοβουνίου, δίπλα σε χείμαρρο που κατευθύνεται προς τη Μονή Ζωγράφου, με την οποία και συνορεύει στα δυτικά.

Το συγκρότημά της έχει σχεδόν τετράγωνη κάτοψη, με προβολές στα σημεία των πύργων, και στη σημερινή μορφή του ανάγεται κυρίως στις οικοδομικές φάσεις του 18ου και 19ου αιώνα.

Δίνει αίσθηση σαφούς και συμπαγούς συνόλου, με καθαρές και λιτές γραμμές.

Εκτός της μονής, στα δυτικά και νοτιοανατολικά όπου εκτείνεται ο άμεσος ζωτικός της χώρος, αναπτύσσεται ένα σύνολο βοηθητικών κτιρίων, ενώ στην ευρύτερη περιοχή βρίσκονται παρεκκλήσια και Καθίσματα.

ΠΕΡΙΟΧΗ: Η επικράτειά της είναι από τις μικρότερες στον Άθω και αναπτύσσεται κυρίως στην ενδοχώρα, αφήνοντας μόνο μια στενή λωρίδα γης στη δυτική (νότια) ακτή, για πρόσβαση της μονής στη θάλασσα. Από Δ προς Α, συνορεύει με τις περιοχές των Μονών: Ζωγράφου, Βατοπεδίου και Δοχειαρίου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ και ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η ετυμολογία του ονόματος της Μονής Κωνσταμονίτου δεν έχει ως σήμερα ερμηνευθεί, όπως σκοτεινές είναι και οι απαρχές της. Πιθανότατα ο όρος *Κασταμονίτου*, που αποτελεί και την αρχαιότερη εκφορά του ονόματος, αποδίδει ανθρωπωνύμιο. Αυτό, με τη σειρά του, δηλώνει μάλλον καταγωγή από την Κασταμονή της Παφλαγονίας, η οποία συνδέεται -όπως πιστεύεται- με τον ιδρυτή της.¹

Στα μέσα του 11ου αιώνα (1051) αναφέρεται η διαμάχη της με τη γειτονική Μονή Ζωγράφου, για την περιοχή του Μονυδρίου του Καλλιγράφου, το οποίο επιδικάζεται στη δεύτερη.²

Έκτοτε, και για έναν αιώνα, οι πηγές σιωπούν. Το επόμενο έγγραφο, στα 1262, αφορά και πάλι την περιοχή του

¹ Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, σ. 1.

² Pavlikianov, *KASTAMONITOU*, αρ. 4.

Καλλιγράφου, και συνιστά την απαρχή μιας μακράς σειράς διενέξεων με τη γειτονική (προς Ανατολάς) Μονή Δοχειαρίου.³

Έμμεσες μνείες συνεχίζουν καθ' όλη τη διάρκεια του 13ου και το 14ο αιώνα, που δηλώνουν την ομαλή συνέχιση του ιστορικού βίου της μονής, η οποία, ωστόσο, εξακολουθεί να είναι ένα μικρό καθίδρυμα, παρότι στο Γ' Τυπικό, του Μανουήλ (1406), κατέχει μια σχετικά καλή θέση στην ιεραρχία (16η στις 25).⁴

Οι ουσιαστικές αναφορές της περιόδου προέρχονται από πλαστά έγγραφα που, ωστόσο, πρέπει να απηχούν πραγματικά γεγονότα σε αρκετά σημεία, σε ό,τι αφορά τουλάχιστον κάποιες κύριες κτήσεις της μονής.⁵

Την περίοδο εκείνη (1362) δωρίζεται στη μονή το Μονύδριο του Νεακίτου.⁶

Στις αρχές του 15ου αιώνα η μονή υφίσταται εκτεταμένη καταστροφή από πυρκαϊά και ανοικοδομείται χάρη στη συνδρομή του Σέρβου αρχιστράτηγου Ράντιτς, στα 1433.⁷ Ο ίδιος προέβη σε σημαντικές δωρεές προς τη μονή, μεταξύ των οποίων μια ετήσια χορηγία είκοσι λίτρων αργύρου, ενώ μετά το θάνατό του της παραχωρούσε επτά χωριά στην επικράτειά του (στη Σερβία), καθώς και το ήμισυ του μεριδίου του από τα ορυχεία στο Rudnik, δυτικά του Μοράβα.⁸

Στα μέσα του 15ου αιώνα (1455-1459) η μονή φαίνεται να κατέχει, μεταξύ άλλων, εκτάσεις στη Δυτική Χαλκιδική και στο

³ Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, σ. 2.

⁴ Πεντζίκης, σ. 428.

⁵ Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, σ. 3.

⁶ Όπ.π.

⁷ Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, Appendice II.

⁸ Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, σ. 5-6. Βλ. επίσης, Zachariadou, *Radich*.

Λογγό,⁹ ενώ εντός των ίδιων περιοχών αναφέρονται κτήσεις και ως τα τέλη του 15ου αιώνα.¹⁰

Στο μεταξύ, σε ό,τι αφορά τις εντός Άθω υποθέσεις της, την περίοδο εκείνη (1483 κ.ε.) η μονή εμπλέκεται σε διαμάχη με τη Μεγίστη Λαύρα για την περιοχή του Ξηροκάστρου.¹¹

Στη στροφή του αιώνα, κάποιες δωρεές στην περιοχή του Στρυμόνα (1494, 1504 και 1511) πυροδοτούν επίσης συνοριακές διαμάχες.¹²

Την εποχή αυτή Κωνσταμονίτου φαίνεται ως ακμαία μονή, για τα δεδομένα της. Στο εσωτερικό, έχει ήδη λάβει χώρα κι άλλη ανοικοδόμηση (1483),¹³ που συνεχίζεται και στα πρώτα χρόνια του 16ου αιώνα (στα 1500 ζητά άδεια ανακαίνισης του Καθολικού).¹⁴

Η περίοδος αυτή, ωστόσο, σύντομα θα διακοπεί. Ήδη στα 1520 η μονή φαίνεται να αντιμετωπίζει σημαντικά οικονομικά προβλήματα.¹⁵ Η κατάσταση αυτή φαίνεται να διαρκεί, καθώς στα μέσα του 17ου αιώνα αναφέρονται πλέον ελάχιστοι μοναχοί.¹⁶

⁹ Οικονομίδες, *ΚΑΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ*, σ. 8. Στο ίδιο, υποσημείωση 37.

¹⁰ Οικονομίδες, *ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ*, αρ. 32.

¹¹ Οικονομίδες, *ΚΑΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ*, σ. 8.

¹² Οι πληροφορίες προκύπτουν από ανέκδοτα (;) οθωμανικά έγγραφα των αντίστοιχων ετών. Βλ. Οικονομίδες, *ΚΑΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ*, σ. 9 και -στο ίδιο- υποσημείωση 50.

¹³ Σύμφωνα με ανέκδοτο (;) οθωμανικό έγγραφο του Οκτωβρίου 1483. Βλ. Οικονομίδες, *ΚΑΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ*, σ. 9 και -στο ίδιο- υποσημείωση 55.

¹⁴ Ομοίως, η πληροφορία προκύπτει από άλλο οθωμανικό έγγραφο του Ιουλίου 1500. Βλ. Οικονομίδες, *ΚΑΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ*, σ. 9 και -στο ίδιο- υποσημείωση 57.

¹⁵ Σύμφωνα με ανέκδοτο (;) οθωμανικό έγγραφο του Αυγούστου 1520, η μονή αντιμετώπιζε τέτοιες οικονομικές δυσχέρειες που αναγκάστηκε να ενεχυριάσει κάποια από τα αργυρά σκεύη της. Βλ. Οικονομίδες, *ΚΑΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ*, σ. 9 και -στο ίδιο- υποσημείωση 59.

¹⁶ Πεντζίκης, σ. 428.

Στα 1717 καταστρέφεται από πυρκαϊά η ανατολική πτέρυγα, που θα ανοικοδομηθεί μια δεκαετία αργότερα, αν και η κατάσταση δε θα αλλάξει ιδιαίτερα.¹⁷ Είναι χαρακτηριστικό ότι η απόφαση κοινοβιοποίησης του 1799 θα πραγματοποιηθεί μόλις το 1818 για οικονομικούς λόγους.¹⁸

Την περίοδο εκείνη η μονή θα δεχτεί την οικονομική στήριξη τρίτων, μεταξύ των οποίων και η Κυρα-Βασιλική από την Αυλή του Αλή Πασά των Ιωαννίνων.¹⁹

Εκτεταμένη ανοικοδόμηση θα λάβει χώρα στο β' μισό του 19^{ου} αιώνα, όπου χρονολογείται και το Καθολικό (1867).²⁰

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

- Καμπαναριό: 1820
- Καθολικό: 1867
- Παρεκκλήσιο Πορταΐτισσας: 1875
- Τράπεζα: 1871

Κάποια παρεκκλήσια βρίσκονται εντός του συγκροτήματος, και λίγα εκτός περιβόλου, με χαρακτηριστικό εκείνο του Αγίου Αντωνίου, στη θέση του παλαιού Μονυδρίου του Νεακίτου. Πέραν αυτών, η μονή διαθέτει και ορισμένα άλλα εξαρτήματα, εντός της επικράτειάς της και στις Καρυές.

¹⁷ Σμυρνάκης, σ. 685.

¹⁸ Πεντζίκης, σ. 428.

¹⁹ Σμυρνάκης, σ. 685.

²⁰ Στην ανάκαμψη συνέβαλε αποφασιστικά το Ταξίδιον του ιερομονάχου Μελετίου στη Ρωσία, κατά το διάστημα 1862-1869. Βλ. Σμυρνάκης, σ. 685-686.

ΚΤΗΣΕΙΣ: Από τα μετόχια που είχε η Μονή στη διαδρομή της, ξεχωρίζουν αυτά στις περιοχές: Δυτική Χαλκιδική, Σιθωνία, Σέρρες, Θεσσαλονίκη, Σερβία.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

μέσα 11ου: Ίδρυση της Μονής Κωνσταμονίτου

1051: Διαμάχη με τη Μονή Ζωγράφου για την περιοχή του Μονυδρίου του Καλλιγράφου

1262: Νέες διαμάχες για την περιοχή του Καλλιγράφου

1362: Απόκτηση (με δωρεά) του Μονυδρίου του Νεακίτου

1406: Αναφορά 16ης (από 25) στην αθωνική ιεραρχία

αρχές 15ου: Καταστροφή από πυρκαϊά

1433: - Ανοικοδόμηση με χορηγίες του Σέρβου αρχιστράτηγου Ράντιτς
- Θέσπιση ετήσιας χορηγίας σε άργυρο, και δωρεές χωριών και μεριδίου σε ορυχεία στη Σερβία

1455 κ.ε.: Κτήσεις στη Δυτική Χαλκιδική και στο Λογγό

1483: - Διαμάχη με Μεγίστη Λαύρα για την περιοχή του Ξηροκάστρου
- Ανοικοδομήσεις πτερύγων της μονής

1494 κ.ε.: Κτήσεις (από δωρεές) στην Κοιλιάδα του Στρυμόνα

1500: Άδεια ανακαίνισης του Καθολικού

1520: Αναφορές μεγάλης ένδειας

μέσα 16ου: Αναφορές εγκατάλειψης

1717: Καταστροφή ανατολικής πτέρυγας από πυρκαϊά

περ. 1728: Ανοικοδόμηση ανατολικής πτέρυγας

1799: Σιγίλλιο κοινοβιοποίησης της μονής

1818: Εφαρμογή της απόφασης κοινοβιοποίησης

1867: Ανέγερση νέου Καθολικού

- 1871: Ανέγερση Τράπεζας
1875: Ανέγερση Παρεκκλησίου Πορταϊτίσσας

Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

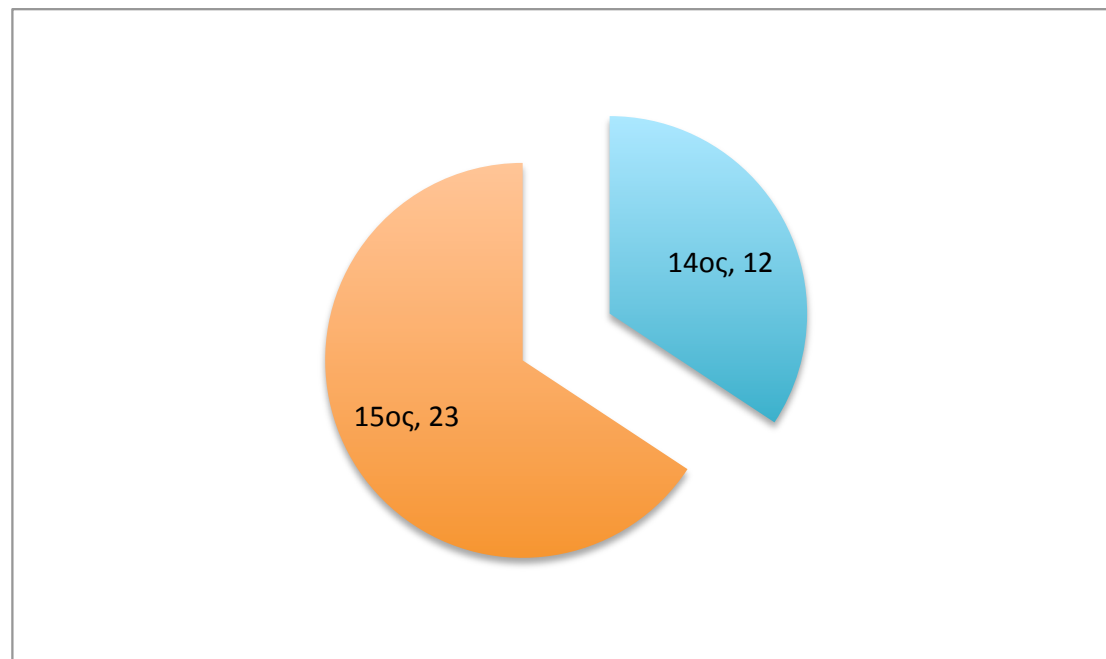
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 20.01: Οι κτήσεις της Μονής Κωνσταμονίτου, συνολικά

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
20.	1	Θεοτόκος Βολβού	Θεοτόκος Βολβού	ΒΟΛΒΟΣ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ		Δυτική Χαλκιδική	40.26775	23.25299	Μονή	3	2	1348	1600	μονύδριο, γαίες
20.	2	Άγιος Νικόλαος Έζοβας		ΕΖΟΒΑ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Στρυμόνας	40.85204	23.66099	Μονή	0	2	1348	1600	μονύδριο
20.	3	Θεσσαλονίκη		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Θεσσαλονίκη	40.63038	22.94612	Οικία-Κατάστημα	0	1	1499	1900	οικίες
20.	4	Ιερισσός		ΙΕΡΙΣΣΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Περίχωρα Άθω	40.39583	23.86917	Χωράφι	0	3		1600	γαίες
20.	5	Ίσβορος		ΊΣΒΟΡΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Ανατολική Χαλκιδική	40.52917	23.76278	Μονή	0	2	1348	1600	μονύδριο
20.	6	Άγιος Γεώργιος Κάσπακος	Κάσπακος	ΚΑΣΠΑΚΑΣ - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Λήμνος	39.91278	25.08722	Μονή	2	2	1348	1500	μονύδριο, γαίες
20.	7	Κτήσεις Radic 1		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 1 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.21806	20.54583	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.	8	Κτήσεις Radic 2		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 2 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.20694	20.49444	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.	9	Κτήσεις Radic 3		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 3 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.18501	20.43333	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.	10	Κτήσεις Radic 4		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 4 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.20167	20.58889	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.	11	Κτήσεις Radic 5		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 5 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.23751	20.51639	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.	12	Κτήσεις Radic 6		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 6 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.17861	20.60694	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.	13	Κτήσεις Radic 7		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 7 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.23556	20.56944	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.	14	Άγια Τριάδα Μυριοφυτου		ΜΥΡΙΟΦΥΤΟΝ - ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ		Δυτική Χαλκιδική	40.28694	23.34306	Μονή	0	2	1348	1600	μονύδριο
20.	15	Άγιος Νικόλαος Βούρτζης	Μυριοφυτο	ΜΥΡΙΟΦΥΤΟΝ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ		Δυτική Χαλκιδική	40.29722	23.34028	Μονή	2	2	1348	1600	μονύδριο, γαίες
20.	16	Νικήτη	Νικήτη	ΝΙΚΗΤΗ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σίθωνια	40.22167	23.66056	Χωράφι	0	6	1320	1600	γαίες
20.	17	Άγιος Νικόλαος Πλέντζης	Πολιανή	ΠΟΛΙΑΝΗ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ		Ανατολική Χαλκιδική	40.56333	23.64972	Μονή	1	2	1348	1500	μονύδριο, γαίες
20.	18	Πορταρέα		ΠΟΡΤΑΡΕΑ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Δυτική Χαλκιδική	40.27811	23.29527	Χωράφι	0	3	1399	1500	γαίες
20.	19	Άγιος Στέφανος		ΡΑΛΗΓΓΟΒΗ - ΑΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ		Κεντρική Χαλκιδική	40.48751	23.59567	Μονή	0	2	1348	1500	μονύδριο
20.	20	Ρούντικ		ΡΟΥΝΤΙΚ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.14083	20.49556	Ορυχείο	0	8	1430	1520	ορυχείο
20.	21	Τριπόταμον	Τριπόταμον	ΤΡΙΠΟΤΑΜΟΝ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)	Λογγός	Σίθωνια	40.12444	23.79556	Χωράφι	4	6	1399	1930	γαίες
20.	22	Kamenica	Kamenica	KAMENICA (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.06681	20.64944	Ορυχείο	0	8	1430	1520	ορυχείο
20.	23	Novo Brdo	Novo Brdo	NOVO BRDO (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	42.60751	21.44083	Ορυχείο	0	8	1430	1520	ορυχείο

ΠΙΝΑΚΑΣ 20.02: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά χρονική τομή

10ος	
11ος	
12ος	
13ος	
14ος	12
15ος	23

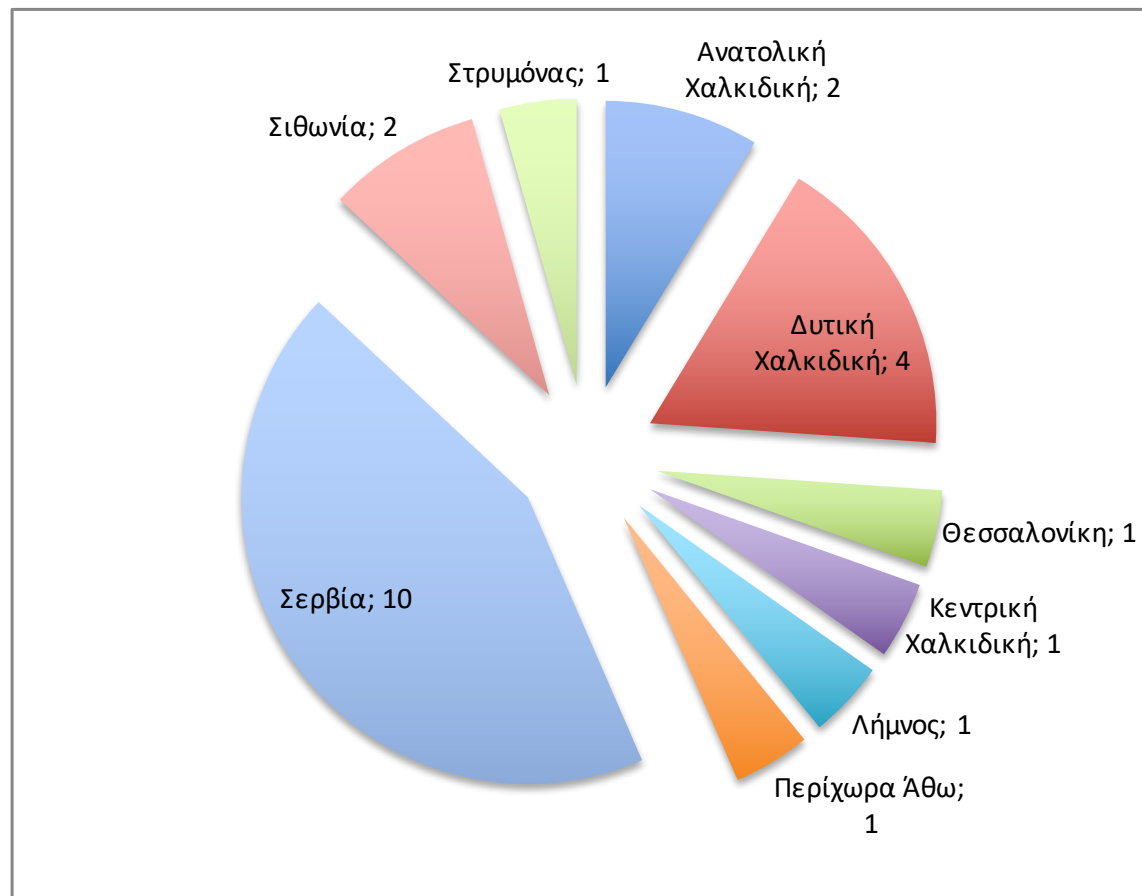
ΠΙΝΑΚΑΣ 20.03: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά μείζονα περιοχή

MonCODE	A/A	Main_Name	Alter_Names	CONVENTIONAL NAME	Region	Region General	Coordinates_N	Coordinates_E	Kind	SIZE-CODE	TYPE-CODE	DATE_Start	DATE_End	Subjacent_Installations
20.5		Ίσβορος		ΙΣΒΟΡΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Ανατολική Χαλκιδική	40.52917	23.76278	Μονή	0	2	1348	1600	μονύδριο
20.17		Άγιος Νικόλαος Πλέντζης	Πολιανή	ΠΟΛΙΑΝΗ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Ανατολική Χαλκιδική	40.56333	23.64972	Μονή	1	2	1348	1500	μονύδριο, γαίες
20.1		Θεοτόκος Βολβού	Θεοτόκος Βολβού	ΒΟΛΒΟΣ - ΘΕΟΤΟΚΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Δυτική Χαλκιδική	40.26775	23.25299	Μονή	3	2	1348	1600	μονύδριο, γαίες
20.14		Αγία Τριάδα Μυριάφτου		ΜΥΡΙΑΦΥΤΟΝ - ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ		Δυτική Χαλκιδική	40.28694	23.34306	Μονή	0	2	1348	1600	μονύδριο
20.15		Άγιος Νικόλαος Βούρτζης	Μυριάφτου	ΜΥΡΙΑΦΥΤΟΝ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Δυτική Χαλκιδική	40.29722	23.34028	Μονή	2	2	1348	1600	μονύδριο, γαίες
20.18		Πορταρέα		ΠΟΡΤΑΡΕΑ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Δυτική Χαλκιδική	40.27811	23.29527	Χωράφι	0	3	1399	1500	γαίες
20.3		Θεσσαλονίκη		ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Θεσσαλονίκη	40.63038	22.94612	Οικία-Κατάστημα	0	1	1499	1900	οικίες
20.19		Άγιος Στέφανος Ραλήγγοβης		ΡΑΛΗΓΓΟΒΗ - ΑΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Κεντρική Χαλκιδική	40.48751	23.59567	Μονή	0	2	1348	1500	μονύδριο
20.6		Άγιος Γεώργιος Κάσπακας	Κάσπακας	ΚΑΣΠΑΚΑΣ - ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Λήμνος	39.91278	25.08722	Μονή	2	2	1348	1500	μονύδριο, γαίες
20.4		Ιερισός		ΙΕΡΙΣΣΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Περίχωρα Αθω	40.39583	23.86917	Χωράφι	0	3		1600	γαίες
20.7		Κτήσεις Radic 1		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 1 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.21806	20.54583	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.8		Κτήσεις Radic 2		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 2 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.20694	20.49444	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.9		Κτήσεις Radic 3		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 3 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.18501	20.43333	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.10		Κτήσεις Radic 4		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 4 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.20167	20.58889	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.11		Κτήσεις Radic 5		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 5 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.23751	20.51639	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.12		Κτήσεις Radic 6		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 6 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.17861	20.60694	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.13		Κτήσεις Radic 7		ΚΤΗΣΕΙΣ RADIC 7 (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.23556	20.56944	Χωριό	4	7	1430	1520	χωριό
20.20		Ρούντικ		ΡΟΥΝΤΙΚ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.14083	20.49556	Ορυχείο	0	8	1430	1520	ορυχείο
20.22		Kamenica	Kamenica	Kamenica (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	44.06681	20.64944	Ορυχείο	0	8	1430	1520	ορυχείο
20.23		Novo Brdo	Novo Brdo	Novo Brdo (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σερβία	42.60751	21.44083	Ορυχείο	0	8	1430	1520	ορυχείο
20.16		Νικήτη	Νικήτη	ΝΙΚΗΤΗ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Σίθωνια	40.22167	23.66056	Χωράφι	0	6	1320	1600	γαίες
20.21		Τριπόταμον	Τριπόταμον	ΤΡΙΠΟΤΑΜΟΝ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)	Λογγός	Σίθωνια	40.12444	23.79556	Χωράφι	4	6	1399	1930	γαίες
20.2		Άγιος Νικόλαος Έζοβας		ΕΖΟΒΑ - ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ)		Στρυμόνας	40.85204	23.66099	Μονή	0	2	1348	1600	μονύδριο

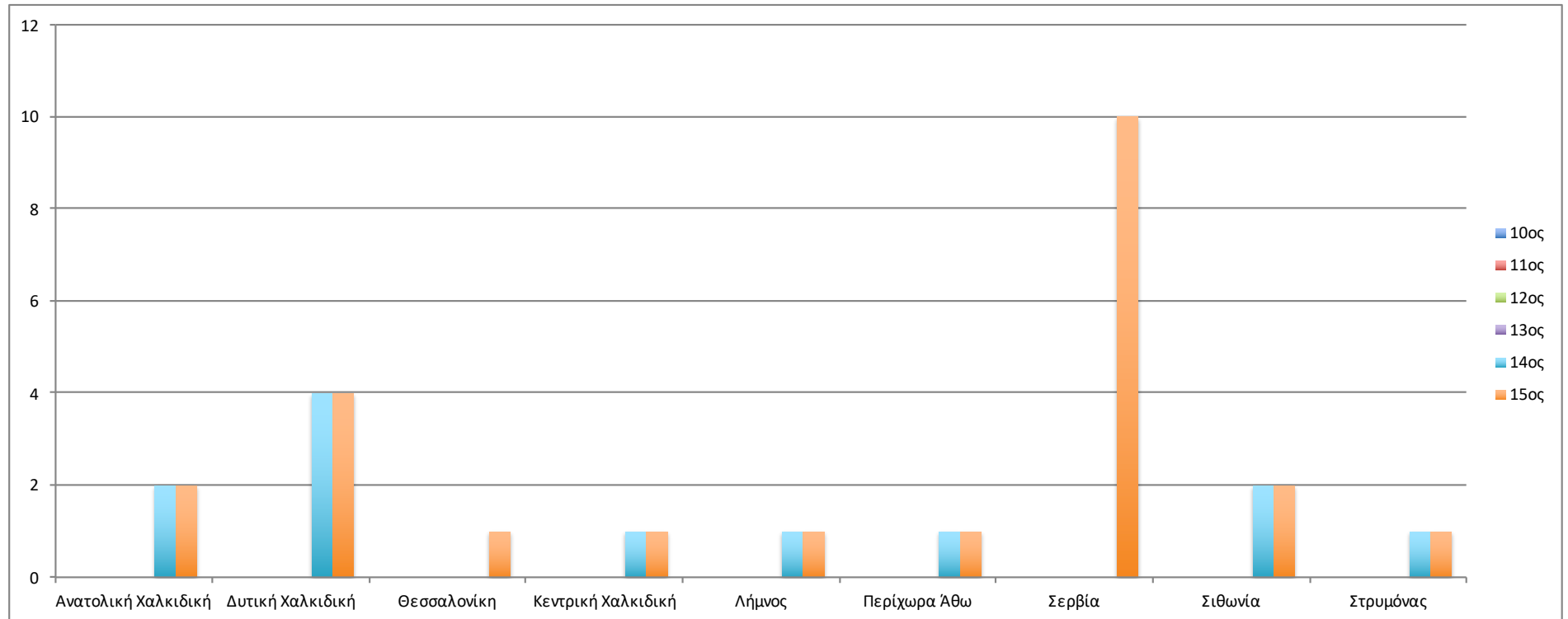
ΠΙΝΑΚΑΣ 20.04: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά μείζονα περιοχή

Ανατολική Χαλκιδική	2
Δυτική Χαλκιδική	4
Θεσσαλονίκη	1
Κεντρική Χαλκιδική	1
Λήμνος	1
Περίχωρα Άθω	1
Σερβία	10
Σιθωνία	2
Στρυμόνας	1

23

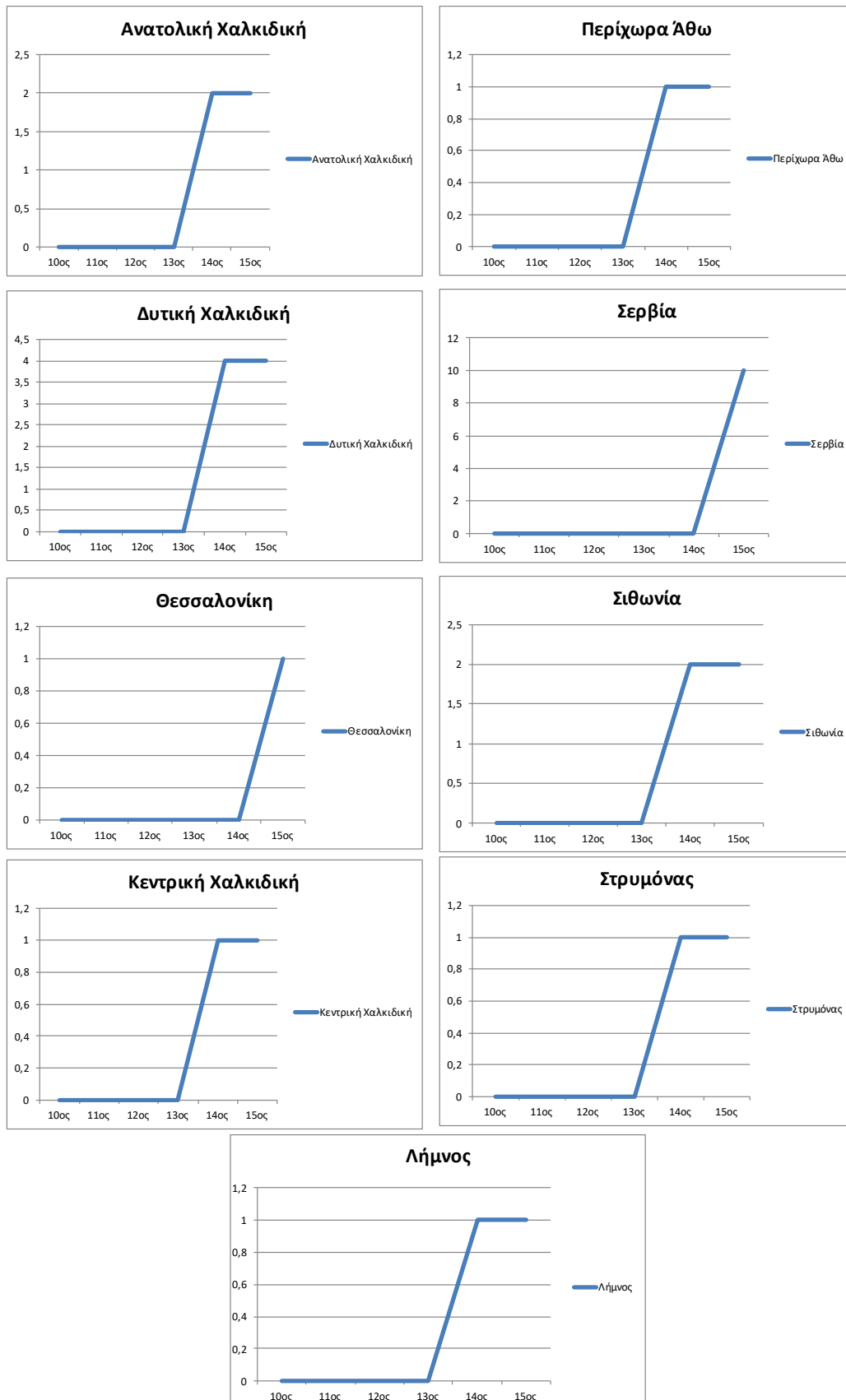
ΠΙΝΑΚΑΣ 20.05: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 20.06: Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή

ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ						
	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Ανατολική Χαλκιδική					2	2
Δυτική Χαλκιδική					4	4
Θεσσαλονίκη						1
Κεντρική Χαλκιδική					1	1
Λήμνος					1	1
Περίχωρα Άθω					1	1
Σερβία						10
Σιθωνία					2	2
Στρυμόνας					1	1
					12	23

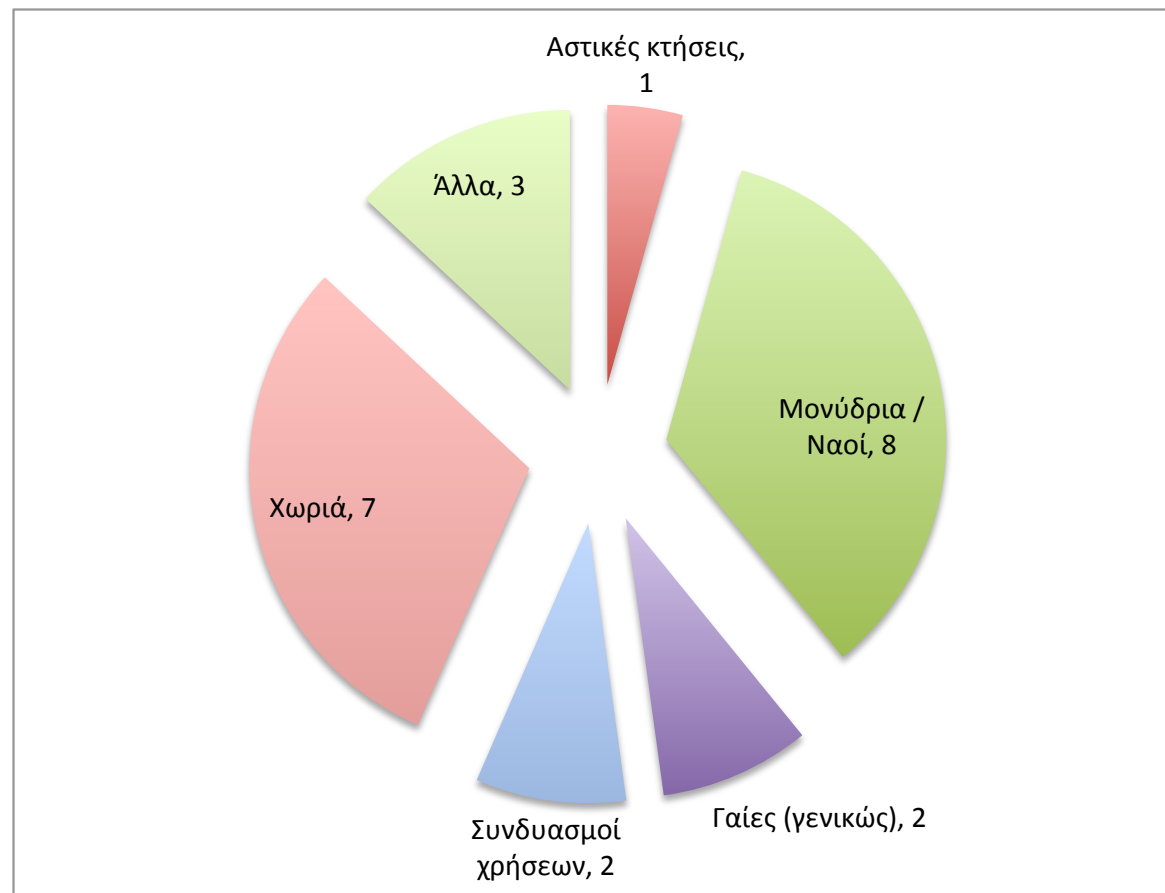
ΠΙΝΑΚΑΣ 20.07: Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 20.08: Κύριοι τύποι κήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου, συνολικά

Αδιάγνωστα	
Αστικές κτήσεις	1
Μονύδρια / Ναοί	8
Γαίες (γενικώς)	2
Αυτούργια	
Εγκαταστάσεις	
Συνδυασμοί χρήσεων	2
Χωριά	7
Άλλα	3

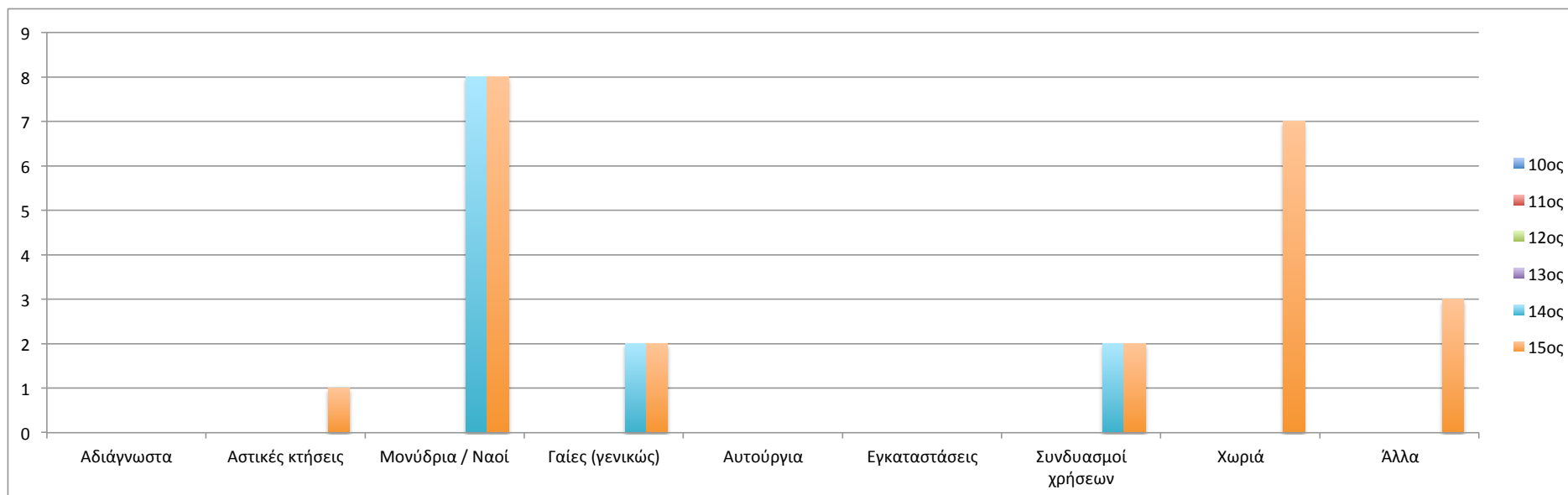
23

ΠΙΝΑΚΑΣ 20.09: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά χρονική τομή

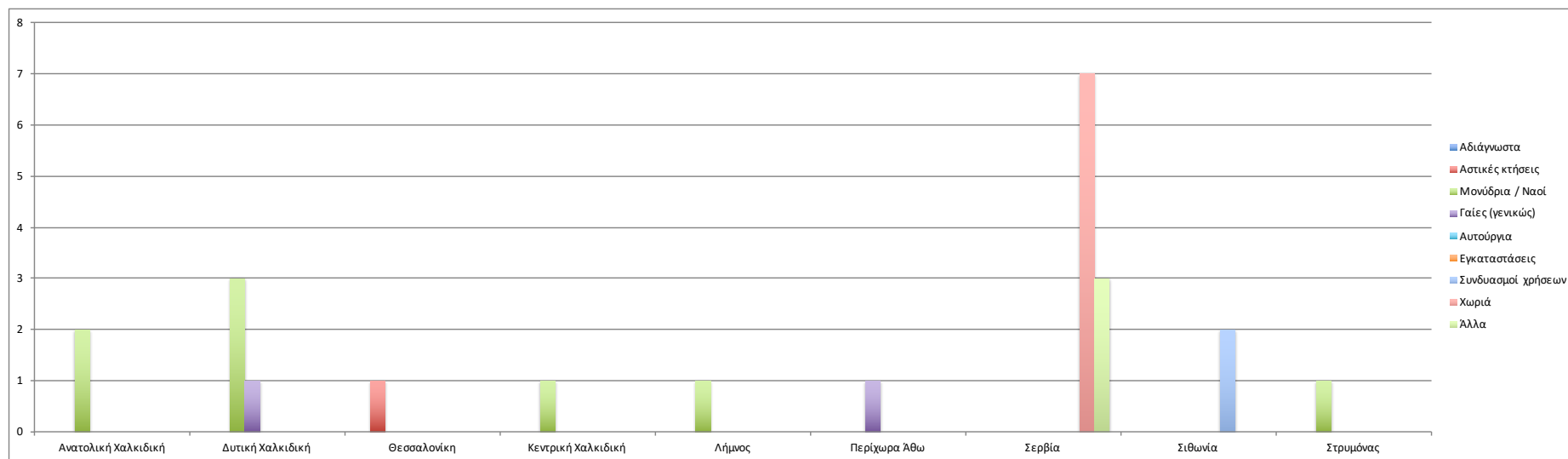
ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ

	10ος	11ος	12ος	13ος	14ος	15ος
Αδιάγνωστα						
Αστικές κτήσεις						1
Μονύδρια / Ναοί					8	8
Γαίες (γενικώς)					2	2
Αυτούργια						
Εγκαταστάσεις						
Συνδυασμοί χρήσεων					2	2
Χωριά						7
Άλλα						3
					12	23

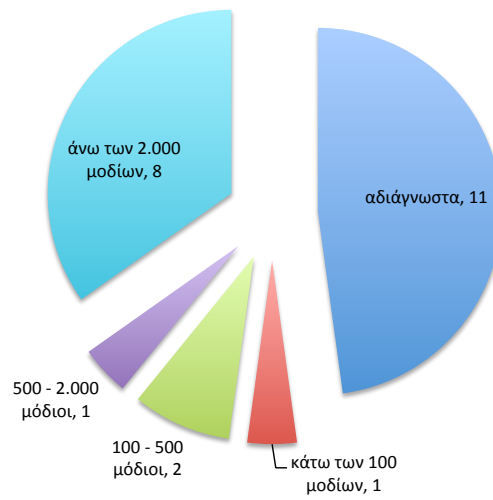

ΠΙΝΑΚΑΣ 20.10: Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά μείζονα περιοχή

ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ: ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ										
	Αδιάγνωστα	Αστικές κτήσεις	Μονόδρια / Ναοί	Γαίες (γενικώς)	Αυτούργια	Εγκαταστάσεις	Συνδυασμοί χρήσεων	Χωριά	Άλλα	
Ανατολική Χαλκιδική			2							2
Δυτική Χαλκιδική			3	1						4
Θεσσαλονίκη		1								1
Κεντρική Χαλκιδική			1							1
Λήμνος			1							1
Περίχωρα Άθω				1						1
Σερβία								7	3	10
Σίθωνια							2			2
Στρυμόνας			1							1
			8	2	0	0	2	7		23

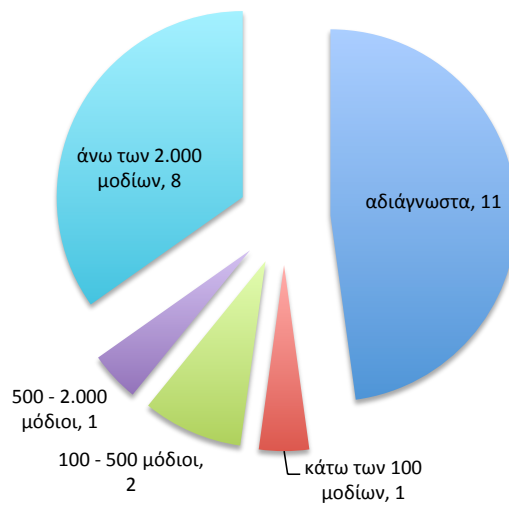
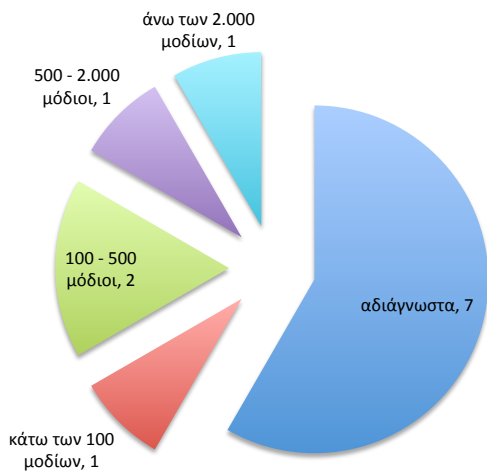

ΠΙΝΑΚΑΣ 20.11: Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου

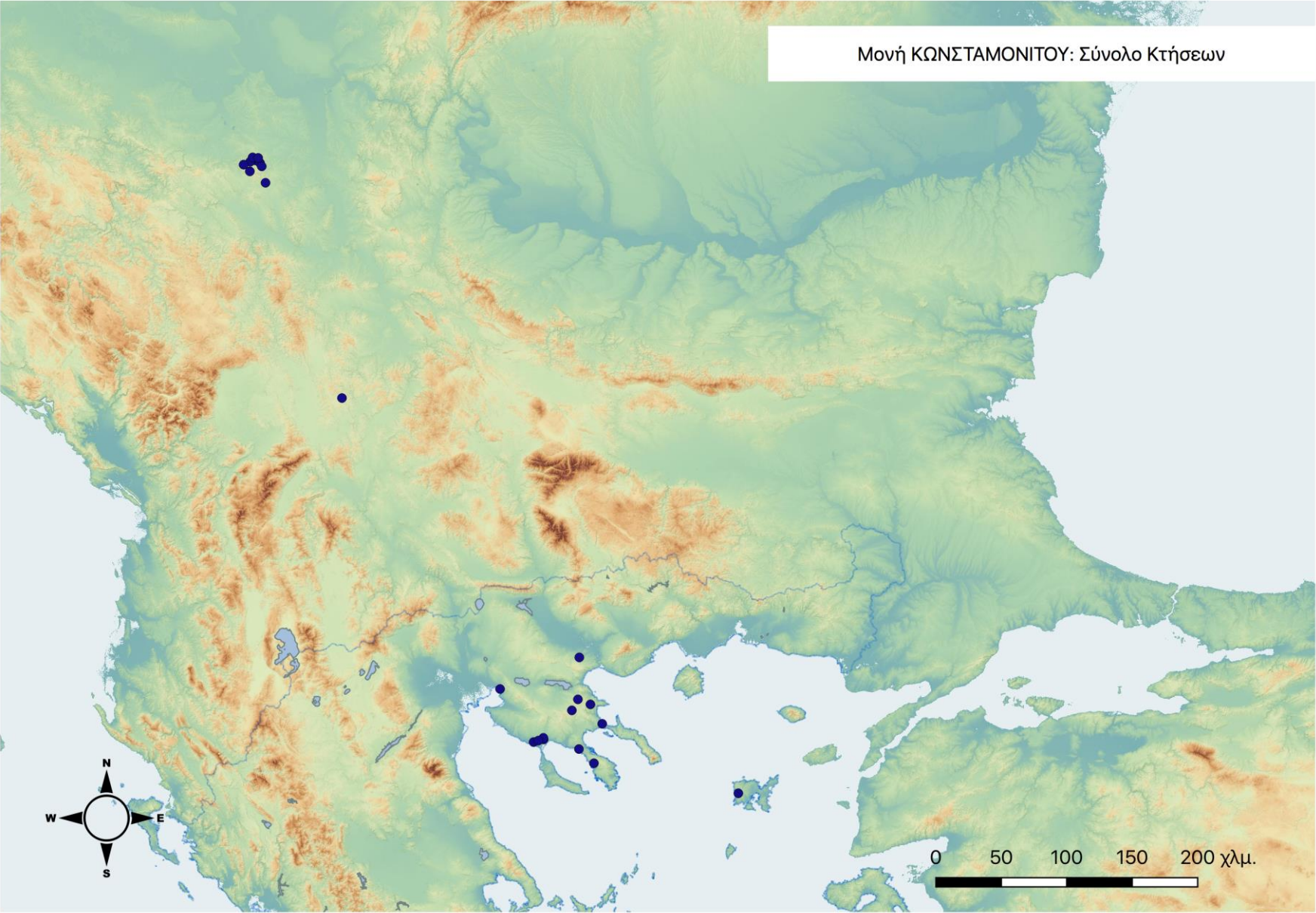

14ος αιώνας

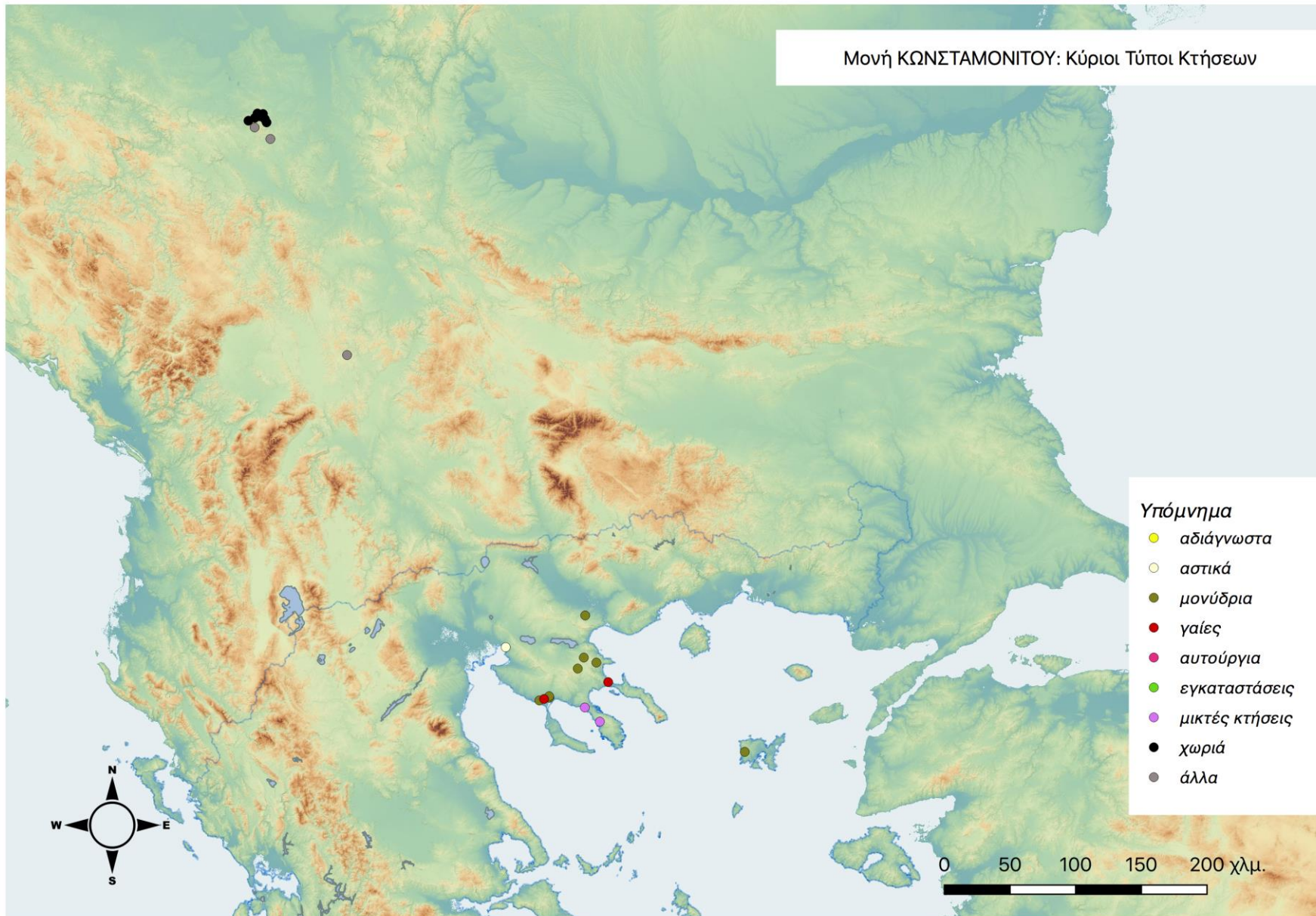
15ος αιώνας

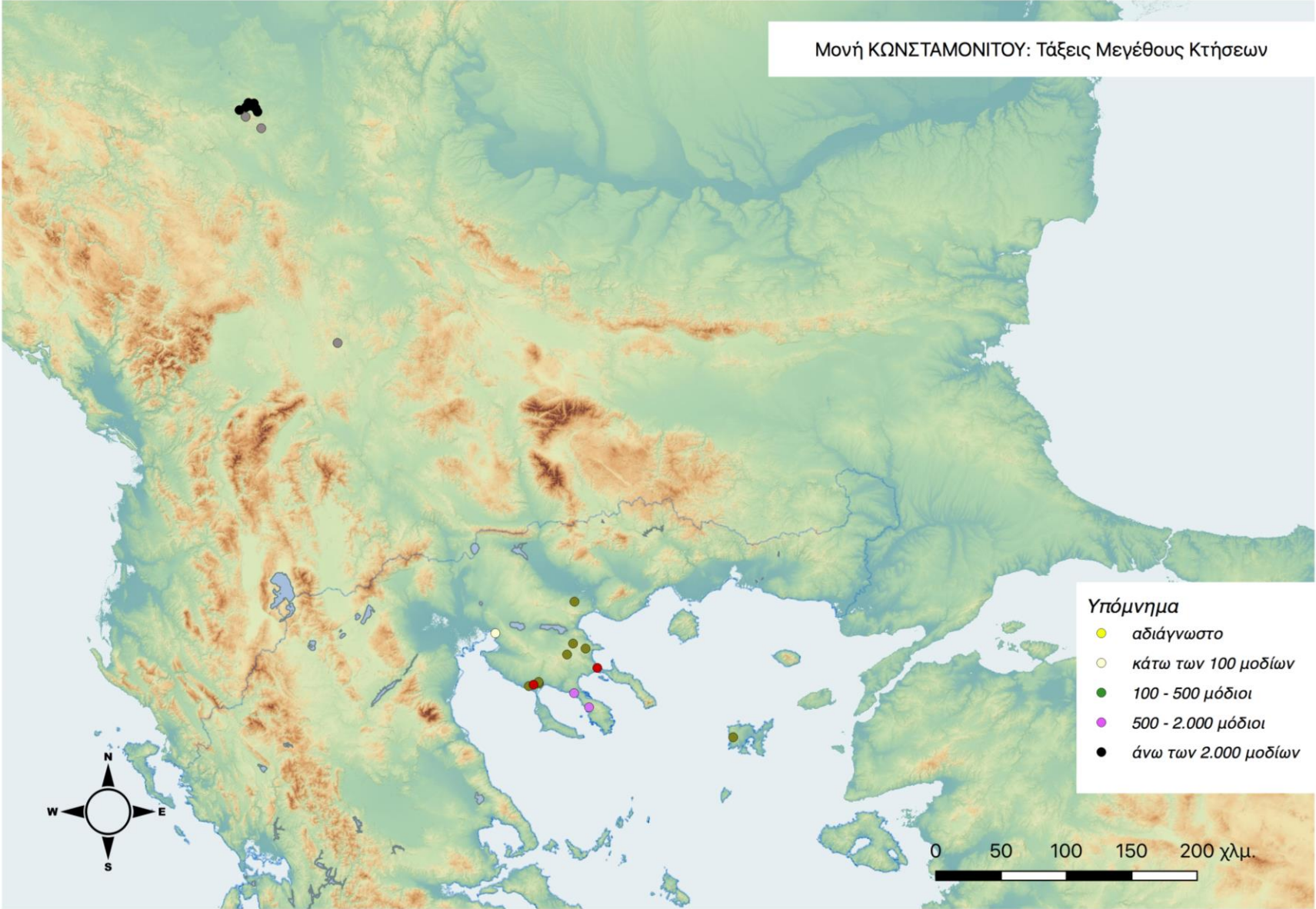
ΧΑΡΤΗΣ 20.01: Σύνολο κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου

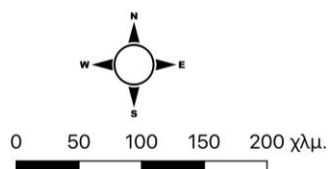
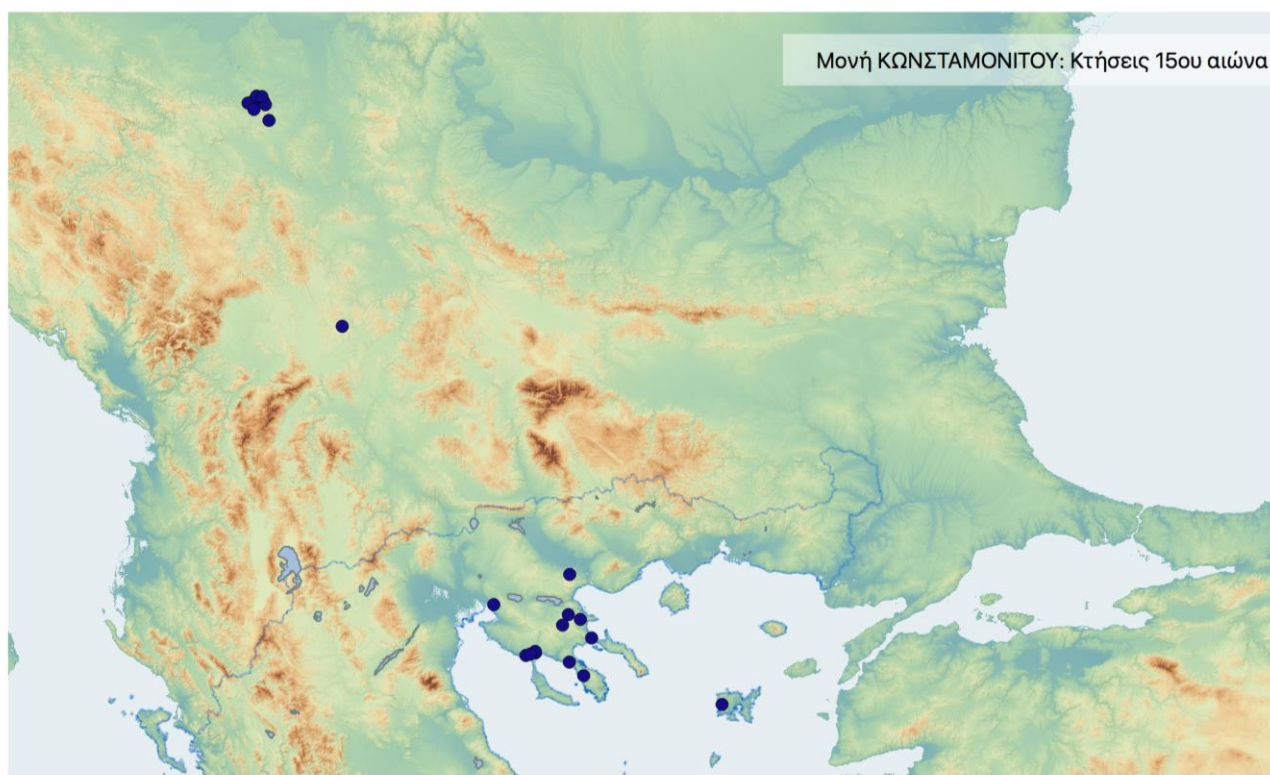
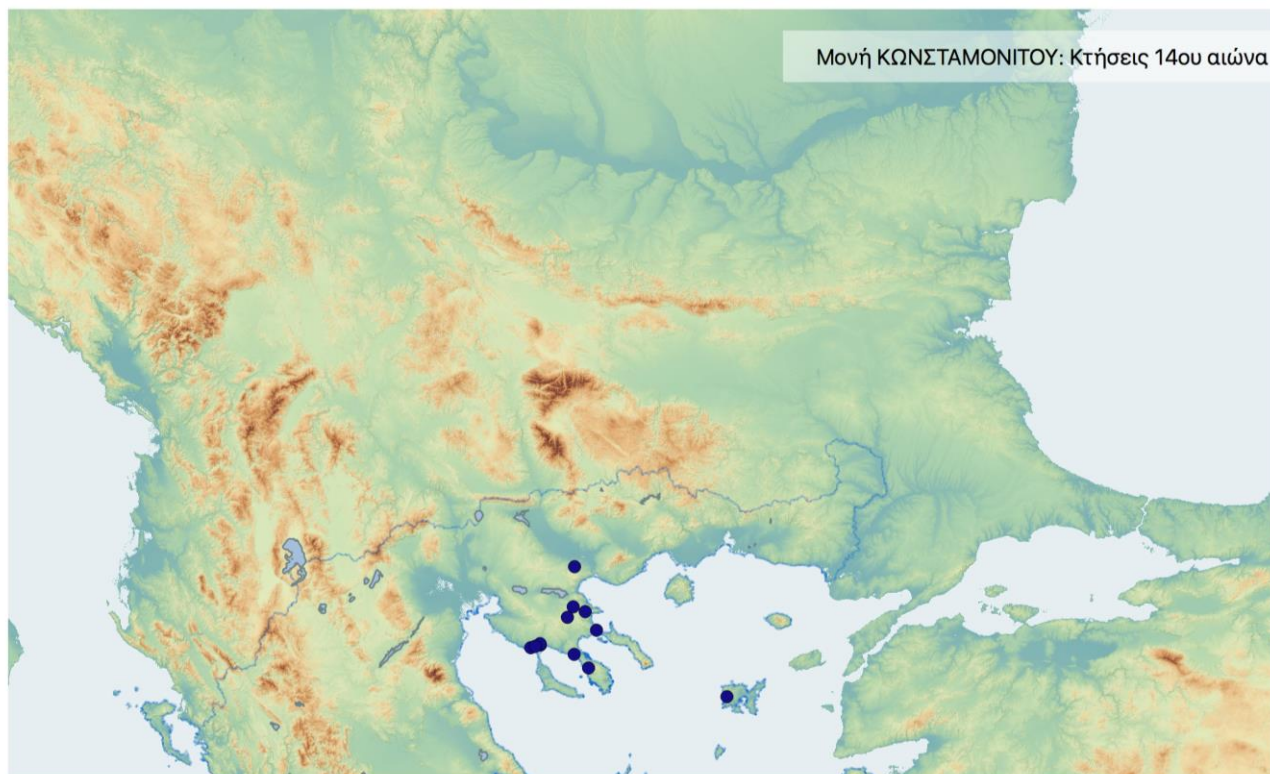
ΧΑΡΤΗΣ 20.02: Κύριοι Τύποι κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου

ΧΑΡΤΗΣ 20.03: Τάξεις Μεγέθους κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου

ΧΑΡΤΗΣ 20.04: Χρονική εξέλιξη κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου:
14^{ος} και 15^{ος} αιώνας

Χρονική εξέλιξη κτήσεων
Μονής ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ:
14ος και 15ος αιώνας

(Δ. Καλπάκης, 2019)

Γ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Δεδομένα

Το αρχείο της μονής είναι δραματικά φτωχό. Ελάχιστα τεκμήρια έχουν σωθεί, και αυτά στην ουσία, αφορούν άλλα θέματα, πέραν των εκτός Άθω κτήσεών της.

Το πρώτο αυθεντικό ελληνικό έγγραφο που αναφέρεται στις κτήσεις της μονής χρονολογείται μόλις στα 1426,²¹ το οποίο κάνει μνεία ενός σχετικού - αλλά μη σωζόμενου- *Χρυσόβουλλου* του Ιωάννου (Ε΄) Παλαιολόγου. Η πλαστή εκδοχή του εγγράφου αυτού,²² εξεταζόμενη με τη δέουσα προσοχή, παρέχει στοιχεία για τις κτήσεις της μονής, που μπορούν να αντιπαραβληθούν με αντίστοιχα μεταγενέστερων εγγράφων, όπως ο *Βακουφναμές* του 1569.²³ Στην πραγματικότητα, δεδομένου ότι το *Πατριαρχικό Γράμμα* απλώς επικυρώνει τα όσα όριζε το (χαμένο) *Χρυσόβουλλο*, και άρα δεν επαναλαμβάνει τα σχετικά στοιχεία, οι μόνες διαθέσιμες πληροφορίες για τις εντός ελλαδικού χώρου κτήσεις της μονής, κατά την περίοδο μελέτης, προέρχονται κατά βάση από πλαστά έγγραφα.²⁴ Οι περιοχές όπου αναφέρονται τα έγγραφα αυτά (με αλληλοσυμπληρώσεις),

²¹ Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, αρ. 6 (Σιγιλλιώδες Επικυρωτικό Γράμμα Πατριάρχου Ιωσήφ Β΄).

²² Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, Appendice I.β (Πλαστό Χρυσόβουλλο Ιωάννου Ε΄ Παλαιολόγου, των μέσων του 14^{ου} αιώνα - 1351).

²³ Βλ. Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, σ. 78, όπου και σχετικός πίνακας. Βλ. επίσης, Σμυρνάκης, σ. 687.

²⁴ Πέραν του πλαστού *Χρυσόβουλλου*, που αναφέρεται στο σύνολο των κτήσεων της μονής, ένα ακόμη έγγραφο που αφορά μια μεμονωμένη κτήση στη Σιθωνία, είναι επίσης πλαστό (Σιγιλλιώδες Γράμμα Πατριάρχου Ιωσήφ Β΄, 1426). Βλ. *KASTAMONITOU*, Appendice I.δ.

καλύπτουν την «ηπειρωτική» Χαλκιδική (Ανατολική, Κεντρική, Δυτική), τη Σιθωνία, τα Περίχωρα του Άθω, το Στρυμόνα, τη Θεσσαλονίκη, και τη Λήμνο. Πέραν αυτών, στο ξενόγλωσσο αρχείο της μονής σώζονται ποικίλα έγγραφα, μεταξύ των οποίων και δύο έγγραφα του Σέρβου Δεσπότη Γεωργίου Βράνκοβιτς (1428/29 και 1429/30),²⁵ και ένα του Μεγάλου Αρχιστράτηγου Ράντιτς (1430).²⁶ Στα δύο πρώτα, επικυρώνονται οι κτήσεις που ο ίδιος ο Ράντιτς είχε λάβει νωρίτερα από τον Δεσπότη Στέφανο Λαζάρεβιτς, και συνίσταντο σε ένα σημαντικό αριθμό χωριών στη Σερβία. Μέρος των κτήσεων αυτών, μαζί με άλλες προσόδους, ο Ράντιτς αφιέρωσε στη συνέχεια Μονή Κωνσταμονίτου.²⁷ Διάσπαρτες πληροφορίες για το υπόλοιπο διάστημα του 15^{ου} αιώνα αφορούν μερικές ακόμη κτήσεις στην ευρύτερη περιοχή της Χαλκιδικής και αλλού, χωρίς ωστόσο να αλλάζουν τη γενική εικόνα.²⁸ Οι χρονικές τομές για τις κτήσεις της μονής είναι δύο, ξεκινώντας από το 14^ο αιώνα (14^{ος} - 15^{ος}).

Κατανομές

Οι χρονικές τομές αποδίδουν τις κτήσεις της μονής στις συγκεκριμένες αυτές φάσεις. Οι κατανομές που αποδίδονται στους πίνακες και τους χάρτες

²⁵ Pavlikianon, *KASTAMONITOU*, σλαβ. αρ. 1 και 2. Επίσης, Stojanović, σ. 548-549.

²⁶ Pavlikianon, *KASTAMONITOU*, σλαβ. αρ. 3. Για το ρόλο του Ράντιτς, βλ. ενότητα για Ιστορικά και Οικονομικά στοιχεία.

²⁷ Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, σ. 5-6. Βλ. παραπάνω έγγραφο. Ο Ράντιτς παραχωρεί στη μονή στο δικαίωμα είσπραξης προσόδων από τα επτά χωριά δικαιοδοσίας του, μετά το θάνατό του, καθώς και ετήσια ποσότητα σε άργυρο και μερίδιο σε αργυρωρυχεία ιδιοκτησίας του.

²⁸ Οθωμανικά (ανέκδοτα;) έγγραφα των ετών: 1455, 1458, 1459, 1478. Βλ. Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, σ. 8. Επίσης, σε έγγραφο της Μονής Διονυσίου του 1474 (Oikonomidès, *DIONYSIOU*, αρ. 32) δίνονται πληροφορίες για κτήσης της Μονής Κωνσταμονίτου στη Δυτική Χαλκιδική.

ακολουθούν τη δεδομένη τριμερή διαίρεση (ποσοτικές - ειδολογικές - ποιοτικές), καλύπτοντας τα απαραίτητα κριτήρια ανάλυσης: χρόνος - χώρος - είδος - ποιότητα, ενώ υπομνηματίζονται από σχετικές λεζάντες.

A. Ποσοτικές

Ποσοτικές απεικονίσεις αποδίδονται ως εξής:

- **Πίνακας 20.01:** Οι κτήσεις της Μονής Κωνσταμονίου συνολικά.

Καταγράφονται συνολικά 23 κτήσεις, ταξινομημένες με βάση τη συμβατική ονομασία τους, ενώ αποδίδονται και ορισμένα από τα κύρια πεδία της καταγραφής (ονοματολογία, γεωγραφική περιοχή, συντεταγμένες, γενική κατηγορία κτήσης, κωδικοί είδους και μεγέθους, συμβατικές ακραίες χρονολογίες και λεπτομέρειες εγκατάστασης). Στον πίνακα αυτό αποδίδεται το σύνολο των κτήσεων της μονής, όπως αυτές προέκυψαν από τις πηγές και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μεθοδολογίας.

Το σύνολο των κτήσεων της μονής στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 20.01.

- **Πίνακας 20.02:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται σε "πίτα" τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων, κατανεμημένα στις δύο χρονικές τομές. Συγκεκριμένα: 14^{ος} αι.: 12 κτήσεις - 15ος αι.: 23 κτήσεις.

Στην περίπτωση της Μονής Κωνσταμονίου, παρατηρούμε μια αντιστροφή των συνήθων όρων, η οποία συμβαίνει με ελάχιστες αθωνικές

μονές²⁹: ενώ κατά κανόνα, όσον αφορά τις κτήσεις, ο 15^{ος} αιώνας θεωρείται περίοδος στασιμότητας όπου παρατηρείται και η αρχή μιας ύφεσης, στις περιπτώσεις όπως της συγκεκριμένης μονής, ο 15^{ος} αιώνας είναι περίοδος σαφούς ακμής. Αυτό προφανώς οφείλεται στη συγκυρία της σερβικής στήριξης, η οποία τεκμηριώνεται επαρκώς από τα σωζόμενα αρχεία. Για δε τις προγενέστερες κτήσεις εντός ελληνικής επικράτειας, η έλλειψη επαρκών στοιχείων δεν επιτρέπει τη λεπτομερή παρακολούθηση της όποιας αυξομείωσής τους στις χρονικές τομές.

Η χρονική εξέλιξη των κτήσεων αποδίδεται και χαρτογραφικά με το Χάρτη 20.04.

- **Πίνακας 20.03:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται καταλογάδην αναγραφή του συνόλου των καταγεγραμμένων κτήσεων της μονής (23), με διπλή ταξινόμηση: πρώτα ανά μείζονα περιοχή και στη συνέχεια με βάση τη συμβατική ονομασία. Προκύπτουν εννέα (9) περιοχές κτήσεων, τα ποσοτικά δεδομένα των οποίων αποδίδονται στον επόμενο πίνακα. Πρόκειται για τις εξής (σε αλφαβητική κατάταξη): Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Κεντρική Χαλκιδική, Λήμνος, Περίχωρα Άθω, Σερβία, Σιθωνία, Στρυμόνας.

- **Πίνακας 20.04:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται σε "πίτα" κατανομή, τα ποσοτικά δεδομένα για το σύνολο των κτήσεων της μονής στις παραπάνω "μείζονες" περιοχές. Οι μισές σχεδόν κτήσεις (10 από 23) βρίσκονται στη Σερβία, ενώ από τις υπόλοιπες περιοχές, με εξαίρεση τη Δυτική Χαλκιδική (4 κτήσεις), όλες

²⁹ Βλ. ενδεικτικά, Μονή Αγίου Παντελεήμονος, Μονή Αγίου Παύλου αλλά και Μονή Κουτλουμουσίου (αν και η τελευταία με διαφορετικό ιστορικό υπόβαθρο), και άλλες.

εκπροσωπούνται με 1 (Θεσσαλονίκη, Κεντρική Χαλκιδική, Λήμνος, Περίχωρα Άθω, Στρυμόνας) έως 2 κτήσεις (Ανατολική Χαλκιδική, Σιθωνία).

- **Πίνακας 20.05:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Αποδίδεται σε γράφημα η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στο χρόνο, για καθμία από τις παραπάνω δέκα μείζονες περιοχές. Πέρα από τις εξάρσεις στις περιοχές όπου συγκεντρώνεται η πλειονότητα των κτήσεων (βλ. παραπάνω), παρατηρούμε ότι σε όλες σχεδόν τις περιοχές οι κτήσεις ξεκινούν το 14^ο αιώνα και παραμένουν αμετάβλητες και τον επόμενο. Εξαίρεση αποτελεί η Θεσσαλονίκη και η Σερβία, όπου η πρώτη εμφάνιση των κτήσεων εκεί χρονολογείται μόλις το 15^ο αιώνα. Από τις περιοχές αυτές, η μεν πρώτη μοιάζει συγκυριακή, και τεκμηριώνεται έμμεσα από μεταγενέστερη πηγή,³⁰ η δε δεύτερη σχετίζεται άμεσα με την παρουσία του Ράντιτς στη μονή, και την προσωπική του στήριξη προς αυτήν.

- **Πίνακας 20.06:** Κατανομή των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά μείζονα περιοχή και χρονική τομή.

Στον πίνακα αυτό αποδίδεται αναλυτικά η εξέλιξη των κτήσεων της μονής στις διαδοχικές χρονικές τομές ανά περιοχή, η οποία αποδόθηκε γραφικά στον παραπάνω πίνακα.

Διαπιστώνεται και εδώ αυτό που σχολιάστηκε παραπάνω: οι κτήσεις εμφανίζονται μόλις το 14^ο αιώνα, και τα ποσοτικά τους δεδομένα παραμένουν αναλλοίωτα και τον επόμενο, με εξαίρεση τις δύο περιοχές που προαναφέρθηκαν (Θεσσαλονίκη και Σερβία). Με την προσθήκη των δύο αυτών περιοχών, ο 15^{ος} αιώνας συγκεντρώνει το μέγιστο των κτήσεων της μονής.

³⁰ Oikonomidès, *KASTAMONITOU*, σ. 78. Αναφορά στο Βακουφναμέ του 1569.

- **Πίνακας 20.07:** Καμπύλες εξέλιξης των κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου στο χρόνο, ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδεται σε καμπύλες η εξέλιξη των κτήσεων για κάθε περιοχή, στις χρονικές τομές. Διακρίνονται δύο περιπτώσεις: α) Περιοχές με εξαρχής εμφάνιση και διατήρηση ενός συγκεκριμένου αριθμού κτήσεων (Ανατολική Χαλκιδική, Δυτική Χαλκιδική, Κεντρική Χαλκιδική, Λήμνος, Περίχωρα Άθω, Σιθωνία, Στρυμόνας), και β) Περιοχές με αυξητική πορεία, καθώς εμφανίζονται μόλις στον τελευταίο αιώνα (Θεσσαλονίκη, Σερβία).

B. Ειδολογικές

Η ειδολογική κατανομή, με βάση τα κύρια είδη κτήσεων, έχει ως εξής:

- **Πίνακας 20.08** (γράφημα): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου, συνολικά.

Αποδίδονται σε πίτα οι κατανομές ανά κύριο τύπο, επί συνόλου κτήσεων, με εκπροσώπηση των έξη από τους εννέα τύπους. Με μια πρώτη ματιά, δίνεται η εικόνα αρκετά ισορροπημένης κατανομής. Εξαίρεση αποτελούν τα *Μονύδρια/Ναοί* και τα *Χωριά*, που συγκεντρώνουν μαζί πάνω από το μισό των κτήσεων (8 και 7, αντίστοιχα, σε σύνολο 23 κτήσεων). Ωστόσο, η απόκλιση από τους άλλους τύπους δεν τόσο είναι θεαματική, όπως συμβαίνει με άλλες μονές. Οι άλλοι τύποι εκπροσωπούνται με μέσον όρο 2 κτήσεων. Συγκεκριμένα: *Αστικές κτήσεις*: 1 κτήση - *Γαίες*: 2 κτήσεις - *Συνδυασμοί χρήσεων*: 2 κτήσεις - *Άλλα*: 3 κτήσεις.

Δεν εκπροσωπούνται καθόλου οι τύποι: *Αδιάγνωστα*, *Αυτούργια* και *Εγκαταστάσεις*.

- **Πίνακας 20.09** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά χρονική τομή.

Αποδίδονται οι παραπάνω τύποι στη χρονική τους εξέλιξη. Παρατηρούμε ότι οι κατανομές του 14^{ου} αιώνα είναι σαφείς και απλές: τις 2 *Γαίες* και τους 2 *Συνδυασμούς χρήσεων* συμπληρώνουν 8 *Μονύδρια/Ναοί*, τα οποία παραπέμπουν σε παλαιότερες μάλλον φάσεις της αθωνικής οικονομίας.³¹ Μια κάποια διαφοροποίηση παρατηρείται στον επόμενο αιώνα, όπου προστίθενται τρεις ακόμη τύποι (*Αστικές κτήσεις, Χωριά, Άλλα*), οι οποίοι όμως αντιστοιχούν σε 11 κτήσεις εκ των οποίων οι 10 συνδέονται με μαζικές σερβικές δωρεές.

Στη γραφική απόδοση, το ενδιαφέρον μονοπωλούν οι δύο πολυπληθέστεροι τύποι, *Μονύδρια/Ναοί* και *Χωριά*, με τα δεύτερα να εμφανίζονται μόλις το 15^ο αιώνα, όπως και τα *Άλλα*, τα οποία αντιστοιχούν στα δικαιώματα επί αργυρωρυχείων στη Σερβία, και αποτελούν μέρος των συγκεκριμένων δωρεών του 15^{ου} αιώνα.

- **Πίνακας 20.10** (πίνακας και μπάρες): Κύριοι τύποι κτήσεων της Μονής Κωνσταμονίτου ανά μείζονα περιοχή.

Αποδίδονται οι παραπάνω κύριοι τύποι κατανεμημένοι σε καθεμία από τις εννέα (9) μείζονες περιοχές κτήσεων της μονής. Με εξαίρεση τα *Χωριά* στη Σερβία (7), κανένας τύπος δεν αριθμεί περισσότερες από 3 κτήσεις ανά περιοχή. Στο όριο των 3 κτήσεων βρίσκονται τα *Μονύδρια/Ναοί* στη

³¹ Χωρίς ασφαλώς να έχουν παγιωθεί συγκεκριμένοι τύποι «αθωνικής» οικονομίας, το μοντέλο αυτό που στηρίζεται κατά βάση σε γη άμεσης καλλιέργειας και γενικότερα αξιοποίησης (βλ. *Συνδυασμοί χρήσεων*) καθώς και σε λειτουργία λατρευτικών χώρων θυμίζει περισσότερο τις πρώτες κινήσεις «εξωστρέφειας» των μεγάλων αθωνικών μονών του 10^{ου} και 11^{ου} αιώνα. Αντίθετα, στο 14^ο αιώνα, εποχή κατά την οποία παρατηρείται μια γενικότερη κινητικότητα στην οικονομία, περιμένει κανείς πιο τολμηρά ανοίγματα, με κτήσεις άλλων τύπων (π.χ. *Αυτούργια, Εγκαταστάσεις* κ.λπ.).

Δυτική Χαλκιδική και τα Άλλα (εν προκειμένω, τα δικαιώματα ορυχείων) στη Σερβία.

Στο σύνολο των τύπων, τα μεν *Μονύδρια/Ναοί* μοιράζονται σε 5 περιοχές, ενώ τα *Χωριά* βρίσκονται όλα στη Σερβία και, παρότι δε φτάνουν τους αριθμούς άλλων μονών (π.χ. Μονή Αγίου Παντελεήμονος), είναι αρκετά να τροποποιήσουν σχετικά τη γενική εικόνα, συνδέοντάς την με έναν παραδοσιακότερο χαρακτήρα οικονομίας, εγγύτερα στα πρότυπα της μεσαιωνικής αριστοκρατικής γαιοκτησίας.³² Στην περίπτωση βέβαια της Μονής Κωνσταμονίτου, η κτήσεις συνίστανται σε δικαίωμα προσόδου, όπως ορίζει το σχετικό έγγραφο της δωρεάς.³³

Η κατανομή των κύριων τύπων κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά στο Χάρτη 20.02.

Γ. Ποιοτικές

Ποιοτική κατανομή των κτήσεων, όπου αποδίδονται ποσοτικά σε γραφήματα (πίτες) οι κτήσεις με βάση την κατηγορία μεγέθους τους.

- **Πίνακας 20.11:** Τάξεις μεγέθους κτήσεων της Μονής Αγίου Παντελεήμονος: α) στο σύνολο των κτήσεων, β) ανά χρονική τομή.

Από το σύνολο των 23 καταγεγραμμένων κτήσεων, οι μισές περίπου (11) χαρακτηρίζονται ως *Αδιάγνωστες*. Οι 12 κτήσεις που απομένουν, κατανέμονται στις υπόλοιπες κατηγορίες ως εξής: κάτω των 100 μοδίων: 1 κτήση - από 100 ως 500 μοδίους: 2 κτήσεις - από 500 ως 2.000 μοδίους: 1 κτήση. Τέλος, στη μεγαλύτερη κατηγορία, άνω των 2.000 μοδίων, αντιστοιχούν 8 κτήσεις (οι 7 εκ των οποίων είναι τα σερβικά χωριά). Αυτή

³² Ανάλογη παρατήρηση σημειώνεται και στην περίπτωση της Μονής Αγίου Παντελεήμονος, όπου το δείγμα, όντας σαφώς μεγαλύτερο, αποδίδει πιο έντονα αυτή τη διαφοροποίηση.

³³ Pavlikianov, *KASTAMONITOU*, σλαβ. αρ. 3.

είναι και η εικόνα που αντιστοιχεί στο 15^ο αιώνα, ενώ η διαφορά από τον προηγούμενο συνίσταται κατά κύριο λόγο στις σερβικές δωρεές (10 κτήσεις συνολικά) συν μία αστική κτήση στη Θεσσαλονίκη.

Η κατανομή των κατηγοριών μεγέθους των κτήσεων στο γεωγραφικό χώρο αποδίδεται οπτικά και στο Χάρτη 20.03.

ΣΥΝΟΨΗ

Δεδομένης της έλλειψης τεκμηρίων για την περίοδο προ του 14^{ου} αιώνα, η εικόνα ζωτικού χώρου της μονής είναι ασαφής. Οι μαρτυρίες, διάσπαρτες, μεταγενέστερες, έμμεσες ή και από πλαστά έγγραφα, καλύπτουν χρονικά μόνο ένα μέρος της περιόδου μελέτης, δηλαδή τους δύο τελευταίους αιώνες, 14^ο και 15^ο. Στο διάστημα αυτό, και λόγω συγκεκριμένων ιστορικών συγκυριών για τη μονή, παρατηρείται μια αντιστροφή του συνήθους μοτίβου, που θέλει την ακμή στο 14^ο αιώνα και σχετική στασιμότητα ή και αρχή ύφεσης στον επόμενο. Ο λόγος της αντιστροφής αυτής είναι οι σερβικές δωρεές του 15^{ου} αιώνα με τις οποίες οι κτήσεις της μονής σχεδόν διπλασιάζονται, ενώ παράλληλα επεκτείνεται γεωγραφικά ο ζωτικός της χώρος αισθητά προς Βορρά. Πέραν αυτού, ωστόσο, οι υπόλοιπες κτήσεις καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος του τυπικού ζωτικού χώρου του Άθω: Θεσσαλονίκη, Στρυμόνας, τα περισσότερα μέρη της ηπειρωτικής Χαλκιδικής, η Σιθωνία, τα Περίχωρα του Άθω και η Λήμνος. Αν και εκπροσωπούμενες στοιχειωδώς οι παραπάνω περιοχές, συνθέτουν το σύννηθες όριο κτήσεων.

Ως προς τους κύριους τύπους, η αρχική έμφαση στα *Μονύδρια/Ναούς* και οι μετέπειτα σερβικές δωρεές *Χωριών*, οδήγησαν σε κυριαρχία των δύο αυτών τύπων, ενώ εκπροσωπούνται ως ένα βαθμό και οι υπόλοιποι, πλην των *Αυτουργιών* και των *Εγκαταστάσεων*. Η τελική κατανομή υποδηλώνει μια λεπτή ισορροπία μεταξύ δύο μάλλον παραδοσιακότερων οικονομικών

μοντέλων: το αρχικό αθωνικό των πρώτων αιώνων και αυτό της μεσαιωνικής αριστοκρατικής γαιοκτησίας, στηριγμένα κατά βάση στον πρωτογενή τομέα.

Όσον αφορά τα μεγέθη των κτήσεων, λαμβανομένου ασφαλώς υπόψη του αριθμού των *Χωριών* στο σύνολο των κτήσεων, ξεχωρίζει η πολύ μεγάλη γαιοκτησία, αν και ένας σημαντικός αριθμός κτήσεων (11 από 23) χαρακτηρίζεται αδιάγνωστου μεγέθους.

Γενικώς, πρόκειται για μια μονή η οποία, χωρίς την ευνοϊκή γι' αυτήν συγκυρία της σύνδεσής της με τον Ράντιτς, θα ήταν από τις πιο ασήμαντες ίσως του Άθω. Παρότι η ιστορία της ξεκινά νωρίς και συμπεραίνεται πως δεν είχε διακοπές, τα λιγοστά στοιχεία, όχι μόνο στο δικό της αρχείο αλλά και στα αρχεία άλλων μονών (ως έμμεσες αναφορές), συνηγορεί σ' αυτό το συλλογισμό. Αλλά και η ευνοϊκή συγκυρία του 14^{ου} αιώνα, όπως προκύπτει από το σύνολο των δεδομένων, ήταν συγκυριακή, και δεν είχε διάρκεια. Σε λιγότερο από έναν αιώνα, η μονή περνά σε φάση ύφεσης από την οποία δε φαίνεται να ανακάμπτει ποτέ δυναμικά. Θα παραμείνει έκτοτε μία από τις μικρές αθωνικές μονές.

